گزیدهٔ

اسناد دریای خزر و مناطق شمالی ایران در جنگ جهانی اول

«ادارهٔ انتشار اسناد»

به کوشش محمدنادر نصیری مقدم

دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی

گزیدهٔ اسناد دریای خزر و مناطق شمالی ایران در جنگ جهانی اول

ادارهٔ انتشار اسناد

اسناد / ۲۸

تاکنون منتشر شده است:

راهنما و مشخصات معاهدات دو جانبهٔ ایران با سایر دول ـ واحد نشر اسناد
گزیدهٔ اسناد مرزی ایران و عراق ـ واحد نشر اسناد
گزیدهٔ اسناد خلیج فارس ـ واحد نشر اسناد
(جلد اول و دوم و سوم و چهارم)
گزیدهٔ اسناد سیاسی ایران و عثمانی ـ واحد نشر اسناد
(جلد اول و دوم و سوم و چهارم و پنجم و ششم و هفتم)
اسناد معاهدات دو جانبهٔ ایران با سایر دول ـ واحد نشر اسناد
(جلد اول و دوم و سوم و چهارم و پنجم و ششم)
نهضت مشروطهٔ ایران ـ واحد نشر اسناد
لرد کرزن در خلیج فارس ـ واحد نشر اسناد
اسنادی از هجوم انگلیس و روس به ایران ـ (از ۱۲۸۷ تا ۱۲۹۱ هـ. ق.) ـ محمد ترکمان
تاریخ روابط خارجی ایران در دورهٔ اول مشروطه ـ علی اکبر ولایتی
مخاطبین در وصیتنامه سیاسی ـ الهی حضرت امام خمینی (ره)
فهرست اسناد قدیمی وزارت امور خارجه (دوران قاجاریه) ـ واحد نشر اسناد
دیدگاههای جهانی جمهوری اسلامی ایران ـ
مجموعه سخنرانیهای وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران در مجامع بین‌المللی
گزیدهٔ اسناد سیاسی ایران و افغانستان ـ (جلد اول) واحد نشر اسناد

مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه
نمایشگاه و فروشگاه مرکزی: صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۴۳۵۳
بها: ۱۷۳۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحیم

وزارت امور خارجه

شورای عالی نظارت بر تدوین و نشر اسناد

گزیدهٔ
اسناد دریای خزر و مناطق شمالی ایران
در جنگ جهانی اول

«واحد نشر اسناد»

به کوشش
محمدنادر نصیری مقدم

دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
تهران - ۱۳۷۴

فهرستنویسی پیش از انتشار

گزیده اسناد دریای خزر و مناطق شمالی ایران در جنگ جهانی اول: ۱۳۳۲ هـ ق تا ۱۳۴۰ هـ ق (۱۹۲۴ـ۱۹۱۶) / واحد نشر اسناد. ــ تهران: وزارت امور خارجه، مؤسسهٔ چاپ و انتشارات، ۱۳۷۴.

سی و هفت، ۷۵۱ ص.: نمونه.

کتابنامه بصورت زیرنویس.

۱. جنگ جهانی اول، ۱۹۱۴ـ۱۹۱۸ـایران ـ اسناد و مدارک. ۲. ایران ـ تاریخ ـ قاجاریان ـ ۱۱۹۳ـ ۱۳۴۴ ق.ــ اسناد و مدارک.الف. ایران. وزارت امور خارجه. دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی. اداره انتشار اسناد. ب .ایران. وزارت امور خارجه .موسسه چاپ و انتشارات.

گزیده اسناد دریای خزر و مناطق شمالی ایران
در جنگ جهانی اول

واحد نشر اسناد

به کوشش محمدنادر نصیری مقدم

چاپ اول: ۱۳۷۴

تعداد: ۱۵۰۰ جلد

حروفچینی و صفحه‌آرایی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

نمایشگاه و فروشگاه مرکزی و مرکز پخش: تهران، خیابان آیت اله طالقانی بعد از تقاطع بهار، شمارهٔ ۵۱۷، صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۶۳۵۳ تلفن: ۷۶۸۵۸۲ـ۳،۷۵۰۶۱۰۰، فا کس: ۷۵۰۶۰۴۴

دفتر مرکزی و فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان شهیدباهنر،خیابان شهیدآقایی صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۴۷۴۶، تلفن: ۲۰ـ ۲۵۷۷۰۱۹، فا کس: ۲۵۷۱۰۱۹

نمایشگاه و فروشگاه شماره ۳: انتهای خیابان شهیدباهنر، میدان شهیدباهنر،تلفن: ۷۱ـ۸۰۳۲۲۷۰

نمایشگاه و فروشگاه شماره ۴: خیابان انقلاب، خیابان ۱۶ آذر، تلفن: ۶۴۱۸۹۳۵

فهرست

پیشگفتار بیست و هفت
مقدمهٔ اداره انتشار اسناد بیست و نه
مدخل سی و یک

جنگ جهانی اول و نقض بی‌طرفی ایران (۱۳۳۳-۱۳۳۲ هـ. ق)

۱ ـ اعلان جنگ اطریش به صربستان (گزارش سفارت ایران در وین به وزارت امور خارجه) ۱
۲ ـ اعلان جنگ آلمان به روسیه (گزارش سفارت ایران در پطرز بورغ به وزارت امور خارجه) ۳
۳ ـ کسب تکلیف در مورد موضع ایران در جنگ و اخراج قشون روس از ایران (درخواست سفارت ایران در لاهه از وزارت امورخارجه) ۵
۴ ـ اعلان جنگ (گزارش سفارت ایران در وینه به وزارت امور خارجه) ۷
۵ ـ اعلان جنگ اطریش به روسیه (گزارش سفارت ایران در پطرز بورغ به وزارت امور خارجه) ۱۴
۶ ـ روسها در بادکوبه (نامه قونسولگری بادکوبه به قونسولگری تفلیس) ۱۶
۷ ـ جنگ روس و عثمانی در ایران (نامه قونسولگری بادکوبه بـه قـونسولگری تفلیس) ۱۸
۸ ـ اعـلام بـی‌طرفی ایـران در جـنگ (مـراسله وزارت امـور خـارجـه بـه سفارتخانه‌های روسیه و انگلستان) ۲۰
۹ ـ تقاضای رجعت قشون روس از ایران (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۲۳
۱۰ ـ فرمان احمدشاه مبنی بر حفظ بی‌طرفی (دسـتورالعـمل هـیئت دولت بـه وزارت امورخارجه) ۲۶
۱۱ ـ گزارش ملاقات وزیر امورخارجه ایران با وزیر مختار روس در باب اوضاع ایران در جنگ ۲۸

۱۲ ـ حفظ بی‌طرفی ایران و اعلام آن به قونسولگری‌ها (دسـتورالعـمل وزارت امور خارجه به کارگزاری‌های وزارت امور خارجه) ۳۲
۱۳ ـ اعلام بی‌طرفی ایران به قونسولگری‌هـا و شـهبندری (گـزارش کـارگزاری کرمانشاه به وزارت امور خارجه) ۳۴
۱۴ ـ اعلام بی‌طرفی ایران به قونسولگری‌ها و شهبندری (نامه کارگزاری کرمانشاه به قونسولگری‌های ایران) ۳۶
۱۵ ـ وصـول اعـلامیهٔ بـی‌طرفی ایـران (مـراسـله سـفارت روس بـه وزارت امورخارجه) ۳۸
۱۶ ـ جنگ روس و عثمانی در ایران (گزارش قونسولگری تفلیس به وزارت امور خارجه) ۴۰
۱۷ ـ اعلام بی‌طرفی ایران در جراید بیگانه (گزارش سفارت ایـران در لاهـه بـه وزارت امور خارجه) ۴۲
۱۸ ـ تجاوزات قشون روس و عثمانی در خاک ایران و نـقض بـی‌طرفی (نـامه وزارت امور خارجه به وزارت داخله) ۴۴
۱۹ ـ اخراج مهاجرین آلمانی از ایران (مراسـله سـفارت آلمـان بـه وزارت امـور خارجه) ۴۶
۲۰ ـ اعلامیه حامیان اسلام (اتحاد برادری اسلامی) در فراخوانی ایرانیان عـلیه متفقین ۴۹
۲۱ ـ موضـعگیری علما در جنگ (دستورالعمل وزارت امور خارجه به کارپردازی ایران در بغداد) ۵۲
۲۲ ـ حفظ بی‌طرفی ایران (مراسله سفارت روس به وزارت امور خارجه) ۵۵
۲۳ ـ حفظ بی‌طرفی ایران (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس) ۵۸
۲۴ ـ اعلان جهاد از طرف علمای نجف (مراسله سفارت روس به وزارت امور خارجه) ۶۰
۲۵ ـ فتوای جهاد آیت ا...محمد تقی شیرازی ۶۲
۲۶ ـ توقیف روزنامه طوس (مراسله جنرال قونسولگری روسـیه بـه کـارگزاری خراسان) ۶۴
۲۷ ـ توقیف روزنامه طوس (مـراسـله مـجدد جـنرال قـونسولگری روسـیه بـه کارگزاری خراسان) ۶۶

۲۸ ـ صفحه اول روزنامه طوس ۶۸
۲۹ ـ عدم رعایت بی‌طرفی ایران از سوی دولت روسیه (نامه کارگزاری کل آذربایجان به اداره کارگزاری ارومی) ۷۰
۳۰ ـ حفظ بی‌طرفی ایران (گزارش سفارت ایران در پطرز بورغ به وزارت امور خارجه) ۷۲
۳۱ ـ تقاضای خروج قشون عثمانی از ایران (دستورالعمل وزارت امور خارجه به سفارت ایران در اسلامبول) ۷۴
۳۲ ـ تخلیه ایران از قوای روس (گزارش سفارت ایران در لندن به وزارت امورخارجه) ۷۶
۳۳ ـ اوضاع ایروان در جنگ (نامه قونسولگری ایروان به قونسولگری‌تفلیس) ۷۹
۳۴ ـ بی‌طرفی ایران در جنگ (مراسله وزارت امور خارجه به علمای نجف) ۸۱
۳۵ ـ ورود روسها به ایران (گزارش کارگزاری اردبیل به وزارت امور خارجه) ۸۴
۳۶ ـ قشون روس در آذربایجان (گزارش کارگزاری تبریز به وزارت امورخارجه) ۸۶
۳۷ ـ قشون روس در آذربایجان (دستورالعمل وزارت امور خارجه به کارگزاری تبریز) ۸۹
۳۸ ـ سوء رفتار نظامیان روس در رشت (نامه وزارت داخله به وزارت امور خارجه) ۹۱
۳۹ ـ سوء رفتار نظامیان روس در رشت (نامه مجدد وزارت داخله به وزارت امور خارجه) ۹۵
۴۰ ـ اعتراض دولت عثمانی در رابطه با ورود اسلحه و مهمات روسها از طرف قوچان (مراسله سفارت عثمانی به وزارت امور خارجه) ۹۷
۴۱ ـ قتل و جرح سکنه قریه حسن‌لو توسط نظامیان روس (گزارش کارگزاری تبریز به وزارت امور خارجه) ۹۹
۴۲ ـ ورود قشون روس به ایران (گزارش قونسولگری بادکوبه به وزارت امور خارجه) ۱۰۱
۴۳ ـ ورود قزاقهای روس به غازیان (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس) ۱۰۳
۴۴ ـ ورود عده‌ای ژاندارم به منجیل (گزارش کارگزاری رشت به وزارت امور خارجه) ۱۰۵

۴۵ ـ سوء رفتار قونسولگری روس و فرستادن قزاق به منجیل (گزارش حکومت گیلان به وزارت داخله) ۱۰۷
۴۶ ـ قتل و جرح سکنه قریه حسن‌لو توسط نظامیان روس (گزارش کارگزاری کل آذربایجان به وزارت امور خارجه) ۱۱۱
۴۷ ـ قتل و جرح سکنه قریه حسن‌لو توسط نظامیان روس (نامه وزارت داخله به وزارت خارجه) ۱۱۳
۴۸ ـ قتل و جرح سکنه قریه حسن‌لو توسط نظامیان روس (گزارش حکومت اردبیل به وزارت داخله) ۱۱۵
۴۹ ـ سوء رفتار قونسولگری روس و فرستادن قزاق به منجیل (نامه وزارت امور خارجه به وزارت داخله) ۱۱۷
۵۰ ـ سوء رفتار نظامیان روس در خراسان (گزارش کارگزاری بیرجند به وزارت امور خارجه) ۱۱۹
۵۱ ـ حمل اسلحه از انزلی به روسیه (گزارش کارگزاری انزلی به وزارت امور خارجه) ۱۲۱
۵۲ ـ حمل اسلحه از انزلی به روسیه (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس) ۱۲۳
۵۳ ـ سوء رفتار نظامیان روس در انزلی (گزارش کارگزاری انزلی به وزارت امورخارجه) ۱۲۵
۵۴ ـ سوء رفتار نظامیان روس در بندرانزلی (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس) ۱۲۷
۵۵ ـ حمل اسلحه از انزلی به روسیه (مراسله سفارت روس به وزارت امورخارجه) ۱۲۹
۵۶ ـ سوء رفتار نظامیان روس در خراسان (دستورالعمل وزارت امور خارجه به سفارت ایران در پطروگراد) ۱۳۱
۵۷ ـ ورود کشتی نظامی روس به بندرانزلی (گزارش کارگزاری انزلی به وزارت پست و تلگراف) ۱۳۳
۵۸ ـ اعتراض دولت ایران به روسیه در مورد ورود کشتی جنگی روسیه به انزلی (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۱۳۵
۵۹ ـ سوء رفتار نظامیان روس در رشت و انزلی (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس) ۱۳۷

۶۰ ـ سوء رفتار نظامیان روس در رشت و انزلی (مراسله سفارت روس به وزارت امورخارجه) ۱۳۹

۶۱ ـ اقامت قزاقان روس در قلعه کرات در مرز ایران و افغانستان (مراسله سفارت روس به وزارت امورخارجه) ۱۴۱

شیلات بحرخزر همزمان با شروع جنگ جهانی (۱۳۳۳ هـ. ق)

۶۲ ـ شیلات (نامه وزارت فوایدعامه به وزارت امور خارجه) ۱۴۳

۶۳ ـ پرداخت اقساط بدهی اجارهٔ شیلات توسط لیانازوف (نامه وزارت امور خارجه به وزارت فواید عامه) ۱۴۵

جنگ جهانی و سوء رفتار نظامیان روس در ایران (۱۳۳۴ هـ. ق)

۶۴ ـ اعلان ریاست قشون دولت روس در اردبیل به اهالی مبنی بر عدم واهمه از ورود ایشان (گزارش کارگزاری آذربایجان به وزارت امورخارجه) ۱۴۷

۶۵ ـ اعلان رئیس قشون روس به اهالی گیلان ۱۴۹

۶۶ ـ قوای نظامی روس در انزلی (گزارش کارگزاری انزلی به وزارت امور خارجه) ۱۵۲

۶۷ ـ تجاوز روسها به مازندران (گزارش کارگزاری مازندران به وزارت امور خارجه) ۱۵۴

۶۸ ـ نقض بی‌طرفی ایران از طرف روسیه و باقی ماندن قوای روس در ایران (گزارش سفارت ایران در لندن به وزارت امور خارجه) ۱۵۶

۶۹ ـ تجاوز روسها به مازندران (نامه وزارت امورخارجه به وزارت داخله) ۱۵۹

۷۰ ـ تجاوزات روسها دررشت (گزارش کارگزاری‌رشت به وزارت‌امورخارجه) ۱۶۱

۷۱ ـ ورود قزاقان روس به‌مشهد (مراسله وزارت‌امورخارجه به سفارت‌روس) ۱۶۴

۷۲ ـ فرمان ژنرال بارتوف به نظامیان روس ۱۶۶

۷۳ ـ اقدام برعلیه منافع روس در ایران (مراسله سفارت روسیه به وزارت امورخارجه) ۱۶۹

۷۴ ـ عدم خروج دولت مرکزی از پایتخت (دستورالعمل هیئت دولت به وزارت امورخارجه) ۱۷۱

۷۵ ـ درگیریهای قشون روس و تراکمه استرآباد (گزارش کارگزاری استرآباد به وزارت امور خارجه) ۱۷۴

۷۶ ـ نزاع نظامیان روس با تراکمه (گزارش کارگزاری استرآباد به وزارت امور خارجه) ۱۷۶

شیلات بحرخزر تحت تأثیر جنگ جهانی (۱۳۳۴ هـ. ق)

۷۷ ـ پرداخت اقساط بدهی اجاره شیلات توسط لیانازوف (مراسله سفارت روسیه به وزارت امورخارجه) ۱۷۹

۷۸ ـ پرداخت اقساط بدهی اجاره شیلات توسط لیانازوف (مراسله دیگری از سفارت روسیه به وزارت امورخارجه) ۱۸۱

۷۹ ـ شیلات (مراسله جنرال قونسولگری روس در تهران به وزارت امور خارجه) ۱۸۳

نفت شمال و اوضاع نابسامان ایران در زمان جنگ (۱۳۳۴ هـ. ق)

۸۰ ـ قرارداد نفت خوشتاریا ۱۸۵

۸۱ ـ قرارداد نفت خوشتاریا (مراسله سفارت روس به وزارت‌امورخارجه) ۱۸۹

۸۲ ـ واگذاری امتیاز استخراج نفت شمال به خوشتاریا (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۱۹۱

۸۳ ـ قرارداد وزارت مالیه با خوشتاریا در مورد اجاره‌دادن شبه جزیره میانکاله ۱۹۳

۸۴ ـ قرارداد سپهسالار با خوشتاریا در مورد استخراج نفت شمال ۱۹۶

۸۵ ـ امتیاز نفت شمال (گزارش کارگزاری بندرجز به وزارت امور خارجه) ۱۹۹

۸۶ ـ امتیاز نفت شمال (نامه وزارت مالیه به وزارت امور خارجه) ۲۰۱

۸۷ ـ ترجمه گزارش رئیس گمرک بندر جز در خصوص امتیاز نفت شمال (دستورالعمل وزارت مالیه به اداره کل گمرکات) ۲۰۳

۸۸ ـ امتیاز نفت شمال (نامه وزارت امورخارجه به وزارت مالیه) ۲۰۶

توسعه و گسترش تجاوزات روسها درمرزهای‌شمالی ازسرخس تا ماکو (۱۳۳۵ هـ.ق)

۸۹ ـ جنگ روس و عثمانی در ایران (گزارش سفارت ایران در لاهه به وزارت امورخارجه) ۲۰۸

۹۰ ـ اعتراض به تصاحب اموال و مواشی تراکمه از سوی نظامیان روس (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس) ۲۱۰

۹۱ ـ سوء رفتار نظامیان روس در اردبیل (گزارش کارگزاری اردبیل به کارگزاری کل آذربایجان) ۲۱۳
۹۲ ـ سوء رفتار نظامیان روس در اردبیل (گزارش کارگزاری کل آذربایجان به وزارت امورخارجه) ۲۱۶
۹۳ ـ تجاوزات و تعدیات نظامیان روس به اهالی گیلان (گزارش کارگزاری گیلان به وزارت امور خارجه) ۲۱۸
۹۴ ـ سوء رفتار نظامیان روس در اردبیل (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری کل آذربایجان) ۲۱۹
۹۵ ـ سوء اقدامات نظامیان روس در مازندران (نامه وزارت امورخارجه به وزارت داخله) ۲۲۳
۹۶ ـ مسدود شدن مرزهای روسیه (مراسله سفارت روسیه به وزارت امور خارجه) ۲۲۵
۹۷ ـ تخلیه ایران از قوای روس (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت‌روس) ۲۲۷
۹۸ ـ تخلیه ایران از قوای دول متخاصمه (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در وین) ۲۳۰
۹۹ ـ اوضاع نابسامان دررشت (گزارش کارگزاری رشت به وزارت‌امورخارجه) ۲۳۳
۱۰۰ ـ مسدود شدن مرزهای روسیه (مراسله سفارت روسیه به وزارت امورخارجه) ۲۳۵
۱۰۱ ـ اعتراض به سوء رفتار نظامیان روس به تراکمه (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۲۳۷
۱۰۲ ـ تردد اتباع ایران در مرزهای شمالی (گزارش قونسولگری بادکوبه به وزارت امورخارجه) ۲۳۲
۱۰۳ ـ تخلیه ایران از قوای متفقین و متحدین (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در پطروگراد) ۲۴۲
۱۰۴ ـ تقاضای خروج روسها از مشهد (گزارش کارگزاری مشهد به وزارت امور خارجه) ۲۴۴
۱۰۵ ـ مهاجرت روسها به استرآباد (نامه وزارت‌داخله به وزارت‌امورخارجه) ۲۴۷
۱۰۶ ـ مهاجرت روسهابه استرآباد (نامه وزارت داخله به وزارت‌امورخارجه) ۲۴۹
۱۰۷ ـ ورود مهاجرین روس به استرآباد (دستورالعمل وزارت امورخارجه به

سفارت ایران در پطروگراد وژنرال قونسولگری تفلیس) ۲۵۱
۱۰۸ ـ سوء رفتار قشون روس با اهالی انزلی (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۲۵۳
۱۰۹ ـ تخلیه ایران از قوای روس (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در لندن) ۲۵۵
۱۱۰ ـ گمرک آستارا و دخالت نظامیان روس (گزارش اداره گمرک آستارا به وزارت مالیه) ۲۵۸
۱۱۱ ـ تخلیه ایران از قوای متفقین و متحدین (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارتخانه‌های ایران در لندن و پطروگراد) ۲۶۱
۱۱۲ ـ ورود مهاجرین روس به ایران (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۲۶۳
۱۱۳ ـ تخلیه ایران از قوای روس و عثمانی و اوضاع ایران در جنگ (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در آلمان) ۲۶۶
۱۱۴ ـ گمرک آستارا و دخالت نظامیان روس (نامه وزارت مالیه به وزارت امور خارجه) ۲۷۰
۱۱۵ ـ مداخلات قونسولگری روس در استرآباد (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۲۷۲
۱۱۶ ـ تخلیه ایران از قوای دول متخاصمه (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۲۷۴
۱۱۷ ـ ورود قشون روس و ترس اهالی رشت (گزارش کارگزاری رشت به وزارت امور خارجه) ۲۷۷
۱۱۸ ـ تخلیه ایران از قوای دول متخاصمه (نامه سفارت ایران در برلن به سفارتخانه‌های ایران در لندن، پاریس، پطروگراد و رم) ۲۷۹

آشفتگی در امر شیلات بحرخزر (۱۳۳۵ هـ. ق)

۱۱۹ ـ اقساط‌شیلات‌بحرخزر (دستورالعمل وزارت‌مالیه به اداره‌دیون‌عمومیه) ۲۸۲
۱۲۰ ـ شیلات (گزارش وزارت امورخارجه به احمدشاه قاجار) ۲۸۷
۱۲۱ ـ شیلات: سهم الارث وراث سردار همایون ۲۹۱
۱۲۲ ـ شیلات: دعاوی وراث سردارهمایون ۲۹۴

۱۲۳ ـ تغییرنام اداره لیانازوف (مراسله سفارت روسیه به وزارت‌امورخارجه) ۲۹۶
۱۲۴ ـ شیلات (نامه دکتر آقایان وکیل به وزارت امور خارجه) ۲۹۷
۱۲۵ ـ شیلات (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری گیلان) ۳۰۱

نفت شمال و تلاش برای کسب امتیاز آن (۱۳۳۵ ه. ق)

۱۲۶ ـ پرداخت صدی دو امتیاز، به وزارت معارف (نامه خوشتاریا به رئیس ـ الوزرا) ۳۰۳
۱۲۷ ـ واگذاری صدی دو امتیاز خوشتاریا به وزارت معارف (دستورالعمل نخست وزیری به وزارت معارف و اوقاف) ۳۰۵

امتیاز ساختن خطوط راه آهن در مرزهای شمالی و دخالت روسها (۱۳۳۵ ه. ق)

۱۲۸ ـ امتیاز ساختن خطوط راه‌آهن در ایالات خراسان و استرآباد (گزارش پودکورسکی رئیس شرکت راه انزلی تهران به وزارت امورخارجه) ۳۰۷
۱۲۹ ـ امتیاز ساختن خطوط راه‌آهن در ایالات خراسان و استرآباد (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس) ۳۱۱
۱۳۰ ـ قرارداد راه آهن پیله بازار به رشت ۳۱۳

بلشویکها و تجاوز مضاعف روسها به خاک ایران (۱۳۳۶ ه. ق)

۱۳۱ ـ گمرک آستارا و دخالت نظامیان روس (گزارش اداره گمرک آستارا به وزارت مالیه) ۳۲۰
۱۳۲ ـ قاچاق توتون توسط نظامیان روس (نامه وزارت مالیه به وزارت امور خارجه) ۳۲۲
۱۳۳ ـ گمرک آستارا و دخالت نظامیان روس (نامه وزارت مالیه به وزارت امور خارجه) ۳۲۵
۱۳۴ ـ گمرک آستارا و دخالت نظامیان روس (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۳۲۷
۱۳۵ ـ تخلیه قلعه اردبیل از قوای روس (گزارش حکومت اردبیل به وزارت داخله) ۳۳۰
۱۳۶ ـ دریافت مالیات از اتباع روس در اردبیل (دستورالعمل وزارت امورخارجه

به کارگزاری اردبیل) ۳۳۲
۱۳۷ ـ دریافت مالیات از اتباع روس در اردبیل (نامه وزارت امورخارجه به وزارت داخله) ۳۳۴
۱۳۸ ـ ورود اتباع روس به خاک ایران (گزارش کارگزاری بندرجز به وزارت امورخارجه) ۳۳۶
۱۳۹ ـ مداخلات روسها در رشت (گزارش کارگزاری رشت به وزارت امور خارجه) ۳۳۹
۱۴۰ ـ مداخلات روسها در رشت (گزارش دیگری از کارگزاری رشت به وزارت امور خارجه) ۳۴۱
۱۴۱ ـ مداخلات روسها در بندر پیربازار (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری گیلان) ۳۴۳
۱۴۲ ـ صورت مخارج تخلیه بندر پیربازار از مأمورین قونسولگری روس (گزارش کارگزاری گیلان به وزارت امور خارجه) ۳۴۵
۱۴۳ ـ مراجعت روسها از ایران و غارت انزلی (گزارش کارگزاری انزلی به وزارت امور خارجه) ۳۴۷
۱۴۴ ـ ورود اتباع روس به خاک ایران (گزارش وزارت امورخارجه به هیئت دولت) ۳۴۹
۱۴۵ ـ تحویل سلاح و مهمات موجود در قونسولگری آلمان به دولت ایران (گزارش کارگزاری آذربایجان به وزارت امور خارجه) ۳۵۲
۱۴۶ ـ تجاوزات نظامیان روس در انزلی (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری انزلی) ۳۵۴
۱۴۷ ـ تخلیه ایران از قوای روس و درگیری جنگلیها با ایشان (گزارش کارگزاری اردبیل به وزارت امور خارجه) ۳۵۶
۱۴۸ ـ سوء رفتار نظامیان روس در اردبیل (دستورالعمل وزارت امورخارجه به قونسولگری تفلیس) ۳۵۸
۱۴۹ ـ سوء رفتار نظامیان روس در آستارا (دستورالعمل وزارت امورخارجه به قونسولگری تفلیس) ۳۶۱
۱۵۰ ـ سوء رفتار نظامیان روس در آستارا (گزارش اداره مرکزی گمرکات به وزارت مالیه) ۳۶۴

۱۵۱ ـ مراجعت نظامیان روس از ایران (گزارش کارگزاری انزلی به وزارت امورخارجه) ۳۶۶
۱۵۲ ـ تخلیه استرآباد از قشون روس (گزارش کارگزاری استرآباد به وزارت امورخارجه) ۳۶۸
۱۵۳ ـ سوء رفتار نظامیان روس در آستارا (نامه وزارت مالیه به وزارت امور خارجه) ۳۷۱
۱۵۴ ـ نزاع روسها با مسلمانان آستارا (گزارش امین تذکره آستارا به کارگزاری اردبیل) ۳۷۳
۱۵۵ ـ ورود قاچاقچیان روس به ایران (گزارش کارگزاری انزلی به وزارت امور خارجه) ۳۷۵
۱۵۶ ـ اوضاع آستارا (گزارش کارگزاری اردبیل به وزارت امور خارجه) ۳۷۸
۱۵۷ ـ مراجعت روسها از ایران و غارت انزلی (نامه وزارت خارجه به ساعدالسلطنه) ۳۸۰
۱۵۸ ـ سوء رفتار نظامیان روس در آستارا (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۳۸۲
۱۵۹ ـ سوء رفتار نظامیان روس در آستارا (دستورالعمل وزارت امورخارجه به قونسولگری تفلیس) ۳۸۴
۱۶۰ ـ سوء رفتار نظامیان روس در انزلی (گزارش کارگزاری انزلی به وزارت امور خارجه) ۳۸۶
۱۶۱ ـ ورود قوای ارتش سرخ به انزلی (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری رشت) ۳۸۸
۱۶۲ ـ ورود قوای ارتش سرخ به انزلی (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در لاهه) ۳۹۱
۱۶۳ ـ سوء رفتار نظامیان روس در انزلی (گزارش کارگزاری انزلی و طوالش به وزارت امور خارجه) ۳۹۴
۱۶۴ ـ مداخلات قونسولگری روس در استرآباد (دستورالعمل وزارت امور خارجه به کارگزاری استرآباد) ۳۹۷
۱۶۵ ـ ورودبلشویکها به انزلی (گزارش کارگزاری انزلی به وزارت‌امورخارجه) ۴۰۰
۱۶۶ ـ ورود بلشویکها به‌ایران (گزارش کارگزاری قزوین به وزارت‌امور ۴۰۲

۱۶۷ ـ ورودبلشویکها بدانزلی (گزارش کارگزاری رشت به وزارت‌امورخارجه) ۴۰۴
۱۶۸ ـ ورود بلشویکها به انزلی (نامه وزارت امورخارجه به وزارت‌داخله) ۴۰۶
۱۶۹ ـ ورودبلشویکها به انزلی (گزارش کارگزاری‌رشت به وزارت‌امورخارجه) ۴۰۸
۱۷۰ ـ کشتار مسلمانان بادکوبه (گزارش کارگزاری کل آذربایجان به وزارت امور خارجه) ۴۱۱
۱۷۱ ـ ورود بلشویکها به انزلی (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری رشت) ۴۱۳
۱۷۲ ـ ورود اتباع روس به خاک ایران (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری اردبیل) ۴۱۵
۱۷۳ ـ ورود اتباع روس به خاک ایران (مراسله سفارت روسیه به وزارت امور خارجه) ۴۱۷
۱۷۴ ـ سوء رفتار بلشویکها در بادکوبه، آستارا و لنکران (دستورالعمل وزارت امور خارجه به قونسولگری بادکوبه) ۴۱۹
۱۷۵ ـ دخالت بلشویکها در ایران (گزارش کارگزاری انزلی و طوالش به وزارت امورخارجه) ۴۲۲
۱۷۶ ـ تأمین امنیت اتباع ایران (گزارش کارپردازی عشق‌آباد به وزارت امور خارجه) ۴۲۴
۱۷۷ ـ روسها در انزلی و تصاحب عمارت صدری (گزارش کارگزاری انزلی و طوالش به وزارت امورخارجه) ۴۲۹
۱۷۸ ـ تجاوزات بلشویکها به اهالی لنکران و آستارا (گزارش نایب کارگزاری آستارا به کارگزاری اردبیل) ۴۳۲
۱۷۹ ـ جنگ در آستارای روس (گزارش کارگزاری اردبیل به وزارت امور خارجه) ۴۳۴
۱۸۰ ـ درگیری بلشویکها درآستارا (گزارش کارگزاری اردبیل به وزارت امور خارجه) ۴۳۶
۱۸۱ ـ سوء رفتار بلشویکهای روسی با اهالی مشهد سر (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس) ۴۳۸
۱۸۲ ـ عمارت صدری در انزلی و تصاحب آن به وسیله روسها (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روسیه) ۴۴۲

۱۸۳ ـ تأمین امنیت اتباع ایران (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارپردازی عشق آباد) ۴۴۵

۱۸۴ ـ ورود تراکمه به خاک ایران (گزارش کارگزاری بندرجز به وزارت امور خارجه) ۴۴۷

۱۸۵ ـ مداخلات قونسولگری روس در استرآباد (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در مسکو) ۴۴۹

۱۸۶ ـ ورود تراکمه به خاک ایران (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری بندرجز) ۴۵۲

۱۸۷ ـ جلوگیری از ورود قوای مسلح روس به ایران (مراسله سفارت روس به وزارت امور خارجه) ۴۵۴

تلاش برای از بین بردن سیطره لیانازونها در امر شیلات بحرخزر (۱۳۳۶ هـ. ق)

۱۸۸ ـ شیلات (نامه وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه به وزارت امورخارجه) ۴۵۷

۱۸۹ ـ اجاره شیلات سواحل جنوبی بحرخزر (نامه وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه به وزارت امور خارجه) ۴۶۰

۱۹۰ ـ اعلان مزایده شیلات سواحل جنوبی بحرخزر ۴۶۲

۱۹۱ ـ شیلات (مراسله سفارت روس به وزارت امور خارجه) ۴۶۶

۱۹۲ ـ شیلات (مراسله دیگری از سفارت روس به وزارت امورخارجه) ۴۶۹

۱۹۳ ـ شیلات و جلوگیری از حمل و خروج آن به خارج (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۴۷۱

۱۹۴ ـ شیلات (گزارش کارگزاری استرآباد به وزارت امورخارجه) ۴۷۶

۱۹۵ ـ شیلات (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در پاریس) ۴۷۹

۱۹۶ ـ شیلات بحرخزر (نامه لیانازف به وزارت امور خارجه) ۴۸۲

۱۹۷ ـ شیلات بحرخزر و پیشنهادات لیانازف (نامه لیانازف به وزارت‌امورخارجه) ۴۹۲

۱۹۸ ـ شیلات (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری استرآباد) ۴۹۵

۱۹۹ ـ شیلات بحرخزر و لیانازف (نامه لیانازف به وزارت امورخارجه) ۴۹۷

۲۰۰ ـ فروش سه سهم از سهام لیانازف به حاج معین التجار بوشهری ۴۹۹

۲۰۱ ـ مزایده شیلات بحرخزر (نامه وزارت امورخارجه به وزارت فوایدعامه) ۵۰۱

۲۰۲ ـ شیلات بحرخزر و لیانازف (نامه لیانازف به وزارت فواید عامه) ۵۰۳

نفت شمال و رقابت روس و انگلیس (۱۳۳۶ هـ. ق)

۲۰۳ ـ نفت شمال (نامه خوشتاریا به وزارت امور خارجه) ۵۰۹

۲۰۴ ـ واگذاری امتیاز معادن شمال از سوی خوشتاریا به انگلیسها (گزارش سفارت ایران در برلن به وزارت امور خارجه) ۵۱۲

۲۰۵ ـ واگذاری امتیاز معادن شمال از سوی خوشتاریا به انگلیسها (نامه وزارت امورخارجه به وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه) ۵۱۴

راه آهن ماکو (۱۳۳۶ هـ. ق)

۲۰۶ ـ راه‌آهن ماکو و تخلیه این شهر از نظامیان روس (گزارش کارگزاری ماکو به وزارت امور خارجه) ۵۱۶

۲۰۷ ـ حفاظت راه آهن جلفا، ماکو (گزارش کارگزاری ماکو به وزارت امور خارجه) ۵۱۸

۲۰۸ ـ راه‌آهن ماکو و تخلیه ماکو از نظامیان روس (گزارش کارگزاری ماکو به وزارت امورخارجه) ۵۲۰

۲۰۹ ـ حفاظت راه آهن جلفا، ماکو (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری آذربایجان) ۵۲۵

قایقرانی در رود ارس و فروش جزیره معتمدی (۱۳۳۶ هـ. ق)

۲۱۰ ـ قایقرانی در رود ارس (گزارش اداره گمرکات به وزارت مالیه) ۵۲۷

۲۱۱ ـ قایقرانی در رود ارس (نامه وزارت مالیه به وزارت امور خارجه) ۵۲۹

۲۱۲ ـ قایقرانی در رود ارس (نامه وزارت امورخارجه به وزارت مالیه) ۵۳۱

۲۱۳ ـ قایقرانی در رود ارس (نامه وزارت مالیه به وزارت امور خارجه) ۵۳۳

۲۱۴ ـ قایقرانی در رود ارس (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری آذربایجان) ۵۳۵

۲۱۵ ـ فروش جزیره معتمدی (نامه کارگزاری انزلی به کارگزاری گیلان) ۵۳۷

۲۱۶ ـ فروش جزیره معتمدی (گزارش کارگزاری گیلان به وزارت امور خارجه) ۵۳۹
۲۱۷ ـ فروش جزیره معتمدی (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری رشت) ۵۴۱
۲۱۸ ـ فروش جزیره معتمدی (گزارش کارگزاری رشت به وزارت امور خارجه) ۵۴۳

پایان جنگ جهانی اول و خیال باطل تخلیهٔ ایران (۱۳۳۷ هـ. ق)

۲۱۹ ـ اوضاع اروپا در اواخر جنگ و قدرت یابی آمریکا (گزارش سفارت ایران در پاریس به وزارت امورخارجه) ۵۴۵
۲۲۰ ـ وضع متزلزل عثمانی بعد از جنگ (گزارش سفارت ایران در اسلامبول به وزارت امور خارجه) ۵۴۷
۲۲۱ ـ علایم سرحدی (گزارش کارگزاری دره جز به وزارت امور خارجه) ۵۴۹
۲۲۲ ـ صلح ورسای (گزارش سفارت ایران در لندن به وزارت امور خارجه) ۵۵۱
۲۲۳ ـ علایم سرحدی ایران و روس در خراسان (دستورالعمل کارگزاری دره جز به وزارت امور خارجه) ۵۵۴
۲۲۴ ـ صلح ورسای (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در لندن) ۵۵۶
۲۲۵ ـ قتل و غارت ایرانیان توسط بلشویکها در ترکستان (گزارش کارگزاری سرخس به وزارت امور خارجه) ۵۵۸
۲۲۶ ـ علایم سرحدی ایران و روس در خراسان (گزارش اداره روس وزارت امورخارجه به وزارت امورخارجه) ۵۶۰
۲۲۷ ـ صلح ورسای (گزارش سفارت ایران در پاریس به وزارت امورخارجه) ۵۶۳
۲۲۸ ـ صلح ورسای (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در پاریس) ۵۶۵
۲۲۹ ـ کنفرانس صلح و اهمیت یافتن آمریکا بعد از جنگ (گزارش سفارت ایران در لاهه به وزارت امور خارجه) ۵۶۷
۲۳۰ ـ پایان جنگ و شرکت ایران درهیئت اتفاق ملل (گزارش سفارت ایران در

لندن به وزارت امور خارجه) ۵۷۰
۲۳۱ ـ نمایندگی ایران در کنفرانس صلح ورسای (گزارش سفارت ایران در لاهه به وزارت امور خارجه) ۵۷۳
۲۳۲ ـ خواهش متارکه جنگ دولت اطریش (گزارش سفارت ایران در رم به وزارت امور خارجه) ۵۷۶
۲۳۳ ـ صلح ورسای (گزارش سفارت‌ایران دراسلامبول به وزارت‌امورخارجه) ۵۷۸
۲۳۴ ـ مداخلات انگلیسها در سرخس (گزارش کارگزاری سرخس به وزارت‌امور خارجه) ۵۸۰
۲۳۵ ـ فروش نسوان به تراکمه (گزارش کارگزاری دره جز وکلات به وزارت امور خارجه) ۵۸۲
۲۳۶ ـ اوضاع ایران در پایان جنگ جهانی اول (گزارش سفارت ایران در پاریس به وزارت امور خارجه) ۵۸۵
۲۳۷ ـ حمل غله واستعداد به سرخس (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری سرخس) ۵۸۸
۲۳۸ ـ متارکه جنگ و استعفای قیصرآلمان و مقدمات صلح بین‌الملل (گزارش کارگزاری عراق به وزارت امور خارجه) ۵۹۰
۲۳۹ ـ تقسیم آب هریرود (گزارش کارگزاری خراسان به وزارت امورخارجه) ۵۹۲
۲۴۰ ـ مذاکرات صلح عثمانی‌ها (گزارش سفارت ایران در استامبول به وزارت امور خارجه) ۵۹۴
۲۴۱ ـ وضع ایران بعد از جنگ (گزارش سفارت ایران در پاریس به وزارت امور خارجه) ۵۹۶
۲۴۲ ـ اعلان کماندار کشتی جنگی روس خطاب به اهالی بندرجز (گزارش کارگزاری استرآباد به وزارت امور خارجه) ۵۹۹
۲۴۳ ـ سوء رفتار نظامیان روس در استرآباد و بمباران عاشوراده، گمش تپه و خواجه نفس (گزارش حکومت استرآباد به وزارت داخله) ۶۰۲
۲۴۴ ـ بمباران عاشوراده، خواجه نفس و گمش تپه (گزارش حکومت استرآباد به وزارت داخله) ۶۰۴
۲۴۵ ـ بمباران عاشوراده، خواجه نفس و گمش‌تپه توسط کشتیهای روس (نامه وزارت داخله به وزارت امور خارجه) ۶۰۶

۲۴۶ ـ انعقاد کنفرانس صلح (گزارش سفارت ایران در لندن به وزارت امور خارجه) ۶۰۸
۲۴۷ ـ اعلامیه رئیس نیروی دریایی روس (مراسله سفارت روسیه به وزارت امور خارجه) ۶۱۰
۲۴۸ ـ سوء رفتار نظامیان روس در گمش تپه و خواجه نفس (گزارش حکومت بندرجز به هیئت دولت) ۶۱۳
۲۴۹ ـ تجاوزات تراکمه و اعلان کشتی جنگی روس (نامه حکومت بندر جز به کارگزاری استرآباد) ۶۱۵
۲۵۰ ـ بمباران گمش‌تپه و خواجه نفس توسط کشتیهای جنگی روس (گزارش کارگزاری استرآباد به وزارت امور خارجه) ۶۱۸
۲۵۱ ـ تحویل سلاح و مهمات موجود در قونسولگری آلمان به دولت ایران (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری آذربایجان) ۶۲۰
۲۵۲ ـ تحویل سلاح و مهمات موجود در قونسولگری آلمان به دولت ایران (دستورالعمل سفارت آلمان به قونسولگری آلمان در تبریز) ۶۲۲
۲۵۳ ـ تحویل سلاح و مهمات موجود در قونسولگری آلمان به دولت ایران (گزارش کارگزاری آذربایجان به وزارت امور خارجه) ۶۲۵
۲۵۴ ـ دستورات لازم برای نمایندهٔ ایران در کنفرانس صلح بعد از جنگ ۶۲۷
۲۵۵ ـ دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزار بندرجز (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری بندرجز) ۶۳۵
۲۵۶ ـ سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا (گزارش کارگزاری اردبیل به وزارت امور خارجه) ۶۴۳
۲۵۷ ـ سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری اردبیل) ۶۴۵
۲۵۸ ـ قضاوت پیرامون دعاوی اتباع (مراسله سفارت روسیه به وزارت امور خارجه) ۶۴۷
۲۵۹ ـ قضاوت پیرامون دعاوی اتباع (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۶۴۹
۲۶۰ ـ سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا (گزارش کارگزاری اردبیل به وزارت امور خارجه) ۶۵۱

۲۶۱ ـ سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا (نامه وزارت امورخارجه به وزارت داخله) ۶۵۳
۲۶۲ ـ سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا (گزارش کارگزاری اردبیل به وزارت امور خارجه) ۶۵۵
۲۶۳ ـ ورود قشون روس به خاک‌ایران (مراسله وزارت امورخارجه به‌سفارت روس) ۶۵۷
۲۶۴ ـ سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری اردبیل) ۶۵۹
۲۶۵ ـ سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری اردبیل) ۶۶۱
۲۶۶ ـ قبول صلح از طرف آلمان (گزارش سفارت ایران در پاریس به وزارت امور خارجه) ۶۶۳
۲۶۷ ـ ورود بلشویکها به بندرجز (گزارش کارگزاری استرآباد به وزارت امورخارجه) ۶۶۵
۲۶۸ ـ ورود انگلیسها به استرآباد و ضعف موقعیت بلشویکها و درگیری باتراکمه (گزارش کارگزاری استرآباد به وزارت امور خارجه) ۶۶۷
۲۶۹ ـ فعالیت بلشویکها در سرخس روس (نامه وزارت‌امورخارجه به وزارت داخله) ۶۷۰
۲۷۰ ـ عضویت ایران در مجمع ملل (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در پاریس) ۶۷۲
۲۷۱ ـ درخواست تابعیت تراکمه اتباع روس از دولت ایران (نامه جمعی از تراکمه اتباع روس به کارگزاری بجنورد) ۶۷۴
۲۷۲ ـ درخواست تابعیت تراکمه اتباع روس از دولت ایران (گزارش کارگزاری بجنورد و گوکلان به وزارت امور خارجه) ۶۷۶
۲۷۳ ـ درخواست تابعیت تراکمه اتباع روس از دولت ایران (دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزاری بجنورد) ۶۷۸

واگذاری امتیاز شیلات بحرخزر به وانیتسوف (۱۳۳۷ ه. ق)
۲۷۴ ـ شیلات (مراسله وزارت امورخارجه به سفارت روس) ۶۸۰

۲۷۵ ـ اجاره شیلات بحرخزر از سوی وانیتسوف (مراسله سفارت روس به وزارت امور خارجه) ۶۸۲

۲۷۶ ـ شیلات بحرخزر (مراسله سفارت روسیه به وزارت امور خارجه) ۶۸۴

۲۷۷ ـ ثبت صورت اجاره نامه شیلات فی‌مابین وزارت فوایدعامه و وانیتسوف (مراسله سفارت روس به وزارت امور خارجه) ۶۸۸

۲۷۸ ـ شیلات بحرخزر (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس) ۶۹۰

۲۷۹ ـ اعتبار نامه وانیتسوف ۶۹۲

جنگلهای سواحل بحرخزر و مطامع روسها (۱۳۳۷ هـ. ق)

۲۸۰ ـ جنگلهای سواحل بحرخزر و خوشتاریا (گزارش وزارت امور خارجه به رئیس الوزرا) ۶۹۵

۲۸۱ ـ جنگلهای سواحل بحرخزر و خوشتاریا (مراسله سفارت روس به وزارت امور خارجه) ۶۹۸

۲۸۲ ـ جنگلهای سواحل بحرخزر و خوشتاریا (گزارش اداره کل گمرکات به وزارت مالیه) ۷۰۰

۲۸۳ ـ جنگلهای سواحل بحرخزر و خوشتاریا (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس) ۷۰۳

راه آهن مناطق شمالی ایران و مواضع روسها (۱۳۳۷ هـ. ق)

۲۸۴ ـ راه‌آهن ماکو، جلفا و تبریز (نامه وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه به وزارت امور خارجه) ۷۰۵

۲۸۵ ـ راه‌آهن ماکو،جلفا وتبریز (نامه وزارت‌امورخارجه به وزارت‌فوایدعامه) ۷۰۷

۲۸۶ ـ راه آهن ماکو، جلفا و تبریز (گزارش کارگزاری آذربایجان به وزارت امور‌خارجه) ۷۰۹

۲۸۷ ـ راه آهن ماکو (گزارش کارگزاری ماکو به کارگزاری کل آذربایجان) ۷۱۱

۲۸۸ ـ راه آهن ماکو، جلفا و تبریز (گزارش کارگزاری آذربایجان به وزارت‌امور‌خارجه) ۷۱۳

۲۸۹ ـ راه‌آهن ماکو، جلفا وتبریز (گزارش کارگزاری‌ماکو به وزارت‌امورخارجه) ۷۱۵

۲۹۰ ـ راه‌آهن ماکو، جلفا وتبریز (دستورالعمل وزارت امور خارجه به کارگزاری تبریز) ۷۱۷

۲۹۱ ـ راه‌آهن ماکو، جلفا وتبریز (گزارش‌کارگزاری ماکو به وزارت‌امورخارجه) ۷۱۹

۲۹۲ ـ راپرت حکومت ماکو در خصوص راه آهن ماکو، جلفا و تبریز (گزارش حکومت ماکو به وزارت فلاحت تجارت و فواید عامه) ۷۲۲

۲۹۳ ـ راه آهن پیله بازار (مراسله سفارت روس به وزارت امور خارجه) ۷۲۶

۲۹۴ ـ راه آهن پیله بازار ۷۲۸

نهضت‌جنگل وتلاش برای تخلیه‌ایران از قوای متجاوزان (۱۳۳۹ ـ ۱۳۳۸ هـ. ق)

۲۹۵ ـ تقاضاهای دول متفق از دولت ایران برعلیه دولت روس (دستور العمل وزارت امورخارجه به حکومت خراسان) ۷۳۱

۲۹۶ ـ روسها و نهضت جنگل و سوء رفتار نظامیان روس در نواحی شمالی ایران (مراسله نمایندگی مختار دولت جمهوری سوسیالیستی اشتراکی شورای روس در ایران به وزارت امور خارجه) ۷۳۵

۲۹۷ ـ روسها و نهضت جنگل و سوء رفتار نظامیان روس در نواحی شمالی ایران (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روسیه) ۷۳۸

۲۹۸ ـ تجاوز ارتش سرخ به نواحی شمالی ایران (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت جمهوری روسیه) ۷۴۰

۲۹۹ ـ سوء رفتار نظامیان روس در گیلان (مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روسیه) ۷۴۲

۳۰۰ ـ نظامیان روس در گیلان (مراسله نمایندگی مختار دولت جمهوری سوسیالیستی اشتراکی شورای روس در ایران به وزارت امورخارجه) ۷۴۴

نفت شمال در عرصه رقابت شرکتهای آمریکایی (۱۳۴۰-۱۳۳۹ هـ.ق)

۳۰۱ ـ نفت شمال وسعی شرکتهای آمریکایی در کسب امتیاز آن (گزارش سفارت ایران در لندن به وزارت امورخارجه) ۷۴۶

۳۰۲ ـ نفت شمال وسعی شرکتهای آمریکایی در کسب امتیاز آن (دستورالعمل وزارت امورخارجه به سفارت ایران در لندن) ۷۴۸

۳۰۳ ـ امتیاز خوشتاریا (دستورالعمل مجلس شورای ملی به وزارت امورخارجه) ۷۵۰

پیشگفتار

برمحققان و ارباب قلم پوشیده نیست که ملل مترقی و پیشرفتهٔ جهان رمز موفقیت در مبارزه با سختی‌ها و مشکلات را از بررسی و کنکاش در تاریخ گذشتهٔ خویش گرفته‌اند و برای برخورداری از تجربهٔ گذشتگان از تازه‌ترین روشهای تحقیقی تاریخ بهره جسته‌اند. نظر به اینکه هیچ پدیدهٔ اجتماعی زاییدهٔ یک عصر و زمان نمی‌باشد و سیر تحولات و افزایش قدرت و تکامل، امری تدریجی است. بنابراین تاریخ نمایانگر این تغییرات و آموزندهٔ تجربیات گذشته است.

در بررسی تاریخ بین‌المللی که ملتها و اجتماعات مختلف در آن مشغولند، سیر حوادث است که صحنه‌ها را متحول و دگرگون ساخته و بالطبع سرنوشت افراد و مجامع در زمانها و مکانهای مختلف دستخوش این حوادث شده است و اطلاع از محاسن و معایب نیاکان و گذشتگان و دلایل عظمت و اقتدار و یا انحطاط و انقراض آنان سرمشقی است انکارناپذیر در جهت رشد و تعالی و شکوفایی استعدادهای نسل جوان و رسیدن به آزادی و استقلال و حفظ و حراست از آرمانهای والای آن. لذا، ملاحظه می‌شود که تاریخ از دو اصل کلی جریان و پیوستگی امور تشکیل شده و انتقال آن از نسلی به نسل دیگر غیر قابل اجتناب می‌باشد؛ زیرا ترقی و تعالی و نیک و بد مسائل زندگی حال با تاریخ گذشته مرتبط و به هم پیوسته است و به بیانی دیگر هویت هر فرد و جامعه درگرو گذشته تاریخی آن است.

بنابراین، گذشته از اهمیت تاریخ، روش تحقیقی آن نیز مهم و قابل توجه است؛ بدین معنی که مورخ تحت تأثیر چه عامل یا عواملی آن را به رشتهٔ تحریر درآورده است؟ آیا اصل بی‌طرفی و بی‌نظری در آن محفوظ و ملحوظ گردیده؟ و دیگر اینکه از چه راه و روش و متکی به چه اسناد و مدارک تاریخی‌ای به تنظیم آن مبادرت شده است.

به طور کلی امروزه با توجه به روشهای جدید علمی و تکنولوژیکی در کسب اطلاعات و اخبار، اسناد و مدارک تاریخی یکی از مهمترین منابع تحقیق به شمار می‌آیند و از ارزش و اهمیت خاصی برخوردارند. در این راستا، خوشبختانه با فراهم شدن زمینهٔ مطالعهٔ اسناد تاریخی وزارت امورخارجه برای مورخان و محققان، آنها می‌توانند

موضوعات مورد علاقهٔ خود را متناسب با نیازهای کشورمان انتخاب کرده به بررسی و تحقیق پردازند و سپس نتایج آن را به یاری واحد نشر اسناد دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی که زیر نظر شورای عالی نظارت بر تدوین و نشر اسناد فعالیت دارد، انتشار دهند.

کتاب حاضر نیز با عنوان «*گزیدهٔ اسناد دریای خزر و مناطق شمالی ایران در جنگ جهانی اول*» که در بردارندهٔ اسنادی از تجاوزات متجاوزان به مناطق شمالی، شیلات، نفت شمال و سایر امتیازات متعلق به مناطق شمالی در فاصله سالهای ۱۳۳۲ ه. ق لغایت ۱۳۴۰ ه. ق می‌باشد، اثری دیگر از مجموعه فعالیتهای واحد نشر اسناد در تبیین و توضیح تاریخ معاصر ایران است که امید دارد مورد استفادهٔ محققان و پژوهشگران تاریخ قرار گیرد.

در پایان، اینجانب از تلاش و زحمات صادقانهٔ جناب‌آقای «**عباس ملکی، معاون آموزشی و پژوهشی**» و جناب آقای «**محمدحسن کاووسی عراقی، سرپرست واحد نشر اسناد**» و آقایان «**علیرضا زمانیان و محمد نادر نصیری مقدم، تهیه و تدوین کنندگان این مجموعه**» و دیگران که با نهایت درایت اقدام نموده‌اند، تشکر می‌نماید و توفیق آنان را از خداوند متعال مسئلت دارد.

علی اکبر ولایتی
وزیر امورخارجه
و
رئیس‌شورای عالی نظارت بر تدوین و نشر اسناد

مقدمه

نگارش کتب تاریخی برپایهٔ اصول تحقیقی و پژوهشی و مستند به اسناد معتبر از جمله مسائلی است که مورخان و پژوهشگران تاریخ با آن مواجه می‌باشند و در این راستا استفاده از بایگانیهای اسناد داخلی و خارجی و مراجعه به مراکز اسناد ملی، قسمت اعظم فعالیتهای تحقیقی محققان را تشکیل می‌دهد. در همین ارتباط «واحد نشر اسناد» دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امورخارجه زیر نظر شورای عالی نظارت بر تدوین و نشر اسناد، افتخار آن را دارد اعلام نماید به منظور تسهیل در امور پژوهشی و تحقیقی پژوهشگران اسناد تاریخی، امر بررسی، تحقیق، تدوین و نشر اسناد تاریخی بایگانی در وزارت امور خارجه را به طور مستمر برعهده گرفته و به توالی و مرور اسناد تاریخی روابط ایران با دولتهای همسایه و غیرهمسایه و اسناد حوادث داخلی دو قرن اخیر ایران را منتشر می‌سازد.

کتاب حاضر با عنوان «دریای خزر و مناطق شمالی ایران در جنگ جهانی اول» نیز یکی از آثار این واحد می‌باشد که حاوی « سیصدوسه» سند در زمینه شروع جنگ جهانی، نقض بی‌طرفی ایران، اشغال و تجاوز به مناطق شمالی و آثار اقتصادی جنگ هم در زمینه‌هایی نظیر «شیلات» و «نفت شمال» است. این اسناد براساس یک سیر تاریخی از سال ۱۳۳۲ لغایت ۱۳۴۰ هجری قمری و برحسب موضوع، تنظیم و تدوین شده است که امید دارد مورد پسند صاحب نظران و پژوهشگران قرار گیرد.

به طور کلی نخستین بار که وزارت امور خارجه در سال ۱۳۳۶ هجری قمری بخشی از اسناد «تحولات جنگ جهانی اول در ایران» را تحت عنوان «کتاب سبز» منتشر ساخت، قدمی هر چند مختصر در زمینهٔ تبیین مسائل دوران مورد نظر برداشته شد؛ امّا پس از آن اگر چه تحقیقات و تتبعات متعددی صورت گرفت و کتابها و مقالات عدیده‌ای چاپ و منتشر شد لیکن در غالب این آثار به وضعیت نواحی جنوبی ایران در زمان جنگ و تجاوزات انگلیسیها در این مناطق پرداخته شده و شاید بتوان گفت کتاب «دریای خزر و مناطق شمالی ایران در جنگ جهانی اول» نخستین اثری است که اسنادی از این مناطق (از سرخس تا ماکو) در جنگ بزرگ و عالمگیر اول را در اختیار محققان قرار می‌دهد.

در اینجا برخود فرض می‌داند از زحمات آقایان «علیرضا زمانیان» و «محمد نادر نصیری مقدم»، تهیه کنندگان این مجموعه و آقای علیرضا زرگریان که امر نمونه‌خوانی را برعهده داشته‌اند تشکر و قدردانی نماید.

والسلام علی من اتبع الهدی
محمد حسن کاووسی عراقی
سرپرست ادارهٔ انتشار اسناد

مدخل

دوران صلح مسلح که بیش از یک دهه از ابتدای قرن بیستم به طول انجامید و طی آن دول معظم اروپایی با هرچه بیشتر مجهز کردن خود، اروپا را به انباری پراز باروت مبدل ساختند، با قتل ولیعهد اطریش «ارشیدوک فرانسوا فردیناند[1]» به دست «گراویلوپرنزیپ»[2] دانشجوی صربستانی در ۲۸ ژوئن ۱۹۱۴م. به پایان رسید. چه، با وقوع این قتل و مخالفت صربستان با تقاضای حضور نمایندگان اطریش برای تحقیقات در مورد آن، دولت اطریش به صربستان اعلان جنگی را نمود که سفارت ایران در وین گزارش آن را در سوم رمضان ۱۳۳۲ هـ. ق این گونه نوشته است:

> «چون صرب شرایط اولتیماتوم اطریش را قبول نکرد، امشب اعلان جنگ شد، همهمهٔ غریبی در شهر موجود است»[3].

شش روز بعد از قتل ولیعهد اطریش یعنی در سوم اوت ۱۹۱۴م. جنگ بزرگی که از سالها قبل مقدمات آن فراهم شده بود، میان دول اتفاق مثلث (فرانسه، انگلستان و روسیه) و دول اتحاد مثلث (آلمان، اطریش و هنگری) آغاز گردید و طولی نکشید که جنبهٔ جهانی به خود گرفت. به غیر از علت صوری قتل ولیعهد مزبور، علل اصلی این نبرد عالمگیر عبارت بودند از:

۱ - رقابت امپراتوریهای اطریش و روسیهٔ تزاری بر سرشبه جزیرهٔ بالکان

۲ - اختلاف میان فرانسه و آلمان از سال ۱۸۷۰ م. بر سر تصرف دو ایالت فرانسوی «آلزاس» و «لرن» توسط امپراتوری آلمان.

۳ - توسعهٔ اقتصادی آلمان و رقابتش با کشورهای انگلیس و فرانسه در به دست آوردن بازارهای فروش تولیدات صنعتی.

۴ - رقابتهای ریشه‌دار مستعمراتی و تسلط بر راههای دریایی مهم میان آلمان، فرانسه و انگلیس.

---

1. Archduke Franco Ferdinand
2. Gavrilo princip

۳. رجوع شود به سند شمارهٔ یک کتاب حاضر.

به هر ترتیب بدین گونه نایرهٔ جنگ جهانی اول برافروخته شد و با ورود امپراتوری عثمانی در جنگ به نفع دولت آلمان و اطریش (پاییز ۱۹۱۴ م.) و یک سال بعد اعلان جنگ ایتالیا علیه اطریش، شراره‌ها و تبعات جنگ عالمگیر اول به خاورمیانه و قارهٔ آسیا نیز کشیده شد[1].

در این زمان ایران که آخرین فرد از سلسلهٔ قاجار یعنی سلطان هفده ساله، احمد شاه ضعیف النفس در آن سلطنت می‌کرد و سه هفته بیشتر از تاجگذاری وی نمی‌گذشت طی اعلامیه‌ای که مستوفی‌الممالک رئیس‌الوزرا صادر نمود، بی‌طرفی خود را به طور آشکار به جهانیان اعلام کرد[2] و جهت احتیاط بیشتر ضمن مراسله‌ای به سفارتهای روس و انگلیس همسایه‌های شمالی و جنوبی ایران، دولتمردان قاجار تأکید بیشتری بر بی‌طرفی ایران نمودند.[3] اما این دو استعمارگر پیر و جهانخوار قدیمی که از ابتدای قرن بیستم بر سر مستعمرات خویش تا حدودی به تفاهم و مصالحه رسیده بودند و در مورد ایران نیز که یکی آن را پل دستیابی به آبهای گرم و آزاد جهان می‌دانست و دیگری مانعی برای دستیابی سایر دول به هندوستان فرض می‌کرد، با انعقاد قرارداد ۱۹۰۷م. بدین توافق دست یافته بودند که ایران را به دو منطقهٔ نفوذ شمالی و جنوبی و یک منطقهٔ بی‌طرف مرکزی تبدیل نمایند و لذا اندکی پس از امضای قرارداد یعنی در سالهای اولیهٔ قرن بیستم به رغم اعتراضهای عدیدهٔ دولت ایران و دولتمردان قاجار، هرکدام به نوبهٔ خویش نواحی شمالی و جنوبی ایران را عرصهٔ رقابت، کشمکش و تاخت و تاز خویش قرار داده بودند، با شروع جنگ جهانی اعلام بی‌طرفی ایران را مطابق با منافع خود دانستند؛ لیکن با ورود دولت عثمانی (همسایهٔ ایران) در جنگ، سپاهیان آن دولت در فراسوی مرزهای غربی ایران مستقر شدند و در کردستان وارد خاک ایران گردیدند.[4] ناامنی در مرزهای شمال غربی ایران گسترش یافت. در چنین وضعیتی دولتین روس و انگلیس حضور نظامی خود را در ایران تقویت کردند.

---

۱. بنگرید به اسناد شماره چهار و پنج کتاب حاضر.

۲. رجوع شود به سند شمارهٔ ده کتاب حاضر.

۳. رجوع شود به سند شماره نُه کتاب حاضر.

۴. در ۷ ژانویه ۱۹۱۵ م. سپاه دولت عثمانی که در جبههٔ قفقاز مشغول جنگ با روسها بود از گرفتاری روسها در جبههٔ لهستان استفاده کرده باکمک کُردها بنای تجاوز به خاک ایران راگذاشت. عثمانیها در بدوامر چون ارومیه و تبریز را بی‌دفاع دیدند این دو شهر را به تصرف درآورده و به طرف شمال پیشروی کردند. لیکن سه هفته بعد یک فوج سپاه روسی ترکها را شکست داده و نواحی تبریز و ارومیه را از تصرف ایشان خارج ساختند.

چنان که روسیه در یک اقدام منفورانه برآن شد تا در آذربایجان با تقویت صمدخان شجاع‌الدوله متحددیرینهٔ خود، نیرویی برضد عثمانی و متحدین محلی آنها بسیج کند. ولی این طرح آنها با موفقیت چندانی روبه رو نشد و با شکست نیروهای شجاع‌الدوله در اوایل صفر ۱۳۳۳ هـ. ق تبریز تحت اشغال نیروهای عثمانی درآمد.

به دنبال نبردهای قوای عثمانی با سپاهیان روس در قفقاز و اهمیتی که دولت انگلیس برای پیشرفت سربازان خود در بین‌النهرین قائل بود و با ملاحظهٔ موقعیت جغرافیایی و استراتژیکی ایران، بار دیگر دولتهای روس و انگلیس با گفتگوهای محرمانه در لندن و پطرز بورگ در قرارداد ۱۹۰۷ م. تغییراتی را ضروری دانستند و در پی چند ماه گفتگو میان «سازانوف»[1] وزیر امورخارجه روسیهٔ تزاری و «سرژرژبوکانان»[2] وزیر مختار انگلیس در پطرز بورگ، در بیستم نوامبر ۱۹۱۵ م. قرارداد تکمیلی میان آن دو امضا شد. در این قرارداد منطقهٔ بی‌طرف ایران (مندرج در قرارداد ۱۹۰۷ م.) جزو منطقهٔ نفوذ انگلیس درآمد و تهران و اصفهان و یزد جزو منطقهٔ نفوذ روس منظور گردید و روسها در مدت جنگ به انجام عملیات نظامی در شمال و غرب ایران مجاز شدند.

در زمانی که دولتهای روس و انگلیس در پشت درهای بسته به مذاکرات محرمانهٔ فوق مشغول بودند، در ایران ریاست دولت را با استعفای عین‌الدوله، باردیگر مستوفی الممالک برعهده گرفت و وی نیز درصدد برآمد با انجام مذاکرات محرمانه، قراردادی را با دولت آلمان منعقد نماید، اما مقامهای وزارت امورخارجهٔ روس و انگلیس با توجه به نفوذ و فعالیت مأموران آلمانی در ایران و منابع محرمانهٔ کسب خبر که در تهران داشتند، برای جلوگیری از خطر احتمالی در ایران، تصمیم گرفتند پایتخت را تهدید و یا اشغال کنند. به همین منظور نیروهای روسی در اواخر ذیحجه ۱۳۳۳ هـ. ق از انزلی به سوی قزوین رهسپار شده و تا کرج پیش آمدند.

اشغال تهران به وسیلهٔ سپاهیان روس هم برای دولت ایران و هم برای مأموران سیاسی آلمان، اطریش و عثمانی خالی از خطر نبود. لذا دولت مرکزی برآن شد تا اصفهان را پایتخت قرار دهد؛ لیکن با مخالفت هیئت وزرا به واسطهٔ تأمین صوری سفارتخانه‌های روس و انگلیس و تهدید احمدشاه از سوی وزرای مختار روس و انگلیس به این که در صورت ترک پایتخت، تاج و تخت را از دست خواهد داد، دولت مستوفی تهران را تخلیه ننمود. اما جمعی از نمایندگان مجلس و مجاهدین و ژاندارمها که به قم مهاجرت نموده

1. Sazanov
2. Sir Goerge Boukanan

بودند حاضر به مراجعت نشده و کمیته‌ای به نام «کمیتهٔ دفاع ملی» تشکیل دادند. لیکن با حملهٔ قوای روسی به مهاجرین، اعضای کمیته دفاع ملی به کرمانشاه عقب‌نشینی کردند و در آنجا حکومت موقتی را تشکیل دادند. بدین ترتیب ایران در ۱۳۳۵ هـ. ق دارای دو حکومت داخلی شد: یکی حکومت مرکزی در تهران و دیگری حکومت مهاجرین که برای خود رئیس الوزرا، وزیر مالیه و وزیر جنگ و غیره معین کرده کرمانشاه را مرکز خود قرار دادند.

با سقوط دولت مستوفی، فرمانفرما مأمور تشکیل کابینه گردید. وی در دوران صدارت خود با وزرای مختار روس و انگلیس موافقتنامه‌ای را امضا کرد که به موجب آن مقرر گردید قوای قزاق تا حدود یک لشکر یازده هزار نفری افزایش یابد، به جای ژاندارمری مشهور به طرفداری از آلمان، انگلستان نیرویی به نام تفنگداران جنوب ایران (پلیس جنوب) تأسیس نماید که تعداد آن در حدود هشت هزار نفر افراد داوطلب ایرانی و هندی باشد که تحت نظر افسران انگلیسی انجام وظیفه نمایند و دو دولت همسایه تعهد کردند ماهانه دویست هزار تومان برای نگهداری قوای مزبور به ایران کمک کنند.

متعاقب امضای این موافقتنامه ژاندارمری منحل گردید و کلیهٔ افسران سوئدی و ایرانی آن که به طرفداری از آلمان شهرت داشتند برکنار شدند و برای حفاظت راهها نیرویی مرکب از سه هزار نفر از بقایای ژاندارمها به نام امنیه تشکیل گردید. از این تاریخ اوضاع سیاسی ایران به نفع متفقین تغییر کرد و دولت مرکزی ایران از وضع بی‌طرفی مطلق به حالت بی‌طرفی متمایل به متفقین درآمد.

در این سالها روسها، انگلیسیها و عثمانیها کشور ایران را میدان جنگ قرار داده انواع خسارتهای جانی و مالی به بار آوردند. در جنوب تنگستانیها و دشتستانیها با کمال رشادت با انگلیسیها و خصوصاً پلیس جنوب به فرماندهی ژنرال سرپرسی سایکس[1] مبارزه می‌نمودند و در مغرب ایلات سنجابی، کلهر و سایر عشایر مردانه؛ با روسها می‌جنگیدند. اما با پیشرفت انگلیسیها در عراق و سقوط بغداد و عقب‌نشینی قوای عثمانی و پیشروی سپاهیان روس در غرب ایران، حکومت موقتی مهاجران از هم پاشید و سران حکومت همراه سپاهیان عثمانی به کرکوک و موصل و سپس به استانبول مهاجرت کردند.

در تهران حکومتهای دست نشاندهٔ فرمانفرما، محمدولی‌خان سپهدار اعظم و

1. Sir Percy Sykes

وثوق‌الدوله هریک برای مدت کوتاهی برسرکار آمدند و این صدراعظم اخیر در بدو امر از خدمات سایکس برای اعادهٔ نظم و قانون در جنوب تقدیر کرد و پلیس جنوب را به رسمیت شناخت. اما با وقوع انقلاب روسیه در اکتبر ۱۹۱۷ م. و قدرت‌یابی بلشویکها، فرمان تخلیهٔ ایران از سوی دولت جدید شوروی صادر شد و دولت انقلابی روسیه ضمن ابطال کلیهٔ امتیازات دورهٔ تزاری، در سوم مارس ۱۹۱۸ م. در «برست لیتوسک»[1] با آلمان پیمان متارکهٔ جنگ را امضا کرد و طی آن طرفین برتخلیهٔ ایران از قوای روس و عثمانی موافقت نمودند. کار تخلیه ایران از قوای روسی که از پاییز ۱۹۱۷ م. آغاز شده بود در آخر مارس ۱۹۱۸ م. به پایان رسید و قسمت عمدهٔ نیروهای تزاری شمال و غرب کشور را تخلیه کردند.

گفتنی است خروج تدریجی نیروهای روسیه از ایران اگرچه با اغتشاش و بی‌نظمی کامل و غارت بسیاری از روستاهای مسیر بازگشت آنها توأم بود ولی در درازمدت تأثیر مهمی برتحولات سیاسی ایران نهاد. چراکه هرچند اینک دیگر سخن چندانی از حفظ بی‌طرفی ایران نبود؛ ولی شور و شوق تازه‌ای برای احقاق حقوق از دست رفته و اعادهٔ استقلال کشور مطرح شد. بسیاری از شخصیتها و گروههای سیاسی کشور که در این مدت فعالیت چندانی نداشتند از نو به تکاپو افتاده و سخن از الغای قرارداد ۱۹۰۷ م. و تجدید نظر در بسیاری از معاهدات تحمیلی سالهای اخیر را به زبان می‌آوردند. در شمال ایران نیروهای جنگلی به تدریج قدرت می‌یافتند و در تهران نیز بیگانه ستیزی زمانه به صورت تشکیل مجامعی چون«کمیته مجازات» تبلور می‌یافت.

در چنین آشفته بازاری انگلیسیها که مترصد بودند جانشین نیروهای تخلیه شده در شمال گردند، با مقاومت دلاورانه ایرانیان وطن پرست، به مقصود شوم خود نایل نشدند. توضیح آن که دولت بریتانیا برای پُرکردن جای خالی نیروهای روسیه از یک سو در اواخر صفر ۱۳۳۶ هـ. ق تأمین هزینهٔ نیروی قزاق را برعهده گرفت و در اواخر ربیع‌الاول همان سال نیز نخستین بخش از نیروهای نظامی خود را از بین‌النهرین به قصرـ شیرین گسیل داشت و از آنجا که اینک با فروپاشی اقتدار روسیه، مهمترین خطری که موقعیت بریتانیا را تهدید می‌کرد امکان رخنه و دستیابی نیروهای آلمان و عثمانی از طریق قفقاز و مناطق شمالی ایران بر مرزهای شمال غربی هند و افغانستان بود؛ در واقع در این مرحله صحنهٔ رویارویی قدرتهای متخاصم به تدریج رو به شمال ایران و حتی فراسوی

1. Brest Litovsk

مرزهای شمالی کشور منتقل می‌شد. بدین گونه در اواسط ربیع‌الثانی ۱۳۳۶ هـ. ق نیروهای جنگلی که قدرت بسیار گرفته بودند مانع از حرکت قوای اعزامی بریتانیا به باکو شدند. لیکن عاقبت.در اوایل شوال ۱۳۳۶ هـ. ق نیروهای انگلیسی تحت فرماندهی ژنرال «دنسترویل[1]» در پی زد و خوردهایی چند با نیروهای جنگلی، بندرانزلی را اشغال کرده و پس از مدتی وارد باکو شدند. ولی در قفقاز برنامه انگلیسیها برای پیشروی از حدود آستارا به مناطق شمالی ایران با موفقیت چندانی روبه رو نشد.

دولت عثمانی در اواخر محرم ۱۳۳۷ هـ. ق و دولت آلمان نیز پس از حدود دو هفته شرایط ترک مخاصمه را پذیرفتند. بدین گونه سرانجام جنگ جهانی اول پایان گرفت و پیمان متارکه آن در ۱۱ نوامبر ۱۹۱۸ م. میان نمایندگان آلمان و متفقین در پاریس امضا شد و عهدنامه صلح ورسای در ژانویهٔ ۱۹۱۸ م. موجب تحولات و تغییرات عمده‌ای در سطح جهان گردید. اما هیئت نمایندگی ایران در این کنفرانس صلح که برای تعیین مرزهای کشورهای اروپایی بعد از جنگ و ترتیب صلح با آلمان و متحدین آن و مسئله غرامات با حضور ویلسون رئیس‌جمهور امریکا تشکیل شده بود، به رسمیت شناخته نشد و تقاضاهای ایران که به شرح ذیل بود مورد توجه واقع نگردید.

۱ـ ابطال پیمان ۱۹۰۷ م. بین روس و انگلیس راجع به ایران.
۲ـ لغو کاپیتولاسیون و گاردهای کنسولی در ایران.
۳ـ پس گرفتن اراضی ماورای خزر، مرو، خیوه، قفقاز، دربند، ایروان، باکو و کردستان تا رود فرات از روسیه و عثمانی و واگذاری آن به ایران.

باری جنگ جهانی اول پایان پذیرفت. ولی حضور نیروهای نظامی بریتانیا در ایران ادامه یافت؛ زیرا مسئله مقابله با اقدامات آلمان و عثمانی بتدریج به مقابله با بلشویسم تبدیل شد و به دنبال تلاش برخی ازمقامات سیاسی انگلستان چون لردکرزن، قراردادی میان سرپرسی کاکس[2] وزیر مختار انگلیس در تهران با وثوق‌الدوله رئیس‌الوزرا در نهم اوت ۱۹۱۹ م. منعقد گردید که تمام ایران را از هر حیث در منطقه نفوذ انگلیس قرار می‌داد و در واقع طبق آن ایران به نفوذ و تفوق انگلیس در ایران صحه می‌گذاشت. این قرار داد یا «قبالهٔ فروش ایران» را شاید به تعبیری بتوان از نتایج جنگ به حساب آورد که در کنار امتیازات شیلات، نفت، راه‌آهن و غیره وضع اقتصادی ایران بعد از جنگ خانمانسوز اول را رقم می‌زد. چنان وضعیت اقتصادی که درکتاب حاضر سعی شده است

1. Dunsterville
2. Sir Percy Cox

با ارائه اسنادی از آنها در کنار اسناد جنگ براساس توالی تاریخی به تبیین تقریبی آن پرداخت.

علیرضا زمانیان ـ محمدنادر نصیری‌مقدم
اداره انتشار اسناد

شماره سند: ۱

فرستنده: سفارت ایران در وین

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اعلان جنگ اطریش به صربستان (سواد)

تاریخ: ۳ رمضان ۱۳۳۲

نمره: ۴۹۶

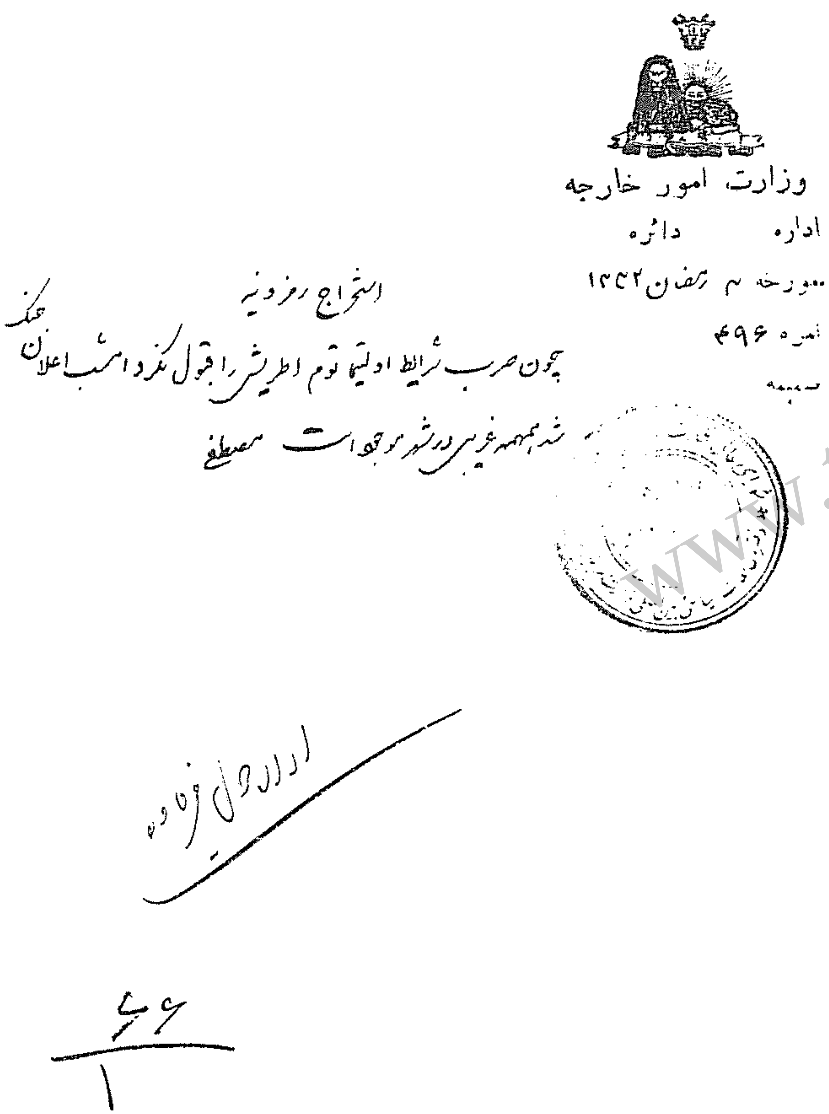
استخراج رمز وینه

چون صِربْ شرایط اولتیماتوم اطریش را قبول نکرد امشب اعلان جنگ شد. همهمهٔ غریبی در شهر موجود است. مصطفی[۱]

حاشیه:

ـ اداره دول غیر مجاوره.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۱.

شماره سند: ۲

فرستنده: سفارت ایران در پطرز بورغ

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اعلان جنگ آلمان به روسیه (سواد)

تاریخ: ۱۱ رمضان ۱۳۳۲

نمره: ۵۲۱

استخراج رمز پطرز بورغ

امروز دولت آلمان به دولت روسیه التیماتم و دوازده ساعت مهلت داده بود که تهیه جنگ را موقوف بکند و چون روسها ردکرده‌اند آلمان اعلان جنگ به دولت روسیه نموده است. می‌گویند ظاهراً امپراطور مسکو است که آنجا اعلان جنگ بکند. سفیر آلمان امشب می‌رود.

نمره ۷۵ اسحق[1]

حاشیه:

ـ تاریخ اصل تلگراف اول اوت بوده است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۳.

وزارت امور خارجه

اداره   دائره

مورخه ۱۱ رمضان ۱۳۳۲   استخراج رمز پطرزبورغ

نمره ۵۲۱

ضمیمه

امروز دولت آلمان بدولت روسیه التیماتم و دوازده ساعت مهلت داده بود که تهیه جنگ را موقوف بکند و چون روسها رد کرده که آلمان اعلان جنگ بدولت روسیه نموده است میگویند ظاهراً امپراطور مسکو است که آنجا اعلان جنگ بکند سفیر آلمان امشب میرود نمره ۷۵ اسحق

۶۶ / ۳

تاریخ اصل تلگراف اول اوت بوده

شمارهٔ سند: ۳

فرستنده: سفارت ایران در لاهه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: کسب تکلیف در مورد موضع ایران در جنگ و اخراج قشون روس از ایران

تاریخ: ۱۱ رمضان ۱۳۳۲

نمره: ۴۸

آقای معاون وزارت جلیله امورخارجه دولت علیه ایران

آقای معاون

در این موقع اغتشاش و جنگ فی‌مابین دول اروپ بدیهی است سفارت علیه را در موقع از اقدام دولت علیه مسبوق خواهند فرمود که آیا دولت علیه در این اغتشاش بی‌طرف خواهد ماند و یا اقدام و جنبش خواهد کرد. همچنین، از نتیجهٔ اقدامات دولت علیه راجع به مداخله قونسولهای روس و اخراج قشون روس از ایران و جواب دولت روس این سفارت را مطلع خواهند فرمود که بی‌خبر نماند.

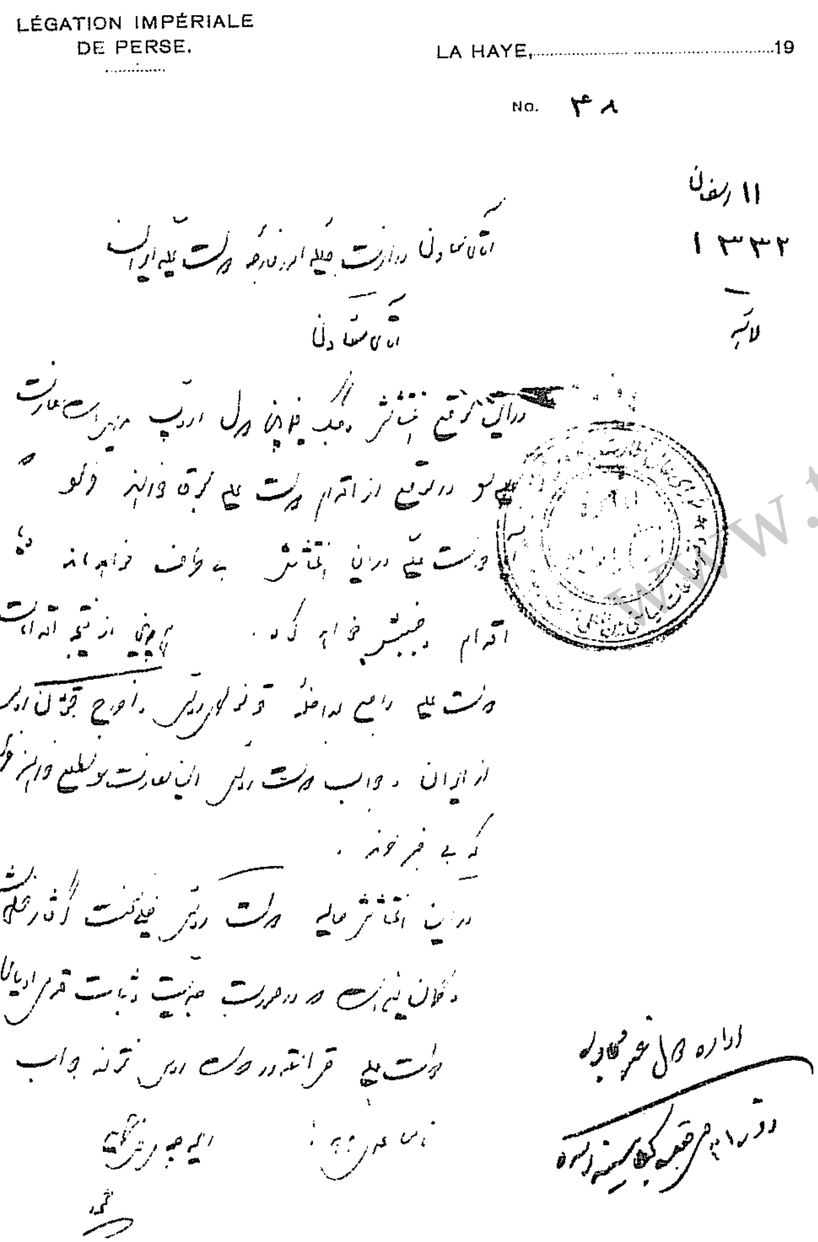
در این اغتشاش حالیه دولت روس خیلی سخت گرفتار شده است و گمان این است که در صورت جدیت و ثبات قدمی اولیای دولت علیه حتی‌المقدور دولت روس نتواند جواب نامساعدی بدهد.

زیاده چه عرض نماید محمود[1]

حاشیه:

ـ ادارهٔ دول غیر مجاوره روز ۲۱ ذی‌قعده به کابینه رسیده.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ ه. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

LÉGATION IMPÉRIALE
DE PERSE.

LA HAYE, ...19

No. ۴۸

۱۱ رمضان
۱۳۳۲
لاهه

آقای معاون وزارت جلیله امورخارجه دولت علیه ایران

آقای معاون

در این موقع اغتشاش و جنگ فی‌مابین دول اروپ بدیهی است سفارت علیه را در موقع از اقدام دولت علیه مسبوق خواهند فرمود که آیا دولت علیه در این اغتشاش بی‌طرف خواهد ماند و یا اقدام و جنبش خواهد کرد. همچنین از نتیجهٔ اقدامات دولت علیه راجع به مداخله قونسولهای روس و اخراج قشون روس از ایران و جواب دولت روس این سفارت را مطلع خواهند فرمود که بی‌خبر نماند.

در این اغتشاش حالیه دولت روس خیلی سخت گرفتار شده است و گمان این است که در صورت جدیت و ثبات قدمی اولیای دولت علیه حتی‌المقدور دولت روس نتواند جواب نامساعدی بدهد.

زیاده چه عرض نماید

محمود

ادارهٔ دول غیر مجاوره
روز ۲۱ ذیقعده به کابینه رسیده

شماره سند: ۴

فرستنده: سفارت ایران در وینه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اعلان جنگ

تاریخ: ۱۳ رمضان ۱۳۳۲

نمره: ـــ

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

اخبارات و وقایع به قدری زیاد و مختلف است که ممکن نیست تمام آنها را به عرض برساند. همین‌قدر مختصراً خاطر اولیای دولت علیه را از نکات عمده و مهمه مستحضر می‌دارد.

بعد از اینکه دولت آلمان و فرانسه رسماً اعلان جنگ به یکدیگر دادند و سفرای خود را احضار نمودند و اقدامات خصمانه شروع شد وزیر امورخارجه انگلیس در پارلمان اظهار داشت که دولت انگلیس خیال دارد که حتی‌الامکان داخل در نزاع نشده و خود را بی‌طرف نگاه بدارد به شرط اینکه بی‌طرفی دولت بلژیک را که دولت بریتانیای کبیر ضامن آن است محترم شمرده و هیچ‌گونه اقدام خصمانه‌ای که به استقلال آن دولت سکته وارد بیاورد نه‌نمایند [ننمایند]. دولت فرانسه که بی‌طرفی بلژیک را صرفه خود می‌دانست فوراً قبول این مسئله را نمود. ولی دولت آلمان چون می‌دانست که اگر قشون خود را از راه بلژیک بتواند داخل خاک فرانسه نماید بواسطهٔ اینکه دولت فرانسه در آن سرحدات استحکام و قلاع نظامی عمده ندارد به آسانی و در مدت قلیلی می‌تواند پاریس را متصرف گردد.

لهذا، با وجود نطق وزیر امورخارجه دولت انگلیس در پارلمان، دیروز صدراعظم آلمان در مجلس مبعوثان اظهار می‌دارد که هرچند داخل نمودن قشون در خاک بلژیک برخلاف قوانین است ولی چون ممکن است که اگر بخواهیم بی‌طرفی دولت بلژیک را مراعت [مراعات] نماییم

برای قشون ما اسباب زحمت کلی فراهم شود. لهذا، دولت امپراطوری امروز از دولت بلژیک خواستار شد که اجازهٔ عبور قشون دولت آلمان را از خاک خود به خاک فرانسه بدهد و دولت امپراطوری در مقابل، وعده و قول می‌دهد که ابداً برضد استقلال آن دولت اقدامی نه‌نماید [ننماید] و چون دولت بلژیک این تمنای دولت امپراطوری را نپذیرفت دولت امپراطوری مجبور گردید که وزیر مختار خود را از دربار بروکسل خواسته و به قوهٔ قهریه قشون خود را داخل و از خاک آن دولت بگذراند.

صدراعظم دولت آلمان درضمن اظهار می‌دارد که قشون ما شاید تا حال داخل سرحد بلژیک شده باشد. ولی امیدواریم که بعد از پیشرفت جنگ اصلاح این امر را بتوانیم به‌نماییم [بنماییم].

چند ساعتی بعد از این نطق صدراعظم آلمان، سفیر دولت انگلیس در برلن از وزیر خارجه آن دولت در این خصوص توضیحات می‌خواهد. در مقابل به او جواب داده می‌شود که دولت امپراطوری مجبور بود که این اقدام را برای پیشرفت مقاصد نظامی خود به‌نماید [بنماید]. سفیر انگلیس خارج شده و دیشب در ساعت هفت مجدداً به وزارت خارجه آلمان رفته اعلان جنگ دولت متبوعه خود را اخطار و مطالبه تذکره خود را می‌نماید.

از این قرار ملاحظه می‌شود که دولت آلمان عجالتاً در مقابل چهار دولت بزرگ ایستاده و مشغول جنگ می‌باشد و ممکن است که در خود قوه پیش بردن یک چنین **اقدامی را دیده** که با کمال جرئت [جرأت] و جسارت شروع و با وجود **نطق وزیر امورخارجه انگلیس باز دست از** انجام مقصود خود برنمی‌دارد.

حالا دولت انگلیس نیز داخل در میدان محاربه شد ولی از دولت ایتالیا هنوز خبری نیست و تاالساعه نمی‌دانیم که چه مسلکی اختیار خواهد نمود گویا که در این موقع دیگر بی‌طرف نمانده از متحدین خود کمک نماید.

این داخل‌شدن دولت انگلیس و جنگ دریایی که عنقریب شروع خواهد شدن اهمیت زیادی برای دولت امریکای شمالی و تجارت عمده آن دولت با دول اروپا دارد و چنانکه دیروز

دولت اتازونی اعلان نموده گویا به کشتیهای تجارتی دول اروپا اجازه آن دولت که در تحت بیرق امریکا در دریاها کشتی‌رانی نمایند. از طرف دیگر، دوستی و تمایل دولت آمریکای شمالی به طرف ملت و دولت آلمان از قدیم معلوم است و دور نیست که جنگ دریایی دولت انگلیس با دولت آلمان سبب شود که دولت امریکا نیز داخل شده و در این صورت مستملکات کانادای دولت انگلیس بی‌خطر نخواهد بود. دولت اتازونی مدتها انتظار یک همچو فرصت و موقعی را داشت تا چه ظهور نماید.

دولت اطریش تا امروز رسماً اعلان جنگ به دولتین روس و فرانسه نه‌نموده [ننموده] است. ولی از قرار اطلاعات اخیره گویا فردا چهارشنبه ششم اوت عذر سفرای دولتین مذکورتین را بخواهد. دولتین عثمانی و رومانی جداً مشغول فراهم‌آوردن قشون می‌باشند. داردانل و بسفور برای عبور و مرور سفاین بسته شد و دولت رومانی در مقابل روس که قصد گذشتن از خاک آن دولت و حمله بردن به مجارستان را خیال دارد تهیه مقدار کلی قوای نظامی می‌کند. در این موقع دولت روس هم می‌خواهد مثل دولت آلمان که از خاک بلژیک به جهت استیلای فرانسه جبراً عبور می‌کند با رومانی رفتار نماید.

از جنگ اطریش و صرب به‌هیچ وجه خبری که صحیح و رسمی باشد ممکن نیست بدست آورد و گویا مقاومت صربستان دیگر چندان طولی نخواهد کشید. از جنگ روس و آلمان نیز تاکنون موافق اخبار روزنامه‌جات هر اتفاقی افتاده پیشرفت با آلمانها بوده و چند شهر راگرفته مشغول پیش‌رفتن می‌باشند. به قدری از طرف دولت اطریش برای حفظ اسرار جنگی سختگیری به روزنامه‌جات و اخبار تلگرافی و کتبی می‌شود که بالاتر از آن امکان ندارد. تلگرافات و نوشتجات سفارتخانه‌ها را هم اگرچه قبول می‌کنند ولی ابداً اطمینان به فرستادن آنها نیست و درحقیقت در این شهر بزرگ محصور شده‌ایم زیرا نه می‌توان خارج شد و نه داخل و نه ممکن است مخابرات کتبی و تلگرافی نمود. درهرحال، بنده برحسب تکلیف و وظیفه خود راپورتها را به طور روزانه عرض می‌کنم و چون از راه روسیه و راههای دیگر نمی‌توان فرستاد

شاید اگر ممکن شد و اطمینان پیدا نمودم به توسط سفارت کبرای دولت علیه مقیم اسلامبول ارسال دارم. عجالتاً وضع این طور است. اطلاعاً عرض شد. امضاء: مصطفی

مجدداً عرض می‌شود که بعد از ختم راپورت مراسله[ای] رسمی از وزارت خارجه اطریش و مجارستان به سفارت دولت علیه رسید که سفیر کبیر خود مقیم پطرزبورغ را مأمور کرده‌اند که به دولت اظهار دارد که به مناسبت اقدامات تهدیدآمیزی که از طرف آن دولت در موقع جنگ اطریش و مجارستان ابراز می‌شود و به جهت اینکه دولت روس با دولت آلمان مشغول جنگ و مخاصمه است. علیهذا، دولت اطریش و مجارستان هم خود را با دولت روس در حال حرب و مخاصمه فرض می‌نماید، و وزارت امورخارجه خواهش کرده است مراتب را فوراً به دولت علیه ایران اطلاع بدهد. بنابراین، ده دقیقه قبل مراتب را با تلگراف رمز معروض داشت. چون سفارت دولت علیه روبروی سفارتین روس و آلمان واقع است مشاهده می‌شود که در سفارت روس مشغول تدارک حرکت می‌باشند. در این مدت به واسطهٔ های و هوی مأمورین پلیس سواره و پیاده که هم به عنوان حفظ سفارت و هم برای تجسس و تفحص حالات مأمورین سفارت روس و اشخاصی که داخل و خارج می‌شوند درکوچه سفارت در حرکت هستند آسودگی و استراحت سلب گردیده است. زیاده عرضی نیست. امضاء: مصطفی[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۱.

سفارت اعلیحضرت شاهنشاه ایران

در وینه

۶۵۸

۱۳ مهر رمضان المبارک ۱۳۵۸

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

اخبارات و وقایع سیاسی زیاد و مختلف است که ممکن نیست تمام آنها را بعرض برساند [illegible] از نظر اوضاع [illegible] مقصود دارد

[illegible] عمومی و جنبه مستقیم پیدا ارد

از اینکه دولت آلمان و فرانسه رسماً اعلان جنگ بیکدیگر داده‌اند و سفرای خود را احضار نموده و اقدامات خصمانه شروع شده

وزیر امور خارجه انگلیس در پارلمان اظهار داشت که دولت انگلیس میل دارد که متحدین لهستان را [illegible] دولت انگلیس بطرف

کشیده دارد [illegible] بطرف دولت بلژیک را که دولت بریتانیای کبیر [illegible] محترم شمرده [illegible] قرار [illegible]

با استقلال آن دولت [illegible] دولت فرانسه که بطرف بلژیک [illegible] شد را

[illegible] دولت آلمان [illegible] است که اگر قشون خود را از راه بلژیک بتواند داخل خاک فرانسه نماید [illegible]

دولت فرانسه [illegible] [illegible] دولت [illegible] نتواند [illegible] گردد

تنها با [illegible] وزیر امور خارجه دولت انگلیس در پارلمان [illegible] صدر اعظم آلمان در مجلس [illegible] اظهار داشته [illegible]

داخل [illegible] قشون در خاک بلژیک [illegible] است [illegible] دولت بلژیک را

مراعات [illegible] قشون [illegible] اسباب [illegible] فراهم شود تنها دولت امپراطوری [illegible] دولت بلژیک [illegible]

که [illegible] قشون دولت آلمان را از خاک [illegible] فرانسه [illegible] دولت امپراطوری [illegible] پیدا

که ابتدا [illegible] استقلال آن دولت [illegible] دولت بلژیک [illegible] دولت امپراطوری را [illegible]

دولت امپراطوری مجبور گردید که [illegible] خود را از [illegible] قشون خود را داخل [illegible] از خاک آن دولت [illegible]

[illegible] اظهار نموده [illegible] که قشون باشد تا حال داخل سرحد بلژیک شده باشد [illegible] امیدواریم که بدون پیشرفت [illegible] [illegible] را [illegible] [illegible]

[illegible] صدر اعظم آلمان سفیر دولت انگلیس [illegible] از وزیر امور خارجه آن دولت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

امپراطوری مجبور بود که این اقدام را [illegible] پیشرفت [illegible] سفیر انگلیس خارج شد [illegible] [illegible] [illegible]

دولت [illegible] خود را [illegible] [illegible] نماید

[illegible] دولت آلمان [illegible] دولت بزرگ [illegible] [illegible] است که [illegible] [illegible]

اقدامی [illegible] دولت [illegible] شروع [illegible] وزیر امور خارجه انگلیس [illegible] [illegible] نمیدارد

[illegible] دولت انگلیس نیز [illegible] دولت ایتالیا [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] از [illegible] ملک [illegible]

[illegible] دولت انگلیس [illegible] دریا [illegible] دولت [illegible] تجارت [illegible] دولت [illegible]

[illegible] دارد [illegible] دولت [illegible] تجارتی [illegible] دولت که [illegible] در دریا؟

[illegible] از طرف دیگر [illegible] دولت [illegible] دولت آلمان [illegible] معلوم است [illegible] دریائی

دولت انگلیس با دولت آلمان [illegible] دولت [illegible] [illegible] دولت انگلیس [illegible] [illegible]

[illegible] فرصت [illegible] را [illegible] [illegible]

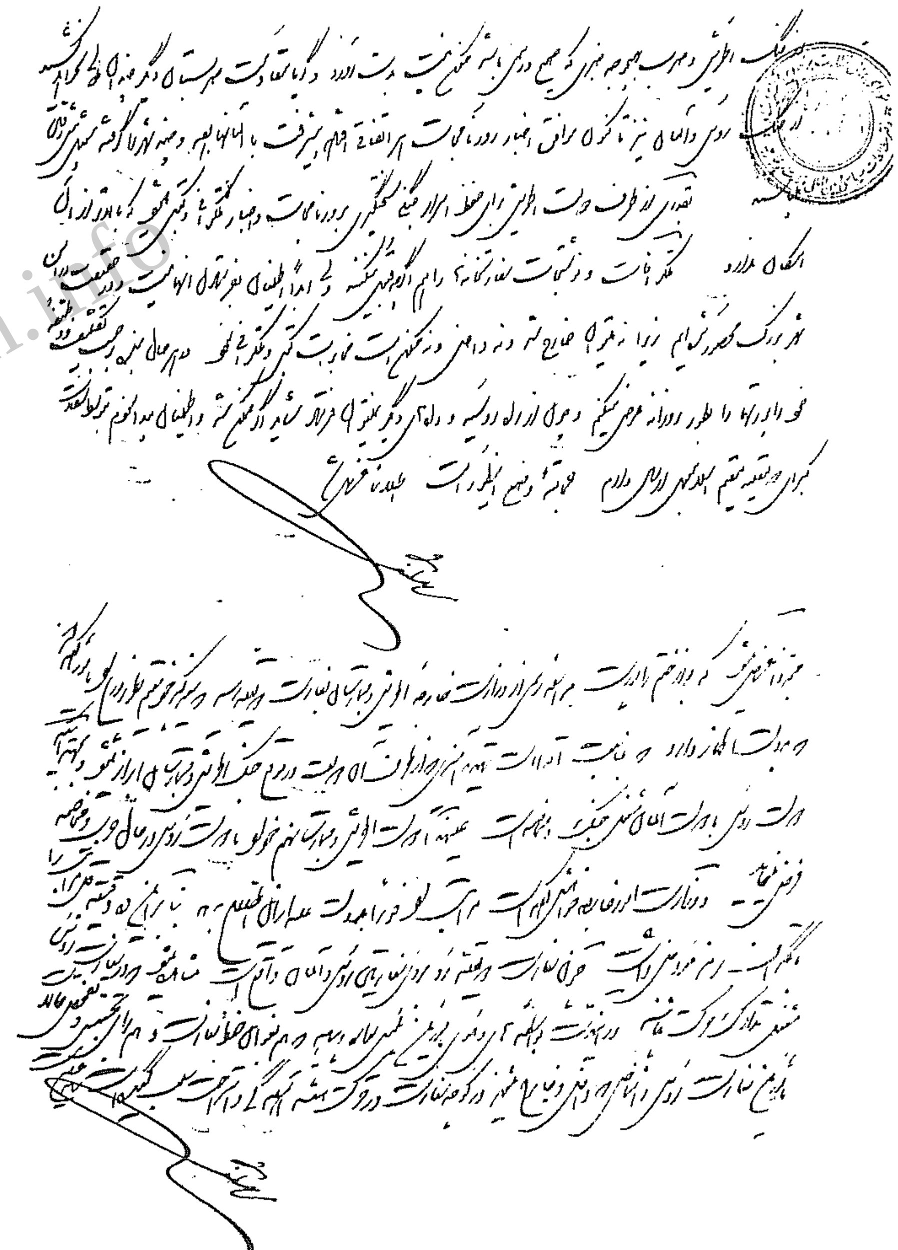
دولت [illegible] اعلان جنگ [illegible] روس و فرانسه [illegible] است [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] مذکور [illegible] را [illegible]

دولتین [illegible] و روس [illegible] فراهم [illegible] قشون [illegible] [illegible] [illegible] دولت [illegible] [illegible]

[illegible] از خاک آن دولت [illegible] [illegible] دارد [illegible] [illegible] دولت روس [illegible] [illegible] دولت آلمان

که از خاک [illegible] فرانسه [illegible] [illegible] روس [illegible]

شماره سند: ۵

فرستنده: سفارت ایران در پطرزبورغ

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اعلان جنگ اطریش به روسیه (سواد)

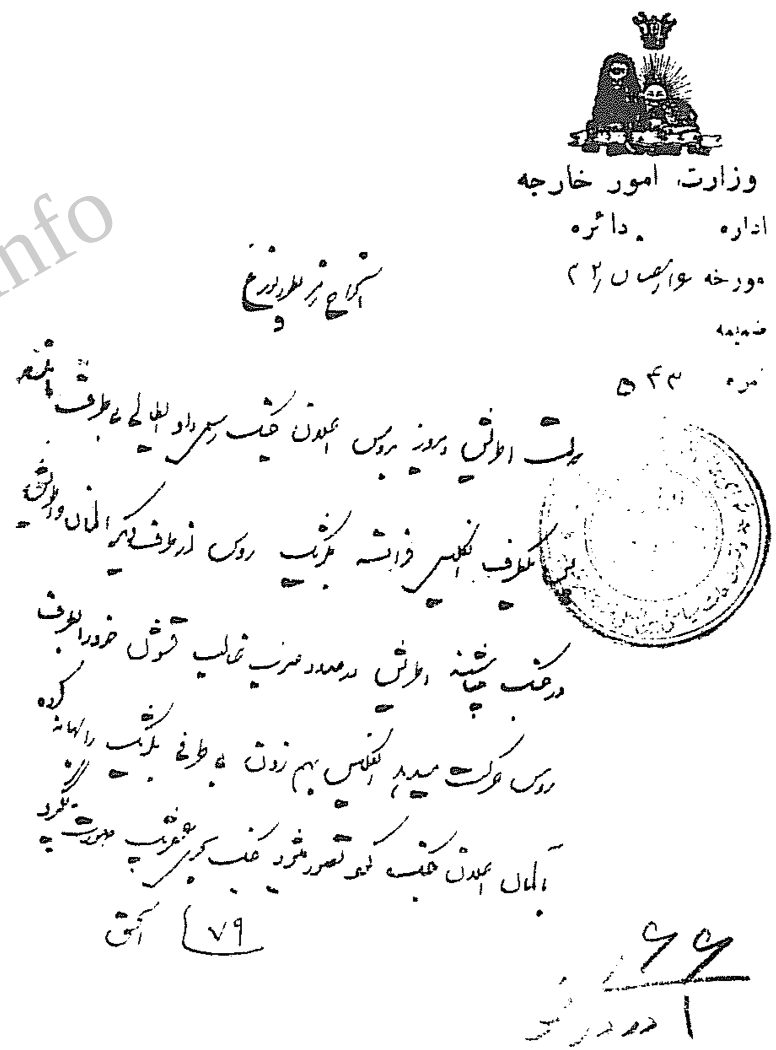
تاریخ: ۱۶ رمضان ۱۳۳۲

نمره: ۵۴۳

استخراج رمز پطرزبورغ

دولت اطریش دیروز به روس اعلان جنگ رسمی داد. ایطالی بی‌طرف مانده پس یک‌طرف انگلیس، فرانسه، بلژیک، روس [و] از طرف دیگر آلمان و اطریش در جنگ می‌باشند. اطریش در حدود صرب غالب قشون خود را به طرف روس حرکت می‌دهد. انگلیس به‌هم زدن بی‌طرفی بلژیک را بهانه کرده به آلمان اعلان جنگ کرد. تصور می‌شود جنگ بحری عنقریب صورت بگیرد. نمره ۷۹ اسحق[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۱.

وزارت امور خارجه
اداره   دائره
مورخه
ضمیمه
نمره

شماره: ۶

فرستنده: قونسولگری بادکوبه

گیرنده: قونسولگری تفلیس

موضوع: روسها در بادکوبه

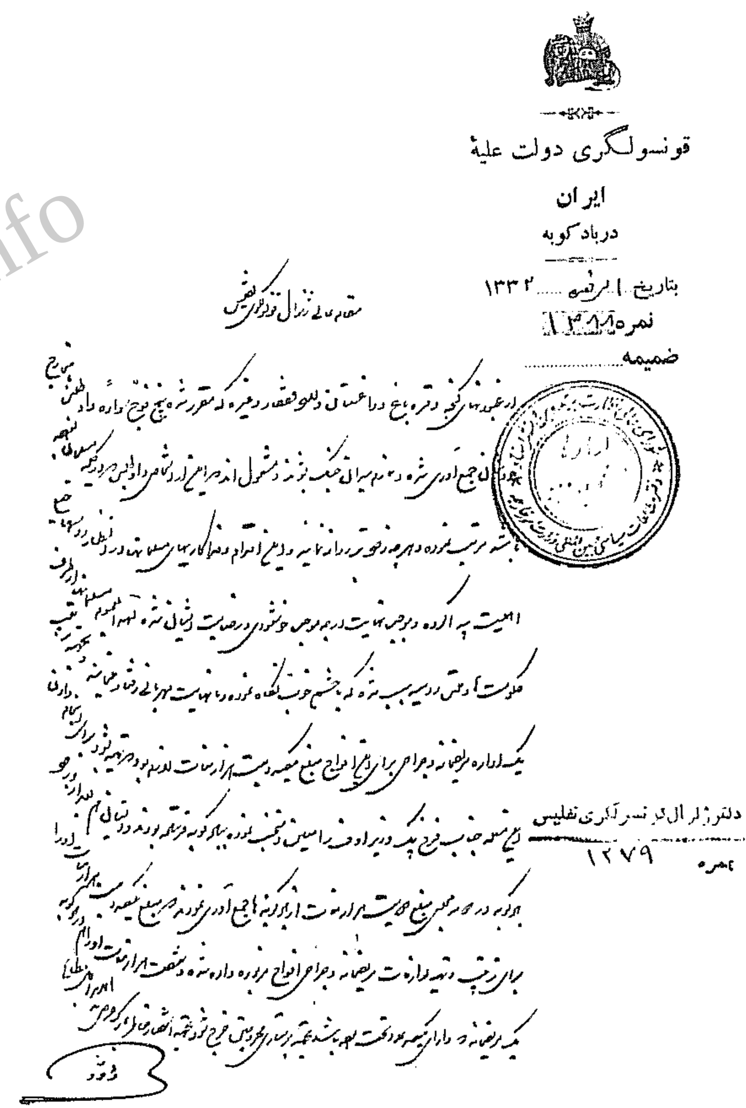
تاریخ: یک ذیقعده ۱۳۳۲

نمره: ۱۴۸۸

مقام عالی ژنرال قونسولگری تفلیس

از عبودتهای گنجه و قره‌باغ و داغستان بلاد قفقاز و غیره که مقرر شده پنج فوج سواره داوطلب با مخارج خودشان جمع‌آوری شده و عازم میدان جنگ بشوند و مشغول‌اند که این از اشخاص داوطلب که در کلیه مسلمان بودند باشد مرتب نموده و هرچه زودتر روانه نمایند و این اقدام و فداکاریهای مسلمانها در انظار روسها خیلی اهمیت پیداکرده و موجب نهایت درجه موجب خوشنودی و رضایت ایشان شده؛ لهذا به عموم مسلمانها از طرف حکومتها و ملت روسیه سبب شده که با چشم خوب نگاه نموده و با نهایت مهربانی رفتار می‌نمایند و به جهت ترتیب یک اداره مریضخانه و جراحی برای این افواج مبلغ یکصدوبیست هزار منات لازم بود که تهیه شود. برای انجام دادن این مسئله جناب فرخ‌بیک وزیر اوف را معین و منتخب نموده به بادکوبه فرستاده بودند و ایشان هم بعد از ورود بادکوبه در دوسه مجلس مبلغ دویست‌هزار منات از بادکوبه‌ها جمع‌آوری نمودند که مبلغ یکصدوبیست هزار منات او را برای ترتیب و تهیه لوازمات مریضخانه و جراحی افواج مزبوره داده شده و شصت هزار منات او را هم در بادکوبه یک مریضخانه که دارای یکصد عدد تخت بوده باشد به جهت پرستاری مجروحین خرج شود. به جهت استحضار خاطر مبارک عرض شد. الامر اجل مطاع. امضا: داود[1]. سجع مهر: دفتر ژنرال قونسولگری تفلیس نمره ۱۲۷۹

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۸.

شماره سند: ۷

فرستنده: قونسولگری بادکوبه

گیرنده: قونسولگری تفلیس

موضوع: جنگ روس و عثمانی در ایران

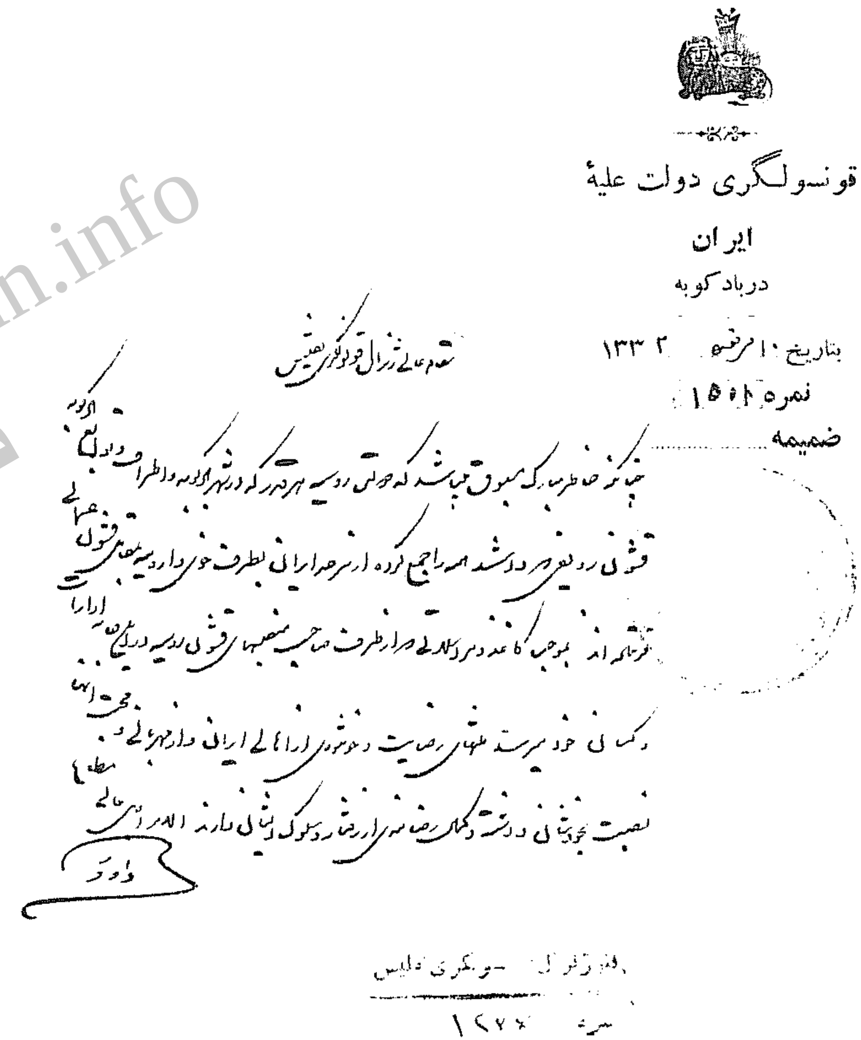
تاریخ: ۱۰ ذیقعده ۱۳۳۲

نمره: ۱۵۰۱

مقام عالی ژنرال قونسولگری تفلیس

چنانکه خاطر مبارک مسبوق می‌باشد که دولت روسیه هرقدر که در شهر بادکوبه و اطراف و توابع بادکوبه قشون ردیفی که داشتند همه را جمع کرده از سرحد ایران به طرف خوی و ارومیه به مقابل قشون عثمانی فرستاده‌اند. به موجب کاغذ و مراسلاتی که از طرف صاحب منصبهای قشون روسیه در این جا به ادارات وکسان خود می‌رسد منتهای رضایت و خوشنودی از اهالی ایران و از مهربانی و محبت آنها نصبت [نسبت] به خودشان داشته وکمال رضامندی از رفتار و سلوک ایشان دارند. الامر اجل عالی مطاع. امضاء: داود[1] سجع مهر: دفتر ژنرال قونسولگری تفلیس نمره ۱۲۷۵

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۸.

شماره سند: ۸

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارتهای روسیه و انگلستان

موضوع: اعلام بی‌طرفی ایران در جنگ

تاریخ: ۱۲ ذیقعده ۱۳۳۲

نمره: ۳۱۶۷/۲۹۸۹

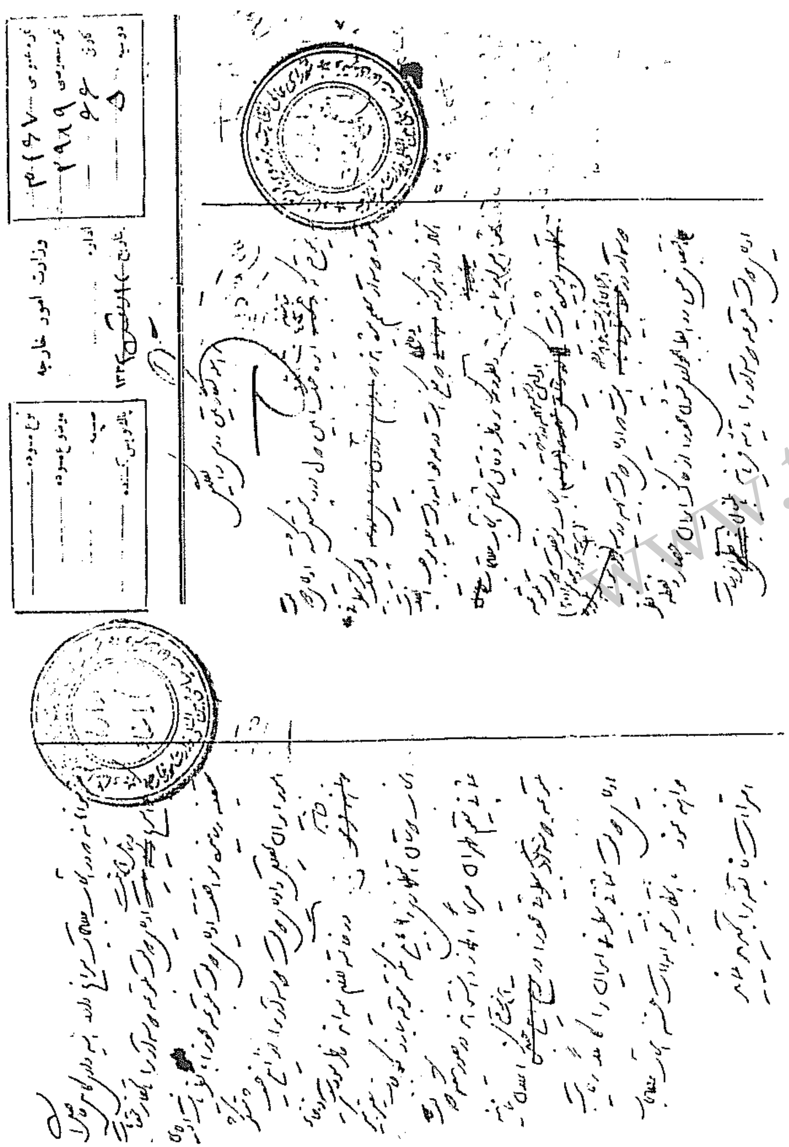
مراسله به سفارتین روس و انگلیس

در این موقع که متأسفانه نایره جنگ مابین دول اروپا مشتعل گشته، اولیای دولت متبوعه دوستدار مصمم شده‌اند که پولتیک بی‌طرفی اتخاذ و از هرگونه وقایعی که ممکن است در حدود این دولت علیه موجب انقلاب شود احتراز نمایند. و به طوری که برخاطر دقایق‌شناس آن جناب جلالتماب پوشیده نیست اولین وسیله مهم لازمه که اسباب موفقیت دولت متبوعه دوستدار در اجرای این نیت خواهد بود این است که اولیای دولت بهیه روسیه (چنانکه مکرر وعده داده‌اند) باقتضای حسن روابط همجواری قشون خود را از خاک ایران احضار و نقطه نظر اولیای دولت متبوعه دوستدار را تأیید فرمایند. به اطمینان احساسات خیرخواهانه که در آن جناب جلالتماب سراغ دارد امیدواری کامل حاصل است که با اسرع وسایل این نیت اولیای دولت متبوع دوستدار را به استحضار مقامات مقتضیه رسانیده موافقت اولیای دولت متبوعه خود را با نظریات اولیای امور ایران تحصیل و اولیای دولت دوستدار را از این حیث متشکر فرمایند. در خاتمه لازم می‌داند خاطر مودت ذخایر آن جناب دوستان استظهاری را به این نکته متوجه سازد که جناب سفیر کبیر عثمانی مقیم طهران صریحاً اظهار داشته‌اند درصورتی که دولت متبوعه دوستدار بی‌طرفی خود را در این موقع اعلان نمایند، اولیای دولت عثمانی بی‌طرفی ایران راکاملاً رعایت خواهند نمود. با انتظار نتیجه اقدامات حسنه آن جناب جلالتماب

احترامات فایقه را تجدید می‌نماید. [محمدعلی علاءالسلطنه][۱].

اصل این نامه با امضای محمدعلی علاءالسلطنه وزیر امورخارجه ارسال شده است.[۲]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.
۲. در مورد پاسخ این مراسله رجوع شود به سند شمارهٔ ۹.

شماره سند: ۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: تقاضای رجعت قشون روس از ایران

تاریخ: ۱۲ ذیحجه ۱۳۳۲

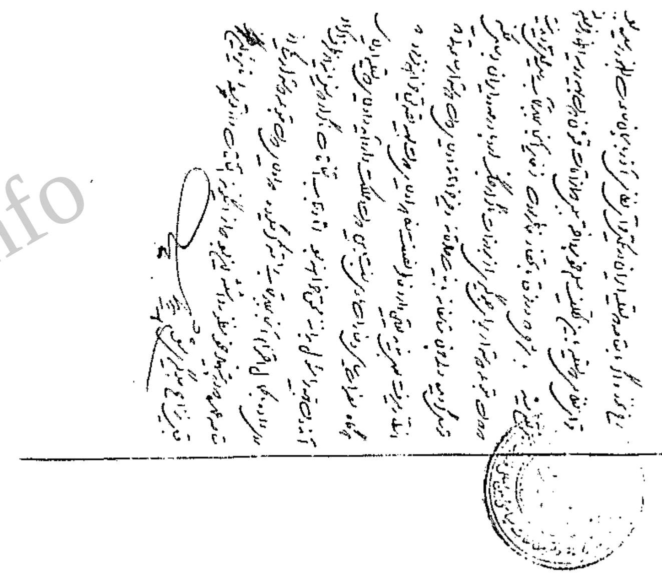
نمره: ۳۶۲۶/۳۷۴۶

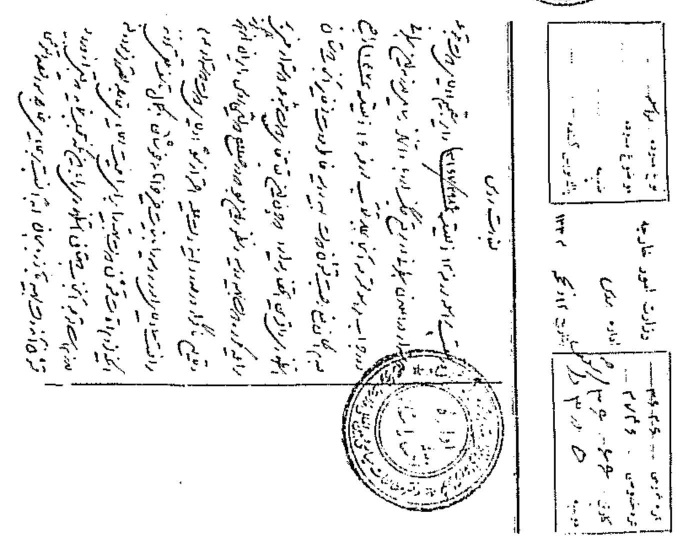
به سفارت روس

در تعقیب مراسله مورخه ۱۲ ذیقعده نمره ۳۱۶۷/۲۹۸۹ دایر به تصمیم اولیای دولت متبوعه دوستدار در اعلان بی‌طرفی در موقع جنگ اروپا و اتخاذ وسایل لازمه این بی‌طرفی و در جواب مراسله محترمه آن جناب جلالتماب مورخه ۱۶ ذیقعده نمره ۱۴۷، راجع به عدم امکان فعلی رجعت قشون دولت بهیه روسیه خاطر مودت ذخایر آن جناب دوستان استظهاری را قرین استحضار می‌دارد که چون این تقاضای دولت متبوعه دوستدار مبنی بر مواعید مکرره دولت بهیه روسیه و منظور این بود که در صلاح دولتین روس و ایران از هرگونه وقایع ناگوار در حدود این دولت علیه احتراز شود اولیای دولت دوستدار عدم موافقت اولیای امور روسیه را بانیات خیرخواهانه خودشان با کمال تأسف تلقی نمودند. اینکه لزوم اقامت قشون دولت بهیه را برای امنیت رعایای خارجه تصور فرموده‌اند لازم است توجه آن جناب دوستان استظهاری را به این نکته جلب نماید که قبل از ورود قشون آن دولت بهیه به آذربایجان ابداً نسبت به رعایای خارجه سوء قصد و تعرضی رخ ننمود و اگر با مقاصد دولت علیه ایران در تکمیل قوای نظامی آذربایجان مساعدت به ظهور رسیده بود قوای نظامی دولت علیه به این تکلیف مسلم خود پرداخته سببی که از اقامت قشون دولت بهیه روسیه اظهار فرموده‌اند مرتفع می‌شد با شرحی که در فوق به استحضار خاطر مودت ذخایر آن جناب جلالتماب رسیده محل تردید نیست که

دولت متبوعه دوستدار برای جلوگیری از بروزات ناگوار جنگ اروپا در حدود ایران به وسایل ممکنه متوسل گردیده، ولی چون متاسفانه با نیات صادقانه و خیرخواهانه اولیای دولت دوستدار مساعدتی که انتظار می‌رفت به عمل نیامد یقین دارد خاطر نصفت مظاهر اولیای دولت بهیه تصدیق خواهند فرمود که هرگاه مضرات سیاسی و خسارات مادی نسبت به این دولت و مملکت وارد آید و اولیای دولت علیه اولیای آن دول بهیه را مسئول بدانند محق خواهند بود. اما درباب اتفاقات ناگوار که سفیه‌یانه [سفیهانه] از طرف اکراد روی داده با کمال احترام آن جناب جلالتماب را متذکر می‌گردد که اولیای دولت متبوعه دوستدار یکی از مقاصد عمده[ای] که در پیشنهاد خود منظور داشتند این بود که از این گونه اتفاقات و از توسعه نایره این قبیل نزاع جلوگیری شود. امضاء: عبدالله[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

شماره سند: ۱۰

فرستنده: هیئت دولت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: فرمان احمدشاه مبنی بر حفظ بی‌طرفی (سواد)

تاریخ: ۱۳ ذی‌حجه‌الحرام ۱۳۳۲

نمره: ـــ

نظر به اینکه در این اوقات متأسفانه بین دول اروپ نائره جنگ مشتعل است و ممکن است این محاربه به حدود مملکت ما نزدیک شود و نظر به اینکه روابط و دادیه ما به حمدالله با دول متخاصمه برقرار است؛ برای اینکه عموم اهالی از نیات مقدسه ما در حفظ و صیانت این روابط حسنه نسبت به دول متحاربه مطلع باشند امر و مقرر می‌فرماییم که جناب اشرف رئیس الوزراء فرمان ملوکانه را به فرمانفرمایان و حکام و مأمورین دولت ابلاغ دارند که دولت ما در این موقع مسلک بی‌طرفی را اتخاذ و روابط دوستانه خود را با دول متخاصمه کماکان حفظ و صیانت می‌نماید و بدین لحاظ مأمورین دولت را باید متوجه نمایند که نباید وجهاً من‌الوجوه براً و بحراً کمک به همراهی و یا ضدیت هر یک از دول متخاصمه نموده و یا اسلحه و ادوات حربیه برای یکی از طرفین تدارک و یا حمل کنند و باید از طرفداری با هرکدام از دول متحاربه پرهیز و احتراز نموده مسلک بی‌طرفی دولت متبوعه خود را کاملاً رعایت نمایند و در تکمیل حفظ بی‌طرفی و صیانت روابط حسنه باز آنچه هیئت دولت ما مصلحت داند به عرض برسد در اجرای مقررات آن امر ملوکانه شرف صدور خواهد یافت[1].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۳۵.

وزارت امور خارجه

اداره ... روس

سواد فرمان ...

مورخه ۱۳ ذیحجه الحرام ۱۳۳۲

نمره ...

نظر باینکه در این اوقات متأسفانه بین دول [illegible] نائره جنگ مشتعل است و ممکن است

دامنه محاربه به مملکت ما نزدیک شود و نظر باینکه روابط ودادیه ما که با دول متخاصمه

[illegible] برای اینکه عموم اهالی از نیات مقدسه ما در حفظ [illegible] روابط حسنه

[illegible] مطلع باشند امر و مقرر میداریم که جناب اشرف رئیس الوزراء و وزراء

[illegible] و حکام و مأمورین دولت ابلاغ دارند [illegible] مسلک

بیطرفی را اتخاذ [illegible] با دول متخاصمه [illegible]

مأمورین دولت را باید متوجه نمایند که باید به هیچ وجه [illegible]

ضدیت با یکی از دول متخاصمه [illegible] برای یکی از طرفین تدارک

و یا جمع کنند و باید از طرفداری با هر کدام از دول متخاربه پرهیز و احتراز نموده مسلک بیطرفی دولت

متبوعه خود را کاملاً رعایت نمایند و در تکمیل حفظ بیطرفی و صمیمیت روابط حسنه [illegible]

هیئت دولت [illegible] مصلحت دانند به عرض برسد در اجرای مقررات آن امر ملوکانه [illegible]

صدور خواهد یافت

شماره سند: ۱۱

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: ملاقات وزیر امورخارجه ایران با وزیر مختار روس در باب اوضاع ایران در جنگ

تاریخ: ۱۴ ذی‌حجه ۱۳۳۲

نمره: ـــ

ملاقات مشاورالممالک با وزیر مختار روس در شب سه‌شنبه ۱۴ ذی‌حجه ۱۳۳۲ (شب ۳ نوامبر ۱۹۱۴) ساعت هشت فرنگی

اظهارات مشاورالممالک: به موجب راپورت تلگرافی که از تبریز رسیده امروز صبح قبل از طلوع آفتاب فرمانده قشون روس با یک دسته قشون به شهبندر ـ خانه عثمانی رفته شهبندر عثمانی و قونسول اطریش را گرفته دفترخانه آنها را مهر کرده‌اند. چون این طور رفتار نسبت به مأمورین خارجه در خاک ایران که مسلکش بی‌طرفی است برای اولیای دولت ایران ممکن است تولید اشکالات بکند تقاضای اولیای دولت ایران این است که هرچه زودتر به جنرال قونسولگری تبریز در استخلاص آنها امر تلگرافی بدهید.

اظهارات وزیر مختار: درخصوص اعلان جنگ روسیه و عثمانی هنوز به من خبر رسمی نرسیده و من از وزیر مختار انگلیس اعلان جنگ را شنیدم. می‌دانید ژنرال قونسول عثمانی در تبریز چند ماه است در آذربایجان از هیچ گونه تحریکی برضد روسیه خودداری ندارد و معلوم است درصورتی که جنگ شروع شده باشد قشون روس نمی‌توانند دشمن خود را نزدیک خود ببینند. مع‌هذا، الساعه در استخلاص آنها به تبریز تلگراف خواهم کرد.

اظهار مشاورالممالک: راپورت تلگرافی از کرمانشاه رسیده که قونسول روس کارگزار را

ملاقات کرده اظهار نموده است که شهبندر عثمانی با مجلس همدست شده که قونسول آرشاکف و ویس قونسول بغداد راکه فعلاً در کرمانشاه است به قتل برسانند و تقاضا کرده است که شهبندر خارج شود والا اگر یک تیر شلیک شود شهبندر را توقیف خواهد کرد. آنچه من تصور می‌کنم این است که مأمورین روسیه در ایران باید با مأمورین عثمانی طوری رفتار نمایند که رعایت بی‌طرفی ایران شده باشد اگرهم خبری که به قونسول داده‌اند صحت داشته باشد نباید قونسول این طور رفتار کند؛ زیرا مخصوصاً در کرمانشاه ممکن است از این حرکات زحمات بزرگ برای دولت ایران تولید بشود. اگر برای قونسول امنیت حاصل نیست ممکن است به حکومت مراجعه کرده مستحفظ و قراول بخواهد.

اظهارات وزیر مختار: نقطه‌نظر شما راکاملاً تصدیق دارم و به قونسول کرمانشاه تلگراف می‌کنم درصورت عدم اطمینان از کرمانشاه حرکت کند.

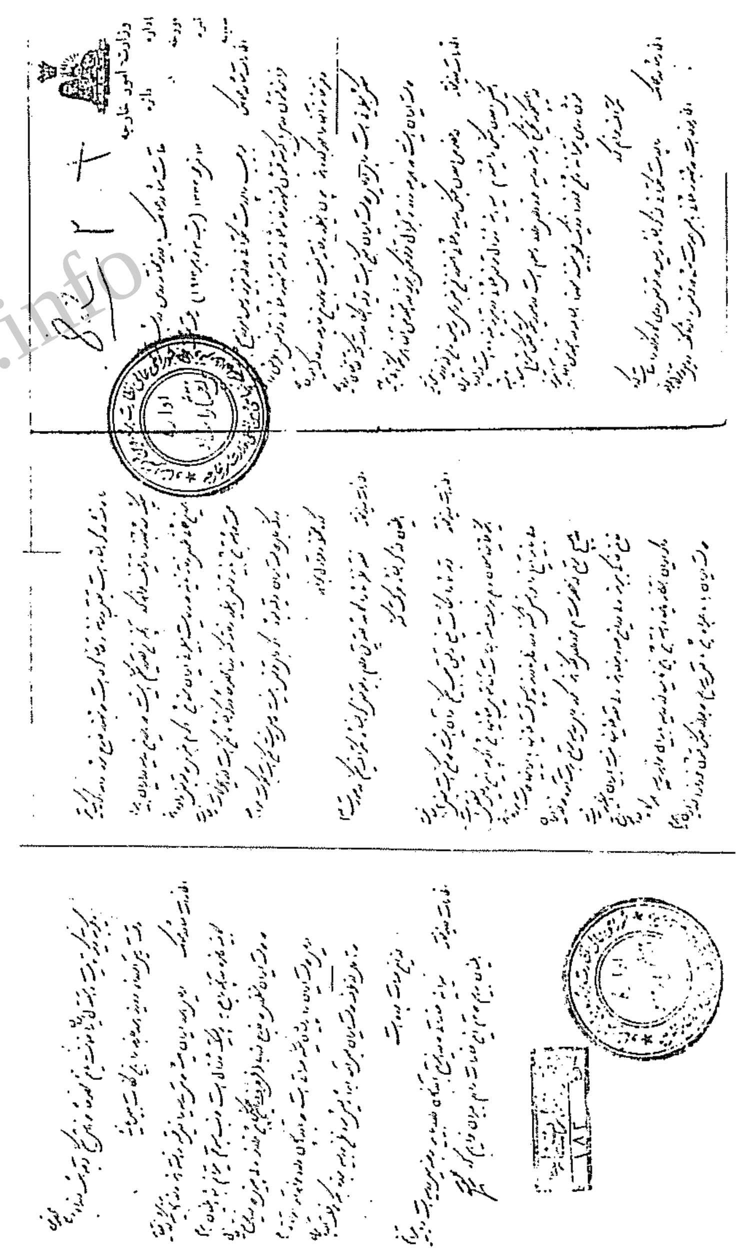
اظهارات وزیر مختار: توجه شما را به نکات خیلی دقیق جلب می‌کنم و آن این است که ممکن است بعضی‌ها به مناسبت اینکه عثمانیها مسلمان و هم مذهب هستند، احساسات آنها متمایل به عثمانیها باشد. اگرچه این دلیل منطقی است ولی نباید تاریخ را فراموش کنند و در خاطر نیاورند که هیچوقت عثمانیها با ایرانیها دوست نبوده‌اند و در هیچ موقع از خصومت هم خودداری نکرده‌اند. مکرر برای روسیه موقع به دست آمده که از ایران منافع خاکی ببرند. ولی در این صدد نبوده‌اند؛ ولی قصد عثمانیها نسبت بایران این طور نیست و اگر ایران انتظار فایده داشته باشد این فایده از روسیه به ایران خواهد رسید هرگاه در آن موقع دولت ایران با ما همراه باشد ما قول می‌دهیم که بعد از جنگ قشون خودمانرا از ایران ببریم و یک مرتبه دیگر تمامیت و استقلال ایران را ضمانت نماییم مخصوصاً خواهش می‌کنم توجه هیئت وزراء و علی‌الخصوص دقت رئیس الوزراء و وزیر امورخارجه را به این نکات جلب نمایید.

اظهارات مشاورالممالک: اولیای امور ایران همیشه دوستی روسیه را ذی‌قیمت دانسته‌اند و از آنجایی که از عقاید کابینه حاضره در آنچه راجع به پولتیک ژنرال است خوب مسبوقم. می‌توانم به شما اطمینان بدهم که دولت ایران منظوری که خارج از بی‌طرفی صرف در این جنگ باشد ندارند. ولی چیزی که در این موقع خیال اولیای دولت ایران را پریشان می‌کند صدماتی است که به آذربایجان وارد خواهد آمد. اقداماتی هم که تاحال از طرف دولت ایران به عمل آمده ابداً دلیلش سوء ظن به روسیه نبوده؛ بلکه محافظت آذربایجان از این صدمات بوده است.

اظهارات وزیر مختار: می‌دانید خساراتی که در این موقع به آذربایجان وارد می‌آید برضد میل روسیه است و ما می‌توانیم اطمینان بدهیم که تمام این خسارات را هم جبران خواهیم کرد.

امضاء: علیقلی[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

شماره سند: ۱۲

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاریهای وزارت امورخارجه

موضوع: حفظ بی‌طرفی ایران و اعلام آن به قونسولگریها

تاریخ: ۱۶ ذیحجه ۱۳۳۲

نمره: ۳۸۹۲/۵۶۹۲

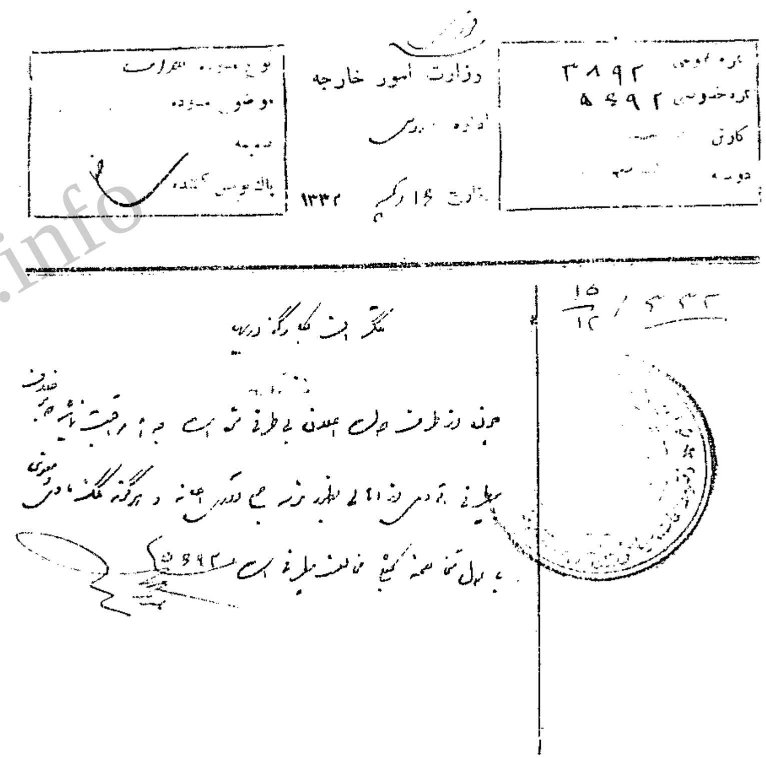
تلگراف به کارگزاریها

چون از طرف دولت اعلان بی‌طرفی شده است جداً مراقبت نمایید که برخلاف بی‌طرفی اقدامی از اهالی به ظهور نرسد. جمع‌آوری اعانه و هرگونه کمک مادی و معنوی با دول متخاصمه به کلی مخالف بی‌طرفی است. نمره ۵۶۹۲ امضاء[1]

حاشیه:

ـ ۱۳۳۲/۱۲/۱۵

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۳۵.

شماره سند: ۱۳

فرستنده: کارگزاری کرمانشاه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اعلام بی‌طرفی ایران به قونسولگریها و شهبندری

تاریخ: ۱۶ ذیحجه مطابق ۱۳ عقرب پارس‌ئیل ۱۳۳۲

نمره:۱۲۲۲

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

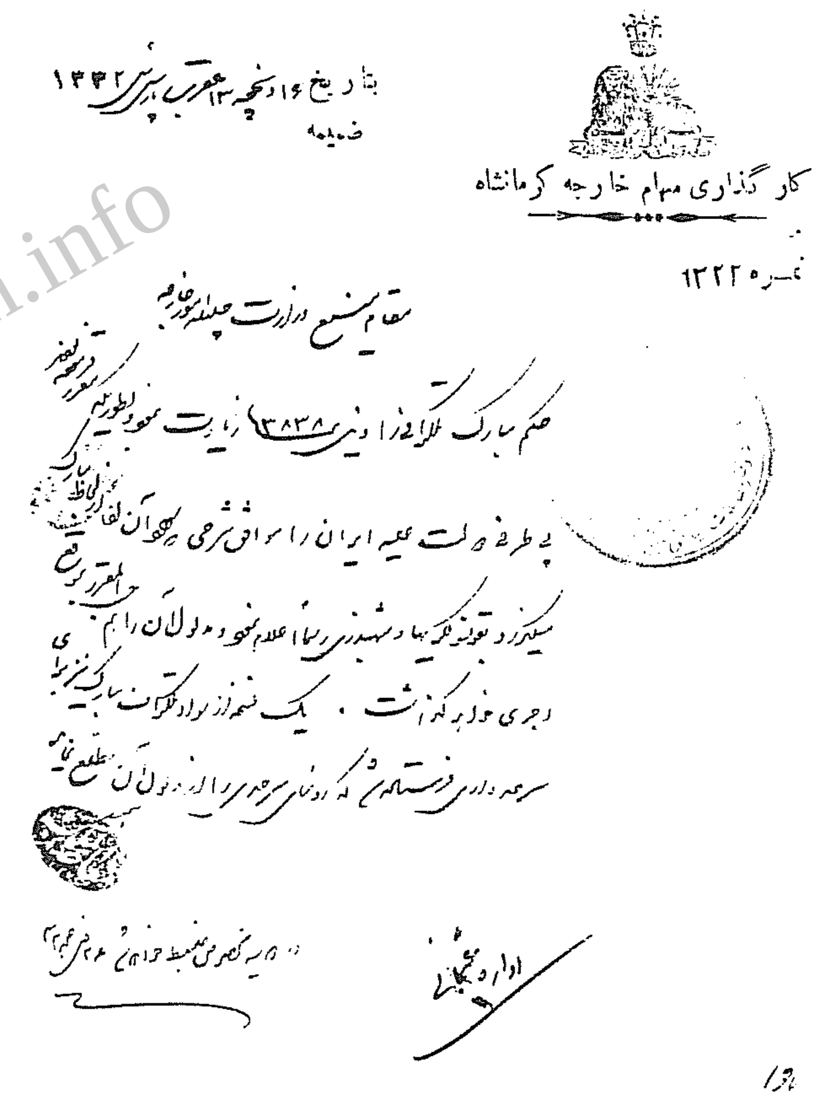
حکم مبارک تلگرافی را ذیل نمره ۳۸۳۸ زیارت نموده و به طوریکه مقرر فرموده بودند بی‌طرفی دولت علیه ایران را موافق شرحی که سواد آن لفاً از لحاظ مبارک می‌گذرد به قونسولگریها و شهبندری رسماً اعلام نمود و مدلول آن را هم حسب‌المقرر به موقع اجری [اجرا] خواهد گذاشت. یک نسخه از سواد تلگراف مبارک نیز برای سرحدداری فرستاده شد که رؤسای سرحدی را از مدلول آن مطلع نماید. سجع مهر: معاضه‌الملک[1]

حاشیه:

ـ اداره عثمانی

ـ در دوسیه مخصوص ضبط خواهد شد ۲۶ ذی‌حجه ۳۲.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۳۵.

شماره سند: ۱۴

فرستنده: کارگزاری کرمانشاه

گیرنده: قونسولگریهای ایران

موضوع: اعلام بی‌طرفی ایران به قونسولگریها و شهبندری

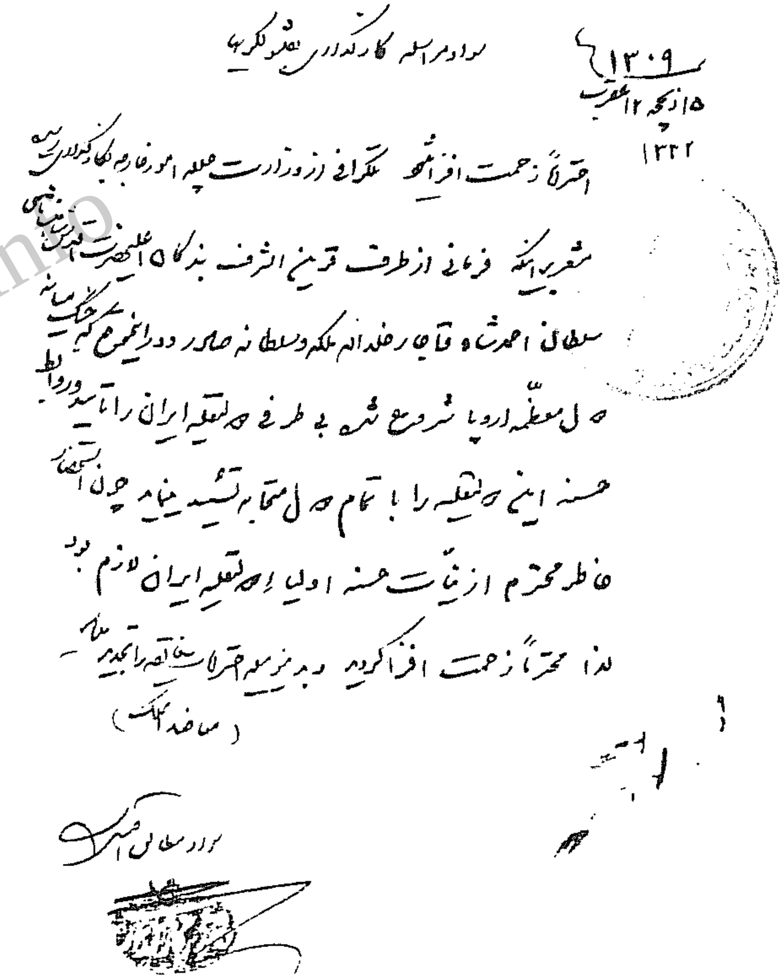
تاریخ: ۱۵ ذیحجه ۱۳۳۲

نمره: ۱۳۰۹

سواد مراسله کارگزاری به قونسولگریها

احتراماً زحمت‌افزا می‌شود تلگرافی از وزارت جلیله امورخارجه به کارگزاری رسیده مشعر بر اینکه فرمانی از طرف قرین‌الشرف بندگان اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی سلطان احمدشاه قاجار خلدالله ملکه و سلطانه صادر و در این موقع که جنگ میانه دول معظم اروپا شروع شده بی‌طرفی دولت علیه ایران را تأیید و روابط حسنه این دولت علیه را با تمام دول متحابه تشیید می‌نماید. چون استحضار خاطر محترم از نیات حسنه اولیاء دولت علیه ایران لازم بود لذا محترماً زحمت‌افزا گردید و بدین وسیله احترامات فایقه را تجدید می‌نماید (معاضد الملک). سواد مطابق اصل است. امضاء[1] و سجع مهر: دفتر کارگزاری

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ ه. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۳۵.

سواد مراسله کارگذاری بندرگز

۱۳۰۹

۱۵ ذیحجه ۱۲ عقرب

۱۳۳۲

احتراماً زحمت افزا میشود تلگرافی از وزارت جلیله امور خارجه به کارگذاری رسیده مشعر به اینکه فرمانی از طرف قرین الشرف بندگان اعلیحضرت اقدس همایونی سلطان احمد شاه قاجار خلدالله ملکه وسلطانه صادر در موضوع جنگ که مابین دول معظمه اروپا شروع شده بی‌طرفی دولت علیه ایران را تأکید و روابط حسنه این دولت را با تمام دول متحاربه تشیید نماید چون استحضار خاطر محترم از نیات حسنه اولیای دولت علیه ایران لازم بود لذا محترماً زحمت افزا گردیده و بدین وسیله احترامات فائقه را تجدید مینماید

(مساعدالملک)

شماره سند: ۱۵

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: وصول اعلامیه بی‌طرفی ایران

تاریخ: ۱۶ ذی‌حجه ۱۳۳۲

نمره: ۱۷۶

جناب مستطاب اجل اشرف افخما دوستان استظهارا مکرما محترما

گرامی مراسله محترمه جناب مستطاب اجل اشرف عالی مورخه ۱۲ شهرحال نمره ۳۷۵۳، راجع به بی‌طرفی دولت علیه ایران در این جنگ اروپا واصل دست توقیر و احترام گردیده، اینک دوستدار جواباً خاطر مودت مظاهر جناب مستطاب اجل اشرف عالی را محترماً مستحضر می‌دارد که مدلول مراسله محترمه فوق‌الذکر تلگرافاً به پطروگراد به وزارت جلیله امورخارجه دولت اعلیحضرت امپراطوری مخابره و نیز به تمام قونسولهای امپراطوری مقیمین ایالات و ولایات ایران اطلاع داده شد موقع را غنیمت شمرده احترامات فایقه را تجدید می‌نماید. امضاء[1]

حاشیه:

ـ اداره روس سوادی از این مراسله به سفارت پطر ارسال و بدهید در دوسیه مخصوص بی‌طرفی ضبط نمایند.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

سفارت دولت قویشوکت امپراطوری روس

در دربار ایران

مورخه ۱۶ ذیحجه ۱۳۳۲

نمره ۱۷۶

جناب مستطاب اجل اشرف افخم [illegible]

دوستدار مراسله محترمه جناب مستطاب اجل اشرف عالی مورخه ۱۱ شهر حال نمره ۳۷۵۳ راجع به [illegible] بی‌طرفی دولت علیه ایران در این جنگ اروپ [illegible] و [illegible] احترام کرده [illegible] در جواب خاطر مودت مظاهر جناب مستطاب اجل اشرف عالی را مستحضر میدارد [illegible] فوق الذکر [illegible] بوزارت جلیله امور خارجه دولت اعلیحضرت امپراطوری [illegible] تمام قونسولهای امپراطوری [illegible] ایالات و ولایات ایران اطلاع داده شد [illegible] غنیمت شمرده احترامات فائقه را تجدید می‌نماید

Korostovetz

[illegible]

شماره سند: ۱۶

فرستنده: قونسولگری تفلیس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: جنگ روس و عثمانی در ایران

تاریخ: ۱۸ ذیحجه ۱۳۳۲

نمره: ۱۴۰۴

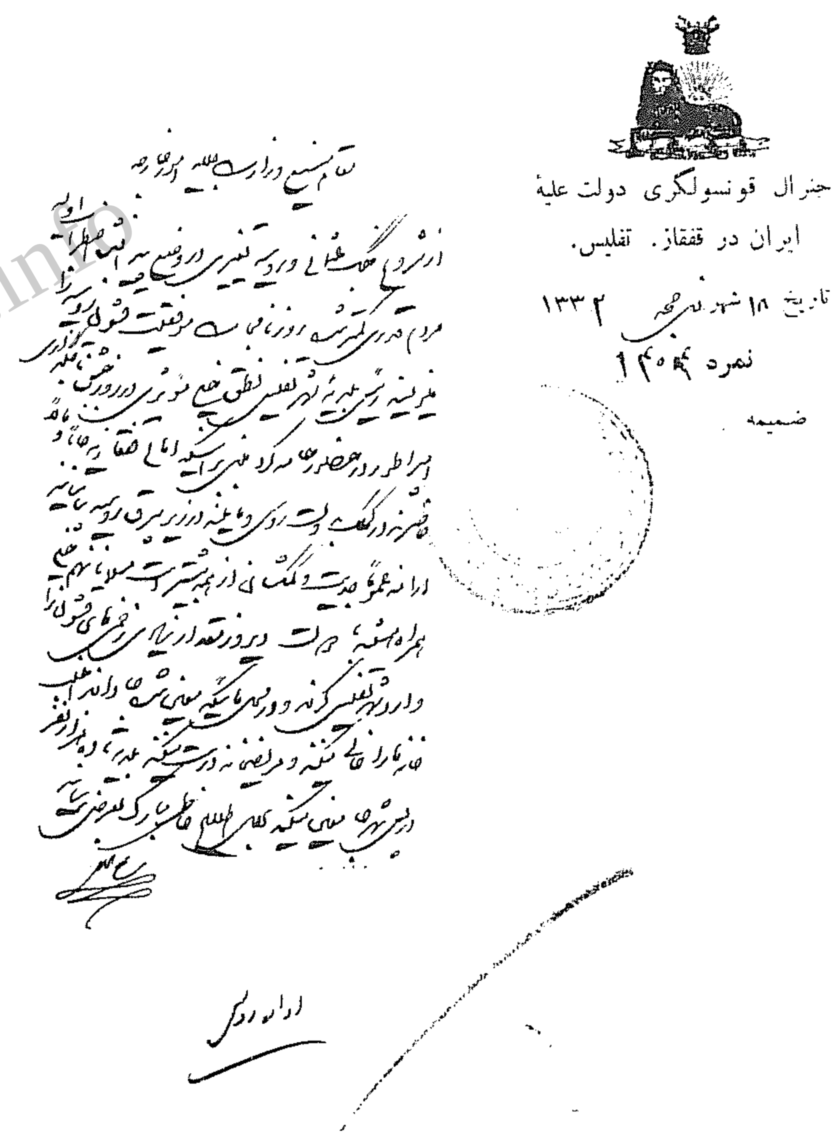
مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

از شروع جنگ عثمانی و روسیه تغییری در وضع پیدا نشده، اضطراب اولیه مردم قدری کمتر شده، روزنامجات موفقیت قشون روسیه را می‌نویسند. رئیس بلدیه شهر تفلیس نطق خیلی مؤثری در روز جشن تاجگذاری امپراطور در حضور عامه کرد. مبنی بر اینکه اهالی قفقازیه جاناً و مالاً حاضرند در کمک به دولت روس و مایل‌اند [مایلند] در زیر بیرق روسیه بیاسایند. ارامنه عموماً جدیت و کمکشان از همه بیشتر است. مسلمانان هم خیلی همراه هستند. دولت دیروز مقدار زیادی زخمیهای قشون را وارد شهر تفلیس کردند و در محل‌هایی که معین شده جا دادند. اغلب خانه‌ها را خالی می‌کنند و مریضخانه درست می‌کنند. بلدیه تا ده‌هزار نفر در پس شهر جا معین می‌کند. برای اطلاع خاطر مبارک به عرض رساند. امضاء[1]

حاشیه:

ـ اداره روس ضبط شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۸.

جنرال قونسولگری دولت علیهٔ
ایران در قفقاز. تفلیس.
تاریخ ۱۸ شهر ذی‌حجه ۱۳۳۲
نمره ۱۲۴۰
ضمیمه

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

شمارهٔ سند: ۱۷

فرستنده: سفارت ایران در لاهه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: اعلام بی‌طرفی ایران در جراید بیگانه

تاریخ: ۲۶ ذیحجه ۱۳۳۲

نمره: ۱۸۵

به‌عرض حضرت اشرف می‌رساند:

دستخط تلگرافی مورخه ۳ نوامبر راجع به اعلام بی‌طرفی دولت علیه ایران واصل گردیده و به‌واسطهٔ ذریعه‌رسمی دولت و حکومت هولند [هلند] را از این بی‌طرفی مطلع ساخت. این قسم در جراید اقدام لازم از طرف سفارت به‌عمل آمده، اینک هم لفاً روزنامه[ای] که در لاهه به زبان فرانسه و انگلیسی طبع می‌شود و بی‌طرفی ایران را خبر می‌دهد، محض استحضار خاطر مبارک از اقدام این سفارت ارسال می‌دارد که ملاحظه بفرمایند. زیاده چه عرض نماید کمترین.

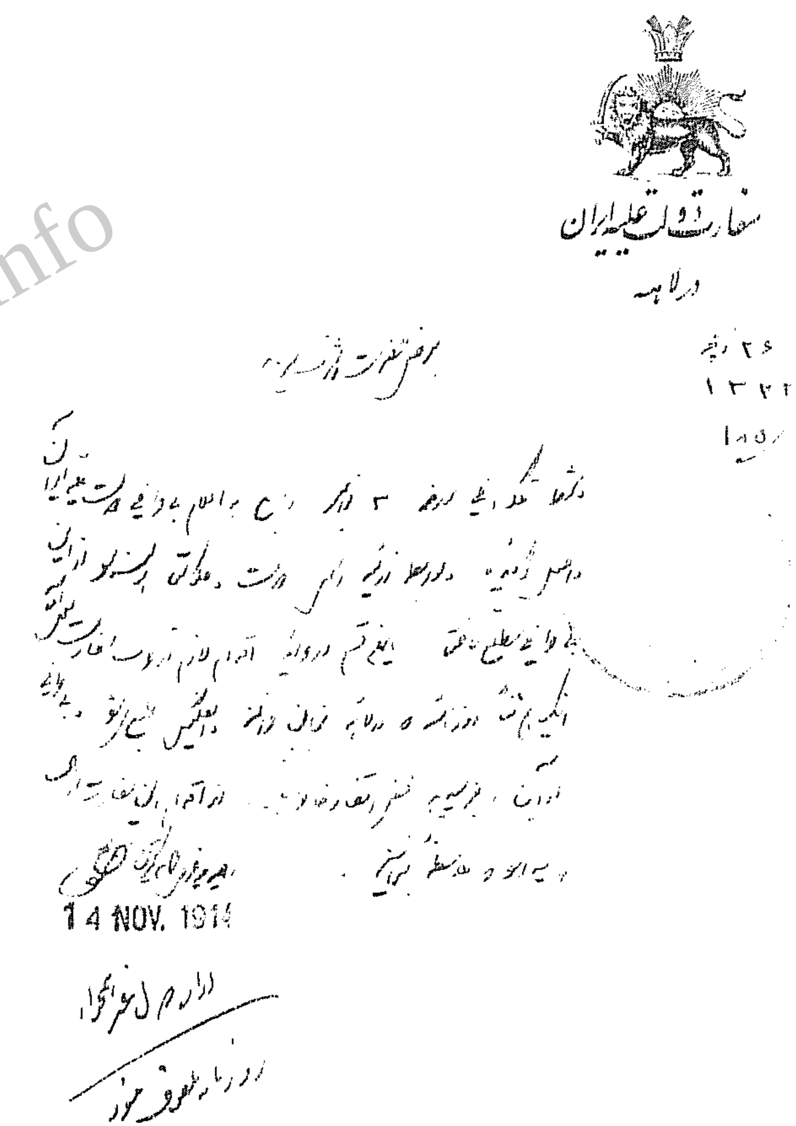
امضاء: محمود[1] ۱۴ نوامبر ۱۹۱۴

حاشیه:

ـ اداره دول غیر همجوار

ـ روزنامه ملفوف نبود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۳۵.

شماره سند: ۱۸

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: تجاوزات قشون روس و عثمانی در خاک ایران و نقض بی‌طرفی

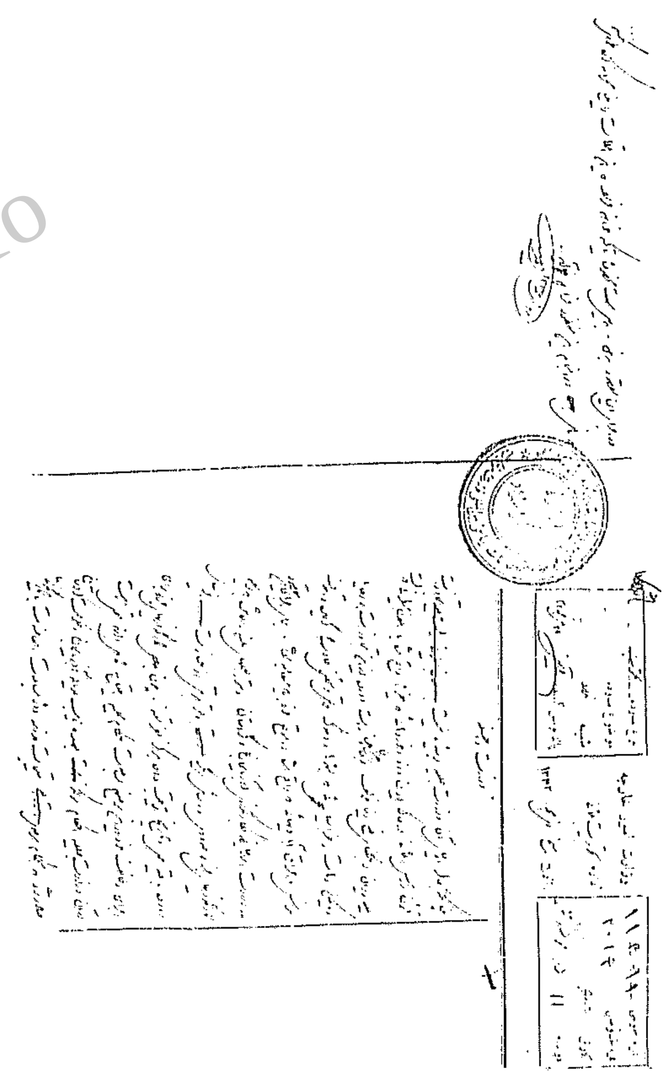
تاریخ: سلخ ذی‌حجه ۱۳۳۲

نمره: ۱۱۳۹۱/۲۰۱۴

وزارت داخله

چنانکه بر خاطر اولیای آن وزارت جلیله پوشیده نیست تجاوزات قشون روس و عثمانی در خاک ایران وزدوخوردهایی که اخیراً واقع شده با اعلان بی‌طرفی دولت علیه ایران در جنگهای فعلی دنیا مخالف بوده و جبران خسارات وارده از این تجاوزات بررعایا و مالکین دهات و خرابیهایی که به شهرها و املاک دولتی و شخصی حادث گردیده و اتلاف نفوس و احراق آبادیهایی که واقع شده در موقع خود باید مطالبه شود. برای اجرای این مقصود از وزارت امورخارجه به کارگزاری آذربایجان و کردستان دستورالعملهای لازم داده شده که به‌وسیلهٔ کارگزاریهای جزء حدودی و وسایل دیگر دفتر مرتبی از خسارات و خرابیهای وارده با قید محل و تاریخ ترتیب داده به مرکز بفرستند. چون کارگزاریهای جزء برای اجرای وظایف خود در این موضوع به مساعدت حکام محلیه احتیاج کامل دارند متمنی است از آن وزارت جلیله احکام مؤکد به‌عهدهٔ نایب الایاله آذربایجان و حکومت کردستان صادر شود که به حکام سرحدی تعلیمات لازمه‌دائر به مساعدت و معاضدت با کارگزاریها در اجرای این مقصود بدهند بدیهی است مخصوصاً تأکید خواهند فرمود که این اقدامات را خیلی محرمانه کرده طوری نکنند که مانعی در انجام این منظور فراهم آید. ۲۸ ذی‌حجه ۱۳۳۲ امضاء[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ.ق کارتن ۶۶، دوسیه ۱۱.

شماره سند: ۱۹

فرستنده: سفارت آلمان

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: اخراج مهاجرین آلمانی از ایران

تاریخ: ـــ

نمره: ـــ

قربانت شوم، از قراری که چند ساعت قبل به سفارت تلگراف رسید معلوم شد روسها مهاجرین آلمانی را از میانج به تبریز عودت داده و در صدد هستند آنها را به‌روسیه تبعید نمایند.

آقای شارژه دافرکمال تعجب را دارند که با وجود اقدامات دولت علیه که حضرتعالی به بنده اطمینان دادید به‌عمل آمده چگونه این حرکت واقع شده است. به عقیدهٔ ایشان اگر قدری تسریع و تعجیل در ارسال تعلیمات می‌شد بخوبی ممکن بود از این قضّیه جلوگیری بفرمایند. حتّی حضرت اشرف آقای رئیس الوزراء نیز وعده فرمودند که دیروز صبح اوامر تلگرافی صادر می‌شود اکنون به نظر می‌آید که از طرف کابینهٔ وزارت داخله یا وزارت تلگراف غفلت واهمالی به‌عمل آمده که نتیجه چنین بخشیده است.

به عقیده آقای شارژه دافر هنوز هم موقع نگذشته و چنانچه همین امشب اقدامات فورّیه اتخاذ فرمایید ممکن خواهد بود از تبعید مهاجرین مزبور که عدّه آنها بالغ بر سی‌چهل نفر می‌شود جلوگیری بشود.

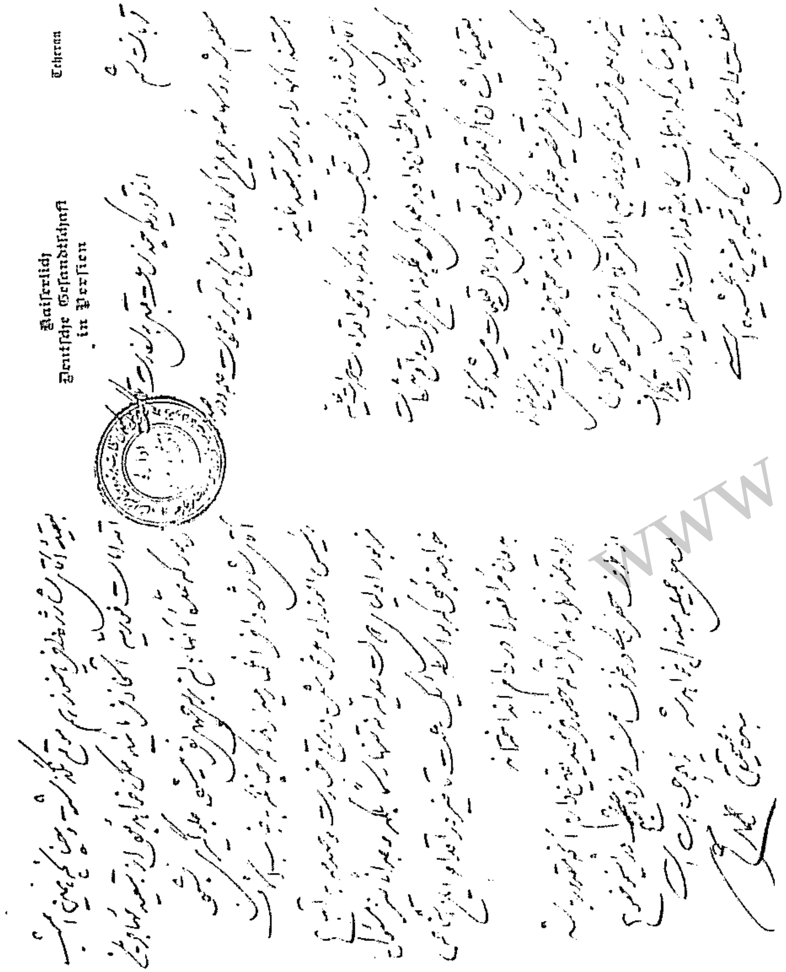
آقای شارژه‌دافر اظهار می‌دارند که چنانکه به جناب اشرف رئیس الوزرا عرض شده در موقع خسارت و صدمه به اتباع مزبور اولیای دولت عدلیّه نه تنها رسماً بلکه وجداناً نیز مسئول خواهند بود که به واسطه یک ساعت تأخیر در اقدام این اشخاص بدون مدافعه را در دام انداخته‌اند.

ارادتمند نظر به مذاکراتی که حضوراً فرمودید یقین دارم آنچه مقدور باشد از طرف حضرتعالی در ظرف امشب و فردا صبح در این موضوع مساعی جمیله مبذول خواهد شد. زیاده جسارت است.

بندهٔ حقیقی

امضاء[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۳۵.

Kaiserlich Deutsche Gesandtschaft in Persien

Teheran

شماره سند: ۲۰

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: اعلامیه حامیان اسلام (اتحاد برادری اسلامی)در فراخوانی ایرانیان علیه متفقین

تاریخ: ندارد [احتمالاً ۱۳۳۳]

نمره: ـــ

بسم‌الله‌الرحمن الرحیم

قارئین محترم بدانند که انتشار دهنده‌گان [دهندگان] این مقاله حامیان اسلام هستند. هواخواه مسلک و بدخواه جمعیتی نیستند و فقط وظیفه مذهبی و عرق اسلامیت مکلفشان نموده که [مراتب] اسلامی خودشانرا از خیالات موهوم دور نموده بآنها بفهمانند که (آن صبو بشکست آن پیمانه ریخت). حالا موقع سرافرازی و خوشبختی عموم‌مسلمین است که اگر قدری برادران ایرانی از این بی‌حسی [بیرون] بیایند و داد خونهای ریخته جوانان خویش و آن همه فشاراتی که به عموم مسلمین از ظلم و بیداد دولتین روس و انگلیس بآنها وارد آمده به غیرت آمده انتقام بکشند و دست به دست برادران غیور اسلامی خود داده از [ثمره] فتوحات و جانبازی دولت و ملت عثمانی بهره‌مند شوند در صورتی که عقل هیچ یک از فلاسفه و بزرگان فکر هیچ وزیر با تدبیر و یا ریختن خون سی‌کرور نفوس ایرانی با مجاهدات غیورانه ممکن نبود درک همچه فیروزی را نموده و خویشتن را از قید اسارت بیگانه‌گان [بیگانگان] آزاد سازند. بواسطهٔ آنکه دولت روس با داشتن شش کرور قشون تحت السلاح امروز درمقابل عساکر مظفر عثمانی و متحدینش دولتین‌آلمان و اطریش‌لاشیء محض و معدوم صرف‌شده‌است و خیالاتی را که در باره ایران و عثمانی و سایر ممالک اسلامی داشت نتیجه به‌عکس بخشیده و دولت انگلیس که خودش را خداوند دریا و امپراطور معظم اروپ می‌دانست و همیشه اضمحلال ممالک و تفرقه اسلامیان به‌واسطه تهاجمات اوشد ازقبیل تصرف (هندوستان) و (مصر) و مداخلات جابرانه در افغانستان و تصرف (بلوچستان) و آنهمه دسایس که برضد ملل اسلام نموده؛ با این است که الحمدالله اهالی‌مملکتش ازترس فتوحات متحدین اسلام‌خواب

راحت ندارند و بنادر سواحلش حال خرابه‌های قدیم دنیا را پیدا کرده و باید بعد از این باید پس از پنج هزار سال به‌توسط علمای طبقات الارض کشف بشود و اولین رجال با سیاست مملکتش حال دزدان دریایی را پیدا نموده‌اند. بحمدالله خداوند قادر متعال پس از آن ذلت و خواری به مسلمین ترحم فرموده این است کیفر اعمال شهوت پرستان وزراء و جاه‌طلبان دولتین روس و فرانسه و انگلیس را که می‌خواستند بیچاره ملت اسلام را در قید اسارت و بنده‌گی [بندگی] گذارده از نتیجه زحمات و بدبختی آنها به راحت باشند دربار (لندن) را مگر نه ثروث مصر و هندوستان زینت داده و یا کوکبه و سطوت امپراطوری روسیه را غیر از الحاق قفقازستان و حکومت خیوه و بخارا جلوه و نمایش داده یاللأسف [ياللأسف] مسلمین بیچارهٔ الجزایر باید در گرمای افریقا رنج کشیده محصول به‌دست‌آورده وبه عمال‌جابر فرانسه باچشم اشکبار ویک‌دنیا حسرت‌تسلیم‌نمایند و در فرانسه خانمها باکمال تغمز در عیش خانه‌ها صرف‌می‌نمایند!!!! و حالیه باکمال بی‌صبری علمای اعلام و عموم مسلمین خصوصاً حامیان حقیقی وطن اسلامی یعنی رؤسای غیور عشایر را مخاطب نموده عرض می‌نماییم؛ مگر از حرکت حجج‌اسلام مقیم اماکن متبرکه اطلاع ندارند. مگر نمی‌دانید که آن حافظین حقیقی اسلام شناخته برای مخارج راه‌کتب واثاثیه حتی خانه‌های مسکونی خود را فروخته برای حفظ ثغور اسلام و بیضهٔ مقدس اسلام چه شده که به وظیفه اسلامیت عمل نمی‌فرمایید. مگر غافلید که آخرین تیری است که مسلمین عالم در ترکش دارند و مخصوصاً در اینجا خط سیر و حرکت عشایر غیور و محبوب خود را به‌واسطه ضیق صفحه و نداشتن وقت موکول به نمرات آتیه می‌نماییم ـ همین قدر عموم مسلمین را مخاطب داشته با کمال استرحام اهمیت و موقعیت حاضره را خواطرنشان [خاطرنشان] کرده بقیه را به نمرات آتیه واگذار می‌نماییم.

والسلام علی‌جمیع‌المسلمین ورحمةالله و برکاته [۱] سجع مهر: انماالمؤمنون اخوه‌اتحادبرادری اسلامی ۱۳۳۳.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۳۲ ه. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

بسم الله الرحمن الرحیم

شماره سند: ۲۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارپردازی ایران در بغداد

موضوع: موضعگیری علماء در جنگ

تاریخ: ۲ محرم ۱۳۳۳

نمره: ۳۵۸

به کارپردازی دولت علیه ایران در بغداد

به تایید تلگراف نمره ۳۵۷ اعلام می‌کنم که برخلاف بی‌طرفی ایران تلگرافی هیجان آمیز به امضای اغلبی از آقایان حجج اسلام و آیات الله مثل آقای یزدی و شیخ‌الشریعه اصفهانی و آقای صدر و آقای حاج سید مصطفی کاشانی و آقا سیدعلی تبریزی و آقا شیخ محمد حسن مازندرانی و آقا شیخ جواد و سایر آقایان به خاک پای مبارک و وزرا و روسای ایلات و عشایر سرحدی ایران کرده‌اند که به موافقت با دولت عثمانی خود را داخل نزاع با دول نمایند.

اولیای دولت وقتی به شما که در یک مرکز مهم اسلامی مأموریت معتنائی دارید تلگراف و تعلیم دادند که بی‌طرفی دولت را بالاختصاص به حضرات آیات الله که پیشوای ملت بیضای احمدی هستند خاطرنشان کنید، انتظار داشتند که خود شخصاً دقایق این تصمیم را با ایشان مذاکره و مصلحت امروزه دولت را کاملاً حضورشان عرضه و اقداماتشان را در این زمینه تأیید نمایید.

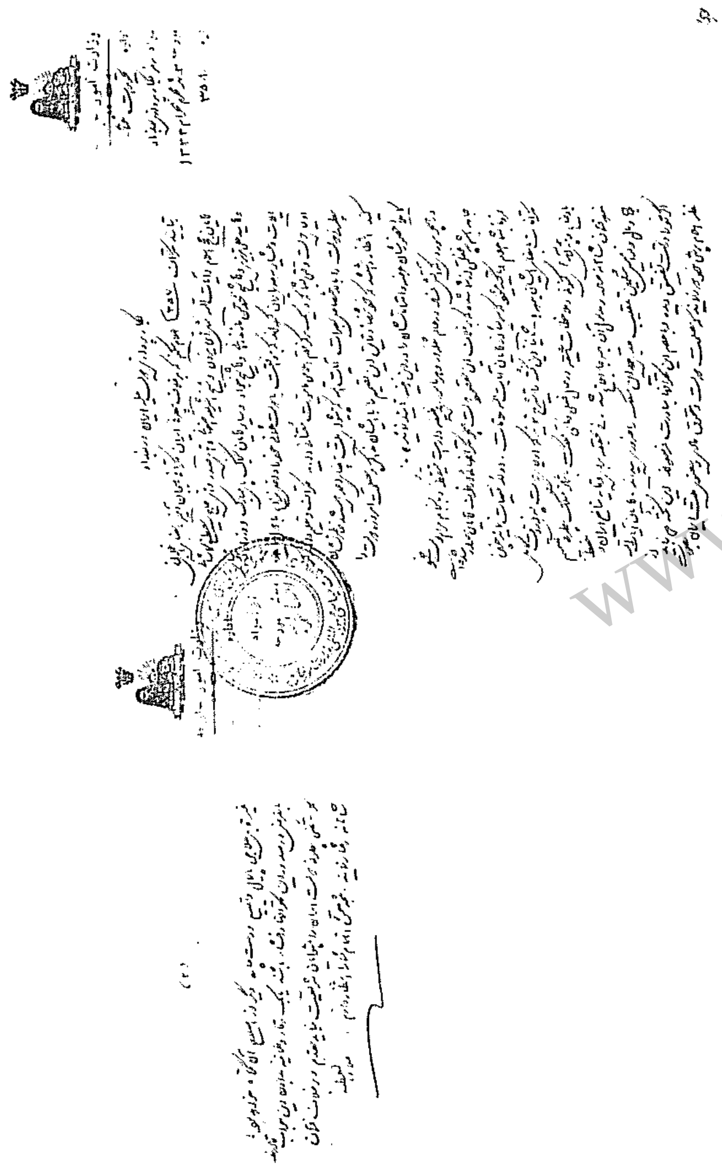
در همچو موردی که آتش فساد در عالم شعله‌ور و هر مأموری وظیفه‌دار است متیقظ و به انجام مرام دولت خود جاهد باشد چه غفلتی از شما شده که برخلاف این مقصود دولت همچو تلگرافهایی از طرف آقایان صادر شده است. لزوماً به شما اعلام و تأکید می‌شود که سریعاً از آقایان آیات الله ملاقات، اولاً تحقیقات نمایید چنین تلگرافات به امضای ایشان بوده یا نه ثانیاً این نکته را تشریح نمایید که اولیای دولت پس از دقت کامل به اوضاع و پیش آمدهای

کنونی و ملاحظات عمیقه در حال فعلی و مالی مملکت به اتخاذ مسلک بی‌طرفی تصمیم نموده فرمان شاهانه صادر و مدلول آن به همه جا ابلاغ شد. فی‌الحقیقه برای وقایه منافع ایران و حفظ جان و مال و نوامیس مسلمین تعقیب جدی این مسلک را ضروری می‌داند. آقایان آیات‌الله اگر خود را در تحت تضیّق دیده و به اعلام این تلگرافها مبادرت فرموده‌اند این نکته هم نباید از نظر اسلام پرستی خود دور نمایند که مصلحت دولت و حقوق مادی و معنوی ملت ایران به صورت غیرقابل علاجی پایمال و تضییع و دست چاره دیگر از اصلاح آن کوتاه خواهد بود.

باالفرض در صدور این تلگرافها در فشار باشند با یک وقار و طمأنینه به دادن این جواب قادرند که مقتضی بی‌طرفی دولت ایران را پیشوایان شریعت نباید مقدم و برخلاف فرمان شاهانه رفتار نمایند. نتیجه حسن‌اهتمام شما را انتظار دارم.

امضاء: علاء السلطنه[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

شماره سند: ۲۲

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: حفظ بی‌طرفی ایران

تاریخ: ۱۱ محرم ۱۳۳۳

نمره: ۲۰۰

جناب مستطاب اجل اکرم اشرف افخما دوستان استظهارا مکرما مُحترما

دوستدار با نهایت تأسف خاطر مودت مظاهر جناب مستطاب اشرف عالی را مستحضر می‌دارد که از قرار اطلاعات واصله برخلاف نیات حسنه اولیای دولت علیه ایران در حفظ بی‌طرفی و اینکه مقرر شده است که هیچ کس نه برضد و نه بر حمایت هیچ یک از دول متحاربه سخنی نراند و مذاکره[ای] نکند در شب تاسوعا که نایب سفارت کبرای عثمانی به مسجد شیخ عبدالحسین رفته یکی از وعاظ در منبر پاره[ای] مذاکرات نموده و فاتحیت عثمانی را خواستار شده است. لهذا، دوستدار به واسطهٔ آنکه این اظهارات شخص واعظ با نیات و مقررات اولیای دولت علیه ایران در حفظ بی‌طرفی دوستانه نسبت به روسیه موافقت ندارد، خواهشمند است مقرر فرمایید اوراتنبیه نمایند که دیگر امثال و نظایری به هم نرساند. در این موقع احترامات فایقه را تجدید می‌نماید امضاء[1]

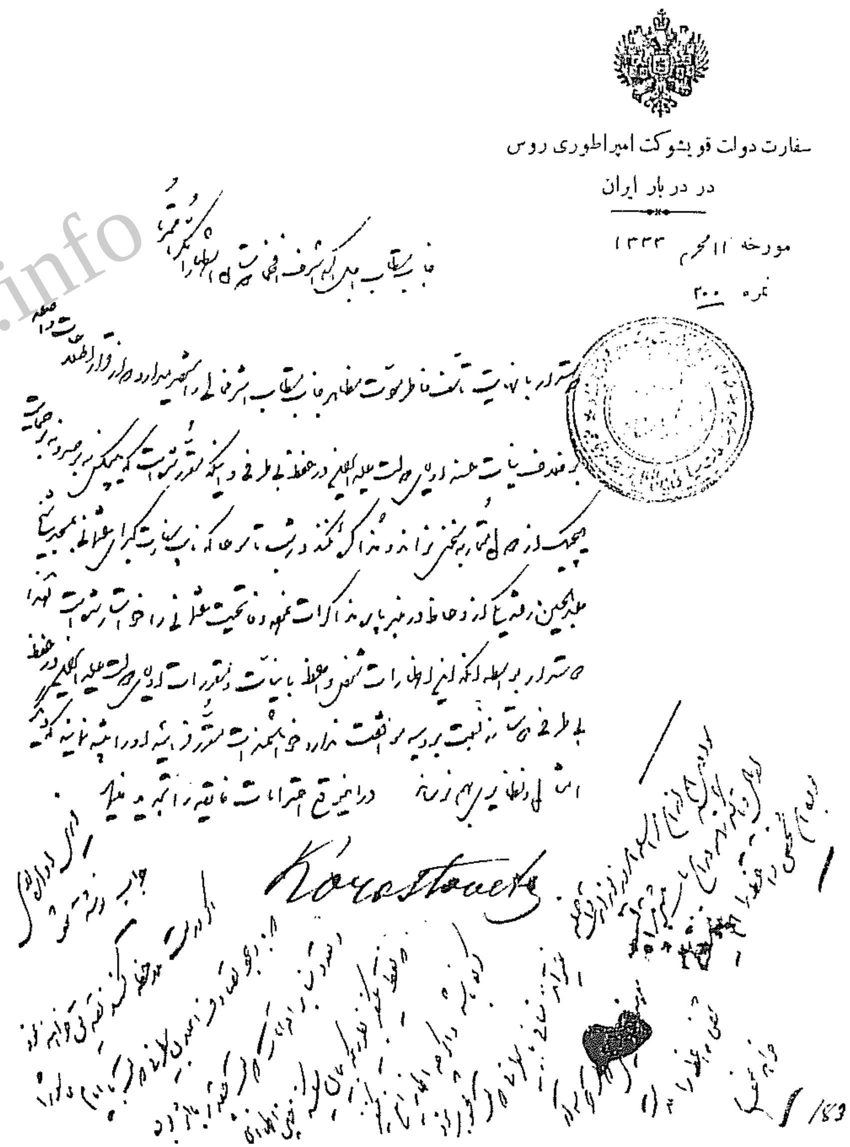
حاشیه:

ـ فوری اداره روس جواب نوشته شود. اگر درست ملاحظه کنند تصدیق خواهند نمود که باوجود تصادف اعلان بی‌طرفی دولت با ایام عاشورا و تعدد منابر اقدامات دولت چقدر بااثر بوده که

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

فقط یک‌نفر به‌طوری که بیان می‌کنند چنین اظهاری کرده باشد و اگرچه اظهار این یک‌نفر نمی‌تواند منافی با بی‌طرفی دولت محسوب شود مع‌هذا اولیای دولت دوستدار شخص واعظ را ملامت خواهد نمود.

سوادی هم از این مراسله امروز به وزارت داخله ارسال و تاکید نمایید در این باب بیشتر مراقب بوده اسم شخص واعظ را هم بنویسند.

شماره سند: ۲۳

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: حفظ بی‌طرفی ایران

تاریخ: ۱۴ محرم ۱۳۳۳

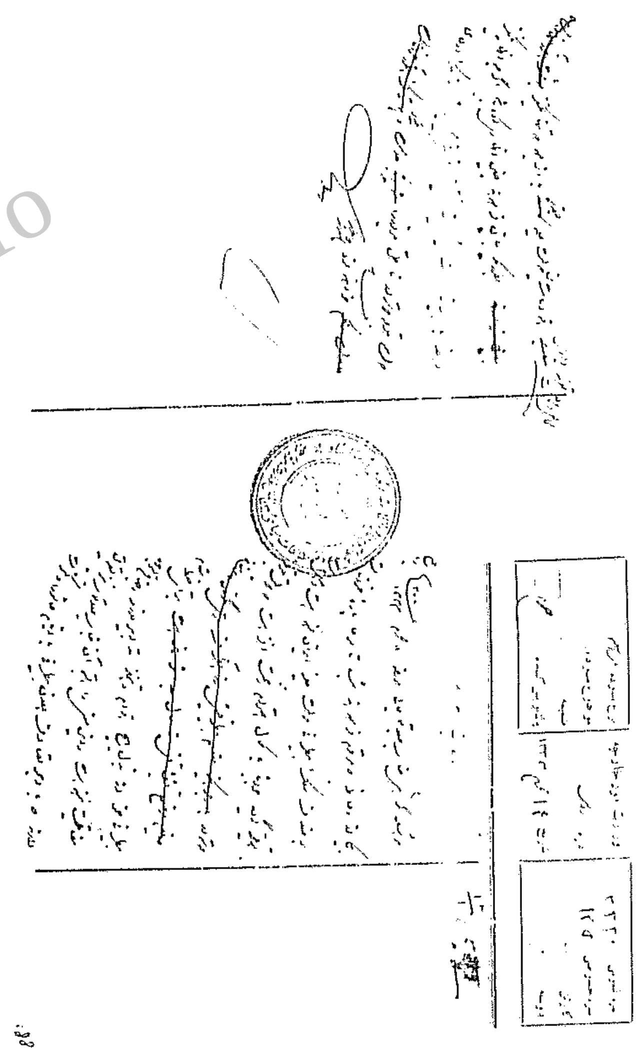
نمره: ۴۳۲۰/۱۲۵

مراسله به سفارت روس

مراسله گرامی جناب جلالتمابعالی مورخه ۱۱ محرم ۱۳۳۳ نمره ۲۰۰ راجع به یکی از وعاظ که مرقوم فرموده‌اند شب تاسوعا پاره[ای] عنوانات برخلاف مسلک بی‌طرفی دولت علیه ایران نموده است واصل دست توقیر گردید. جواباً با کمال احترام زحمت افزاست که دولت متبوعه دوستدار برای حفظ مقام بی‌طرفی خود از بذل هیچ اقدام و اتخاذ تدابیر لازمه وجهاً من‌الوجوه مضایقت ننموده است و این معنی را البته آن جناب جلالتماب نیز تصدیق دارند که با وجود تصادف اعلان بی‌طرفی با ایام عاشورا و کثرت مجالس و محافل تعزیه داری اقدامات این دولت علیه چقدر با اثر بوده که تنها یک نفر به‌طوریکه بیان فرموده‌اند چنین اظهاری کرده باشد. اگرچه اظهار یک نفر واعظ با بی‌طرفی دولت علیه ایران نمی‌تواند منافی محسوب شود؛ مع‌ذالک اولیای دولت متبوعه دوستدار ناطق مزبور را ملامت و تکذیر[تذکیر] خواهند نمود.

امضاء[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

شماره سند: ۲۴

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اعلان جهاد از طرف علمای نجف

تاریخ: ۱۸ محرم ۱۳۳۳

نمره: ــــ

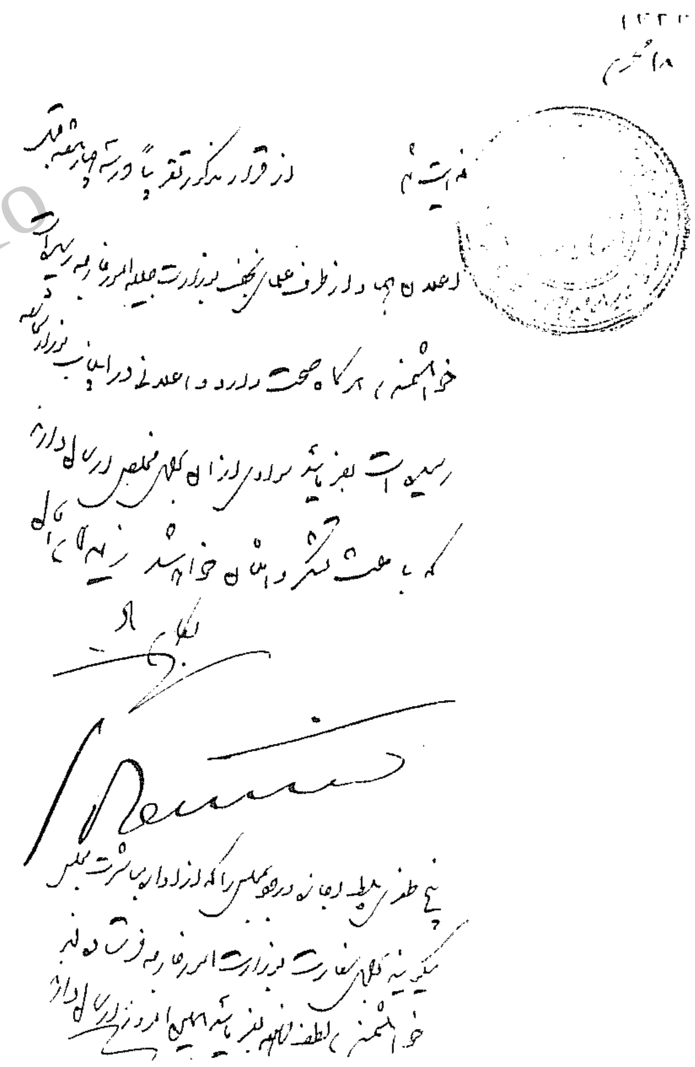
هو

فدایت شوم از قرار مذکور تقریباً در سه چهار هفته قبل اعلان جهاد از طرف علمای نجف به وزارت جلیله امورخارجه رسیده است. خواهشمندم هرگاه صحت دارد و اعلانی در این باب به وزارت خارجه رسیده است بفرمایید سوادی از آن برای مخلص ارسال دارند که باعث تشکر و امتنان خواهد شد. زیاده، ایام اقبال به کام باد. امضاء[1]

حاشیه:

- پنج‌طغری بلیط اجازه ورود به مجلس را که از اداره مباشرت مجلس می‌گویند برای سفارت به وزارت امورخارجه فرستاده‌اند. خواهشمندم لطف فرموده بفرمایید همین امروز ارسال دارند.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

شماره سند: ۲۵

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: فتوای جهاد آیت ... محمدتقی شیرازی

تاریخ: ندارد [احتمالاً ۱۳۳۳]

نمره: ـــ

صورت دستخط مطاع حضرت مستطاب اعلم العلمآء استاد الفقهاء حجة الاسلام و المسلمین و آیة الله فی‌العالمین الورع التقی آقای آقا میرزا محمد تقی متع اللّه الاسلام والمسلمین بظل وجوده که در وجوب حفظ ثغور ممالک اسلامیه از تهاجم کفار مرقوم فرموده‌اند:

(بسم‌اللّه الرحمن الرحیم)

حفظ بیضهٔ‌اسلام و حراست ثغور مسلمین از تهاجم کفره و دفع متهاجمین از ممالک اسلامیه اول وظیفه اسلامیت و فریضهٔ ذمت قاطبهٔ اسلامیان و باید عموماً خاصه ارباب قوت و شوکت وعدّه وعدّت وایلات و عشایر با حمیت که حصون منیعه وقلاع محکمه بلاد اسلامیه هستند در حراست حدود و ثغوریرا [ثغوری را] که به‌عهده دارند ید واحده و کلمه متحده بوده، دقیقهٔ [دقیقه‌ای] از بذل جان و مال با کمال جد و اهتمام در قیام به‌این وظیفهٔ لازمه مضایقه و خودداری ننمایند که بر عموم اهل اسلام فرض و واجب و از اهّم تکالیف الهیه جل شأنه و توانی و تخاذل در این مقام منافی مقام اسلامیت و موجب ننگ و عار و دخول نار و سخط خداوند منتقم قهار عظم سلطانه است. نعوذ باللّه من ذلک و لا حول و لاقوة الاباللّه و السلام علیکم جمیعاً و رحمةاللّه وبرکاته. محمد تقی‌الشیرازی[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، مجموعه فتاوی علماء

صورت دستخط مطاع حضرت مستطاب اعلم العلماء استاد الفقهاء حجة الاسلام والمسلمین وآیة الله فی العالمین الورع التقی اقای اقا میرزا محمد تقی متع الله الاسلام والمسلمین بظل وجوده که در جوب حفظ ثغور ممالك اسلامیه از تهاجم کفار مرقوم فرموده اند.

(بســـم الله الرحمن الرحیم)

حفظ بیضة اسلام وحراست ثغور مسلمین از تهاجم کفره ودفع متهاجمین از ممالك اسلامیه اول وظیفهٔ اسلامیت وفریضهٔ ذمت قاطبهٔ اسلامیان وباید عموماً خاصه ارباب قوت وشوکت وعدّه وعدّت وایلات وعشـایر با حمیت که حصون منیعه وقلاع محکمه بلاد اسلامیه هستند در حراست حـدود وثغور یرا که بعهده دارند ید واحده وکلمهٔ متحده بوده دقیقهٔ از بذل جان ومال باکمال جد واهتمام در قیام باین وظیفهٔ لازمه مضایقه وخـود داری ننمایند که بر عموم اهل اسلام فرض وواجب وازاهمّ تکالیف الهیه جل شأنه وتوانی وتخاذل در این مقام منافی مقام اسلامیت وموجب ننك وعارو دخول نار وسخط خداوند منتقم قهار عظم سلطانه است نعـوذ بالله من ذلك ولا حول ولا قوة الا بالله والسلام علیکم جمیعاً ورحمة الله وبرکاته.

محمد تقی الشیرازی

شماره سند: ۲۶

فرستنده: جنرال قونسولگری روسیه

گیرنده: کارگزاری خراسان

موضوع: توقیف روزنامه طوس (سواد)

تاریخ: ۲۰ محرم ۱۳۳۳

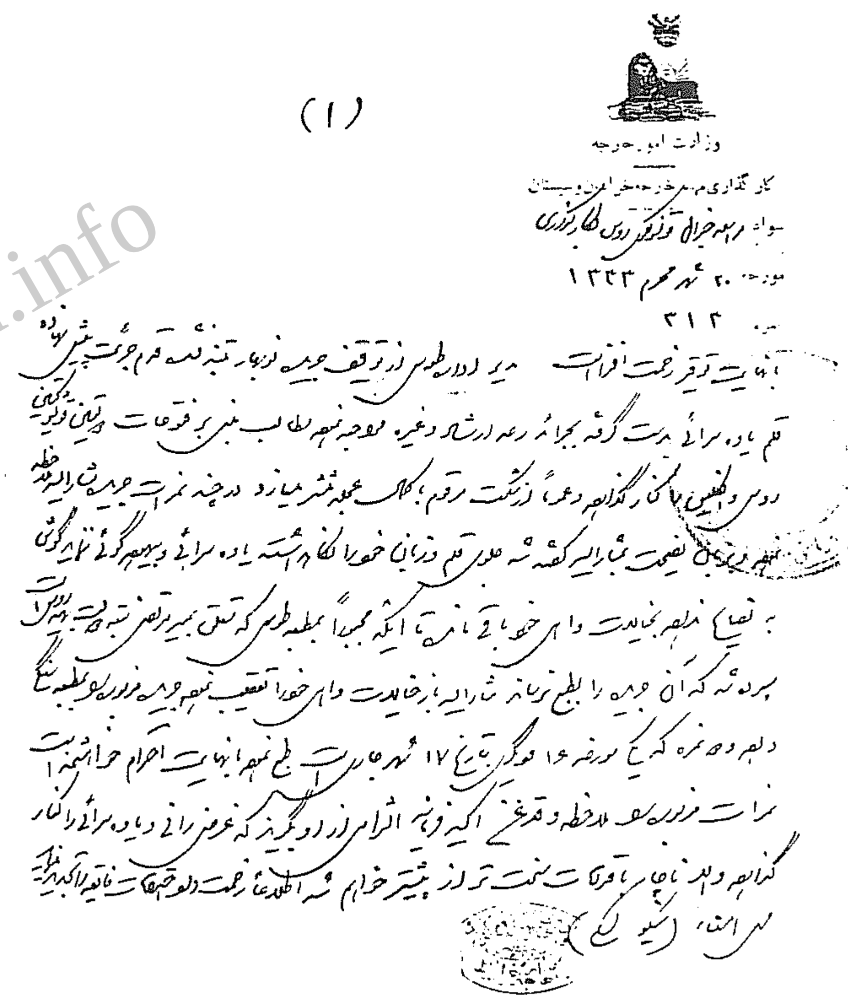
نمره: ۳۱۳

بانهایت توقیر زحمت افزا است مدیر اداره طوس از توقیف جریده نوبهار متنبه نشده قدم جرئت پیش‌نهاده قلم یاوه سرایی به‌دست گرفته به‌جراید رعد، ارشاد و غیره مراجعه نموده، مطالب مبنی بر فتوحات دولتین قویشوکتین روس و انگلیس را کنار گذارده و عموماً از شکست مرقوم با کمال عجله منتشر می‌سازد. در چند نمرات جریده مشارالیه ملاحظه نموده و به زبان نصیحت به مشارالیه گفته شد جلوی قلم و زبان خود را نگاهداشته، یاوه سرایی و بیهوده گویی ننماید. گوش به نصایح نداده به‌خیالات واهی خود باقی مانده تا اینکه مجبوراً‌به مطبعه طوس که متعلق به میرمرتضی تبعه دولت بهیه روس است سپرده شد که آن جریده را بطبع نرساند.

مشارالیه باز خیالات واهی خود را تعقیب نموده جریده مزبوره را به‌مطبعهٔ سنگی داده و دو نمره که یکی مورخه ۱۶ و دیگری به تاریخ ۱۷ شهر جاری است طبع نموده با نهایت احترام خواهشمند است نمرات مزبوره را ملاحظه و قدغن اکید فرمایند التزامی از او بگیرند که غرض - رانی و یاوه سرایی را کنار گذارده و الاّ ناچار به اقدامات سخت‌تر از پیشتر خواهم شد. اطلاعاً زحمت داد احترامات فایقه را تجدید می‌نماید. محل امضاء (نیکوسکی) [1] سجع مهر: سواد مطابق اصل است کارگزاری مهام خارجه خراسان

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

(۱)

وزارت امور خارجه

کارگذاری مهام خارجه خراسان و سیستان

سواد مراسله جنرال قونسولگری روس بکارگزاری

مورخه ۲۰ شهر محرم ۱۳۳۳

نمره ۳۱۲

شماره سند: ۲۷

فرستنده: جنرال قونسولگری روس

گیرنده: کارگزاری خراسان

موضوع: توقیف روزنامه طوس (سواد)

تاریخ: ۱۳ صفر ۱۳۳۳

نمره: ۳۲۶

پس از تجدید مراتب وداد و تکمیل عوالم اتحاد زحمت افزا می‌گردد سابقاً خاطر محترم آن جناب را مستحضر ساخت که اداره جریده طوس رعایت نزاکت را نسبت به دولتین قویشوکتین انگلیس و روس ابداً معمول نمی‌دارد و لازم است که اقدام صحیح قطعی برای جلوگیری اغراض شخصیه او بفرمایید. اینک از مطبعه تبعه روس به‌دوستدار رسید عین خبرهای غرض‌آمیزی که می‌خواسته است به‌طبع برساند. چون این آدم علاوه براینکه رعایت نزاکت نمی‌داند چه چیز است برضد بی‌طرفی دولت متبوعه خود نیز اقدامات می‌نماید. لهذا، خواهشمندم هرچه زودتر هم اداره او را توقیف و هم او را از این شهر خارج فرمایند که یاوه ـ سرایی بکلی قطع گردد زیاده. بدین وسیله احترامات فایقه را تجدید می‌نماید. محل امضاء (نیکوسکی)[1] سجع مهر: سواد مطابق اصل است کارگزاری مهام خارجه خراسان.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

(۲)

وزارت امور خارجه

کارگذاری مهام خارجه خراسان و سیستان

سواد مراسله ژنرال قونسول روس به کارگذاری

مورخه ۱۴ شهر صفر ۱۳۳۳

نمره ۲۲۶

پس از تجدید مراتب دوستی و تمنیات عالم اتحاد زحمت افزا می‌گردد سابقاً خاطر محترم آن جناب را مشعر ساخت که اداره جریده طوس رعایت نزاکت را نسبت به دولتین دولتین انگلیس و روس ابداً معمول نمی‌دارد و لازم است که اقدام صحیح قطعی بجهت جلوگیری اغراض شخصیه او بنمایند. در نمره شعبه روس بدوستدار رسیده عین خبرهای غرض آمیزی که منتشر ساخته است به طبع رسانیده چون این آدم عمداً بر اینکه رعایت نزاکت نمیداند چه چیز است برضد به طرف دولت متبوعه خود نیز اقدامات می‌نماید لهذا خواهشمندم هرچه زودتر هم اداره او را توقیف و هم او را از این شهر خارج نمایند که یاوه سرائی‌اش قطع گردد زیرا به وسیله جراید سابقه تجدید تمنیات مخصوص احترامات را می‌نماید.

شماره سند: ۲۸

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: صفحه اول روزنامه طوس

تاریخ: ۶ ربیع الاول ۱۳۳۳

نمره: ۳۲

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

صفحه ۱ — بتاریخ جمعه ششم ربیع‌الاول ۱۳۳۳ — سال سیم — مطابق ۲۲ ژانویه ۱۹۱۵ — شماره ۳۲

محل تحریر واداره مشهد مقدس بالا خیابان

عنوان تلگرافی : جریده طوس

MECHED
Rédaction du journal de „TOUSS"

طوس ۱۳۲۷

شرایط اشتراک	سالیانه	ششماهه
مشهد مقدس	۲۰ قران	۱۲ قران
ولایات داخله	۲۵ قران	۱۵ قران
ولایات خارجه	۶ منات	٤ منات

(قیمت اعلانات سطری ۲ قران)

تک نمره ۵ شاهی

هفته یکبار طبع وتوزیع میشود

(وجه آبونه قبلا دریافت میشود)

این روز نامه طرفدار اتفاق واستقلال ایران است

اخطار

آقایانی که مایل اشتراک هر یک از جراید داخله وخارجه باشند بإداره توزیع جراید واقع دربازار سرشور محل کابنه شرکت شرق رجوع فرمایند

(اداره توزیع جراید)

اداره جریده طوس

هفته یکبار طبع چندین بار توقیف میشود از مشترکین کرام باکمال احترام معذرت میخواهیم

اسلام واین جنگ

شماره سند: ۲۹

فرستنده: کارگزاری کل آذربایجان

گیرنده: ادارهٔ کارگزاری ارومی

موضوع: عدم رعایت بی‌طرفی ایران از سوی دولت روسیه

تاریخ: ۲۴ محرم ۱۳۳۳

نمره: ۸۷۲

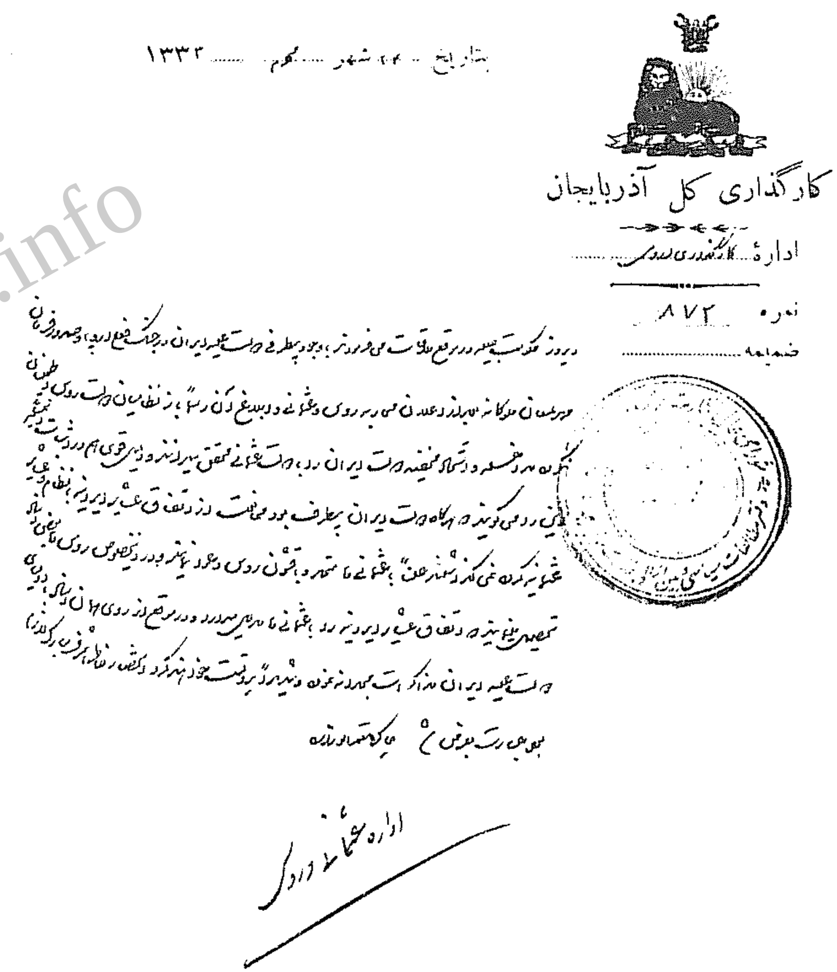
دیروز حکومت جلیله در موقع ملاقات می‌فرمودند با وجود بی‌طرفی دولت علیه ایران در جنگ فعلی اروپا و صدور فرمان مهر لمعان ملوکانه بعد از اعلان محاربه روس و عثمانی و ابلاغ آن رسماً باز نظامیان دولت روس اطمینان نکرده مداخله و اتحاد مخفیّه دولت ایران را با دولت عثمانی محقق می‌دانند؛ و دلیل قوی هم در اثبات این مسئله این را می‌گویند که هرگاه دولت ایران بی‌طرف بود ممانعت از اتفاق عشایر ایرانیه با نظام و عشایر عثمانیه کرده نمی‌گذاشتند علناً با عثمانیها متحد و با قشون روس دعوا نمایند و در این خصوص روسها بعضی اسناد تحصیل می‌نمایند که اتفاق عشایر ایرانیه را با عثمانیها مدلل می‌دارد و در موقع از روی همان اسناد با اولیای دولت علیه ایران مذاکرات مجدانه نموده و شدیداً پروتست خواهند کرد. استحضار خاطر اشرف مبارک لازم بود. جسارت به‌عرض شد. چاکر معتمدالوزاره[1]

حاشیه:

ـ ادارهٔ عثمانی و روس

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

شماره سند: ۳۰

فرستنده: سفارت ایران در پطرز بورغ

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: حفظ بی‌طرفی ایران

تاریخ: ۷ صفر ۱۳۳۳

نمره: ۹۳۳

وزارت جلیله امورخارجه

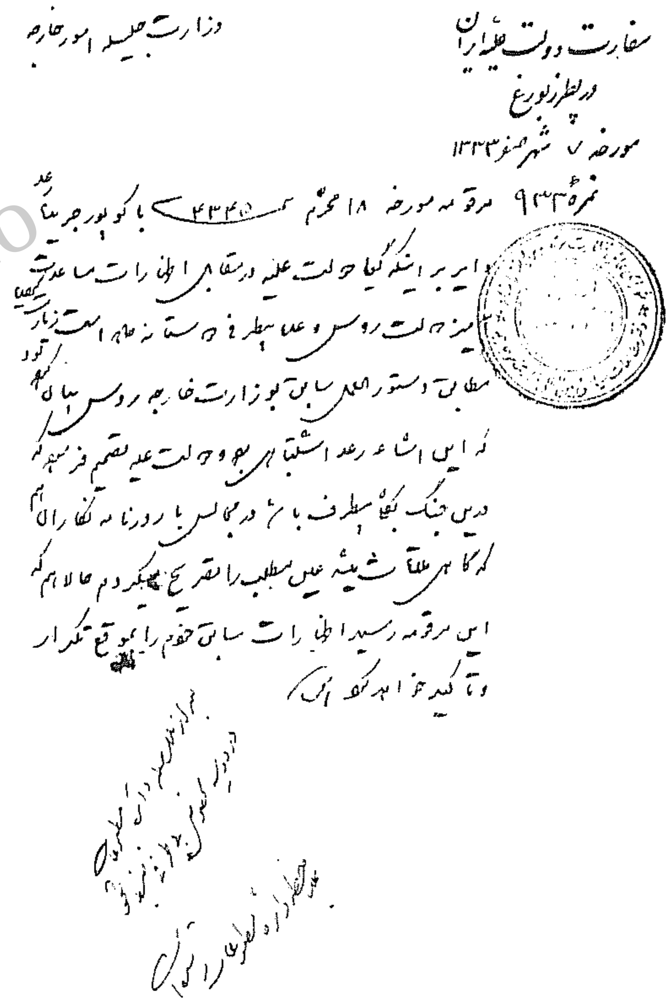
مرقومه مورخه ۱۸ محرم نمره ۴۳۴۵ باکو پورجریده رعد دایر بر اینکه گویا دولت علیه در مقابل اظهارات مساعدت آمیز دولت روس وعده بی‌طرفی دوستانه داده است زیارت گردیده مطابق دستورالعمل سابق به وزارت خارجه روس بیان کرده بود که این اشاعهٔ رعد اشتباهی بوده و دولت علیه تصمیم فرموده که در این جنگ به‌کلی بی‌طرف باشد. در مجالس با روزنامه نگاران هم که گاهی ملاقات می‌شد عین مطلب را تصریح می‌کردم. حالا هم که این مرقومه رسید اظهارات سابق خودم را به موقع تکرار و تاکید خواهد کرد. امضاء: اسحق[1]

حاشیه:

ـ بعد از ملاحظه دائره مطبوعات در دوسیه مخصوص بی‌طرفی ضبط شود.

ـ به ملاحظهٔ دایرهٔ مطبوعات رسیده است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

سفارت دولت علیه ایران
در پطرزبورغ
مورخه ۷ شهر صفر ۱۳۳۳
وزارت جلیله امور خارجه
نمره ۹۲۳ مرقومه مورخه ۱۸ محرم ۱۳۳۳

شماره سند: ۳۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در اسلامبول

موضوع: تقاضای خروج قشون عثمانی از ایران

تاریخ: ۱۷ صفر ۱۳۳۳

نمره: ۸۴/۶۱۵

سابقاً همیشه سفارت کبرای عثمانی در ضمن مذاکرات به دولت ایران اطمینان می‌دادند که هرگاه قشون روس از ایران خارج شود دولت عثمانی از [تجاوز] به خاک ایران احتراز خواهد کرد. چون دولت ایران اقدامات خود را که از چندین ماه به اینطر [این طرف] برای رجعت قشون روس شروع کرده جداً تعقیب می‌نماید و ممکن است نتیجه مطلوبه حاصل شود. جناب مستطاب عالی با مقامات لازمه مذاکره و تحصیل اطمینان در تخلیه نقاط اشغالی عثمانیها بفرمایید. منتظرم نتیجه اقدام را فوراً تلگراف بفرمایید. رمز شود. علاء السلطنه[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

وزارت امور خارجه

اداره تحریرات عثمانی

سواد تلگراف به سفارت اسلامبول

مورخه ۱۲ صفر ۱۳۳۳

نمره ۸۰۴ عثمانی

سابقاً همیشه سفارت کبرای عثمانی در ضمن مذاکرات به دولت علیه اطمینان میدادند که هرگاه قشون روس از ایران خارج شود دولت عثمانی از خاک ایران احتراز خواهد کرد حال دولت ایران اقدامات خود را از چندی است بنا بر ... جهت قشون روس شروع کرده ... نتیجه مطلوبه حاصل شود جناب مستطاب عالی با مقامات لازمه مذاکره و تحصیل اطمینان در تخلیه نقاط اشغالی عثمانیها نموده منتظرم نتیجه اقدام را فوراً تلگراف بفرمایید

شماره سند: ۳۲

فرستنده: سفارت ایران در لندن

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: گزارش سفیر ایران در لندن پیرامون تخلیه ایران از قوای روس

تاریخ: ۲۳ صفر ۱۳۳۳

نمره: ۲۴۲

از لندن

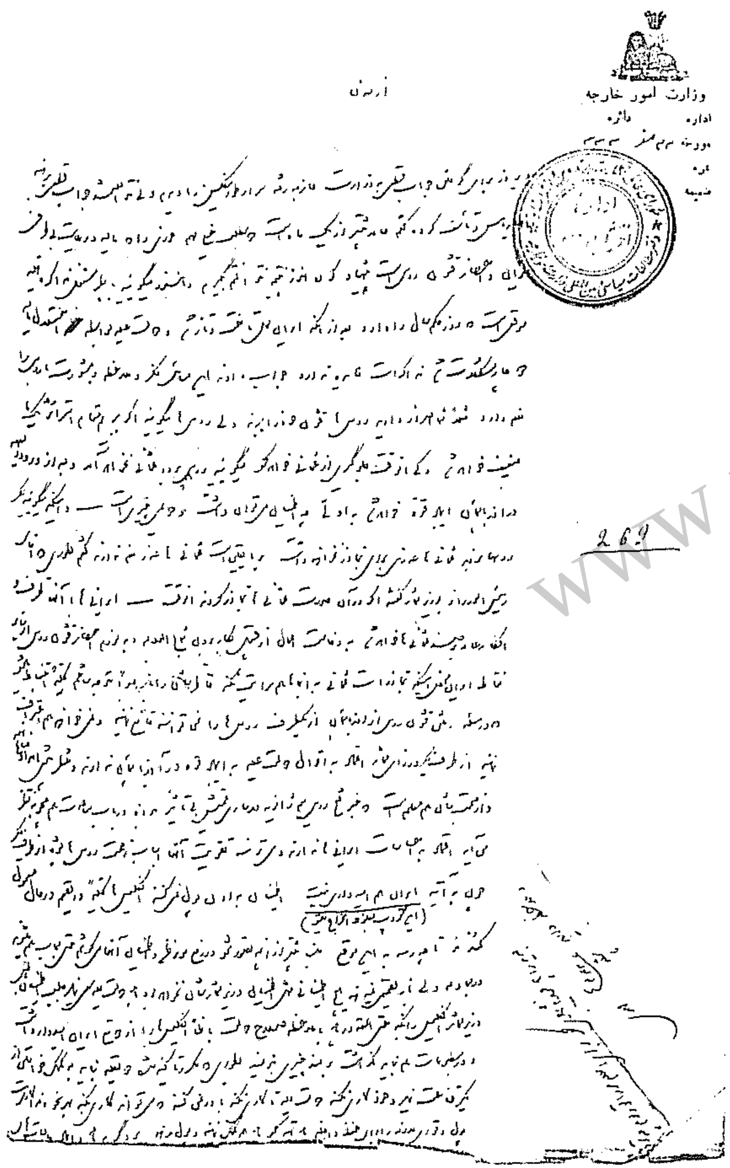
دیروز برای گرفتن جواب قطعی به وزارت خارجه رفته سرارطور نیکلسن را دیدم، ولی نتوانستند جواب قطعی بدهند. اظهار یأس و تأسف کرده گفتم حالا بیشتر از یک ماه است که مطلب خیلی مهم فوری راکه مالیه و رعایت بی‌طرفی ایران و احضار قشون روس است پیشنهاد کرده هنوز نتیجه نتوانستم بگیرم. و هنوز می‌گویید با پطر مشغول مذاکره هستید موقعی است که روز حکم سال را دارد. بعد از آنکه ایران محل تاخت و تاز شد و دولت علیه به‌واسطهٔ اختلال مالیه دوچار [دچار] مشکلات شد مذاکرات فایده ندارد. جواب دادند این مسائل فکر و ملاحظه و مشورت با روس را لازم دارد. مثلاً شما اصرار دارید روسها قشون خود را ببرند. ولی روسها می‌گویند اگر ببریم مقام استراتژیک ما ضعیف خواهد شد و کی آن‌وقت جلوگیری از عثمانی خواهد کرد. می‌گویید روس برود عثمانی نخواهد آمد و بعد از ورود ولیعهد در آذربایجان ایجاد قوه خواهد شد. به اولی چه اطمینان می‌توان داشت و دویمی چیزی است و اینکه می‌گویید اگر روسها بروند عثمانیها عذری برای تجاوز نخواهند داشت برما یقین است. عثمانیها عـذر لازم ندارند گفتم به طوری که آقای رئیس الوزراء به وزیر شما گفتند اگر در آن صورت عثمانیها تجاوز کردند آن وقت ایرانیها با آنها طرف و افکار عامه برضد عثمانیها خواهد شد به دخالت اعمال از قبیل به‌کار بردن شجاع الدوله و به لزوم احضار قشون روس از سایر نقاط ایران محض اینکه

تجاوزات عثمانی به آنجاها هم سرایت نکند.

خاطر ایشان را باز جداً متوجه ساختم کلیه استنباط می‌شود که در مسئله رفتن قشون روس از آذربایجان از یک طرف روسها را نمی‌توانند قانع نمایند و نمی‌خواهند هم اعتراف نمایند از طرف دیگر وزرای مختار اعتماد به اقوال دولت علیه به ایجاد قوه در آذربایجان ندارند و منتظر پیش آمد اوضاع هستند و از صحبت‌شان هم معلوم است که خبر فتح روس سیم ژانویه در ساری قمیش بی‌تاثیر نبوده در باب مساعدت هم همچو به نظر می‌آید اعتماد بـه احساسات ایرانیها ندارند و می‌ترسند تقویت آنها اسباب زحمت روسها بشود. از طرف دیگر چون «به آتیه ایران هم امیدواری نیست» (این گروپ مغلوط استخراج می‌شود) اطمینان به دادن پول نمی‌کنند. انگلیسیها کلیه در تصمیم در حال معمول کُندند تا چه رسد به این موقع بنده بیشتر از آنچه تصور شود در رفع سوء ظن و اطمینان آنها می‌کوشم. حتی مجاب هم می‌شوند در مجادله، ولی باز تضمینی نمی‌دهند. هیچ اطمینانی مثل اطمینان وزیر مختارشان نخواهد بود.

باید دولت علیه سعی نمـاید جـلب اطمینـان بـاطنی وزیـر مختـار انگـلیس را بکـند. حتی‌المقدور باید با ملاحظه صلاح دولت باطناً انگلیسها را از دوستی ایران امیدوار داشت و در مطبوعات هم نباید گذاشت برضد چیزی بنویسند. به‌طوری که مکرر تاکید شده دولت عـلیه نباید به کمک خواستن از دیگر قناعت نماید و خودکاری نکند. دولت علیه تاکاری نکند باور نمی‌کنند که می‌تواند کاری بکند. به هر نحو و فداکاری هست پول و قوای لازمه را برای حفظ داخله باید تهیه کرد. باید هم کمک نمایند و پول بدهند. پروگرام مالیه و ایجاد مالیاتهای جدید را باید فوراً اجری [اجرا] کرد. برای اعلام موراتوریوم تردید و ملاحظه دارید. نمره ۲۴۲. امضاء: مهدی[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

شماره سند: ۳۳

فرستنده: قونسولگری ایروان

گیرنده: قونسولگری تفلیس

موضوع: اوضاع ایروان در جنگ

تاریخ: ۲۸ صفر ۱۳۳۳

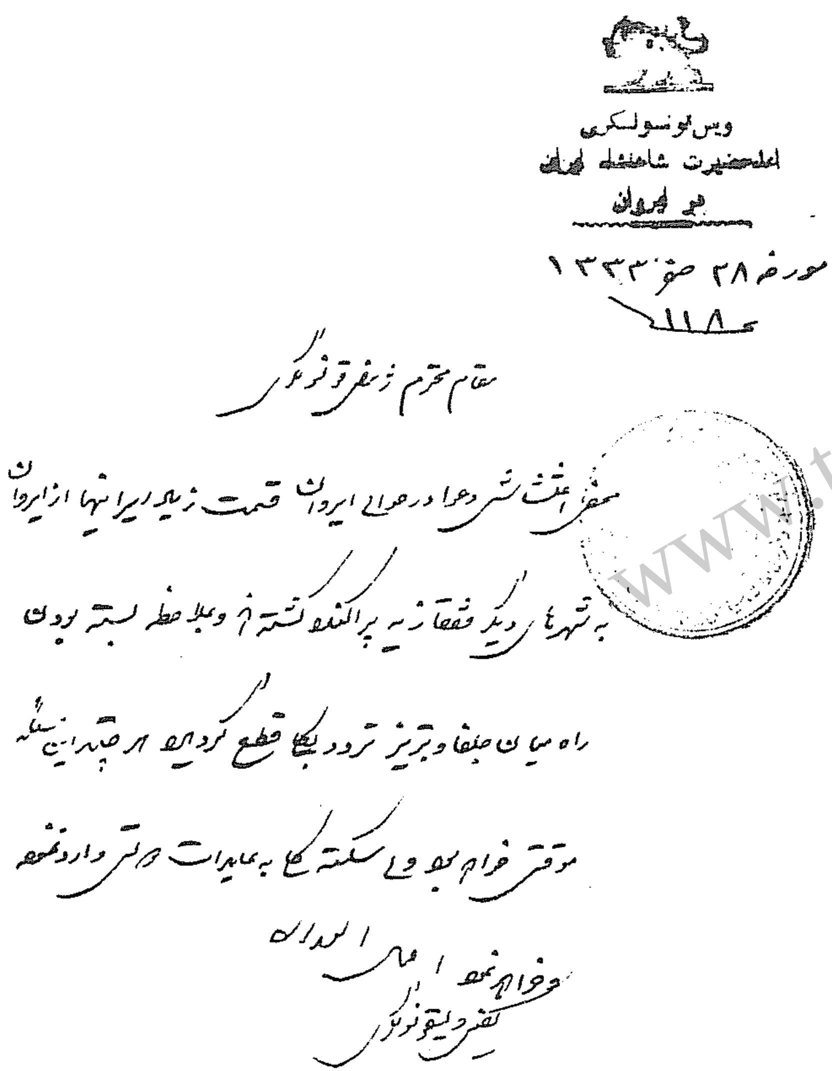
نمره: ۱۱۸

مقام محترم ژنرال قونسولگری

محض اغتشاش دعوا در حوالی ایروان قسمت زیاد ایرانیها از ایروان به شهرهای دیگر قفقازیه پراکنده گشته‌اند و به ملاحظه بسته بودن راه میان جلفا وتبریز تردد به‌کلی قطع گردیده؛ هرچند این مسئله موقتی خواهد بود، ولی سکتهٔ کلی به عایدات دولتی وارد نموده و خواهد نمود.

کفیل ویس قونسولگری، امین‌الوزاره[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۸.

ویس قونسولگری
اعلیحضرت شاهنشاه ایران
در ایروان
مورخه ۲۸ صفر ۱۳۳۳
۱۱۸

مقام محترم ژنرال قونسولگری

محض اغتشاش دعوا در حوالی ایروان قسمت زیاد ایرانیها از ایروان به شهرهای دیگر قفقازیه پراکنده گشته‌اند و بملاحظه بسته بودن راه میان جلفا و تبریز تردد بکلی قطع گردیده هرچند این مسئله موقتی خواهد بود ولی سکته کلی به عایدات دولتی وارد نموده و خواهد نمود

امین الوزاره
کفیل ویس قونسولگری

شماره سند: ۳۴

فرستنده: وزارت داخله

گیرنده: علمای نجف

موضوع: بی‌طرفی ایران در جنگ (تلگراف)

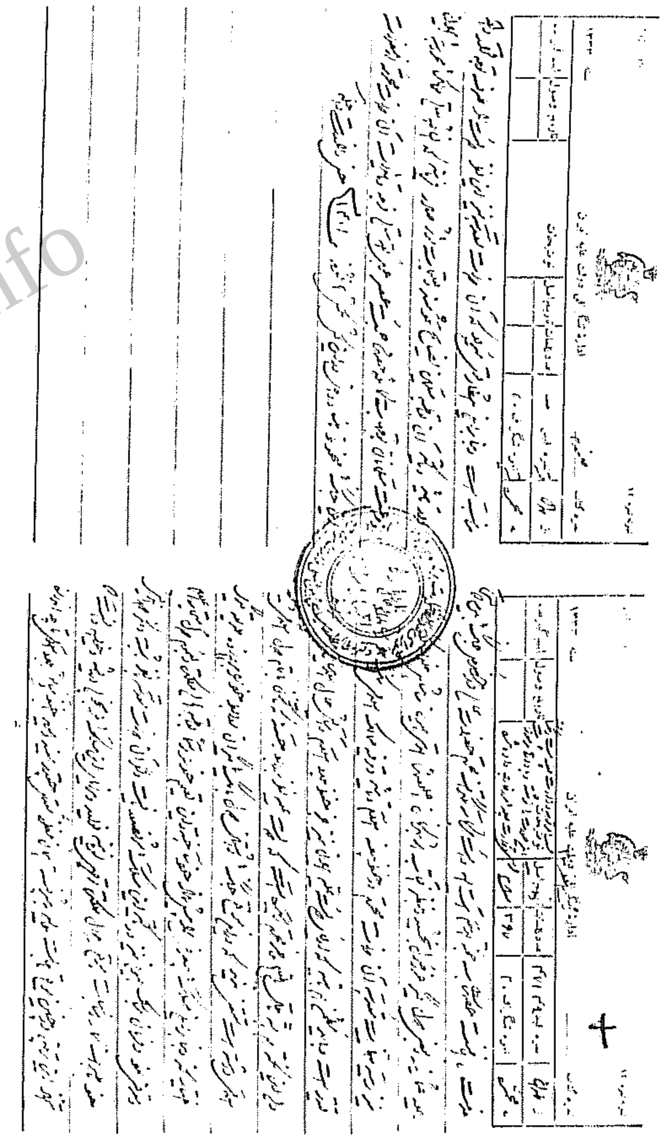
تاریخ: ۲۸ صفر ۱۳۳۳

نمره: ۴۷۱۴۹

خدمت با افاضت حضرت مستطاب حجه‌الاسلام آیت‌الله دامت برکاته تلگراف محترم حضرات عالی در خصوص جنگ بین دولت علیه عثمانیه و بعضی دول دیگر عزوصول بخشید و به نظر آفتاب اثر بندگان اعلیحضرت اقدس همیون شاهنشاهی خلدالله ملکه و سلطانه نیز رسید. نیات مقدسه آن ذوات محترم در حفظ بیضهٔ اسلام و تأیید و ترفیه ممالک اسلامی نیک مسلم و شایان کمال تقدیر است و باید مطمئن هم باشید که اولیای دولت علیه ایران نیز جز حفظ بلاد اسلام و آسایش حال اسلامیان منظوری ندارند. ولی این نکته هم البته تا حال به اطلاع خاطر محترم رسیده است که دولت علیه نظر به روابط حسنه که تاکنون با تمام دول اسلامی و غیراسلامی داشته است مقتضی ندید که در این موقع جنگ داشتن دول با یکدیگر روابط خود را برهم زده طریقه دیگری اختیار کند و بنابراین مسلک بی‌طرفی را پیشنهاد خود ساخته و این تصمیم خود را رسماً به قاطبهٔ اهالی مملکت و به عموم دول متحاربه اعلام و معرفی نمود و فرمان مبارک همیونی نیز در تأکید این مسلک شرف صدور یافت و اگر آن ذوات مقدسه با نظر شایسته و فکر دوراندیش خود به اطراف کار و مناسبات موقع و احوال مملکت توجهی بفرمایند فواید و مزایای این مسلک را بخوبی دریافته و خواهید دانست که اتخاذ این ترتیب در چنین موقع با حالت حالیه به پیشرفت همان منظور مقدس چقدر مفید و مؤید با حفظ آسایش بلاد اسلامی تاچه اندازه مناسب است و بنابر این انتظار قوی می‌رود که آن ذوات مقدسه نیز این

نظر دولت را طرف توجه قرار داده و در تأیید و تأکید آن به قاطبه مسلمین نصایح سودمند و تعلیمات مؤثر صادر فرمایند که انشاالله تعالی ممالک محروسه ایران و جماعت مسلمانان با توجهات کاملهٔ حضرت حجت عصر عجل‌الله تعالی فرجه و تأییدات آن ذوات محترمه از مضرات این جنگ محفوظ مانده و داخل در این کشمکشها نشوند. نمره ۱۴۰۱، حسن، وزارت ـ داخله[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

شماره سند: ۳۵

فرستنده: کارگزاری اردبیل

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود روسها به ایران (سواد گزارش)

تاریخ: ۸ ربیع الاول ۱۳۳۳

نمره: ۴۲۷

استخراج تلگراف اردبیل

روسها پستهای خود را که در کنار رودخانه سرحدی آستارا داشتند سوق و هر روز دسته بزرگی از ایرانی از روسیه مراجعت می‌نمایند. معاون کارگزاری از آستارا اطلاع داده اهالی و ارامنه آستارای محلات دکان و خانه خود را فروخته فرار می‌نمایند. معلوم نیست چه خبر است. نمره ۸۲۷

امضاء: مدیر القطان [1]

حاشیه:

- به وزارت داخله اطلاع بدهید ادارهٔ روس هم مستحضر باشند.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

وزارت امور خارجه

اداره   دائره

مورخه ۸ ربیع الاول ۱۳۳۳

نمره ۸۲۷

ضمیمه

استخراج تلگراف اردبیل

روسها لیستهای خود را در گمرکخانه سرحدی استارا داشتند [illegible]
و هر روز دسته بزرگی از ایرانی از روسیه مراجعت [illegible]
کارگزاری از استارا اطلاع داده [illegible] ارامنه استارا [illegible]
و خانه خود را فروخته فرار [illegible] معلوم نیست [illegible] ۸۲۷

شماره سند: ۳۶

فرستنده: کارگزاری تبریز

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قشون روس در آذربایجان

تاریخ: ۱۱ ربیع الثانی ۱۳۳۳

نمره: ۴۴۷۲

استخراج رمز تبریز

برطبق مقررات مرقومه مورخه ۲۲ ربیع‌الاول نمره ۸۰۹ مراسله به جنرال قونسولگری روس حاضر کرده، به ملاحظه اینکه شاید بعضی عبارات آن محتاج تغییر و تبدیل باشد مسوده را عیناً درج می‌نماید. از قرار معلوم در بعضی از ولایات آذربایجان من‌جمله در سلماس قوه‌نظامی روس حین خروج از آنجا صورت منازل و اماکن مسکونه خود و چند نفر دیگر را به خط روس نوشته بدون اینکه معلوم شود آن اماکن به چه چیزها مشتمل هستند. مأمورین محلی را به تصدیق آن صورت مکلف داشته مهرانده‌اند؛ چون ترتیب غیرمعمول و از نقطه نظر مهام شناسی پرواضح است که به‌واسطهٔ عدم مساعدت اولیای امور آن دولت بهیه با پیش‌بینیها و نظریات اولیای دولت علیه و معین نشدن حقوق یک دولت بی‌طرف از جانب دولتین متخاصمه درخاک آن دولت آذربایجان میدان جنگ واقع شده؛ لهذا با کمال توقیر و احترام زحمت افزا و خاطر دقایق شناسی آن جناب دوستان استظهاری را مستحضر می‌دارد که نظر به مراتب مذکوره در این مورد و نظایر آن هیچ‌گونه مسئولیتی به‌عهدهٔ مأمورین محلیه وارد نخواهد بود. انتها استدعا دارد در صورت تصویب تلگرافاً اجازه صادر شود که مراسله را امضی و به جنرال قونسولگری ارسال دارد. منتظر امر مبارک است. ۹ ربیع‌الثانی، نمره ۴۴۷۲، اسداله[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ ﻫ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

حاشیه:

ـ فوری اداره روس ـ دقت نموده با مراجعه به سابقهٔ امر جواب لازم را زودتر صادر نمایید.[۱]

۱. در مورد پاسخ این مراسله رجوع شود به سند شماره ۳۷.

وزارت امور خارجه

الحاج رمز تبریز [illegible]

اداره   دائره

مورخه ۱۱ ربیع الاول ۱۳۳۴

نمره

ضمیمه

[illegible] مقررات مرقومه مورخه [illegible] ربیع الاول (۸۰۹) مراسله به جنرال قونسولگری روس [illegible]

[illegible] ملاحظه اینکه شاید بعضی عبارات آن محتاج تغییر و تبدیل باشد [illegible]

[illegible] از قرار معلوم در بعضی از ولایات آذربایجان منجمله در [illegible]

[illegible]

[illegible]

شماره سند: ۳۷

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری تبریز

موضوع: قشون روس در آذربایجان

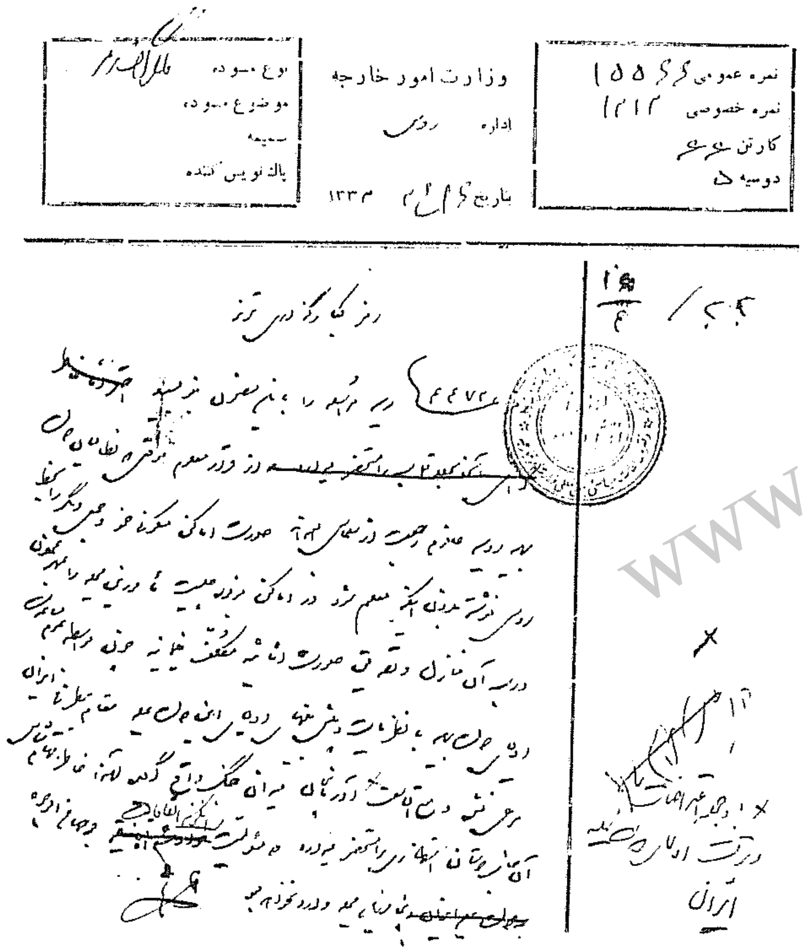
تاریخ: ۱۶ ربیع الثانی ۱۳۳۳

نمره: ۱۵۵۶۴/۱۳۱۲

رمز به کارگزاری تبریز

رمز نمره ۴۴۷۲ رسید. مراسله را به این مضمون بنویسید: از قرار معلوم موقعی که نظامیان دولت بهیه روسیه عازم رجعت از سلماس بوده‌اند صورت اماکن مسکونی خود و جمعی دیگر را به خط روس نوشته بدون اینکه معلوم شود در اماکن مزبور چیست مأمورین محلیه را به مهر نمودن درب آن منازل و تصدیق صورت اثاثیه مکلف می‌نمایند. چون به‌واسطه عدم مساعدت اولیای دولت بهیه با نظریات و پیش‌بینیهای اولیای این دولت علیه مقام بی‌طرفی ایران مرعی نشده و مع‌التأسف با وجود اعتراضات و پروتست دولت علیه ایران آذربایجان میدان جنگ واقع گردیده، لهذا خاطر مهام شناس آن جناب دوستان استظهاری را مستحضر می‌دارد که مسئولیت این‌گونه اتفاقات وجهامن‌الوجوه به مأمورین محلیه وارد نخواهد بود. امضاء[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۲ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵.

نمره عمومی ۱۵۵۶۴
نمره خصوصی ۱۳۱۲
کارتن
دوسیه ۵
وزارت امور خارجه
اداره روس
تاریخ ۱۳۳۳
نوع مسوده
موضوع مسوده
سجیه
پاک نویس کننده
رمز کارگزاری تبریز

شماره سند: ۳۸

فرستنده: وزارت داخله

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در رشت

تاریخ: ۲۴ حوت (۲۷ ربیع‌الثانی ۱۳۳۳)

نمره: ۷۸۱

مقام مقدس وزارت جلیله داخله دامت شوکته

موقع را مغتنم شمرده برای اینکه به‌وسیله راپورتهای جعلی اشتباهکاری نشود با کمال احترام اطلاعات ذیل را به آن وزارت جلیله می‌دهم. روزشنبه ۲۲ برج حوت بعد از ظهر سه نفر قزاق روسی درحال مستی از بازار عبور می‌کردند فریاد می‌زدند و عربده می‌کشیدند و نسبت به عابرین فحاشی می‌نمودند. به‌طوری‌که بعضی از دکاکین را مجبور به بستن کرده بودند بعد از آن از بازار به مسجد جامع رفته و در خارج مسجد به دیوار آن ادرار کرده بودند. وقتی‌که چنین اتفاق می‌افتد مردم با یک حال متنفر و انزجار دوره می‌کنند و فریاد می‌زنند آن وقت اداره نظمیه مجبور به مداخله و جلوگیری از سایر وقوعات محمله می‌شود. قزاقها را به‌زور گرفته و محترماً با درشکه به قونسولگری روس جلب نموده‌اند.

دیروز که یکشنبه ۲۳ برج حوت بود، منشی دوم قونسولگری روس به اتفاق رئیس قزاقهای روس و شریعت زاده منشی ایرانی از طرف قونسولگری به نظمیه آمدند در حالی که در دورشان متجاوز از ده نفر قزاق روسی بود وقتی‌که ایشان به نظمیه آمدند بنده چون اطلاعی از مقصودشان نداشتم تصور کردم دوستانه برای ملاقات آمده‌اند. به‌طور خوشی آنها را پذیرفته و ضمناً استفهام از جهت آمدنشان کردم. جواب دادند که دیشب آژانها در موقع جلب سه نفر قزاق روسی به قونسولگری آنها را تنه داده و زده‌اند و تحقیقات فوری در این‌باب تقاضا کردند. کمیسر

و صاحب منصب کشیک شب ۲۴ برج حوت به فوریت حاضر شدند و صاحب منصب کشیک راجع به واقعه مست کردن قزاقها و غیره توضیحات مکفی با بیانات محکم داد و بخوبی واضح شد که تنه زدن و کشیدن درحق قزاقها به‌عمل نیامده؛ بلکه در موقعی که آژانها می‌خواسته‌اند آنها را به قونسولگری جلب نمایند چون امتناع می‌کردند دست برده‌اند به قوت تمام با دستهای سخت آنها را وارد درشکه کرده جلب نموده‌اند. ثابت شد که قزاقهای روس دروغ گفته بودند به آن جهت قونسول دولت بهیه روس تقاضا کرده بود باید مأمورین جلب قزاقها تنبیه شده و در وقتی‌که تحقیقات کامله به عمل آمد و مسئله کشف شد منشی دویم قونسولگری خود اقرار به رضامندی کرد و گفت که قزاقها باید بخوبی تنبیه شوند.

خاطر مقدس آن وزارت جلیله را به این وسیله مستحضر نموده عرض می‌کنم که اتحاد و دوستی بین قونسولگری و اداره نظمیه با چنین جزییات ابداً تغییری نیافته است و نمی‌یابد و هم چنین عرض می‌نمایم آن ایرانیهایی که در تحت حمایت دولت روس‌اند همیشه می‌خواهند خیالات و کارهای اداره نظمیه را به‌هم بزنند و نیات آنها به‌خوبی کشف و ثابت شده، غالباً راپورتهای خیلی افواهی در شهر منتشر می‌کنند و امر بعد از تحقیق ثابت می‌شود که دروغ و بی‌اصل بوده است. احترامات فائقه را نسبت به آن وزارت جلیله به این وسیله تقدیم می‌دارم.
محل امضا استوارک.[۱] سجع مهر: وزارت داخله اداره تأمینات عمومی ۱۳۳۲.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۶.

وزارت داخله

سواد راپورت [illegible]
مورخه ۲۴ برج حوت
نمره [illegible]

مقام منیع وزارت جلیله داخله دامت شوکته

[illegible]

وزارت داخله

سواد
مورخه
نمره

[illegible]

شماره سند: ۳۹

فرستنده: وزارت داخله

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در رشت

تاریخ: ۱۵ جمادی الاولی ۱۳۳۳

نمره: ۲۳۸۳۲/۹

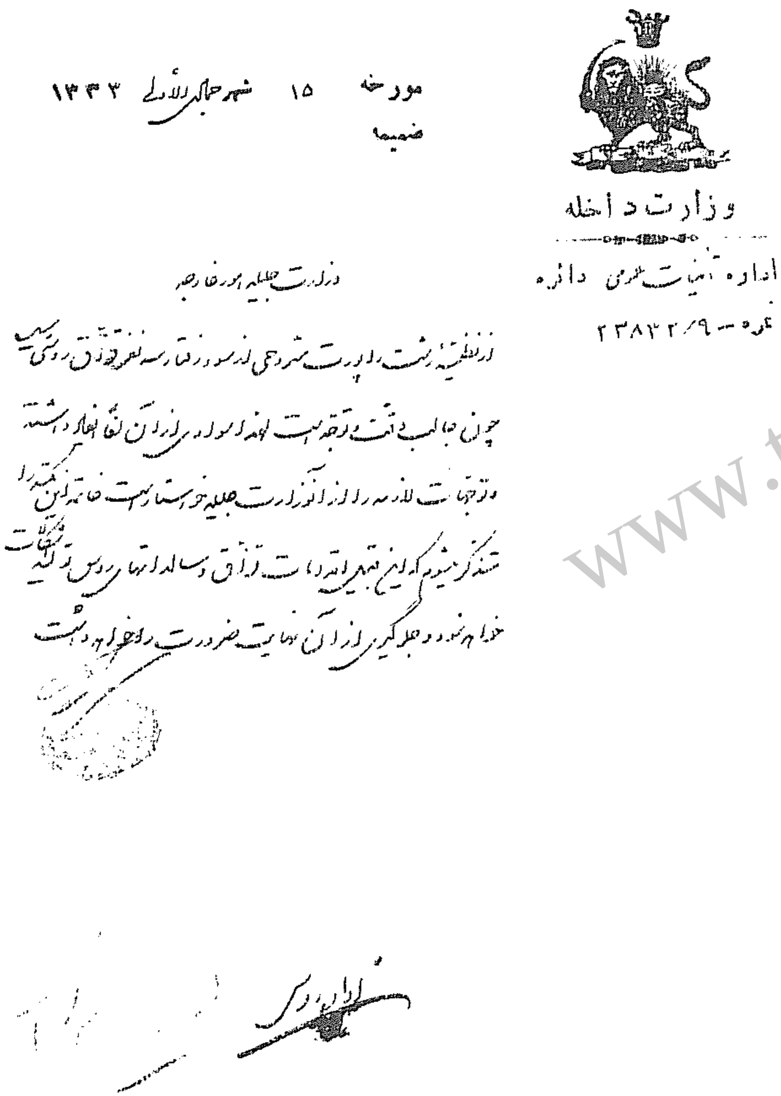
وزارت جلیله امورخارجه

از نظمیهٔ رشت راپورت مشروحی از سوء رفتار سه نفر قزاق روسی رسیده، چون جالب دقت و توجه است لهذا سوادی از آن لفاً ایفاد داشته و توجهات لازمه را از آن وزارت جلیله خواستار است. خاتمه این نکته را متذکر می‌شوم که این قبیل اقدامات قزاق و سالداتهای روس تولید اشکالات خواهد نمود و جلوگیری از آن نهایت ضرورت را خواهد داشت.[1] امضاء، سجع مهر: وزارت داخله

حاشیه:

ـ اداره روس ـ به سفارت نوشته شده است.

۱. بایگانی وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۶.

وزارت داخله
اداره تأمینات عمومی دائره
نمره ۲۳۸۳۲/۹
مورخه ۱۵ شهر جمادی الاولی ۱۳۳۳
ضمیمه

وزارت جلیله امورخارجه

از نظمیه رشت راپورت مشروحی از سوء رفتار سه نفر قزاق روسی رسیده، چون جالب دقت و توجه است لهذا سوادی از آن لفاً ایفاد داشته و توجهات لازمه را از آن وزارت جلیله خواستار است. خاتمه این نکته را متذکر می‌شوم که این قبیل اقدامات قزاق و سالداتهای روس تولید اشکالات خواهد نمود و جلوگیری از آن نهایت ضرورت را خواهد داشت

اداره روس

شماره سند: ۴۰

فرستنده: سفارت عثمانی

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اعتراض دولت عثمانی در رابطه با ورود اسلحه و مهمات روسها از طرف قوچان

تاریخ: ۲۲ جمادی‌الاول ۱۳۳۳

نمره: ۲۷

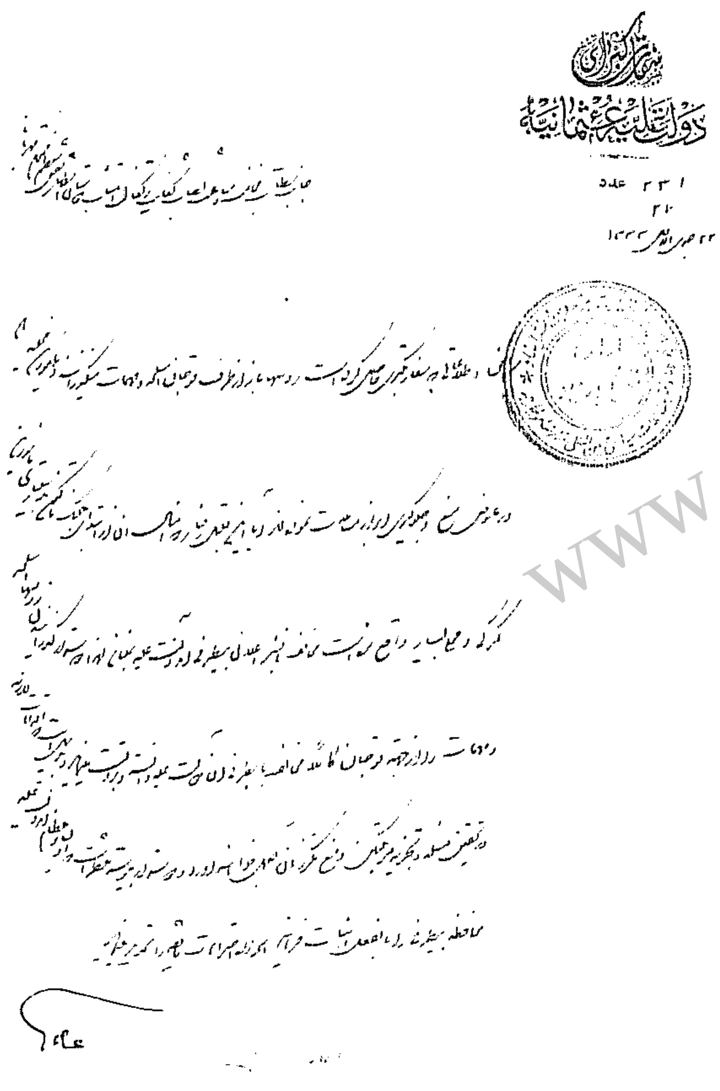
جناب مستطاب فخامت و مناعت نصاب کفایت وکفالت انتساب دوستان استظهار مشفق معظم‌افخم مهربانا.

موافق اطلاعاتی که سفارت‌کبری حاصل کرده است روسها باز از طرف قوچان اسلحه و مهمات می‌گذرانند و مأمورین محلیه هم در عوض منع و جلوگیری ابراز مساعدت نموده‌اند آیا این قبیل رفتار که امثال آن از ابتدای جنگ تاکنون به دستیاری مأمورین گمرکی و محلی بسیار واقع شده است مخالف با نشر اعلان بی‌طرفی آن دولت علیه نمی‌باشد. لهذا، دوستدار گذرانیدن روسها اسلحه و مهمات را از جهت قوچان کاملاً مخالف با بی‌طرفی آن دولت علیه دانسته و پروتست می‌نماید و بدیهی است که اقدامات لازمه در تحقیق مسئله و تجزیه مرتکبین و منع تکرر آن به‌عمل خواهند آورد و دوستدار پیوسته منتظر است که اولیاء عظام آن دولت علیه محافظه بی‌طرفی را باالفعل اثبات فرمایند. همواره احترامات فایقه را تجدید می‌نماید. امضاء: عصمت

حاشیه:

ـ به سفارت روس نوشته شد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱.

شماره سند: ۴۱

فرستنده: کارگزاری تبریز

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قتل وجرح سکنهٔ قریه حسن‌لو توسط نظامیان روس

تاریخ: ۳ رجب ۱۳۳۳

نمره: ۱۲۹۶

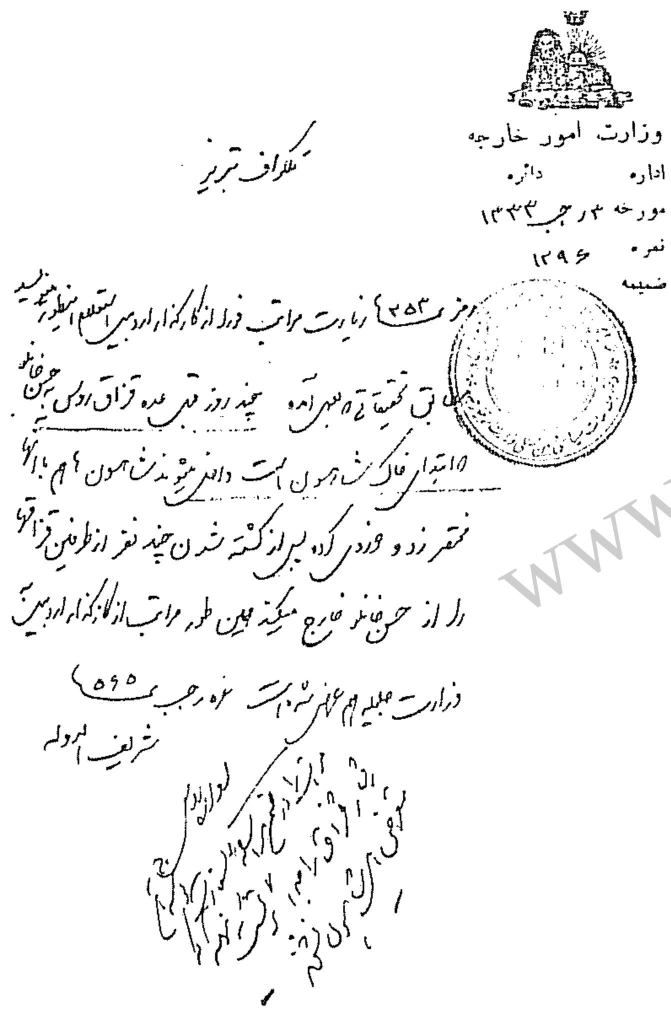
تلگراف تبریز

رمز نمره ۲۵۳ زیارت مراتب فوراً از کارگزار اردبیل استعلام این طور می‌نویسد: مطابق تحقیقاتی که به‌عمل آمده چند روز قبل عده[ای] قزاق روس به حسن‌خانلو که ابتدای خـاک شاهسون است داخل می‌شوند. شاهسونها هم با آنها مختصر زدوخوردی کرده پس از کشته شدن چندنفر از طرفین، قزاقها را از حسن‌خانلو خارج می‌کنند. همینطور مراتب از کارگزار اردبیل بـه وزارت جلیله هم عرض شده است. غره رجب، نمره ۵۶۵، امضاء: شریف الدوله[1]

حاشیه:

ـ اداره روس مراتب را در ضمن مراسله[ای] به سفارت نوشته این رفتار قزاق را جداً پـرتست نمایید که متعرض ایل شاهسون نشوند.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۸.

وزارت امور خارجه
اداره دائره
مورخه ۳ رجب ۱۳۳۳
نمره ۱۲۹۶
ضمیمه

تلگراف تبریز

رمز نمره ۲۵۳ زیارت مراتب فوراً از کارگزار اردبیل استعلام این طور می‌نویسد مطابق تحقیقاتی که به‌عمل آمده چند روز قبل عده قزاق روس به حسن‌خانلو که ابتدای خاک شاهسون است داخل می‌شوند شاهسونها هم با آنها مختصر زد و خوردی کرده پس از کشته شدن چند نفر از طرفین قزاقها را از حسن‌خانلو خارج می‌کنند همین طور مراتب از کارگزار اردبیل به وزارت جلیله هم عرض شده است غره رجب نمره ۵۶۵
شریف الدوله

شماره سند: ۴۲

فرستنده: قونسولگری بادکوبه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود قشون روس به ایران

تاریخ: ۷ رجب ۱۳۳۳

نمره: ۹۱۱

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

چنانکه در تلگراف رمز نمره ۹۱۱ مورخه ۵ شهرحال معروض گردید، چندی است دولت محلیه مقدار غیرمعین هر شب قشون به‌طرف ایران گسیل می‌دارد و از قراری که رئیس قشون در ضمن مذاکرات محققه بغتتاً اظهار داشت چند روز است شبانه چند کشتی قشون به ایران روانه می‌دارند و اظهار می‌داشت که عده قشون خودشانرا در ایران باید در این موعد زیادکنند؛ زیرا از یک طرف انتریک آلمانیها در ایران زیاد و طرفدار خودشانرا بسیار نموده و از این بابت ممکن است به پیشرفت پلتیک ما صدمه وارد آورند و از طرف دیگر قشون عثمانی روزبه‌روز در ایران در تزاید و به خاک ایران تجاوز می‌نمایند. لذا، محض استحضار خاطر مبارک معروض گردید. امضاء[1]

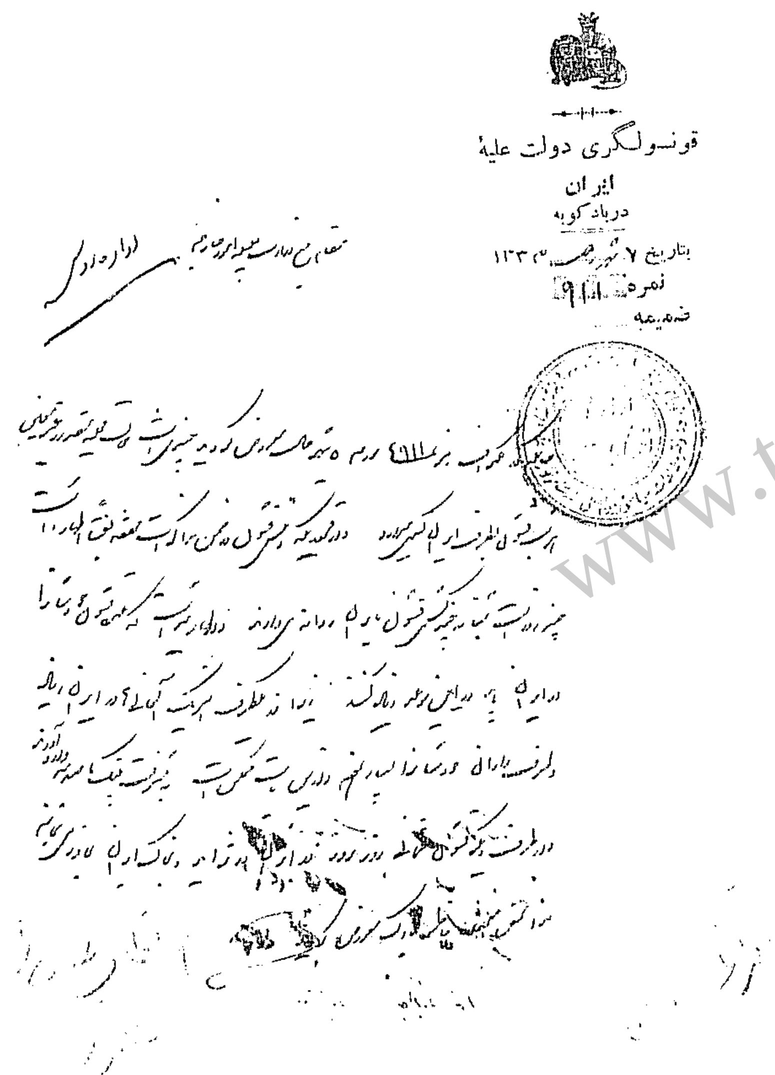
حاشیه:

ـ اداره روس

ـ برای اجرا سواد شود

ـ ضبطی است

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۷.

قونسولگری دولت علیهٔ

ایران

در بادکوبه

بتاریخ ۷ شهر رجب ۱۳۳۳

نمره ۹۱۱

ضمیمه

شماره سند: ۴۳

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: ورود قزاقهای روسی به غازیان

تاریخ: ندارد [احتمالاً ۱۰ رجب ۱۳۳۳]

نمره: ۱۱۴۸/۲۵۸۸

به‌سفارت روس

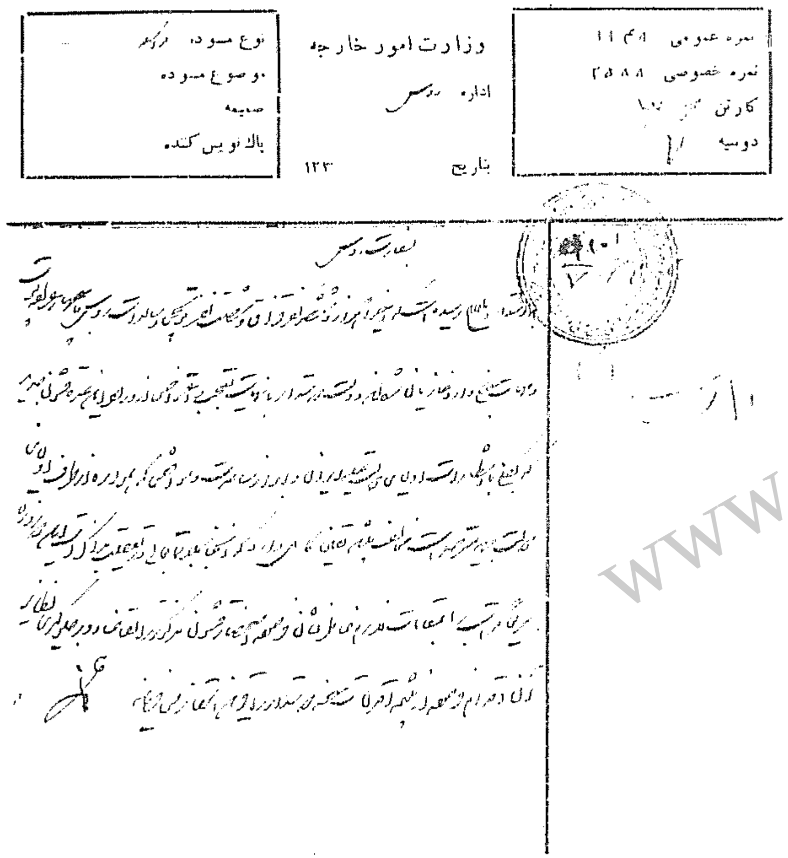
به دوستدار اطلاع رسیده است که اخیراً هزاروششصد نفر قزاق و شصت نفر توپچی و سالدات روس با چهار عراده توپ و مهمات جنگی وارد غازیان شده‌اند. دولت دوستدار بـا نهایت تعجب و اعتراض از ورود این عده قشون جدید که به‌کلی با انتظارات اولیای دولت علیه ایران و ابراز مساعدت و موافقتی که همواره از طرف اولیای دولت بهیه مترصد است مخالف می‌باشد. یقین کامل دارد که آن جناب جلالتماب عالی در تعقیب مذاکرات این دو روزه سریعاً مراتب را به‌مقامات لازم خاطرنشان فرموده احضار قشون مذکور را تقاضا و درجلوگیری نظایر آن اقدام فرموده از نتیجه اقدامات حسنه دوستدار را قـرین استحضـار می‌فرمـایند. امضـاء: محتشم‌السلطنه[1]

حاشیه:

- ۱۰ رجب ۳۳

- $\frac{۱۰}{۷}$ / ۳۳

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق کارتن ۳۶، دوسیه ۷.

شماره سند: ۴۴

فرستنده: کارگزاری رشت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: گزارش کارگزاری رشت در خصوص ورود عده‌ای ژاندارم به منجیل (سواد)

تاریخ: ۲۲ شعبان ۱۳۳۳

نمره: ۱۶۴۲

از رشت

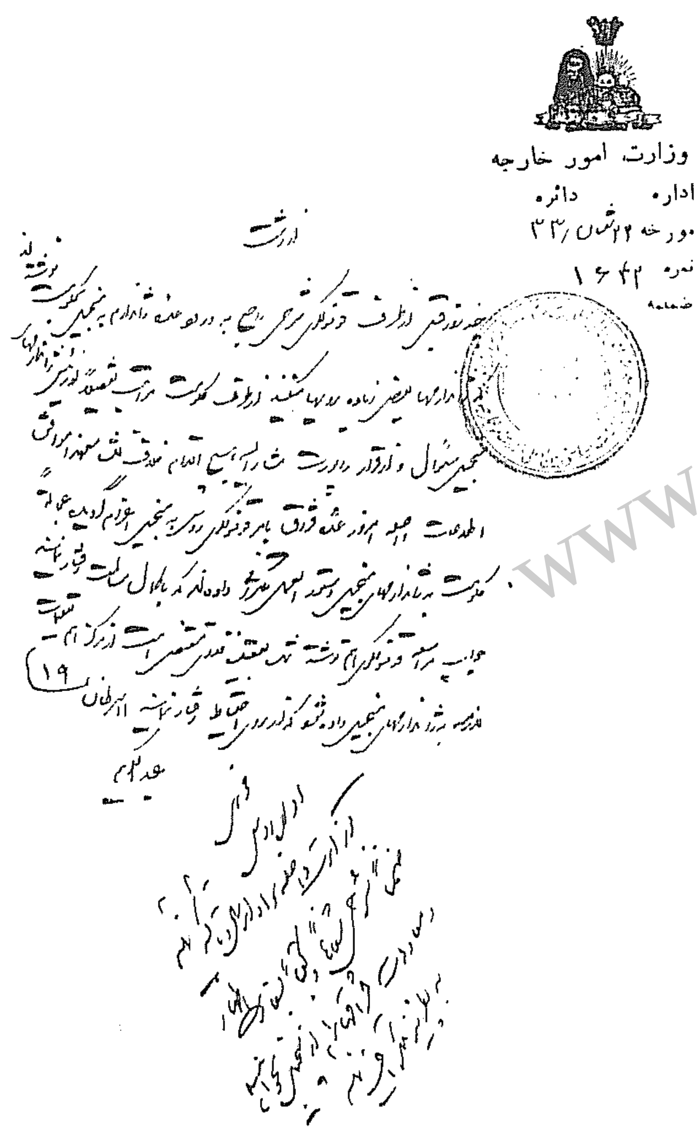
چند روز قبل از طرف قونسولگری شرحی راجع به ورود عده[ای] ژاندارم به منجیل به حکومت نوشته‌اند که ژاندارمها بعضی زیاده رویها می‌کنند. از طرف حکومت مراتب تفصیلاً از رئیس ژاندارمهای منجیل سئوال و از قرار راپورت مشارالیه هیچ اقدام خلاف نشده؛ مع‌هذا موافق اطلاعات واصله امروز عده[ای] قزاق بامر [به امر] قونسولگری روس به منجیل اعزام گردیده عجالتاً حکومت به ژاندارمهای منجیل دستورالعمل تلگرافی داده‌اند که باکمال مسالمت رفتار نمایند. جواب مراسله قونسولگری هم نوشته شده به‌عقیدهٔ فدوی مقتضی است از مرکز هم تعلیمات لازمه به ژاندارمهای منجیل داده شود که از روی احتیاط رفتار نمایند. ۱۱ سرطان، نمره ۱۹، عبدالکریم[1]

حاشیه:

ـ فوری ـ اداره روس به وزارت داخله سواد ارسال و تأکید نمایید. ضمناً شرحی شفاهاً و کتباً به سفارت اظهار و معاودت قزاقها را از منجیل بخواهید به پطر نیز تلگراف نمایید.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۷۷.

وزارت امور خارجه
اداره دائره
مورخه ۲۲ شعبان ۳۳
نمره ۱۶۴۲
ضمیمه
از رشت

شماره سند: ۴۵

فرستنده: حکومت گیلان

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: سوء رفتار قونسولگری روس و فرستادن قزاق به منجیل

تاریخ: ۲۳ شعبان ۱۳۳۳

نمره: ۴۵۱

وزارت جلیله داخله

کوپیه مقام منیع والاحضرت اقدس اعظم سرکار شاهزاده رئیس الوزرا دامت عظمته از ابتدای ورود هیئت ژاندارم به منجیل قونسولگری روس آنها را بار خاطر خود دانسته درصدد بهانه جویی است. در صورتی که از طرف ژاندارمها به‌جز مسالمت اقدام بی‌رویه تاکنون به ظهور نرسیده، با وجود این مکرر در ملاقات شفاهاً و در ضمن مراسله رسمی کتباً اعمال معموله آنها را تنقیه و از رفتار آنها آغاز شکایت کرده و در ضمن مراسله بعض جسارات سخت هم از قبیل نسبت شرارت و فتنه به آنها درج کرده که صورت مراسله و جواب را به پست آینده برای اطلاع خاطر مبارک تقدیم خواهم کرد. الان هم به توسط تلفون از قونسولگری پیغام رسیده که برای جلوگیری از اعمال ژاندارمها عده[ای] قزاق روس به منجیل فرستاده از برای اینکه اقدام سویی از طرف ژاندارمها به‌عمل نیامده باشد، تلگرافاًبه رئیس ژاندارم منجیل حرکت قزاقها را خبر داده و تأکید کردم موضوع مأموریت آنها را فهمیده بدون اذن و اطلاع تهران و بنده هیچ گونه طرفیتی قولاً و عملاً نشان نداده بهانه به‌دست قزاقها ندهند و با نهایت مسالمت کنار آمده از هر گونه سختی و تشدد احتراز نمایند تا به توسط کارگزاری و حکومت علت فرستادن قزاق استفسار گردیده درثانی به‌عرض حضور مبارک برسد. و خاتمه به عرض می‌رساند از ابتدای ورود بنده به گیلان با وجود اظهار موافقتی که در امورات آنها با ملاحظه مصالح مملکت کرده‌ام جنرال

قونسول روس از هیچ گونه استعمال شدت در امورات خارجه مضایقه نکرده و ابداً نمی‌خواهد رؤسای دوایر دولتی را از قبیل کارگزاری و مالیه و عدلیه به رسمیت شناخته به اظهارات حقهٔ آنها اهمیت بگذارد. اگرچه با ادارهٔ حکومتی هم در مقام بهانه‌جویی است و لیکن بنده حتی‌المقدور بهانه به‌دست نمی‌دهم و لیکن به توسط مفاخرالملک و اعوان مشارالیه متصل درصدد عقیم گذاردن اجراییات قوه قضاییه و امورات حکومتی است به اسم قونسولگری حتی در امورات داخله هم کسان مفاخر الملک از هیچ‌گونه تولید اشکال و تشدّد و خلاف نزاکت نسبت به مأمورین اجرای حکومت و مالیه و غیره فروگذار نمی‌کنند.

در چند سال اخیر از دخالتهای مستقیم درمورد اتباع مسلم داخله هم احتراز نکرده‌اند. اکنون هم میل ندارند تغییر سلوک بدهند. البته از مقدمهٔ گرفتاری عثمان بیک و میرزا محمدعلیخان مفازه که هفته قبل اتفاق افتاده کاملاً مسبوق هستید. برای محدود کردن این اقدامات قونسولگری اگر با مقامات مربوطه اساساً مذاکره نفرموده و قراری نگذارند بر تجاوزات روزافزون متشنئین هر دقیقه افزوده به‌کلی اسباب عدم پیشرفت امورات طوری فراهم خواهد گردید که تکلیف برهمه مشکل خواهد شد. نمره ۱۲، ابوالفتح طباطبائی[1]

سواد مطابق اصل است. امضاء، سجع مهر: وزارت داخلهٔ شمال ۱۳۳۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ ه. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۷۷.

وزارت داخله

سواد تلگراف رمز حکومت سمنان

مورخه ۲۴ سرطان ۱۳۴۴

نمره ۵۱ م

وزارت جلیله داخله

که به مقام منیع والا حضرت اقدس اعظم ارکان شاهزاده رئیس الوزراء دامت عظمته از ابتدا [illegible]

در ورود حکومت [illegible] [illegible]

[illegible]

وزارت داخله

سواد تلگراف رمز حکومت سمنان

مورخه ۲۴ سرطان ۱۳۴۴

نمره ۵۱ م

[illegible]

اکنون [illegible]

[illegible]

شماره سند: ۴۶

فرستنده: کارگزاری کل آذربایجان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قتل و جرح سکنه قریهٔ حسن‌لو توسط نظامیان روس

تاریخ: ۲۹ شعبان ۱۳۳۳

نمره: ۱۴۷۳

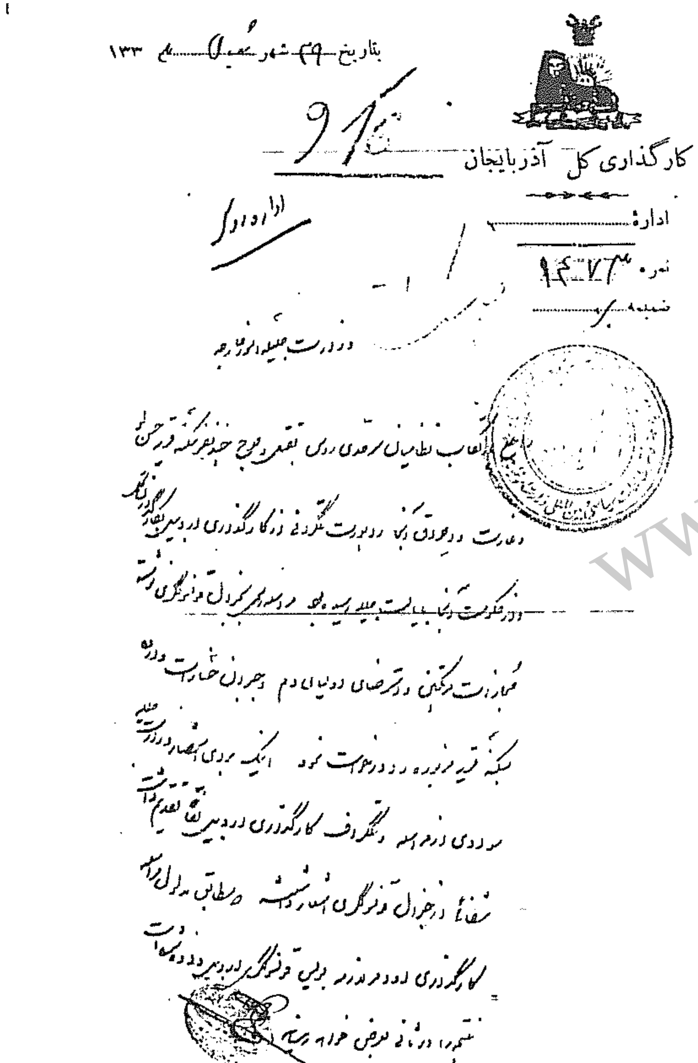
وزارت جلیله امورخارجه

راجع به ارتکاب نظامیان سرحدّی روس به قتل و جرح چند نفر سکنه قریه حسن‌لو و غارت و احراق آنجا، راپورت تلگرافی از کارگزاری اردبیل به کارگزاری کلّ و از حکومت آنجا به ایالت جلیله رسیده بود. مراسله رسمی به جنرال قونسولگری نوشته، مجازات مرتکبین و استرضای اولیای دم و جبران خسارات وارده به سکنه قریه مزبوره را درخواست نمود. اینک برای استحضار وزارت جلیله سوادی از مراسله و تلگراف کارگزاری اردبیل لفاً تقدیم داشت. شفاهاً از جنرال قونسولگری اشعار داشتند که مطابق مدلول مراسله کارگزاری اوامر لازمه به ویس قونسولگری اردبیل داده شده است. نتیجه را درثانی به‌عرض خواهد رسانید. امضا[1]، سجع مهر: شریف‌الدوله ۱۳۲۹

حاشیه:

ـ اداره روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۸.

بتاریخ ۲۹ شهر شعبان ۱۳۳۳
کارگذاری کل آذربایجان
اداره
نمره ۱۴۷۳
ضمیمه
اداره روس
وزارت جلیله امور خارجه
راجع بارتکاب نظامیان سرحدی روس بقتل و جرح چند نفر سکنه قریه حسن لو و
غارت و احراق آنجا راپورت تلگرافی از کارگذاری اردبیل بکارگذاری کل
و از حکومت آنجا بایالت جلیله رسیده بود مراسله رسمی بجنرال قونسولگری نوشته
مجازات مرتکبین و استرضای اولیای دم و جبران خسارت وارده
بسکنه قریه مزبوره را درخواست نمود اینک برای استحضار وزارت جلیله
سوادی از مراسله و تلگراف کارگذاری اردبیل لفاً تقدیم داشت
شفاهاً از جنرال قونسولگری اشعار داشتند که مطابق مدلول مراسله
کارگذاری اوامر لازمه به ویس قونسولگری اردبیل داده شده است
نتیجه را درثانی بعرض خواهد رسانید

شمارهٔ سند: ۴۷

فرستنده: وزارت داخله

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قتل و جرح سکنه قریهٔ حسن‌لو توسط نظامیان روس

تاریخ: سلخ شعبان ۱۳۳۳

نمره: ۲۳۸۹

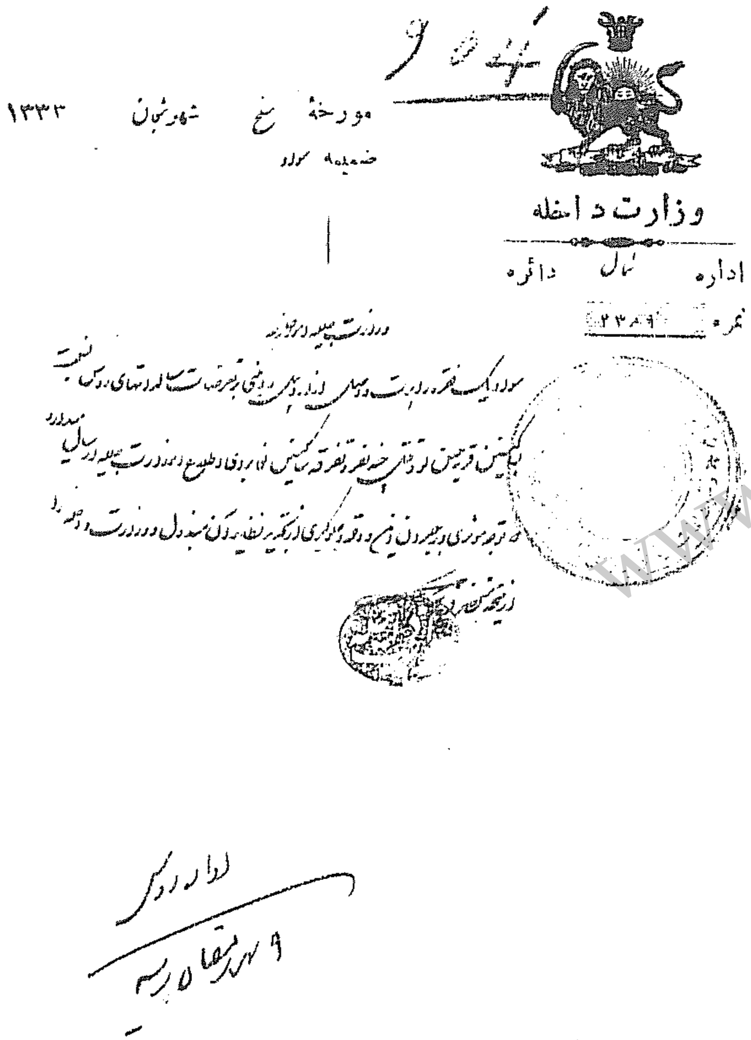
وزارت جلیله امورخارجه

سواد یک فقره راپرت واصل از اردبیل را مبنی بر تعرضات سالداتهای روس نسبت به ساکنین قریه‌حسن‌لو و قتل چند نفر و تفرقه ساکنین لفاً برای اطلاع آن وزارت جلیله ارسال می‌دارد که توجه مؤثری در جبران این واقعه و جلوگیری از تجدید نظایر آن مبذول و وزارت داخله را از نتیجه مستحضر فرمایند. امضا[1]، سجع مهر: وزارت داخله

حاشیه:

ـ اداره روس ـ ۹ شهر رمضان رسید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۸.

مورخهٔ سلخ شهر شعبان ۱۳۳۳

ضمیمه سواد

وزارت داخله

اداره شمال دائره

نمره ۲۳۸۹

اداره روس

۹ شهر رمضان رسید

شمارهٔ سند: ۴۸

فرستنده: حکومت اردبیل

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: قتل و جرح سکنه قریهٔ حسن‌لو توسط نظامیان روس

تاریخ: ندارد [احتمالاً شعبان ۱۳۳۳]

نمره: ـــ

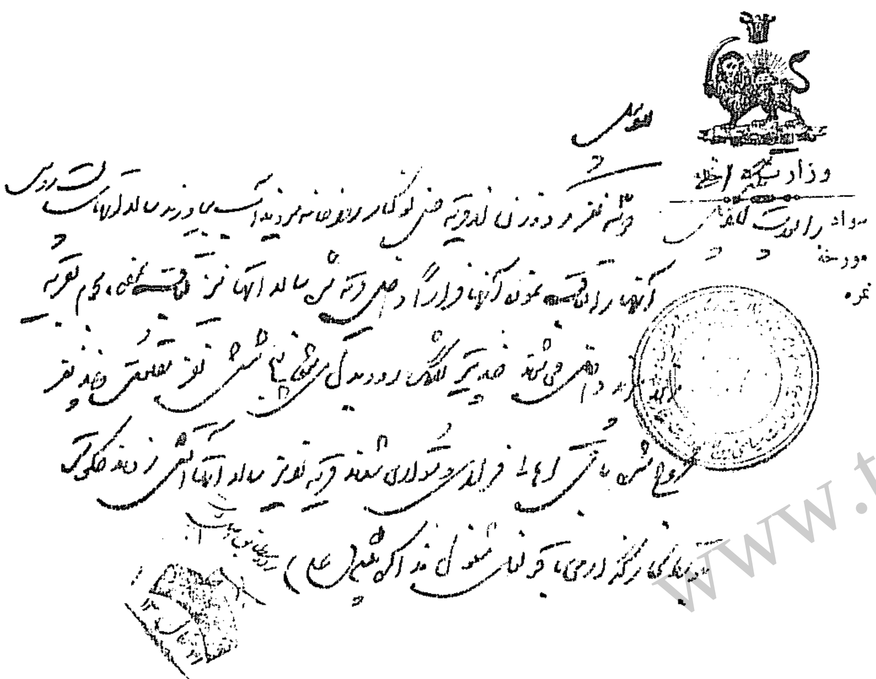
اردبیل

دوسه نفر مرد و زن از قریه حسن‌لو کنار رودخانه می‌روند آب بیاورند. سالداتهای روس آنها را تعاقب نموده. آنها فراراً داخل قریه شده سالداتها نیز تعاقب نموده هجوم به قریه مزبور می‌برند. داخل می‌شوند. چند تیر تفنگ رد و بدل می‌شود. پنج شش نفر مقتول و چند نفر مجروح شده باقی اهالی فراری و متواری شدند. قریه را نیز سالداتها آتش زدند. حکومت به توسط کارگزاری با قونسول مشغول مذاکره می‌باشد. (علی) امضا[1]. سجع مهر: وزارت داخله شمال ۱۳۳۱

حاشیه:

ـ سواد مطابق اصل است.

۱. بایگانی وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ ه. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۸.

شماره سند: ۴۹

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: سوء رفتار قونسولگری روس و فرستادن قزاق به منجیل

تاریخ: ندارد [احتمالاً رمضان ۱۳۳۳]

نمره: ــــ

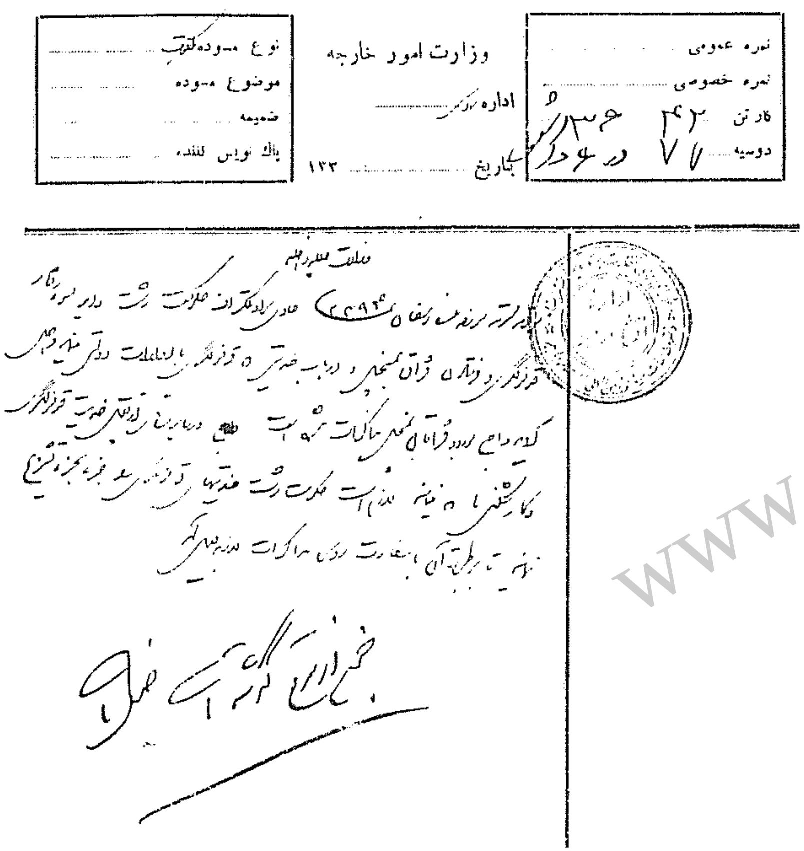
وزارت جلیله داخله

مرقومه محترمه مورخه غره رمضان نمره ۲۳۹۴ حاوی سواد تلگراف حکومت رشت دایر به سوء رفتار قونسولگری و فرستادن قزاق به منجیل و در باب خدمتی که قونسولگری با ادارات دولتی می‌نماید واصل گردید. راجع به ورود قزاقان به منجیل مذاکرات شده است. در سایر مسائل از قبیل خدمت قونسولگری و کارشکنیها که می‌نمایند لازم است حکومت رشت خدمتهای قونسولگری را جزءبه جزء تشریح نمایند. تا برطبق آن با سفارت روس مذاکرات لازمه به عمل آید.[1]

حاشیه:

ـ چون از موقع گذشته‌است ضبطی است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۷۷.

وزارت امور خارجه
اداره
تاریخ ۱۳۳
نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن ۴۲
دوسیه ۷۷
نوع مسوده کتابت
موضوع مسوده
ضمیمه
پاك نویس كننده

شماره سند: ۵۰

فرستنده: کارگزاری بیرجند

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در خراسان

تاریخ: ۲۰ شوال ۱۳۳۳

نمره: ۲۰۰۰

تلگراف بیرجند

حکومت با استعداد نظامی و غیر نظامی در حفظ امنیت داخلی مقتدر آلمانها و همراهانشان به خاک افغانستان رفته هر زحمتی که نسبت به رعایای داخلی شهر می‌شود فقط از طرف نظامیان روس بوده. نمره ۱۲۷. امضاء: حسین کارگزار.[1]

حاشیه:

ـ کلمهٔ آلمان افزوده شده است

ـ اداره روس

ـ به سفارت پطر راپورت بدهند.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه ۲۰ شوال ۱۳۳۳

نمره ۲۰۰۰

ضمیمه

تلگراف بیرجند

حکومت با استعداد نظامی و غیر نظامی در حفظ امنیت داخلی مقتدر آلمانها و همراهانشان به خاک افغانستان رفته هر زحمتی نسبت به رعایای داخلی شهر میشود فقط از طرف نظامیان روس

نمره ۱۲۷ حسین کارگزار

کلمهٔ آلمان افزوده شده است

شمارهٔ سند: ۵۱

فرستنده: کارگزاری انزلی

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: حمل اسلحه از انزلی به روسیه

تاریخ: ۲۴ شوال ۱۳۳۳

نمره: ۲۰۲۱

تلگراف انزلی

دیروز غروب کشتی موسوم به کوراپاتکین از طرف روسیه وارد انزلی و تقریباً حامل ۲۰ نفر عمله کشتی جنگی بود. امروز جمعه صبح اجمالاً معلوم شد نه لوله توپهایی را که دو سال قبل روسها از توپخانه انزلی به ویس قونسولگری برده توقیف کرده بودند شبانه حمل به کشتی مذکور نموده در شرف حرکت به روسیه است. فدوی خواست فوراً با آکنظ ویس قونسولگری ملاقات نموده داخل مذاکره شود، اظهار داشتند که در خواب است، ممکن نشد. مراتب را به کارگزاری گیلان راپورت نمود. بعلاوه، مقداری مس و برنج نیز از رشت و انزلی خریداری و حمل به روسیه نموده و می‌نمایند. ۱۱ سنبله. نمره ۲۹۲. امضاء: نظام‌الممالک[1].

حاشیه:

- اداره روس.
- به سفارت نوشته شد به پطر هم در آن زمینه تلگراف شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱۶.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه ۲۴ شوال ۱۳۳۳

نمره ۲۰۲۱

ضمیمه

تلگراف انزلی

دیروز غروب کشتی موسوم به کوراپاتکین از طرف روسیه وارد انزلی و تقریباً
حامل ۲۰ نفر عمله کشتی جنگی بود امروز جمعه صبح اجمالاً معلوم شد نه لوله
توپهائی را که دو سال قبل روسها از توپخانه انزلی به ویس قونسولگری
برده توقیف کرده بودند شبانه حمل به کشتی مذکور نموده در شرف حرکت به
روسیه است فدوی خواست فوراً با آکنظ ویس قونسولگری ملاقات نموده
داخل مذاکره شود اظهار داشتند که در خواب است ممکن نشد مراتب را
به کارگزاری گیلان راپورت نمود بعلاوه مقداری مس و برنج نیز از
رشت و انزلی خریداری و حمل به روسیه نموده و مینمایند ۱۱ سنبله
۲۹۲ نظام الممالک

اداره روس

شماره سند: ۵۲

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

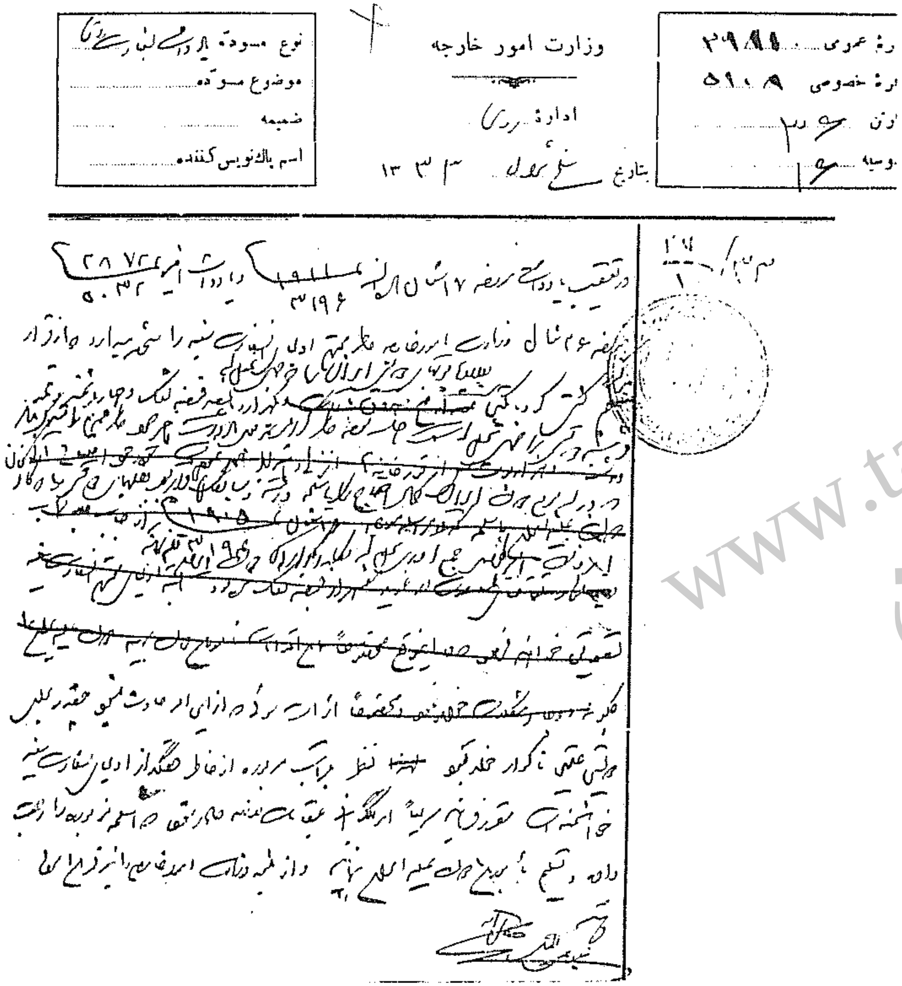
موضوع: حمل اسلحه از انزلی به روسیه

تاریخ: سلخ شوال ۱۳۳۳

نمره: ۲۹۸۱/۵۱۰۸

در تعقیب یادداشت مورخهٔ ۱۷ شعبان هذه‌السنه نمره ۱۹۱۱/۳۱۹۶ و یادداشت اخیر نمره ۲۸۷۲/۵۰۳۲ مورخه ۲۶ شوال وزارت امور خارجه خاطر محترم اولیای آن سفارت سنیه را مستحضر می‌دارد که از قرار مذکور کشتی کورپاتکین به علاوه توپهای دولتی ایران راکه حمل کرده، یک‌هزار و پانصد قبضه تفنگ و چهار بار شمشیر و قمه و دشنه دولتی را حمل کرده است. ناچار توجه خاطر گرامی به مدلول یادداشت اخیر خود خاطر محترم را منیر گرداند که در ایـن موقع دولت ایران کمال احتیاج را به اسلحه داشته و سابقاً هم قرار بود تفنگهـای دوتـیر راکـه کارکنان آن دولت ضمن جمع‌آوری برده‌اند به کارگزاری دولت ایران تسلیم نمایند. اثرات سوئی که از این امر حادث می‌شود چقدر برای دولتین علیتین ناگوار خواهد بود. نظر به مراتب مزبوره از خاطر حقگذار اولیای سفارت سنیه خواهشمند است مقرر فرمایند سریعاً امر تـلگرافـی بـه مقامات لازمه صادر شود که اسلحه مزبوره را رجعت داده و تسلیم مأمورین دولت علیه ایران نمایند و از نتیجه وزارت امور خارجه را نیز قرین استحضار فرمایند.[1] امضا[2]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱۶.
۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۵۵.

وزارت امور خارجه

نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
اسم پاک‌نویس کننده

اداره روس

بتاریخ سلخ شوال ۱۳۳۳

نمره عمومی ۲۹۸۱
نمره خصوصی ۵۱۰۸

شماره سند: ۵۳

فرستنده: کارگزاری انزلی

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در انزلی

تاریخ: ۳ ذی‌قعده ۱۳۳۳

نمره: ۲۱۰۲

استخراج رمز انزلی

دیشب قریب دوازده نفر قزاق روس از غازیان ساعت پنج از شب رفته، به انزلی آمده، در کوچه و بازار شرارت نموده چراغها را شکسته، یک ضعیفه فقیری راکه در مسجد منزل داشت و یک نفر دعانویس را زخمی نموده؛ ضعیفه در شرف مردن است. اطلاعاً عرض شد. ۱۵ سنبله نمره ۳۰۴ امضا نظام الممالک[1]

حاشیه:

ـ اداره روس به سفارت بنویسد رفع این وضع و دیه آنها را بخواهند.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ ه. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۷.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه ۳ ذیقعده ۱۳۳۳

نمره ۲۱۰۲

ضمیمه

استخراج رمز انزلی

دیشب قریب دوازده نفر قزاق روس از غازیان ساعت پنج از شب رفته به انزلی آمده در کوچه و بازار شرارت نموده چراغها را شکسته یک ضعیفه فقیری را که در مسجد منزل داشت و یک نفر دعانویس را زخمی نموده ضعیفه در شرف مردن است

اطلاعاً عرض شد ۱۵ سنبله ۳۰۴ نظام الممالک

اداره روس
[illegible] به سفارت بنویسد رفع این [illegible] وضع
و دیه آنها را بخواهند

شماره سند: ۵۴

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در بندر انزلی

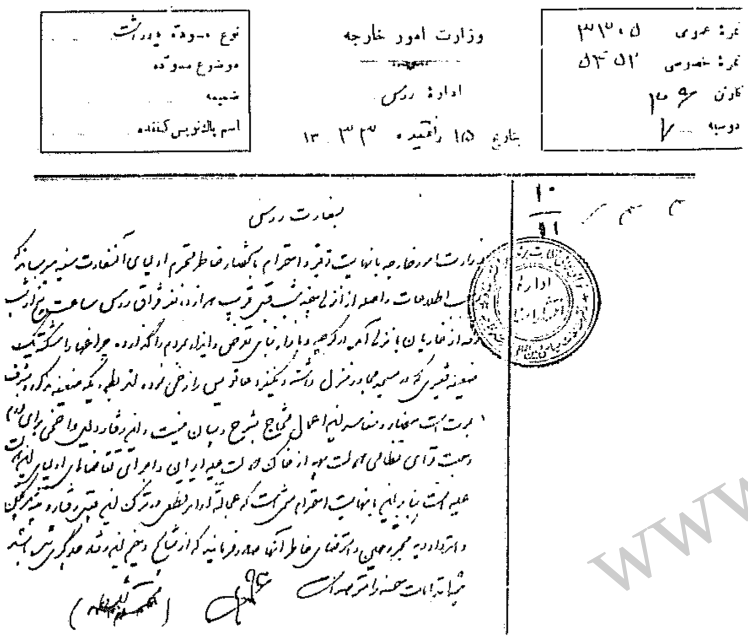
تاریخ: ۱۵ ذیقعده ۱۳۳۳

نمره: ۳۳۰۵/۵۴۵۲

به سفارت روس

وزارت امورخارجه با نهایت توقیر و احترام به استحضار خاطر محترم اولیای آن سفارت سنیه می‌رساند که به‌موجب اطلاعات واصله از انزلی چند شب قبل قریب دوازده نفر قزاق روس ساعت پنج از شب رفته از غازیان به انزلی آمده، درکوچه و بازار بنای تعرض و ایذاء به مردم را گذارده، چراغها را شکسته، یک ضعیفه فقیری که درمسجد مجاور منزل داشته و یک نفر دعانویس را زخمی نموده‌اند. به‌طوری که ضعیفه مذکوره مشرف به موت است. مضار و مفاسد این اعمال محتاج به شرح و بیان نیست و این رفتار دلیل واضحی برای لزوم رجعت قوای نظامی دولت بهیه از خاک دولت علیه ایران و اجرای تقاضاهای اولیای این دولت علیه است. بنابراین، با نهایت احترام متمنی است که عجالةً اوامر قطعی در ترک این قبیل رفتار و تنبیه مرتکبین و استرداد دیه مجروحین و استرضای خاطر آنها صادر فرمایند که از نتایج وخیم این رفتار جلوگیری شده باشد. نتیجه اقدامات حسنه را مترصد است. امضاء: (محتشم السلطنه[1])

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۷.

وزارت امور خارجه

اداره: روس

نمره عمومی ۳۳۰۵

نمره خصوصی ۵۴۵۲

کارتن ۳۶

دوسیه ۷

تاریخ ۱۵ ذیقعده ۱۳۳۳

نوع مسوده: یادداشت

موضوع مسوده

ضمیمه

اسم پاکنویس کننده

بسفارت روس

شماره سند: ۵۵

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: حمل اسلحه از انزلی به روسیه

تاریخ: ۱۸ ذی‌قعده ۱۳۳۳

نمره: ۱۸۰

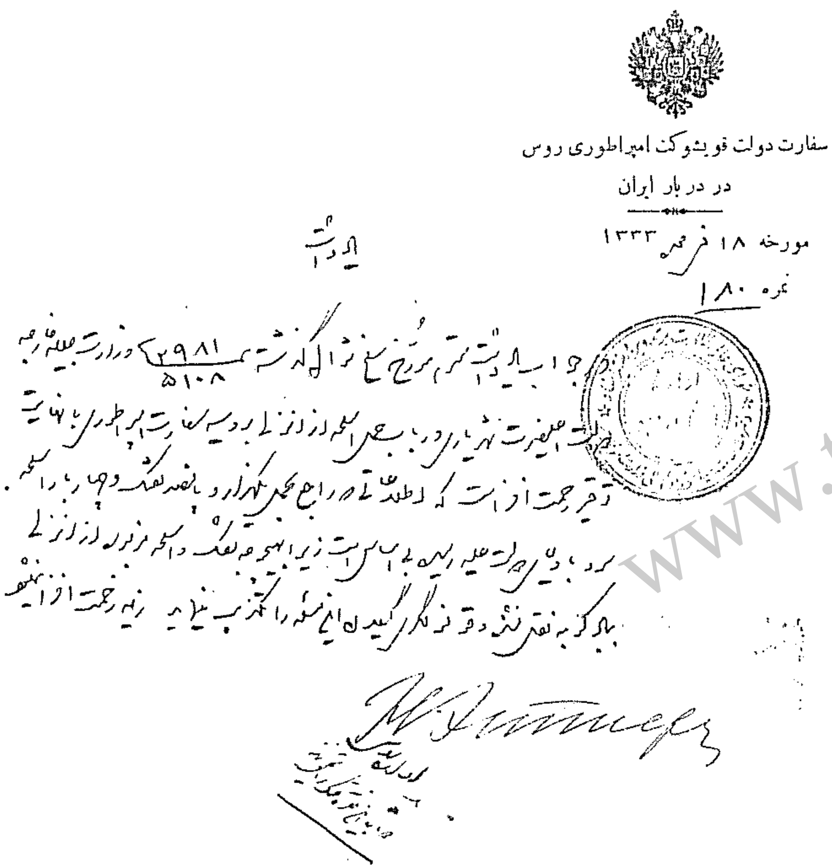
یادداشت

در جواب یادداشت محترم مورخه سلخ شوال گذشته نمره ۲۹۸۱/۵۱۰۸ وزارت جلیله خارجه دولت اعلیحضرت شهریاری در باب حمل اسلحه از انزلی به روسیه، سفارت امپراطوری با نهایت توقیر زحمت افزاست که اطلاعاتی که راجع به حمل یک هزاروپانصد تفنگ و چهار بار اسلحه سرد به اولیای دولت علیه رسیده بی‌اساس است؛ زیرا به هیچوجه تفنگ و اسلحه مزبوره از انزلی به بادکوبه نقل نشده و قونسولگری گیلان این مسئله را تکذیب می‌نماید. زیاده زحمت افزا نمی‌شود. امضا[1]

حاشیه:

ـ اداره روس دوباره این فقره تفنگ را تحقیق نمایید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱۶.

سفارت دولت قویشوکت امپراطوری روس
در دربار ایران
مورخه ۱۸ ذیقعده ۱۳۳۳
نمره ۱۸۰
یادداشت

شمارهٔ سند: ۵۶

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در پطروگراد

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در خراسان

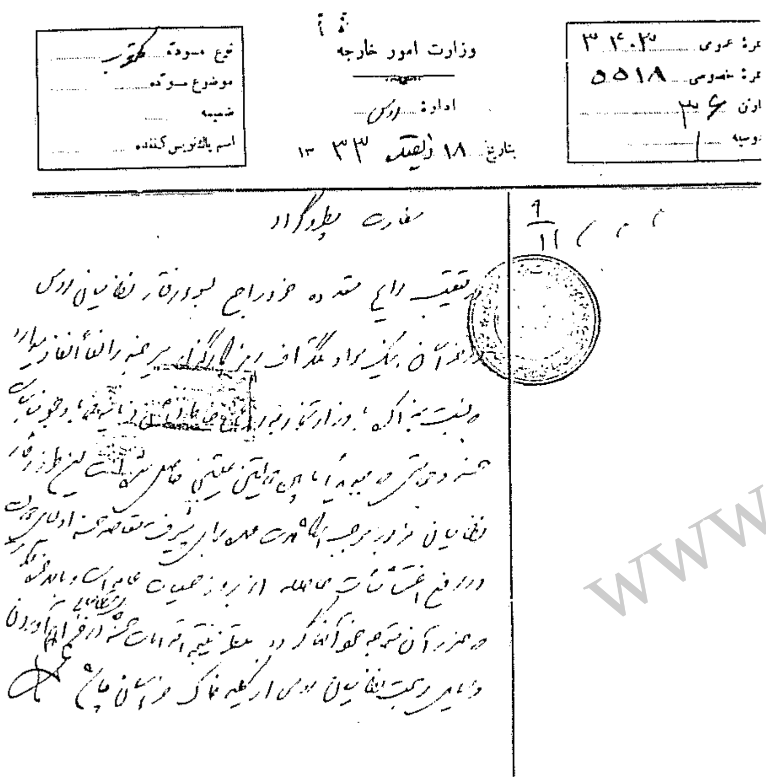
تاریخ: ۱۸ ذیقعده ۱۳۳۳

نمره: ۳۴۰۳/۵۵۱۸

سفارت پطروگراد

در تعقیب لوایح متعددهٔ خود راجع به سوء رفتار نظامیان روس درخراسان اینک سواد تلگراف رمز کارگزار بیرجند رالفاً ایفاد می‌دارد که نسبت به مذاکره با وزارت خارجه روس خاطرنشان فرمایند که با وجود مناسبات حسنه و دوستی که جدیداً ما بین دولتین علیتین حاصل شده است این طور رفتار نظامیان مزبور موجب اشکالات عمده برای پیشرفت مقاصد حسنه اولیای دولت در رفع اغتشاشات حاصله از بروز حیات عامه است و بالاخره ممکن است که ضرر آن متوجه خود آنها گردد. منتظر نتیجه اقدامات حسنه جناب مستطاب عالی در فراهم آوردن وسایل رجعت نظامیان روس از کلیهٔ خاک خراسان می‌باشد. امضا[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱.

وزارت امور خارجه

نمرهٔ عمومی ۳۴۰۳

نمرهٔ خصوصی ۵۵۱۸

کارتن ۳۶

نوع مسوده: مکتوب

اداره: روس

تاریخ: ۱۸ ذیقعده ۱۳۳۳

سفارت پطروگراد

شماره سند: ۵۷

فرستنده: کارگزاری انزلی

گیرنده: وزارت پست و تلگراف

موضوع: ورود کشتی نظامی روس به بندر انزلی

تاریخ: ۹میزان توشقان ئیل ۱۳۳۳ (۲۲ ذیقعده ۱۳۳۳)

نمره: ۵۷

کابینه وزارت جلیله پست و تلگراف مدظله‌العالی دیروز صبح یک فروند کشتی جنگی وارد بندرانزلی شده یک عراده توپ مسلسل در غازیان موسوم به نوقود یعنی تازه شهر که روسها چندین باب خانه و مدرسه و تلگرافخانه بی‌سیم این دو ساله در قازیان [غازیان] ابنیه نموده‌اند. با چندین نفر نظامی وارد نموده‌اند. الان دو کشتی که دارای شانزده عراده توپ و تلگرافخانهایی [تلگرافخانه‌هایی] بی‌سیم هستند در بندر انزلی لنگر انداخته و نیز مذکور است کسانی که در دهات طوالش مشغول جمع‌آوری اسلحه بردند امروزها برعده آنها افزوده شده.

۹ میزان. فدوی فرامرز[1]

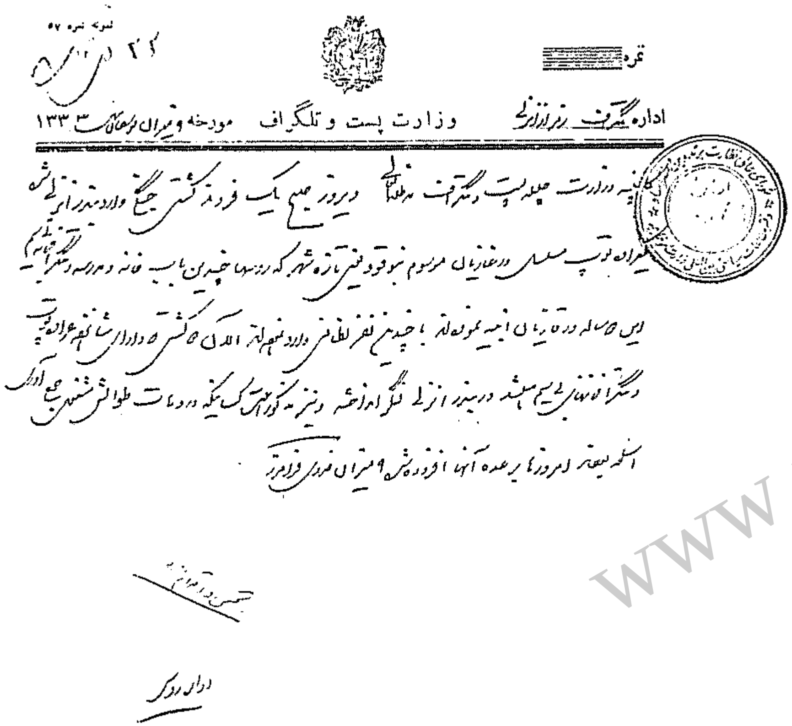
حاشیه:

ـ ۲۲ ذی‌قعده

ـ تجسس و اقدام دارد

ـ اداره روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۳۲.

شماره سند: ۵۸

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: اعتراض دولت ایران به روسیه در مورد ورودکشتی جنگی روسیه به انزلی

تاریخ: ندارد [احتمالاً ذیقعده ۱۳۳۳]

نمره: ــــ

یادداشت

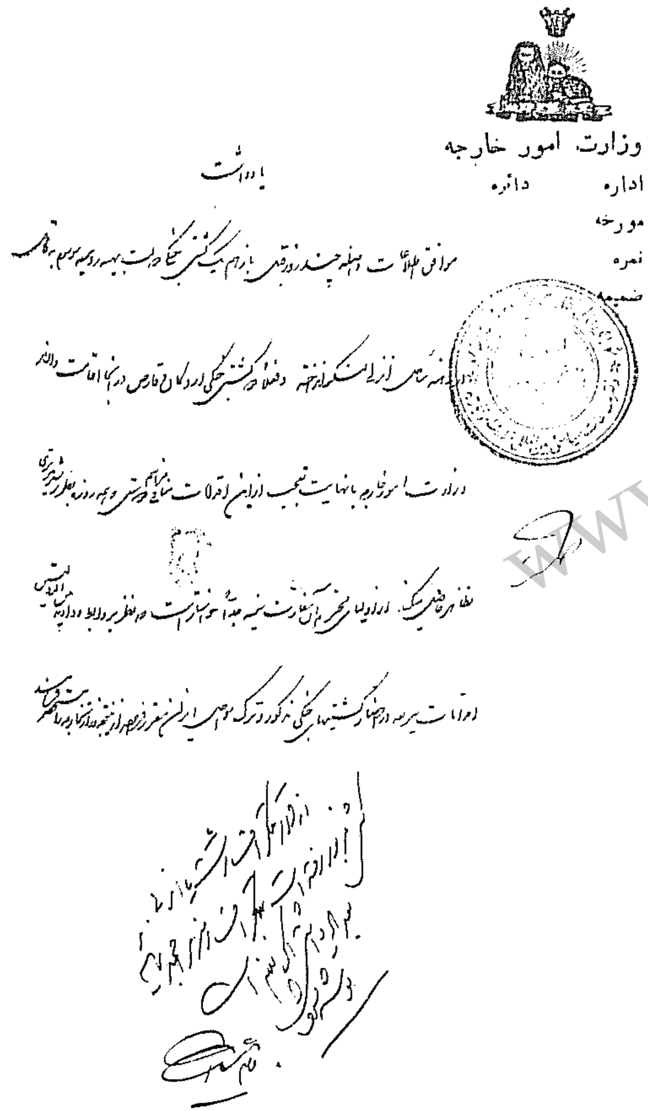
موافق اطلاعات واصله چند روز قبل بازهم یک کشتی جنگی دولت بهیه روسیه موسوم به قامل در دهنهٔ ساحل انزلی لنگر انداخته و فعلاً دوکشتی جنگی اردکان و قارص درآنجا اقامت دارند. وزارت امورخارجه با نهایت تعجب ازاین اقدامات منافی مراسم دوستی که همه روزه به طرز شدیدتری تظاهر حاصل می‌کند از اولیای محترم آن سفارت سنیه جداً خواستار است که نظر به روابط ودادیه بین الدولتین اقدامات سریعه در احضار کشتیهای جنگی مذکور و ترک سواحل ایران مقرر فرموده از نتیجه وزارت خارجه را مستحضر فرمایند.[1]

حاشیه:

ـ از قرار تلگراف رشت یا انزلی کشتی مزبور رفته است به تلگراف رمز مراجعه نمایید. بعد یادداشتی اگر لازم است نوشته شود. امضا

ـ ضبطی است

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۲۳.

وزارت امور خارجه
اداره دائره
مورخه
نمره
ضمیمه
یادداشت

شماره سند: ۵۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت دولت روس

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در رشت و انزلی

تاریخ: ۱۳ ذی‌حجه ۱۳۳۳

نمره: ۳۹۰۶/۵۹۸۱

یادداشت

وزارت امورخارجه در تعقیب یادداشت خود مورخه ... نمره ... زحمت افزاست. به‌موجب اطلاعات واصله نظامیان آن دولت بهیه با یک وضع غیرمطلوبی در رشت و انزلی متصدی بعضی اقدامات و حرکات خلاف قاعده شده‌اند. اینک سواد چند فقره راپرتهای واصله تلواً برای استحضار خاطر محترم اولیای آن سفارت سنیه ارسال گردید. خواهشمند است در این باب اقدامات مؤثری فرموده تلگرافاً و کتباً تعلیمات لازمه به قونسولگری گیلان صادر فرمایند که سریعاً از این نوع حرکات خلاف و نامشروع جلوگیری شده که موجبات اغتشاش و عدم انتظام آن صفحات مرتفع گردد. نتیجه اقدامات حسنه را مترصد است.[1] امضاء: محتشم السلطنه

حاشیه:

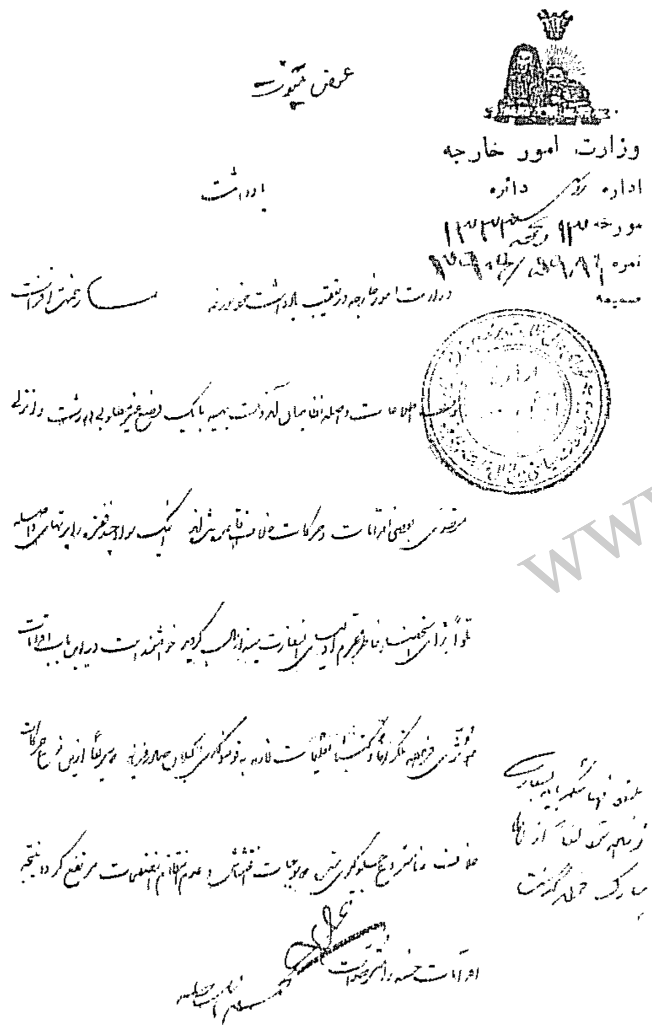
ـ عرض مینوت

ـ ملفوفهایی که باید به سفارت فرستاده شود لفاً از نظر مبارک خواهد گذشت.[2]

---

۱. بایگانی وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۸.

۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۶۰.

وزارت امور خارجه

شمارهٔ سند: ۶۰

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در رشت و انزلی

تاریخ: ۲۰ ذی‌حجه ۱۳۳۳

نمره: ۲۲۱

یادداشت

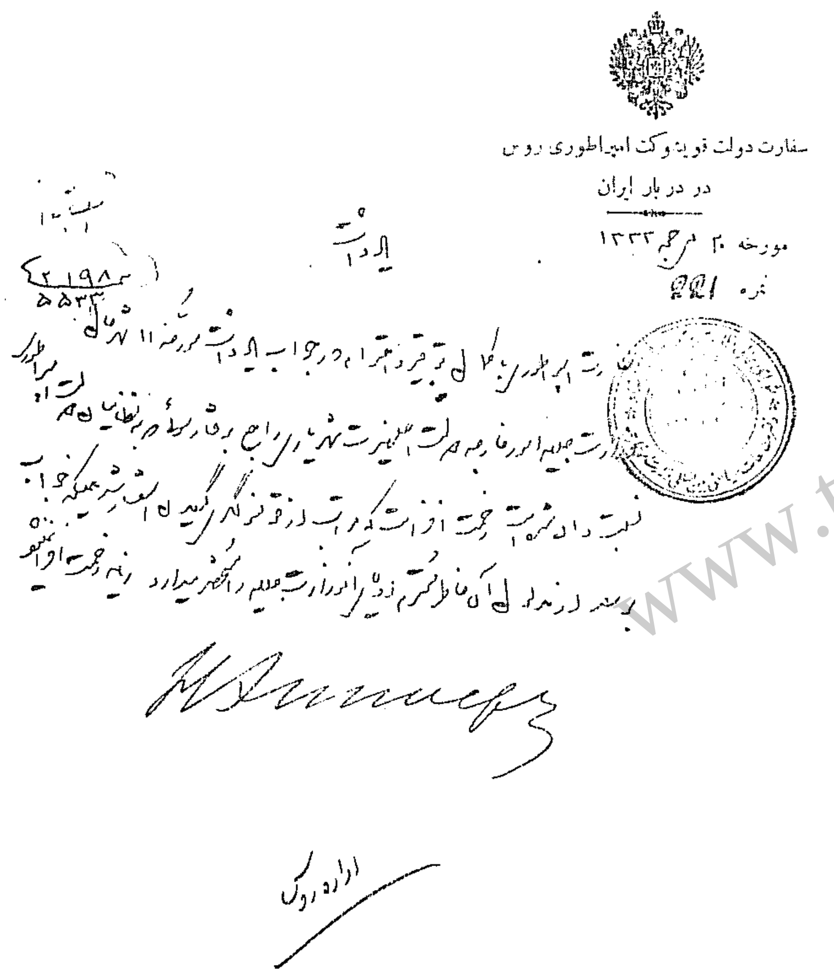
سفارت امپراطوری با کمال توقیر و احترام در جواب یادداشت مورخه ۱۱ شهر حال نمره ۲۱۹۸/۵۵۳۳ وزارت جلیله امورخارجه دولت اعلیحضرت شهریاری راجع به رفتار سوئی که به نظامیان دولت امپراطوری نسبت داده شده است. زحمت افزاست که مراتب از قونسولگری گیلان استفسار شد. همین‌که جواب برسد ازمدلول آن خاطر محترم اولیای آن وزارت جلیله را مستحضر می‌دارد. زیاده زحمت افزا نمیشود. امضا[1]

حاشیه:

ـ اداره روس [2]

۱. همان طورکه در سند آمده شمارهٔ آن اشتباه است و صحیح آن ۳۹۰۶/۵۹۸۱ می‌باشد که در ضمن مورخه ۱۳ ذی‌حجه ۱۳۳۳ نیز هست.

۲. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۸.

سفارت دولت قوی شوکت امپراطوری روس

در دربار ایران

مورخه ۲۰ ذیحجه ۱۳۳۳

نمره ۲۲۱

یادداشت

سفارت امپراطوری با کمال توقیر و احترام در جواب یادداشت مورخه ۱۱ شهر حال نمره ۲۱۹۸/۵۵۳۳ وزارت جلیله امورخارجه دولت اعلیحضرت شهریاری راجع به رفتار سوئی که به نظامیان دولت امپراطوری نسبت داده شده است زحمت افزاست که مراتب از قونسولگری گیلان استفسار شد همین که جواب برسد از مدلول آن خاطر محترم اولیای آن وزارت جلیله را مستحضر میدارد زیاده زحمت افزا نمیشود

اداره روس

شماره سند: ۶۱

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اقامت قزاقان روسی در قلعه کرات در مرز ایران و افغانستان

تاریخ: ۲۰ ذی‌حجه ۱۳۳۳

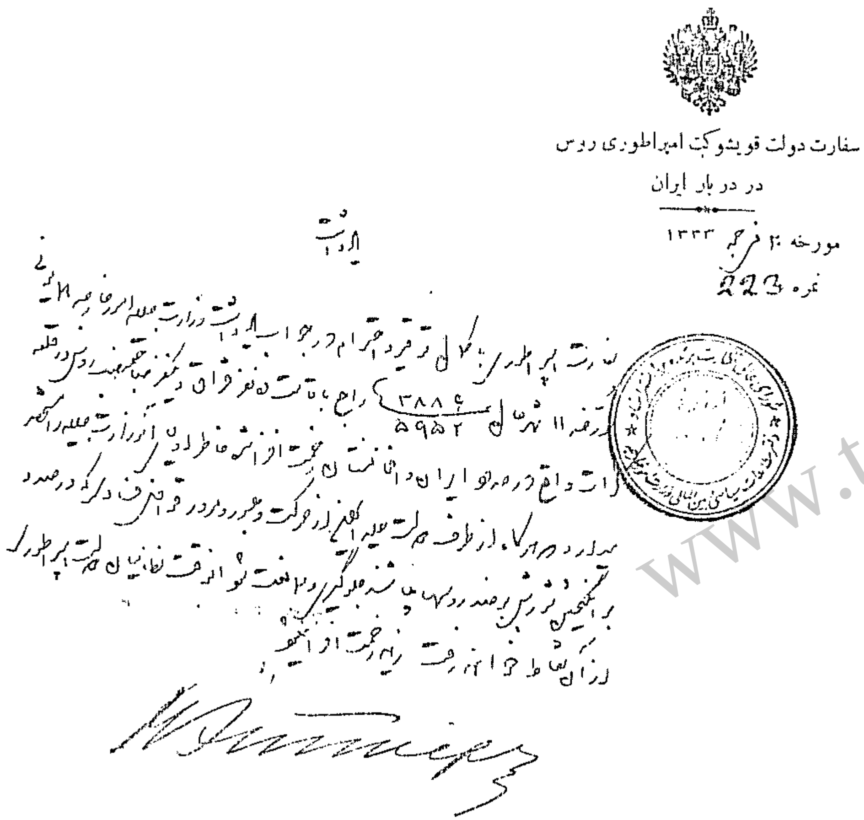
نمره: ۲۲۳

یادداشت

سفارت امپراطوری با کمال توقیر و احترام در جواب یادداشت وزارت جلیله امور خارجه همایونی مورخه ۱۱ شهر حال نمره ۳۸۸۶/۵۹۵۲ راجع به اقامت ده نفر قزاق و یک نفر صاحب منصب روس در قلعه کرات واقع در حدود ایران و افغانستان زحمت افزاشده خاطر اولیای آن وزارت جلیله را مستحضر می‌دارد که هرگاه از طرف دولت علیه ایران از حرکت و عبور و مرور قوافل فسادی که درصدد برانگیختن شورش برضد روسها می‌باشند جلوگیری و ممانعت شود آن وقت نظامیان دولت امپراطوری از آن نقاط خواهند رفت. زیاده زحمت افزا نمی‌شود.

امضا[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ ه. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱.

سفارت دولت قوی‌شوکت امپراطوری روس

در دربار ایران

مورخه ۲۰ ذیحجه ۱۳۳۳

نمره 223

شماره سند: ۶۲

فرستنده: وزارت فواید عامه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: شیلات

تاریخ: غره رجب ۱۳۳۳

نمره: ۳۱۰

وزارت جلیله امورخارجه

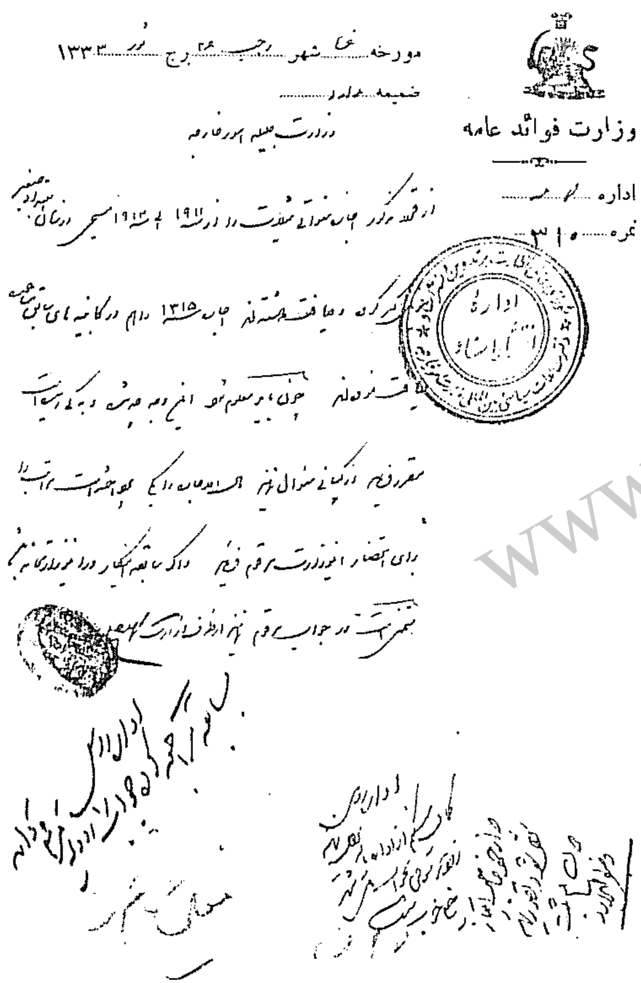
از قرار مذکور اجاره سنواتی شیلات را از سنه ۱۹۱۱ الی سنه ۱۹۱۴ مسیحی در زمان استبداد صغیر تنزیل کسر کرده و دریافت داشته‌اند. اجاره سنه ۱۳۱۵ را هم درکابینه‌های سابق مساعده دریافت نموده‌اند. چون باید معلوم شود این وجه چه شده و به کی رسیده است مقرر فرمایید از کمپانی سئوال نمایند، مال‌الاجاره را به کی پرداخته است. مراتب را برای استحضار این وزارت مرقوم فرمایید و اگر سابقه این کار در این وزارت خانه باشد متمنی است در جواب مرقوم نمایند. از طرف وزارت. امضا[۱]. سجع مهر: وزارت فواید عامه.

حاشیه:

ـ اداره روس به سابقه مراجعه کرده جواب را زودتر مرقوم دارید.

ـ اداره روس گمان می‌کنم از اداره مالیه سئوال نمایید، زودتر موفق به جواب می‌شوید. خیلی خوب نیست که از خود صاحب امتیاز سئوال شود؛ که تصور نماید دولت هیچ ثبت و ضبطی ندارد.[۲]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۶۳، دوسیه ۲.
۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۶۳.

وزارت فوائد عامه
مورخه غره شهر رجب ۱۳۳۳
اداره
نمره ۳۱۰

شماره سند: ۶۳

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت فواید عامه

موضوع: پرداخت اقساط بدهی اجاره شیلات توسط لیانازوف

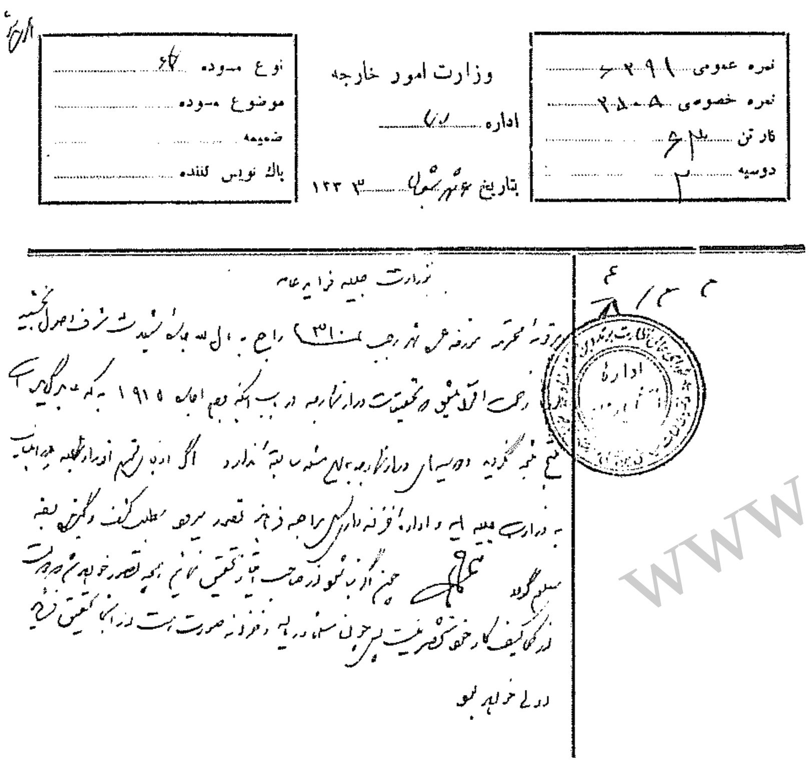
تاریخ: ۶ شعبان ۱۳۳۳

نمره: ۶۲۹۱/۲۵۰۵

به وزارت جلیله فواید عامه

مرقومه محترمه مورخه غره شهر رجب نمره ۳۱۰ راجع به مال‌الاجارهٔ شیلات شرف وصول بخشید. لزوماً زحمت افزا می‌شود که تحقیقات وزارت خارجه درباب اینکه وجوه اجاره ۱۹۱۵ به که عاید گردیده است منتج نتیجه نگردید و دوسیه‌های وزارت خارجه به این مسئله سابقه[ای] ندارد. اگر اولیای محترم آن وزارت جلیله در این باب به وزارت جلیله مالیه و ادارهٔ خزانه‌داری کل مراجعه فرمایند تصور می‌رود مطلب کشف و گیرنده وجه معلوم گردد. [امضا] چون اگر بنا شود از صاحب امتیاز تحقیق نماییم همچه تصور خواهد شد که دولت از کماکیف کار خود مستحضر نیست. پس چون مسلماً در مالیه و خزانه صورت هست از آنجا تحقیق فرمایید، اولی خواهد بود[1].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۶۳، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه

اداره

بتاریخ ۱۳۳۳

نمره عمومی ۶۲۹۱

نمره خصوصی ۲۵۰۵

کارتن ۶۳

دوسیه ۲

نوع مسوده

موضوع مسوده

ضمیمه

پاك نویس کننده

شماره سند: ۶۴

فرستنده: کارگزاری آذربایجان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اعلان ریاست قشون دولت روس در اردبیل به اهالی مبنی بر عدم واهمه از ورود ایشان (سواد)

تاریخ: ندارد [احتمالاً ۱۳۳۴]

نمره: ــــ

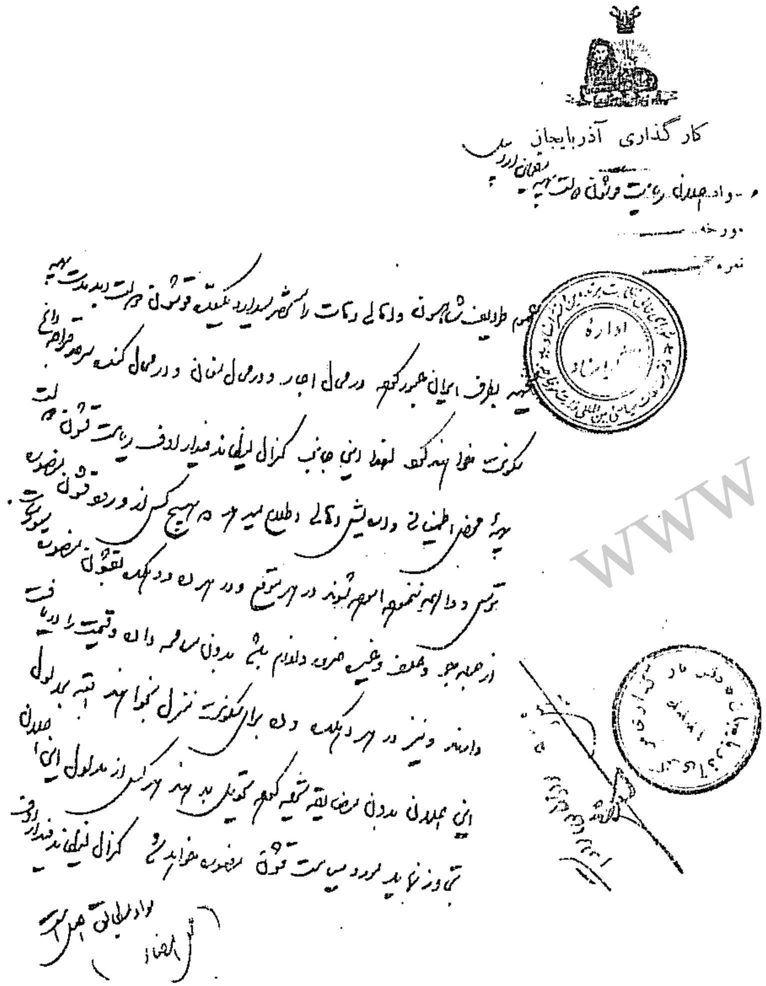
عموم طوایف شاهسون و اهالی دهات را مستحضر می‌دارد یک عده قشون دولت ابدمدت بهیه فخیمه به طرف ایران عبور کرده، در محال اجار و در محال مغان و در محال کنده سرحد قراجه داغ سکونت خواهند کرد. لهذا، این جانب کنرال لیطاند فیداراوف ریاست قشون دولت بهیه محض اطمینانی و آسایش اهالی اطلاع می‌دهد که هیچ کس از ورود قشون منصوره ترس و واهمه ننموده آسوده شوند، در هر موقع و در هر ده و دهکده به قشون منصوره سیورسات از جمله جو و علف و غیره ضرور و لازم باشد بدون مسامحه داده قیمت را دریافت دارند و نیز در هر دهکده و ده برای سکونت منزل بخواهند البته به مدلول این اعلان بدون مضایقه تخلیه کرده تحویل بدهند. هرکس از مدلول این اعلان تجاوز نماید مورد سیاست قشون منصوره خواهد شد. کنرال لیطاند فیداراوف. سواد مطابق اصل است. (محل امضاء[1])

حاشیه:

ـ سواد مطابق اصل است رئیس دفتر. امضا

ـ سجع مهر: دفتر کارگزاری مرکزی آذربایجان ۱۳۳۴.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۶۲، دوسیه ۱۱.

کار گذاری آذربایجان

شماره سند: ۶۵

فرستنده: ــــ

گیرنده: ــــ

موضوع: اعلان رئیس قشون روس به اهالی گیلان

تاریخ: ۸ محرم ۱۳۳۴

نمره: ــــ

اعلان

از طرف رئیس اردوی قشون امپراطوری روس ژنرال «لیتینانت برات‌اف» به عموم اهالی گیلان و سایر ولایات ایران به تاریخ سوم نیابر ۱۹۱۵ مطابق هشتم محرم ۱۳۳۴

چون دشمنان ما المانیها اطریشیها و عثمانیها برای پیشرفت مقاصد دشمنانهٔ خودشان پارهٔ [ای] خبرهای کذب انتشار می‌دهند که گویا اردوی قشون روس نسبت به حکومت مرکزی و به اهالی صلح طلب ایران سوء قصدی دارند لهذا لازم می‌دانم برای اطلاع عموم اهالی گیلان اعلان ذیل را منتشر نمایم.

(۱) اردوئی که حالا در تحت ریاست من است اعم از آن عده که سابقاً در ایران توقف داشتند و چه آنهاییکه با من آمده‌اند و چه آنانیکه بعد خواهند آمد به هیچوجه من الوجوه سوء قصدی نسبت به‌دولت علیه ایران و اهالی صلح طلب نداشته و ندارند

(۲) مقصود از مسافرت من بایران فقط مساعدت با دولت علیه در مسئله برقراری امنیت و آسایش عمومی است که بوسیله و دسیسه دشمنان ما المانیها و عثمانیها سلب شده و ابداً منظور دیگری ندارم.

(۳)چون حالیه عمده آنتریکها و اسبابچینیها و بهانه جوییها برای به‌هم زدن آسایش عمومی و همچنین داخل کردن اسلحه به‌طور قاچاق و تشکیل جمعیت و دادن اسلحه

به دسته‌های اشرار و راهزنان مضر به حالت اهالی صلح جو و موجب خسارت عموم اهالی دولت ایران که دوستی او با دولت امپراطوری روس همیشه برقرار بوده ناشی از عدم تنبیه و مجازات المانیها و اطریشیها و عثمانیها است که متفقاً با دستهای طرفداران خودشان بر ضد دولت روس و به‌ضرر ایران قیام و اقدام نموده و می‌نمایند بنابراین عمده مقصود من آن است که اقدامات لازمه به عمل بیاورم تا در آتیه اسباب چینی دوشمنان [دشمنان] ما مرتفع شود

(۴) اهالی صلح طلب ایران را دعوت می‌کنم که نسبت به قشون من با دوستی و رأفت سلوک و رفتار نموده و از آنها واهمه نکنند زیرا ایشان به هیچوجه سوءقصدی نسبت به اهالی صلح طلب ایران چنانچه دشمنان ما انتشار می‌دهند ندارد و امر فرمانفرمای قدیم بزرگ روس موورروف را مقدس شمرده و بخوبی در نظر دارند که به‌اهالی صلح طلب به طور مهربانی رفتار نمایند

(۵) اما اگر اقدامات دشمنانه از هر کس نسبت به‌اتباع و ادارات و قشون روس بروز کند من مرتکبین را با کمال سختی مجازات و سیاست خواهم نمود.

امضاء ژنرال لیتینانت برات اف[1]

(رشت مطبعه سعادت)

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ ه. ق، کارتن ۶۲، دوسیه ۱۱.

اعلان

طرف رئیس اردوی قشون امپراطوری روس ژنرال • لیئنانت برات اف • بعموم اهالی گیلان و سایر ایران بتاریخ سوم نوامبر ۱۹۱۵ مطابق هشتم محرم ۱۳۳۴

چون دشمنان ما المانیها اطریشیها و عثمانیها برای پیشرفت مقاصد دشمنانهٔ خودشان پارهٔ خبرهای کذب انتشار میدهند که گویا اردوی قشون روس نسبت بحکومت مرکزی و به اهالی صلح طلب ایران سوء قصدی دارند لهذا لازم میدانم برای اطلاع عموم اهالی گیلان اعلان ذیل را منتشر نمایم

﴿ ۱ ﴾ اردوئی که حالا در تحت ریاست من است اعم از آن عده که سابقا در ایران توقف داشتند و چه آنهائیکه بامن آمده‌اند و چه آنانیکه بعد خواهند آمد بهیچوجه من‌الوجوه سوء قصدی نسبت بدولت علیه ایران و اهالی صلح طلب نداشته و ندارند

﴿ ۲ ﴾ مقصود از مسافرت من بایران فقط مساعدت بادولت علیه در مسئلهٔ برقراری امنیت و آسایش عمومی است که بوسیله و دسیسه دشمنان ما المانیها و عثمانیها سلب شده و ابدا منظور دیگری ندارم

﴿ ۳ ﴾ چون حالیه عمده آنتریکها و اسپاپیونیها و بهانه جوئیها برای بهم زدن آسایش عمومی و همچنین داخل کردن اسلحه بطور قاچاق و تشکیل جمعیت و دادن اسلحه بدسته های اشرار و راهزنان مضر بحال اهالی صلح جو و موجب خسارت عموم اهالی دولت ایران که دوستی او با دولت امپراطوری روس همیشه بر قرار بوده ناشی از عدم تنبیه و مجازات المانیها و اطریشیها و عثمانیها است که متفقا بادسته‌های طرفداران خودشان بر ضد دولت روس و بعضی ایران قیام واقدام انموده و می نمایند بناء بر این عمده مقصود من آن است [illegible] اقدامات لازمه بعمل بیاورم تا درآتیه اسباب حیلی دوشمنان ما مرتفع شود

﴿ ۴ ﴾ اهالی صلح طلب ایران را دعوت میکنم که نسبت بقشون من با دوستی و راستی سلوک و رفتار نموده و از آنها واهمه نکنند زیرا ایشان بهیچوجه سوء قصدی نسبت باهالی صلح طلب ایران چنانچه دشمنان ما انتشار میدهند ندارند و امر فرمانفرمای قدیم بزرگ روس سووروف را مقدس شمرده و بخوبی در نظر دارند که باهالی صلح طلب بطور مهربانی رفتار نمایند

﴿ ۵ ﴾ اما اگر اقدامات دشمنانه از هر کس نسبت باتباع وادارات و قشون روس بروز کند من مرتکبین را با کمال سختی مجازات و سیاست خواهم نمود

امضاء ژنرال لینانت برات اف

(رشت مطبعهٔ سعادت)

شماره سند: ۶۶

فرستنده: کارگزاری انزلی

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قوای نظامی روس در انزلی

تاریخ: سلخ محرم ۱۳۳۴

نمره: ۲۰۵

استخراج رمز انزلی

دو روز است روسها در انزلی مهمانخانه‌ها و هوتل و مدرسه ارامنه را تخلیه و لوازمات مریضخانه وارد نموده، مشغول ترتیب دادن هستند. اطلاعاً جسارت ورزید.

نمره ۵۱۷. امضا: نظام الممالک[1]

حاشیه:

ـ اداره روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۷.

وزارت امور خارجه

اداره   دائره

مورخه ۳ محرم ۱۳۳۴

نمره ۲۰۵

ضمیمه

استخراج رمز انزلی

نظام الملک

شماره سند: ۶۷

فرستنده: کارگزاری مازندران

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تجاوز روسها به مازندران (سواد)

تاریخ: ۱ صفر ۱۳۳۴

نمره: ۲۰۸

تلگراف بار فروش

روسها به ملاحظه ورود امیر موید به سوادکوه و بعضی راپورتها جمع کثیری قزاق وارد مازندارن نمودند. می‌خواهند به سمت شیرگاه و سوادکوه بفرستند. حال حالیهٔ مازندران منقلب، اهالی در اضطراب، کارگزاری محتاج دستورالعمل فوری است. نمره ۱۰۵۰. امضاء: فدوی عبدالحسین نوری[1]

حاشیه:

ـ زود به وزارت داخله بنویسند.

ـ نوشته شد.

ـ ضبطی است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۲۵.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه ۳ صفر ۱۳۳۴

نمره ۲۰۸

ضمیمه

تلگراف بارفروش

روسها بملاحظه ورود امیر مؤید به سوادکوه و بعضی راپورتها جمع کثیری
قزاق وارد مازندران نموده میخواهند بسمت شیرگاه و سوادکوه
بفرستند حال عامه مازندران منقلب اهالی در اضطراب کارگذاری
محتاج دستورالعمل فوری است نمره ۱۰۵۰ عبدالحسین نیری

شماره سند: ۶۸

فرستنده: سفارت ایران در لندن

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: نقض بی‌طرفی ایران از طرف روسیه و باقیماندن قوای روس در ایران (استخراج رمز)

تاریخ: ۳ صفر / ۱۸ قوس ۱۳۳۴

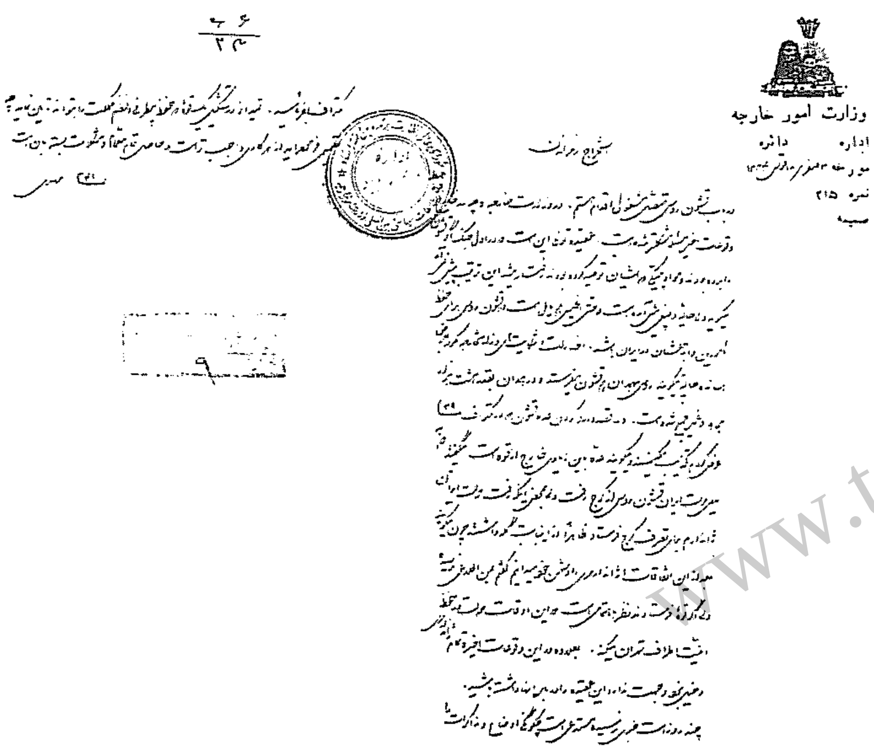
نمره: ۲۱۵

استخراج رمز لندن

درباب قشون روس متصل مشغول اقدام هستم. در وزارت خارجه و چه در خارج به‌واسطهٔ وقوعات اخیره مسئله مشکلتر شده است. عقیده تونلی این است که در اول جنگ اگر قشون را برده بودند و مواد پلتیکی که ایشان توصیه کرده بودند رفتار می‌شد این ترتیب پیش نمی‌آمد. می‌گویند ولی حالیه وضعی پیش‌آمده است که حتی انگلیس هم مایل است که قشون روس برای حفظ مأمورین و اتباعشان در ایران باشد. اظهارات و شکایتهای وزاتخارجه مکرر به عرض رسانده، حالیه می‌گویند روس به همدان هم قشون می‌فرستد و در همدان به قدر هشت هزار مجاهد و غیره جمع شده است. ولی قصد وارد کردن عده قشون که در تلگراف نمره ۳۹عرض کردم تکذیب می‌کنند و می‌گویند عده به این زیادی خارج از قوه است. می‌گفتند که به میل دولت ایران قشون روس از کرج رفت. ولی به محض اینکه رفت دولت ایران ژاندارم برای تصرف کرج فرستاد. ظاهراً از این بابت گله داشتند. چون می‌گویند بعد از این اتفاقات ما ژاندارمری را دشمن خود می‌دانیم گفتم به من اطلاعی نرسیده؛ ولی اگر قوه[ای] فرستادند نظر به اهتمامی است که این اوقات دولت در حفظ امنیت اطراف تهران می‌کند. به‌علاوه، در این وقوعات اخیره تمام ژاندارمری دخیل نبود و جهت ندارد این عقیده را در باره آنها داشته باشید. چند روز است خبری نرسیده، مستدعی است چگونگی اوضاع و مذاکرات را تلگراف بفرمایید

نمی‌دانم در تشکیل یک قوه که حفظ بی‌طرفی و نظم مملکت را بتواند تأمین نماید چه تصمیمی فرموده‌اید. از هر کاری واجب‌تر است و حاصل تمام معماها و مشکلات بسته به آن است. نمره ۴۱. مهدی[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۶۲، دوسیه ۲۳.

وزارت امور خارجه
اداره
دائره
مورخه
نمره ۲۱۵
ضمیمه

شماره سند: ۶۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: تجاوز روسها به مازندران

تاریخ: ۶ صفر ۱۳۳۴

نمره:۳ ۱۳۵/ ۱۱۳۶۶

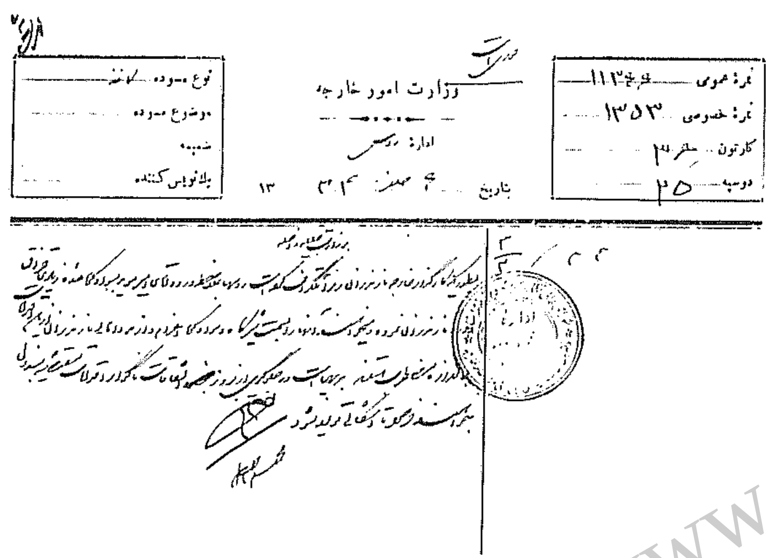
به وزارت جلیله داخله

به‌طوری که کارگزار خارجه مازندران رمزاً تلگراف کرده است، روسها به ملاحظه ورود آقای امیرموید به سوادکوه عدهٔ زیادی قزاق وارد مازندران نموده و می‌خواهند آنها را به سمت شیرگاه و سوادکوه اعزام دارند و اهالی مازندران از این اقدامات بی‌اندازه مضطرب هستند. بدیهی است درجلوگیری از بروز اتفاقات ناگوار اقدامات مقتضیه مبذول خواهند فرمود تا اشکالی تولید نشود. امضاء: محتشم السلطنه[1]

حاشیه:

ـ فوری است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۲۵.

وزارت امور خارجه

اداره روس

نمره عمومی ۱۱۳۶۶

نمره خصوصی ۱۳۵۳

کارتن ۳۶

دوسیه ۲۵

نوع مسوده

موضوع مسوده

ضمیمه

پاکنویس کننده

تاریخ ۶ صفر ۱۳۳۴

شماره سند: ۷۰

فرستنده: کارگزاری رشت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تجاوزات روسها در رشت

تاریخ: ـــ

نمره: ـــ

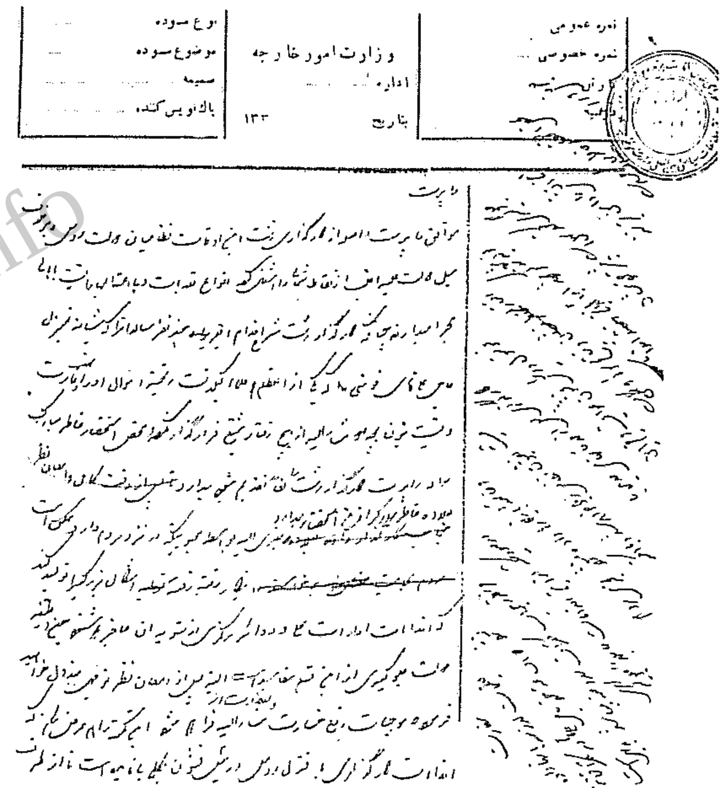
راپرت

موافق راپرت واصله از کارگزاری رشت این اوقات نظامیان دولت روس که برخلاف میل دولت علیه اغلب از نقاط شمالی را اشغال کرده انواع تعدیات و بی‌عدالتیها را نسبت به اهالی مجرا می‌دارند. چنان که کارگزار رشت شرح اقدام اخیر چند نفر سالدات را که شبانه به منزل حاجی‌علی آقای فومنی که یکی از اعاظم علمای گیلان است ریخته اموال او را نهب و غارت و نسبت به زن و بچه مشارالیه از هیچ رفتار شنیع فروگذار نکرده و محض استحضار خاطر مبارک سواد راپرت کارگزار رشت را لفاً تقدیم می‌دارد. به‌علاوه، خاطر مبارک را قرین استحضار می‌دارد، معزی‌الیه به واسطهٔ محبوبیتی که در نزد مردم دارد ممکن است این کار رفته رفته اشکال بزرگتری را تولید کند که اقدامات ادارات محلی و دوایر مرکزی از تسویه آن عاجز باشند. چون وظیفه دولت جلوگیری از این قسم مفاسد است؛ البته پس از امعان نظر توجهی مبذول خواهید فرمود که موجبات رفع خسارت و معذرت از مشارالیه فراهم شود.

این نکته را هم عرض می‌کنم که اقدامات کارگزاری با قونسول روس و رئیس قشون به‌کلی بی‌فایده است. تا از طرف سفارت تعلیمات لازمه به آنها داده نشود که الساعه خود حاجی علی آقا در تلگرافخانه و منتظر جواب تلگراف معروضه می‌باشد. بدیهی است در صورتی که از این اقدامات عاجلاً جلوگیری و خاتمه[ای] به این کارها داده نشود تجری مردم نسبت به قشون

نظامی زیاد خواهد شد و با آنکه کارگزاری پس از ملاقاتهای عدیده با قونسول و رئیس قشون عواقب وخیم این رفتار و نتایج سوئی که ممکن است تولید شود متذکر شدند، ابداً از این اقدامات جلوگیری نکرده، سهل است بیشتر خودشان این آتش را دامن بزنند. محض استحضار خاطر مبارک جسارت به عرض ورزید[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۳۷، دسیه ۵.

شماره سند: ۷۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: ورود قزاقان روسی به مشهد

تاریخ: ــــ

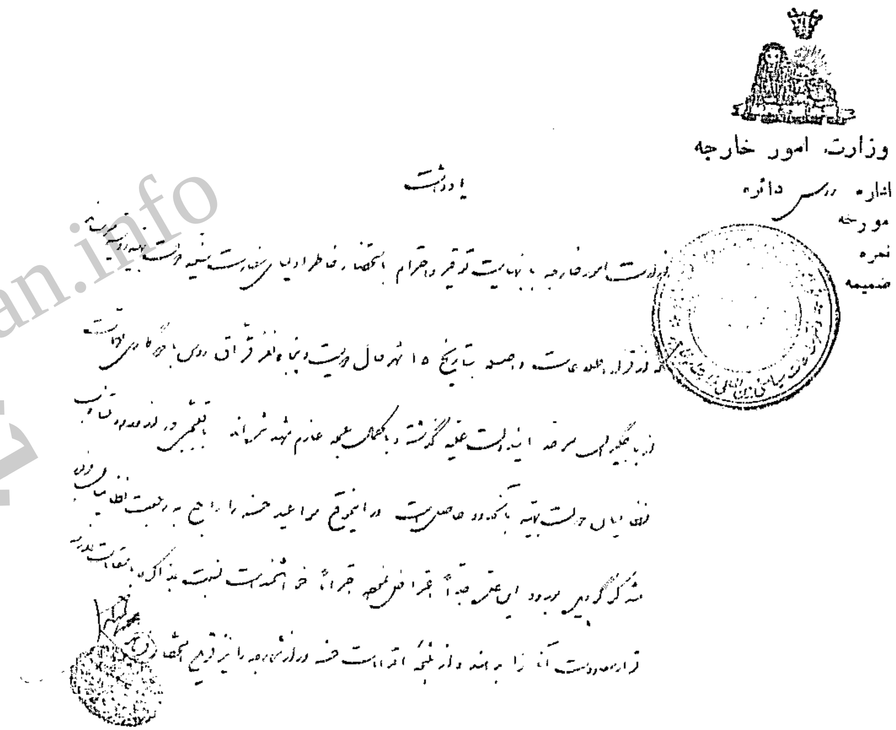
نمره: ــــ

یادداشت

وزارت امورخارجه با نهایت توقیر و احترام به استحضار خاطر اولیای سفارت سنیه دولت بهیه روسیه می‌رساند که از قرار اطلاعات واصله به تاریخ ۱۵ شهرحال، دویست‌وپنجاه نفر قزاق روس با دوگاری مهمات از باجگیران سرحد این دولت علیه گذشته و با کمال عجله عازم مشهد شده‌اند. با تعجبّی که از ورود متناوب نظامیان دولت بهیه به آن حدود حاصل است در این موقع مواعید حسنه را راجع به رجعت نظامیان مزبور متذکر گردیده به ورود این عده جداً اعتراض نموده، احتراماً خواهشمند است نسبت به مذاکره با مقامات لازمه قرار معاودت آنانرا بدهند و از نتیجه اقدامات حسنه وزارت خارجه را نیز قرین استحضار فرمایند.

امضاء[۱]. سجع مهر: وزارت جلیله امورخارجه

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱.

شماره سند: ۷۲

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: فرمان ژنرال باراتوف به نظامیان روس

تاریخ: ۱۱ جمادی‌الاول ۱۳۳۴

نمره: ـــ

حکم از طرف ژنرال باراتوف به دسته‌های قشونی که تحت فرمان مشارالیه در ایران اقامت دارند (قسمت اول ـ در خصوص تعیین قسمت ثالث منات روس در ایران حین خرید لوازمات زنده‌کانی). [زندگانی]

چون فراهم آوردن قران ایران باندازه حاجت برای دسته‌های قشونی سپرده به من نهایت اشکال را دارد و سکنه شهرهای ایران از قبول کردن منات روس ابا و امتناع می‌ورزند باین جهت قشون روس علی‌الخصوص سالدات دوچار [دچار] مشقت و زحمت هستند.

نظر به‌مراتب فوق‌الذکر برای اینکه قشون روس اهالی ایران را از حالت حاضره مشکله بیرون و خارج نمایم اجازه گرفتم که تدابیر ذیل را بکار ببرم.

باید قیمت منات روس که از طرف گران‌دوک فرمان ده [فرمانده] کل قشون قفقاز اعلیحضرت امپراطوری بمبلغ سه قران و پنجشاهی معین شده است در تمام شهرها و محال و نقاطی که دسته‌های قشونی توقف دارند انتشار داده شود باین معنی در شهرهائیکه قشون روس هستند اهالی باید فقط در وقت فروش مال‌التجاره و لوازمات زندگانی از سالدات منات را از قرار قیمت سه قران و پنجشاهی قبول کرده امتناع نورزند.

برای اجرای این حکم به رؤسای دسته‌های قشونی و ساخلوی مراتب ذیل تکلیف می‌شود.

۱)باید بوسیله قونسولهای اعلیحضرت امپراطوری و حکام محلی دولت علیه باهالی شهرها و نواحی و نقاطی که قشون روس توقف دارند اطلاع داده شود (باینطور که اعلانات راجعه به تعیین قیمة [قیمت]منات بزبان روسی و فارسی نوشته و در دیوارهای شهرها بچسبانند و توسط حکام محلی دولت علیه آن اعلانات را برای صاحبان املاک و خوانین بلوک و مباشرین قصبات ارسال دارند) که هیچکس از اهالی حق ندارد در وقت فروش مال‌التجاره از قبیل مأکولات و سوخت و نفط [نفت] و کبریت و تنباکو و سیگار منات را به قیمت سه قران و پنج شاهی از سالدات و همچنین از پودرات‌چیهای قشونی و وکلای آنها که دارای وکالت‌نامه بزبان روسی و فارسی هستند قبول نکرده امتناع ورزند.

۲)اما به سالداتها قدغن اکید می‌شود در وقتی که نمی‌خواهند از اهالی چیزی بخرند بهیچوجه هیچ یک از اهالی را مجبور به تبدیل منات به‌قران از قرار قیمت معینه فوق ننمایند.

شهر رشت ۱۶ مارت ۱۹۱۶[۱]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴.

از طرف ژنرال باراتوف به دسته‌های قشونی که تحت فرمان مشارالیه در ایران اقامت دارند

(قسمت اول ـ در خصوص تعیین قیمت منات روس در ایران حین خرید لوازمات زندگانی)

چون فراهم آوردن قران ایرانی باندازه حاجت برای دسته‌های قشونی سپرده بمن نهایت اشکال را دارد و سکنه شهرهای ایران از قبول کردن منات روس اباوامتناع میورزند باقشون روس علی‌الخصوص سالدات دوچارمشقات وزحمت هستند

نظر بمراتب فوق‌الذکر برای اینکه قشون روس واهالی ایرانرا از حالت حاضره مشکله بیرون وخارج سازیم اجازه گرفتم که تدابیر ذیل را بکار ببرم

باید قیمت منات روس که از طرف گراند دوک فرمان ده کل قشون قفقاز اعلیحضرت امپراطوری بمبلغ سه قران و پنجشاهی معین شده است درتمام شهرها ومحال ونقاطی که دسته‌های قشونی توقف‌دارند انتشار داده‌شود باین‌معنی درشهرهائیکه قشون روس‌هستند اهالی باید حتما دروقت فروش مال‌التجاره ولوازمات زندگانی از سالدات منات‌را ازقرار قیمت سه قران و پنجشاهی قبول کرده امتناع نورزند

برای اجرای این حکم بروءسای دسته‌های قشونی وسالداری مراتب ذیل تکلیف میشود

۱) باید بوسیله قونسولهای اعلیحضرت امپراطوری و حکام محلی دولت علیه باهالی شهرها ونواحی ونقاطی که‌قشون‌روس توقف‌دارند اطلاع داده‌شود (باینطور که‌اعلانات راجعه به تعیین قیمة منات بزبان روسی و فارسی نوشته ودردیوارهای شهرها بچسبانند وتوسط حکام محلی دولت‌علیه آن‌اعلانات‌را برای‌صاحبان املاك وخوانین بلوك ومباشرین قصبات ارسال دارند) که هیچکس ازاهالی حق‌ندارد دروقت فروش مال‌التجاره ازقبیل ماکولات وسوخت ونفط وکبریت وتنباکووسیگار منات‌را بقیمةسه‌قران‌وپنج‌شاهی ازسالدات وهمچنین ازپودرات چیهای قشونی ووکلای انها که‌دارای وکالت‌نامه بزبان روسی‌وفارسی هستند قبول‌نکرده امتناع ورزند

۲) اما بسالداتها قدغن‌اکید میشود دروقتیکه نمی‌خواهند ازاهالی چیزی بخرند بهیچوجه هیچ یك ازاهالی‌را مجبور بتبدیل منات بقران ازقرار قیمت معینه فوق ننمایند

شهر رشت ۱٦ مارت ۱۹۱٦

شماره سند: ۷۳

فرستنده: سفارت روسیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اقدام علیه منافع روس در ایران

تاریخ: ۱۳ جمادی‌الاولی ۱۳۳۴

نمره: ۶۰

یادداشت

از قراری که[1] از قونسولگری استرآباد به سفارت امپراطوری اطلاع می‌دهند اشخاص مفصلّهٔ ذیل برضد دولت امپراطوری رفتار و همواره درصدد برپانمودن شورش و بلوا می‌باشند لهذا،

حاجی مفخم‌الدوله معاون حکومت شاهرود

عبدالکریم‌خان معاون حکومت دامغان

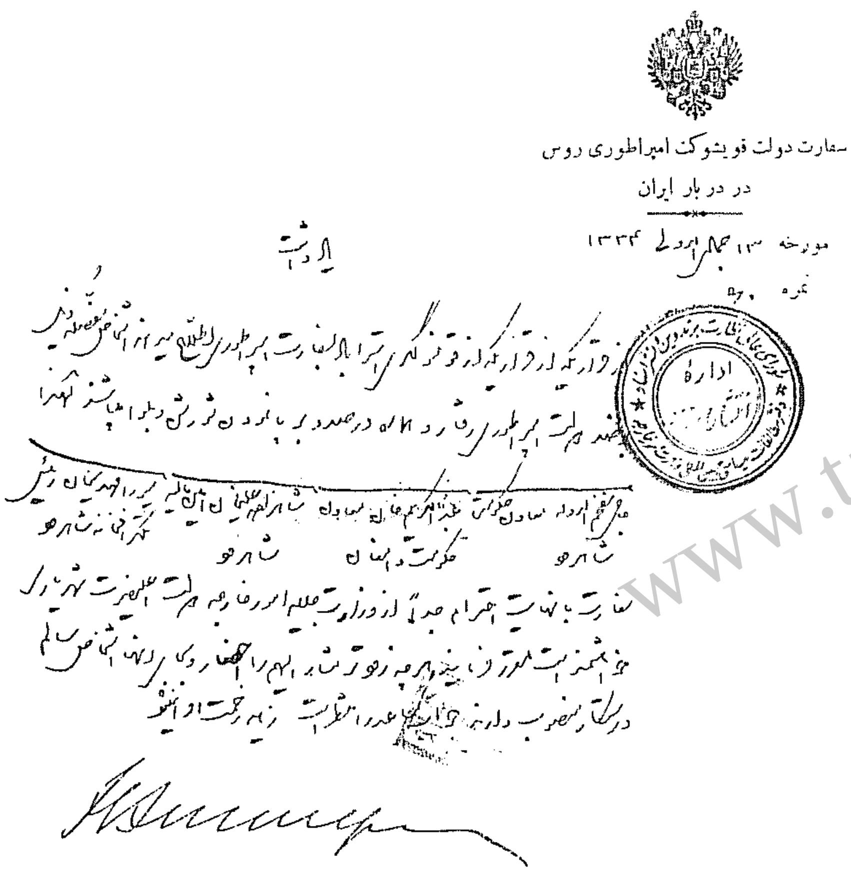
شاهزاده علیخان امین‌مالیه شاهرود

میرزا مهدی خان رئیس تلگرافخانه شاهرود

سفارت با نهایت احترام جداً از وزارت جلیله امورخارجه دولت اعلیحضرت شهریاری خواهشمند است مقرر فرمایند هرچه زودتر مشارالیهم را احضار و به‌جای آنها اشخاص سالم درستکار منصوب دارند. جواب مساعد را منتظر است. زیاده زحمت افزا نمی‌شود. امضاء[2]

۱. [از قراریکه] مکرر

۲. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۱.

سفارت دولت فویشوک امپراطوری روس

در دربار ایران

مورخه ۱۳ جمادی الاولی ۱۳۳۴

نمره ۶۰

یادداشت

شماره سند: ۷۴

فرستنده: هیئت دولت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: عدم خروج دولت مرکزی از پایتخت

تاریخ: ۱۹ شوال ۱۳۳۴

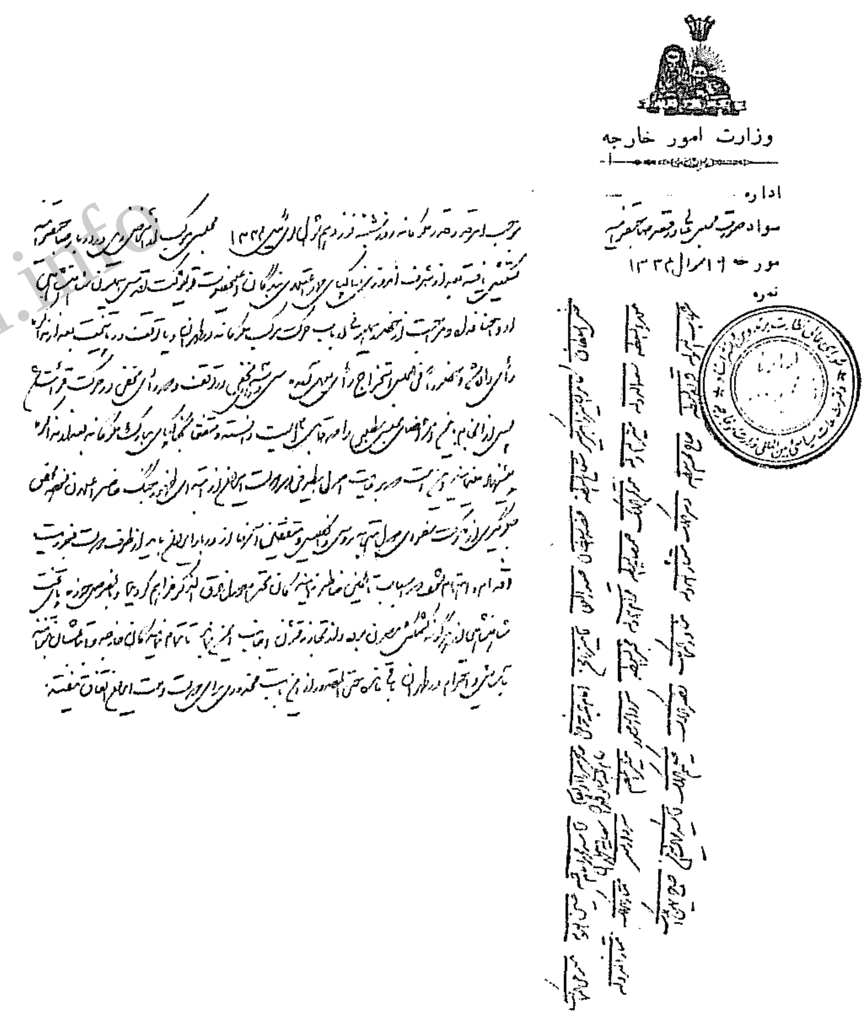
نمره: ــــ

به موجب امر قدرقدر ملوکانه روزشنبه نوزدهم شوال لوی ئیل ۱۳۳۴ مجلسی مرکب از اشخاص ذیل در دربار صاحبقرانیه تشکیل یافته، بعد از شرف اندوزی خاکپای مهر اعتلای بندگان اعلیحضرت قویشوکت اقدس همایون شاهنشاهی ارواحنا فداه و مراجعت از حضور همایونی درباب حرکت موکب ملوکانه در طهران و یا توقف در پایتخت بعد از مذاکره رأی داده شد و حضوراً فی‌المجلس استخراج رأی به‌عمل آمده سی‌و سه رأی مخفی در توقف و دو رأی مخفی در حرکت قرائت شد. پس از انجام به این امر اعضای مجلس مطلبی را که قابل اهمیت دانسته و متفقاً به خاکپای مبارک ملوکانه بعد از مذاکره پیشنهاد می‌نمایند این است که به رعایت اصول بی‌طرفی که دولت ایران از ابتدای ظهور جنگ حاضر اعلان نموده، محض جلوگیری از حرکت سفرای دول متحابه روس و انگلیس و متفقین آنها از دربار ایران باید از طرف دولت به فوریت اقدام و اهتمام شود که اسباب تأمین خاطر نمایندگان محترم دول فوق‌الذکر فراهم گردید و بالخصوص حوزه پایتخت شاهنشاهی از هرگونه کشمکش مصون بوده و از تجاوز قشون اجانب ایمن بماند تا تمام نمایندگان خارجه و اتباعشان بتوانند به آسایش و احترام در طهران باقی مانده، حتی‌المقدور از این بابت محذوری برای دولت و ملت ایران اتفاق نیفتد.

ظل السلطان ـ کامران میرزا امیرکبیر ـ شعاع السلطنه ـ عضدالسلطان ـ صدرالعلما ـ آقامیرزامحسن ـ امام جمعه خویی ـ حاجی میرزا ابوالقاسم امام جمعه سابق طهران ـ آقاسید

محمد امام جمعه حالیه طهران ـ عین‌الدوله ـ مستوفی الممالک ـ علاءالسلطنه ـ سعدالدوله ـ مشیرالدوله ـ مؤتمن الممالک ـ صمصام السلطنه ـ قوام‌الدوله ـ مخبرالسلطنه ـ سردار منصور ـ مشیر اعظم ـ سردار کبیر ـ ممتازالملک ـ ممتازالدوله ـ شهاب‌الدوله ـ قوام‌السلطنه ـ حاج محتشم السلطنه ـ دبیر المماک ـ مستشارالدوله ـ مشاورالممالک ـ نصرالملک ـ حکیم‌الملک ـ آقا سیدکمال‌الدین ـ حاج یمین‌الملک[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴.

شماره سند: ۷۵

فرستنده: کارگزاری استرآباد

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: درگیریهای قشون روس و تراکمه استرآباد (سواد گزارش)

تاریخ: ۱۳ ذی‌حجه ۱۳۳۴

نمره: ۱۳۶۸

تلگراف استرآباد

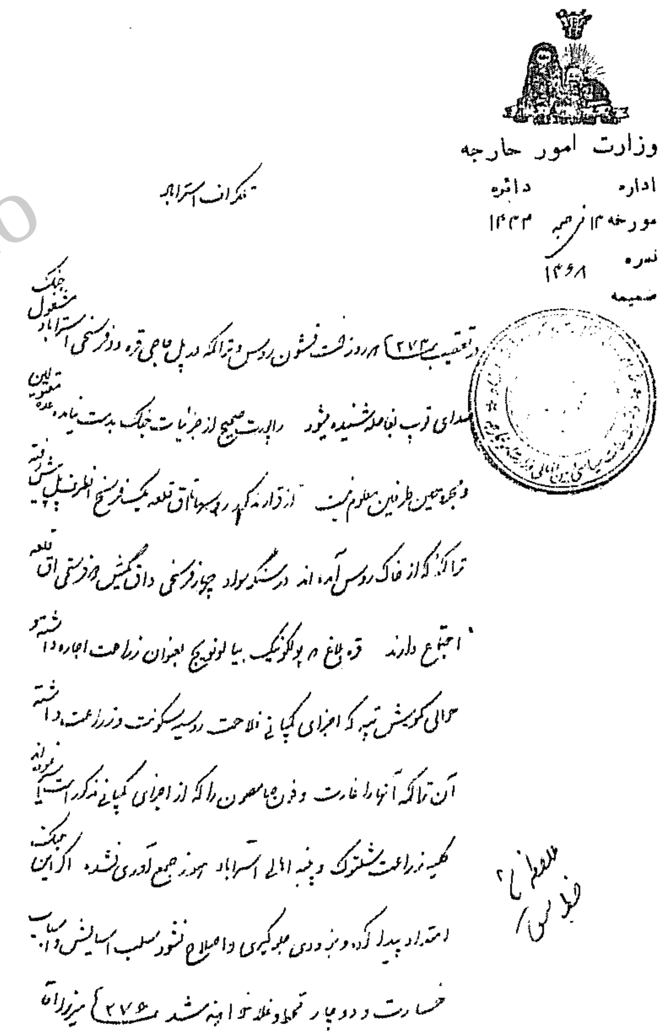
در تعقیب نمره ۲۷۳ دوروز است قشون روس و تراکمه در پل حاجی قره دوفرسخی استرآباد مشغول جنگ صدای توپ به فاصله شنیده می‌شود راپورت صحیح از جزئیات جنگ بدست نیامده، عدهٔ مقتولین و مجروحین طرفین معلوم نیست. از قرار مذکور روسها تا آق‌قلعه یک فرسخ آن طرف پل پیش رفته، تراکمه[ای] که از خاک روس آمده‌اند در سنگر سواد چهار فرسخی واق گمیش دو فرسخی آق‌قلعه اجتماع دارند. قره‌بلاغ که پولکونیک بیالونویچ به عنوان زراعت اجاره داشته و حوالی گمویش تپه که اجزای کمپانی فلاحت روسیه سکونت و زراعت داشته آن تراکمه آنهارا غارت و فون‌صامصون راکه از اجزای کمپانی مذکور است اسیر نموده‌اند کلیهٔ زراعت شلتوک و پنبه اهالی استرآباد هنوز جمع‌آوری نشده، اگر این جنگ امتداد پیداکرده و بزودی جلوگیری و اصلاح نشود سلب آسایش و اسباب خسارت و دوچار [دچار] قحط و غلا خواهند شد. نمره ۲۷۶ میرزاآقا[1]

حاشیه:

ـ ملاحظه شد.

ـ ضبط شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۳۹.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه ۱۴ ذیحجه ۱۳۳۴

نمره ۱۴۶۸

ضمیمه

تلگراف استراباد

در تعقیب ۲۷۳ هر روزه نشست قشون روس و تراکمه در پل حاجی قره دو فرسخی استراباد مشغول جنگ

صدای توپ بفاصله شنیده میشود راپورت صحیح از جزئیات جنگ بدست نیامده عده مقتولین

و مجروحین طرفین معلوم نیست از قراری که روسها [illegible] آق قلعه یک فرسخ [illegible] پیش رفته

تراکمه که از خاک روس آمده اند در [illegible] چهار فرسخی داشت گمیش و دو فرسخی آق قلعه

اجتماع دارند قره بلاغ و پولکونیک بیالونوویچ بعنوان زراعت اجاره داشته

حوالی گمیش تپه که اجزای کمپانی فلاحت روسیه سکونت و زراعت داشته

آن تراکمه آنها را غارت و [illegible] را که از اجزای کمپانی مذکور است اسیر نموده اند

کلیه زراعت [illegible] اهالی استراباد هنوز جمع آوری نشده اگر این جنگ

امتداد پیدا کند و [illegible] اصلاح نشود سلب آسایش و اسباب

خسارت [illegible] خواهد شد ۲۷۶ میرزا آقا

شماره سند: ۷۶

فرستنده: کارگزاری استرآباد

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: نزاع نظامیان روس با تراکمه

تاریخ: ۱۷ ذی‌حجه ۱۳۳۴

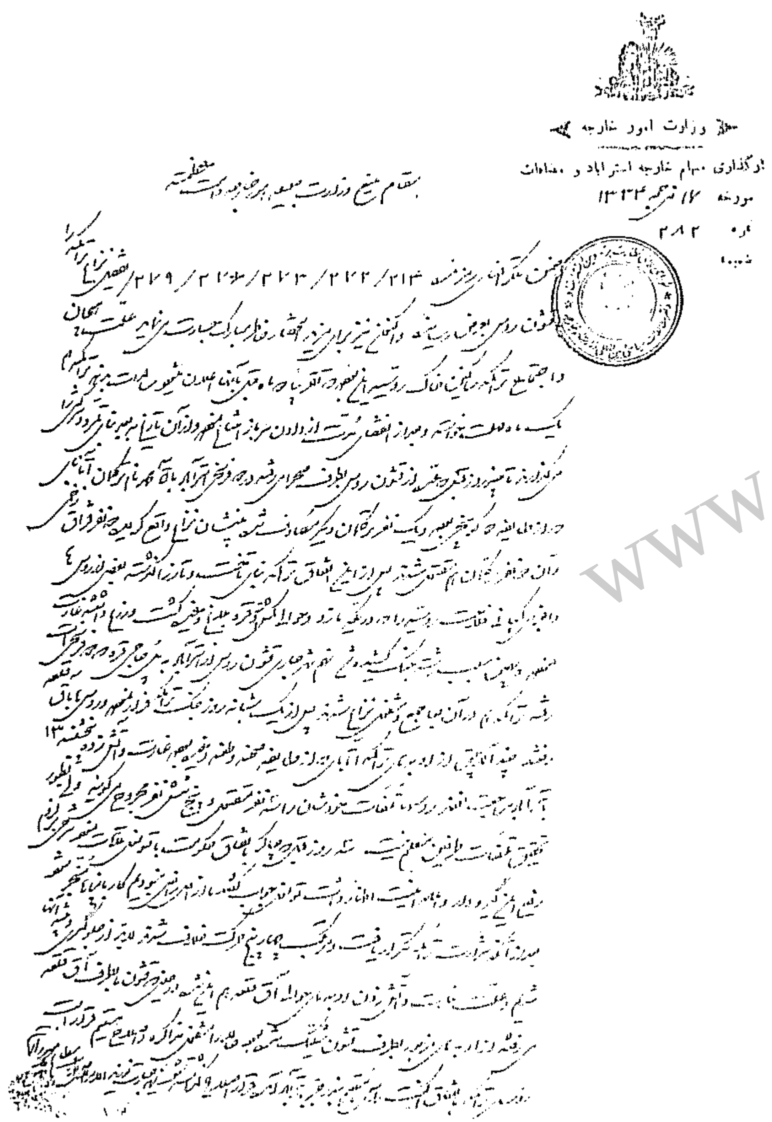
نمره: ۲۸۲

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت عظمته

در ضمن تلگرافهای رمز نمره ۲۱۴/۲۷۲/۲۷۳/۲۷۶/۲۷۹/ تفصیل نزاع تراکمه را با قشون روس به عرض رسانیده و اکنون نیز برای مزید استحضار خاطر مبارک جسارت می‌نماید. علت هیجان و اجتماع تراکمه ساکنین خاک روسیه این بوده که تقریباً دو ماه قبل به آنها اعلان می‌شود سالدات بدهند تراکمه هم یک ماه مهلت خواسته و بعد از انقضای مدت از دادن سرباز امتناع نموده و از آن تاریخ به بعد بنای تمرد و سرکشی را می‌گذارند. تا چند روز قبل که عده[ای] از قشون روس به طرف صحرا می‌رفته در دو فرسخی استرآباد به آقاسید محمد نام ترکمان آتابای که از طایفه دوکوسنچی بوده و یک نفر ترکمان دیگر مصادف شده بینشان نزاع واقع گردیده دو نفر قزاق زخمی و آن دو نفر ترکمان هم مقتول شدند. پس از این اتفاق، تراکمه بنای تاخت و تاز را گذاشته، بعضی از روسها و اجزای کمپانی فلاحت روسیه را که در یکه مازو و حوالی گمش تپه و قره‌بلاغ و غیره کشت‌وزرع داشتند غارت نموده و به همین سبب رشته جنگ کشیده شد. نهم شهر جاری قشون روس از استرآباد به پل حاجی قره که دو فرسخی است رفته، تراکمه هم در آن جاجمع و مشغول نزاع شدند. پس از یک شبانه روز جنگ تراکمه فرار نموده و روس‌ها به آق‌قلعه رفتند. چند آلاچیق از اوبه‌های تراکمه آتابای که از طایفه صحنه و طعنه و غیره بوده غارت و آتش زده، پنجشنبه ۱۳ به استرآباد مراجعت نمودند. روسها تلفات خودشان را سه

نفر مقتول و پنج شش نفر مجروح می‌گویند. ولی به‌طور تحقیق تلفات طرفین معلوم نیست. سه روز قبل که چاکر به اتفاق حکومت با قونسول ملاقات نموده، شرحی بر لزوم رفع این گیرودار و اعادهٔ امنیت اظهار داشت. قونسول جواب گفتند ما از اول راضی نبودیم کار به اینجاها منجر شود بعد از آنکه شرارت تراکمه تکرار یافت و مرتکب چهار پنج حرکت خلاف شدند؛ لابد از جلوگیری و تنبیه آنها شدیم و علت غارت و آتش زدن اوبه‌های حوالی آق‌قلعه هم این شده در حینی که قشون ما به طرف آق‌قلعه می‌رفتند از اوبه‌های مزبور به طرف قشون شلیک شده بود. حالا را مشغول مذاکره و اصلاح هستیم. قرار است رؤسای تراکمه به اتفاق اکنت روس مقیم بندرجز به استرآباد آمده، قرار اصلاح گذاشته شود. زیاده جسارت نورزید. الامرالاجل الاشرف مطاع. چاکر میرزاآقا[1]. سجع مهر: ممتحن الملک

1. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۳۹.

وزارت امور خارجه
کارگذاری مهام خارجه استراباد و مضافات
مورخه ۱۷ محرم ۱۳۳۴
نمره ۲۸۲

شماره سند: ۷۷

فرستنده: سفارت روسیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: پرداخت اقساط بدهی اجاره شیلات توسط لیانازوف

تاریخ: ۱۲ ثور ۱۳۳۴ /۷دکابر ۱۹۱۵ (۲۹ محرم ۱۳۳۴)

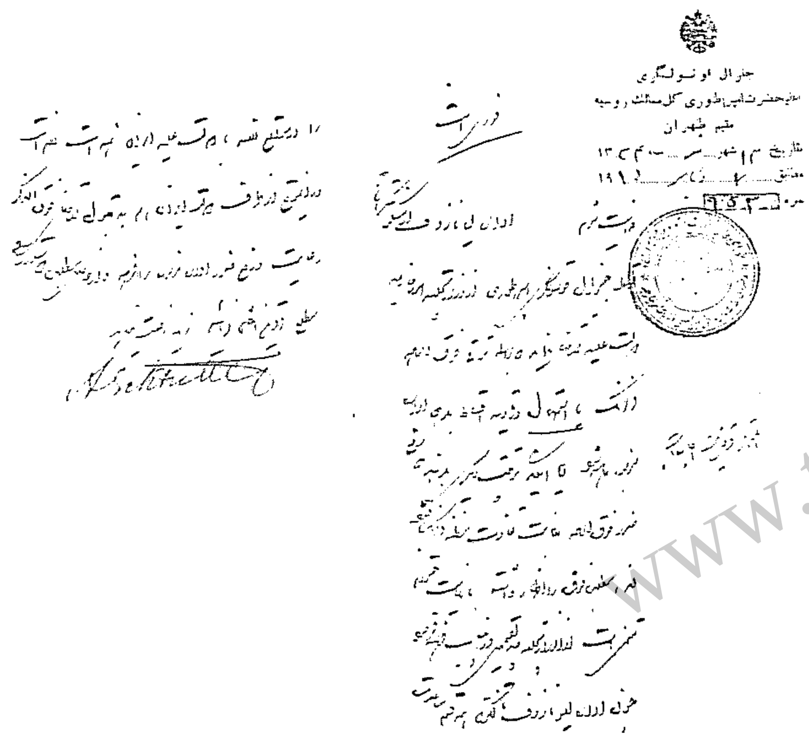
نمره: ۹۵۳

فدایت شوم، اداره لیانازوف از مسکو تلگرافاً توسط جنرال قونسولگری امپراطوری از وزارت جلیله امورخارجه دولت علیه تقاضا می‌نماید که به واسطهٔ ترقی فوق‌العاده فرانک یا استمهال در تأدیه اقساط بدهی اداره مزبور داده شود یا اینکه ترتیب دیگری بدهند که رفع ضرر فوق‌العاده از بابت تفاوت مظنه فرانک بشود. لذا، مطلب فوق را اظهار داشته با نهایت احترام متمنی است از آن وزارت جلیله چه تصمیمی در این باب خواهند فرمود. چون ادارهٔ لیونازوف [لیانازوف]تاکنون همه قسم مساعدت را در مواقع لازمه با دولت علیه ایران نموده است. لازم است در این موقع از طرف دولت ایران هم به قبول تقاضای فوق‌الذکر رعایت و رفع ضرر اداره مزبوره را فرموده و از حاصل مطلب دوستدار را مطلع و قرین استحضار فرمایید. زیاده زحمت نمی‌دهد. امضاء[1]

حاشیه:

ـ فوری است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۶۳، دوسیه ۲.

جنرال قونسولگری
اعلیحضرت امپراطوری کل ممالک روسیه
مقیم طهران

شماره سند: ۷۸

فرستنده: سفارت روسیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: پرداخت اقساط بدهی اجاره شیلات توسط لیانازوف

تاریخ: ۴ ربیع‌الثانی ۱۳۳۴/ ۲۶ ینوار ۱۹۱۶

نمره: ۵۴

یادداشت به اداره محترمه تحریرات روس وزارت جلیله امورخارجه

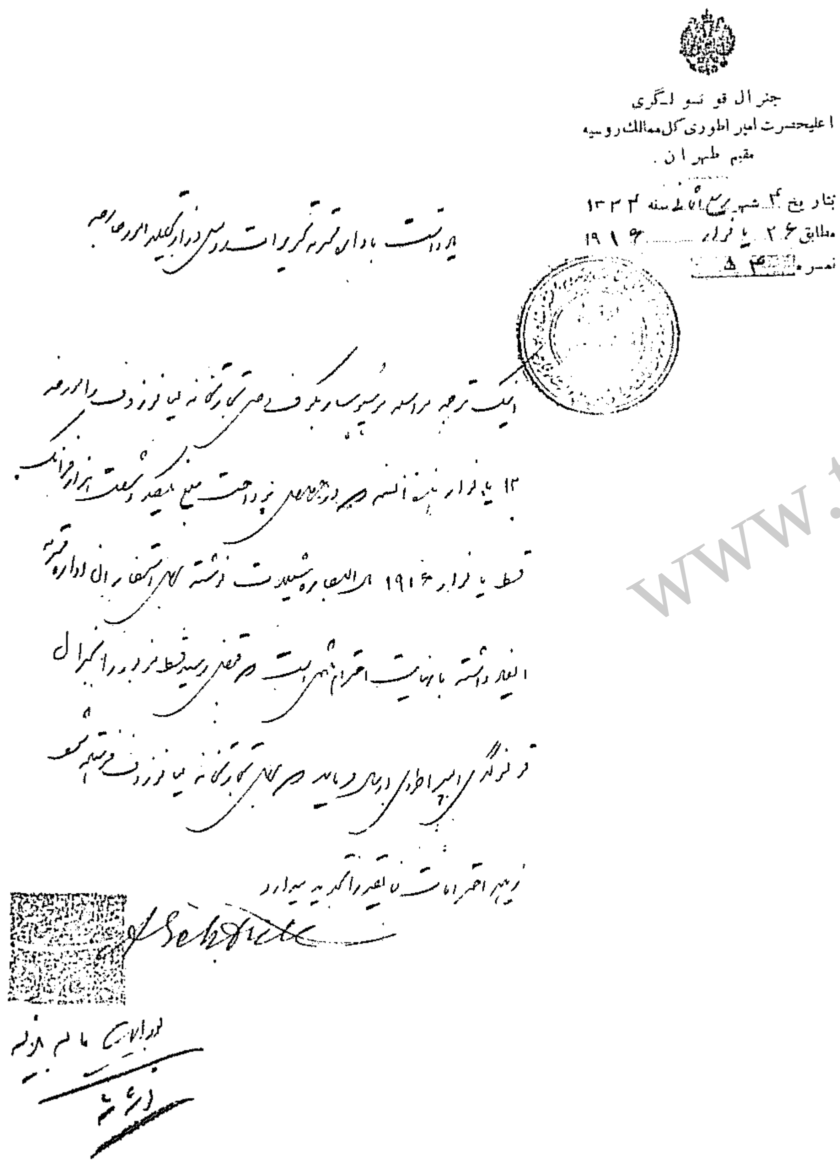
اینک ترجمهٔ مراسله موسیو ساربکوف وصی تجارتخانه لیانوزوف را مورخه ۱۲ ینوار هذه السنه که در خصوص پرداخت مبلغ یکصد و شصت هزار فرانک قسط ینوار ۱۹۱۶ مال‌الاجاره شیلات نوشته برای استحضار آن اداره محترمه ایفاد داشته، با نهایت احترام متمنی است که قبض رسید قسط مزبور را به جنرال قونسولگری امپراطوری ارسال فرمایند، که برای تجارتخانه لیانوزوف فرستاده شود. زیاده احترامات فایقه را تجدید می‌دارد. امضاء[1]. سجع مهر: جنرال قونسول دولت اعلیحضرت امپراطوری روس

حاشیه:

ـ به وزارت مالیه بنویسید

ـ نوشته شد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ ه. ق، کارتن ۶۳، دوسیه ۲.

جنرال قونسولگری
اعلیحضرت امپراطوری کل ممالک روسیه
مقیم طهران

بتاریخ ۴ شهر ربیع الثانی سنه ۱۳۳۴
مطابق ۲۶ ینوار ۱۹۱۶
نمره ۵۴

شماره سند: ۷۹

فرستنده: جنرال قونسولگری روس در تهران

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: شیلات (ترجمه نامه)

تاریخ: ۱۲ یانوار ۱۹۱۶ (۲۰ ربیع الاول ۱۳۳۴)

نمره: ـــ

چنانچه به جنابعالی تلگراف نمودم امروز مبلغ یکصدوشصت هزارفرانک توسط بانک موسوم (برای تجارت خارجه) به‌پاریس برات نمودم که‌به نماینده‌بانک‌شاهنشاهی‌ایران در پاریس بابت قسط اول مورخه[1] ۱۵ـ۲۸ یانوار حساب دولت علیه ایران مربوط به اجاره شیلات بپردازد. چون شعبه بانک (روس برای تجارت خارجه) از پاریس اجازه وزارت خارجه‌برای تأدیه مبلغ مزبور تقاضا نموده‌اند. لذا، اجازه نامهٔ لازمه از وزارت جلیله مزبوره تحصیل نموده به بانک مزبور دادکه به شعبه خود در پاریس ایفاد نماید. وجه را این جانب امروز پرداخته ام و اجازه‌نامه وزارت‌خارجه نیز امروز از پطروگراد ارسال‌گشته، هرچند امروز تأدیه وجه برات تلگرافی شده است و درخصوص اجازه‌نامه هم که توسط پست ارسال شده، مخابرهٔ‌تلگرافی با پاریس گشته باز ممکن است به‌واسطه مسائل پلتیکی این‌زمان شعبه‌بانک مقیم پاریس پرداخت‌وجه برات را موکول به‌وصول اجازه نامه نماید و بدین واسطه دوهفته تأخیر حاصل شود. بدیهی است دولت علیه را از مراتب فوق مستحضر نموده خاطرنشان نمایند که هرگاه تأدیه وجه در پاریس تا زمان رسیدن اجازه‌نامه وزارت خارجه تعویق افتد ایرادی‌نگیرند و نیز متمنی است از دولت علیه قبض رسید مبلغ مزبور را به معمول سابق تحصیل فرموده و پس‌ازثبت دردفتر جنرال قونسولگری برای‌دوستدار ارسال‌فرمایند. زیاده‌احترامات فایقه را تجدیدمی‌دارد. امضا ساربکوف[2]

۱. تکرار شده است

۲. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۶۳، دوسیه ۲.

شماره سند: ۸۰

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: قرارداد نفت خوشتاریا (سواد)

تاریخ: ۷ حوت (۵ ربیع‌الثانی) توشقان ئیل ۱۳۳۴

نمره: ـــ

قرارداد فی‌مابین حضرت اشرف سپهسالار اعظم و آقای خشداریا کمپانی

ماده اول ـ من‌سپهسالار اعظم نظر به مندرجات فرمان پادشاهی مورخه شعبان ۱۳۱۳ که به موجب آن امتیاز معادن نفط [نفت] محال ثلاثه تنکابن و کجور و کلارستاق به من داده شده است اظهار می‌دارم و کمپانی خشداریا را مأمور می‌نمایم که تمام اقدامات لازمه را برای اجرای امتیاز مذکور به عمل آورد. برای این مقصود و به جهت اینکه امور راجعه به انکشاف و حفرمعادن آسان شود اظهار می‌دارم که امتیاز مذکور با تمام حقوق راجعه به آن از تاریخ حال تا نودونه سال به کمپانی خشداریا واگذار می‌نمایم واصل فرمان مذکور هم که به مهر و امضا اعلیحضرت مرحوم ناصرالدین شاه ممهور و ممضی و به مهر وزرای اعلیحضرتی نیز ممهور است. از جمله مهر مرحوم مجدالدوله وزیر علوم و معادن است. این نکته را هم اظهار می‌دارم که از تاریخ این ورقه در تمام مدت مسئولیت اجرای فرمان مذکور به عهده کمپانی خشداریا ذوی‌الحقوق او خواهد بود.

مادهٔ دوم ـ من کمپانی خشداریا حق دارم تحقیقات لازمه در معادن نفط در مدت یک سال از تاریخ آخر جنگ و صلح دولت روسیه با سایر دول متخاصم به‌جا بیاورم.

ماده سوم ـ من خشداریای کمپانی متعهد هستم در صورتی که پیدا نمایم برای خودم یک استخراج معدن نفط در مدت معین شده نظر به ماده دوم تقدیم نمایم به‌حضرت اشرف پنجاه

هزار منات بدون عوض و همچنین تقدیم نمایم صدهزار منات از قرار پوطی[1] بنابه ماده پنجم این قرار داد در این صورت مبلغ صدهزار منات پرداخته خواهد شد و بعد از قرار کسر خواهد شد.

ماده چهارم- اگر تا مدت آخر وعده یعنی در مدت یکسال از روز قرارداد صلح دولت روسیه با سایر دول متخاصم از عهده برنیایم من نخواهم پرداخت شرایط استخراج معدن نفط را که پنجاه هزار منات بدون عوض و صدهزار منات از بابت حساب[2] پوطی و آن وقت من خشداریای کمپانی تمام اختیارات خود را از دست می‌دهم، یعنی آنچه که در این قرار داد به من واگذار شده است.

ماده پنجم ـ برای انجام این کار اگر من پیدا کنم یک استخراج نفطی متعهد هستم بدهم به‌حضرت اشرف از هر پوطی یک کوپیک تا زمانی که نفط حاصل بشود در محل اطراف این امتیاز با رعایت ماده سوم این قرار داد که از بابت صدهزار منات مساعده محسوب خواهد شد.

مادهٔ ششم ـ تمام حقوق در این امتیاز که در شعبان هزار و سیصدو سیزده اعلیحضرت مرحوم ناصرالدین شاه واگذار کرده است نیز همچنین خشداریای کمپانی آزاد است واگذار کند به یک نفر و یا یک تجارت خانه که دارای اوراق سهام باشد. در این صورت قبول کنندهٔ این امتیاز به عهده می‌گیرد، تمام شرایط این قرارداد را و همچنین قرار داد پوطی که منفعت حضرت اشرف تقدیم بشود و همچنین تمام مواد این قرارداد.

ماده هفتم ـ در تمام اطراف که می‌شود نفط استخراج کرد من که سپهسالار اعظم هستم حق دارم اینکه نگاه دارم یک نفر نماینده برای مواظبت مقدار نفط استخراج شده، در هر صورت نماینده حق مداخله در امورات داخلی این اداره ندارد به جز اینکه ناظر در استخراج نفط باشد.

ماده هشتم ـ نه من سپهسالار اعظم و نه اشخاصیکه از طرف من به آنها امتیاز واگذار

---

۱. پوط: [پوت] مقیاس وزن در روسیه معادل ۱۶ کیلوگرم
۲. [از بابت حساب] تکرار شده است

می‌شود به‌هیچ وجه نمی‌توانند نقض کنند این امتیاز را و تغییر بدهند و خشداریای کمپانی یا اشخاصی که امتیاز از طرف من به آنها واگذار شده کاملاً و مرتباً بایست انجام بدهیم مواد این قرار داد را.

ماده نهم ـ موعد این قرارداد معین می‌شود در مدت ۹۹ سال با همین قرارداد حق تجدید خواهند داشت.

ماده دهم ـ تمام مذاکرات در باب این قرارداد حل می‌شود در محکمه سه نفری که طرفین معین نمایند حکمیت محکمه سه نفری حکمیت خواهد داشت برای طرفین. پنجم ربیع‌الثانی ۱۳۳۴ مطابق ۲۷ یا نوار ۱۹۱۶. محمد ولی سپهسالار اعظم. تمبر ثبت به مهر دولتی برسد، مؤید الملک مدیر کل. در دفتر ثبت اسناد وزارت خارجه در تحت نمره ۳۰ ثبت گردید. مورخه هفتم حوت توشقان‌ئیل ۱۳۳۴ مطابق ۲۷فوریه ۱۹۱۶.[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ ه. ق، کارتن ۳۵، دوسیه ۱۰.

وزارت امور خارجه

قرارداد فیمابین حضرت اشرف سپهسالار اعظم و آقای خشداریا کمپانی

شمارهٔ سند: ۸۱

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قرارداد نفت خوشتاریا

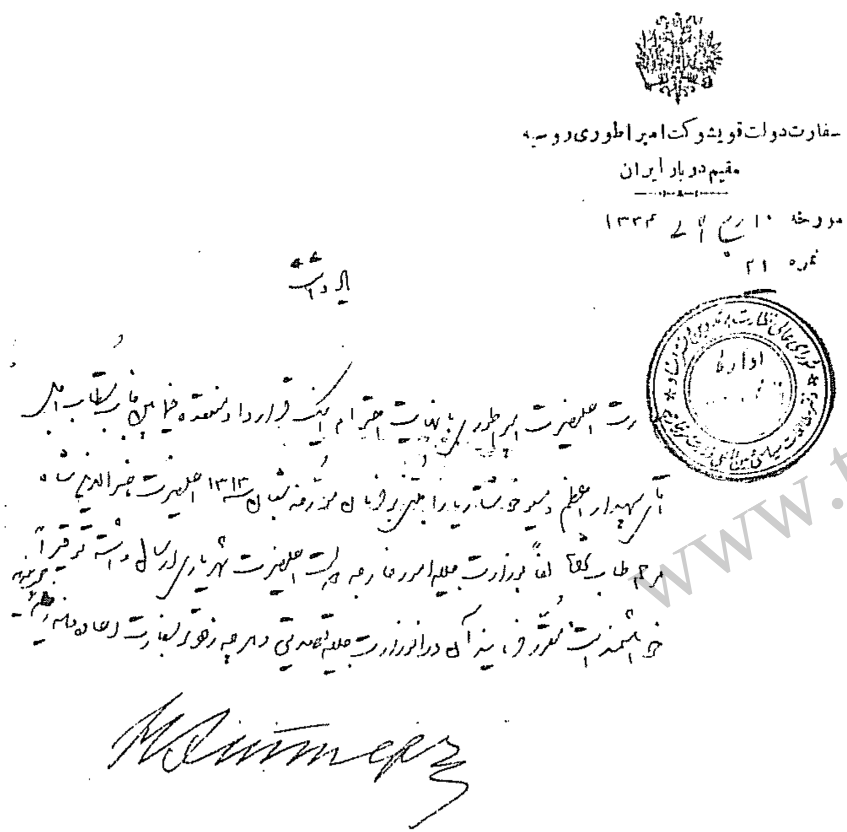
تاریخ: ۱۰ ربیع الثانی ۱۳۳۴

نمره: ۲۱

یادداشت

سفارت اعلیحضرت امپراطوری با نهایت احترام اینک قرار داد منعقده فی‌مابین جناب مستطاب اجل آقای سپهدار اعظم و مسیوخوشتاریا را مبنی بر فرمان مورخه شعبان سنه ۱۳۱۳ اعلیحضرت ناصرالدین شاه مرحوم طاب‌ثراه لفاًبه وزارت جلیله امورخارجه دولت اعلیحضرت شهریاری ارسال داشته، توقیراً خواهشمند است مقرر فرمایند آن [قرارداد] در آن وزارت جلیله تصدیق و هرچه زودتر به سفارت اعاده فرمایند. زیاده زحمت نمی‌دهد[1] امضاء[2]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ ه. ق، کارتن ۳۵، دوسیه ۱۰.
۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۸۴.

سفارت دولت قوی شوکت امپراطوری روسیه
مقیم دربار ایران
مورخه ۱۰ ربیع الثانی ۱۳۳۴
نمره ۲۱
یادداشت

سفارت اعلیحضرت امپراطوری با نهایت احترام اینک قرار داد منعقده فی مابین جناب مستطاب اجل آقای سپهدار اعظم و مسیو خوشتاریا را مبنی بر فرمان مورخه شعبان ۱۳۱۳ اعلیحضرت ناصرالدین شاه مرحوم طاب ثراه لفاً به وزارت جلیله امور خارجه دولت اعلیحضرت شهریاری ارسال داشته توقیراً خواهشمند است مقرر فرمایند آن در آن وزارت جلیله تصدیق و هرچه زودتر به سفارت اعاده فرمایند زیاده زحمت نمی‌دهد

شماره سند: ۸۲

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: واگذاری امتیاز استخراج نفت شمال به خوشتاریا

تاریخ: ۲۳ ربیع الثانی ۱۳۳۴

نمره: ۱۵۶۴۳/۶۳۱

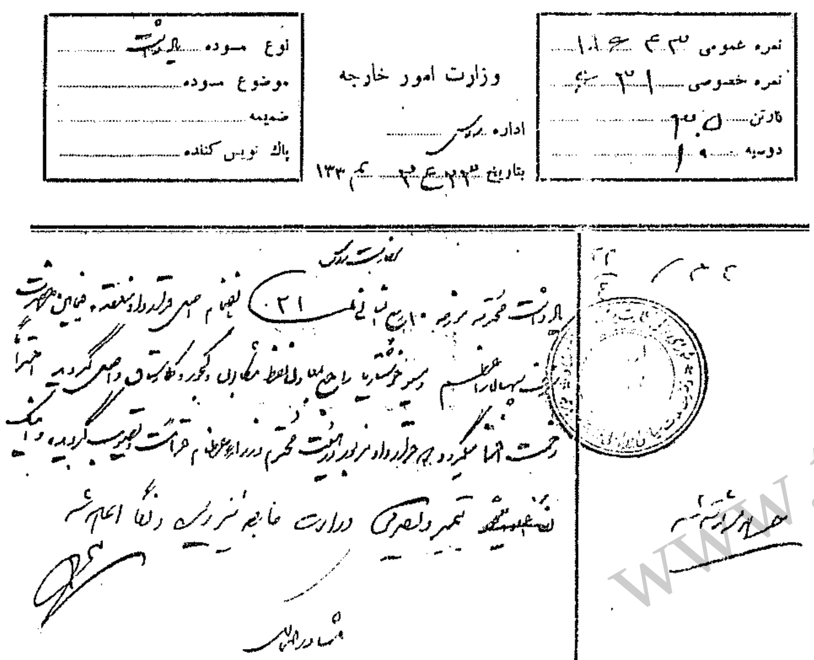
به سفارت روس

یادداشت محترمه مورخه ۱۰ ربیع‌الثانی نمره ۲۱ بـه انضمـام اصـل قـرار داد مـنعقده فی‌مابین حضرت اشرف سپهسالار اعـظم و مسیوخوشتـاریا راجـع بـه معـادن نـفط تنکـابون [تنکابن] و کجور و کلارستاق واصل گردید. احتراماً زحمت افزا می‌گردد که قرار داد مـزبور در هیئت محترم وزرا عظام قرائت و تصویب گردیده و اینک به تمبر و تصدیق وزارت خارجه نیز رسیده و لفاً اعاده شد. امضاء: مشاور الممالک[1]

حاشیه:

ـ حسب الامر نوشته شد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۵، دوسیه ۱۰.

وزارت امور خارجه

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه

اداره

بتاریخ

نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۸۳

فرستنده: ــــ

گیرنده: ــــ

موضوع: قرار داد وزارت مالیه با خوشتاریا در مورد اجاره دادن شبه جزیره میانکاله

تاریخ: ۲۱ حوت (۶ جمادی الاول) ۱۳۳۴

نمره: ۳۴۳۷۵/۴۴۴۴

قرار داد ذیل مابین وزارت مالیه و مسیوخشتاریا تبعه دولت امپراطور روس منعقد می‌گردد.

شبه جزیره میان کاله استرآباد به حدود ذیل و شرایط مشروحه به مسیوخوشتاریا اجاره داده می‌شود؛ شمال دریای مازندران جنوب خلیج استرآباد شرق آشوراده غرب ارک پلیکان الی سامان راکماره.

(۱) مدت این اجاره از تاریخ امضاء پنجاه ساله خواهد بود.

(۲) تا پنج سال از تاریخ اجاره نامچه حاضره دیناری از بابت مال‌الاجاره برذمهٔ مستأجر تعلق نمی‌گیرد.

(۳) از سال ششم صدی بیست از عایدات خالص اراضی مزبوره به دولت علیه کارسازی خواهد شد.

(۴) این اجاره فقط برای فلاحت و زراعتْ در اراضی مزبوره است. غیر از زراعت و فلاحت هیچ تصرفات دیگری مستأجر حق ندارد.

(۵) مال الاجاره هر سالی در آخر همان سال یک دفعه کارسازی خواهد شد.

(۶) دولت حق تفتیش در دفاتر کمپانی خواهد داشت.

(۷) بعد از انقضای مدت هر نوع خرجی کمپانی در اراضی مزبوره برای تسطیح و آبادانی و

مساکن رعیتی نموده باشد مجاناًو بلاعوض به دولت علیه ایران واگذار خواهد کرد.

(۸) مسیو خشداریا می‌تواند این شبه‌جزیره مستأجره مزبوره خود را به‌شخص دیگر یا کمپانی دیگر واگذار کند، ولی آن دیگری ملتزم در رفتار به همین شرایط مذکوره است. تهران نسختین تحریر شد، فی ۲۱ برج حوت مطابق ۶ جمادی‌الاولی ۱۳۳۴ وزیر مالیه مالیه علی یمین الملک (وزارت مالیه) محل امضای مسیوخشداریا[1]

حاشیه:

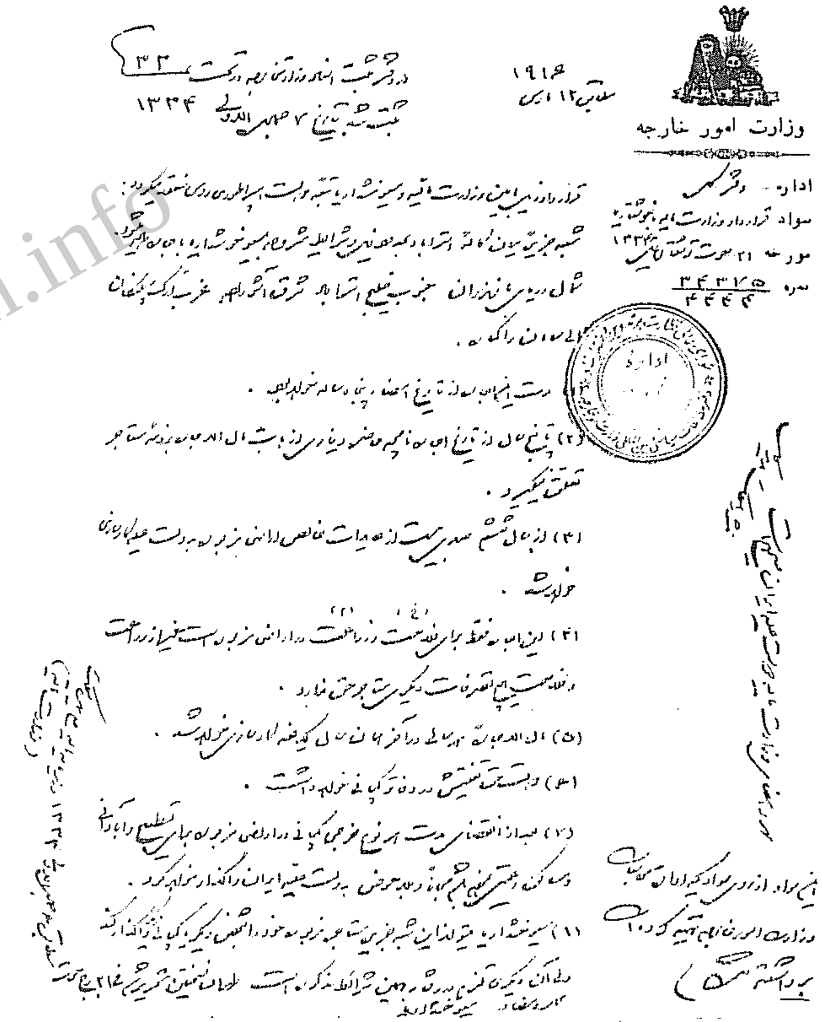
ـ این سواد از روی سوادی که اداره محاسبات وزارت امورخارجه تهیه کرده است برداشته شده.

ـ مهر و امضای وزارت مالیه دولت علیه ایران صحیح است منشورالملک مدیرکل.

ـ در دفتر ثبت اسناد وزارت خارجه در تحت نمره ۳۳ ثبت شد بتاریخ ۷ جمادی‌الاولی ۱۳۳۴ مطابق ۱۲ مارس ۱۹۱۶.

۱ ـ بنابر آنچه که در متن تصریح شده، عبارت مندرج «زراعت و فلاحت» می‌باشد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۷۴.

شماره سند: ۸۴

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: قرارداد سپهسالار با خوشتاریا درمورد استخراج نفت شمال (سواد)

تاریخ: ۷ جمادی الاول ۱۳۳۴

نمره: ۳۴

سواد قرارداد حضرت اشرف سپهسالار اعظم با مسیوخوشتاریا

اول ـ نظربه اینکه آکاکی میفودی نویچ خشداریا از دولت علیه ایران در تاریخ یکشنبه هفتم جمادی‌الاولی ۱۳۳۴ حق انحصار مخصوص برای کشف و استخراج نفت و موم طبیعی و قیر در ایالات استرآباد و مازندران و گیلان تحصیل کرده است این جانب سپهسالار اعظم نیز برای کشف و استخراج معادن مفیده[ای] که در امتیاز نامه فوق ذکر شده یعنی نفط و موم طبیعی قیر اراضی متعلقه خود را از ایالات استرآباد مازندران و گیلان به استثنای املاک تنکابن و کجور کلارستاق که در موضوع آنها قرار داد جداگانه در تاریخ ۵ ربیع‌الثانی ۱۳۳۴ درباب استخراج نفط داده شده است به مسیوخشداریا از مدت (۸۰)سال واگذار می‌نماید.

دوم ـ از هر پوط نفط و موم طبیعی و قیرکه استخراج خواهد شد مسیو خشداریا به حضرت اشرف سپهسالار اعظم باید همه ساله نیم کپک قبل از انقضای یک ماه بعد از تعیین محاسبات سالیانه بپردازد و آن قیمتی که از این محصولات معادن برای استخراج و حمل و نقل به مصرف خواهد رسید. حضرت اشرف سپهسالار اعظم حق این استفاده را از آنها نخواهند داشت و تعیین یک مقدار استخراج محصولات معادن برای حقوق معینه[ای] که آزاد باید استفاده نمایند از روی دفاتر مسیوخشداریا معین خواهد شد.

سوم ـ این جانب سپهسالار اعظم در مدت تمام این امتیاز نامه یعنی هشتاد سال اراضی

لازمه برای تأمین ابنیه جهت استخراج و حمل و نقل نفط و موم طبیعی و قیر و کلیه لوازم راجع به این استخراج مجاناً به مسیو خشداریا واگذار می‌نمایم.

چهارم ـ کلیه امتیازات و تعهدات این قرار داد را مسیوخشداریا، می‌تواند به شخص ثالث یا تجارتخانه و کمپانی کلاً و جزواً واگذار نماید، مشروط بر اینکه قائم مقام مشارالیه به توافق تعهدات این قرار داد رفتار نماید.

پنجم ـ این جانب سپهسالار اعظم متعهد می‌شوم که مسیو خشداریا، یا بـه قـائم‌مقام مشارالیه در موقع انعقاد قرارداد در باب‌اراضی که در امتیاز نامه مزبور ذکر شده است مساعدت نماید.

ششم ـ اگر مسیو خشداریا و قائم مقام مشارالیه موافق این قرارداد کماکان رفتار نمایند، در این صورت نه حضرت اشرف سپهسالار اعظم و نه اینکه قایم مقام معزی‌الیه به هیچ وجه مـن ـ الوجوه حق تغییر یا نقض این قرار داد را ندارند[۱].

محمد ولی سپهسالار اعظم صحیح است

محل مهر سپهسالار اعظم

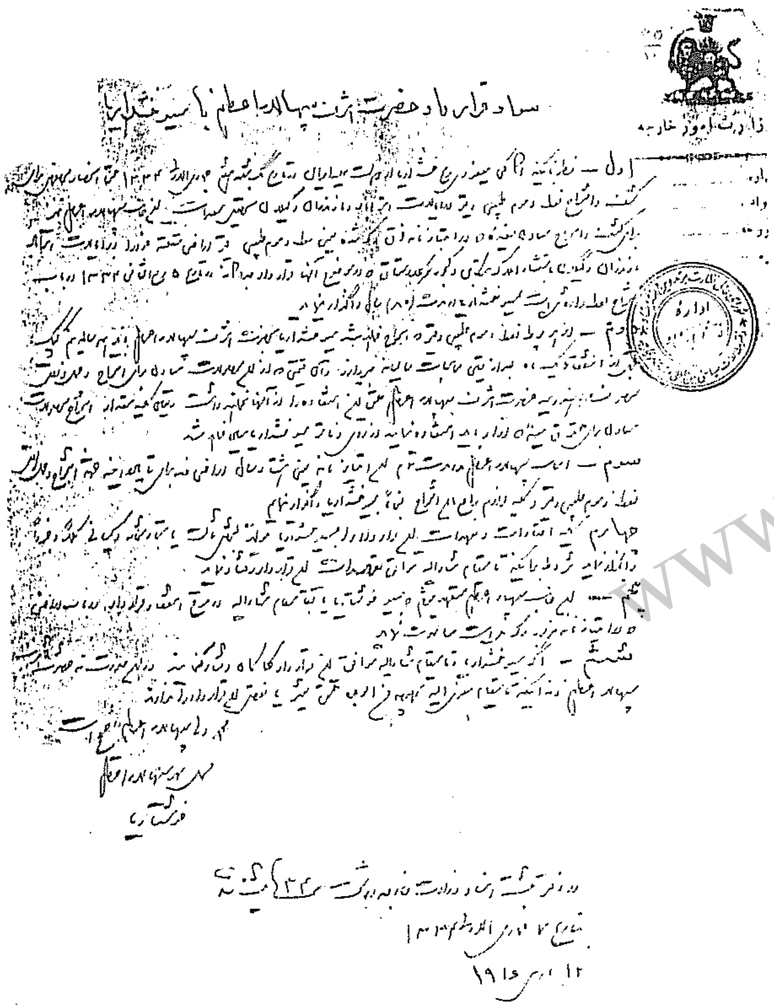
خوشتاریا

در دفتر ثبت اسناد وزارت خارجه در تحت نمره ۳۴ ثبت شد.

به تاریخ ۷ جمادی‌الاولی ۱۳۳۴

۱۲ مارس ۱۹۱۶

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۳ هـ. ق، کارتن ۳۵، دوسیه ۱۰.

شماره سند: ۸۵

فرستنده: کارگزاری بندرجز

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تلگراف کارگزاری بندرجز در خصوص امتیاز نفت شمال (سواد)

تاریخ: ۱۵ رمضان ۱۳۳۴

نمره: ۱۰۳۲

تلگراف بندرجز

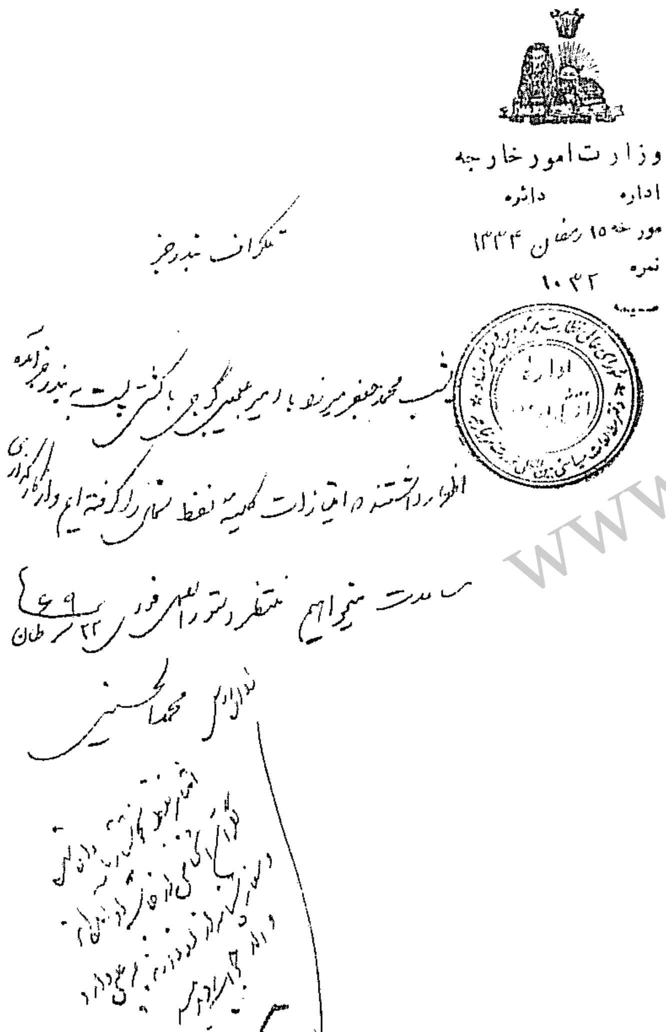
دیشب محمد جعفر میرزا با امیر عجیبی گرجی با کشتی پست به بندر جز آمده، اظهار داشتند که امتیازات کلیّه نفط [نفت] شمال را گرفته‌ایم و از کارگزاری مساعدت می‌خواهیم. منتظر دستورالعمل فوری. نمره ۶۹، ۲۲ سرطان

محمد الحسینی[1]

حاشیه:

- اداره روس امتیاز نفط به خوشتاریا داده شده اگر آن اشخاص از جانب او آمده‌اند و سفارشنامه از او دارند چه عیبی دارد والاجواب رد بدهید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱۱.

وزارت امور خارجه
اداره دائره
مورخه ۱۵ رمضان ۱۳۳۴
نمره ۱۰۳۲

تلگراف بندرجز

دیشب محمد جعفر میرزا با امیر عجیبی گرجی با کشتی پست به بندر جز آمده اظهار داشتند در امتیازات کلیه نفط شمال را گرفته‌ایم و از کارگزاری مساعدت میخواهیم منتظر دستورالعمل فوری ۶۹ ۲۲ سرطان

محمد الحسینی

شماره سند: ۸۶

فرستنده: وزارت مالیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: امتیاز نفت شمال

تاریخ: ۲۷ سنبله ۱۳۳۴ (۲۱ ذیقعده ۱۳۳۴)

نمره: ۱۵۵۲۳

وزارت جلیله امورخارجه

راجع به اقدامات شاهزاده محمد جعفر میرزا که به عنوان رئیس معادن و امتیازات نفط [نفت] شمال از طرف آن وزارت جلیله و وزارت فواید عامّه به اتفاق مأمورین شرکت خوشتاریا وارد بندر جز شده، راپورتی از رئیس گمرکات آنجا به ادارهٔ مرکزی گمرکات رسیده، و سوادش را به وزارت مالیّه فرستاده‌اند. اینک سواد راپورت مزبور محض استحضار خاطر محترم اولیای آن وزارت جلیله تلواً ارسال می‌شود که نسبت به مندرجات آن کاملاً دقت نظر فرموده مقرر فرمایید در جلوگیری از عملّیات بی‌رویه مأمورین جداً اقدامات موثره به عمل آورده نتیجه را هم به وزارت مالیه اعلام دارند تا جواب ادارهٔ مرکزی گمرکات برطبق آن صادر گردد[1]. امضا

حاشیه:

ـ محمد جعفر میرزا نماینده وزارت خارجه نیست وانگهی ظروف و اسباب سرمیز و غیره جزو اشیای معاف از حقوق گمرک محسوب نمی‌شود.

قرارداد خوشتاریا جواب داده‌ایم[2].

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱۱.

۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۹۰.

طهران بتاریخ ۲۷ م سنبله ۱۳۳۴

وزارت مالیه

کابینه وزیر

نمره ۱۵۵۲۳

وزارت جلیله امورخارجه

راجع به اقدامات شاهزاده محمد جعفر میرزا که بعنوان رئیس معادن و امتیازات نفط شمال از طرف آن وزارت جلیله و وزارت فواید عامه باتفاق مأمورین شرکت خوشتاریا وارد بندر جز شده راپورتی از رئیس گمرکات آنجا به اداره مرکزی گمرکات رسیده و سوادش را بوزارت مالیه فرستاده‌اند اینک سواد راپورت مزبور محض استحضار خاطر محترم اولیای آن وزارت جلیله تلواً ارسال میشود که نسبت بمندرجات آن کاملاً دقت نظر فرموده مقرر فرمایید در جلوگیری از عملیات بی‌رویه مأمورین جداً اقدامات موثره بعمل آورده نتیجه را هم بوزارت مالیه اعلام دارند تا جواب اداره مرکزی گمرکات برطبق آن صادر گردد

۹۰

محمد جعفر میرزا نماینده وزارت خارجه نیست وانگهی ظروف و اسباب سرمیز و غیره جزو اشیای معاف از حقوق گمرک محسوب نمیشود قرارداد خوشتاریا جواب داده‌ایم

شماره سند: ۸۷

فرستنده: وزارت مالیه

گیرنده: اداره کل گمرکات

موضوع: ترجمه گزارش رئیس گمرک بندرجز درخصوص امتیاز نفت شمال (سواد)

تاریخ: ـــ

نمره: ـــ

اداره کل گمرکات

شاهزاده محمد جعفر میرزا که خود را به عنوان رئیس معادن و امتیازات نفت شمال از طرف وزارتین امور خارجه و فواید عامّه معرفی می‌نماید به اتفاق مأمورین شرکت خوشتاریا وارد بندر جز شده‌اند و حضرات کنتراتی در دست دارند که سواد خلاصه آن از این قرار است:

ارتیکل ۹ ـ تمام اسباب و اشیای لازمه متعلق به صاحب امتیاز چه از جهت تفتیشات اولیه و چه از بابت ساختمان و چه از بابت توسعه محل استخراج معادن وادوات که وارد خاک ایران می‌شوند از ادای حقوق گمرکی معافند. نمایندهٔ دولت و اعضای ادارهٔ خوشتاریا مفاد مندرجات این آرتیکل را سوء تفسیر نموده و مدعی هستند که می‌توان کلیه اشیای مشروحهٔ ذیل را با معافیّت از حقوق وارد نمود:

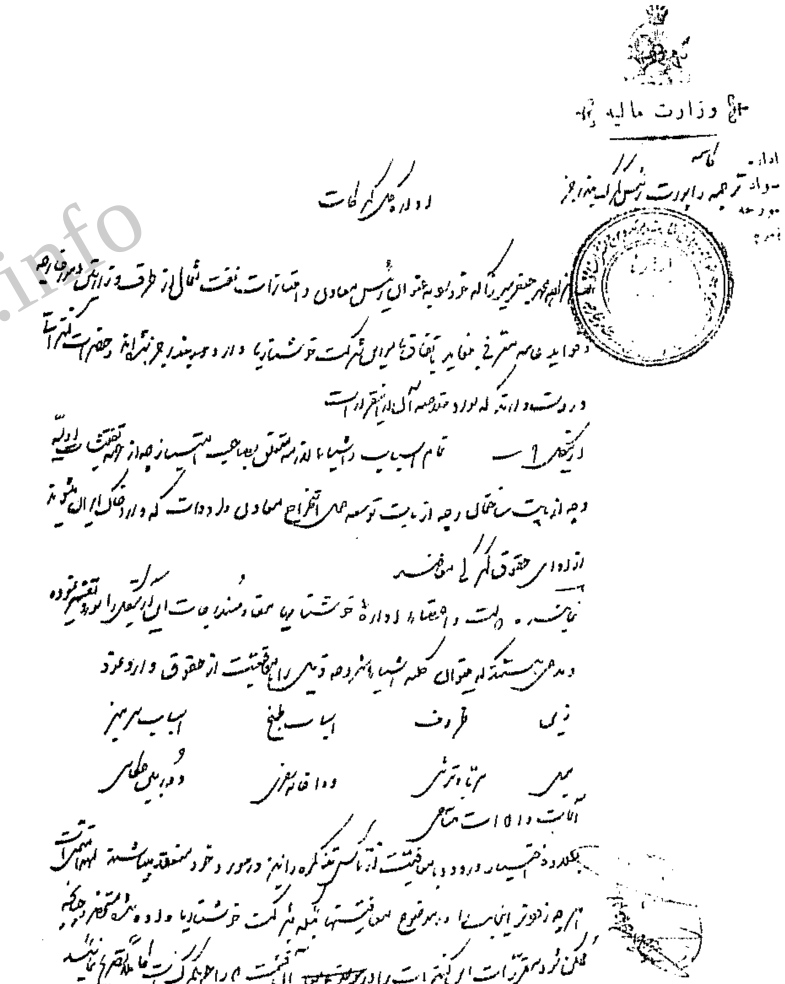
زین ـ ظروف ـ اسباب طبخ ـ اسباب سرمیز ـ مبل ـ مربّا و ترشی ـ دواخانه سفری ـ دوربین عکاسی ـ آلات و ادوات مساحی

به علاوه، اختیار ورود با معافیت از تاکس تذکره را نیز در مورد خود معتقد می‌باشند، لهذا، متمنی است هرچه زودتر این‌جانب را در موضوع معافیتهایی که به شرکت خوشتاریا داده شده مستحضر و چنانچه ممکن شود مقررات این کنترات را در آن قسمت که راجع به گمرک

است کاملاً تصریح نمایید. امضا[1]

سواد مطابق سواد واصله است. امضاء. سجع مهر.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱۱.

شماره سند: ۸۸

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت مالیه

موضوع: امتیاز نفت شمال

تاریخ: ۲۸ ذی‌قعده ۱۳۳۴

نمره: ۳۳۲۱/۲۷۲۴

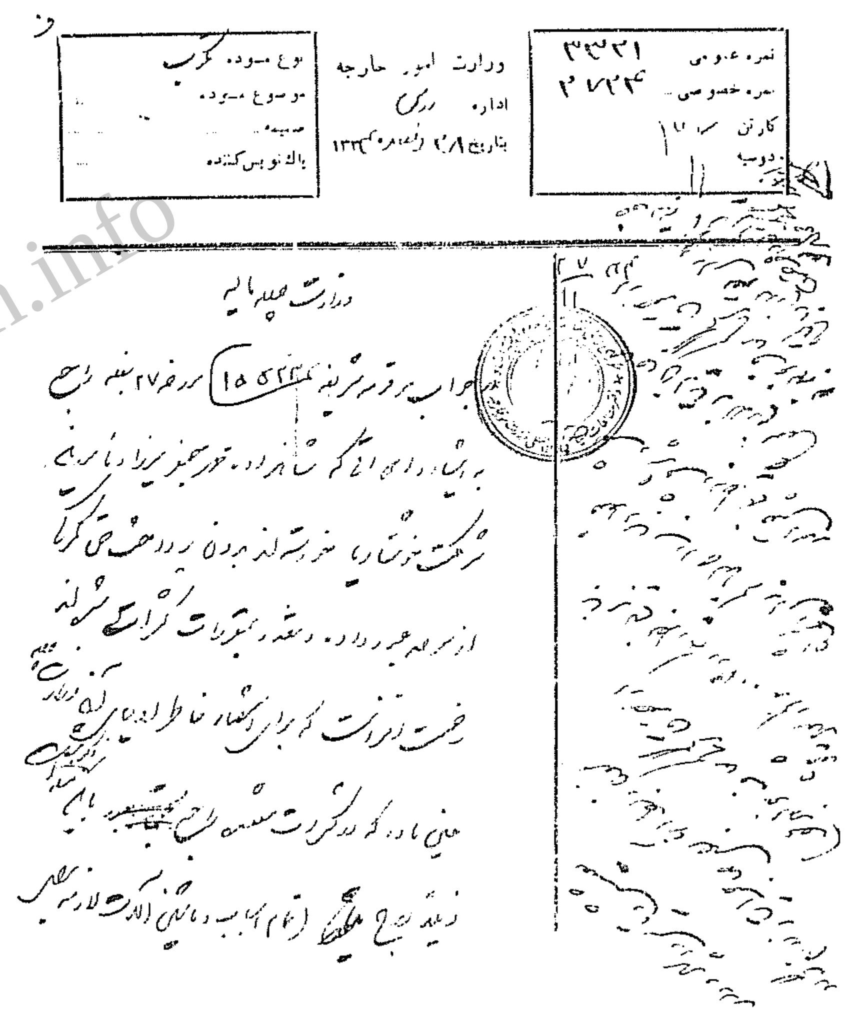
وزارت جلیله مالیه

درجواب مرقومه شریفه نمره ۱۵۵۲۳ مورخه ۲۷ سنبله راجع به اشیا و ادواتی که شاهزاده محمد جعفر میرزا و مأمورین شرکت خوشتاریا خواسته‌اند بدون پرداخت حق‌گمرکی از سرحد عبور داده و متعذر به مقررات کنتراتی شده‌اند. زحمت افزاست که برای استحضار خاطر اولیای آن وزارت جلیله عین ماده[ای] که در کنترات منعقده راجع به این مسئله ذکر شده است ذیلاً درج (تمام اسباب و ماشین آلات لازمه برای تفتیش و تأسیس و ایجاد و دایر نمودن وبسط آنها برای صاحب امتیاز لازم گردد از حقوق گمرکی معاف خواهد بود) بنابراین، به‌طوری که از ماده مذکور مستفاد می‌شود فقط اسباب وادواتی که برای استخراج معادن نفت و پیشرفت وبسط این قبیل امور صاحبان امتیاز لازم شود از حقوق گمرکی معاف خواهند بود و برای بقیه لوازم و مایحتاج خود البته ناگزیر از پرداخت حقوق گمرکی خواهد بود. امضا[1]

حاشیه:

ـ ۳۴/۱۱/۲۷

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۴ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱۱.

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
تاریخ
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۸۹

فرستنده: سفارت ایران در لاهه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: جنگ روس و عثمانی در ایران

تاریخ: ۹ محرم ۱۳۳۵

نمره: ۱۰۰۰/۱۰

آقای وزیر

اخباراتی که جراید روس در باب جنگ در ایران می‌نویسند مبنی بر آن است که روسها جداً می‌خواهند به طرف همدان پیش بروند. بیجار را می‌گویند تصرف کرده‌اند و عثمانیها را از دهات احمدآباد و حاتم‌آباد و غیره بیرون کرده‌اند. حالا چقدرش راست باشد عنقریب معلوم خواهد شد. به‌علاوه، این اخبارات را به یک آب و تاب مخصوص ذکر می‌نمایند که گوئیا فتح بغداد وازمیر باشد. مثلاً اسامی دهات کوچک را نصف کرده می‌نویسند. دهات احمد وآباد را مثل اینکه دو ده باشند؛ با وجود تمام این تفاصیل بنده بعضی اطلاعات خیلی صحیح دارم که عنقریب عثمانیها با قوت زیادتری در ایران با روسها طرف خواهند شد و بعضی قراین این طور نشان می‌دهد که با ورود مسیوکولمان سفیر کبیر تازهٔ آلمان به اسلامبول اقدامات عثمانیها در ایران شروع خواهد شد. بدیهی است ممکن است فدوی خطا فهمیده باشد. زیاده عرضی ندارد.

امضا[1] و سجع مهر: محمد ۱۳۰۰

حاشیه:

- روس و عثمانی در ایران

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۷.

سفارت دولت علیه ایران

در لاهه

۹ محرم ۱۳۳۵

آقای وزیر

[illegible]

شماره سند: ۹۰

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: اعتراض به تصاحب اموال و مواشی تراکمه از سوی نظامیان روس

تاریخ: ۶ رجب ۱۳۳۵

نمره: ۳۶۱۹/۲۶۳۴

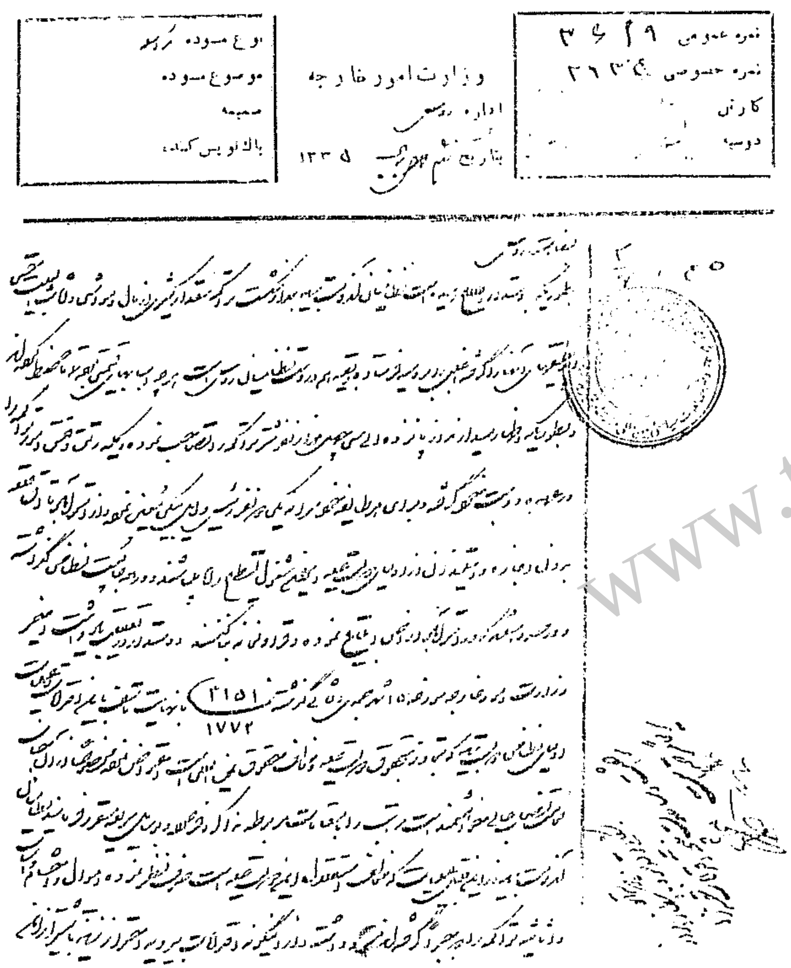
به‌سفارت روس

به‌طوری که به دوستدار اطلاع رسیده است نظامیان آن دولت بهیه بعد از شکست تراکمه مقدار کثیری ازمال و مواشی و اثاث‌البیت حتی آلاچیقهای آنها را گرفته اغلب را به روسیه فرستاده بقیه هم در دست نظامیان روس است. هرچه اسبابهای قیمتی بوده تماماً ضبط کرده‌اند و به‌طوری که اظهار می‌دارند از پانزده الی سی چهل هزار نفر شتر تراکمه را تصاحب نموده و کلیه رتق و فتق امور تراکمه را در عهده و دست خود گرفته و برای هر طایفه خودسرانه یکی دو نفر رئیس وایل بیگی معین نموده و از استرآباد تا آق‌قلعه بدون اجازه و استیذان از اولیای دولت علیه ایران مشغول تسطیح راه می‌باشند در همه جاپست نظامی گذاشته و درصدد هستند که در استرآباد اراضی ابتیاع نموده و قراولخانه بنا کنند.

دوستدار در تعقیب یادداشت اخیر وزارت امورخارجه مورخهٔ ۱۵ شهر جمادی الثانی گذشته نمره ۳۱۵۱/۱۷۷۲ بانهایت تأسف به‌این اقدامات و عملیات اولیای نظامی دولت بهیه که تجاوز به حقوق دولت علیه و مخالف حقوق بین‌المللی است اعتراض نموده، مخصوصاً ازآن جناب فخامت نصاب عالی خواهشمند است مراتب را با مقامات مربوطه مذاکره فرموده و به وسایل سریعه مقرر فرمایند نظامیان آن دولت بهیه از این قبیل عملیات که مخالف استقلال این دولت علیه است صرف نظر نموده اموال و احشام و اسباب و اثاثیه تراکمه راکه جبراً گرفته‌اند

مسترد داشته و از این گونه اقدامات بی‌رویه احتراز نمایند تا بیشتر از این اشکالی تولید نشود. دوستدار با انتظار ابراز موافقت و مساعدت نتیجه اقدامات حسنه را سریعاً مترصد است. امضا[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۶۵.

شماره سند: ۹۱

فرستنده: کارگزاری اردبیل

گیرنده: کارگزاری کل آذربایجان

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در اردبیل (سواد)

تاریخ: سوم شعبان ۱۳۳۵

نمره: ۳۶۹

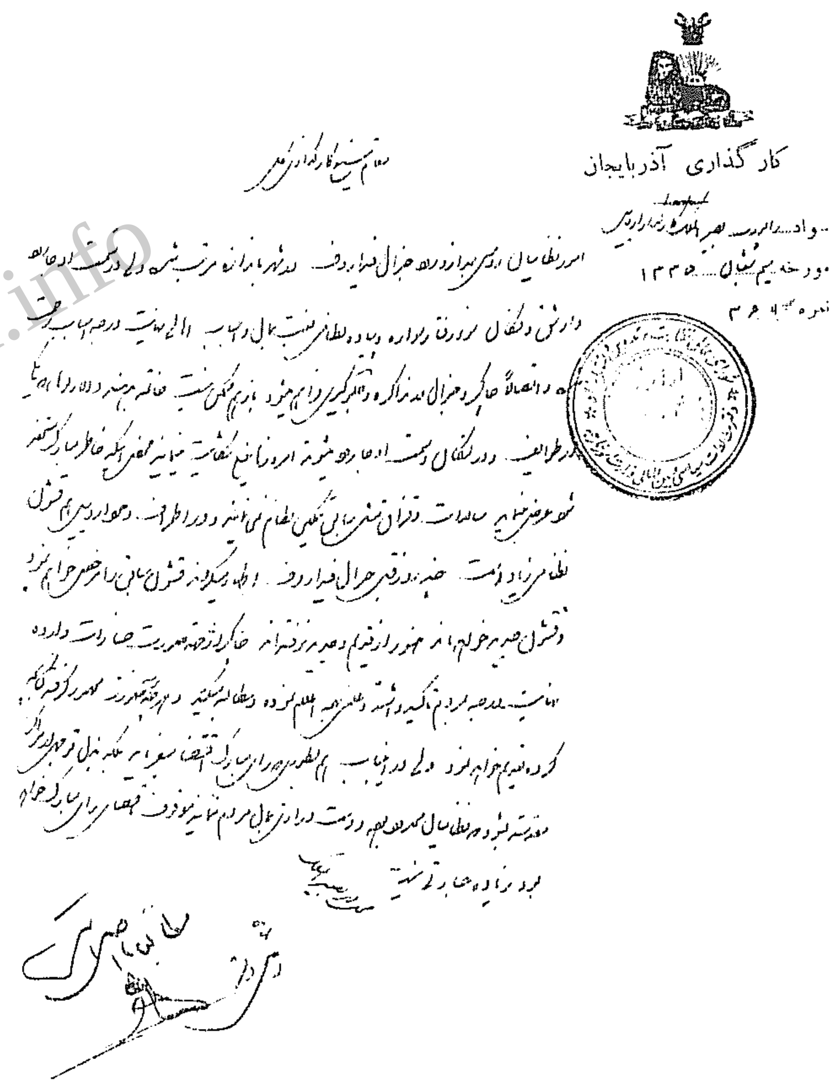
مقام منیع کارگزاری کل

امور نظامیان روس بعد از ورود جنرال فیداروف در شهر به‌اندازه[ای] مرتب شده ولی در سمت اوجارود و ارشق و لنکان سوء رفتار سواره و پیاده نظامی نسبت به مال و اسباب اهالی نهایت درجه اسباب زحمت شده و اتصالاً چاکر و جنرال در مذاکره و جلوگیری فراهم می‌شود؛ باز هم ممکن نیست خاتمه بدهند (آلارلوها) که یکی از طوایف و در لنکان و سمت اوجارود می‌شوند. امروزها، خیلی شکایت می‌نمایند محض اینکه خاطر مبارک مستحضر شود عرض می‌نماید سالدات و قزاق مثل سابق تمکین نظام نمی‌نمایند و در اطراف و خود اردبیل هم قشون نظامی زیاد است. چند روز قبل جنرال فیداروف اظهار می‌کردند قشون سابق را مرخص خواهم نمود و قشون جدید خواهد ماند هنوز از قدیم وجدیدنرفته‌اند چاکر از جهت صورت خسارات وارده نهایت درجه به مردم تأکید داشته و علنی به همه اعلام نموده و مطالبه می‌کنند و هرچه برسد صورت ممهور گرفته کتابچه کرده تقدیم خواهد نمود. ولی در این‌باب هم به‌طوری که رأی مبارک اقتضا می‌فرماید؛ بلکه بذل توجهی از مراکز مقدسه بشود که نظامیان محدود بوده و دست‌درازی به مال مردم ننمایند موقوف به اقتضای رأی مبارک خواهد بود. زیاده جسارتی نیست. محل مهر بصیرالملک[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۵۵.

حاشیه:

ـ مطابق با اصل است. رئیس دفتر امضا

شماره سند: ۹۲

فرستنده: کارگزاری کل آذربایجان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در اردبیل

تاریخ: ۱۴ شعبان ۱۳۳۵

نمره: ۳۱۷۳

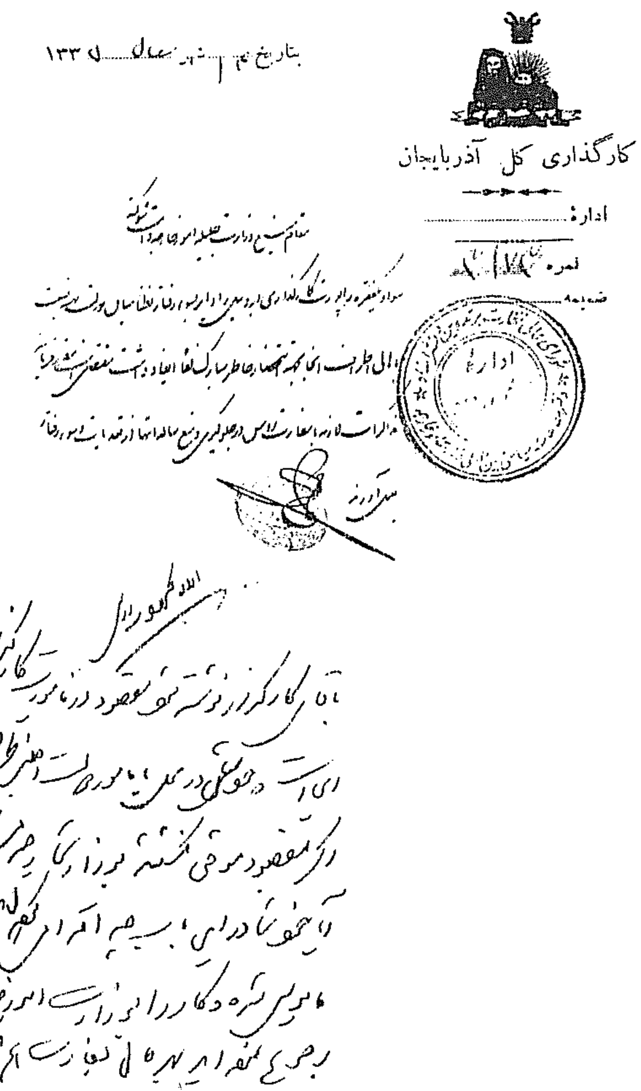
مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت شوکته

سواد یک فقره راپورت کارگزاری اردبیل را دایر به سوء رفتار نظامیان دولت بهیه نسبت به اهالی اطراف آنجا به جهت استحضار خاطر مبارک لفاً ایفاد داشت. مقتضی است مقرر فرمایند مذاکرات لازمه با سفارت روس در جلوگیری و منع سالداتها از تعدیات و سوء رفتار به عمل آورند. امضا[1]. سجع مهر.

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس، به آقای کارگزار نوشته شود مقصود از مأموریت کارگزارها این است که خودشان در محل با مأمور دولت اجنبی طرف بشوند. اگر به مقصود موفق نگشتند به وزارت خارجه مراجعه نمایند. آیا خود شما در این باب چه اقدامی کرده‌اید که مأیوس شده و کار را به وزارت امور خارجه رجوع نموده‌اید. به هر حال به سفارت هم یادداشت صادر شود.[2]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ ه. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۵۵.
۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۹۷.

شماره سند: ۹۳

فرستنده: کارگزاری گیلان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تجاوزات و تعدیات نظامیان روس به اهالی منطقه

تاریخ: ۳۱ جوزا (۱ رمضان) ۱۳۳۵

نمره: ۱۰۰۲

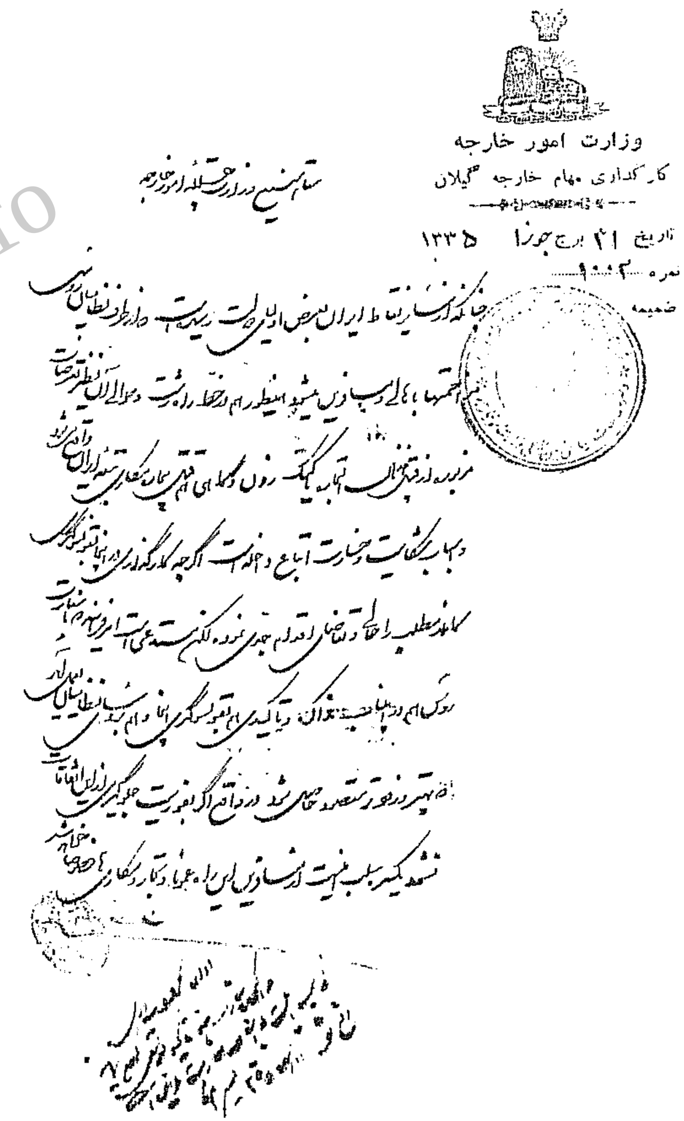
مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

چنانکه از سایر نقاط ایران به عرض اولیای دولت رسیده است که از طرف نظامیان روس مزاحمتها به اهالی و مسافرین می‌شود همین طور هم در خط راه رشت و حوالی آن نظیر تعرضات مزبوره از قبیل اخذ مال‌التجاره یا کتک زدن و گاهی هم قتل بیچاره مکاری تبعهٔ ایران واقع می‌شود و اسباب شکایت و خسارت اتباع داخله است. اگرچه کارگزاری در اینجا به قونسولگری کاملاً مطلب را حالی و تقاضای اقدام جدی نموده لکن مستدعی است امر فرمایند که با سفارت روس هم در این باب مذاکره و تأکیدی هم به قونسولگری اینجا و هم به رؤسای نظامیان به عمل آید که بهتر و زودتر مقصود حاصل شود. در واقع اگر به فوریت جلوگیری از این اتفاقات نشود یکسره سلب امنیت از مسافرین این راه عموماً و تجار مکاری‌ها خصوصاً خواهد شد. امضا[1]. سجع مهر

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس مذاکره با سفارت نموده تأکید به‌قونسول کرده حالی نمایند که سلب امنیت که اسباب شکایت طرفین است رفع شود. ۱۱ رمضان ۳۵. امضا

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۱۱۷.

وزارت امور خارجه
کارگذاری مهام خارجه گیلان
تاریخ ۲۱ برج جوزا ۱۳۳۵
نمره
ضمیمه

شماره سند: ۹۴

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری کل آذربایجان

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در اردبیل

تاریخ: ۶ رمضان ۱۳۳۵

نمره: ۹۰۵۱/۲۷۷۰

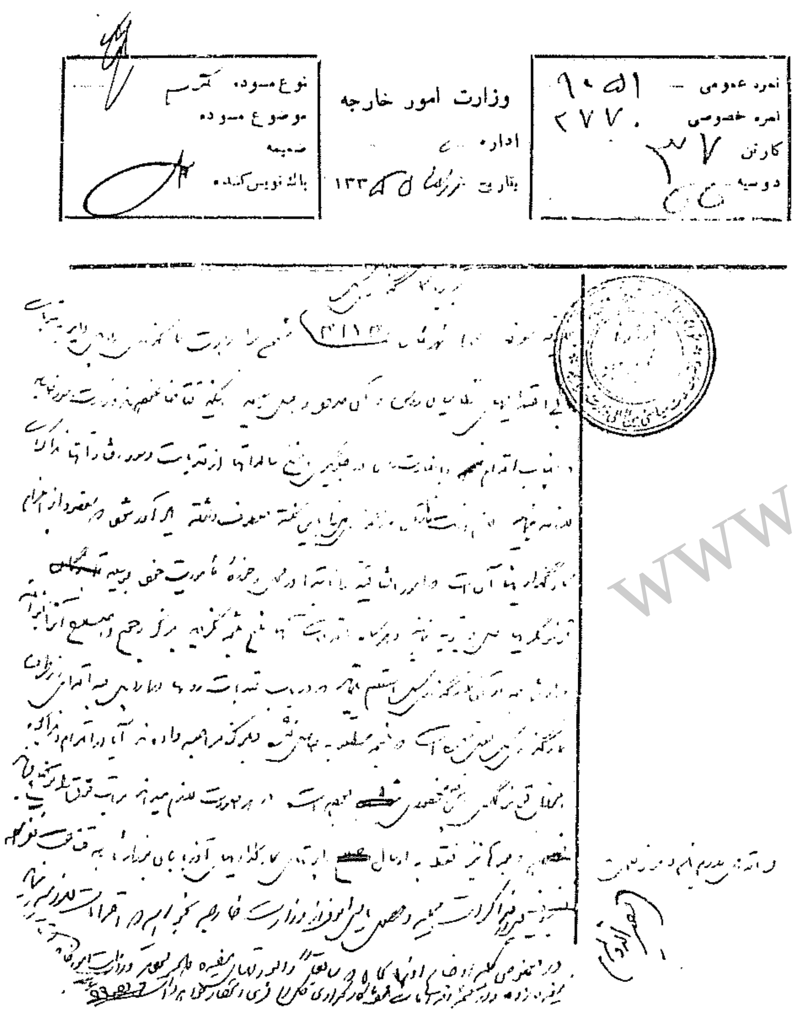
تبریز کارگزاری کل

لایحهٔ مورخه ۱۴ شهر شعبان نمره ۳۱۷۳ متضمن سواد راپرت کارگزاری اردبیل دایر به تعدیات و بی‌اعتدالیهای نظامیان روس در آن حدود واصل گردید. اینکه تقاضا نموده‌اند وزارت امورخارجه در این باب اقدام و با سفارت روس در جلوگیری و منع سالداتها از تعدیات و سوء رفتار آنها مذاکرات لازمه بنماید لازم دانست خاطر آن کارگزاری کل را به این نکته معطوف داشته یادآور شود که مقصود از اعزام کارگزاریها آن است که امور اتفاقیه را ابتدا در محل و حوزهٔ مأموریت خود به‌وسیله قونسولگریها حل و تسویه نمایند و هرگاه اقدامات آنها منتج به نتیجه نگردید به مرکز رجوع و اصلاح آنرا بخواهند. وزارت خارجه از آن کارگزاری کل استعلام می‌نماید که در باب تعدیات روسها در اردبیل چه اقدامی از طرف کارگزاری کل به عمل آمده است که نتیجه مطلوبه حاصل نشده و به مرکز مراجعه داده‌اند آیا در اقدام و مذاکره با جنرال قونسولگری روس چه محظوری بوده است. در هر صورت لازم می‌داند مراتب فوق را توضیح فرمایند (تا اگر اقدامی لازم باشد در مرکز به عمل آید)[1] و بعدها نیز فقط به ارسال راپرتهای کارگزاریهای آذربایجان به وزارت خارجه قناعت نفرموده پس از مذاکرات محلیه و حصول یأس آنوقت از وزارت خارجه بخواهید که اقدامات لازمه بنماید درخصوص کلیه اوضاع آذربایجان که

۱. بین‌الهلالین در حاشیه است.

سابقاً راپورتهای مفیده داده بودند. وزارت امورخارجه ...[۱] مفیده زده و در مستمر اقدامات خود با کارگزاری کل را قرین استحضار خواهد داشت. امضا (نصیرالدوله).[۲]

۱. این قسمت از سند از بین رفته است.
۲. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۵۵.

شماره سند: ۹۵

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: سوء اقدامات نظامیان روس در مازندران

تاریخ: ۲۸ رمضان ۱۳۳۵

نمره: ۱۰۳۵۲/۳۲۹۲

وزارت داخله

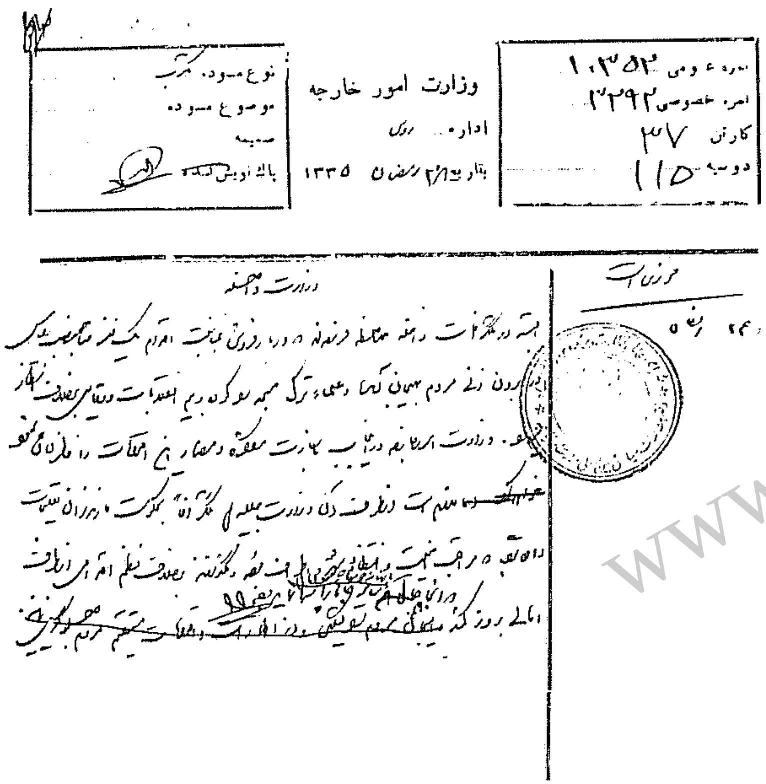
البته در تلگرافات داخله ملاحظه فرموده‌اند که در بارفروش به مناسبت اقدام یک نفر صاحب منصب روس در بردن زنی، مردم به هیجان آمده و علماءترک مسجد را کرده و بیم انقلابات و وقایعی برخلاف انتظار می‌رود. وزارت امورخارجه در این باب با سفارت مذاکره و مضار این اقدامات را خاطر نشان نموده، لازم است از طرف آن وزارت جلیله هم تلگرافاًبه حکومت مازندران تعلیمات داده شود که مراقب امنیت و انتظام شهر و اطراف بوده و نگذارند برخلاف نظم اقدامی از طرف اهالی بروز کند که آنجا با بهانه جوییها که می‌شود، حال سایر جاها را پیدا نماید. امضاء نصیرالدوله[1]

حاشیه:

ـ فوری است.

ـ ۲۴ رمضان

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۱۱۵.

نمره عمومی ۱۰۳۵۲
نمره خصوصی ۳۲۹۲
کارتن ۳۷
دوسیه ۱۱۵
وزارت امور خارجه
اداره روس
بتاریخ ۲۸ رمضان ۱۳۳۵
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاکنویس کننده
وزارت داخله

شماره سند: ۹۶

فرستنده: سفارت روسیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: مسدود شدن مرزهای روسیه

تاریخ: ۸ شوال ۱۳۳۵

نمره: ۱۸۲

جناب مستطاب اجل اشرف ارفع افخما دوستان استظهارا مکرما محترما

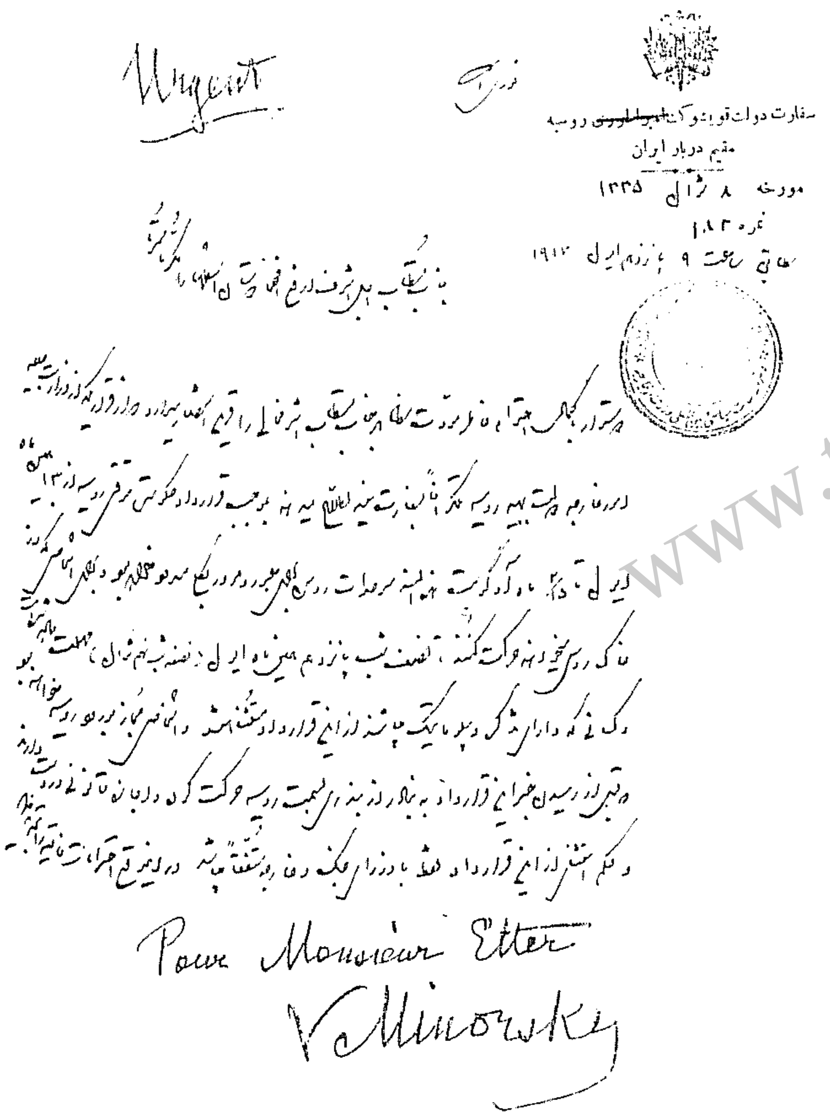
دوستدار با کمال احترام خاطر مودت مظاهر جناب مستطاب اشرف عالی را قرین استحضار می‌دارد که از قراری که از وزارت جلیله امورخارجه دولت بهیه روسیه تلگرافاً به سفارت سنیه اطلاع می‌دهند به موجب قرارداد حکومت موقتی روسیه از ۱۳ همین ماه ایول تا ۲/۱۵ ماه آوگوست هذالسنه سرحدات روس برای عبور و مرور به کلی مسدود خواهد بود و برای اشخاصی که از خاک روس می‌خواهند حرکت کنند تا نصف شب پانزدهم همین ماه ایول (نصفه شب نهم شوال) مهلت داده شده است و کسانی که دارای تذکره دیپلوماتیک می‌باشند از این قرارداد مستثنا هستند و اشخاصی مجاز به ورود روسیه خواهند بود که قبل از رسیدن خبر این قرار داد به بنادر از بندری به سمت روسیه حرکت کرده و اجازه قانونی در دست دارند و حکم استثنای از این قرارداد فقط با وزرای جنگ و خارجه متفقاً می‌باشد. در این موقع احترامات فایقه را تجدید می‌نماید. امضا[1]

حاشیه:

ـ فوری است.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴۴.

Urgent

فوری

سفارت دولت قوی شوکت روسیه

مقیم دربار ایران

مورخه ۸ شوال ۱۳۳۵

نمره ۱۸۲

مطابق ساعت ۹ پانزدهم اپریل ۱۹۱۷

بجناب مستطاب اجل اشرف ارفع افخم دوستان استظهارا مکرما محترما

دوستدار با کمال احترام خاطر مودت مظاهر جناب مستطاب اشرف عالی را قرین استحضار میدارد که از قراری که از وزارت جلیله امورخارجه دولت بهیه روسیه تلگرافاً بسفارت سنیه اطلاع میدهند بموجب قرارداد حکومت موقتی روسیه از ۱۳ همین ماه اپریل تا ۲/۱۵ ماه آوگوست هذالسنه سرحدات روس برای عبور و مرور بکلی مسدود خواهد بود و برای اشخاصی که از خاک روس میخواهند حرکت کنند تا نصف شب پانزدهم همین ماه اپریل (نصفه شب نهم شوال) مهلت داده شده است و کسانی که دارای تذکره دیپلوماتیک میباشند از این قرارداد مستثنا هستند و اشخاصی مجاز بورود روسیه خواهند بود که قبل از رسیدن خبر این قرارداد به بنادر از بندری بسمت روسیه حرکت کرده و اجازه قانونی در دست دارند و حکم استثنای از این قرارداد فقط با وزرای جنگ و خارجه متفقاً میباشد. در این موقع احترامات فائقه را تجدید مینماید.

Pour Monsieur Etter

V. Minorsky

شماره سند: ۹۷

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: تخلیه ایران از قوای روس

تاریخ: ۹ شوال ۱۳۳۵

نمره: ۱۰۵۷۸

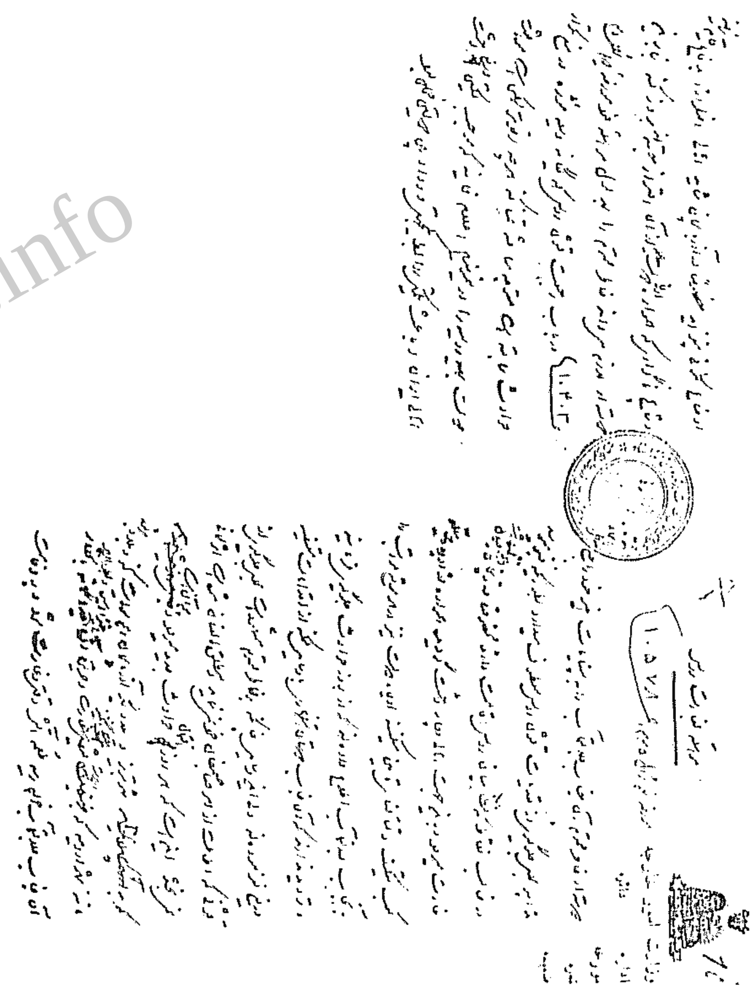
مراسله به سفارت روس

دوستدار خاطر محترم آن جناب جلالتماب را به پیغامات اخیر خود راجع بـه اتخاذ تدابیر برای جلوگیری از تعدیات قشون روس معطوف می‌دارد به طوری که خبر مـی‌رسد در غالب نقاط که نظامیان روس اقامت دارند، مخصوصاً در زنجان و انزلی و رشت احتمال غارت می‌رود و به این جهت اهالی دچار وحشت گردیده همواره از اولیای دولت علیه کسب تکلیف و تقاضای تأمین می‌کنند. اولیای دولت نیز در هر موقع مراتب را به آن جناب جلالتماب اطلاع داده‌اند که از بروز حوادث جلوگیری فرمایند و تردید ندارند که آن جناب دوستان استظهاری با وسایل ممکنه از اقدامات مقتضیه دریغ نفرموده‌اند. ولی این وسایل چنانکه برخـاطر مـحترم مشهود است برای جلوگیری از قشونی که اطاعت از امر صاحب منصبـان خـود نمی‌نمـاید و مطلق‌العنان شده است اثر کافی نمی‌بخشد.

این است که هر روز احتمال حوادث جدید می‌رود و بیم آن است که به شهر تبریز و بلاد دیگر آذربایجان هم سرایت کند و بلاد مزبور مانند شهر ارومیه که راپـرت تـفصیل رقت‌انگـیز غارت و حریق آن اخیراً رسیده و به طور اجمال جداگانه به استحضار آن جنـاب جلالتمـاب خواهد رسید، طعمه آتش و قتل و غارت شود و بروخامت اوضاع کنونی بیفزاید. خصوصاً در آذربایجان شاید اهالی اضطراراً به دفاع قیام نمایند و نتایج ناگواری که همواره اولیای دولت علیه

از آن احتراز جسته‌اند بروز کند. بنابراین، دوستدار لازم می‌داند خاطر محترم را به مدلول مراسله خود مورخه دویم شوال ۳۵ نمره ۱۰۴۰۳ درباب رجعت قشون روس که یگانه وسیله مؤثره در منع تکرار حوادث سابقه است متوجه ساخته تمناکند، هرچه زودتر ممکن است موافقت دولت بهیه روسیه را در این موضوع اعلام فرمایند که موجب تسکین و رفع وحشت اهـالی ایـران و باعث تکمیل روابط یک جهتی و داد بین دولتین خواهد بود.[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴۳.

شماره سند: ۹۸

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده:سفارت ایران در وین

موضوع: تخلیه ایران از قوای دولت متخاصمه

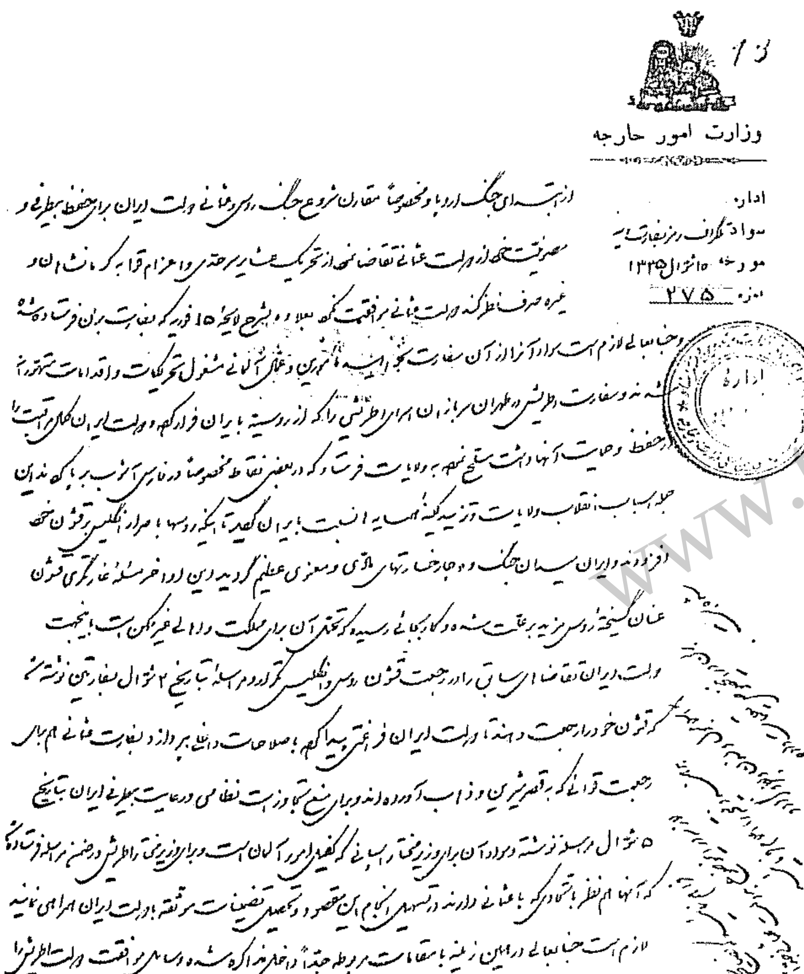
تاریخ: ۱۰ شوال ۱۳۳۵

نمره: ۲۷۵

از ابتدای جنگ اروپا و مخصوصاً مقارن شروع جنگ روس و عثمانی دولت ایران برای حفظ بی‌طرفی و مصونیت خود از دولت عثمانی تقاضا نمود از تحریک عشایر سرحدی و اعزام قوا به کرمانشاهان و غیره صرف نظر کند دولت عثمانی موافقت نکرد. به‌علاوه، به‌شرح لایحهٔ ۱۵ فوریه که به سفارت برلن فرستاده شده و جنابعالی لازم است سواد آنرا از آن سفارت بخواهید مأمورین و عمال آلمانی مشغول تحریکات و اقدامات متهورانه شدند و سفارت اطریش در تهران سربازان اسرای اطریشی را که از روسیه به ایران فرار کرده و دولت ایران کمال مراقبت را در حفظ و حمایت آنها داشت مسلح نموده و به ولایات فرستاده که در بعضی نقاط مخصوصاً در فارس آشوب برپا کردند. این جمله اسباب انقلاب ولایات و تزیید کینهٔ همسایه‌ها نسبت به ایران گردید؛ تا اینکه روسها به اصرار انگلیس برقشون خود افزودند و ایران میدان جنگ و دچار خسارتهای مادی و معنوی عظیم گردید. این اواخر مسئله غارتگری قشون عنان گسیختهٔ روس مزید بر علت شده و کار به جایی رسیده که تحمل آن برای مملکت و اهالی غیر ممکن است. به این جهت دولت ایران تقاضاهای سابق را در رجعت قشون روس و انگلیس تکرار و مراسله[ای] به تاریخ ۲ شوال به سفارتین نوشته شد که قشون خود را رجعت دهند تا دولت ایران فراغتی پیدا کرده به اصلاحات داخلی بپردازد. به سفارت عثمانی هم برای رجعت قوایی که به قصرشیرین و ذهاب آورده‌اند و برای منع تجاوزات نظامی و رعایت بی‌طرفی ایران

به تاریخ ۵ شوال مراسله[ای] نوشته و سواد آن برای وزیر مختار اسپانی که کفیل امور آلمان است و برای وزیر مختار اطریش در ضمن مراسله فرستاده شد که آنها هم نظر به اتحادی که با عثمانی دارند در تسهیل انجام این مقصود و تحصیل تضمینات موثقه با دولت ایران همراهی نمایند. لازم است جنابعالی در همین زمینه با مقامات مربوطه جداً داخل مذاکره شده وسایل موافقت دولت اطریش را فراهم نمایید که نصایح لازمه در این موضوع به دولت عثمانی جداً بدهند و نتیجه را اعلام فرمایید. به اسلامبول و لندن و پطروگراد و برلن در این خصوص تعلیمات داده شده است.[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴۳.

وزارت امور خارجه

اداره

سواد تلگراف رمز به سفارت [illegible]

مورخه ۱۰ شوال ۱۳۳۵

نمره ۲۷۵

اداره

از ابتدای جنگ اروپا و مخصوصاً مقارن شروع جنگ روس و عثمانی دولت ایران برای حفظ بیطرفی و
مصونیت خود از دولت عثمانی تقاضا نمود از تحریک عشایر سرحدی و اعزام قوا به کرمانشاهان و
غیره صرف‌نظر کند دولت عثمانی بر [illegible] که بعداً به شرح لایحه ۱۵ فوریه که به سفارت برلن فرستاده شده
و جنابعالی لازم است [illegible] از آن سفارت [illegible] مأمورین و عمال آلمانی مشغول تحریکات و اقدامات [illegible]
شده و سفارت اطریش در طهران سربازان اسرای اطریش را که از روسیه به ایران فرار کرده و دولت ایران کمال مراقبت را
در حفظ و حمایت آنها داشت مسلح نموده به ولایات فرستاد که در بعضی نقاط مخصوصاً در فارس آشوب برپا کردند این
جمله اسباب انقلاب ولایات و تزیید کینه همسایه نسبت به ایران گردید تا اینکه روسها با اصرار انگلیس بر قشون خود
افزودند و ایران میدان جنگ و دچار خسارتهای مادی و معنوی عظیم گردید در این اواخر مسئله غارتگری قشون
عنان گسیخته روسی مزید بر علت شده و کار بجائی رسیده که تحمل آن برای مملکت و اهالی غیرممکن است باینجهت
دولت ایران تقاضای سابق را در رجعت قشون روس و انگلیس تکرار و در مراسله به تاریخ ۲ شوال به سفارتین نوشته
که قشون خود را رجعت دهند تا دولت ایران فرصتی پیدا کند به اصلاحات داخلی بپردازد و به سفارت عثمانی هم برای
رجعت قوائی که به قصر شیرین و ذهاب آورده‌اند و برای منع تجاوزات نظامی و رعایت بیطرفی ایران به تاریخ
۵ شوال مراسله نوشته و سواد آن برای وزیر مختار اسپانی که کفیل امور آلمان است و برای وزیر مختار اطریش در ضمن مراسله فرستاده شد
که آنها هم نظر به اتحادی که با عثمانی دارند در تسهیل انجام این مقصود و تحصیل تضمینات موثقه با دولت ایران همراهی نمایند
لازم است جنابعالی در همین زمینه با مقامات مربوطه جداً داخل مذاکره شده وسایل موافقت دولت اطریش را

شماره سند: ۹۹

فرستنده: کارگزاری رشت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اوضاع نابسامان در رشت (سواد)

تاریخ: ۱۰ شوال ۱۳۳۵

نمره: ۱۰۷۰

از رشت

اوضاع رشت هر دقیقه بدتر می‌شود علاوه بر هرج مرجهای سابق کمیته مجازاتی جدیداً تشکیل و عموم ادارات و اغلب مردم را جداً به وصول پست شهری تهدید به قتل و تبعید و تعطیل می‌کنند. کفیل عدلیه فرار، عدلیه منحل، فدوی و جمعی دیگر را تهدید به قتل و تبعید کرده‌اند. امنیت عمومی سلب، جنگلیها ابداً با این ترتیبات موافق نیستند. اگر فوراً یک حاکم فعال با استعداد کافی نرسد، یکسره از اینجا باید چشم پوشید. بنده هم معاضد الملک را به کفالت معرفی و شرفیاب خواهد شد. ۱۳ سه، نمره ۱۲۴۰، عظیمی[1]

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس

ـ ضبطی است. دو هفته است آقای عظیمی وارد شده تازه این کاغذ به اداره می‌رسد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۳۴.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه ۱۰ شوال ۱۳۳۵

نمره ۱۰۷۰

ضمیمه

از رشت

اوضاع رشت هر دقیقه بدتر می‌شود علاوه بر هرج مرجهای سابق کمیته مجازاتی جدیداً تشکیل و عموم ادارات و اغلب مردم را جداً به وصول پست شهری تهدید به قتل و تبعید و تعطیل می‌کنند. کفیل عدلیه فرار، عدلیه منحل، فدوی و جمعی دیگر را تهدید به قتل و تبعید کرده‌اند. امنیت عمومی سلب، جنگلیها ابداً با این ترتیبات موافق نیستند. اگر فوراً یک حاکم فعال با استعداد کافی نرسد، یکسره از اینجا باید چشم پوشید. بنده هم معاضد الملک را به کفالت معرفی و شرفیاب خواهد شد. ۱۳ سه، نمره ۱۲۴۰، عظیمی

اداره تحریرات روس

ضبطی است

شماره سند: ۱۰۰

فرستنده: سفارت روسیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: مسدود شدن مرزهای روسیه

تاریخ: ۱۲ شوال ۱۳۳۵

نمره: ۱۸۴

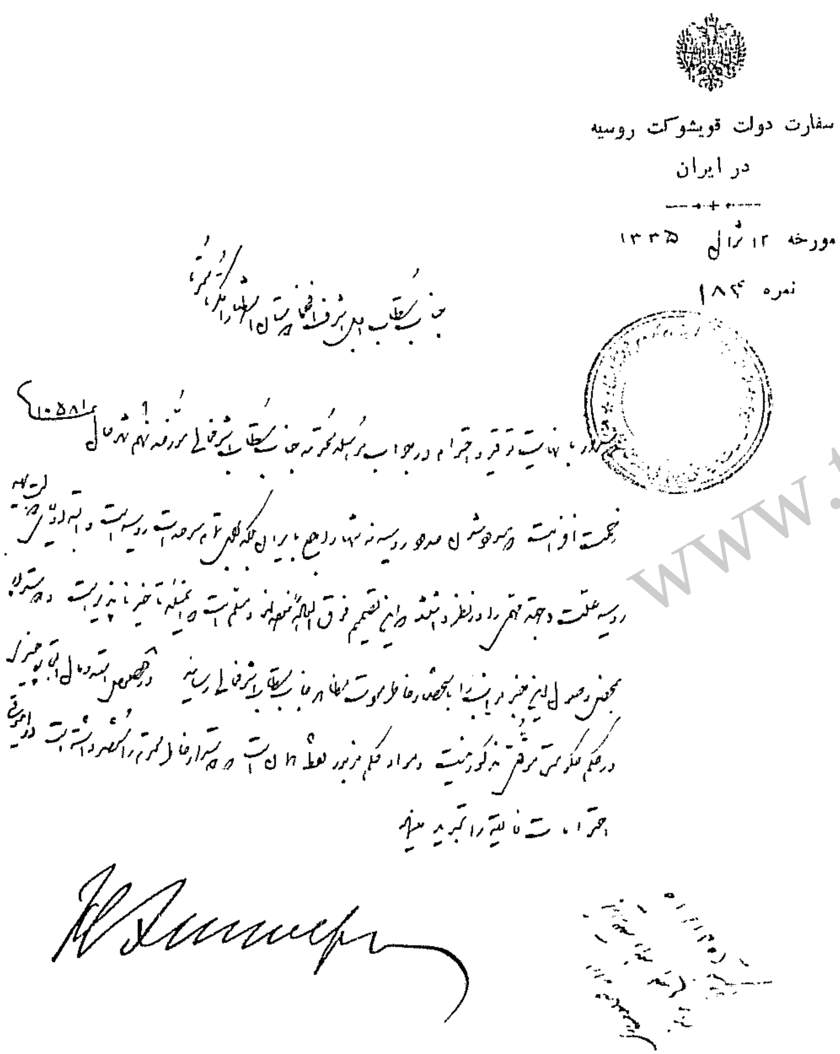
جناب مستطاب اجل اشرف افخما دوستان استظهارا مکرما محترما

دوستدار با نهایت توقیر و احترام در جواب مراسله محترمه جناب مستطاب اشرف عالی مورخه نهم شهرحال نمره ۱۰۵۸۱ زحمت افزا است که مسدود شدن حدود روسیه نه تنها راجع به ایران؛ بلکه برای تمام سرحدات روسیه است و البته اولیای دولت بهیه روسیه علت و جهت مهمی را در نظر داشتند که این تصمیم فوق‌العاده را نموده‌اند و مسلم است که این مسئله تأخیر ناپذیر است و دوستدار به محض وصول این خبر مراتب را به استحضار خاطر مودت مظاهر جناب مستطاب اشرف عالی رسانید. درخصوص امتعه و مال‌التجاره چیزی در حکم حکومتی موقتی مذکور نیست و مواد حکم مزبور فقط همان است که دوستدار خاطر محترم را مستحضر داشته است در این موقع احترامات فایقه را تجدید می‌نماید. امضا[1]

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس به وزارت جلیله داخله اطلاع بدهند. ۱۵ شوال ۳۵ نصیرالدوله.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارت ۶۶، دوسیه ۴۴.

سفارت دولت قویشوکت روسیه
در ایران
مورخه ۱۲ شوال ۱۳۳۵
نمره ۱۸۴

شماره سند: ۱۰۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: اعتراض به سوء رفتار نظامیان روس با تراکمه

تاریخ: ۱۳ شوال ۱۳۳۵

نمره: ۱۰۶۸۱/۳۴۹۶

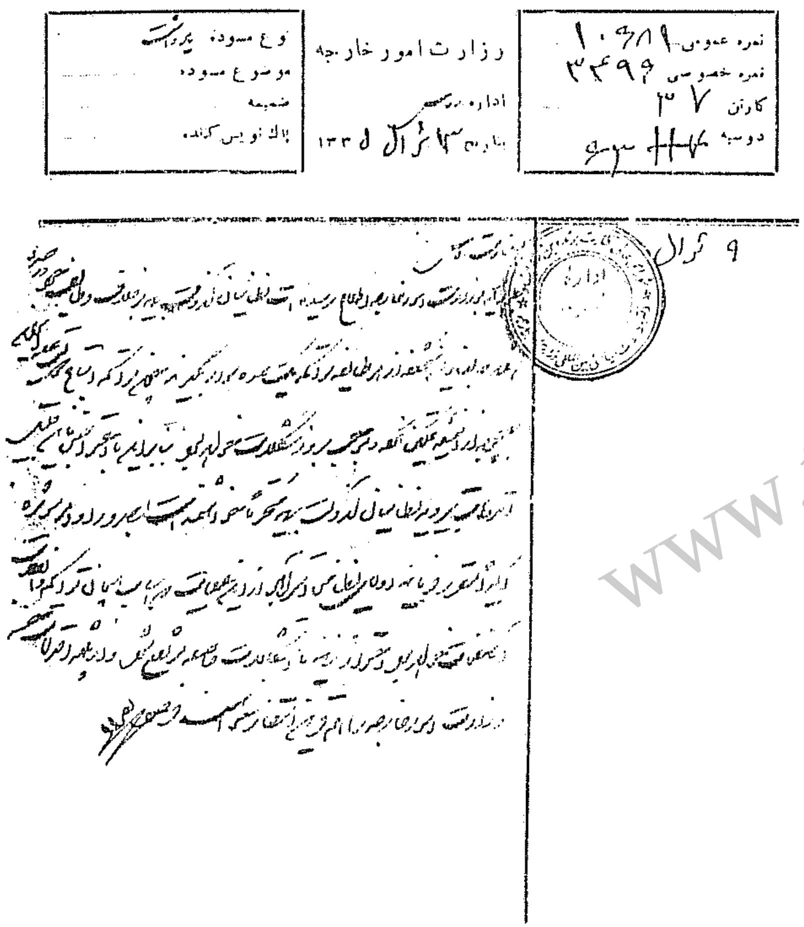
به سفارت روس

به‌طوری که به وزارت امورخارجه اطلاع رسیده است نظامیان آن دولت بهیه برخلاف وظایف خود درصدد هستند که به عناوین مختلفه از هر طایفه تراکمه یک عده سوار بگیرند. چون تراکمه اتباع دولت علیه ایران به هیچ وجه از این مسئله تمکین نکرده و موجب بروز مشکلات خواهد بود. بنابراین، با اعتراض به این قبیل اقدامات بی‌رویه نظامیان آن دولت بهیه محترماً خواهشمند است به صدور اوامر مؤثره اکیداً مقرر فرمایند اولیای نظامی استرآباد از این عملیات که اسباب هیجان تراکمه و انقلاب آن صفحات خواهد بود احتراز نمایند تا اشکالات حاصله مرتفع شود و از نتیجهٔ اقدامات حسنه وزارت امورخارجه را هم قرین استحضار خواهند فرمود. امضاء: نصیرالدوله[1]

حاشیه:

ـ ۹ شوال

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۶۳.

نمره عمومی ۱۰۶۸۱
نمره خصوصی ۳۴۹۶
کارتن ۳۷
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره روس
تاریخ ۱۳ شوال ۱۳۳۵
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

۹ شوال

شماره سند: ۱۰۲

فرستنده: قونسولگری بادکوبه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تردد اتباع ایران در مرزهای شمالی

تاریخ: ۱۵ شوال ۱۳۳۵

نمره: ۶۵۶

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

در تعقیب تلگراف نمره ۶۵۳ لزوماًبه عرض اولیای محترم آن وزارت جلیله می‌رساند، به‌طوری که خاطر مبارک مستحضر است مدتی است که جلوگیری از اتباع دولت علیه شده نمی‌گذارند کسی بدون اجازهٔ مخصوص از تفلیس یا پطروگراد آمد و رفت کند و بیشتر اجرای این حکم در سرحد انزلی بود. ولی با اقداماتی که شد این قونسولگری کم و بیش می‌توانست بعضی از آقایان محترم را یا اشخاصی که کارهای فوتی فوری داشتند و ناچار از زود مراجعت نمودن به ایران بودند روانه دارد و چون از سرحد آستارا چندان ممانعت و سختی نمی‌شد؛ لهذا بیشتر اتباع از آن راه مراجعت می‌کردند. ولی فعلاً چند روزی است که قدغن مجدد اکیدتری شده است که تا دویم آوغوست احدی را نگذارند بیاید و برود و کلیهٔ سرحدات ایران (انزلی و آستارا و جلفا و باجگیران و غیره) را بسته‌اند به این جهت کلیهٔ اتباع ایران در زحمت و عسرت افتاده مخصوصاً زوار مشهد مقدس که هر روز دسته به دسته آمده می‌خواهند از این راه مراجعت به ایران نمایند. اضافه بر صدمات بی‌منزلی و غیره از حیث آذوقه هم به عسرت فوق‌العاده افتاده‌اند. زیرا فعلاً مسئله آذوقه در اینجا اهمیت زیادی پیدا کرده، هیچکس را بدون کتابچه نان و قند و بعضی چیزهای دیگر نمی‌دهند. به این مناسبت هر روز عدهٔ زیادی بیچاره‌ها با عیال و اطفال به قونسولگری آمده عجزولابه می‌کنند. فدوی تلگرافاًبه نمره ۶۵۴ سفارت سنیه و ژنرال

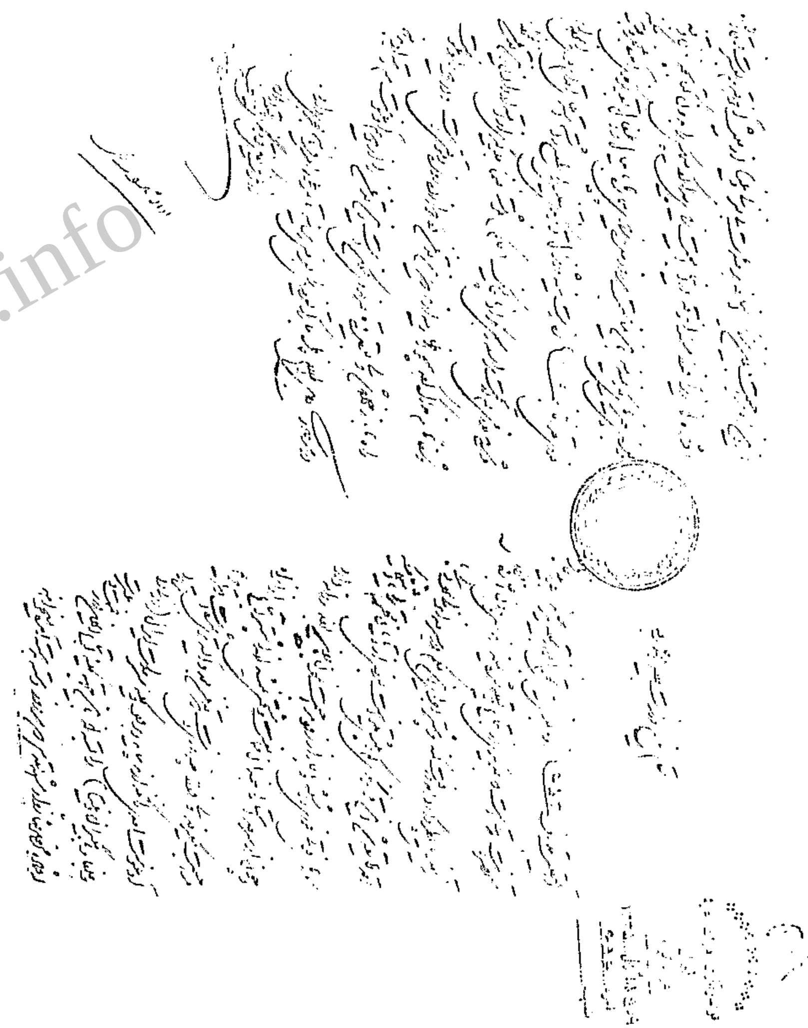
قونسولگری تفلیس را مطلع داشته استدعای اقدام فوری را نموده‌ام و شرح لازمی هم در تحت مراسلهٔ رسمی به گراد ناچالنیک (حاکم) نوشته، ضمناً جلوگیری از امتداد دادن این قدغن نموده‌ام و شفاهاً هم مذاکره کرده، همچو اظهار می‌دارند که این قدغن ده دوازده روزه و موقتی است و در دویم اوغوست راهها باز خواهد شد ولی به عقیده قاصر فدوی ممکن است این قدغن را از دویم اوغوست هم امتداد بدهند. در هر صورت برای اطلاع خاطر مبارک تفصیل را به عرض رسانید تا هر طور امر فرمایید مجری دارد.

از طرف کفیل قونسولگری دولت علیه در بادکوبه. امضا[1]

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴۴.

شماره سند: ۱۰۳

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت ایران در پطروگراد

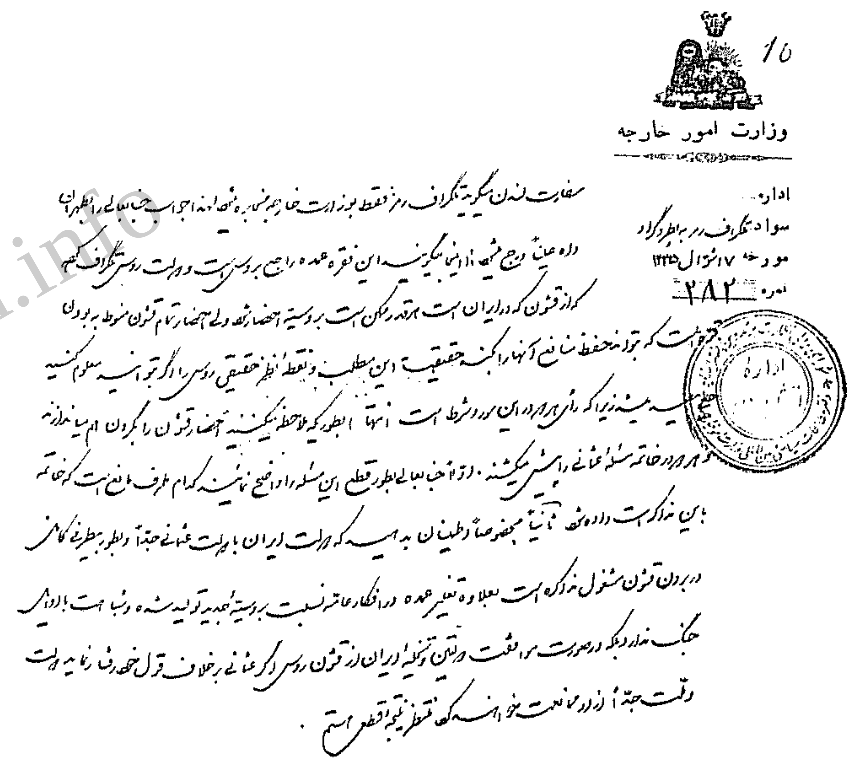
موضوع: تخلیه ایران از قوای متفقین و متحدین

تاریخ: ۱۷ شوال ۱۳۳۵

نمره: ۲۸۲

سفارت لندن می‌گوید تلگراف رمز فقط به وزارت خارجه مخابره می‌شود. لهذا، جواب جنابعالی را به تهران داده عیناً درج می‌شود: (اینجا می‌گویند این فقره عمده راجع به روس است و دولت روس تلگراف کرده که از قشون که در ایران است هر قدر ممکن است به روسیه احضار شود. ولی احضار تمام قشون منوط به بودن قوه‌ای است که بتواند حفظ منافع آنها را بکند. حقیقت این مطلب و نقطهٔ نظر حقیقی روس را اگر بتوانید معلوم کنید خیلی مفید می‌شد. زیراکه رأی هر دو در این مورد شرط است انتها) به طوری که ملاحظه می‌کنید احضار قشون را به گردن هم می‌اندازند و هر دو در خاتمه مسئله عثمانی را پیش می‌کشند. اولاً جنابعالی به‌طور قطع این مسئله را واضح نمایید کدام طرف مانع است که خاتمه به این مذاکرات داده شود ثانیاً مخصوصاً اطمینان بدهید که دولت ایران با دولت عثمانی جداً به طور بی‌طرفی کامل در بردن قشون مشغول مذاکره است. به‌علاوه، تغییر عمده در افکار عامه نسبت به روسیهٔ جدید تولید شده و شباهت با اوایل جنگ ندارد. بلکه در صورت موافقت دولتین و تخلیهٔ ایران از قشون روس اگر عثمانی برخلاف قول خود رفتار نماید؛ دولت و ملت جداً از او ممانعت خواهند کرد. منتظر نتیجه قطعی هستم.[۱]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴۳.

شماره سند: ۱۰۴

فرستنده: کارگزاری مشهد

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تقاضای خروج روسها از مشهد (سواد گزارش)

تاریخ: ۲۷ شوال ۱۳۳۵

نمره: ۱۱۴۷

از مشهد

وقایع و پیش آمدهای اخیر روسیه و گیلان و غیره در مردم خراسان اثری فوق‌العاده نموده و یک نوع وحشت عمومی حکم فرما است، برای جلوگیری از حدوث نظایر وقایع مزبوره در مشهد فدوی حتی‌المقدور سعی و به وسیله کمیتهٔ روس و غیره مذاکرات لازمه نموده است. مخصوصاً وخامت و سوء نتیجه یک چنین پیش آمدی را در مشهد که شهر مقدس و ملجا عموم مسلمین شیعه مذهب است، به جنرال قونسول روس فهمانده، مشارالیه نیز قول اطمینان داده است و لیکن بدیهی است که در حال حاضره فقط به قول مأمورین نمی‌شود مطمئن شد و برای جلوگیری از این قبیل وقایع اقدامات جدی فوری لازم است. نظر به اینکه شهر مشهد مورد توجه عامه می‌باشد و ارتکاب به یک اقدام خلافی از طرف قشون روس تولید مفاسد کلی خواهد نمود، به‌عقیده فدوی برای جلوگیری لازم است درخصوص خروج قشون روس از مشهد اقدامات فوری به عمل آید. فرضاً تخلیه تمام خاک خراسان ممکن نباشد، تخلیه شهر مشهد از قشون روس نهایت لزوم را دارد زیرا؛ امسال مسئله نان مشهد فوق‌العاده اسباب زحمت خواهد شد و خود این مسئله هرگونه فسادی را متضمن است. فدوی برحسب وظیفه از ابتدای بروز انقلاب روسیه پیوسته نظریات خود را راجع به انتظام خراسان به عرض رسانیده، متأسفانه هیچ

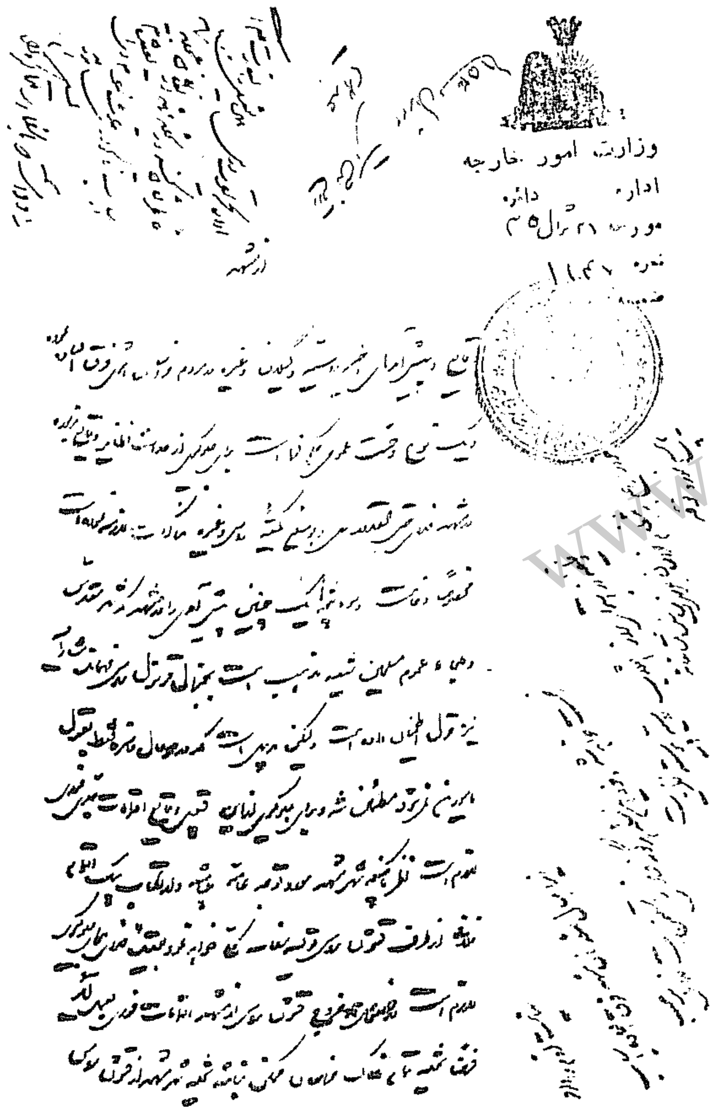
مورد توجه واقع نشده است. ۲۲ شوال. نمره ۱۵۲۰. عبدالکریم[1]

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس همین تفصیل را به سفارت لازم است خاطرنشان کنید در تخلیه مشهد از نظامیان عجله نمایند، اسباب ناگواری حادث بود. ۳ ذی‌قعده ۳۵، مشیرالدوله.

ـ یادداشت که با سفارت مذاکره شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۱۱۶.

وزارت امور خارجه

اداره

دایره

مورخه ۲۱ شوال ۳۵

نمره ۱۱۴۲

شماره سند: ۱۰۵

فرستنده: وزارت داخله

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: مهاجرت روسها به استرآباد

تاریخ: ۲۹ ذی‌قعده ۱۳۳۵

نمره: ۴۶۳۴

وزارت جلیله امورخارجه

سواد راپورت حکومت استرآباد را دایر به ورود مهاجرین روسیه و وحشت اهالی محض اطلاع آن وزارت جلیله لفاً ارسال داشت. امضا[1]. سجع‌مهر: وزارت داخله

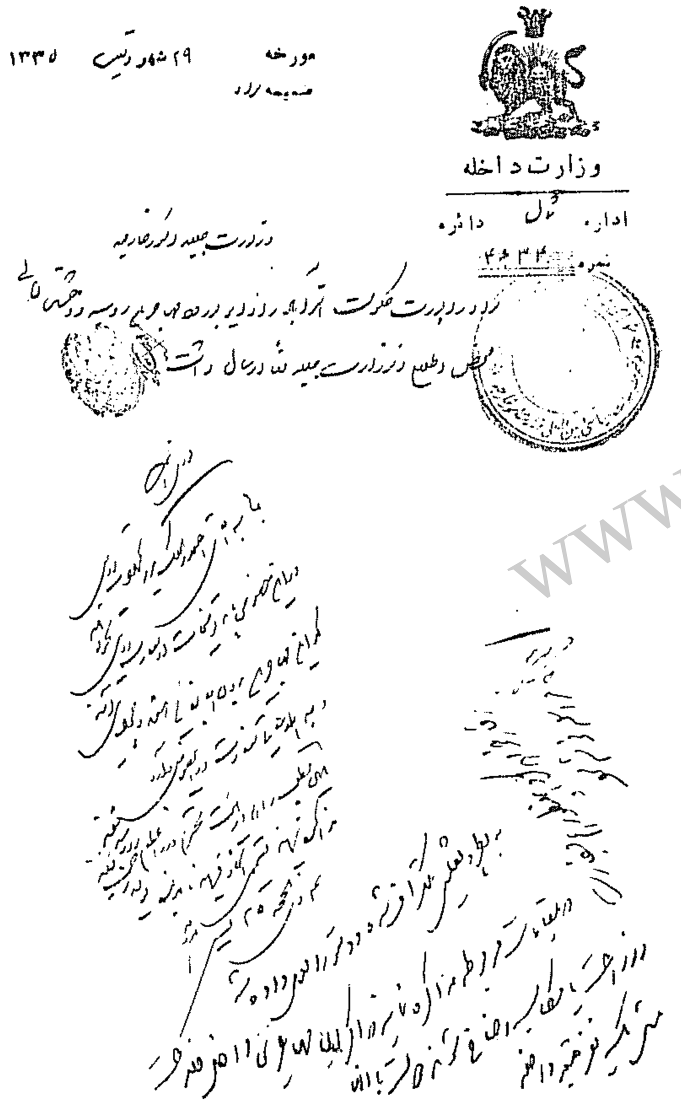
حاشیه:

ـ فوری است، جناب آقای علاء الملک مدیر تحریرات روس در این خصوص باید توضیحات از سفارت روس بخواهید که این مهاجرین بدون اجازه کی هستند و چرا می‌آیند و چه اطلاعاتی سفارت در این خصوص دارد همین مطلب را هم در هیئت محترم وزرا عظام روزسه‌شنبه مذاکره نمایند. تصمیمی اتخاذ فرمایند. بالاخره تولید زحمت می‌کنند. ۴ ذی‌حجه ۳۵ نصیرالدوله.

ـ به پطر و تفلیس تلگراف شده و دستورالعمل داده شد که به مقامات مربوطه مذاکره نمایند که اگر این مهاجرین داخل فلاحت و زراعت یا مکاسب اضافی شوند دولت با آنهامثل یک نفر تبعه داخله رفتار خواهد کرد. همین‌طور هم به سفارت مراسله نوشته شود.

ـ نوشته شد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۹۸.

مورخه ۲۹ شهر ذیقعده ۱۳۳۵

وزارت داخله

اداره ... دائره

نمره ۴۶۳۴

شماره سند: ۱۰۶

فرستنده: وزارت داخله

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سواد راپرت حکومت استرآباد درباب مهاجرت روسها به استرآباد

تاریخ: ندارد [احتمالاً ذیقعده ۱۳۳۵]

نمره: ـــ

مطلب تازه‌تر

این روزها همه روزه دسته دسته مهاجر از روسیه با زن و بچه وارد می‌شوند باعث وحشت اهالی شده به علاوه، انتشار داده این چند روزه هزار نفر سالدات وارد می‌شود.

سواد مطابق اصل است.[1] سجع مهر: وزارت داخله اداره شمال ۱۳۳۵.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۹۸.

وزارت داخله

سواد راپرت استرآباد

مورخه

نمره

مطلب تازه‌تر

این روزها همه روزه دسته دسته مهاجر از روسیه با زن و بچه وارد می‌شوند باعث وحشت اهالی شده به علاوه انتشار داده این چند روزه هزار نفر سالدات وارد می‌شود. صحیح است

شماره سند: ۱۰۷

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در پطروگراد و ژنرال قونسولگری تفلیس

موضوع: ورود مهاجرین روس به استرآباد

تاریخ: ۴ ذی حجه‌الحرام ۱۳۳۵

نمره: ۱۷۷

به سفارت پطروگراد و ژنرال قونسولگری تفلیس

از استرآباد راپرت می‌رسد که همه روزه مهاجرین روسیه با زن و بچه وارد استرآباد می‌شوند. این مهاجرین به چه قصد و نیت بدون اجازه و اطلاع اولیای امور وارد خاک استرآباد می‌شوند و منظورشان چیست. با مقامات مربوطه داخل در مذاکره شده و از این نیت استعلام کرده و ضمناً بفرمایند که اگر این اشخاص داخل امر فلاحت یا زراعت شوند و یا به مکاسب اضافه اقدام نمایند، دولت ایران با آنها همان معامله را خواهد نمود که با یک نفر تبعه ایران می‌نماید.

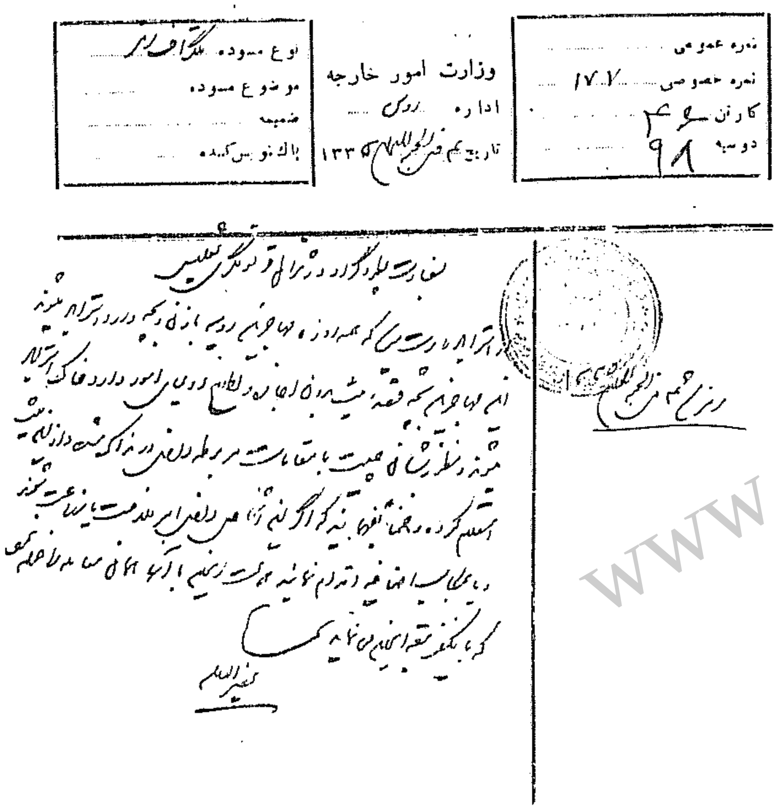
امضا نصیرالدوله[1]

حاشیه:

ـ رمز شد ۴ ذی‌الحجه‌الحرام ۱۳۳۵

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۹۸.

وزارت امور خارجه

نمره عمومی

نمره خصوصی ۱۷۷

کارتن ۴۶

دوسیه ۹۸

نوع مسوده تلگراف رمز

موضوع مسوده

ضمیمه

پاک نویس کننده

تاریخ ۱۳۳۵

شماره سند: ۱۰۸

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: سوء رفتار قشون روس با اهالی انزلی

تاریخ: ۶ ذی‌حجه ۱۳۳۵

نمره: ۱۲۰۰۵/۴۳۹۹

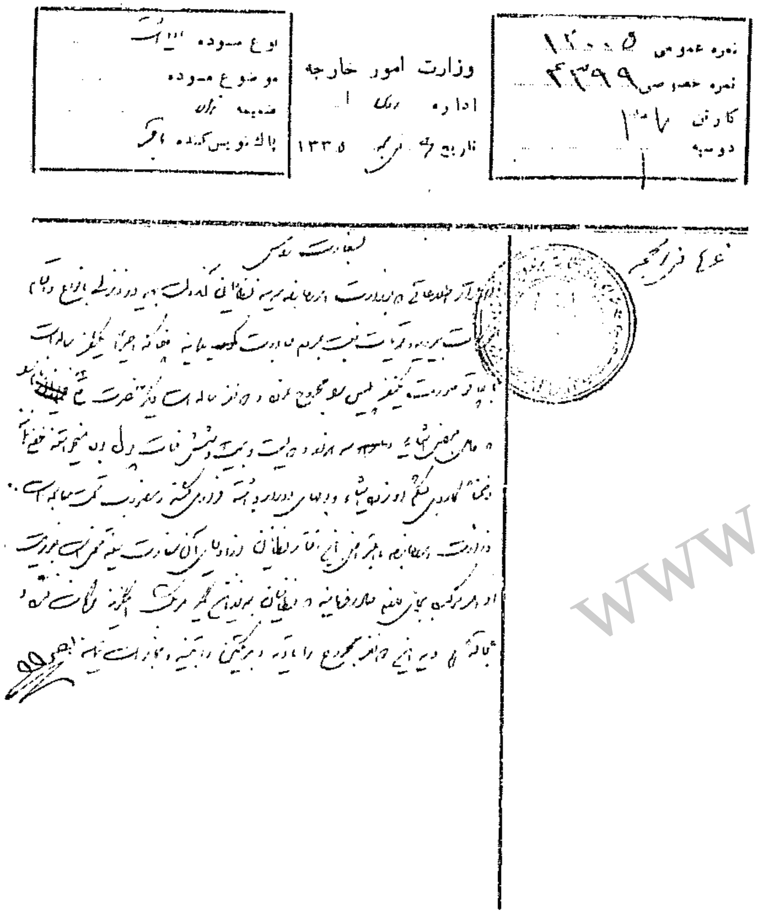
به سفارت روس

از قرار اطلاعاتی که به وزارت امورخارجه می‌رسد نظامیان آن دولت بهیه در انزلی به انواع و اقسام حرکات بی‌رویه و تعدیات نسبت به مردم مبادرت می‌نمایند. چنانکه اخیراً یک نفر سالدات با چاقو صورت یک نفر پلیس را مجروح نموده و دو نفر سالدات دیگر حضرت قلی نام راکه حامل بعضی اشیا و سه هزارودویست و بیست و شش منات پول بوده می‌خواستند خفه نمایند و ضمناً کاردی به شکم او زده اشیا و پولهای او را برداشته، فراری گشته و مضروب تحت معالجه است. وزارت امورخارجه با اعتراض به این رفتار نظامیان از اولیای آن سفارت سنیه متمنی است به فوریت اوامر موکده به جای لازم صادر فرمایند که نظامیان بعد از این دیگر مرتکب این‌گونه حرکات نشده و عجالتاً هم دیه این دو نفر مجروح را تأدیه و مرتکبین را تنبیه و مجازات نمایند.امضاء[1]

حاشیه:

ـ غره ذیحجه

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۱.

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
تاریخ ۱۳۳۵
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۰۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در لندن

موضوع: تخلیه ایران از قوای روس

تاریخ: ۱۱ ذی‌حجه ۱۳۳۵

نمره: ۳۴۵

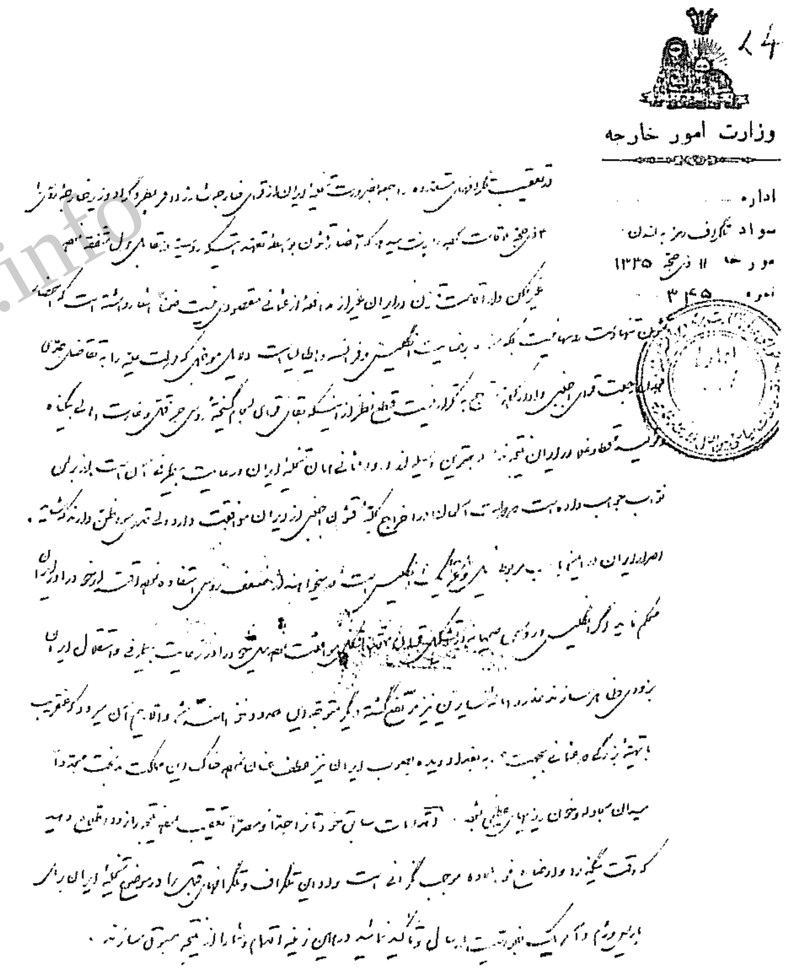
در تعقیب تلگرافهای متعدّده راجعه به ضرورت تخلیه ایران از قوای خارجه شارژدافر پطروگراد وزیر خارجه روس را ۳ ذی‌حجه ملاقات کرده، راپرت می‌دهد که احضار قشون به واسطهٔ تعهداتی که روسیه در مقابل دول متفقه نموده، غیر ممکن و از اقامت قشون در ایران غیر از مدافعهٔ از عثمانی مقصودی نیست. ضمناً اشعار داشته است که احضار قشون تنها دست روسها نیست، بلکه منوط به رضایت انگلیس و فرانسه و ایطالیا است. دلایل موجهی که دولت علیه را به تقاضای جدی فوری رجعت قوای اجنبی وادار کرده محتاج به تکرار نیست. قطع نظر از اینکه بقای قوای لجام گسیخته روس جز قتل و غارت اهالی بی‌گناه و تولید قحط و غلا در ایران نتیجه[ای] ندارد، بهترین وسیله از ورود عثمانی همان تخلیهٔ ایران و رعایت بی‌طرفی آن است. از برلن نواب جواب داده است که دولت آلمان در اخراج کلیه قشون اجنبی از ایران موافقت دارد. ولی قدری سوءظن دارند که شاید اصرار ایران در این باب مربوط به میل و تحریک انگلیس است که می‌خواهند از ضعف روس استفاده نموده اقتدار خود را در ایران محکم نماید [نمایند]. اگر انگلیس و روس صمیمانه در تشکیل قوای متحدالشکل موافقت نموده، میل خود را در رعایت بی‌طرفی و استقلال ایران بزودی ظاهر سازند عذر و بهانهٔ سایرین نیز مرتفع گشته، دیگر متوجه این حدود نخواهند شد والا بیم آن می‌رود که عنقریب با تهیه بزرگی که عثمانی به جهت حمله به بغداد دیده به صوب ایران نیز عطف عنان نموده، خاک این مملکت بدبخت

مجدداً میدان مجادله و خون ریزیهای عظیمی بشود. اقدامات سابق خودتان را جداًو مصراً تعقیب نموده، نتیجه را زود اطلاع دهید که وقت می‌گذرد و اوضاع فوالعاده [فوق العاده] موجب نگرانی است. سواد این تلگراف و تلگرافهای قبلی را در موضوع تخلیه ایران برای پاریس و رُم و آمریکا به فوریت ارسال و تاکید نمایید. در همین زمینه اقدام و شما را از نتیجه مسبوق سازند[1].

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴۳.

* . برای اطلاع بیشتر در باره این موضوع به سند شماره ۱۱۹ نیز مراجعه شود.

شماره سند: ۱۱۰

فرستنده: اداره گمرک آستارا

گیرنده: وزارت مالیه

موضوع: گمرک آستارا و دخالت نظامیان روس

تاریخ: ۲۱ میزان ۱۳۳۵ (۱۶ ذی‌حجه ۱۳۳۵)

نمره: ۶۹۹۵/ع

اداره مرکزی

در طی راپرت نمره (۱۰۷۹) مورخ اول سپتامبر مجملاً پاره[ای] وقایع را اشعار و اینک شرح آنرا به تفصیل راپرت می‌دهد.

در ۳۱ ماه او در ساعت پنج صبح میرزا بابا نام پسرحاجی ملاصفرعلی هشت فقره کلی[1] به قاچاق از طرف دهانه رودخانه وارد کرده بود. قراولی که شب آنجا کشیک داشت کلیها را ضبط و منتظر بود که دفتر گمرک باز شود. ساعت پنج ونیم دو نفر حمال سه فقره از کلیها را به گمرک حمل نموده و کلی دیگر را هم مشغول حمل بود و هنوز به درب گمرک نرسیده دو نفر قزاق که می‌خواستند اسبهای خود را آب بدهند اول از فراش سئوال کردند محتوی این امانت چیست. فراش اظهار بی‌اطلاعی نمود. قزاقها گفتند ما این کلیها را ضبط نموده، به قراول خانه خودمان می‌بریم. فراش مزبور فوراً فراشباشی را که چندی است در اطاق گمرکی سکنی دارد از قضیه اطلاع داده، فراشباشی خواست مداخله کند. ولی ثمر نبخشید. در این بین چند نفر قزاق دیگر رسیده چهار کلی را که نزدیک رودخانه دور محوطه گمرک گذاشته بودند تصرف و به مرکز خود که عقب مخزنهای گمرک است حمل نموده، ضمناً فراش و حمال را نیز گرفته و حبس نمودند. اینجانب بلا تأمل نزد فرمانده محل رفته و تفصیل را بیان کرده و مشارالیه به همقطار خود که قائم

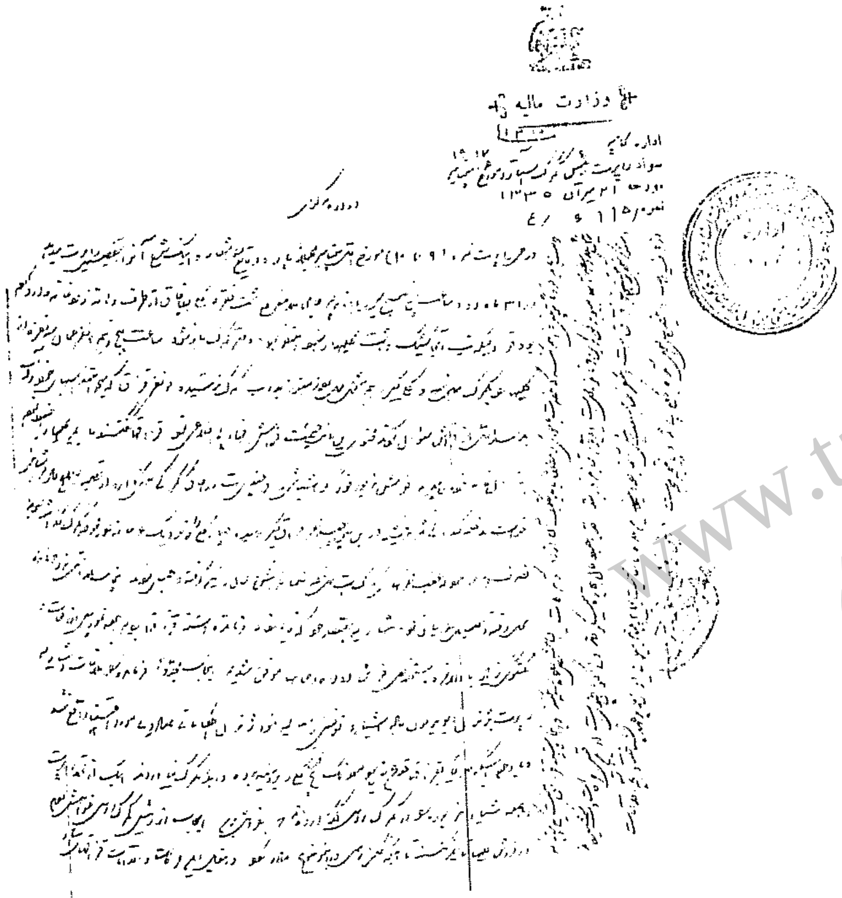
---

۱. Colis: بسته، عدل، لنگه، صندوق

مقام فرمانده دسته قزاقها بود مراجعه نمود.

پس از زحمات و گفتگوی زیاد بالاخره به استخلاص فراش اداره و حمالها موفق شدیم. این‌جانب مجدداً فرمانده را ملاقات و مشارالیه راپرت به ژنرال دیویزیون داده، اشیای توقیفی را مطالبه نمود. ژنرال احکاماتی صادر، ولی مورد اعتنا واقع نشد و با وجود اینکه صریحاً به قزاقها قدغن شده بود، معذالک پنج فقره کلی را به روسیه برده و ابداً به گمرک نیاوردند. اینک از قرار راپرت واصله اشیای مزبوره را در گمرک روس گذارده‌اند که به فروش برسد. این‌جانب از رئیس گمرک روس خواهش نمودم در فروش کلیها تأخیر کنند. تا اینکه حکمی رسمی در این موضوع صادر گردد. در مقابل این حرکات و اقدامات قزاقهای آستارا دولت باید لزوماً ترتیبی فراهم کند که حضرات به اموری که مطلقاً باید تکلیف آن از اداره گمرکات ایران مشخص گردد مداخله نکنند. در اینجا دو دسته قزاق هست یکی پیاده که رئیس بلاواسطه آنها مسیوبرکن کرین فرمانده محل است. این قزاقها نیز در ابتدا اقدام به ضبط مال‌التجاره می‌کردند. ولی اکنون چندی است از این قبیل حرکات دست کشیده‌اند. دسته دیگر مشتمل بر بیست نفر قزاق است که یک نفر صاحب منصب رئیس آنها بوده و این عده با نهایت لجاج و عناد بی‌طرفی ایران را برعهده نشناخته و آنچه اقدامات از طرف این جانب در این خصوص به عمل آمده، به کلی بی‌ثمر و بی‌نتیجه بوده است (رئیس کنترل) امضا[1] سجع مهر: وزارت مالیه.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۱.

وزارت مالیه

شماره سند: ۱۱۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت‌خانه‌های ایران در لندن و پطروگراد

موضوع: تخلیه ایران از قوای متفقین و متحدین

تاریخ: لیلهٔ ۱۹ ذی‌حجه ۱۳۳۵

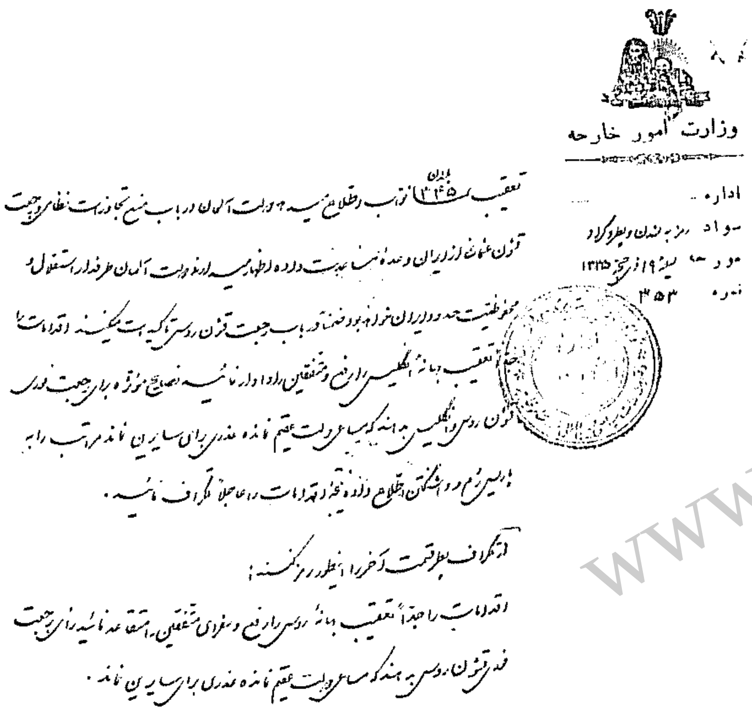
نمره: ۳۵۳

تعقیب نمره ۳۴۵ به لندن نواب اطلاع می‌دهد دولت آلمان در باب منع تجاوزات نظامی و رجعت قشون عثمانی از ایران وعدهٔ مساعدت داده اظهار می‌دارند دولت آلمان طرفدار استقلال و محفوظیت حدود ایران خواهد بود. ضمناً در باب رجعت قشون روس تأکیدات می‌کنند، اقدامات را جداً تعقیب، بهانهٔ انگلیس را رفع و متفقین را وادار نمایید نصایح مؤثره برای رجعت فوری قشون روس و انگلیس بدهند که مساعی دولت عقیم نمانده، عذری برای سایرین نماند، مراتب را به پاریس رم و واشنگتن اطلاع داده، نتیجه اقدامات را عاجلاً تلگراف نمایید.

در تلگراف پطر قسمت آخر را این‌طور رمز کنند:

اقدامات را جداً تعقیب، بهانهٔ روس را رفع و سفرای متفقین را متقاعد نمایید رأی به رجعت فوری قشون روس بدهند که مساعی دولت عقیم نمانده، عذری برای سایرین نماند[1].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴۳.

وزارت امور خارجه

اداره ...

سواد رمز به لندن و پطروگراد

مورخه لیله ۱۹ ذیحجه ۱۳۳۵

نمره ۳۵۳

شماره سند: ۱۱۲

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: ورود مهاجرین روس به ایران

تاریخ: ۱۹ ذی‌حجه ۱۳۳۵

نمره: ۱۲۳۵۲/۴۶۰۱

جناب جلالتمآب فخامت و مناعت نصاب دوستان استظهار مشفقا مکرما مهربانا

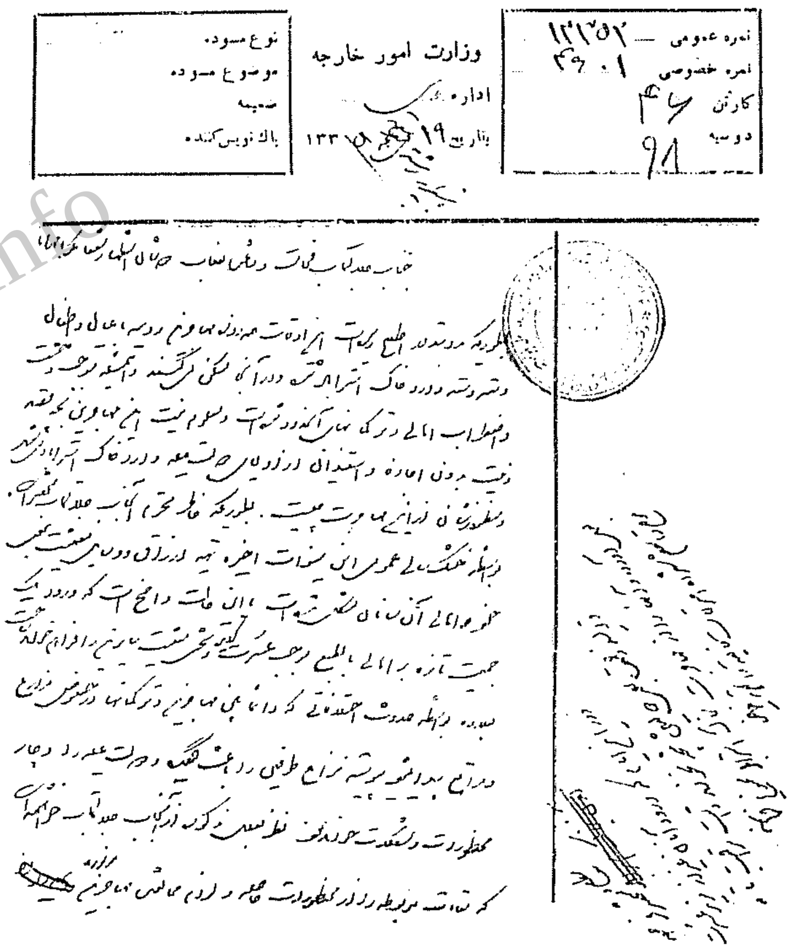
به‌طوری که به دوستدار اطلاع رسیده است این اوقات همه روزه مهاجرین روسیه با عیال و اطفال دسته دسته وارد خاک استرآباد شده و در آنجا مسکن می‌کنند و این مسئله موجب وحشت و اضطراب اهالی و ترکمانهای آن حدود شده است و معلوم نیست این مهاجرین به چه قصد و نیت بدون اجازه واستیذان ازاولیای دولت علیه وارد خاک استرآباد می‌شوند و منظورشان از این مهاجرت چیست. به‌طوری که خاطر محترم آن جناب جلالتمآب مستحضر است به واسطهٔ خشک سالی عمومی این سنوات اخیره تهیه ارزاق و وسایل معیشت برای خود اهالی آن سامان مشکل شده است. با این حالت واضح است که ورود یک جمعیت تازه براهالی با لطبع موجب عسرت گردیده و سختی معیشت سایرین را فراهم خواهد ساخت. به علاوه، به واسطه حدوث اختلافاتی که دائماً بین مهاجرین و ترکمانها در خصوص مزارع و مراتع پیدا می‌شود پیوسته نزاع طرفین را باعث گردیده، و دولت علیه را دچار محظورات و مشکلات خواهد نمود. نظر به عمل مذکوره از آن جناب جلالتمآب خواهشمند است که مقامات مربوطه را از محظورات حاصله و لزوم مخالفت مهاجرین مزبوره مطلع و مستحضر فرموده و در این ایام که ورود آنان غیر از مزید عسرت و تولید زحمت برای دولتین نتیجه[ای] نخواهد داشت مراقبت تامه به عمل آورده، و آنها را از مهاجرت به خاک استرآباد ممنوع فرمایند. موقع را مغتنم شمرده

احترامات فایقه را تجدید می‌نماید[1]

حاشیه:

ـ به‌این طور نوشته بفرستید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۹۸.

نمره عمومی ۱۲۲۵۲
نمره خصوصی ۴۶۰۱
کارتن ۴۶
دوسیه ۹۱
وزارت امور خارجه
اداره
بتاریخ ۱۹ ... ۱۳۳
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۱۳

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در آلمان

موضوع: تخلیه ایران از قوای روس و عثمانی و اوضاع ایران در جنگ

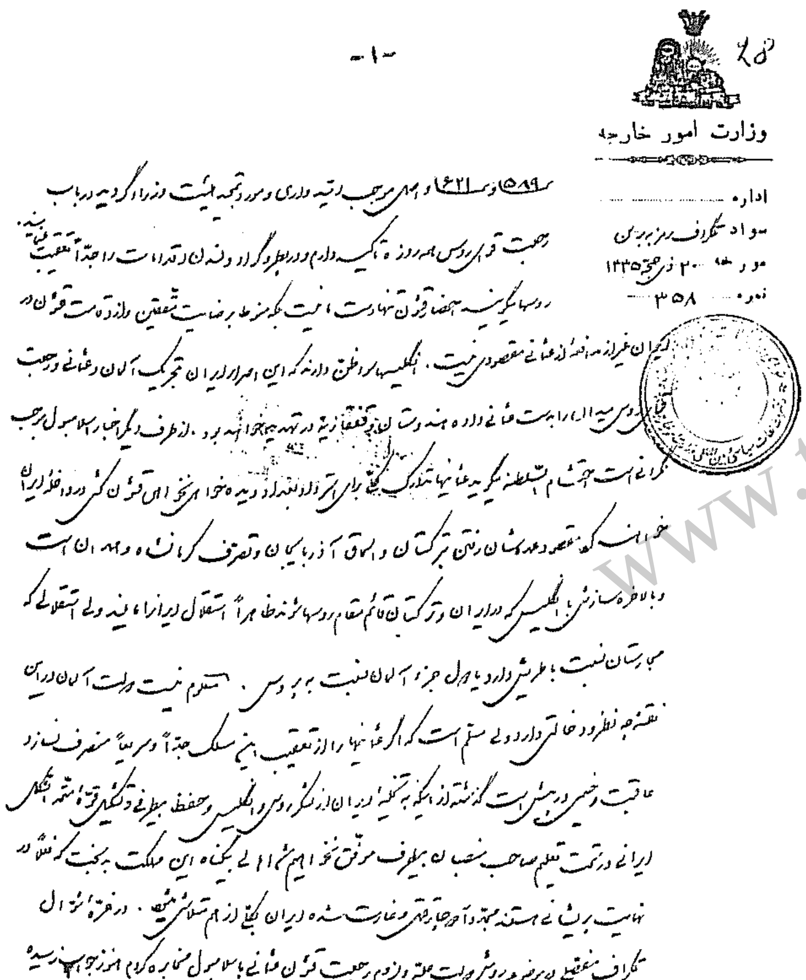
تاریخ: ۲۰ ذی‌حجه ۱۳۳۵

نمره: ۳۵۸

نمره ۵۸۹ و نمره ۶۲۱ واصل، موجب امیدواری و مورد تمجید هیئت وزرا گردید در باب رجعت قوای روس همه روزه تأکید دارم و در پطروگراد و لندن اقدامات را جداً تعقیب می‌نمایند. روسها می‌گویند احضار قشون تنها دست مانیست؛ بلکه منوط به رضایت متفقین و از اقامت قشون در ایران غیر از مدافعه[ای] از عثمانی مقصودی نیست. انگلیسها سوء ظن دارند که این اصرار ایران به تحریک آلمان و عثمانی و رجعت قوای روس میدان را به دست عثمانی داده هندوستان و قفقازیه در تهدید خواهند بود. از طرف دیگر اخبار اسلامبول موجب نگرانی است. احتشام السلطنه می‌گوید عثمانیها تدارک کلّی برای استرداد بغداد دیده، خواهی نخواهی قشون‌کشی در داخلهٔ ایران خواهند کرد. مقصود عمده‌شان رفتن به ترکستان و الحاق آذربایجان و تصرف کرمانشاه و همدان است و بالاخره سازش با انگلیس که در ایران و ترکستان قائم مقام روسها شوند. ظاهراً استقلال ایران را مایل‌اند؛ ولی استقلالی که مجارستان نسبت به اطریش دارد یا دول جزء آلمان نسبت به پروس. معلوم نیست دولت آلمان در این نقشه چه نظر و دخالتی دارد. ولی مسلم است که اگر عثمانیها را از تعقیب این مسلک جداً و سریعاً منصرف نسازد عاقبت وخیمی در پیش است. گذشته از اینکه به تخلیهٔ ایران از لشکر روس و انگلیس و حفظ بی‌طرفی و تشکیل قوّه متحدالشکل ایرانی در تحت تعلیم صاحب منصبان بی‌طرف موفق نخواهیم شد. اهالی بی‌گناه این مملکت بدبخت که فعلاً در نهایت پریشانی هستند مجدداً دوچار

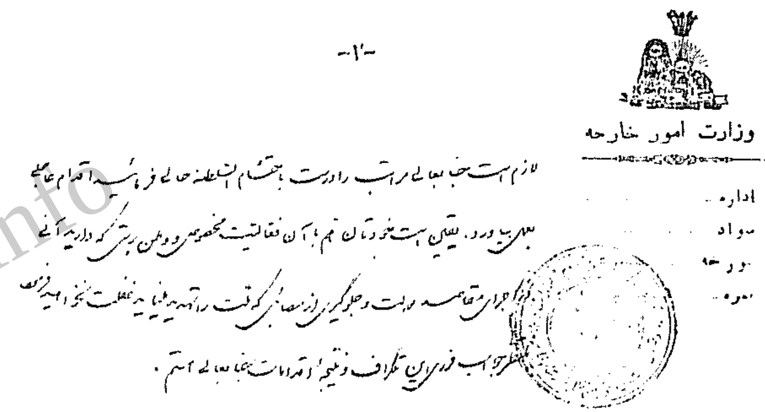
[دچار] قتل و غارت شده ایران به‌کلی از هم متلاشی می‌شود. در غرهٔ شوال تلگراف مفصلی در موضوع روش دولت علیه و لزوم رجعت قشون عثمانی به اسلامبول مخابره کردم. هنوز جواب نرسیده، لازم است جنابعالی مراتب را درست به احتشام السلطنه حالی فرمایید، اقدام عاجلی به عمل بیاورد. یقین است خودتان هم با آن فعالیت مخصوص و وطن پرستی که دارید آنی در اجرای مقاصد دولت و جلوگیری از مصایبی که ملت را تهدید می‌نماید غفلت نخواهید فرمود. منتظر جواب فوری این تلگراف و نتیجه اقدامات جنابعالی هستم.[۱]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ ه. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴۳.

-۱-

وزارت امور خارجه

اداره
سواد تلگراف رمز برلن
مورخه ۲۰ ذیحجه ۱۳۳۵
نمره ۳۵۸

-۱-
وزارت امور خارجه
اداره
مواد
نمره

شماره سند: ۱۱۴۰

فرستنده: وزارت مالیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: گمرک آستارا و دخالت نظامیان روس

تاریخ: ۲۵ میزان ۱۳۳۵ (۲۰ ذیحجه ۱۳۳۵)

نمره: ۶۹۹۵/ع

وزارت جلیله امورخارجه

درخصوص سوء اقدامات بعضی از قسمتهای قشون روس نسبت به بسته‌های قاچاق که می‌بایست به گمرک نقل و تحویل شود از رئیس گمرک آستارا راپورتی بـه اداره کـل گمرکـات رسیده که سوادش برحسب لزوم تلواً ارسال می‌شود. متمنی است با نظر دقت ملاحظه فرموده و تا زمانی که مرتکبین این کار بسته‌های مزبور را به معرض فروش در نیاورده‌اند، در استرداد آنها و جلوگیری از وقوع نظایر این گونه اقدامات با جاهای لازم مذاکره فرموده، نتیجه را اعلام فرمایند.

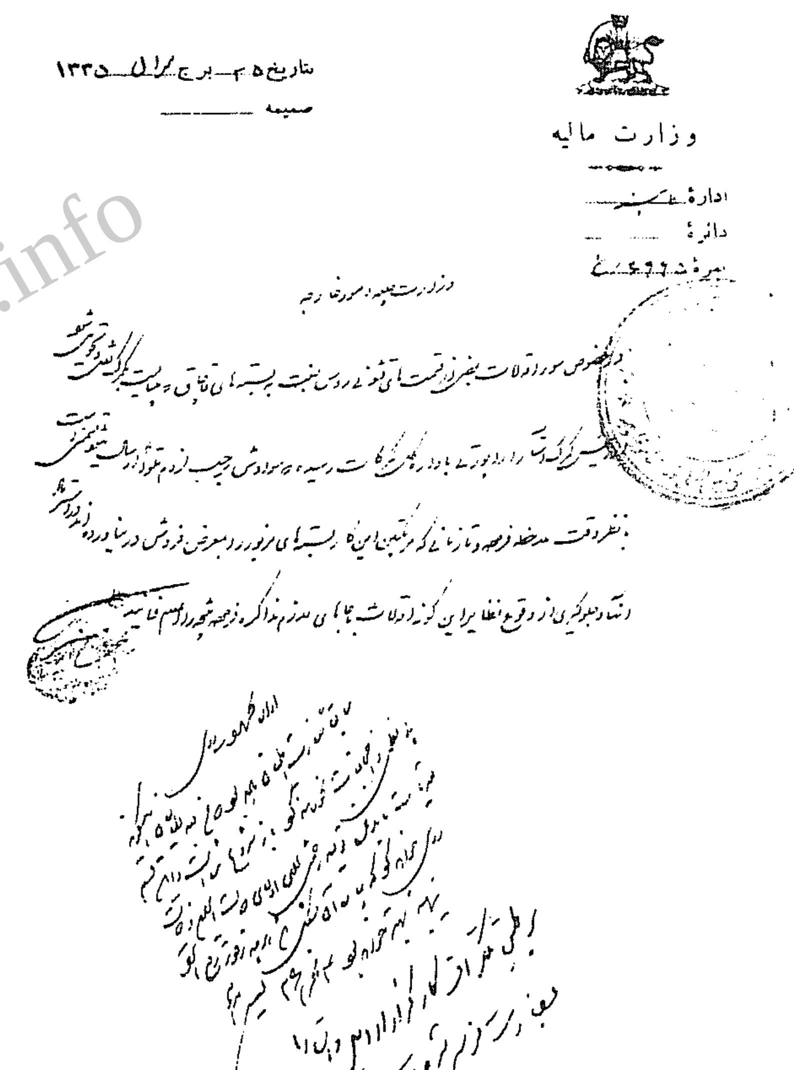
امضا[1] سجع مهر: وزارت مالیه

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس سابقاً سفارت اطمینان داده بود که من بعد نظامیان این گونه بی‌نظمی و اجحافات نخواهند کرد باز شروع شده است و این قسم تعدیات بالاخره تولید زحـمت بـرای اولیای دولت ایران و دولت روس خواهد کرد که چاره آن مشکل باشد هرچه زودتر رفع آنـرا نمایند بهتر خواهد بود. ۴ محرم ۳۶ نصیرالدوله.

برطبق تلگراف کارگزار اردبیل و آستارا به سفارت نوشته شده است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۱.

تاریخ ... ۱۳۳۵
ضمیمه
وزارت مالیه
اداره
دائره
نمره

شماره سند: ۱۱۵

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: مداخلات قونسولگری روس در استرآباد

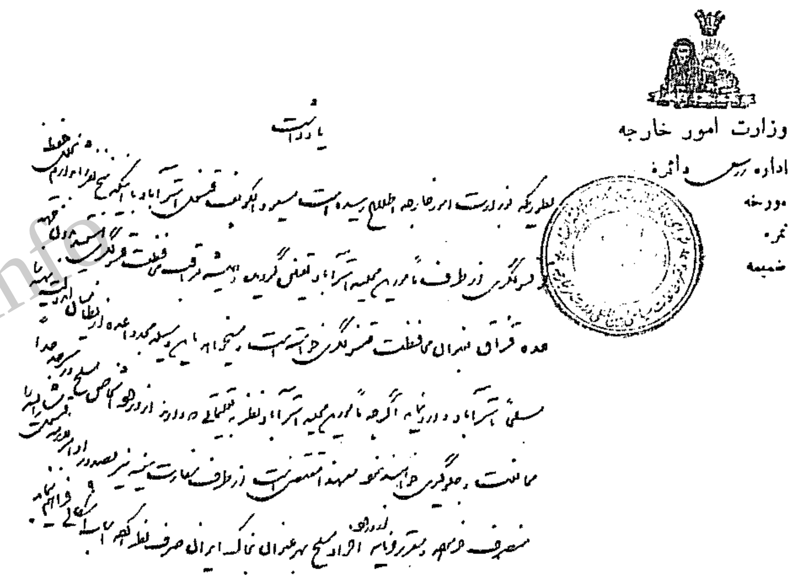
تاریخ: ندارد [احتمالاً ذیحجه ۱۳۳۵]

نمره: ـــ

یادداشت

به‌طوری که به وزارت امورخارجه اطلاع رسیده است مسیو والکویف قونسول استرآباد با اینکه پنج نفر ژاندارم برای حفظ قونسولگری از طرف مأمورین محلیه استرآباد تعیین گردیده و همیشه مراقب محافظت قونسولگری هستند، بدون جهت عده[ای] قزاق به عنوان محافظت قونسولگری خواسته است و می‌خواهد به این وسیله مجدداً عده[ای] از نظامیان آن دولت بهیه را مسلحاً به استرآباد وارد نماید. اگر چه مأمورین محلیه استرآباد نظر به تعلیماتی که دارند از ورود اشخاص مسلح در سرحد جداً ممانعت و جلوگیری خواهند نمود. معهذا، مقتضی است از طرف سفارت سنیه نیز به صدور اوامر لازمه، قنسول مشارالیه را منصرف فرموده و مقرر فرمایند از ورود افراد مسلح به هر عنوان به خاک ایران صرف نظر کرده اسباب اشکالی فراهم ننماید.[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۱.

شماره سند: ۱۱۶

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: تخلیه ایران از قوای دول متخاصمه

تاریخ: ۲۳ ذی‌حجه ۱۳۳۵

نمره: ۱۲۴۸۱

مراسله به سفارت روس

دوستدار در تعقیب مراسلات خود مورخهٔ دوم و نهم شوال ۱۳۳۵ نمره ۱۰۴۰۳ و نمره ۱۰۵۷۸ خاطر محترم آن جناب جلالتمآب را متذکر می‌سازد با اینکه اولیای دولت علّیه منتظر بودند از طرف دولت بهیهٔ روسیه با تقاضاهای این دولت در تخلیهٔ خاک ایران که لازمهٔ مصونیت و بی‌طرفی آن است مساعدت بشود. متأسفانه تا به حال نتیجه[ای] ظاهر نگردیده است؛ بلکه با کمال نگرانی مشاهده می‌شود که روزبه روز بر عدّه قشون روس افزوده شده و از قرار مذکور جمع کثیری هم می‌خواهند در رشت توقف نمایند. دوستدار زاید می‌داند مشکلاتی را که تجاوزات قشون روس به خاک ایران همواره در روابط بین دولتین ایجاد نموده و همچنین اثرات نامطبوعی را که در اذهان عمومی تولید کرده، مجدداً به آن جناب خاطرنشان نماید. ولی لازم می‌دانم یکی از مشکلاتی را که مزید بر علت شده و اخیراً کسب اهمیت فوق‌العاده نموده متذکر شوم و آن مسئله آذوقه است، خاطر محترم به خوبی مستحضر است اوضاع معاشیهٔ اهل ایران به واسطهٔ خشکسالی و لشکرکشیهای دول متخاصمه در این مملکت دوچار [دچار] نهایت سختی و پریشانی گردیده. گذشته از اینکه این اوقات وارد نمودن آذوقه از ممالک خارجه امکان پذیر نیست، آن مقدار قلیل آذوقه هم که درخود مملکت به دست آمده و شاید چند ماهی به زحمت بتواند معاش اهالی را تأمین نماید در اغلب نقاط به مصرف احتیاجات قشونی دولت بهیه

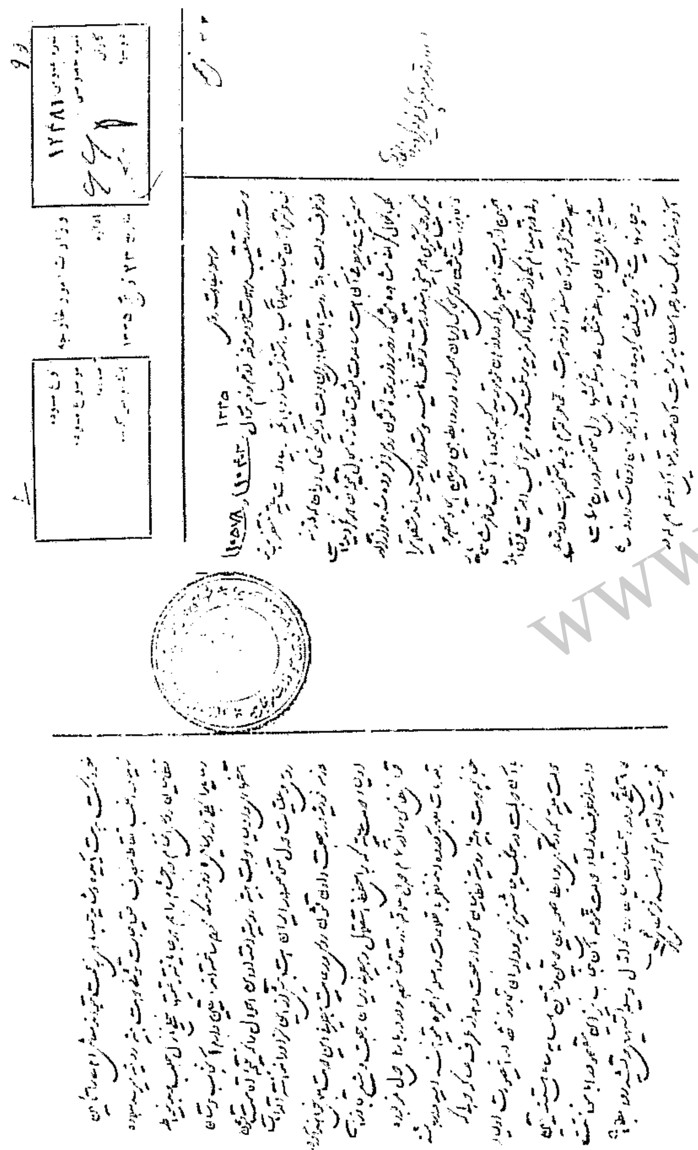
روسیه می‌رسد. به علاوه، نظامیان روس اغنام و احشام را هم هرجا یافته به قیمتهای خیلی نازل جلب و بدین واسطه رعایا را به کلی از وسایل کار و زندگی محروم ساخته‌اند.

یقین دارم آن جناب دوستان استظهاری و اولیای دولت بهیهٔ روسیه امتداد این احوال را که نتیجهٔ اقامت قشون روس و عملیات دول متخاصمه در ایران است بیش از این سزاوار ندانسته، اقدامات لازمهٔ فوریه در رجعت دادن قشون روس و رعایت بی‌طرفی این دولت به عمل خواهند آورد. اولیای دولت علیه که برای حفظ استقلال و بی‌طرفی ایران رجعت و منع تجاوزات قوای نظامی را از تمام دول علاقه وار تقاضا نموده و در دربارهای دول مزبوره اقدامات به عمل آورده‌اند. نظر به اطلاعات واصلهٔ اخیره می‌توانند امیدوار باشند چنانچه دولت بهیه روسیه نظامیان خود را رجعت دهد از طرف عساکر دولی که با آن دولت در جنگ می‌باشند نیز به حدود ایران تجاوز نشود در این صورت اولیای دولت علیه که در تکمیل روابط صمیمی بین دولتین و ملتین همسایه ساعی هستند یقین دارند از طرف اولیای دولت متبوعهٔ آن جناب نیز این مقصود را با موافقت کامل تلقی و در احضار نظامیان روس که اول وسیلهٔ تسهیل و تشدید روابط است به فوریت اقدام خواهند فرمود. امضاء: نصیرالدوله[1]

حاشیه:

– ۲۲ ذی‌حجه از اداره محترمه دفتر پاکنویس کردند و امضا شد

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴۳.

شماره سند: ۱۱۷

فرستنده: کارگزاری رشت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود قشون روس و ترس اهالی (سواد گزارش)

تاریخ: ۲۴ ذیحجه ۱۳۳۵

نمره: ۱۷۶۹

از رشت

دو روز است لاینقطع قشون روس وارد، کاروانسرا، خانه و باغ تخلیه می‌کنند. اهالی متوحش، هیئت اتحاد اسلامی نمایندگان خود را به فومن احضار، امروز نمایش در بازار داده سواره نظام تا سبزه میدان آمده و مراجعت کردند. در ملاقات شفاهاً قونسول روس اظهار نمود برای رفع خستگی یک ماه در رشت توقف خواهند کرد. در خارج صاحب منصبان اظهار کرده‌اند دوازده هزار نفر در رشت توقف خواهد کرد. با کمی آذوقه و عدم اطاعت قشون از سرکرده‌ها، آتیه رشت فوق‌العاده خطرناک، اهالی متوحش؛ اگرچه اقدامات جدی مؤثر از طرف چاکر به عمل آمده؛ ولی باز هم جسارت می‌کند که ایالت گیلان بدون حکومت ممکن نیست. اگر سریعاً اقدامی در اعزام حکومت نشود دولت دوچار [دچار] ندامت بزرگ خواهد شد. ۱۶ میزان نمره ۱۷۶۹ مهدی فرخ[1].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۱.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه ۲۴ ذیحجه ۳۵

نمره

ضمیمه

از رشت

دو روز است لاینقطع قشون روس وارد کاروانسرا خانه و باغ تخلیه می‌کنند
اهالی متوحش هیئت اتحاد اسلامی نمایندگان خود را بفومن احضار
امروز نمایش در بازار داده سواره نظام تا سبزه میدان آمده و مراجعت کردند
در ملاقات شفاهاً قونسول روس اظهار نمود برای رفع خستگی یک ماه در رشت
توقف خواهند کرد در خارج صاحب منصبان اظهار کرده‌اند دوازده هزار نفر
در رشت توقف خواهد کرد با کمی آذوقه و عدم اطاعت قشون از سرکرده‌ها
آتیه رشت فوق‌العاده خطرناک اهالی متوحش اگرچه اقدامات جدی
مؤثر از طرف چاکر بعمل آمده ولی باز هم جسارت می‌کند که ایالت گیلان
بدون حکومت ممکن نیست اگر سریعاً اقدامی در اعزام حکومت نشود
دولت دچار ندامت بزرگ خواهد شد ۱۶ میزان ۱۷۶۹
مهدی فرخ

شماره سند: ۱۱۸

فرستنده: سفارت ایران در برلن

گیرنده: سفارتخانه‌های ایران در لندن، پاریس، پطروگراد و رم

موضوع: تخلیه ایران از قوای دولت متخاصمه

تاریخ: ۲۸ ذی‌حجه ۱۳۳۵.

نمره: ۶۴۸

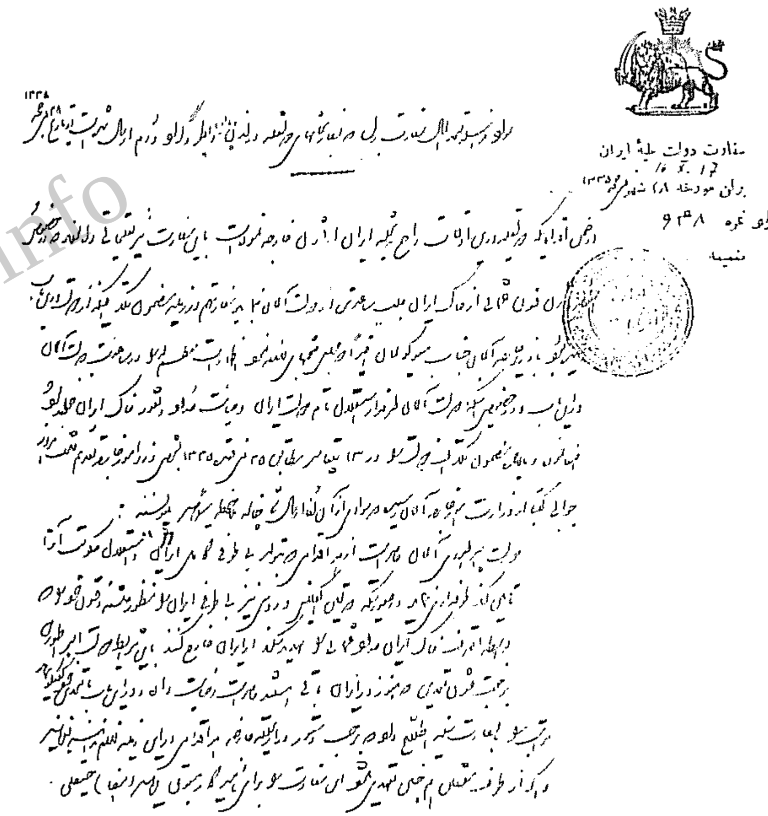
سواد مراسله متحدالمآل سفارت برلن که به سفارتخانهای [سفارتخانه‌های] دولت علیه در لندن و پاریس و پطروگراد و رم ارسال شده است در تاریخ ۲۸ ذی‌حجه ۱۳۳۵.

در ضمن اقداماتی که دولت علیه در این اوقات راجع به تخلیه ایران از قشون خارجه نموده است به این سفارت نیز تعلیماتی داده بودند که در خصوص خارج شدن قشون عثمانی از خاک ایران جلب مساعدت از دولت آلمان بنماید. سفارت هم در زمینه مضمون تلگرافی که از دولت در این باب رسیده بود با وزیر خارجه آلمان جناب مسیوکولمان اخیراً دو مجلس صحبتهای لازمه نمود. اظهارات معظم‌له را در مساعدت دولت آلمان در این باب و در خصوص اینکه دولت آلمان طرفدار استقلال تام دولت ایران و صیانت حدود و ثغور خاک ایران خواهد شد، اصغاء نموده و بالاخره مضمون تلگراف دولت را در ۱۳ سپتامبر مطابق ۲۵ ذی‌قعده ۱۳۳۵ به شخص وزیر امورخارجه تقدیم داشت. امروز جوابی کتباً از وزارت امورخارجه آلمان رسیده که سوادی از آن لفاً ارسال شد. چنانچه ملاحظه می‌فرمایید می‌نویسند: دولت امپراطوری آلمان حاضر است از هر اقدامی که بتواند بی‌طرفی کامل ایران و استقلال حکومت آنرا تأمین کند طرفداری می‌نماید. در صورتی که دولتین انگلیس و روس نیز بی‌طرفی ایران را منظور داشته و قشون خود راکه به واسطهٔ تصرف خاک ایران، حدود عثمانی را تهدید می‌کند از ایران خارج کنند به این شرایط دولت امپراطوری به رجعت قشون متحدین که هنوز در ایران باقی هستند حاضر

است رضایت داده و در این باب با متحدین خود گفتگو نماید. مراتب را به آن سفارت سنیه اطلاع داد که برحسب دستور وزارت جلیله خارجه هر اقدامی در این زمینه لازم بدانند بفرمایند و اگر از طرف متفقین هم، چنین تعهدی بشود این سفارت را برای تأییدکار مسبوق فرمایند. امضا حسینقلی[۱]

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۴۳.

سفارت دولت علیهٔ ایران

شماره سند: ۱۱۹

فرستنده: وزارت مالیه

گیرنده: اداره دیون عمومیه

موضوع: اقساط شیلات بحر خزر

تاریخ: ۱۹ جدی (۱۵ ربیع‌الاول) ۱۳۳۵

نمره: ـــ

راپورت

به موجب قرار داد منعقده مابین دولت علیه ایران و کمپانی لیانازوف مورخه ۲۵ ستپاطر ۱۸۹۳ هر ساله مبلغ بیست و چهار هزار نیم امپریال طلای روسی و یا هریک عدد آن از قرار بیست فرانک که جمعاً چهارصدوهشتاد هزار فرانک طلای فرانسوی می‌شود در هر نقطه از اروپا و به هر کس که دولت علیه ایران می‌خواهد باید کمپانی مزبور از بابت وجه مال‌الاجارهٔ شیلات بحر خزر ادا و کارسازی نماید.

درسنه ماضیه ۱۹۱۶ مسیحی لیانازوف بعد از اینکه منات طلا یافت نمی‌شود و اگر هم تهیه شود خروج آن بدون اجازه دولت بهیه روسیه ممکن نمی‌گردد (اقدامی هم که در مرکز برای اجازه صدور منات طلا از طرف هیئت دولت گردید عقیم ماند) وجه مال الاجاره را از قرار فرانک تبدیل به منات نموده به موجب تصویب نامه[ای]که از هیئت وزرای عظام وقت صادرگردید به عوض چهار صد و هشتاد هزار فرانک مبلغ دویست و هفتاد هزار منات کاغذ در مسکو به تجارت خانه طومانیانس تأدیه نمود.

این مبلغ پس از تسعیر منات به کورس آن زمان از قرار هر چهار منات و چهل و سه کپک یک تومان، شصت هزار ونهصد وچهل وهشت تومان و کسری عاید دولت گردید و در این معامله نسبت به معاملهٔ سنوات قبل دولت علیه ایران قریب پنجاه هزار تومان ضرر نموده.

از ترتیبی که لیانازوف برای تأدیه قسط هذه‌السنه ۱۹۱۷ توسط سفارت پیشنهاد می‌نماید این طور مستفاد می‌شود کمپانی می‌خواهد به عوض یکصدوهشتاد هزار منات طلا، دویست و هشتاد و هشت‌هزار، از منات کاغذ بدهد و بنابراین مبلغی که به کورس امروز عاید دولت خواهد شد در صورتی که شش منات و شصت و شش کپیک را یک تومان حساب نماییم و حال آنکه مظنه فعلی کمتر از سی شاهی است فقط چهل و سه هزار و دویست تومان یعنی نسبت به سنه ماضیه‌باز هفده هزار و هفتصدوچهل و هشت تومان و کسری کمتر خواهد بود و نسبت به وجهی که از این بابت در سنوات قبل به دولت می‌رسد، شصت و چهار هزار و هشتصدتومان ضرر دولت از این بابت خواهد شد.

خبری که وزارت جلیلهٔ مالیه برای وصول مال‌الاجاره هذه السنه ۱۹۱۷ در نظر داشت و به همین ملاحظه قبوض رسید مال‌الاجاره ۱۹۱۷ از قرار نیم امپریال تهیه و ارسال شد این بودکه اگر لیانازوف امسال هم حاضر نشود که آن قدر منات کاغذ به دولت ایران بدهد که از تسعیر معادل مبلغی که قبل از تنزل فوق‌العاده منات به دولت می‌رسد، حالیه نیز برسد از طرف دولت علیه ایران به مشارالیه تکلیف شود که یکصدو هشتاد هزار منات طلا تنخواه مال الاجاره سنه ۱۹۱۷ را خود در پطروگراد به اداره مرکزی بانک استقراضی بابت کوپن استقراض ۱۹۰۲/۱۹۰۰ بپردازد و در عوض شعبه بانک استقراضی در طهران مطابق مظنه[ای] که منات طلا را با دولت محسوب می‌دارد از عایدات گمرکات شمال در مقابل وجه مأخوذه از لیانازوف به پول ایران به دولت بدهد.

چون وجه مال‌الاجاره شیلات بحر خزر مثل کوپن استقراض باید به قرار منات طلا کارسازی شود؛ بنابراین نه برای بانک استقراضی و نه برای کمپانی لیانازوف عذری در قبول و تأدیه این یکصدو هشتاد هزار منات طلا باقی نخواهد ماند و سفارت دولت بهیه روس هم در مقابل گفتگوهای لیانازوف موقع اعتراض نخواهد داشت. و فایده[ای] که برای دولت علیه ایران دارد این است که فعلاً بانک استقراضی به عنوان اینکه کوپن باید به منات طلا کارسازی شود

هریک تومان را در عوض یک منات و هفتادوپنج کپک برداشت می‌نماید و اگر یکصدوهشتاد هزار منات طلا از وجه کوپن در پطروگراد پرداخته شود، از همان قرار وجهی که بانک باید از عایدات گمرکات شمال ایران مسترد دارد بیش از یکصدوسه هزارتومان خواهد بود و فایده قطعی دولت ایران نسبت به پیشنهادی که در یادداشت سفارت بهیه روس مندرج است بیش از پنجاه و نه هزار و هشتصد تومان می‌شود.

امضا محمود[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۲.

وزارت مالیه

اداره محاسبات کل مالیه

دایره [illegible]

نمره

تاریخ نوزدهم برج جدی [illegible] ۱۳۳۵

راپورت

بموجب قرارداد منعقده مابین دولت علیه ایران و کمپانی لیانازوف در [illegible] سپتامبر ۱۹۰۶ [illegible] مبلغ بیست و چهار هزار [illegible]

[illegible] عده آن از قرار بیست و [illegible] هر منات چهارصد و [illegible] هزار [illegible] خریداری میشود [illegible] دولت علیه ایران

[illegible] بابت وجه مال الاجاره شیلات بحر خزر ادا [illegible]

در سنه ۱۹۱۶ [illegible] لیانازوف [illegible] منات [illegible] و اگر [illegible]

گردد (ادعائی [illegible] برای اجاره [illegible] منات [illegible] دولت [illegible] باقی مانده) وجه مال الاجاره [illegible]

[illegible] نموده بموجب [illegible] منات [illegible] هزار [illegible] بیست [illegible] هزار منات

[illegible] به تجارتخانه [illegible] آورده

این مسلم [illegible] منات [illegible] از قرار هر [illegible] منات [illegible] هزار [illegible]

گردید [illegible] دولت علیه ایران قریب [illegible] هزار تومان ضرر [illegible]

[illegible] لیانازوف برای [illegible] ۱۹۱۲ [illegible]

منات [illegible] دولت [illegible] منات [illegible] دولت [illegible]

[illegible] منات [illegible] هزار [illegible] تومان [illegible]

[illegible] هزار [illegible] بابت [illegible] دولت [illegible]

ضرر دولت از این بابت خواهد [illegible]

[illegible] وزارت جلیله مالیه برای [illegible] سال ۱۹۱۲ [illegible] سال [illegible] ۱۹۱۲

[illegible] لیانازوف [illegible] منات [illegible] دولت ایران [illegible]

[illegible] فوق الذکر منات [illegible] دولت علیه ایران [illegible] ضرر [illegible]

[illegible] سنه ۱۹۱۱ [illegible] بانک استقراضی [illegible] ۱۹۰۰ و ۱۹۰۲

[illegible] بانک استقراضی [illegible] منات [illegible] دولت [illegible]

[illegible] لیانازوف [illegible] ایران [illegible] دولت [illegible]

چون وجه مال الاجاره شیلات بحر خزر [illegible] بانک استقراضی [illegible] منات [illegible] بانک استقراضی

[illegible] لیانازوف [illegible] منات [illegible] سفارت دولت بهیه روس [illegible]

[illegible] لیانازوف [illegible] خواهد داشت [illegible] برای دولت علیه ایران [illegible] استقراضی

[illegible] منات [illegible] تومان [illegible] منات [illegible]

منات [illegible] بانک [illegible] ایران [illegible]

[illegible] هزار تومان [illegible] دولت ایران [illegible] سفارت بهیه روس [illegible]

[illegible] هزار [illegible] تومان [illegible]

[illegible]

شماره سند: ۱۲۰

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: احمد شاه قاجار

موضوع: شیلات

تاریخ: ۹ ربیع‌الثانی ۱۳۳۵

نمره: ــــ

از لحاظ مبارک میگذرد

در باب تقاضای سفارت روس راجع به کمپانی‌لیانازوف و اینکه خواسته‌اند کمپانی مذکور تشکیل کمپانی سهامی بنماید به قراردادهای لیانازف مراجعه و مخصوصاً با مسیوگریگوریف نماینده لیانازوفها ملاقات و این طور مراتب به او تشریح شد که به موجب مادهٔ دویم کنترات مورخه ۱۸۹۶ مطابق ۱۳۱۴ که این‌طور مذاکرات (اگر چنانچه برای ترقی کل صیادی شیلات مسیوگورگی لیانازوف بخواهد برای خود شرکا قرار بدهد. لهذا، از این تاریخ به بعد مجاز مختار است که هر وقت از اوقات لازم بداند از روی قانون مملکتی روسیه در انعقاد و دایر نمودن آن شراکت مختار خواهد بود) حق تشکیل کمپانی سهامی داده شده؛ ولی در کنتراتهای بعد راجع به این مسئله اشاره کرد و بنابراین این همه صلاحیت خود را از دست داده است، اظهار داشت که اولاً هم دو قرار داد ۱۸۹۶ به قوت خود باقی است. زیرا این قرارداد آخرین کنترات قانونی است که با دولت منعقد شده و قرار داد ۱۹۰۶ مطابق ۱۳۲۴ ضمیمه و در تکمیل آن است. به طوری که این ضمیمه مواد قرارداد اصلی را از قوت خود بی‌اثر نمی‌داند و ثانیاً در اینجا سوء تفاهمی حاصل شده، من ناگزیرم توضیح بدهم که مقصود صاحب امتیاز تأسیس کمپانی سهامی به معنی حقیقی آن نیست. زیرا به طوری که ملاحظه می‌فرمایید مدت هشت سال از موعد ختم این امتیاز باقی است و این قرارداد به طور قطع در سال ۱۹۲۵ خاتمه خواهد

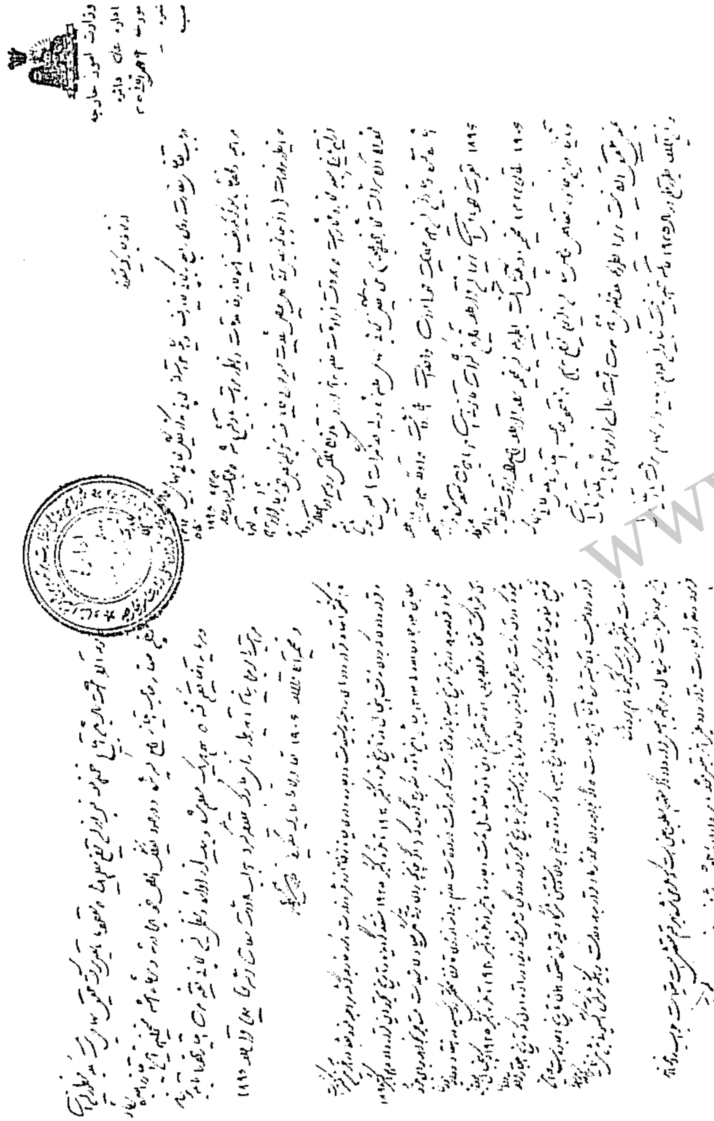
یافت. بنابراین کدام سرمایه‌دار سهام شرکت یا امتیازی را که موعد آن هشت سال باشد ابتیاع خواهد نمود. پس از این توضیح معلوم می‌شد که مقصود ما تأسیس شرکت حقیقی سهامی نیست؛ بلکه منظور این است چنانچه صقار [صغار] صاحب امتیاز اصلی کسر شده و در صدد تفکیک اموال خود بین ورثه و شرکا هستند، می‌خواهند این امتیاز را به عدهٔ شرکا و سرمایه آنها تقسیم کنند که سهم هریک معلوم شده و به یک طرز اداره و نظمی این کمپانی بقیه مدت امتیاز خود را به خاتمه برساند. مراتب را به عرض رسانید تا به هر طور رأی مبارک متوجه گردد جواب یادداشت سفارت نوشته شود. عین قرارداد ۱۸۹۶ و ضمیمه آن قرار داد ۱۹۰۶ لفاً از لحاظ مبارک می‌گذرد. فدوی امضاء[1]

تمام کنتراتها و قراردادهای راجعهٔ به شیلات و اجاره‌داری لیانازفها را از دفتر وزارت امورخارجه گرفته مراجعه نمود، فقط در آخرین کنترات و قراردادی که برای مدت پنج‌سال از تاریخ غره‌اکتبر ۱۹۲۰ تا غره اکتبر ۱۹۲۵ منعقد گردیده و تاریخ تحریر این قرارداد دهم‌اکتبر ۱۸۹۶ مطابق ۱۴ جمادی‌الاولی ۱۳۱۴ می‌باشد این ماده مندرج گردیده که (اگرچنانچه برای ترقی کل صیادی شیلات مستأجر بخواهد برای خودشرکا قراربدهد از این تاریخ به بعد مجاز و مختار است که هر وقت از اوقات لازم بداند از روی قانون مملکتی روسیه در انعقاد و دایر نمودن آن شراکت مختار خواهد بود) اولاً تصور می‌کنم این ماده فقط شامل مدت اجارهٔ اخیر از غره‌اکتبر ۱۹۲۰ تا غره اکتبر ۱۹۲۵ که پنج سال بوده باشد می‌شود که در آن مدت مستأجر می‌تواند برای خود شرکایی نیز داشته باشد، به تاریخ تحریر قرارداد گویا شامل نشود. زیرا؛ در مادّه اول که تاریخ اعتبار قرارداد را توضیح می‌نماید تأیید می‌کند که عبارت (از این تاریخ به بعد) که در ماده دویم برای داشتن شرکا قید شده مقصود همان تاریخ اجاره است که در این قرارداد نسبت به آن بسته شده ثانیاً این عبارت که اگر بخواهد برای خود شرکا قرار بدهد دلالت براینکه شرکت آکسیونی باشد نمی‌نماید که در مراسله سفارت به تشکیل شرکت آکسیونی اسم برده شد. این بود

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۳.

نظریات بنده، **حال** با مراجعهٔ به اصل قرار داد اگر مفهوم مطلب همین است که عرض شده به هر قسم مقتضی است تعلیمات جواب را خواهند فرمود. والا اگر عبارت قرارداد غیر این تعبیر شود به امر و ارادهٔ حضرت اشرف خواهد بود.امضا[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۳.

شماره سند: ۱۲۱

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: شیلات: سهم الارث وراث سردار همایون

تاریخ: ۱۷ شوال مطابق ۱۴ اسلوئیلان‌ئیل ۱۳۳۵

نمره: ۵۶/۹۶۴

امضاکنندگان ذیل ورثه مرحوم مبرور مدیرالملک سردار همایون طاب‌الله ثراه وکیل و وکیل در توکیل خودمان قرار دادیم، جناب فخامت نصاب، عمدة التجار، مسیو ژرژ استرامبولی زیدمجده‌العالی را از بابت شیل‌چکردیر که به موجب فرمان لازم الاذعان مرحوم مغفور مظفرالدین‌شاه قاجار طاب‌الله مضجعه از املاک اختصاصی ورثه مرحوم مبرور سردار همایون است که به موجب چند طغرا اجازه نامه جات معتبره سالها در تصرف مرحوم سردار همایون بوده، مالکانه عمل می‌نمودند و یکرانف نمایندهٔ دولت بهیه روسیه از ید مرحوم سردار همایون عنفاً انتزاع کرده و به اداره لیانازوف برگزار نموده و مرحوم سردار همایون از ترس گذاشته به مذاکره حالیه رجوع نماید. فلهذا، جناب مسیوژرژ وکیل و وکیل در توکیل است که تمام اجرت سنوات ماضیه را ازید غاصبانهٔ ادارهٔ لیانازوف اخذ کرده و عین شیل را نیز از ید مغصوبهٔ اداره لیانازوف انتزاع نماید و به ورثه این مرحوم که اینجانبون [اینجانبان] باشیم تسلیم دارد. تحریراًفی‌یوم سه‌شنبه چهارم شهر شوال المکرم هذه‌السنه ئیلان‌ئیل ۱۳۳۵. و در ضمن‌العقد شرط شد چنانچه وکیل محترم بخواهد این عمل را به نحو صلح خاتمه دهد باید به اطلاع و تصویب اینجانبون رسیده باشد. فی‌التاریخ الفوق [1]

محل مهر جمیل‌السلطنه   محل مهرامجدالسلطنه   محل مهر محترم الملک

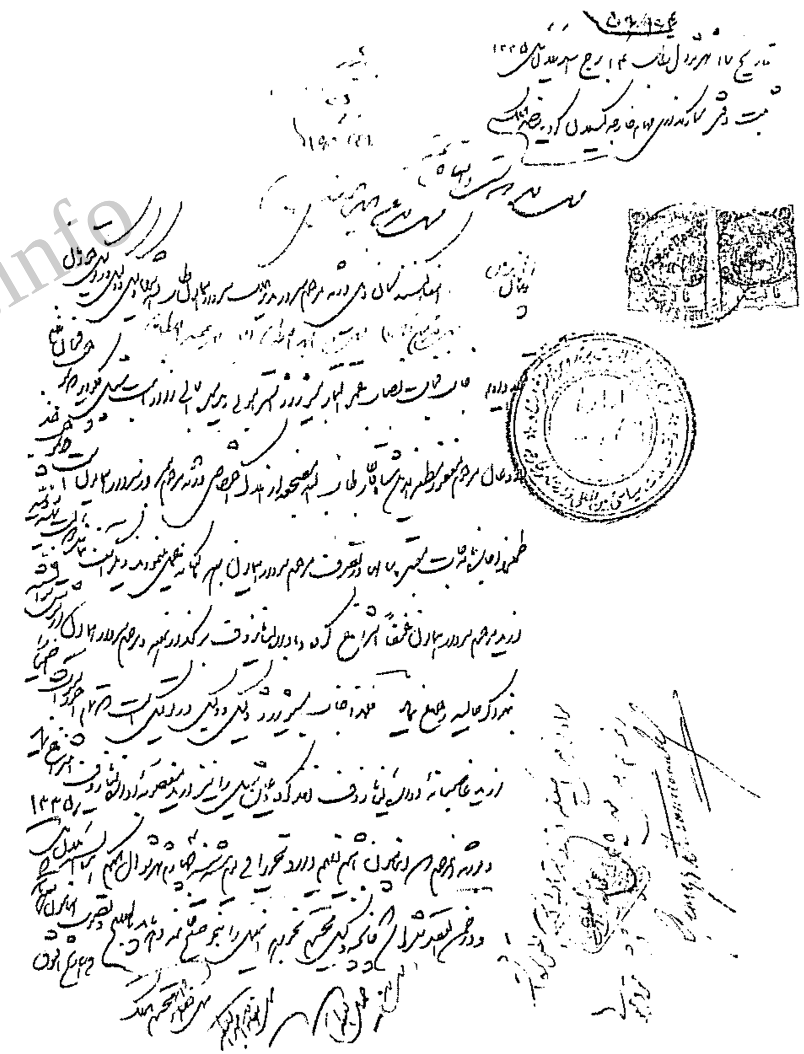
---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ ه. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۴.

حاشیه: سواد از روی اصلی که در نزد استرامبولی است تطبیق شده است. مورخه ۴ ذی‌قعده ۳۵.

امضاء: ژرژاسترومبولی

به تاریخ ۱۷ شهر شوال مطابق ۱۴ برج اسد ئیلان‌ئیل ۱۳۳۵ ثبت دفتر کارگزاری مهام خارجه گیلان گردید. معاضدالملک محل مهر دولتی و الصاق تمبر. محل مهر محترم الملک - محل مهر امجدالسلطنه - محل مهر جمیل السلطنه - محل مهر شد. امیر همایون - نمره ۱۶۸/۲۴۹

شماره سند: ۱۲۲

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: شیلات: دعاوی وراث سردار همایون

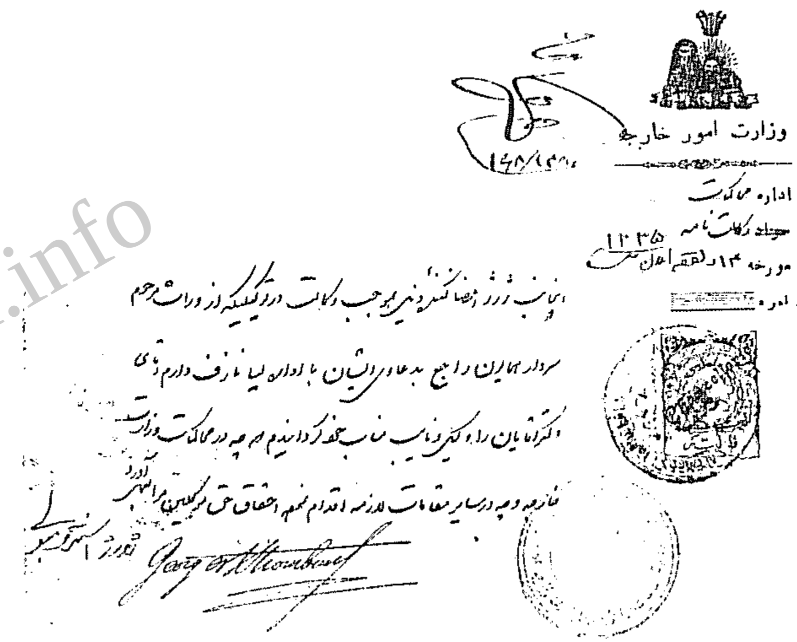
تاریخ: ۱۴ ذیقعده ۱۳۳۵

نمره: ۱۶۸/۲۴۸

این‌جانب ژرژ امضا کنندهٔ ذیل به موجب وکالت در توکیلی که از وراث مرحوم سردار همایون راجع به دعاوی ایشان با اداره لیانازوف دارم، آقای دکتر آقایان را وکیل و نایب مناب خود گردانیدم که چه در محاکمات وزارت خارجه وچه در سایر مقامات لازمه اقدام نموده احقاق حق موکلین مرا به عمل آورد.

امضا: ژرژاسترومبولی[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ ه. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۴.

شماره سند: ۱۲۳

فرستنده: سفارت روسیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تغییر نام اداره لیانازوف

تاریخ: ۴ ذی‌حجه ۱۳۳۵

نمره: ۲۲۹

یادداشت

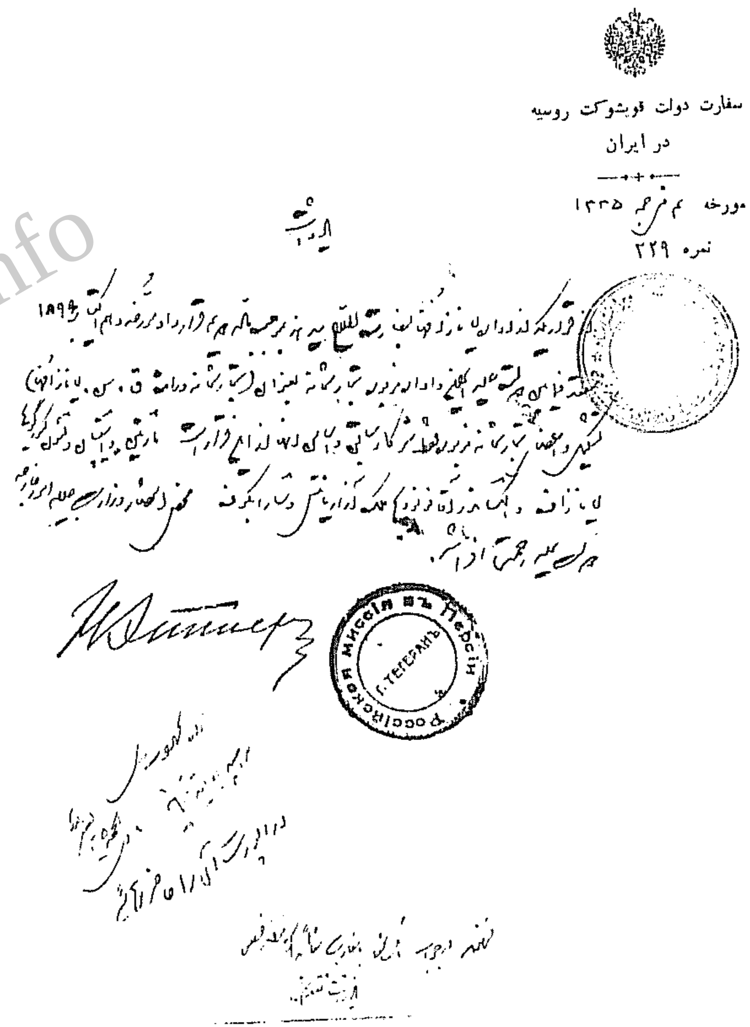
از قراری که از اداره لیانازافها به سفارت اطلاع می‌دهند به موجب ماده دویم قرارداد مورخه دهم اکتابر ۱۸۹۶ منعقد فی‌مابین دولت علیه ایران و اداره مزبوره تجارتخانه به عنوان (تجارتخانهٔ وزارت .ق.س. لیانازافها) تشکیل و اعضای تجارتخانهٔ مزبوره فقط شرکای سابق و اسامی آنها از این قرار است: مارتین استپان و لئون گئورگویچ لیانازاف و الکساندر آقافونوویچ ملک آزاریانتس و سارابکوف. محض استحضار وزارت جلیله امورخارجه دولت علیه زحمت افزا شد. امضا[1]

حاشیه:

- اداره تحریرات روس مراجعه به سابقه نمایند. ۷ ذی‌حجه ۳۵ نصیرالدوله. وراپورت آن را حاضر فرمایید.

- فرمودند در جواب این فقره با سفارت شفاهاً مذاکره خواهند فرمود. یادداشت تقدیم شد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۵.

سفارت دولت فویشوکت روسیه
در ایران

مورخه ۱۳۳۵
نمره ۲۲۹

شماره سند: ۱۲۴

فرستنده: دکتر آقایان – وکیل

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: شیلات

تاریخ: ۲۳ ذیحجه ۱۳۳۵

نمره: ۱۸۹۵

وزارت جلیله امورخارجه

چون دهنهٔ رودخانه چکردیر در سرملک اختصاصی مرحوم جناب جلالتمآب اجل آقای مدیرالملک امیر تومان سردارهمایون واقع بود، اعلیحضرت مظفرالدین شاه در تاریخ شهر رجب (۱۳۲۰) به موجب یک طغرا فرمان که سواد آن ضمیمه همین عرضحال است دهنهٔ رودخانه مزبوره را به مرحوم سردار همایون واگذار و مرحمت فرمودند و از آن تاریخ آن مرحوم مالک و متصرف شیل مزبور بوده، تا اینکه در سنه (۱۳۲۹) در موقعی که شیل مزبور در اجاره جناب آقای میرزا کریم‌خان بوده به تحریک اداره لیانازوف ژنرال قونسولگری روس مقیم گیلان شیل مزبور را ضبط نموده به تصرف اداره لیانازوف داده است.

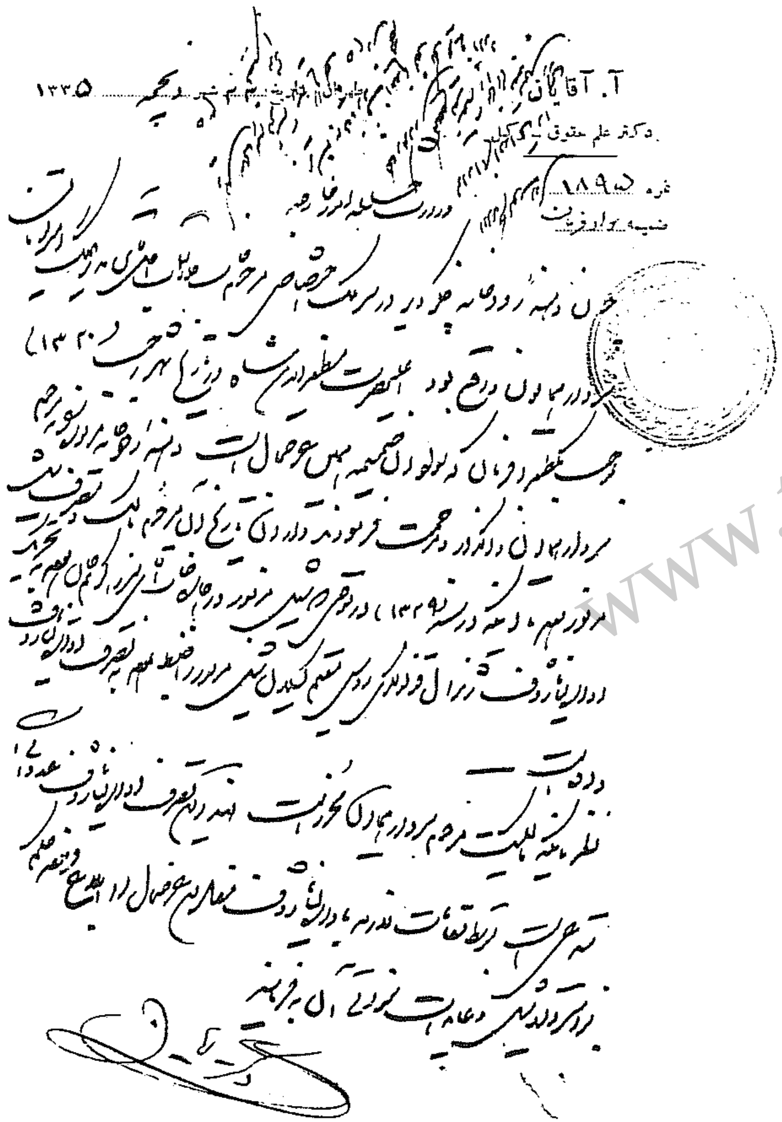
نظر به اینکه مالکیت مرحوم سردار همایون محرز است؛ لهذا این تصرف اداره لیانازوف عدوانی است. مستدعی است به توسط مقامات لازمه به اداره لیانازوف مفاد این عرضحال را ابلاغ فرموده حکم بر استرداد شیل و عایدات سنواتی آن بفرمایند. امضا: دکتر آقایان[1]

حاشیه:

– اداره تحریرات روس سواد این اوراق را به کارگزاری گیلان بفرستید و آنجا هم به قونسول روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ ه. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۴.

بنویسد به لیانازوف ابلاغ شود. اگر حرفی دارد وکیل معین نموده بفرستد، رسیدگی شود. ۲۵ ذی‌حجه ۳۵ نصیرالدوله.

شماره سند: ۱۲۵

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری گیلان

موضوع: شیلات

تاریخ: سلخ ذی‌حجه ۱۳۳۵

نمره: ۱۴۴۷۱/۳۸۹۲

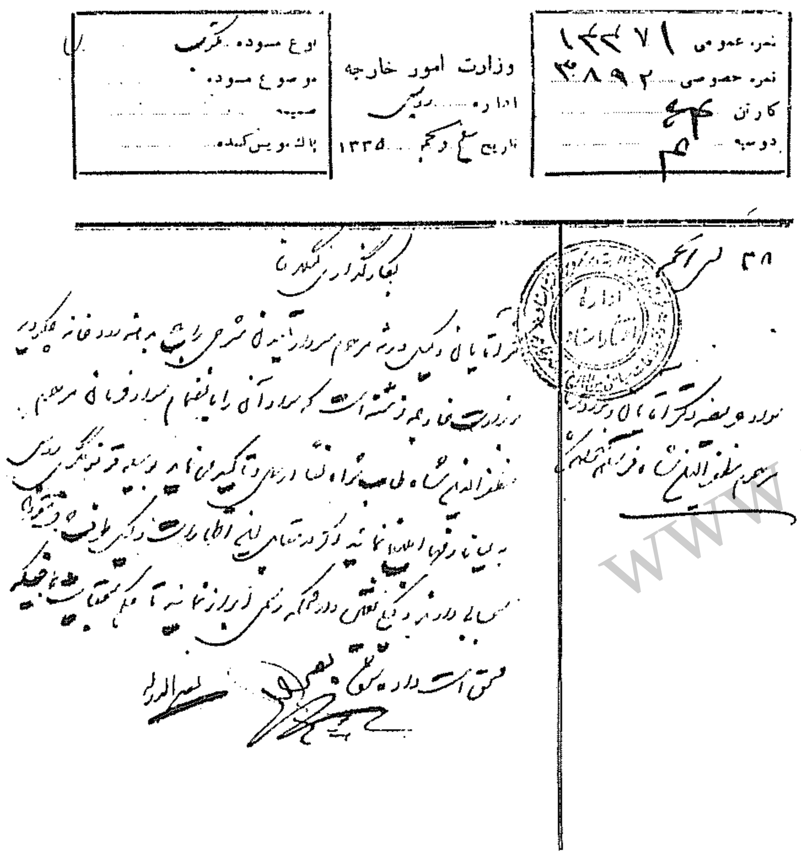
به کارگزاری گیلان

دکتر آقایان وکیل ورثه مرحوم سردار همیون شرحی راجع به دهنهٔ رودخانه چکردیر به وزارت خارجه نوشته است که سواد آن را به انضمام سواد فرمان مرحوم مظفرالدین شاه طاب سراه لفاً ارسال و تأکید می‌نماید به وسیلهٔ قونسولگری روس به لیانازوفها ابلاغ نمایند، اگر در مقابل این اظهارات وکیل طرف، حرف مقرون به حسابی دارند وکیلی تعیین و در محکمه رسمی ابراز نمایند تا حکم به حقانیت طرفی که محق است داده شود. امضا: نصیرالدوله[1]

حاشیه:

– ۲۸ ذی‌حجه سواد عریضهٔ دکتر آقایان و سواد فرمان مرحوم مظفرالدین شاه فرستاده خواهد شد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۴.

نمره عمومی ۱۴۴۷۱
نمره خصوصی ۳۸۹۲
کارتن ۶۴
دوسیه ۴
وزارت امور خارجه
اداره روس
تاریخ سلخ ذیحجه ۱۳۳۵
نوع مسوده
موضوع مسوده
صفحه
پاک نویس کننده

بکارگزاری گیلان

شماره سند: ۱۲۶

فرستنده: خوشتاریا

گیرنده: رئیس الوزرا

موضوع: پرداخت صدی دو امتیاز به وزارت معارف

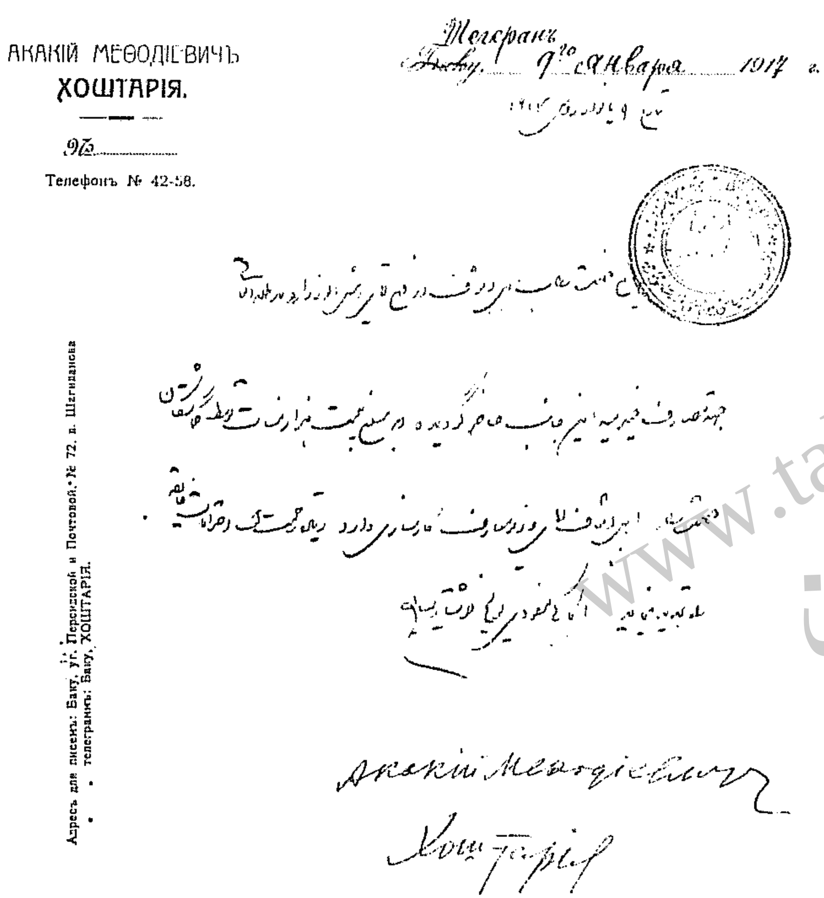
تاریخ: ۹ ینوار (۱۵ ربیع‌الاول) ۱۳۳۵

نمره: ـــ

مقام منیع حضرت مستطاب اجل اشرف ارفع آقای رئیس الوزرا مدظله‌العالی

جهت مصارف خیریه این جانب حاضر گردیده که مبلغ بیست هزار منات توسط گماشتگان حضرت مستطاب اجل اشرف آقای وزیر معارف کارسازی دارد. زیاده زحمت است. احترامات فایقه را تجدید می‌نماید. آکاکی میفودی یونیچ خوشتاریا[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۹.

АКАКІЙ МЕѲОДІЕВИЧЪ
ХОШТАРІЯ.

Телефонъ № 42-58.

Тегеранъ 9го января 1917 г.

شماره سند: ۱۲۷

فرستنده: نخست وزیری

گیرنده: وزارت معارف و اوقاف

موضوع: واگذاری صدی دو امتیاز خوشتاریا به وزارت معارف

تاریخ: ۵ دلو (۳۰ ربیع‌الاول) ۱۳۳۵

نمره: ـــ

وزارت جلیله معارف و اوقاف

راجع به صدی دو عایدات کلیه امتیازات اعطایی به خوشتاریا که برای نشر معارف به آن وزارت جلیله تخصیص و تصویب نامه هیئت وزرای عظام به وزارت جلیله مالیه ابلاغ و ارسال شده، عین تصویبنامه مزبور برای استحضار آن وزارت جلیله اینک ذیلاً (چون در موقع اعطای[1] امتیازنفت و معادن استرآباد، مازندران، تنکابن، گیلان و اردبیل به خوشتاریا مخصوصاً به اسم نشر معارف صدی دو از عایدات خالص منظور و بر بدهی صاحب امتیاز به دولت افزوده شده است؛ لهذا، هیئت وزرای عظام در جلسه ...[2] تصویب می‌فرمایند که صدی دو عایدات خالص امتیازات از قسمت راجعه به دولت مستثنی و برای نشر معارف به وزارت جلیله علوم تخصیص و پرداخته شود فرمان مهر لمعان همایونی نیز برای این تخصیص صادر خواهد شد) مندرج می‌گردد[3]

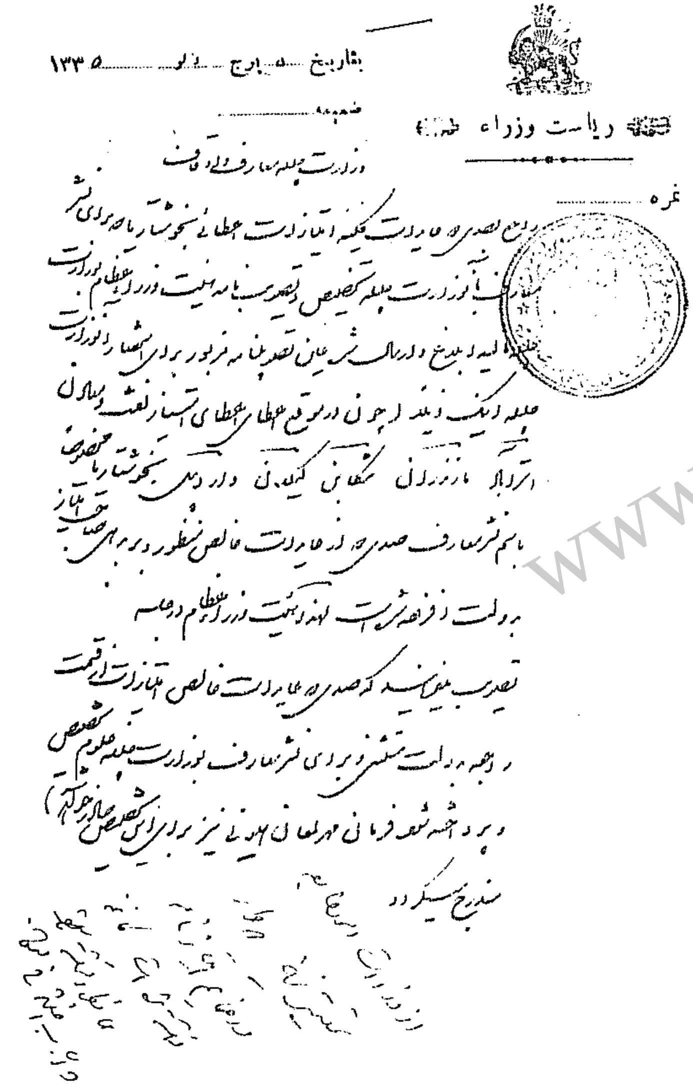
حاشیه:

- از وزارت امورخارجه تحقیق فرمایند هرطور در ضمایم امتیاز نامه فرستاده شده است، کاغذ همان طور نوشته شود که اسباب اختلافی نشود

۱. تکرار شده است.

۲. [...] جای خالی تاریخ تصویبنامه است

۳. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۹.

بتاریخ ۵ برج دلو ۱۳۳۵

ضمیمه

ریاست وزراء

نمره

شماره سند: ۱۲۸

فرستنده: پودکورسکی رئیس شرکت راه انزلی - تهران

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: امتیاز ساختن خطوط راه آهن در ایالات خراسان و استرآباد (ترجمه)[1]

تاریخ: ۲۱ ژوئن ۱۹۱۷ (۱ رمضان ۱۳۳۵)

نمره: ـــ

حضرت اشرف وزیر امورخارجه

جناب وزیر مختار روس به تاریخ ۶/۱۹ نوامبر ۱۹۱۶ در تحت نمره ۶۶۱۵ یادداشتی که متضمن پرژه [پروژه] راجع به امتیاز ساختن خطوط آهن در ایالات خراسان و استرآباد است تقدیم دولت ایران نمود و فعلاً پرژه مزبور در وزارت خارجه موجود است خطی که به پرژه مذکور زیاد از حد مربوط است خطی است که در طول ساحل بحر خزر سیر نماید. این خط از سرحد روس و ایران در نقطه آستارا شروع شده و از رشت عبور نموده و به استرآباد منتهی خواهد گشت. شرکت راه انزلی - تهران که به موجب اصل دهم امتیاز نامه خود که در سال ۱۳۱۰ از طرف اعلیحضرت شاه به وی اعطا شده است حق رجحان اولویت برای استفاده از خطوط آهن سواحل بحرخزر به تهران را دارد زیاده از حد به ساختن خط سابق الذکر ذی‌نفع بوده و علاقمند است. لهذا، شرکت مذکور با کمال افتخار از آن حضرت اشرف استدعا می‌نماید که حق ساختن و استفاده خط آهنی که از سرحد روس و ایران در آستارا شروع شده و از رشت به سمت استرآباد سیر نماید با حق ساختن شعباتی که به سوی معادن واقعه در مسیر خط مذکور ممتد است به شرکت مذکور اعطا نمایند. خط سابق‌الذکر به خطوط آهن ایالات خراسان و استرآباد کاملاً مربوط و در امتداد مستقیم آنها واقع است. امضاء رئیس شرکت راه انزلی-تهران. پودکورسکی[2]

۱. متن لاتین نیز ضمیمه است.

۲. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۲۵.

دارالترجمه وزارت امورخارجه

ترجمه نامه پودکورسکی   مورخه ۲۱ ژوئن ۱۹۱۷

حضرت اشرف وزیر امورخارجه

جناب وزیر مختار روس بتاریخ ۶/۱۹ نوامبر ۱۹۱۶ در تحت نمره ۶۶۱۵ یادداشتی که متضمن پرژه راجع بامتیاز ساختن خطوط آهن در ایالات خراسان و استرآباد است تقدیم دولت ایران نموده و فعلا پرژه مزبور در وزارت خارجه موجود است

خطی که به پرژه مذکور زیاده از حد مربوط است خطی است که در طول ساحل بحر خزر سیر نماید. این خط از سرحد روس و ایران در نقطه آستارا شروع شده و از رشت عبور نموده و باسترآباد منتهی خواهد گشت. شرکت راه انزلی - طهران که بموجب اصل دهم امتیازنامه خود که در سال ۱۳۱۰ از طرف اعلیحضرت شاه بوی اعطا شده است حق رجحان اولویت برای استفاده از خطوط آهن سواحل بحر خزر بطهران را دارد زیاده از حد بساختن خط سابق الذکر ذی نفع بوده و علاقمند شده است. لهذا شرکت مذکور با کمال افتخار از آن حضرت اشرف استدعا مینماید که حق ساختن و استفاده خط آهنی که از سرحد روس و ایران در آستارا شروع شده و از رشت بسمت استرآباد سیر نماید با حق ساختن شعباتیکه بسوی معادن واقعه در مسیر خط مذکور ممتد است بشرکت مذکور اعطا نمایند خط سابق الذکر بخطوط آهن ایالات خراسان و استرآباد کاملا مربوط و در امتداد مستقیم آنها واقع است

امضا   رئیس شرکت راه انزلی - طهران

(پودکورسکی)

A Son Altesse Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères de Perse.

Le Ministère des Affaires Etrangères de Perse dispose d'un projet de concession pour la construction et l'exploitation de lignes de chemin de fer dans les provinces du Khorossan et d'Astrabad - projet transmis au Gouvernement Persan par une note spéciale de Son Excellence le Ministre de Russie en date du 6/19 Novembre 1916 No 6615.-

Etroitement lié à ce projet se trouve celui de la construction d'une ligne de chemin de fer longeant la côte de la Mer Caspienne en partant de la frontière russo-persane au point d'Astara pour se diriger par Rescht jusqu'à Astrabad. Cette dernière ligne de chemin de fer touche de fort près aux intérêts de la Société de la route d'Enzeli-Téhéran, laquelle en vertu du § 10 de la concession, accordée par Sa Majesté le Chah en l'an 1310, possède le droit de préférence pour l'exploitation des lignes de chemin de fer allant de la côte de la Mer Caspienne vers Téhéran.

En conséquence, la Société de la route d'Enzeli-Téhéran a l'honneur de prier Votre Altesse de bien vouloir réserver à la susdite Société le droit d'option pour la construction et l'exploi

tation d'une ligne de chemin de fer partant de la frontière russo-persane à Astara et se dirigeant par Rescht sur Astrabad y compris celui de construction d'embranchements vers les mines situées sur le parcours des dites lignes qui, étroitement liées à celles des provinces du Khorossan et d'Astrabad, en formeraient le prolongement direct.

Le Président de la Société de la route Enzeli-Téhéran.

A. Podgoursky

le 8/21 Juin 1917. Téhéran.
N 138

شماره سند: ۱۲۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: امتیاز ساختن خطوط راه آهن ایالات خراسان و استرآباد (ترجمه)

تاریخ: ۲۹ ژوئن ۱۹۱۷

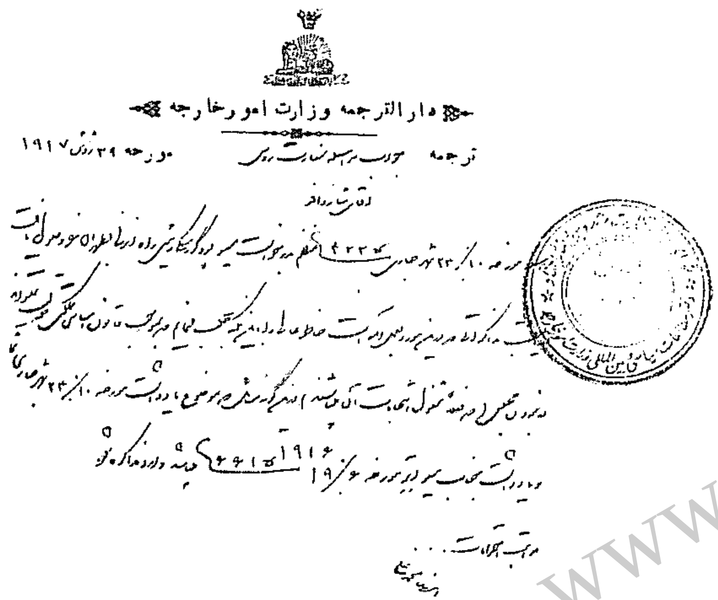
نمره: ـــ

آقای شارژدافر

مراسله مورخه ۲۳/۱۰ شهر جاری نمره ۴۲۲۵ منظم به درخواست مسیو پودگروسکی رئیس راه انزلی به تهران عزوصول یافت. در تعقیب مذاکراتی که در این مورد به عمل آمده است خاطر عالی را به این نکته جلب می‌نمایم که به موجب قانون اساسی مملکتی دولت نمی‌تواند در نبودن مجلس (که فعلاً مشغول انتخابات آن می‌باشند) در این گونه مسائل که موضوع یادداشت مورخه ۲۳/۱۰ شهرجاری شما و یادداشت جناب مسیو اتر مورخه ۱۹/۶، ۱۹۱۶. نمره ۶۶۱۵ می‌باشد، وارد مذاکره شود.

مراتب احترامات ... امضا محمد علی[۱]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۲۵.

دارالترجمه وزارت امورخارجه
ترجمه ... مورخه ۲۹ ژوئن ۱۹۱۷
آقای شارژدافر

شماره سند: ۱۳۰

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: قرارداد راه آهن پیله بازار به رشت

تاریخ: ۱۹۱۶ (۱۳۳۵)

نمره: ـــ

مابین جناب مشاورالممالک وزیر امورخارجه از جانب دولت علیه ایران از طرفی و مدیر راه انزلی به طهران مسیو یاروش که نماینده ادارهٔ مرکزی شرکت راه انزلی به طهران است از طرف دیگر شروط ذیل در خصوص راه آهن پیله بازار منعقد گردید.

فصل اول – دولت علیه ایران به نماینده اداره مرکزی راه انزلی به طهران اجازه می‌دهد که در راه شوسه پیله‌بازار راه آهنی بسازد که نسبت به راههای آهن معمول کم عرض‌تر باشد. فاصله مابین ریلها از هفتاد وپنج الی یکصد سانتیمطر [سانتیمتر] باشد.

فصل دوم – خط آهن مزبور از پیله بازار شروع شده در امتداد راه شوسه تا پل معروف به پل پادکورسکی یا پل بوسار، کشیده می‌شود و از آنجا تا گاراژ مسیو خوشتاریا واقعه در شهر رشت ممتد می‌گردد در صورت لزوم این خط را تا سرزنجیر پاخیطرنوف مقابل قونسولخانه روس در رشت امتداد داده می‌شود.

فصل سیم – مدت اعتبار این قرارداد ده ساله مقرر می‌شود به انضمام حق امتداد آن به همین شروط تا آخر مدت اعتبار امتیاز راه انزلی به طهران یعنی سنه ۱۹۷۰ (یکهزار ونهصدوهفتاد مسیحی).

فصل چهارم – اداره مرکزی راه انزلی به طهران از قرار صدی شانزده از منافع خلص راه آهن پیله بازار به رشت را به دولت علیه ایران کارسازی خواهد نمود. مقصود از منافع خلص

عایداتی است که بعد از وضع مخارج ضروریه اداری و نگاهداری را از کل منافع باقی می‌ماند.

شرط پنجم – صدی شانزده از منافع خلص به دولت علیه ایران همه ساله به توسط اداره مرکزی شرکت راه انزلی به طهران پرداخته می‌شود. پس از ترتیب صورت حساب اداره مرکزی شرکت که دیرتر از مای ماه روسی طول نمی‌کشد.

شرط ششم – صدی شانزده از منافع خلص مذکور به دولت علیه ایران به توسط وزارت فواید عامه تسلیم می‌شود. اگر دولت علیه ایران بخواهد صحت حساب را تفتیش نماید رجوع به صورت میزان حساب می‌شود که به امضای سفارت دولت بهیه روسیه رسیده و رسماً تصدیق شده باشد، چنانچه همین ترتیب برای بندرانزلی معمول است.

شرط هفتم – دولت علیه ایران به شرکت راه انزلی به طهران اجازه می‌دهد که از آلات وادوات و ماشین آنچه را که برای ساختن و دایر نمودن راه آهن مذکور لازم باشد بدون دادن حقوق گمرکی وارد کرده پس از معاینه گمرکی دریافت دارد. بدیهی است که نفط [نفت] و روغن برای مصرف ماشین بخار نیز از ادای حقوق گمرکی معاف خواهد بود.

شرط هشتم – اگر از تاریخ امضای این قرارنامه در مدت یک سال شروع به ساختن و تمام کردن این راه آهن نشود این قرارنامه از درجه اعتبار ساقط است.

شرط نهم – تعرفه کرایه حمل بارها از پیله بازار تا گاراژ مسیو خوشتاریا نظر به تقاضای موسم سال و قطر بار از قرار پوطی گران‌تراز هشت شاهی و ارزانتر از شش شاهی نخواهد بود.

شرط دهم – در صورتی که شرکتی برای ساختن این راه تأسیس شود اتباع ایران حق شرکت خواهند داشت.

شرط یازدهم – غیر از مستخدمین مخصوص که عالم و استادکارند سایر اجزا باید از اتباع ایران باشند.

شرط دوازدهم – حمل پست دولتی غیر از امانات پستی مجانی خواهد بود.

شرط سیزدهم – اگر تلفنی برای سرویس راه امتداد دادند فقط برای سرویس خواهد بود،

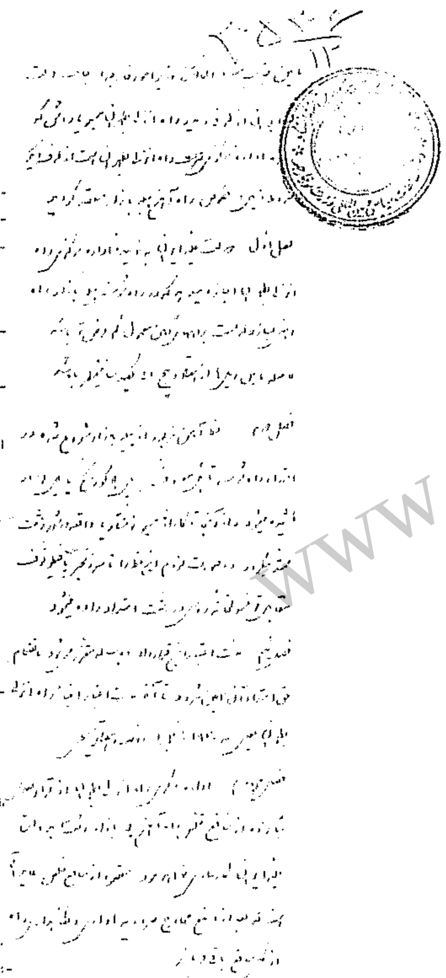
مطالب عمومی را مطلقاً مخابره نخواهد نمود.

شرط چهاردهم - در صورت اختلاف بین دولت و شرکت راه انزلی به طهران رجوع به فصل نهم اصل امتیاز نامه شرکت راه انزلی به طهران خواهد شد که برای ساختن راه از انزلی تا قزوین صادر شده است[1]

حاشیه:

- ۲۵۳۶/۱۲

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۵ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱۲.

Нижеслѣдующія условія, касающія-ся Пиле-Базарской желѣзной дороги, заключены со стороны Персидскаго Правительства между Министромъ Иностранныхъ Дѣлъ [illegible] - [illegible] и Управляющимъ Энзели-Тегеранской дорогой, [illegible], являющимся представителемъ Правленія Общества Энзели-Тегеранской дороги.

Пунктъ первый. Персидское Правительство разрѣшаетъ представителю Правленія Энзели-Тегеранской дороги провести желѣзную дорогу узкой, сравнительно съ обыкновенной ж. д. колеей до Пиле-Базара [illegible]. Разстояніе между рельсами должно быть отъ 75 - 100 санти [illegible].

Пунктъ второй. Означенная ж. д. линія начинается отъ Пиле-Базара и проводится не далее до моста, извѣстнаго подъ названіемъ [illegible], или Буссаранскаго моста, а отъ послѣдняго пункта [illegible] Решть [illegible] предоставлена [illegible] Решть.

Пунктъ третій. [illegible] Энзели-Тегеранской дороги [illegible] г.

Пунктъ четвертый. Правленіе Общества Энзели-Тегеранской дороги будетъ уплачивать Персидскому Правительству 16% съ чистаго дохода, получаемаго съ ж. дороги Пиле-Базаръ-Гештъ. Чистымъ доходомъ называется доходъ, остающійся по исключеніи изъ валового дохода всѣхъ необходимыхъ расходовъ, сопряженныхъ съ содержаніемъ дороги.

Пунктъ пятый. Уплата указанныхъ 16% чистаго дохода производится Правленіемъ Общества Энзели-Тегеранской дороги ежегодно, по заключеніи отчета Правленіемъ Общества, не позже Мая мѣсяца.

Пунктъ шестой. Указанные 16% чистаго дохода вносятся Персидскому Правительству черезъ Министерство Общественныхъ работъ. Въ случаѣ, если бы Персидское Правительство желало сдѣлать повѣрку правильности отчисленій, то таковая дѣлается по отчету, нотаріально засвидѣтельствованному Россійской ИМПЕРАТОРСКОЙ Миссіей, какъ это допущено по Энзелійскому порту.

Пунктъ седьмой. Персидское Правительство разрѣшаетъ Обществу Энзели-Тегеранской дороги доставлять всѣ необходимыя машины и орудія для постройки и эксплоатаціи указанной ж. дороги безъ таможенной пошлины, предварительно подвергнувъ ихъ таможенному досмотру. Необходимыя для отопленія, паровозовъ нефть и смазочныя масла, конечно, должны пропускать [illegible] беспошлинно.

Пунктъ восьмой. Въ случаѣ, если со дня подписи сего договора работа по постройкѣ ж.д. не начнется и не закончится въ теченіе одного года, то настоящій договоръ нарушается.

Пунктъ девятый. Тарифъ за перевозку грузовъ устанавливается отъ Пиле-Базара до гарама р. Хештарія максимальный 6 шай съ пуда и минимальный 3 шай съ пуда, въ зависимости лишь отъ времени года и громоздкости грузовъ. Тарифъ долженъ быть установленъ за шесть мѣсяцевъ до открытія дороги.

Пунктъ десятый. Въ случаѣ если будетъ организовано Т-во на паяхъ, для постройки этой дороги, персидско-подданные имѣютъ право вступать въ это Т-во.

Пунктъ одиннадцатый. Кромѣ служащихъ съ спеціально техническимъ образованіемъ, остальные должны быть персидско-подданные.

Пунктъ двѣнадцатый. Перевозка правительственной почты, за исключеніемъ почтовыхъ посылокъ, будетъ производиться даромъ.

Пунктъ тринадцатый. Въ случаѣ, если будетъ проведенъ телефонъ, таковой долженъ обслуживать лишь нужды дороги, но отнюдь не частныя.

Пунктъ четырнадцатый. Въ случаѣ споровъ, могущихъ возникнуть между Правительствомъ и Обществомъ Энзели-Тегеранской дороги, таковые споры разрѣшаются такимъ же порядкомъ,

...кой предусмотрено §30-[illegible] [illegible]
концессии Общества Энзели-Тегеранской
ской дороги на постройку [illegible] от
г. Энзели до г. Казвина.

Управляющий Энзели-Тегеранской
дорогой Инженер [illegible]
8 февраля 1916 г.

شماره سند: ۱۳۱

فرستنده: اداره گمرک آستارا

گیرنده: وزارت مالیه

موضوع: گمرک آستارا و دخالت نظامیان روس

تاریخ: ۲۵ میزان ۱۲۹۶ (۱ محرم ۱۳۳۶)

نمره: ۲۰۵۰۹

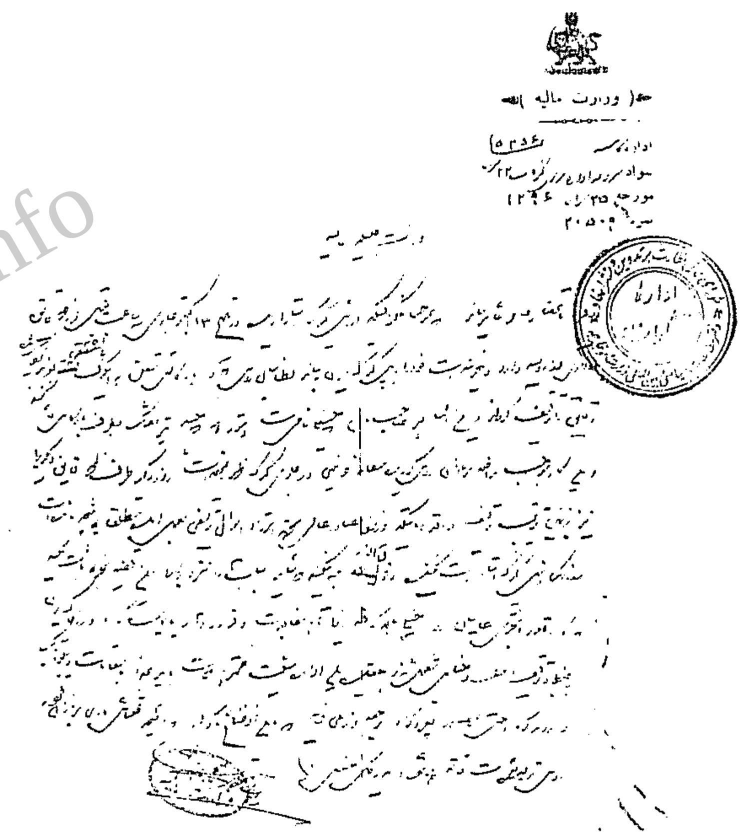
وزارت جلیله مالیه

توقیراً به استحضار خاطر عالی می‌رساند که به موجب تلگرافی که از رئیس گمرک آستارا رسیده، در تاریخ ۱۳ اکتبر جاری سه ساعت قبل از ظهر قایق بارداری از روسیه وارد و می‌خواسته است خود را به پل گمرک ایران برساند. نظامیان روس که در بارکاس[1] متعلق به اشکیوف نشسته بودند نزدیک‌شده و قایق را توقیف‌کردند. در این اثنا پسر صاحب مال که حسنعلی نامی است دستورداد که چند تیرتفنگ به طرف بارکاس خالی کنند و این کار موجب مداخله سربازان روس گردیده، هنگامه خونینی در جلوی گمرک ظهور نموده است. روزدیگر طرف ظهر قایق‌دیگری را نیز به همین‌ترتیب توقف و اقداماتی که در نزد مصادر نظامی به جهت استرداد اموال توقیفی به عمل آمده مطلقاً بی‌نتیجه مانده است. مع‌ذالک رئیس گمرک آستارا دست نکشیده و فوق‌العاده جهد می‌کند که شاید اسبابها را مسترد بدارد. این قضیه بخوبی ثابت می‌کند که کار تهور و تجری نظامیان روس خیلی بالا گرفته؛ زیرا تمام مقابلات و قراردادها را پایمال کرده و در خاک ایران به ضبط و توقیف اموال و اجناس مشغول شدند. به عقیدهٔ این اداره، هیئت محترم دولت باید جداً با مقامات دیپلوماتیک وارد مذاکره و حتی به مصادر پطروگراد مراجعه و نوعی فرمایند که باین اوضاع ناگوار که در نتیجه اغتشاش کاری سربازان خود سر روس تولید شده است خاتمه داده شود (مدیرکل امینی[2]). امضاء و سجع مهر.

---

۱. کشتی کوچک، زورق، قایق موتوری (مأخوذ از روسی)

۲. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۱.

(وزارت مالیه)

شماره سند: ۱۳۲

فرستنده: وزارت مالیه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: قاچاق توتون توسط نظامیان روس (سواد گزارش حکومت‌انزلی)

تاریخ: ۲۲ اکتبر ۱۹۱۷ (۵ محرم ۱۳۳۶)

نمره: ۴۷۰۲

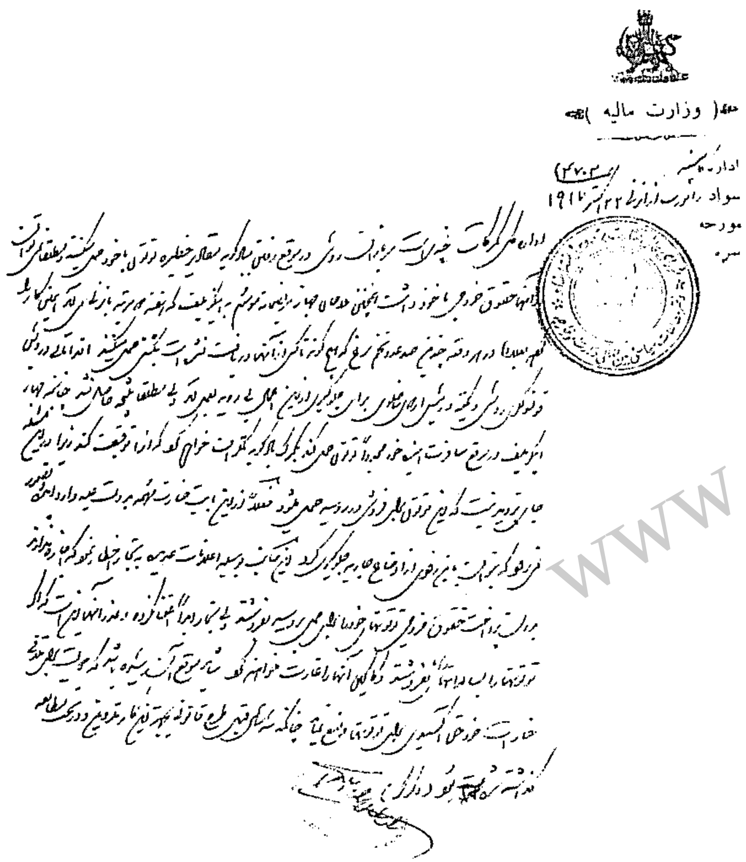
اداره کل گمرکات چندی است سربازان روس در موقع رفتن به بادکوبه مقادیر خطیره توتون با خود حمل می‌کنند و مطلقاً نمی‌توان از آنها حقوق خروجی مأخوذ داشت. همچنین، ملاحان جهاز مریضخانه موسوم به اینکویلف که هفته[ای] دو مرتبه به انزلی می‌آمد همین کار را کرده، به علاوه، در هر دفعه چندین صد عدد تخم مرغ که هیچ گونه تاکس از آنها دریافت نشده است به کشتی حمل می‌کنند. اقداماتی در ویس قونسولگری روس و کمیته و رئیس اردوی ساخلوی برای جلوگیری از این اعمال بی‌رویه به عمل آمد. ولی مطلقاً نتیجه حاصل نشد. چنانچه جهاز اینکویلف در موقع مسافرت آینده خود مجدداً توتون حمل کند به گمرک بادکوبه تلگراف خواهم کرد که آنرا توقیف کند؛ زیرا در این مسئله جای تردید نیست که این توتون برای فروش در روسیه حمل می‌شود. فعلاً از این بابت خسارت مهمه به دولت علیه وارد آمده و تصور نمی‌رود که بتوان به این زودی از اوضاع جاریه جلوگیری کرد. این جانب به وسیلهٔ اعلانات عدیده به تجار اخطار نمود که اجازه ندارند بدون پرداخت حقوق خروجی توتونهای خود را برای حمل به روسیه بفروشند؛ ولی تجار ابداً اعتنا نکرده و عذر آنها این است که اگر توتونها را به سالداتهای روس نفروشند و دکاکین آنهارا غارت خواهند کرد. شاید موقع آن رسیده باشد که دولت برای تلافی خسارات خود حق تاکسیدی برای توتونها وضع نماید. چنانکه سه

سال قبل طرح قانونی به جهت این کار تدوین و در تحت مطالعه گذاشته شده بود. (دکرکر[1])

حاشیه:

مطابق سواد واصله است. امضاء و سجع مهر.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۳۶.

شماره سند: ۱۳۳

فرستنده:وزارت ماليه

گيرنده: وزارت امورخارجه

موضوع:گمرک آستارا و دخالت نظاميان روس

تاريخ: ۳۰ ميزان (۶ محرم) ۱۳۳۶

نمره: ۲۰۵۰۹

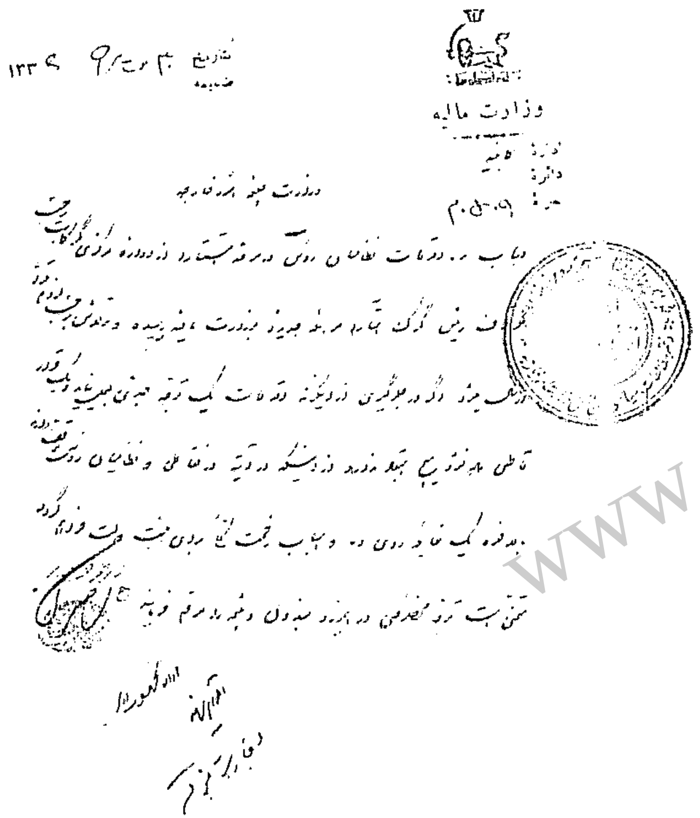
وزارت جليله امورخارجه

درباب سوء اقدامات نظاميان روس در سرحد آستارا از ادارهٔ مرکزی گمرکات برحسب تلگراف رئيس گمرک آستارا مراسله[ای] جديداً به وزارت ماليه رسيده که سوادش برحسب لزوم تلواً ارسال می‌شود. اگر در جلوگيری از اين‌گونه اقدامات يک توجه جدی به عمل نيايد و يک قرار قاطعی داده نشود هيچ استبعاد ندارد از اينکه در آتيه در نقاطی که نظاميان روس توقف دارند بالاخره يک غائله روی دهد که اسباب زحمت کلی برای هيئت دولت فراهم گردد. متمنی است توجه مخصوصی در اين مورد مبذول و نتيجه را مرقوم فرمايند. امضا[۱] سجع مهر: وزارت ماليه

حاشيه:

– اداره تحريرات روس اقدام نماييد به سفارت بنويسيد.

۱. بايگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۳۷، دوسيه ۲۱.

وزارت ماليه

شماره سند: ۱۳۴

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: گمرک آستارا و دخالت نظامیان روس

تاریخ: ۲۶ محرم ۱۳۳۶

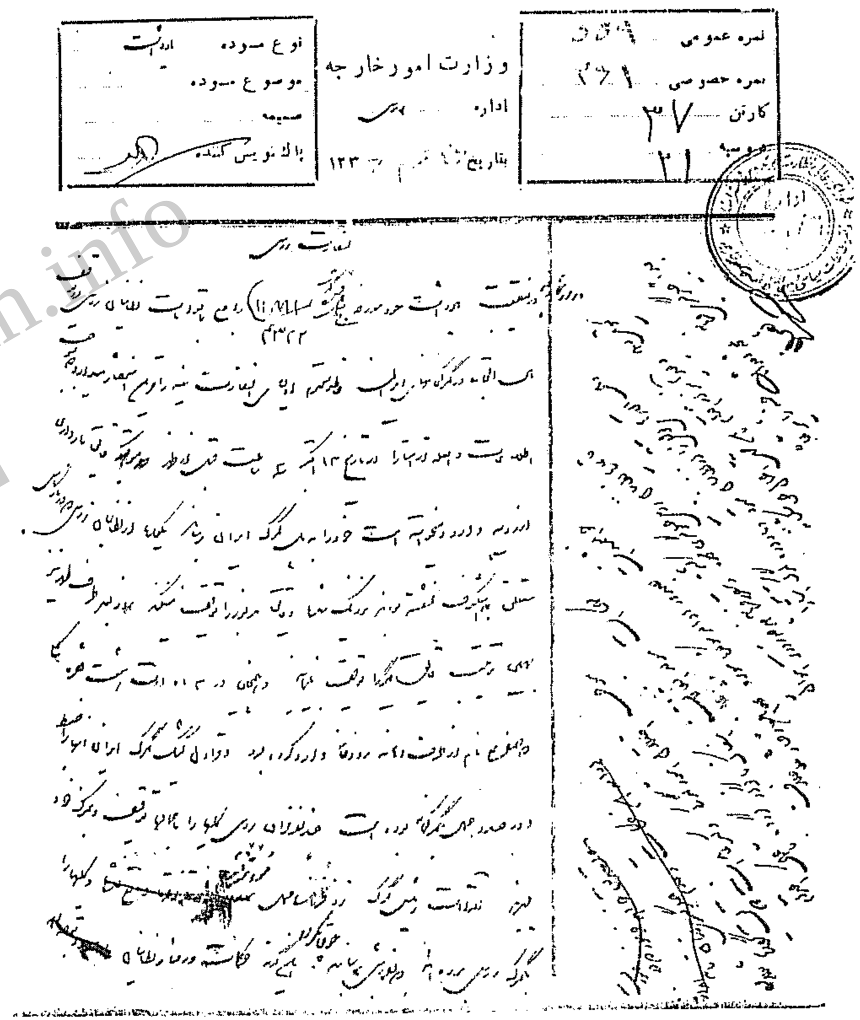
نمره: ۵۵۹/۲۶۱

به سفارت روس

وزارت خارجه در تعقیب یادداشت خود مورخه ۳۰ ذیقعده گذشته نمره ۱۱۸۸۱/۴۳۲۲ راجع به اقدامات نظامیان روس و توقیف مال‌التجاره در گمرکخانه‌های ایران خاطر محترم اولیای آن سفارت سنیه را قرین استحضار می‌دارد که به موجب اطلاعات واصله از آستارا در تاریخ ۱۳ اکتبر سه ساعت قبل از ظهر در موقعی که قایق بارداری از روسیه وارد و می‌خواسته است خود را به پل گمرک ایران برساند یک عده از نظامیان روس که در بارکاس متعلق به اشکیوف نشسته بودند نزدیک شده و قایق مزبور را توقیف می‌کنند. روز بعد طرف ظهر نیز به همین ترتیب قایق دیگر را توقیف می‌نمایند و همچنین در ۳ ماه اوت هشت فقره کلی که صفرعلی نام از طرف دهانه رودخانه وارد کرده بود و قراول کشیک گمرک ایران آنها را ضبط و در صدد حمل به گمرکخانه بوده است، چند نفر قزاق روس کلیها را با حمالها توقیف و به مرکز خود می‌برند. اقدامات رئیس گمرک نزد فرمانده حمل مؤثر نشده و کلیها را به گمرک روس برده‌اند که به فروش برسانند. چون تکرار این گونه حرکات و رفتار نظامیان موجب اختلال امور گمرکی و کسر عایدات دولت گردیده، به علاوه ممکن است مولد اتفاقات اسفناک ناگوار گردد. باکمال احترام خواهشمند است به صدور اوامر مؤکده مؤثره از این رفتار خلاف قاعده نظامیان روس جلوگیری شده و مقرر فرمایند هرچه زودتر اموال مال‌التجارهای [مال‌التجاره‌های] توقیفی را از

نظامیان مسترد و به اداره گمرک آستارا تحویل دهند و بعدها نیز از اقدام به این قبیل اعمال حق‌شکنانه جداً جلوگیری فرمایند. نتیجهٔ اقدامات حسنه را سریعاً مترصد است. امضا: نصیرالدوله[۱]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۱.

شماره سند: ۱۳۵

فرستنده: حکومت اردبیل

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: تخلیه قلعه اردبیل از قوای روس

تاریخ: ۲۰ عقرب ۳۶ (۲۶ محرم ۱۳۳۶)

نمره: ۵۹۴

مقام منیع وزارت جلیلهٔ داخله دامت شوکته

در تعقیب عرایض به نمرهٔ (۶۴) و به نمره (۴۵۴) عرض می‌کنم در باب تخلیه قلعه اینجا با اینکه هیئت دولت قول صریح به بنده دادند که روسها را از آنجا خارج نمایند و در جواب عرایض متعدده بنده در تحت نمره ۴۷۹۴ مورخه ۵ ذیحجه مرقوم شده بود که به وزارت جلیلهٔ خارجه تأکید شد. مع‌هذا، تاکنون نتیجه از اقدامات هیئت دولت به ظهور نرسیده این است که مجدداً عرض می‌کنم حکومت اینجا بی‌منزل، نظمیه و انبار غله مالیه در میان شهر معرض خطر است. اگر این قلعه تخلیه بشود به میزان یک اردوی معظمی در این ولایت ابهت دارد و روسها هم حاضرند تخلیه کنند فقط موکول به یک اقدام جدی هیئت دولت است. چنان که عمارت استرآباد و عمارت کرمانشاهان و سایر جاهای دیگر را تخلیه کرده‌اند. فقط اینجا مانده است. استدعا می‌کنم در این باب توجه عاجلی بفرمایند که این نامه‌نیک در این دورهٔ وزارت جلیله باقی بماند. محل مهر و امضا حکومت اردبیل. سواد مطابق اصل است[1]. سجع مهر: وزارت داخله اداره شمال ۱۳۳۵

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۷.

وزارت داخله

سواد [illegible] حکومت اردبیل

مورخه ۲۰ عقرب [illegible]

نمره [illegible]

مقام منیع وزارت جلیله داخله دامت شوکته

[illegible]

شماره سند: ۱۳۶

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری اردبیل

موضوع: دریافت مالیات از اتباع روس در اردبیل

تاریخ: ۲۶ محرم‌الحرام ۱۳۳۶

نمره: ۵۴۵۸/۲۷۵۸

اردبیل کارگزاری خارجه

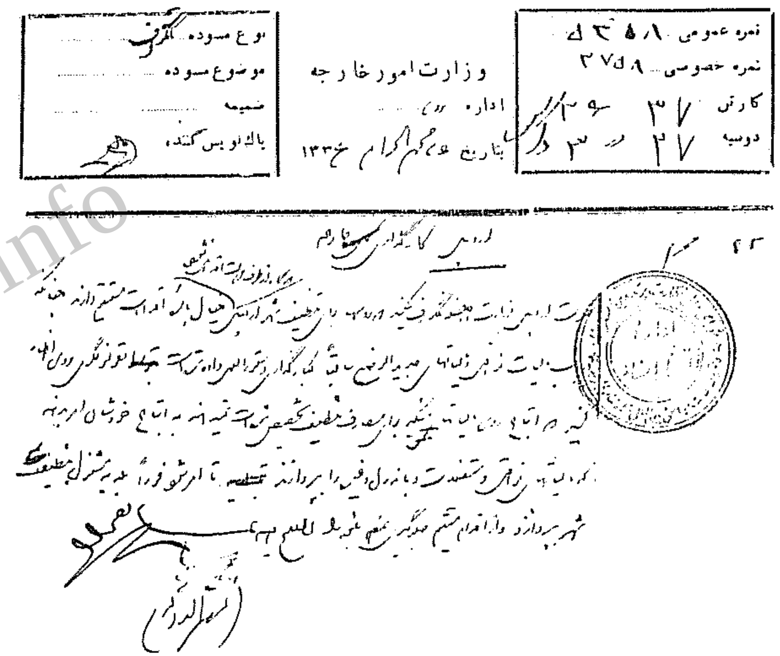
حکومت اردبیل به وزارت داخله تلگراف می‌کند که روسها برای تنظیف شهر اردبیل هرگاه از طرف دولت اقدامی نشود خیال پاره[ای] اقدامات مستقیم دارند. چنانکه درباب مالیات نواقل و مالیاتهای جدیدالوضع سابقاً به کارگزاری دستورالعمل داده شده است؛ به قونسولگری روس اظهار کنید که اتباع روس مالیاتهایی که برای مصارف تنظیف تخصیص شده است نمی‌دهند. به اتباع خودشان امر بدهند که مالیاتهای نواقل و مستغلات و باندرول و غیره را بپردازند تا امر شود فوراً بلدیه مشغول تنظیف شهر بپردازد [شده] و از اقدام مستقیم جلوگیری نموده نتیجه را اطلاع دهید. امضا: نصیرالدوله[1]

حاشیه:

ـ (نصیرالدوله)

ـ ۲۳ محرم

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۷.

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
بتاریخ
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۳۷

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: دریافت مالیات از اتباع روس در اردبیل

تاریخ: ۲۶ محرم ۱۳۳۶

نمره: ۳۴۸/۱۹۳

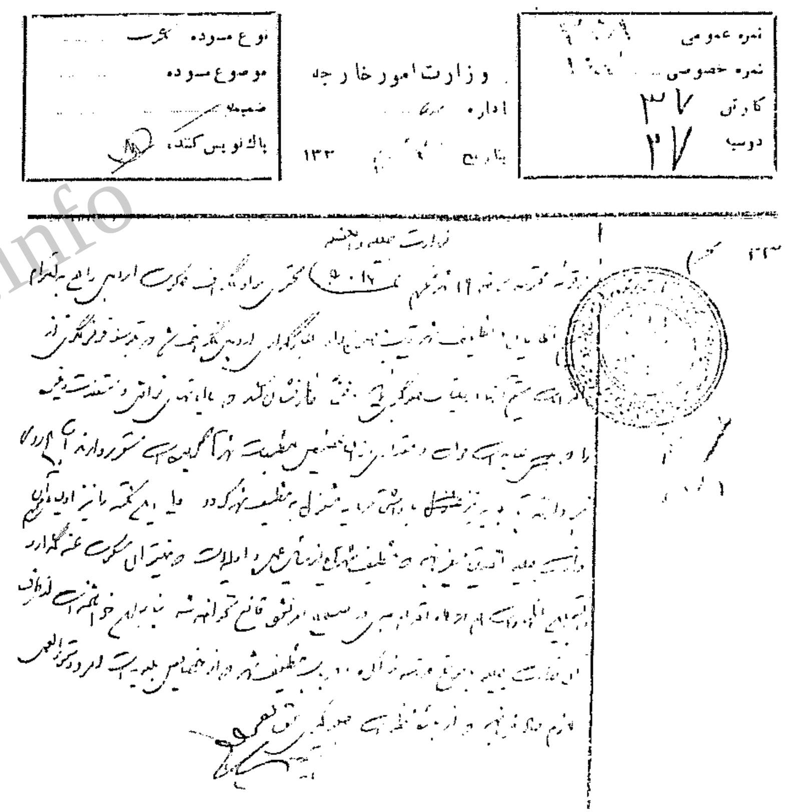
به وزارت جلیله داخله

مرقومهٔ محترمه مورخه ۱۹ شهر محرم نمره ۶۰۱۷ محتوی سواد تلگراف حکومت اردبیل راجع به اقدام مستقیم نظامیان در تنظیف شهر زیب وصول داد. به کارگزاری اردبیل تلگراف شد که به توسط قونسولگری از اقدامات مستقیم آنها در این باب جلوگیری نماید و ضمناً خاطرنشان کند که مالیاتهای نواقل و مستغلات و غیره راکه عایدات دولت و مقداری از آن تخصیص تنظیفات شهرها گردیده است مقرر دارند اتباع روسی بپردازند تا بلدیه نیز با داشتن سرمایه مشغول به تنظیف شهر گردد. ولی این نکته را نیز اولیای محترم آن وزارت جلیله تصدیق می‌فرمایند که تنظیف شهرها یکی از مسائل عمده و اولیه است که نمی‌توان مسکوت‌عنه گذارد و البته باین اظهارات هم هرگاه اقدام جدی در اصلاح امر نشود قانع نخواهند شد. بنابراین، خواهشمند است از طرف آن وزارت جلیله بامواقع‌لازمه مذاکره و درباب تنظیف شهر که از خصایص بلدیه است امر و دستورالعمل لازم صادر فرمایند که از پاره[ای] محظورات جلوگیری شود. امضا: نصیرالدوله[1]

حاشیه:

۲۳ محرم

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۷.

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن ۳۷
دوسیه ۲۷
وزارت امور خارجه
اداره
بتاریخ ۱۳۳
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۳۸

فرستنده: کارگزاری بندر جز

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود اتباع روس به خاک ایران (سواد گزارش)

تاریخ: ۸ صفر ۱۳۳۶

نمره: ۴۲۳

قریب دویست خانوار از مالکانهای اتباع روس چندی است به اطراف قره‌سو که خاک دولت علیه است آمده اقامت اختیار و مشغول کشت وزرع هستند و در بعضی مواقع که با اهالی کرد محلّه طرف منازعه و گفتگویی واقع می‌شود و سرقتی اتفاق می‌افتد از طرف اکنط قونسولگری روس به کارگزاری مراجعه و تسویه آنرا می‌خواهند که از آن جمله در یازده ماه قبل که ژنرال ماوژیر صاحب‌منصب روس در آنجا بود مقداری از علفهای آنجا راکه مالکانها چیده برای فروش به روسیه می‌فرستند آتش گرفته می‌سوزد و ژنرال مزبور سیصدنفر قزاق به کرد محله فرستاده و نسبت این حریق را به اهالی آنجا داده مشغول پاره[ای] اقدامات می‌شود. با اینکه از طرف حکومت استرآباد مذاکراتی به عمل آمده خسارات ادعاعیه آنهاکه مبلغ یکهزارو-ششصدتومان بوده به مبلغ هشتصدتومان قطع می‌کندکه هنوز همین طور مانده و از طرف آکنت قونسولگری این خسارات را ثابت و قطع شده دانسته و راپرت آنرا البته کارگزار استرآباد به عرض رسانده و نظر به اینکه مالکانهای مذکور در خاک دولت علیه بدون اجاره و استجاره نشسته، مشغول کشت وزرع دیمی و پول آب و مالیات هم نمی‌دهند و ادعای این خسارات هم بالاخره اسباب زحمت اولیای دولت علیه خواهد شد. مقرر خواهند فرمود در مرکز با مقامات لازمه مذاکره و قراردادی در کار آنها داده شود. یک فقره دیگر نسبت سرقت به اهالی کردمحله داده و مبلغ یک هزار و چهار صدوشصت تومان مطالبه می‌نمایند و چون بدون تحصیل اجازه وزارت

جلیله مدظله اقدام در کار آنها را مقتضی ندانست؛ عجالةً جواب اکنت را مسکوت‌عنه گذارده مراتب را به عرض رساند که هرطور امر و مقرر فرمایند اطاعت و رفتار شود و از قرار مسموع متجاوز از هزار خانوار هم در اطراف استرآباد هستند که البته راپرت آنرا کارگزار آنجا به عرض رسانیده است. سجع مهر: وزارت‌امورخارجه اداره تحریرات روس ۱۳۲۸. سواد مطابق اصل است.[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۷۴.

وزارت امور خارجه

اداره ...

سواد ...

مورخه ... ۱۳۳۶

نمره ...

شماره سند: ۱۳۹

فرستنده: کارگزاری رشت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: مداخلات روسها در رشت (سواد گزارش)

تاریخ: ۱۰ صفر ۱۳۳۶

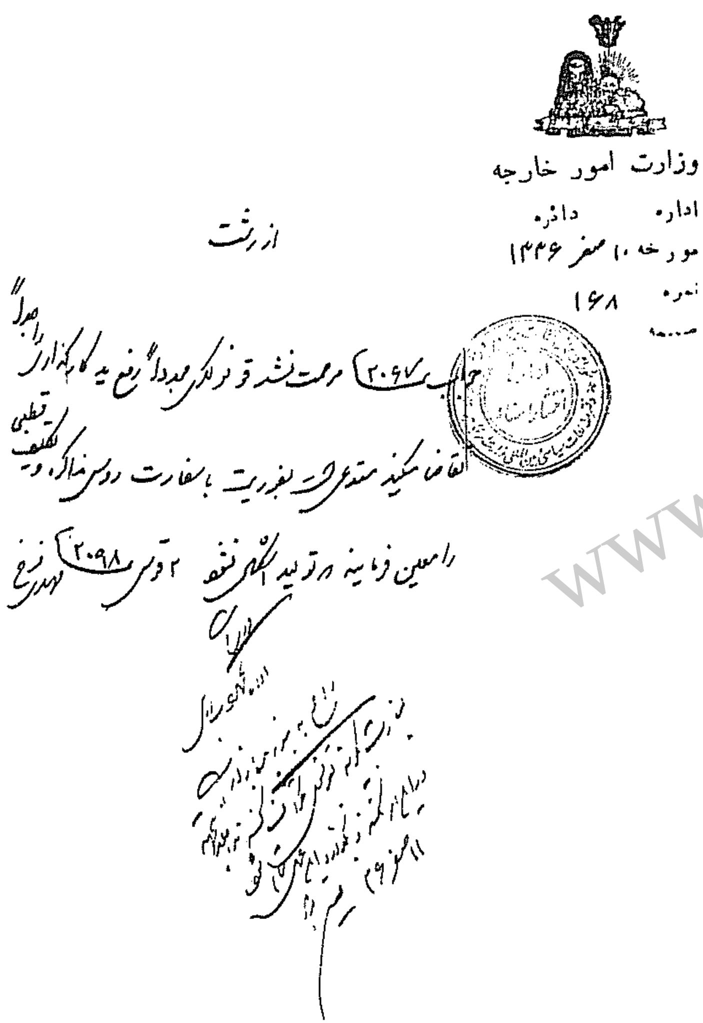
نمره: ۱۶۸

از رشت

جواب نمره ۲۰۶۷ مرحمت نشد قونسولگری مجدداً رفع ید کارگزاری را جداً تقاضا می‌کند مستدعی است به فوریت با سفارت روس مذاکره و تکلیف قطعی را معین فرمایند که تولید اشکال نشود. ۲ قوس نمره ۲۰۹۸ مهدی فرخ[1]

حاشیه: فوری است. اداره تحریرات روس راجع به بندر پیره‌بازار است. به سفارت بگویند به قونسول تلگراف کنند مداخله بی‌جهت در این امر نکنند و بگذارد این عمل تمام شود. ۱۱ صفر ۳۶ نصیرالدوله

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۱۷.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

از رشت

مورخه ۱۰ صفر ۱۳۳۶

نمره ۱۶۸

جواب نمره ۲۰۶۷ مرحمت نشد قونسولگری مجدداً رفع ید کارگزاری را جداً تقاضا میکند مستدعی است بفوریت با سفارت روس مذاکره و تکلیف قطعی را معین فرمایند در تولید اشکال نشود ۲ قوس نمره ۲۰۹۸ مهدی فرخ

شماره سند: ۱۴۰

فرستنده: کارگزاری رشت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: مداخلات روسها در رشت (سواد گزارش)

تاریخ: ۱۲ صفر ۱۳۳۶

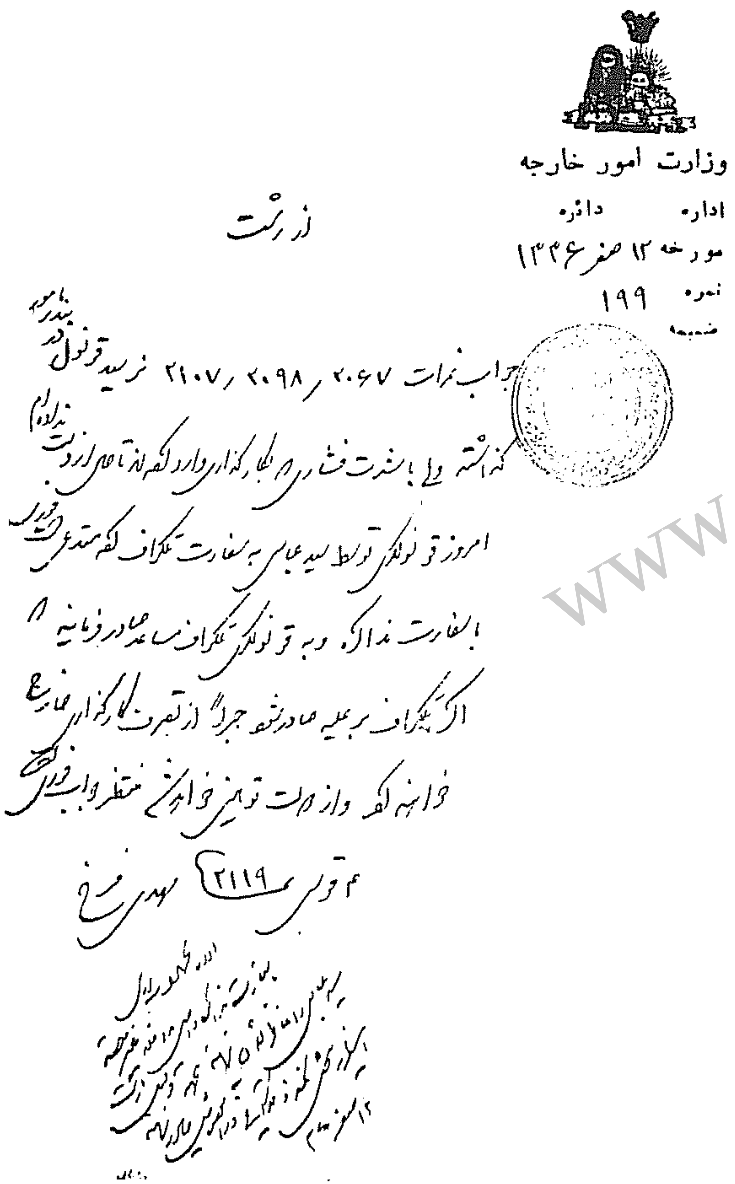
نمره: ۱۹۹

از رشت

جواب نمرات ۲۱۰۷/۲۰۹۸/۲۰۶۷ نرسید. قونسول در بندر مأمور گذاشته، ولی با شدت فشاری که به کارگزاری وارد کرده‌اند تا حال از دست نداده‌ام. امروز قونسولگری توسط سیدعباس به سفارت تلگراف کرده مستدعی است فوری با سفارت مذاکره و به قونسولگری تلگراف مساعد صادر فرمایند که اگر تلگراف برعلیه صادر شود جبراً از تصرف کارگزاری خارج خواهند کرد و از دولت توهین خواهد شد. منتظر جواب فوری است. ۴ قوس، نمره ۲۱۱۹، مهدی فرخ[1]

حاشیه: اداره تحریرات روس با سفارت مذاکره واصل مداخله غیرحقه سیدعباس را خاطرنشان نمایید. بی‌جهت قونسول رشت این طور سختی نکند و تلگرافی در این خصوص صادر نمایید.
۱۲ صفر ۳۶

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۱۷.

وزارت امور خارجه
اداره دائره
مورخه ۱۲ صفر ۱۳۳۶
نمره ۱۹۹
ضمیمه
از رشت
جواب نمرات ۲۰۶۷ و ۲۰۹۸ و ۲۱۰۷ نرسید قونسول در بندر مأمور گذاشته ولی با شدت فشاری که به کارگزاری وارد کرده‌اند تا حال از دست نداده‌ام
امروز قونسولگری توسط سیدعباس به سفارت تلگراف کرده مستدعی است فوری با سفارت مذاکره و به قونسولگری تلگراف مساعد صادر فرمایند
اگر تلگراف برعلیه صادر شود جبراً از تصرف کارگزاری خارج خواهند کرد و از دولت توهین خواهد شد منتظر جواب فوری است
۴ قوس نمره ۲۱۱۹ مهدی فرخ
اداره تحریرات روس با سفارت مذاکره واصل مداخله غیرحقه سیدعباس را خاطرنشان نمایید بی‌جهت قونسول رشت این طور سختی نکند و تلگرافی در این خصوص صادر نمایید
۱۲ صفر ۳۶

شماره سند: ۱۴۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری گیلان

موضوع: مداخلات روسها در بندر پیربازار

تاریخ: ۱۳ صفر ۱۳۳۶

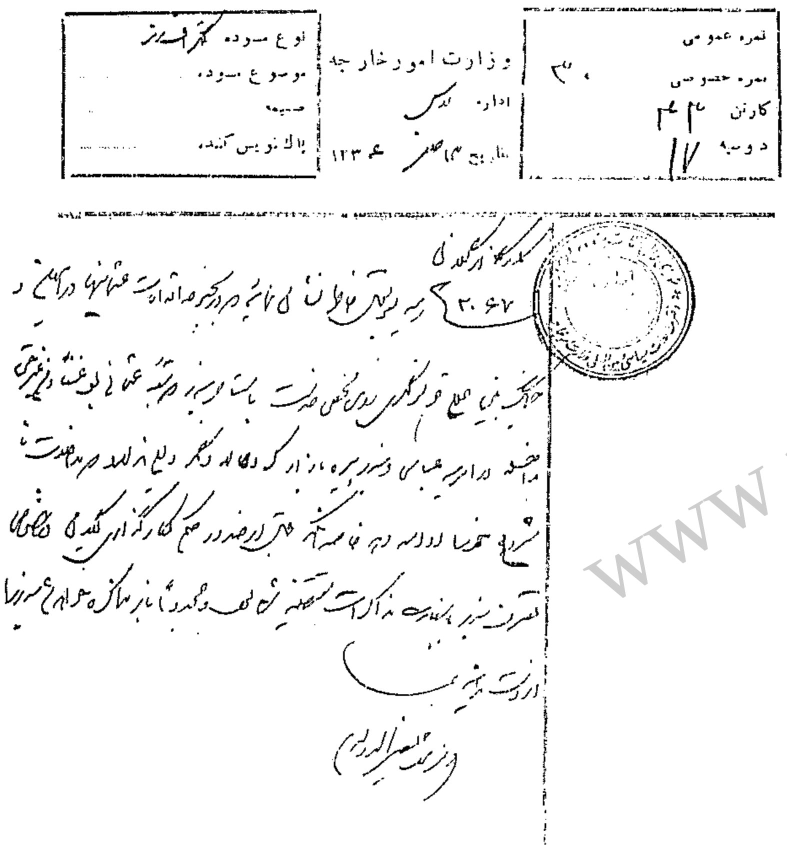
نمره: ۳۰

کارگزار گیلان

نمره ۲۰۶۷ رسید به قونسول خاطرنشان نمایید که در بحبوحهٔ اقدامات عثمـانیها در ایران و جنگ بین‌المللی قونسولگری روس محض خدمت با مستأجر بندر که تبعهٔ عثمانی بود عنفاً و من غیر حق مداخله در امر سیدعباس و بندرپیره‌بازار کرد. حالا دیگر دلیـلی نـدارد کـه مداخلات نامشروع خود را ادامه دهد. خاصه آنکه قبل از صدورحکم بـه کـارگزاری گـیلان در خصوص تصرف بندر با سفارت مذاکرات مقتضیه شده بود و مجدداً باز مذاکره خواهد شد بندر را از دست ندهید. نمره[1]

حاشیه: (رمز شود نصیرالدوله)

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۱۷.

نمره عمومی ۳۰
نمره خصوصی
کارتن ۴۳
دوسیه ۱۷
وزارت امورخارجه
اداره
تاریخ ۱۳ صفر ۱۳۳۶
نوع مسوده تلگراف رمز
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۴۲

فرستنده: کارگزاری گیلان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: صورت مخارج تخلیه بندر پیر بازار از مأمورین قونسولگری روس

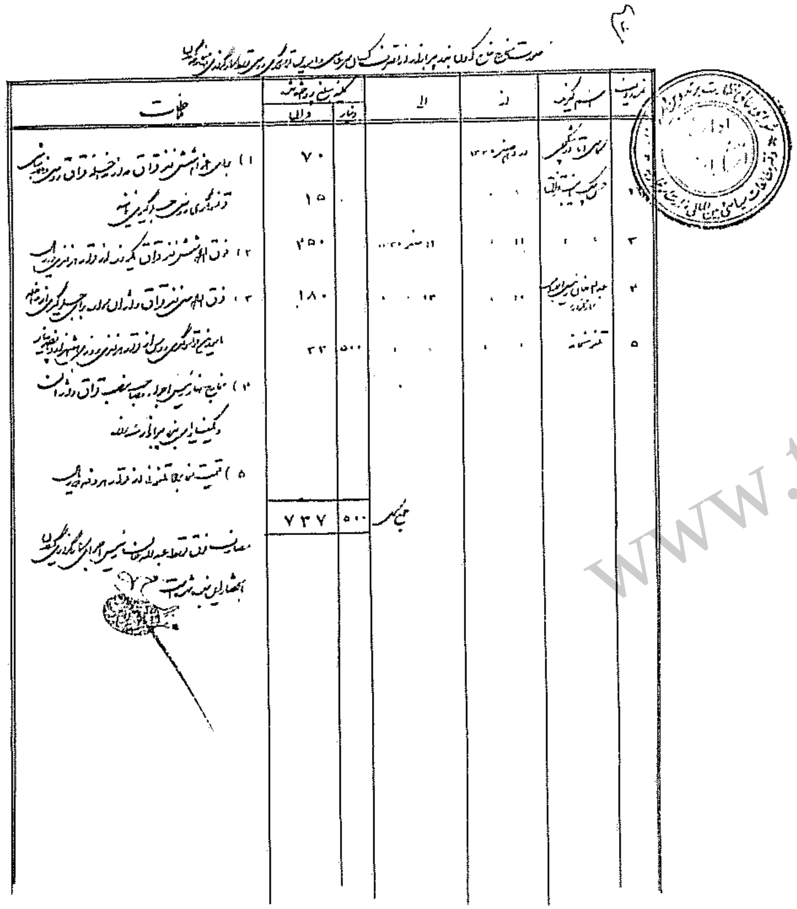
تاریخ: ـــ

نمره: ـــ

صورت مخارج خارج کردن بندر پیر بازار از تصرف کسان میرعباس و مأمورین قونسولگری روس توسط کارگزاری مهام خارجه گیلان

نمره ردیف	اسم گیرنده	از	الی	کلیه مبلغ پرداخته شده		ملاحظات
				دینار	قران	
۱	کاس آقادرشکچی	از دهم صفر ۱۳۶۶			۷۰	۱) برای اعزام شش نفر قزاق که از مداخله قزاق روس و غلامباشی قونسولگری روس جلوگیری نمایند.
۲	حسن بیک نایب قزاق	« « «			۱۵	۲) فوق‌العاده شش نفر قزاق یک روزه از قرار هر نفری دوریال
۳	« «	۱۱ « «	۱۲ صفر ۱۳۳۶		۴۵۰	۳) فوق‌العاده سی نفر قزاق وآژان سواره برای جلوگیری از مداخله مأمورین قونسولگری روس ازقرار هسر نفری روزی هفت‌هزار و پانصددینار
۴	عبدالله خان رئیس اجرای کارگزاری	۱۰ « «	۱۳ « «		۱۸۰	۴) مخارج نهار رئیس اجرا و صاحب منصب قزاق و آژان و کمیسارهای بندرپیر بازار سه روزه.
۵	تلفون خانه	۱۰ « «	۱۳ « «	۵۰۰	۲۲	۵) قیمت مخابرات تلفونی از قرار هر دفعه دو ریال.
			جمع کل	۵۰۰	۷۳۷	مصارف فوق توسط عبدالله خان رئیس اجرای کارگزاری گیلان به استحضار این بنده شده است. امضا سجع مهر: کارگزار خارجه گیلان

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۱۷.

شماره سند: ۱۴۳

فرستنده: کارگزاری انزلی

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: مراجعت روسها از ایران و غارت انزلی

تاریخ: ۴ ربیع‌الاولی ۱۳۳۶

نمره: ۱۱۴۱

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

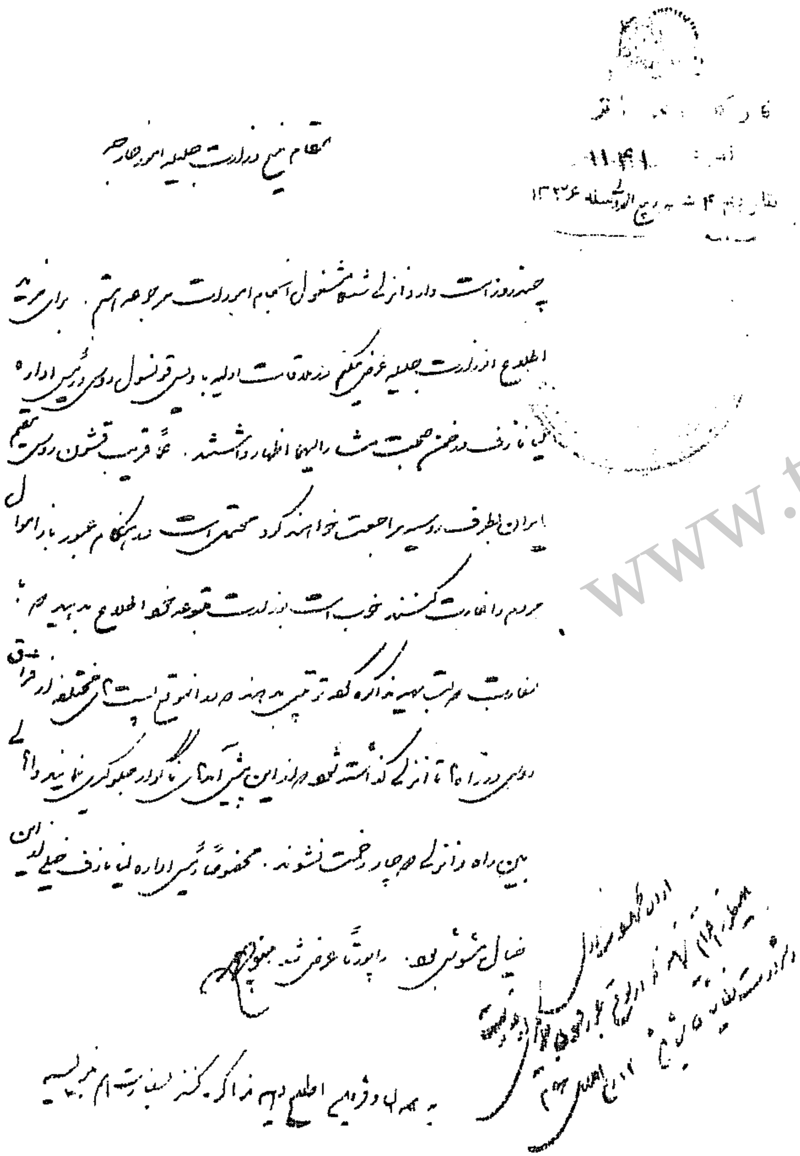
چند روز است وارد انزلی شده، مشغول انجام امورات مرجوعه هستم برای مزید اطلاع آن وزارت جلیله عرض می‌کنم در ملاقات اولیه با ویس قونسول روس و رئیس اداره لیانازف در ضمن صحبت مشارالیها اظهار داشتند عماً قریب قشون روس مقیم ایران به طرف روسیه مراجعت خواهند کرد. محتمل است در هنگام عبور باز اموال مردم را غارت کنند. خوب است به وزارت متبوعه خود اطلاع بدهید که با سفارت دولت بهیه مذاکره کرده ترتیبی بدهند که در آن موقع پستهای مختلفه از قزاق روس در راهها تا انزلی گذاشته شود که از این پیشآمدهای ناگوار جلوگیری نمایند و اهالی بین‌راه و انزلی دچار زحمت نشوند. مخصوصاً رئیس اداره لیانازوف خیلی از این خیال مشوش بود. راپورتاً عرض شد[1]. منوچهر

حاشیه:

– اداره تحریرات روس همین‌طور اقدام نمایند که در موقع عبور قشون جلوگیری از غارت و شرارت نظامیان شده باشد. ۱۲ ربیع‌الاول ۳۶.

– به همدان و قزوین اطلاع دهید مذاکره کنند. به سفارت هم بنویسید[2].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۵۴.
۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۱۵۷.

کارگزاری انزلی
نمره ۱۱۴۱
تاریخ ۴ شهر ربیع‌الاولی سنه ۱۳۳۶

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

چند روز است وارد انزلی شده مشغول انجام امورات مرجوعه هستم. برای مزید اطلاع وزارت جلیله عرض میکنم در ملاقات اولیه با ویس قونسول روس و رئیس اداره لیانازف در ضمن صحبت مشارالیها اظهار داشتند عنقریب قشون روس مقیم ایران بطرف روسیه مراجعت خواهند کرد. محتمل است در هنگام عبور باز اموال مردم را غارت کنند. خوب است بوزارت متبوعه خود اطلاع بدهید که با سفارت دولت بهیه مذاکره کرده ترتیبی بدهند که در آن موقع پستهای مختلفه از قزاق روس در راهها تا انزلی گذاشته شود که از این پیشآمدهای ناگوار جلوگیری نمایند و اهالی بین راه و انزلی دچار زحمت نشوند. مخصوصاً رئیس اداره لیانازف خیلی از این خیال مشوش بود. راپورتاً عرض شد. منوچهر

اداره تحریرات روس همین طور اقدام نمایند که در موقع عبور قشون جلوگیری از غارت و شرارت نظامیان شده باشد. ۱۲ ربیع‌الاول ۳۶

به همدان و قزوین اطلاع دهید مذاکره کنند. بسفارت هم بنویسید

شماره سند: ۱۴۴

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: هیئت دولت

موضوع: ورود اتباع روس به خاک ایران

تاریخ: ۸ ربیع‌الاول ۱۳۳۶

نمره: ۱۵۶۰/۷۵۸

مقام منیع هیئت محترم وزراء عظام دامت شوکتهم

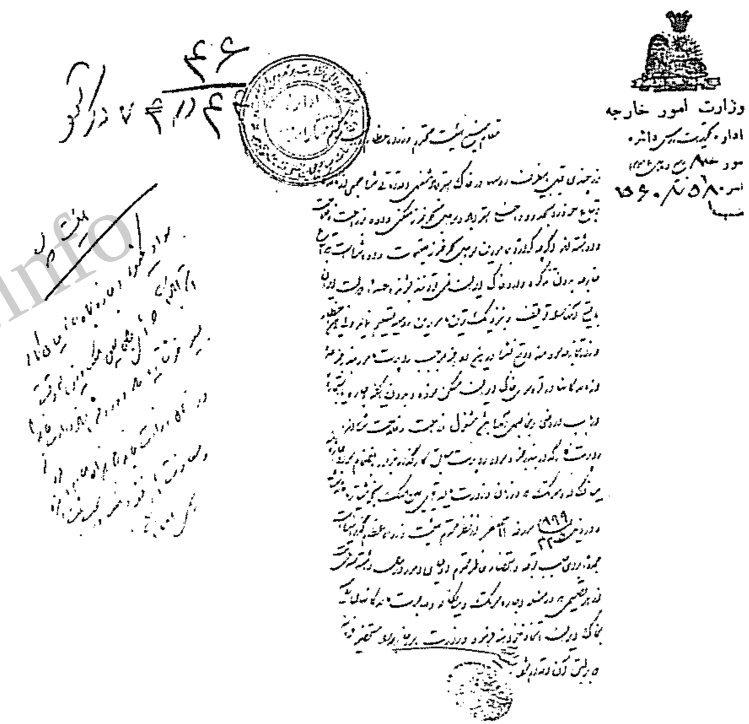
از چندی قبل به این طرف روسها در خاک استرآباد مشغول اقداماتی شده، جـمعی از مالاکانهای اتباع خود را به حدود داخلی استرآباد و سواحل بحرخزر سکنی داده بـه زراعت و فلاحت واداشته‌اند. اگرچه کراراً به مأمورین سواحل بحرخزر تعلیمات داده شده است که اتباع خارجه بدون تذکره وارد خاک ایران نمی‌توانند بشوند و عهدا دولت ایران بایستی آنها را توقیف و به نزدیک‌ترین مأمورین روسیه تسلیم نماید. ولی این اخطار وزارت‌خارجه سـودمند واقـع نشده، در این اواخر به موجب راپرت مأمور بندرجز عده[ای] از مالاکانها در قره‌سوی خاک ایران مسکن نموده و بدون اینکه اجاره یا استجاره[ای] درباب اراضی آنجا به عمل آمده باشد مشغول زراعت و فلاحت شده‌اند. راپرت کارگزار بندرجز و سواد راپرت سابق کارگزاری مزبور به انضمام سواد اجاره نامه میانکاله و سرتک در زمان وزارت مالیه آقای یمین‌الملک به خوشتاریا داده شده و در ذیل نمره ۸۹۹/۴۴۵ مورخه ۱۱ صفر از نظر محترم هیئت وزرای عظام گذرانـیده است. مجدداً برای جلب توجه و استحضار خاطر محترم اولیای امور ارسال داشته مستدعی است از هر تصمیمی که در مسئله اجاره سرتک و میانکاله و مهاجرت مالاکانهای روسیه به خاک ایران اتخاذ خواهند فرمود وزارت امورخارجه را مستحضر فرمایند که برطبق آن اقدام شود.

امضاء: نصیرالدوله[1] سجع مهر: وزارت جلیله امورخارجه

حاشیه:

- هیئت دولت سواد یک فقره اجازه پنجاه ساله میان کـاله اسـترآبـاد است کـه آقـای حـاجی یمین‌الملک وزیر مالیه وقت به مسیو خوشتاریا داد و در دفتر اسناد وزارت خارجه که در زمان وزارت خارجه شاهزاده صارم‌الدوله و معاونت آقای منشورالملک در تحت ثبت و نمره رسمی آمده است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۷۴.

وزارت امور خارجه

شماره سند: ۱۴۵

فرستنده: کارگزاری آذربایجان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تحویل سلاح و مهمات موجود در قونسولگری آلمان به دولت ایران (تلگراف)

تاریخ: ۸ جدی ۱۳۳۶ (۱۴ ربیع‌الاول ۱۳۳۶)

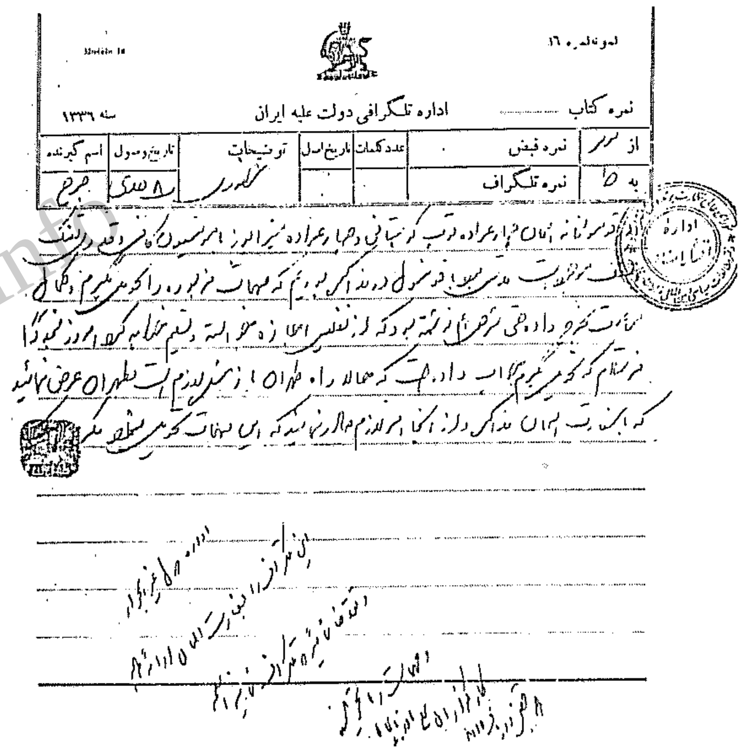
نمره: ۱۶

در قونسولخانه آلمان چهار عراده توپ کوهستانی و چهار عراده مترالیوز باسونسیون کافی و قدری تفنگ و فشنگ موجود است. مدتی بود با قونسول در مذاکره بودیم که مهمات مزبوره را تحویل بگیرم و کمال مساعدت به خرج داده حتی شرحی هم نوشته بود که از تفلیس اجازه خواسته و تسلیم خواهد کرد. امروز مجدداً فرستادم که تحویل بگیرم جواب داده است که حالا راه تهران باز شده لازم است به تهران عرض نمایید که با سفارت آلمان مذاکره و از آنجا امرلازم صادر نمایند که این مهمات تحویل شود. مکرم‌الملک[1]. سجع مهر: تلگرافخانه مبارکه تهران

حاشیه:

– اداره دول غیر همجوار این تلگراف را به سفارت آلمان ارائه داده و تقاضا نمایید که تلگراف نمایند، اسلحه و مهمات را تحویل کارگزاران محلی آذربایجان داده قبض دریافت دارند.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۵.

نمره ۱۶
نمره کتاب
اداره تلگرافی دولت علیه ایران
سنه ۱۳۳۶

اسم گیرنده	تاریخ وصول	توضیحات	تاریخ اصل	عدد کلمات		نمره قبض	از
						نمره تلگراف	به

شماره سند: ۱۴۶

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری انزلی

موضوع: تجاوزات نظامیان روس در انزلی

تاریخ: ۱۵ ربیع الاول ۱۳۳۶

نمره: ۶۴۳۷/۳۲۸۷

به کارگزاری انزلی

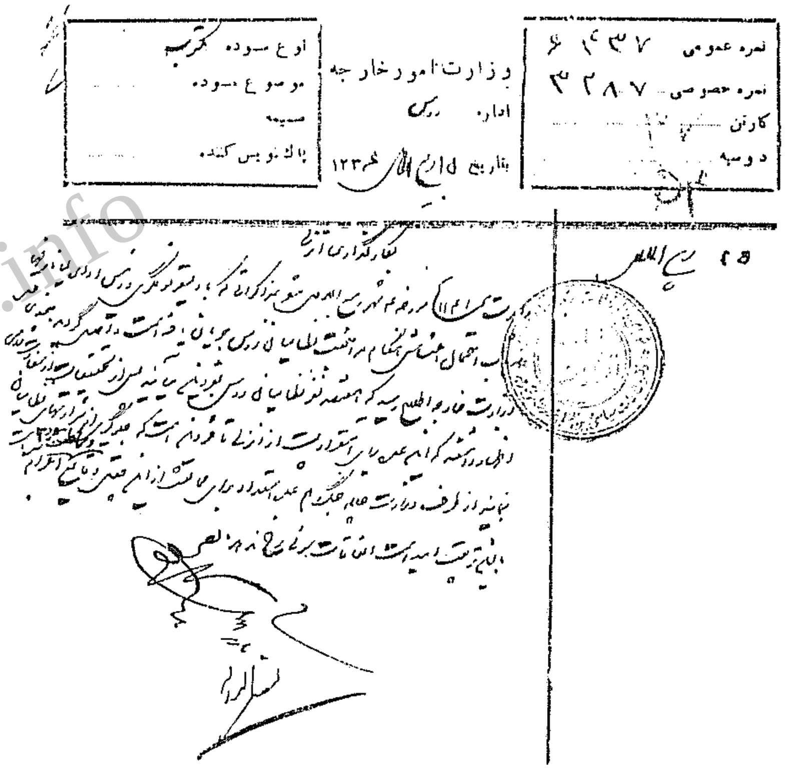
راپرت نمره ۱۱۴۱ مورخه ۴ شهر ربیع‌الاول مشعر به مذاکراتی که با ویسقونسولگری و رئیس اداره لیانازوفها درباب احتمال اغتشاش هنگام مراجعت نظامیان روس جریان یافته است واصل گردید. چندی قبل به وزارت خارجه اطلاع رسید که هفتصدنفر نظامیان روس به قزوین می‌آیند. پس از تحقیقات از سفارت روس اظهار داشتند که این عده برای استقرار پست از انزلی تا قزوین است که جلوگیری از شرارتهای نظامیان بنمایند. از طرف وزارت جلیله جنگ هم عده[ای] استعداد هستند از برای مخالفت از این قبیل وقایع و محافظت مردم اعزام شده است. به این ترتیب امید است اتفاقات سویی رخ ندهد. امضاء: نصیرالدوله[1]

حاشیه:

ـ ۱۵ ربیع‌الاول

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۵۴.

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
بتاریخ
نوع سوده
موضوع سوده
ضمیمه
پاکنویس کننده

شماره سند: ۱۴۷

فرستنده: کارگزاری اردبیل

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تخلیه ایران از قوای روس و درگیری جنگلی‌ها با ایشان (سواد)

تاریخ: ۱۹ ربیع‌الاول ۱۳۳۶

نمره: ۳۸۴

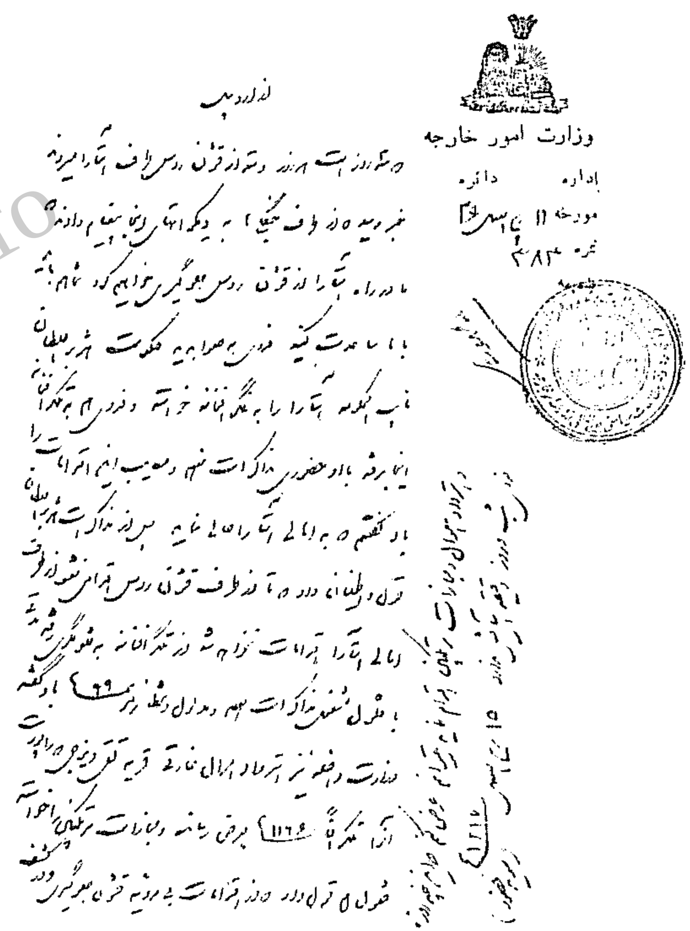
از اردبیل

دوسه روز است هر روز دسته[ای] از قشون روس طرف آستارا می‌روند. خبر رسید که از طرف جنگلیها به دمکراتهای آنجا پیغام دادند که ما در راه آستارا از قشون روس جلوگیری خواهیم کرد. شما هم باید با ما مساعدت کنید. فدوی به صوابدید حکومت هژبرالسلطان نایب الحکومه آستارا را به تلگرافخانه خواسته و فدوی هم به تلگرافخانه اینجا رفته با او حضوری مذاکرات نموده و معایب این اقدامات را به او گفتم که به اهالی آستارا حالی نماید. پس از مذاکرات هژبرالسلطان قول و اطمینان داد که تا از طرف قشون روس اقدامی نشود، از طرف اهالی آستارا اقدامات نخواهد شد. از تلگرافخانه به قنسولگری رفته مدتی با قنسول مشغول مذاکرات بوده و مدلول دستخط رمز نمره ۹۹ به او گفته وزارت داخله نیز استرداد اموال غارتی قریه تقی‌دیزجی که راپورت آنرا تلگرافاً نمره ۱۱۹۶ به عرض رسانده و مجازات مرتکبین را خواسته قنسول هم قول داد که از اقدامات بی‌رویه قشون جلوگیری و درکشف و استرداد اموال و مجازات مرتکبین اقدام نماید. می‌توانم عرض کنم که این چند روزه فدوی شب و روز دقیقه[ای] آسایش ندارد. ۱۵ ربیع‌الاول. نمره ۱۲۱۷ (مؤید حضور[1])

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۷.

شماره سند: ۱۴۸

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: قونسولگری تفلیس

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در اردبیل

تاریخ: ۲۶ ربیع‌الاول ۱۳۳۶

نمره: ۱۹۴۷/۳۴۸۹

جنرال قونسولگری تفلیس

کارگزار اردبیل تلگراف می‌کند که قشون روس که می‌خواستند برای سرکوبی قرجه بیگلو بروند با اقدامات مشارالیه مراجعت کردند. در مراجعت قریه تقی دیزج که در چهار فرسخی شهر است به کلی غارت و سه نفر از رعایا را زخم‌دار نموده‌اند که مشرف به موت هستند و نیز در راه سه نفر از طایفه خامسلوکه برای تجارت به شهر می‌آمدند به قشون روس مصادف شده سه نفر مزبور را به قتل رسانده‌اند و از قرار مذکور متجاوز از دو هزاروچهارصدتومان وجه نقد همراه داشته‌اند با یک قبضه طپانچه و اسب سواری آنها را قشون روس برده است. حقیقتاً قشون روس در مدت توقف در خاک ایران فجایعی را مرتکب شده‌اند که از قوه تصور خارج است با اقدامات سریعه به طوری که دستورالعمل داده شده است به مقامات مربوطه این رفتار سوء را خاطرنشان نموده و هرچه زودتر مراجعت کلیهٔ قشون را از خاک ایران بخواهید.

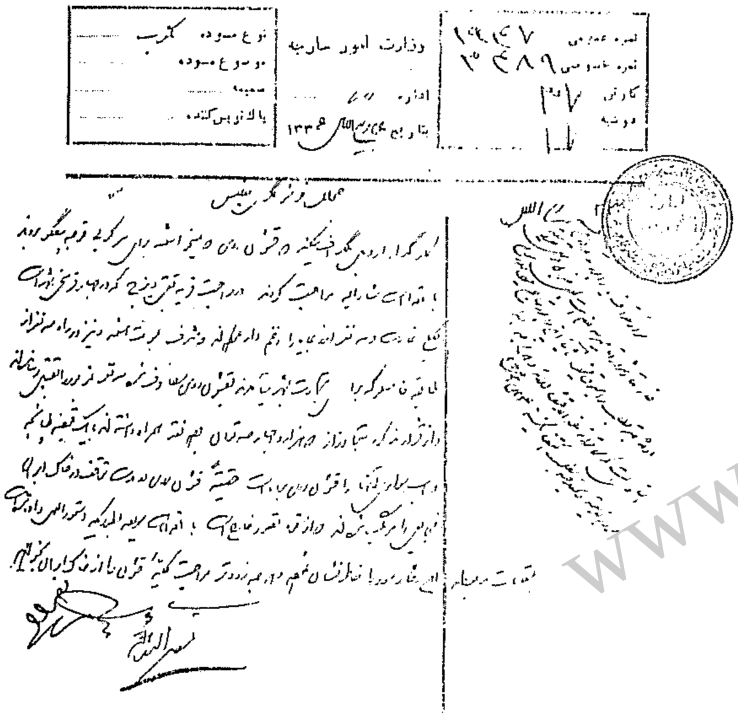
امضاء: نصیرالدوله[1]

حاشیه:

ـ ۲۳ ربیع‌الاول

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق. کارتن ۳۷، دوسیه ۲۷.

- سواد تلگراف یاراپورتی که در این قسم غارتها و شرارتها می‌رسد لازم است برای جنرال قونسول نیز بفرستید. اولاً بهتر مطلب را مسبوق می‌شود ثانیاً این راپورتها جمع می‌شود و در موقع اسنادی است که می‌تواند عندالاقتضا ارائه دهد. من‌بعد البته سواد بفرستید و به خلاصه مطلب اکتفا نکنید. ۲۴ ربیع‌الاول ۳۶.

وزارت امور خارجه
نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
اداره
نوع مسوده
موضوع مسوده

شماره سند: ۱۴۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: قونسولگری تفلیس

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در آستارا

تاریخ: ۲۶ ربیع الاول ۱۳۳۶

نمره: ۱۹۴۸/۳۴۹۰

به جنرال قونسولگری تفلیس

کارگزار اردبیل تلگراف می‌کند که به طوری که رئیس گمرگ کلوز به شهر آمده و شکایت می‌کند چهار بار یونجه که به طرف سرحد می‌برده‌اند از سوار گمرک توقیف می‌کند. بعد معلوم می‌شود متعلق به قشون روس است. از توقیف خارج می‌کند. بلافاصله پودانچی روسها با پنج نفر سالدات به اداره گمرک رفته، رئیس گمرک را کتک زده و سر او را شکسته و از او سوار گمرک را می‌خواهند. مشارالیه هم فراراً به اردبیل آمده است.

رفتار مأمورین سرحدی روس نسبت به ادارات گمرکی ایران چنانکه کراراً خاطرنشان نموده است خیلی بی‌رویه و خشونت‌آمیز است و با این ترتیب وضع ادارات گمرکی سخت در تهدید است. لازم است فوراً مذاکره و اقدام فرموده، مرتکبین این وقایع را تنبیه و مجازات نموده، قراری بگذارید که بعدها مأمورین سرحدی روس از وظایف خود خارج نشده، تولید مشکلاتی ننمایند و ترضیه خاطر رئیس گمرک کلوز را نیز به عمل آورند. نتیجه را مطلع نمایید.

امضاء: نصیرالدوله

آقای معاون کل اضافه فرموده‌اند (سواد تلگراف هم برای اینکه ضبط و دوسیه شده که در موقع ارائه اسنادی حاضر باشد لفاً فرستاده شد.) نصیرالدوله

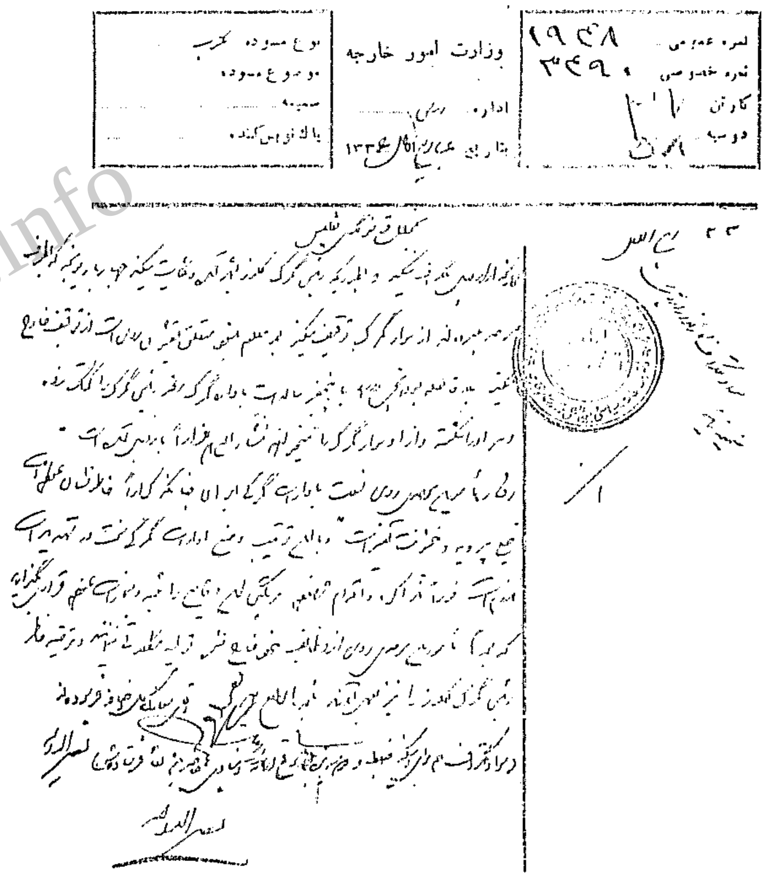
امضاء: نصیرالدوله[1].

حاشیه:

ـ ۲۳ ربیع‌الاول

ـ سواد تلگراف کارگزار اردبیل را ضمیمه نمایید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۵۸.

وزارت امور خارجه

نمره عمومی ۱۹۴۸
نمره خصوصی ۳۴۹۰
کارتن
دوسیه
اداره
بتاریخ ۱۳۳۶
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۵۰

فرستنده: اداره مرکزی گمرکات

گیرنده: وزارت مالیه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در آستارا

تاریخ: ۲۱ جدی ۱۲۹۶ (۲۷ ربیع‌الاول ۱۳۳۶)

نمره: ۳۳۴۵۳

وزارت جلیله مالیه

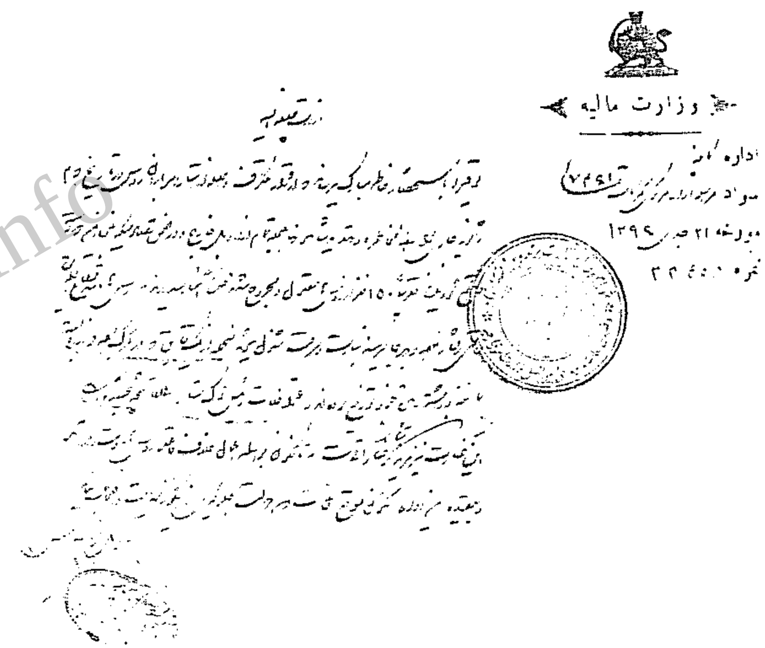
توقیراً به استحضار خاطر مبارک می‌رساند که از قرار تلگراف واصله از آستارا سربـازان روس در تاریخ دوم ژانویه جاری به واسطه مخاطره و تهدید شاهسونها به عجله تمام از اردبیل خارج و در ضمن تصادمی که بین این دو دسته واقع گردید، تقریباً ۱۵۰ نفر از روس‌ها مقتول و مجروح شدند ضمناً اشعار می‌دارند که روسها مانند قطاع الطریق واقعی رفتار نموده و به هر جا می‌رسند به غارت و سرقت مشغول می‌شوند. من‌جمله از یک قایق که در گمرک بوده، دوازده بسته کاغذ برداشته و بین خود توزیع کرده‌اند و اعتراضات رئیس گمرک آستـارا مـطلقاً نـتیجه نبخشیده است. این خسارت نیز مزید بر سه بار خساراتی است که تاکنون بواسطهٔ اعمال خلاف قاعدهٔ روسها به دولت وارد آمده و به عقیده این اداره اکنون موقع آن است که دولت جلوگیری از این گونه تعدیات و اجحافات بنماید.

(مدیرکل گمرکات هنس[1])

حاشیه:

ـ سواد مطابق اصل است. سجع مهر: کابینه وزارت مالیه

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۷.

وزارت مالیه

شماره سند: ۱۵۱

فرستنده: کارگزاری انزلی

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: مراجعت نظامیان روس از ایران

تاریخ: ۲۸ ربیع‌الاولی ۱۳۳۶

نمره: ۱۱۹۵

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

راپورتاً به عرض می‌رساند که همه روزه قشون روس با کشتی به طرف روسیه حمل می‌شود مطابق راپورت نظمیه از ۱۳-۲۰ برج جاری تقریباً (۲۴۵۰) نفر سالدات و (۴۷۴۰) نفر قزاق و (۴۱۰) دستگاه عرابه و دوچرخه و (۴۶) دستگاه توپ و قریب (۴۰۰) جعبه فشنگ توپ و تفنگ و مقدار کلی اثاثیه و اسب و اسلحه حمل به روسیه گردیده است. محض اطلاع عرض شد امضاء: منوچهر[1]

حاشیه:

ـ اداره روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۵۴.

۱۱۹۵
تاریخ ۲۸ شهر ربیع الاول ۱۳۳۶

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

راپورتاً بعرض میرساند هر روزه قشون روس با کشتی بطرف روسیه حرکت مینمایند مطابق صورت نظمیه از ۱۳ — ۲۰ برج حمل تقریباً (۲۴۵۵) نفر سالدات و (۴۷۴۰) نفر قزاق و (۴۱۰) دستگاه عراده و چرخ و (۴۶) دستگاه توپ و تقریب (۴۰۰) جعبه فشنگ توپ و تفنگ و مقدار کلی اسب و اسلحه های روسیه کشیده است

محض اطلاع عرض شد

شماره سند: ۱۵۲

فرستنده: کارگزاری استرآباد

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تخلیه استرآباد از قشون روس

تاریخ: سلخ ربیع‌الاول ۱۳۳۶

نمره: ۸۱۷

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه دامت عظمته

چنانچه در ضمن تلگراف نمره ۷۹۵ به عرض حضور مبارک رسانیده قسمت عمده قشون روس که در استرآباد باقی بودند ۲۲ و ۲۳ شهر جاری عزیمت نموده و ازاقدامات و مراقبتی که در منع فروش مسکرات و جلوگیری از فراهم آمدن اسباب اختلال و امنیت به عمل آمده بود بحمداله سوء اتفاقی رو نداد. تقریباً یکصدنفر نظامی با شش عراده توپ باقی مانده‌اند. از چند روز قبل که عید روسها شروع شده دو دفعه بین یکی دو نفر از نظامیان که مست بودند با اهالی شهر جزئی نزاع و گفتگویی شده و نظامیان تهدید کرده بودند که شهر را بمبارده خواهند کرد. دو سه روز پیش از این که قونسول به کارگزاری آمده بودند چاکر خطر توقف نظامیان و توپ خانه را به مشارالیه خاطرنشان نموده و اعزام آنها را به روسیه خواهش کرد. وعدهٔ مساعدت داده اظهار داشتند رسماً نوشته شود تا مدرک قرارداده و با ریاست قشون مذاکره نمایند و چاکر ۲۸ شهر جاری تحت نمره ۸۰۸ یادداشتی که سوادش لفاً تقدیم می‌شود به قونسولگری نوشت. امروز به مناسبت سال نو روسها به تبریک جنرال لوگین رئیس قشون رفته بود. در ضمن صحبت اظهار داشتند تا یک هفته دیگر توپخانه و قسمتی از نظامیان را فرستاده و خودم هم خواهم رفت. عجالةً سی‌چهل نفر بیشتر برای محافظت قونسولگری باقی نخواهند ماند. چاکر مترصد است بعداز عزیمت توپخانه؛ بلکه با قونسول مذاکره کرده و مشارالیه را راضی نماید که این سی‌چهل

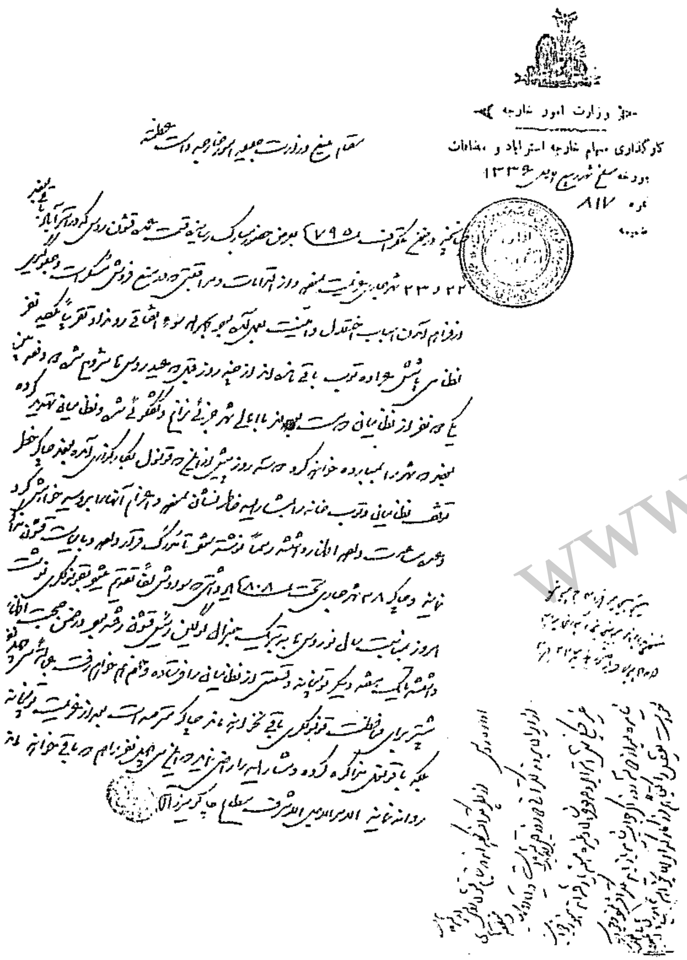
نفر را هم که باقی خواهند ماند روانه نمایند. الامرالاجل الاشرف مطاع. چاکر میرزاآقا[1]. سجع مهر: ممتحن‌الملک ۱۳۲۶

حاشیه:

- اداره روس - از پطرتلگراف کرده‌اند که به تمام قشون روس امر شده است از ایران بروند. تلگرافی دو روز قبل به ولایات شده است که آیا روسها در منطقه‌های غیر جنگی مثل استرآباد و حدود خراسان و غیره هستند یا رفته‌اند. هنوز جواب نیامده، بعداز دوسه روز اگرجواب نیامد باز باید تلگراف نموده و جواب خواست تفصیل راکتباً هم از کارگزاری‌ها بخواهید. ۱۴ ربیع‌الثانی. اعتلاء‌الملک.

- از کارگزار تلگرافی رسیده است که قشون روس از استرآباد رفته و جز چند نفر سرباز و صاحب منصب دیگر قشونی در آنجا متوقف نیست.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۳۶.

وزارت امور خارجه
کارگزاری مهام خارجه استراباد و مضافات

شماره سند: ۱۵۳

فرستنده: وزارت مالیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در آستارا

تاریخ: ۲۵ جدی ۱۳۳۶ (۱ ربیع الثانی ۱۳۳۶)

نمره: ۳۳۴۵۳

وزارت جلیله امور خارجه

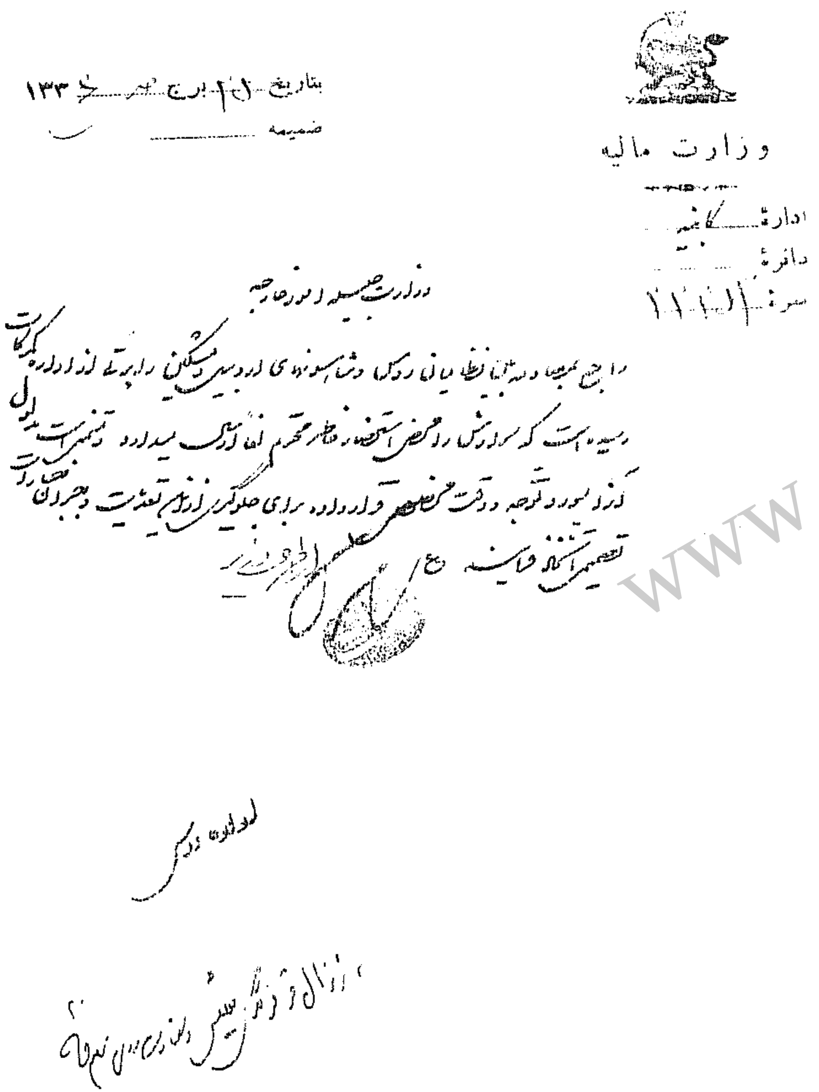
راجع به مصادمه بین نظامیان روس و شاهسونهای اردبیل و مشکین راپرتی از اداره گمرکات رسیده است که سوادش را محض استحضار خاطر محترم لفاً ارسال می‌دارد و متمنی است مدلول آنرا مورد توجه و دقت مخصوص قرار داده برای جلوگیری از این تعدیات و جبران خسارات تصمیمی اتخاذ فرمایند. امضا از طرف وزیر[1]. سجع مهر: وزارت مالیه ۱۳۳۴

حاشیه:

ـ اداره روس

ـ به ژنرال قونسولگری تفلیس و سفارت روس مرقوم فرمایید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۷.

وزارت مالیه
بتاریخ
ضمیمه
اداره
دائره
نمره

شماره سند: ۱۵۴

فرستنده: امین تذکره آستارا

گیرنده: کارگزاری اردبیل

موضوع: نزاع روسها با مسلمانان آستارا (سواد گزارش)

تاریخ: ۳ برج دلو ۱۳۳۶ (۸ ربیع‌الثانی ۱۳۳۶)

نمره: ـــ

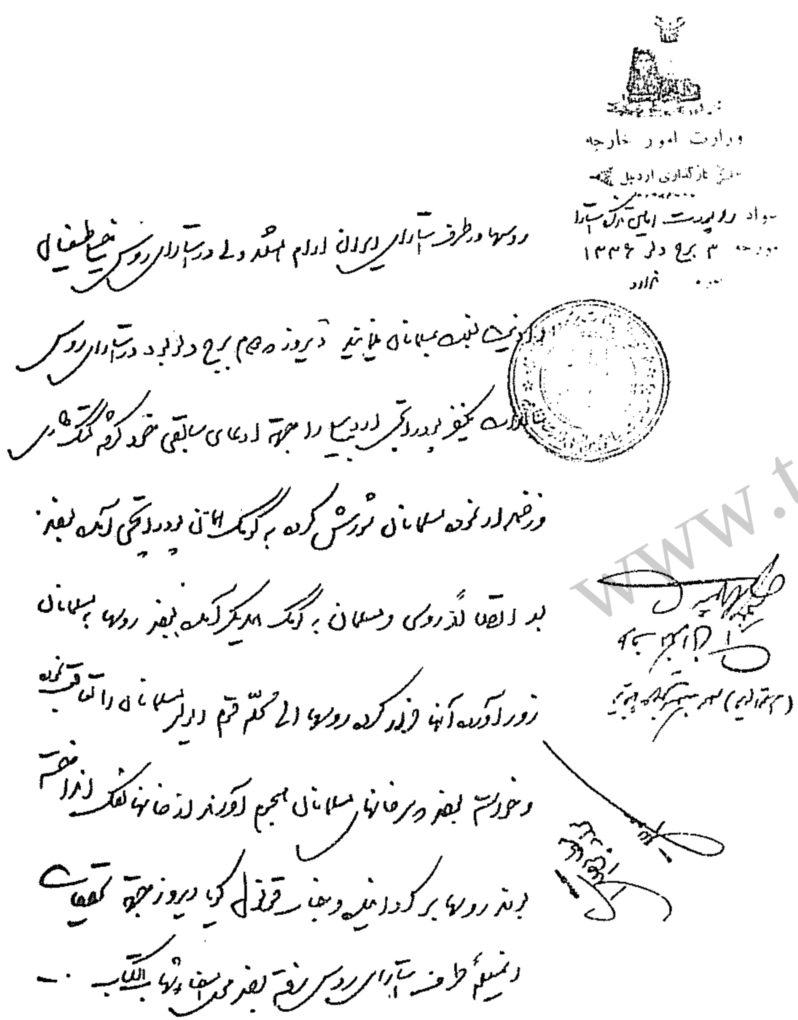
روسها در طرف آستارای ایران آرام هستند، ولی در آستارای روس خیلی طغیان و اذیت نسبت به مسلمانان می‌نمایند. دیروز که دوم برج دلو بود در آستارای روس سالدات یک نفر پودراتچی اردبیلی را جهت ادعای سابقی خود گرفته، کتک کاری و زخمدار نموده، مسلمانان شورش کرده به کومک [کمک] همان پودراتچی آمده بودند. بعد اتصالاً روسی و مسلمان به کمک همدیگر آمده بودند. روسها به مسلمانان زور آورده آنها فرار کرده، روسها الی محلّه قوم ایولر مسلمانان را تعاقب نموده و خواسته بودند که برخانهای [خانه‌های] مسلمانان هجوم آورند. از خانهای [خانه‌های] تفنگ انداخته بودند. روسها برگردانیده و جناب قونسول گویا دیروز جهت تحقیقات این مسئله طرف آستارای روس رفته بودند. محل امضا شهاب الکتاب.[1]

حاشیه:

ـ سواد مطابق اصل است. امضاء

ـ توضیحاً عرض می‌کند محله (قوم ایولر) طرف لنکران است. امضا

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۶۰.

وزارت امور خارجه

کارگذاری اردبیل

سواد راپورت امین تذکره آستارا

مورخه ۳ برج دلو ۱۳۳۶

شماره سند: ۱۵۵

فرستنده: کارگزاری انزلی

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود قاچاقچیان روس به ایران

تاریخ: ۸ ربیع‌الثانی ۱۳۳۶

نمره: ۱۲۳۷

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

محض اطلاع به عرض می‌رساند در هر دفعه که کشتی پست از طرف روسیه وارد انزلی می‌شود علاوه بر مسافرینی که وارد انزلی می‌نماید عده[ای] سالدات هم همراه خود می‌آورد و این عده چندان زیاد نیست. مثلاً با کشتی پست دیروز پنجاه نفر و با پست هفته قبل هم پنجاه نفر سالدات وارد شد.

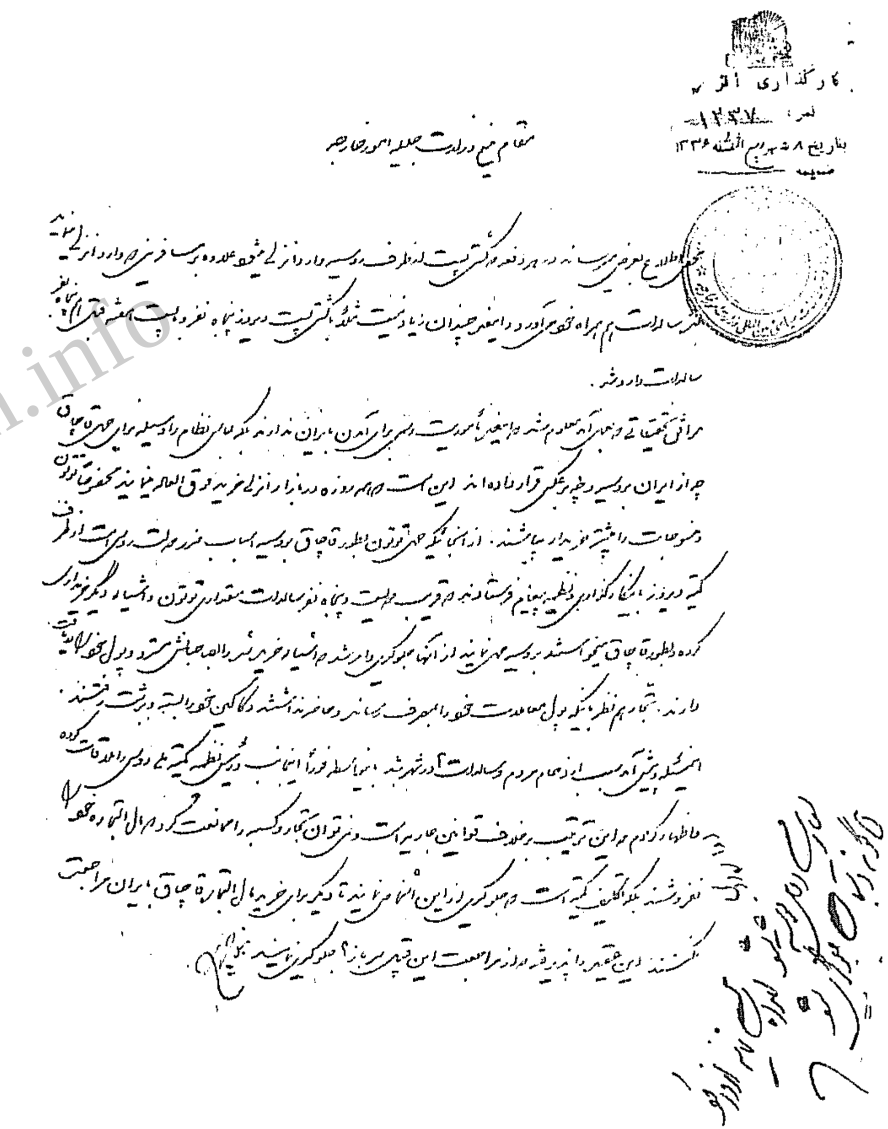
موافق تحقیقاتی که به عمل آمد معلوم شد که این عده مأموریت رسمی برای آمدن به ایران ندارند. بلکه لباس نظام را وسیله برای حمل قاچاق چه از ایران به روسیه و چه برعکس قرار داده‌اند. این است که همه روزه در بازار انزلی خرید فوق‌العاده می‌نمایند. مخصوصاً توتون و منسوجات را بیشتر خریدار می‌باشند. از آنجایی که حمل توتون به طور قاچاق به روسیه اسباب ضرر دولت روس است از طرف کمیته دیروز به این کارگزاری و نظمیه پیغام فرستادند که قریب دویست و پنجاه نفر سالدات مقداری توتون و اشیای دیگر خریداری کرده و به طور قاچاق می‌خواستند به روسیه حمل نمایند. از آنها جلوگیری وامر شد که اشیای خریده شده را به صاحبانش مسترد و پول خود را دریافت دارند. تجار هم نظر به اینکه پول معاملات خود را به مصرف رسانده و حاضر نداشتند، دکاکین خود را بسته و به رشت رفتند. این مسئله و پیش آمد سبب ازدحام مردم و سالدات‌ها در شهر شد به این واسطه فوراً این جانب و رئیس نظمیه کمیته

ملی روس را ملاقات کرده و اظهار کردم که این ترتیب برخلاف قوانین جاریه است و نمی‌توان تجار و کسبه را ممانعت کرد که مال‌التجاره خود را نفروشند؛ بلکه تکلیف کمیته است که جلوگیری از این اشخاص نمایند تا دیگر برای خرید مال‌التجاره قاچاق به ایران مراجعت نکنند. این عقیده را پذیرفتند که از مراجعت این قبیل سربازها جلوگیری نمایند. امضاء: منوچهر[1]

حاشیه:

- اداره روس به سفارت روس نوشته شود. اقدامات نمایند از ورود این گونه دستجات جلوگیری شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۵۴.

کارگذاری آستارا

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

شماره سند: ۱۵۶

فرستنده: کارگزاری اردبیل

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: اوضاع آستارا

تاریخ: ۱۳ ربیع‌الثانی ۱۳۳۶

نمره: ۱۳۷۷

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت شوکته

راپورتی از امین تذکره آستارا به این کارگزاری رسیده سواد آن را محض استحضار خاطر عاطر مبارک لفاً تقدیم داشت. امضاء.[1] سجع مهر: کارگزاری اردبیل

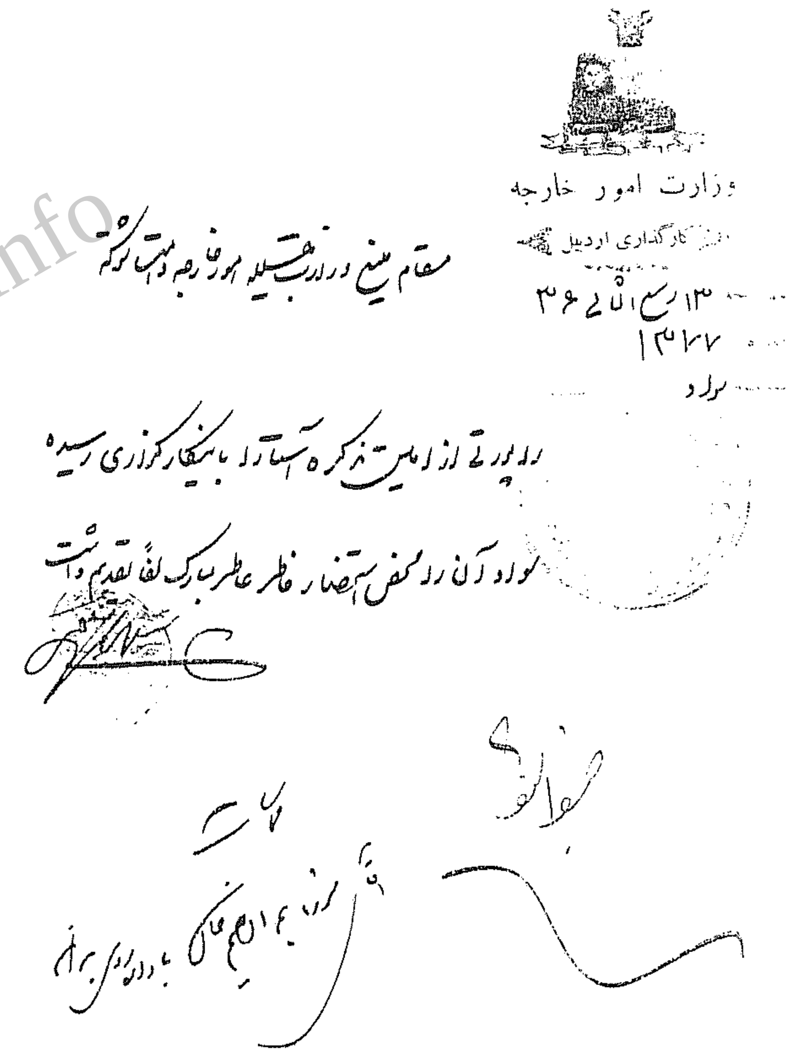
حاشیه:

ـ محاسبات - آقای میرزا عبدالرحیم‌خان به ادارهٔ روس بدهند.

ـ ضبط شود.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۶۰.

شماره سند: ۱۵۷

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: ساعدالسلطنه

موضوع: مراجعت روسها از ایران و غارت انزلی

تاریخ: ۱۳ ربیع‌الاولی ۱۳۳۶

نمره: ۷۰۹۳/۳۷۱۳

به آقای حاج ساعدالسلطنه

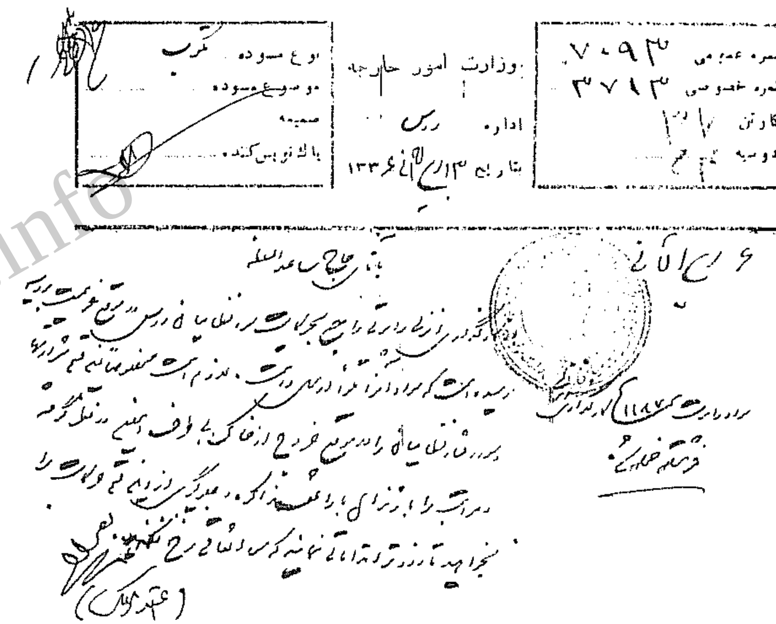
از کارگزاری انزلی راپرتی راجع به حرکات سوء نظامیان روس در موقع عزیمت به روسیه رسیده است که سواد آنرا تلواً ارسال داشت. لازم است مخصوصاً این قسم شرارتها و سوء رفتار نظامیان را در موقع خروج از خاک بی‌طرف ایران در نظر گرفته و مراتب را با ژنرال باراتف مذاکره و جلوگیری از این قسم حرکات را بخواهید تا زودتر اقداماتی نمایند که سوء اتفاقی رخ ندهد. امضاء: نصیرالدوله (اعتلاء الملک[۱])

حاشیه:

ـ ۶ ربیع‌الثانی

ـ سواد راپرت نمره ۱۱۸۷ کارگزاری انزلی فرستاده خواهد شد

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۵۴.

نمره عمومی ۷۰۹۳
نمره خصوصی ۳۷۱۳
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره روس
تاریخ ۱۳۳۶
نوع مسوده تحریر
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۵۸

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در آستارا

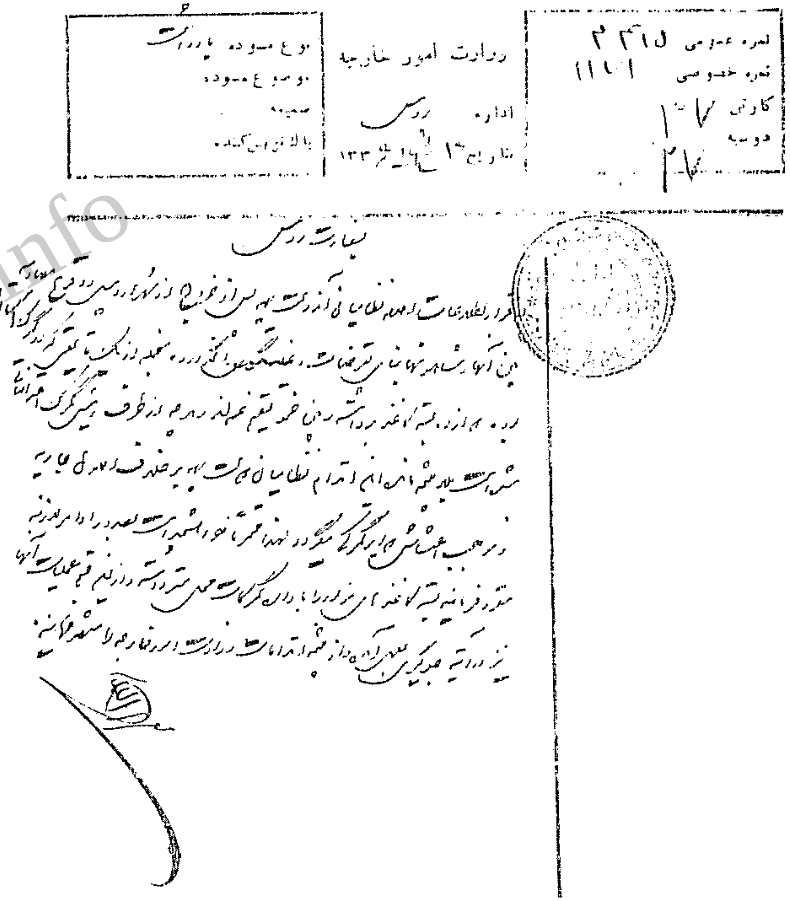
تاریخ: ۱۶ ربیع‌الثانی ۱۳۳۶

نمره: ۲۴۱۵/۱۱۷۱

به سفارت روس

از قرار اطلاعات واصله نظامیان آن دولت بهیه پس از خروج از شهر اردبیل و وقوع مصادمه بین آنها و شاهسونها بنای تعرضات راگذارده، من‌جمله از یک قایقی که در گمرک آستارا بوده، دوازده بسته کاغذ برداشته و بین خود تقسیم نموده‌اند و هرچه از طرف رئیس گمرک اعتراضاتی شده است بلانتیجه مانده، این اقدام نظامیان دولت بهیه برخلاف اصول جاریه و موجب اغتشاش دوایر گمرکی می‌گردد. لهذا محترماً خواهشمند است به صدور اوامر لازمه مقرر فرمایند بسته‌کاغذهای مزبور را به اداره گمرکات محل مسترد داشته و از این قسم عملیات آنها نیز در آتیه جلوگیری به عمل آمده و از نتیجه اقدامات وزارت امورخارجه را مستحضر فرمایند. امضاء: نصیرالدوله[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۷.

وزارت امور خارجه
اداره روس
سفارت روس

شماره سند: ۱۵۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: قونسولگری تفلیس

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در آستارا

تاریخ: دوم جمادی الاولی ۱۳۳۶

نمره: ۲۸۰۲/۴۰۲۴

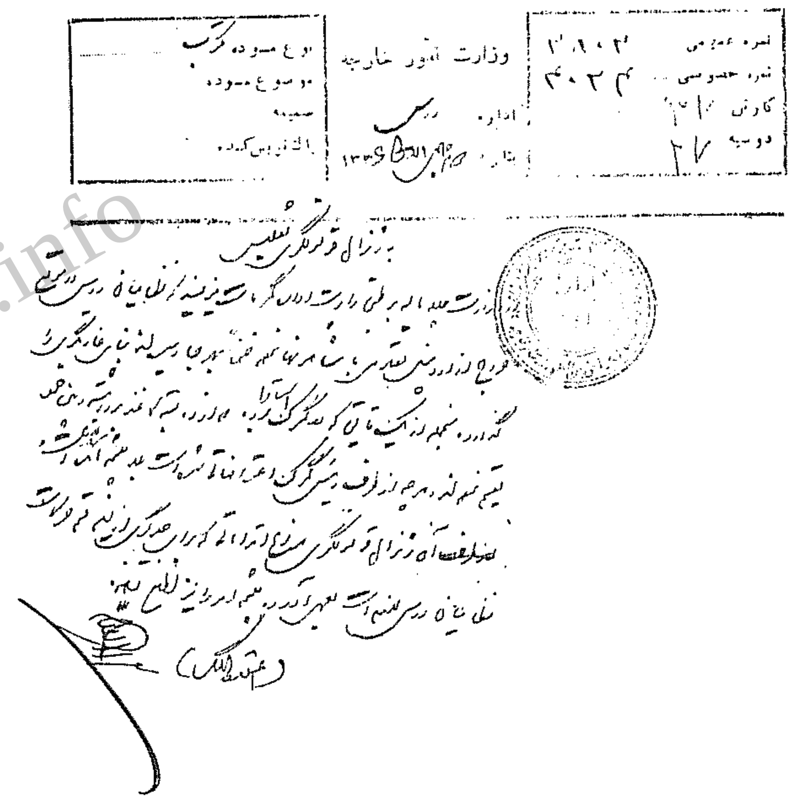
به ژنرال قونسولگری تفلیس

از وزارت جلیله مالیه برطبق راپرت اداره گمرکات می‌نویسند که نظامیان روس در موقع خروج از اردبیل تصادمی با شاهسونها نموده، ضمناً به هر جا رسیده‌اند بنای غارتگری راگذارده، من‌جمله از یک قایق که در گمرک آستارا بوده دوازده بسته کاغذ برداشته و بین خود تقسیم نموده‌اند و هرچه از طرف رئیس گمرک اعتراضاتی شده است بلانتیجه مانده. لازم است آن ژنرال قونسولگری هر نوع اقداماتی که برای جلوگیری از این قسم حرکات نظامیان روس لازم است به عمل آورده نتیجه امر را نیز اطلاع دهند. امضاء: نصیرالدوله[1]

حاشیه:

ـ (اعتلاءالملک)

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۲۷.

شماره سند: ۱۶۰

فرستنده: کارگزاری انزلی

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در انزلی

تاریخ: ۲۹ جمادی الاولی ۱۳۳۶

نمره: ۱۳۵۰

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

راپورتاً بعرض آن وزارت جلیله می‌رساند ساعت شش بعداز ظهر دیروز عده[ای] قزاق روس از طرف غازیان به بازار انزلی آمده دو نفر آنها نزد یک نفر صراف برای خرید منات رفته پس از قدری صحبت و تغیر یکی جعبه پول صراف را بلندکرده و دیگری یک دوتیر شش لول به طرف هوا شلیک نمود. از قرار معلوم در خیال چپاول نمودن بازار بودند. در این بین یک نفر قفقازی تبعه روس میرزا آقانام که در همان بازار دکان دارد ازدکان خارج شده، شروع به شلیک کردن می‌نماید و بدون بروز و ظهور هیچ حادثه و واقعه[ای] چهار نفر از قزاقان را میرزاآقای مزبور دستگیر و تحویل نظمیه ایران نمود و کلیهٔ پول شخص صراف را هم کاملاً گرفته و به صاحبش مسترد داشتند. امضاء: منوچهر[1]

حاشیه:

ـ اداره روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۵۴.

کارگزاری انزلی
نمره ۱۳۲۵
تاریخ ۹ شهر جمادی الاولی ۱۳۳۶
ضمیمه

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

به عرض وزارت جلیله می‌رساند. ساعت شش بعد از ظهر دیروز عده‌ای قزاق روس از طرف غازیان بازار
انزلی آمده یک نفر آنها نزد یک نفر صراف برای خرید منات رفته پس از آن در قیمت تغییر یک [illegible] پول صراف را
بلند کرده و [illegible] شش لول [illegible] شلیک نمود از قرار معلوم به خیال چپاول نمودن بازار بوده
در این بین یک نفر قفقازی تبعه روس میرزا [illegible] نام که در همان بازار دکان دارد از دکان خارج شده و شروع به
شلیک کردن نموده [illegible] حادثه [illegible] یک نفر از قزاقان را میرزا [illegible] می‌کند
[illegible] ایران [illegible] پول صراف را هم [illegible]

اداره [illegible]

شماره سند: ۱۶۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری رشت

موضوع: ورود قوای ارتش سرخ به انزلی

تاریخ: ۱۸ جمادی الاولی ۱۳۳۶

نمره: ۱۴۲

رشت کارگزاری

خبر رسیده که دویست نفر از گارد احمر وارد انزلی شده و پاره[ای] اقدامات کرده و اخیراً به رشت آمده‌اند و نسبت به قونسول روس خیال تعرض دارند و مصمم آمدن به تهران و اقداماتی می‌باشند. می‌دانید در این موقع که قشون روس ایران را تخلیه می‌کند دولت برای فعلیت دادن بی‌طرفی خود به تمام سرحدداران و مأمورین خود امر داده که از ورود دستجات مسلح و غیر مسلح جداً ممانعت کنند و ورود این عده مخالف منظور دولت و بی‌طرفی است. نظر به اوضاع حاضره روسیه و کشمکش بین دودسته، دولت همچو مصلحت دانسته که عجالةً هم نماینده بالشویکها را در دست داشته باشد و هم مأمورین قدیم راکماکان بپذیرد تا تکلیف قطعی روسیه معلوم شود و از طرف دیگر حفظ و امنیت جانی و مالی مأمورین خارجه در ایران از وظایف مسلمه دولت است و اگر بنا باشد این عده به طهران بیایند حتماً اقداماتی خواهندکرد که مشکلات بزرگ برای دولت تولید می‌شود و نتایج وخیم دارد و شاید منجر به هزاران مضار و مفاسد بشود. فوراً به هر نوع مقتضی می‌دانید با مقامات لازمه مذاکرات مؤثره نموده نظریات فوق راکاملاً تشریح و برای رجعت حضرات به روسیه اقدامات نمایید و قطعاً از عزیمت آنها به طرف تهران که متضمن مشکلات فوق‌العاده برای دولت است جلوگیری و از خیالات آنها آنچه استنباط کردید فوراً تلگراف کنید و همین‌طور سعی نمایید نسبت به قنسول روس حرکتی نکنند.

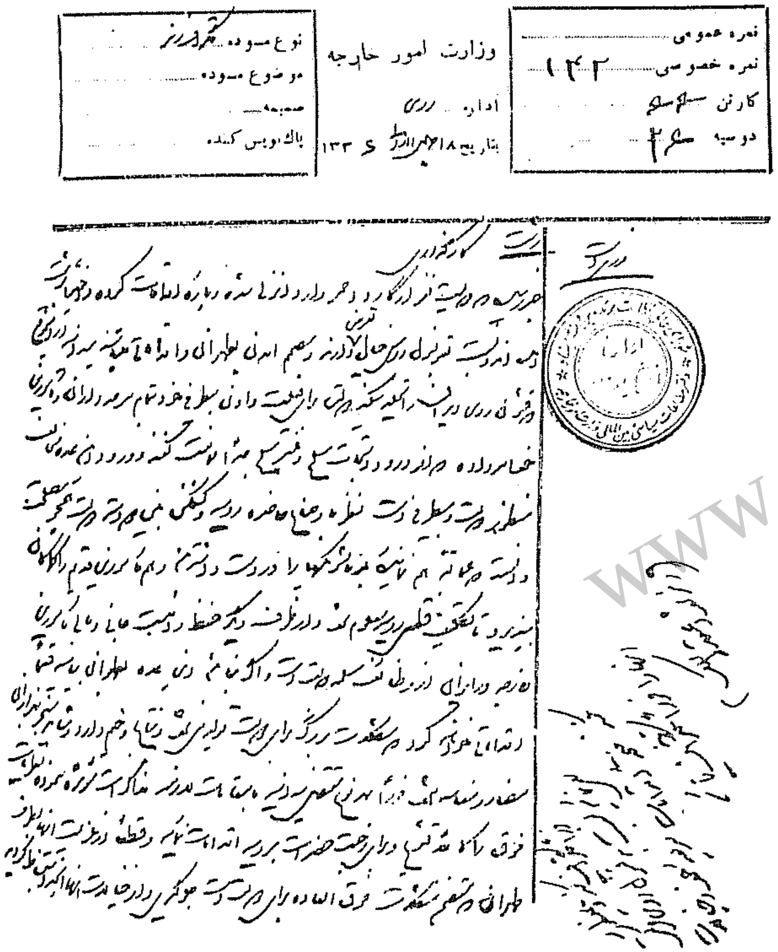
نتیجه اقدامات سریعهٔ خود و خیالات آنها را فوراً تلگراف نمایید.

(رمز شود اعتلاءالملک [۱])

حاشیه:

ـ فوری است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه‍. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲۶.

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
بتاریخ
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۶۲

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در لاهه

موضوع: ورود قوای ارتش سرخ به انزلی

تاریخ: ۲۱ جمادی الاول ۱۳۳۶

نمره: ۱۴۶

لاهه سفارت دولت علیه

به سفارت پطرگراد عیناً مخابره کنید. مسیو براوین نماینده دولت بولشویک وارد شده، دولت ایران او را به طور Officieux شناخته روابط کاری با او برقرار داشت. این ایام مشارالیه می‌خواهد به قوهٔ جبریه نمایندگی خود را به دولت ایران بقبولاند و برای این کار دویست نفر گارد احمر به رشت وارد نموده و چهل نفر هم به استرآباد آمده‌اند. در ضمن مذاکرات می‌گوید بازهم به رشت و مشهد و سایر نقاط خواهند آمد که قونسولهای روس را در ولایات و وزیر مختار و اجزای سفارتخانه را در تهران برداشته و مأموری بولشویک به جای آنها بگذارد. می‌دانید اقدام به چنین امری دولت ایران را به چه محظوراتی دچار می‌کند. اولاً دولت بولشویک هنوز به توسط هیچیک از دول بی‌طرف شناخته نشده است. ثانیاً اقدام به قوه قهریه از طرف یک دسته[ای] که هنوز رسمیّت ندارد نسبت به نمایندگان رسمی که در امان دولت بی‌طرف ایران هستند دولت را مجبور به پاره[ای] اقدامات ضد خواهد نمود که نتیجهٔ آن بس وخیم است و موجد و ممکن است انگلیسها به حمایت مأمورین سابق قشونی وارد نمایند و بعید نیست از قفقاز هم به حمایت آنها مجدداً قوه وارد نمایند. با وجود این محظورات فوراً با مقامات مربوطه مذاکره ورود دستجات مسلح بولشویک‌ها را به خاک بی‌طرف ایران که مخالف حقوق است جداً پرتست نموده حکم اکید در رجعت دادن آنها و جلوگیری از اقدامات صادر

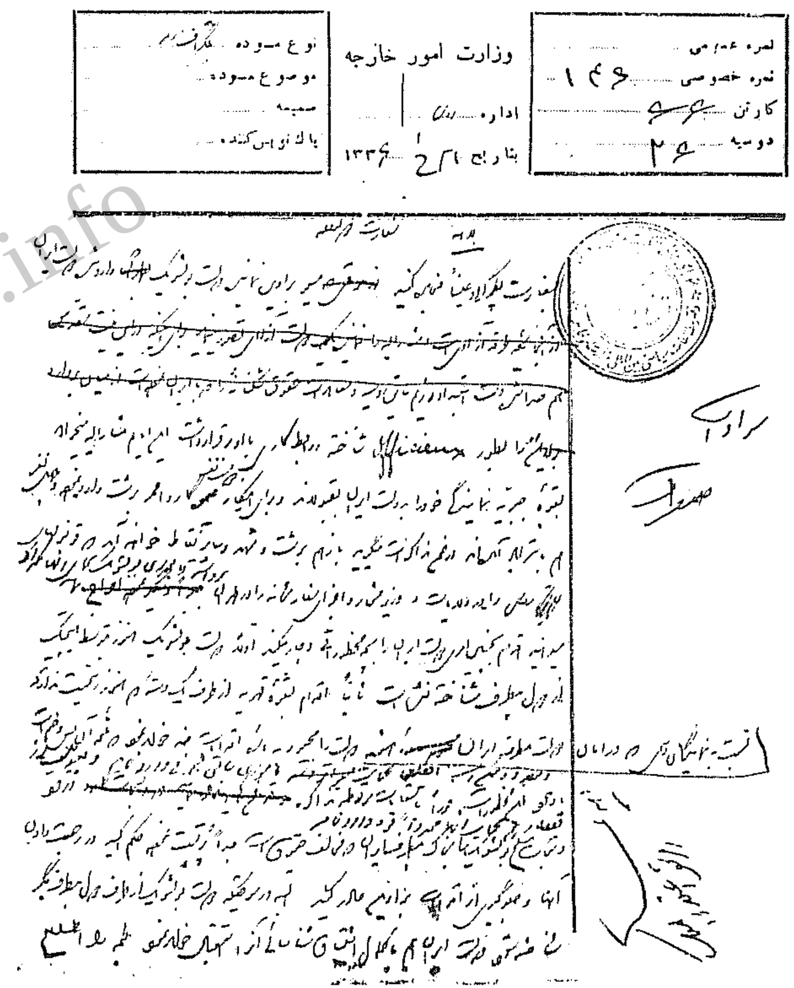
کنید. البته، در موقعی که دولت بولشویک از طرف دول بی‌طرف دیگر شناخته شود دولت ایران هم با کمال اشتیاق شناسایی آنرا استقبال خواهد نمود. نتیجه را اطلاع دهید. نمره. رمز شود. اعتلاءالملک[1].

حاشیه:

ـ سواد است.

ـ ضبطی است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲۶.

وزارت امور خارجه
نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
اداره
بتاریخ
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۶۳

فرستنده: کارگزاری انزلی و طوالش

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در انزلی

تاریخ: ۲۶ جمادی الاولی/ ۱۹ حوت ۱۳۳۶

نمره: ۱۳۹۳

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

راپورتاً به عرض آن وزارت جلیله می‌رساند در این اواخر بتدریج از طرف روسیه عده[ای] از بالشویکها به انزلی وارد و تشکیل کمیته‌ها داده و به موجب احکام صادره از آن کمیته‌ها بعضی ازمنابع عایدات متعلق به روسها را در ایران در تحت اقتدار خود آورده‌اند. مثلاً اداره پرت انزلی را در تحت تصرف درآورده و رؤسا و اجزای قدیم را خارج و از بالشویکهای جدید به جای آنان نصب نموده‌اند. ولی هنوز رئیس پرت راکه اسمیلوف نام است تغییر نداده‌اند و نیز اندکی دست تصرف به اداره لیانازفها داخل کرده‌اند.

ویس قونسولگری روس از آنها بی‌نهایت ملاحظه می‌کند و در انجام اموراتی که راجع به این کارگزاری است اقدامی نمی‌تواند بکند. به این واسطه اغلب امورات کارگزاری به عهدهٔ تعویق افتاده است. محض اطلاع عرض شد امضاء: منوچهر[۱]

حاشیه:

ـ اداره روس

ـ ضبط شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲۶.

ـ به کمیته بالشویکها از طرف مسیو براوین توصیه لازم صادر کردم. فرمودند فرستادن آن مقتضی نیست و ضبط شد.

ضمیمه

وزارت امور خارجه

کارگذاری مهام خارجه انزلی و طوالش

مورخه ... جمادی الاولی ... ۱۹ جوزا ۱۳۳۶

نمره ۱۳۹۳

بمقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

بطوریکه معروض وزارت جلیله گردیده در این اواخر عده از طرف روسیه

بلشویکها بانزلی وارد و تشکیل کمیته آزاده و بموجب احکام صادره از آن کمیته

... متعلق به ایران را در تحت اقتدار خود آورده اند

... انزلی را در تحت تصرف درآورده ... و اجزاء ...

خارج ... بالشویکها جدید کار آنان نصب نموده اند ولی هنوز ...

... تغییر نداده اند و نیز ... تصرف ...

... واضح کرده اند.

... [illegible] ...

... کارگذاری ... [illegible] ...

کارگذاری ... [illegible]

شماره سند: ۱۶۴

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری استرآباد

موضوع: مداخلات قونسولگری روس در استرآباد

تاریخ: ۲۹ جمادی الاول ۱۳۳۶

نمره: ۸۴۳۰/۴۴۱۶

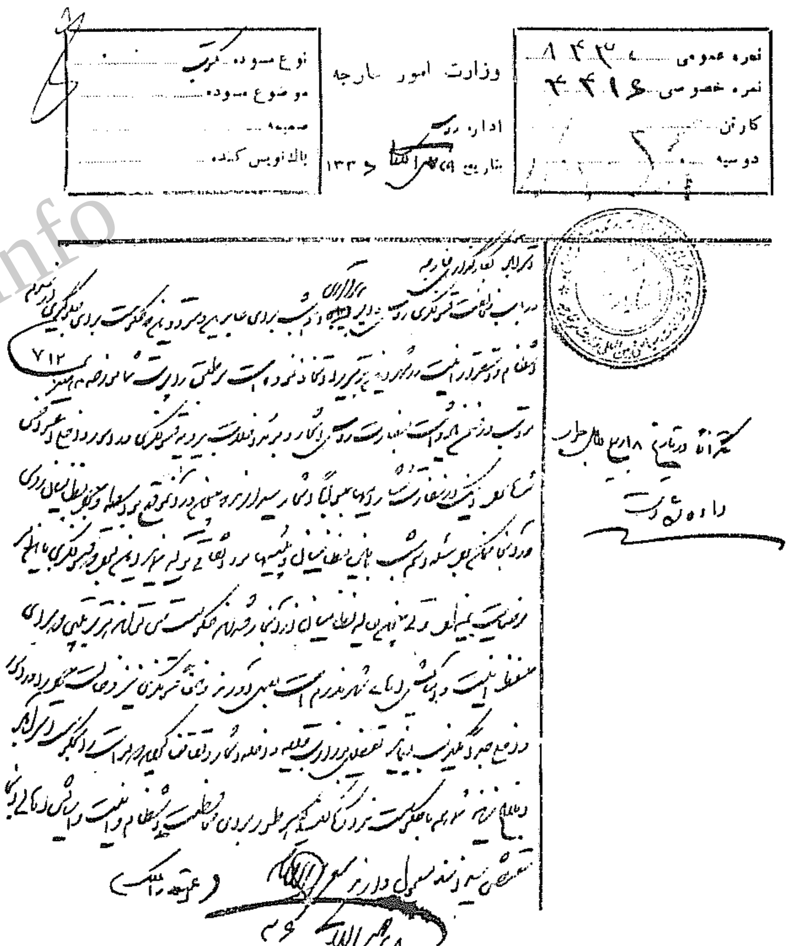
استرآباد به کارگزاری خارجه

درباب مخالفت قونسولگری روس دایر به برقراری اسم شب برای عابرین و مترددین که حکومت برای جلوگیری از عدم انتظام و استقرار امنیت در شهر این تدبیر را اتخاذ نموده است برطبق راپرت شما مورخه ۲۴ صفر نمره ۷۱۲ مراتب در ضمن یادداشت به سفارت روس اشعار و برمداخلات بی‌رویه قنسولگری در امور داخلی اعتراض شده بود. اینک از سفارت مشارالیها جواباً اشعار می‌دارند که چون در آن موقع به واسطهٔ وجود نظامیان روس در آنجا ممکن بود و مسئله اسم شب مابین نظامیان و پلیسها سوء اتفاقی تولید نماید این بود که قنسولگری با این امر رضایت نمی‌داد. ولی چون حالیه نظامیان از آنجا رفته‌اند حکومت می‌تواند هر ترتیبی که برای حفظ امنیت و آسایش اهالی شهر لازم است به عمل آورند و ضمناً قنسولگری نیز دخالت خود را در امور داخلی جداً تکذیب می‌نماید. تفصیل به وزارت جلیله داخله اشعار و تقاضا کرده که مراتب را به حکومت استرآباد ابلاغ نمایند. شما هم با حکومت مذاکره کنید که هر طور برای محافظت انتظام و امنیت و آسایش اهالی بر شما مقتضی می‌دانند معمول دارند. امضاء: نصیرالدوله[1]. ۲۸ جمادی‌الاولی ۳۶ (اعتلاءالملک).

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۱.

حاشیه:

ـ تلگرافاً در تاریخ ۱۸ ربیع الاول جواب داده شده است.

وزارت امور خارجه
نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
اداره
تاریخ
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۶۵

فرستنده: کارگزاری انزلی

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود بلشویکها به انزلی

تاریخ: ۵ حمل (۳۰ جمادی‌الاول) ۱۳۳۶

نمره: ۳

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

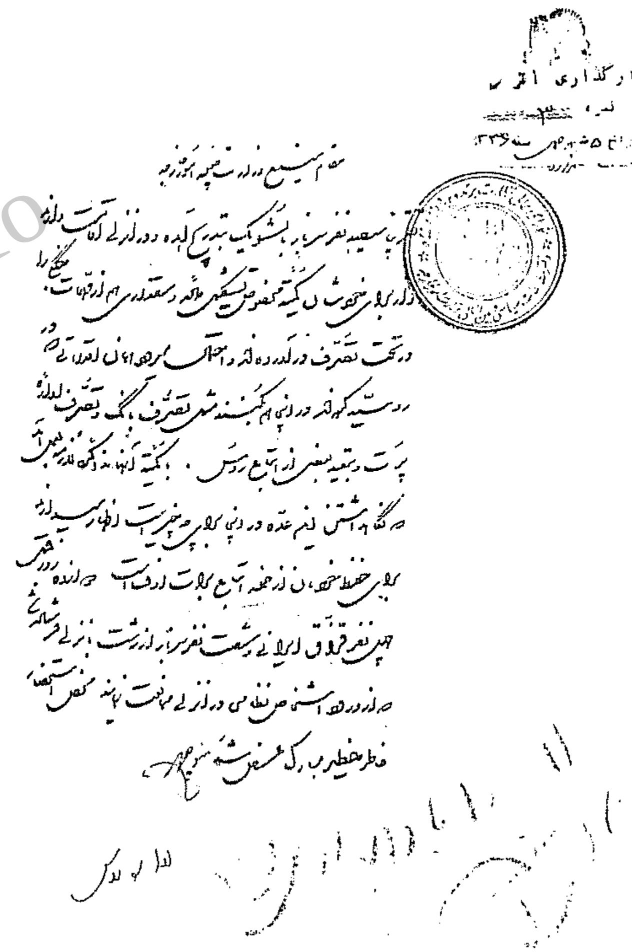
تقریباً سیصد نفر سرباز بالشویک بتدریج آمده و در انزلی اقامت دارند و از برای خودشان کمیته مخصوص تشکیل داده و مقداری هم از مهمات جنگی را در تحت تصرف درآورده‌اند و احتمال می‌رود همان اقداماتی که در روسیه کرده‌اند در اینجا هم بکنند، مثل تصرف بانک و تصرف ادارهٔ پرت و تبعید بعضی از اتباع روس. باکمیتهٔ آنها مذاکره لازمه به عمل آمدکه نگاهداشتن این عده در اینجا برای چه‌چیز است. اظهار می‌دارند برای حفظ خودمان از حمله اتباع برات اوف است. دوازده روز قبل چهل نفر قزاق ایرانی و شصت نفر سرباز از رشت بانزلی فرستاده شد که از ورود اشخاص نظامی در انزلی ممانعت نمایند. محض استحضار خاطر خطیر مبارک عرض شد. منوچهر[1]

حاشیه:

- اداره روس

- ۱۱جوزا به اداره روس رسیده، ضبطی است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲۶.

مقام منیع وزارت جلیله خارجه

شماره سند: ۱۶۶

فرستنده: کارگزاری قزوین

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود بالشویکها به ایران (سواد)

تاریخ: ۱۳ جمادی الثانیه ۱۳۳۶

نمره: ۹۷۱

از قزوین

سیصد بالشویک دیشب، وارد از عقب هم قوای جنگل می‌رسد. قوای انگلیس را در همدان دوهزار می‌گویند. ۴ حمل، نمره ۸، اقتدار الملک[1]

حاشیه:

– به موجب تحقیقات در همدان فقط یکصد نفر نظامی انگلیس هست.

– اداره تحریرات روس از مقام منیع حضرت وزارت پناهی کسب تکلیف نمایید.

– به عرض رساندم فرمودند این خبر تأیید شده، ضبطی است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲۶.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه ۱۳ جمادی الثانیه ۱۳۳۶

نمره ۹۷۱

ضمیمه

از قزوین

[illegible] بالشویک دیشب وارد از عقب هم قوای [illegible] میرسد

قوای انگلیس را در همدان ۵ هزار نوشته‌اند ۲۸ [illegible]

شماره سند: ۱۶۷

فرستنده: کارگزاری رشت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود بالشویکها به انزلی (تلگراف)

تاریخ: ۱۸ حمل ۱۳۳۶ (۲۴ جمادی الثانی ۱۳۳۶)

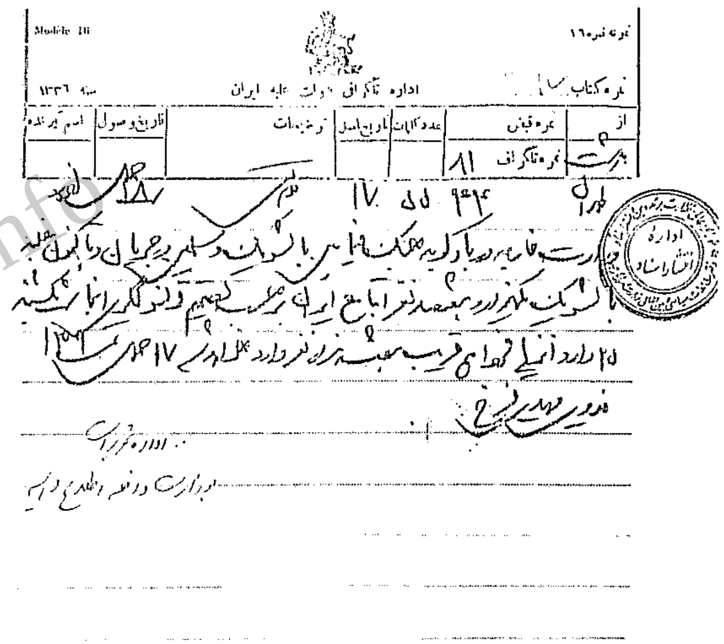
نمره: ۱۳۹

وزارت خارجه، در بادکوبه جنگ فی‌مابین بالشویک و مسلمین در جریان و تاکنون غلبه بالشویک، یک‌هزار و هفتصدنفر اتباع ایران برحسب تصمیم قونسولگری آنجا شب یکشنبه ۲۵ وارد انزلی، فردا هم قریب هفت هزار نفر وارد خواهد شد. ۱۷ حمل، نمره ۱۳۹، فدوی مهدی فرخ[1]

حاشیه:

- اداره تحریرات به وزارت داخله اطلاع دهید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۵۱.

شماره سند: ۱۶۸

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: ورود بالشویکها به انزلی

تاریخ: ۴ رجب ۱۳۳۶

نمره: ۴۰۰۴/۱۷۹۸

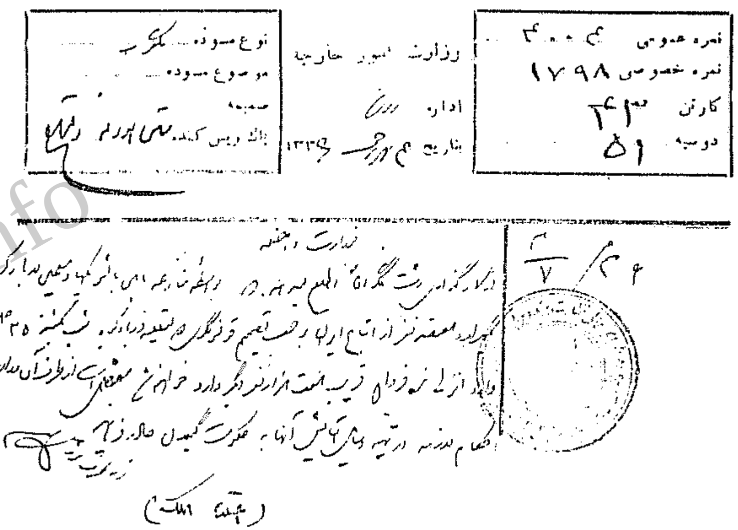
به وزارت داخله

از کارگزاری رشت تلگرافاً اطلاع می‌دهند که به واسطهٔ منازعه مابین بالشویکها و مسلمین در بادکوبه یکهزار و هفتصد نفر از اتباع ایران برحسب تصمیم قونسولگری دولت علیه در بادکوبه شب یکشنبه ۲۵ جمادی‌الثانیه وارد انزلی شده، فردا هم قریب هفت هزار نفر دیگر وارد خواهند شد. مقتضی است از طرف آن وزارت جلیله احکام لازمه در تهیه وسایل آسایش آنها به حکومت گیلان صادر فرمایند.

امضاء: از طرف

(اعتلاءالملک[1])

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۵۱.

نمره عمومی
نمره خصوصی ۱۷۹۸
کارتن ۴۳
دوسیه ۵۱
وزارت امور خارجه
اداره روس
تاریخ ۶ رجب ۱۳۳۶
نوع مسوده تلگراف
موضوع مسوده
ضمیمه

شماره سند: ۱۶۹

فرستنده: کارگزاری رشت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود بالشویکها به انزلی (سواد گزارش)

تاریخ: ۶ رجب ۱۳۳۶

نمره: ۱۱۱۸

از رشت

به واسطهٔ واقعه بادکوبه و ورود مهاجرین و دخول ارامنه در حزب بالشویکها وضعیات عمومی انزلی خطرناک و با جزئی غفلت عین قضیهٔ بادکوبه در انزلی و رشت تجدید خواهد شد. چاکر ۱۵۰ نفر قزاق و سرباز به انزلی فرستاده بودم. یکصد نفر دیگر به قوای آنجا افزوده و حکومت نظامی هم اعلان شد. ارامنه را خواسته آنها اطمینانات کافی دادند که به هیچ وجه خلاف تصمیمات حکومت رفتار نکرده و حتی لازمه مساعدت را هم خواهند کرد. ولی مستدعی است اگر تصویب می‌فرمایند با مسیو براوین مذاکره شود که به رئیس کمیته بالشویک انزلی تلگراف نماید که ارامنه بالشویک را با نمایندهٔ آنها به فوریت به بادکوبه رجعت بدهند. زیرا که خود آنها محرک اغتشاش هستند. راپورت مفصل این قضیه را با اقدامات فدوی توسط پست به عرض می‌رسانم. ۲۵ حمل، نمره ۲۰۷ مهدی فرخ[1]

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس مذاکره و تلگراف شد.

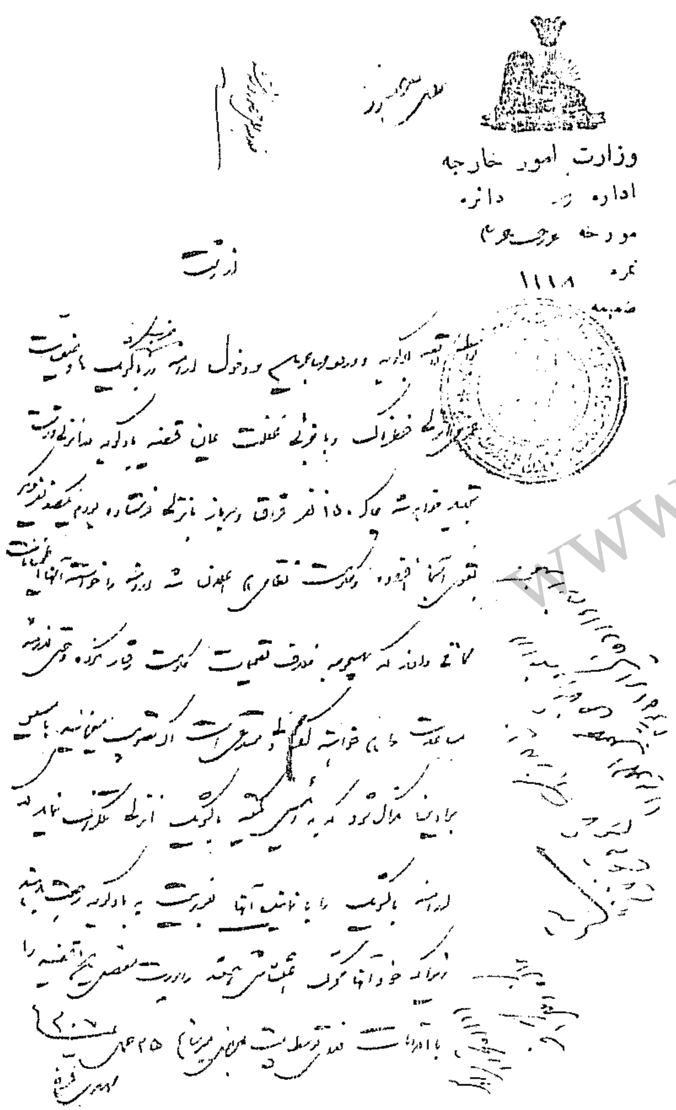
ـ ولی لازم است شما هم قدغن نمایید. ارامنه و اشخاص مجهول‌الهویه را نگذارند وارد خاک

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۵۱.

ایران شوند.

ـ خلاصه برای حضورنوشته شد.

ـ برای حضور

وزارت امور خارجه
اداره ... دائره
مورخه ...
نمره ۱۱۱۸
ضمیمه

[illegible]

شماره سند: ۱۷۰

فرستنده: کارگزاری کل آذربایجان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: کشتار مسلمانان بادکوبه (سواد راپرت اردبیل)

تاریخ: ۹ رجب ۱۳۳۶

نمره: ۱۱۳۶

از اردبیل

راپورت تلگرافی که از امین تذکره آستارا به این کارگزاری رسیده عیناً درج می‌شود. خبر دهشت‌ناک بادکوبه که راجع به قبل [قتل] چندین هزار نفر مسلمان بود بی‌اندازه باعث هیجان عمومی شده و قلوب عامه از ارامنه منزجر و یک عده که در آستارا بودند یک شخص نامعلوم دونفر آنها را با تیر مقتول، کمیته آستارا فوراً درصدد جلوگیری برآمده، ارامنه را جمع‌آوری نموده و در تحت مراقبت می‌باشند. ۲۰ ج ۲ [جمادی الثانی] نمره ۲، شهاب الکتاب. نمره ۷۹

غره رجب، مؤید حضور[1]

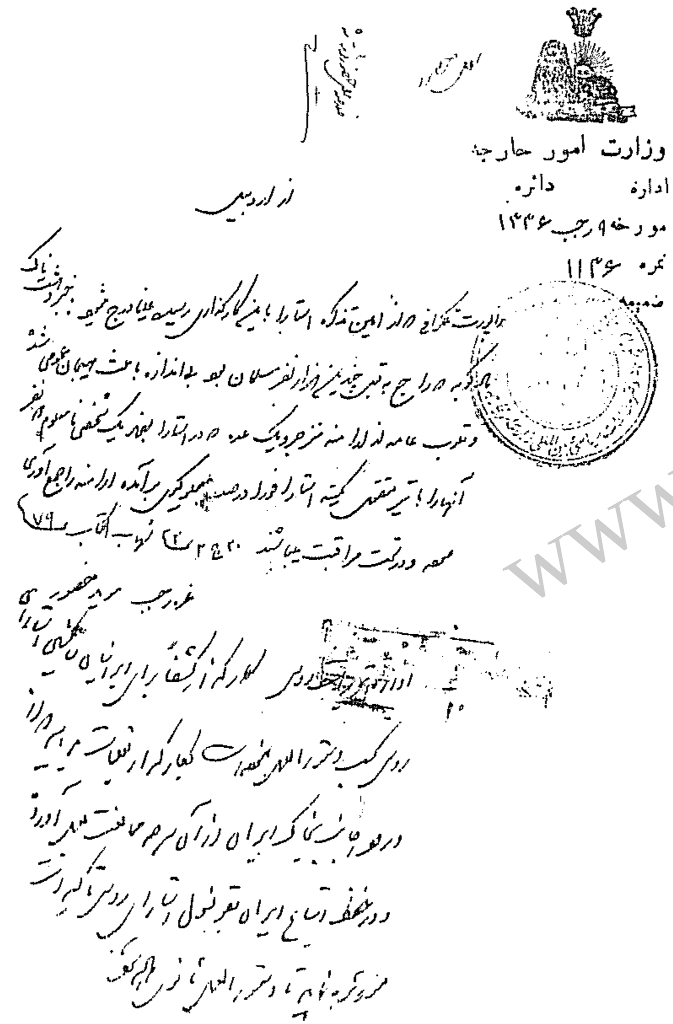
حاشیه:

- اداره‌تحریرات روس کارگزار کشفاً برای ایرانیان ساکنین‌آستارای روس کسب‌دستورالعمل نموده است. به‌کارگزار تعلیمات‌بدهیدکه از ورود اجانب به‌خاک ایران از آن سرحد ممانعت به عمل آورده و در حفظ اتباع ایران به قونسول آستارای روس تأکیدات مؤثره نماید تا دستورالعمل ثانوی داده شود.

- خلاصه برای حضور نوشته شد.

- برای حضور

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵۱.

وزارت امور خارجه
اداره دائره
مورخه ۹ رجب ۱۳۳۶
نمره ۱۱۳۶
ضمیمه
از اردبیل

شماره سند: ۱۷۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری رشت

موضوع: ورود بالشویکها به انزلی

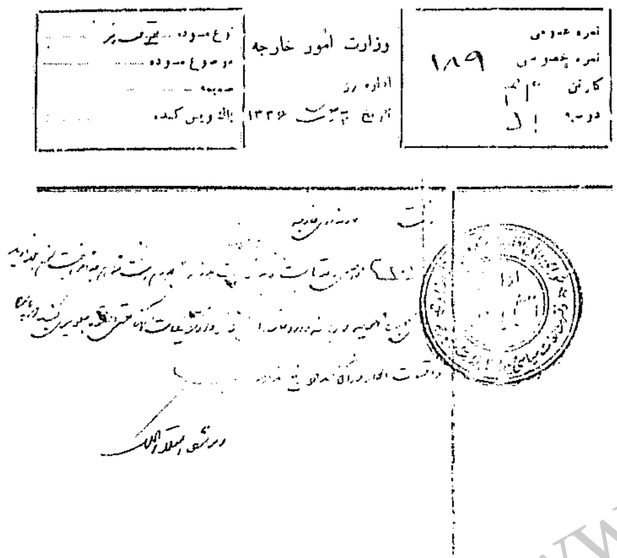
تاریخ: ۲۰ رجب ۱۳۳۶

نمره: ۱۸۹

رشت کارگزاری خارجه

نمره ۲۰۷ واصل، اقدامات و مذاکرات لازمه شد. لازم است شما هم جداً مراقبت نموده نگذارید اشخاص مجهول الهویه و ارامنه وارد خاک ایران شوند و از تحریکات آنها حتی‌القوه جلوگیری کنید که پاره[ای] واقعات ناگوار در آن حدود رخ ندهد. نمره، رمز شود، اعتلاء الملک[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۵۱

نمره عمومی
نمره خصوصی ۱۸۹
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
تاریخ ۱۳۳۶
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۷۲

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری اردبیل

موضوع: ورود اتباع روس به خاک ایران

تاریخ: ۲۰ رجب ۱۳۳۶

نمره: ۱۹۱

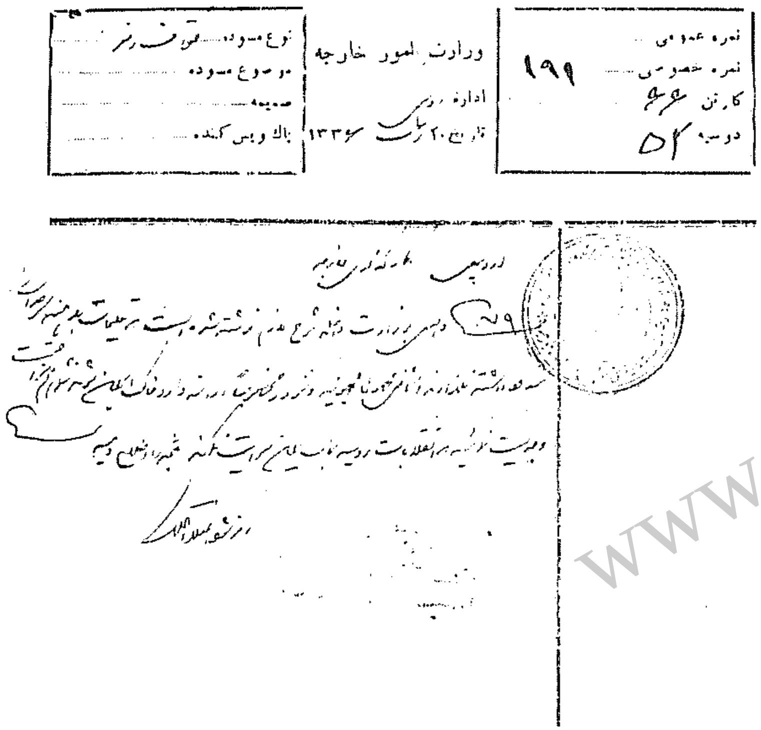
اردبیل کارگزاری خارجه

نمره ۷۹ واصل، به وزارت داخله شرح لازم نوشته شده است که تعلیمات بدهند سرحدات را مسدود داشته نگذارند اشخاص مجهول الهویه و شرور مخصوصاً ارامنه وارد خاک ایران شوند. شما هم مراقبت و جدیت نمایید که انقلابات روسیه به خاک ایران سرایت نکند. نتیجه را اطلاع دهید نمره[1]

حاشیه:

ـ رمز شود اعتلاء الملک

1. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵۱.

وزارت امور خارجه

نمره عمومی

نمره خصوصی ۱۹۱

کارتن ۶۶

دوسیه ۵۱

اداره روس

تاریخ ۲۰ رجب سنه ۱۳۳۶

نوع مسوده: تلگراف رمز

موضوع مسوده

ضمیمه

پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۷۳

فرستنده: سفارت روسیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود اتباع روس به خاک ایران

تاریخ: ۲۴ رجب ۱۳۳۶

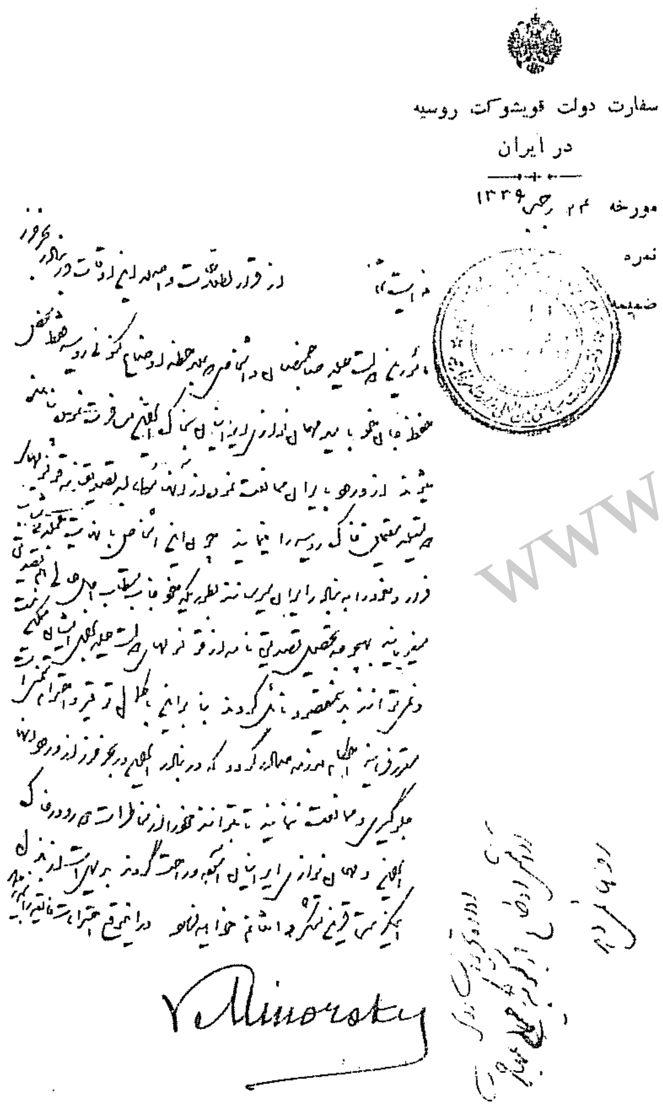
نمره: ــــ

فدایت شوم از قرار اطلاعات واصله این اوقات در بنادر بحر خزر مأمورین دولت علیه صاحب منصبان و اشخاصی که به ملاحظه اوضاع کنونی روسیه فقط محض حفظ جان خود به امید مهمان‌نوازی ایرانیان به خاک ایران مسافرت نموده پناهنده می‌شوند از ورود به ایران ممانعت نموده از آنها مطالبه تصدیقنامه قونسولهای دولت علیه مقیمین خاک روسیه را می‌نمایند. چون این اشخاص با نهایت عجله و شتاب فرار و خود را به بنادر ایران می‌رسانند، به طوری که خود جناب مستطاب اجل عالی هم تصدیق می‌فرمایند به هیچ وجه تحصیل تصدیقنامه از قونسولهای دولت علیه برای ایشان ممکن نیست و نمی‌توانند بدین مقصود نایل گردند. بنابراین، با کمال توقیر و احترام متمنی است مقرر فرمایند احکام لازمه صادر گردد که در بنادر ایران در بحر خزر از ورود آنها جلوگیری و ممانعت ننمایند تا بتوانند خود را از مخاطرات[با] ورود در خاک ایران و مهمان نوازی ایرانیان آسوده و راحت گردند. بدیهی است از بذل این مکرمت قرین تشکر و امتنان خواهید فرمود. در این موقع احترامات فایقه را تجدید می‌نماید. امضا[1]

حاشیه:

– اداره تحریرات روس آرامش اوضاع بادکوبه دیگر مجالی به مهاجرت روسها نمی‌دهد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵۱.

سفارت دولت قویشوکت روسیه

در ایران

مورخه ۲۴ رجب ۱۳۳۶

نمره

ضمیمه

V. Minorsky

شماره سند: ۱۷۴

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: قونسولگری بادکوبه

موضوع: سوء رفتار بالشویکها در بادکوبه و آستارا و لنکران

تاریخ: ۲۶ رجب ۱۳۳۶

نمره: ۹۶۳۲/۵۰۲۲

بادکوبه قونسولگری دولت علیه

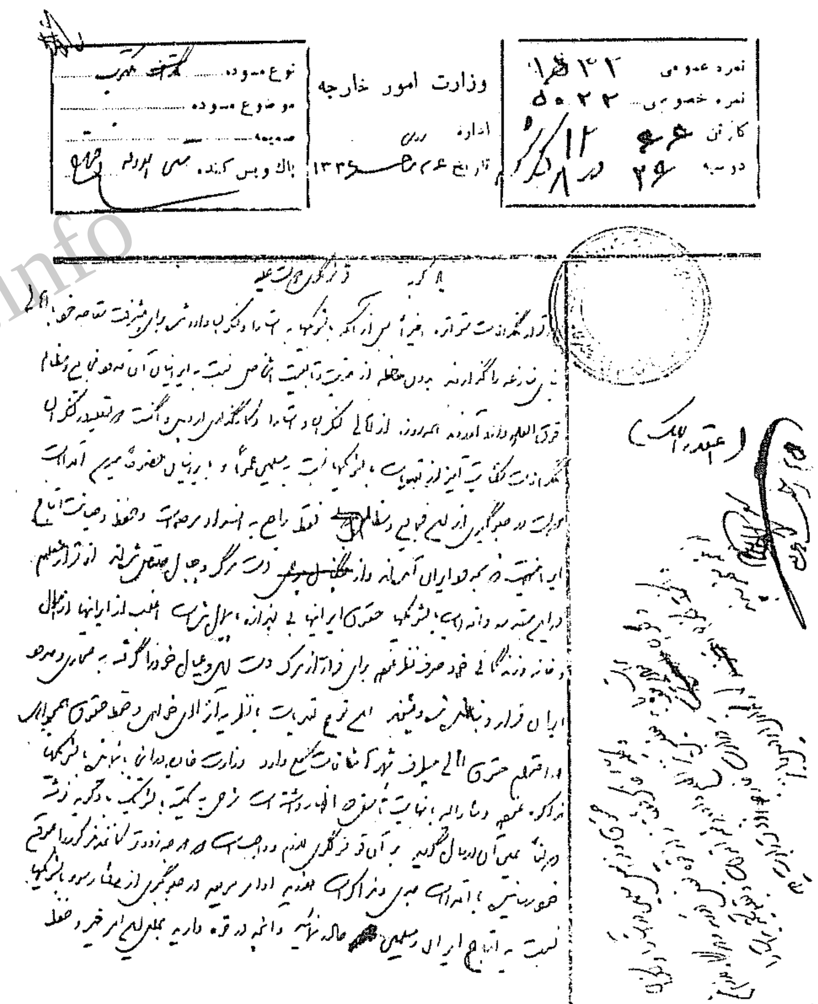
از قرار تلگرافات متواتره اخیراً پس از آنکه بالشویکها به آستارا و لنکران وارد شده برای پیشرفت مقاصد خود با اهالی بنای منازعه راگذاردند، بدون ملاحظه از هویت و تابعیت اشخاص نسبت به ایرانیان آن حدود فجایع و مظالم فوق‌العاده وارد آوردند همه روزه از اهالی لنکران و آستارا و کارگزاری اردبیل و آگنت دولت علیه در لنکران تلگرافات شکایت آمیز از تعدیات بالشویکها نسبت به مسلمین عموماً و به ایرانیان خصوصاً می‌رسد. اقدامات دولت در جلوگیری از این فجایع و مظالم فقط راجع به انسداد سرحدات و حفظ و صیانت اتباع ایرانیست که به حدود ایران آمده‌اند و از دست مرگ و چپال [چپاول] خلاص شده‌اند از قرار معلوم در این مقدمه و اقدامات بالشویکها حقوق ایرانیها بی‌اندازه پایمال شده است. اغلب ازایرانیها از اموال و خانه و زندگانی خود صرف نظر نموده برای فرار از مرگ دست ایل و عیال خود راگرفته به صحاری و حدود ایران فرار و پناهنده شده و می‌شوند. این نوع تعدیات با نظریه آزادی خواهی و حفظ حقوق همجواری و احترام حقوق اهالی بی‌طرف شهرها منافات کلی دارد. وزارت خارجه دراینجا با نمایندهٔ بالشویکها مذاکره نموده و مشارالیه با نهایت تأسفی که اظهار داشته است شرحی به کمیته بالشویک بادکوبه نوشته که لفاً عین آن ارسال گردید. برآن قونسولگری لازم و واجب است که هرچه زودتر کاغذ مذکور را به موقع خود رسانیده با اقدامات جدی و مذاکرات

لازمه اوامر سریعه در جلوگیری از رفتار سوء بالشویکها نسبت به اتباع ایران و مسلمین صادر نمایید و آنچه در قوه دارید برای این امر خیر و حفظ حقوق و نوامیس مسلمین در آستارا و لنکران و کلیهٔ خاک قفقاز از قوه به فعل آورید و هرگاه لازم باشد مراتب را به تفلیس نیز اطلاع داده و نتیجه اقدامات و تعلیماتی که به آستارا و لنکران صادر می‌شود به وزارت خارجه زودتر راپرت دهید و اگنت لنکران و کارگزاری اردبیل را نیز از نتیجه مستحضر سازید.

امضاء: نصیرالدوله[۱]. ۲۵ رجب ۳۶

(اعتلاء الملک)

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲۶.

شماره سند: ۱۷۵

فرستنده: کارگزاری انزلی و طوالش

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: مداخلات بولشویکها در ایران

تاریخ: ۱۰ شعبان ۱۳۳۶

نمره: ۱۶۶

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

کمیته بالشویکها در هفتم شهرجاری خواستند نماینده[ای] در بانک استقراضی بگذارند. رئیس بانک قبول نکرد. مشارالیه را با پنج نفر اجزا بانک که تبعهٔ روس بودند برده در غازیان توقیف کردند. قونسولگری استخلاص آنها را از فدوی خواست. چاکر به معیت حاکم با کمیته مذاکره کرده، پس از یک روز توقیف آنها را مستخلص نمودیم. ولی کلّیتاً بالشویکها دست از اقدام و عقیدهٔ خودشان برنداشته با وجودی که به آنها خاطرنشان کردیم که بیشتر وجوه بانک متعلق به ملت ایران است و وظیفه دولت علیه است که از آنها حمایت بکند هنوز قانع نشده‌اند و حکومت هم برای حفظ بانک برعده مستحفظین افزوده است. امضاء: منوچهر[1].

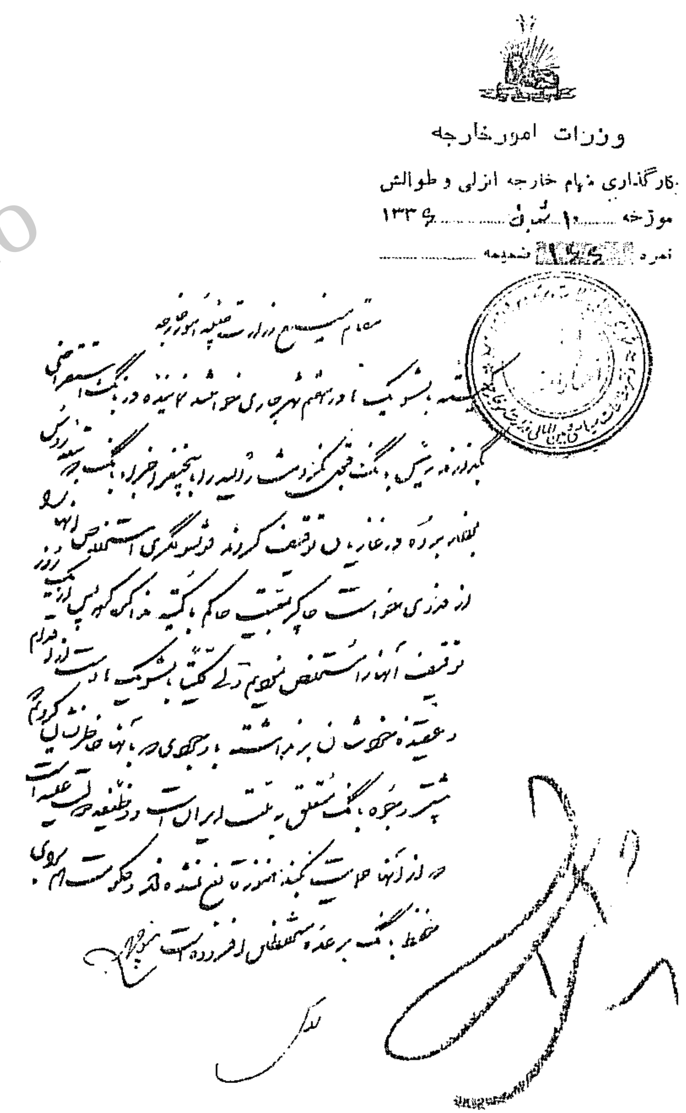
حاشیه:

- روس

- ضبطی است.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲۶.

وزارت امور خارجه

کارگذاری مهام خارجه انزلی و طوالش

مورخه ... ۱۳۳۶

نمره ... ضمیمه ...

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

شماره سند: ۱۷۶

فرستنده: کارپردازی عشق‌آباد

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تأمین امنیت اتباع ایران

تاریخ: ۲۲ جوزا (۲۰ شعبان) ۱۳۳۶

نمره: ۲۵۵

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

یکی از وقایع مهم اخیره تجاوز گارد احمر عشق‌آباد به خاک ایران بود. سبب عمدهٔ این حادثه هم پلتیک دزدپروری و غارتگری شجاع‌الدوله‌قوچانی است که از طرفی به شاه‌محمد باجگیرانی فرمان مباشرت داده است و از طرف دیگر سلطان نام کرد را مأمور آنجا کرده است! این سیاست کردی و بهانهٔ دفع فاسد به افسد اسباب جنگ مابین شده، بیچاره رعایای باجگیران و بردر و سایر نقاط سرحدی قوچان را از خانه و آشیانه دور و متواری کرده است... (خود بنده هنگام مسافرت باجگیران جمعی دهاقین برددی را دیدم؛ با اطفال و زنهایشان در صحرا علف می‌خوردند و زبان و جرأت تظلم را نداشتند!) شاه محمد و بستگانش از سلطان شکست خورده به آخال فرار کردند و چون سلطان مذکور از قاچاقچیهای معروف این سرحداست و ترکمنهای اُبهٔ عشق‌آباد هم بلااستثنا کونترابندیه و قطاع الطریق هستند. لهذا، با شاه محمدیها و جمعی سالداتهای گارد احمر همدست و مرتکب حمله و تجاوز به باجگیران شدند

بنده وقتی از واقعه مستحضر شدم که کمیته سالداتها تهیه و تدارک اعزام توپخانه و قشون را به سرحد دیده بود و جداً درصدد سرکوبی «اشرار سرکش باجگیران» افتاده، هیجان فوق‌العاده داشت. بدون اتلاف وقت مشغول به اقدامات شدم و به کمیته سالداتها رفته، شرحی

راجع به روابط کردهای باجگیران و تراکمه قره‌ماغ و عشق‌آباد اظهار نمودم و از وخامت نتایج اعزام قوای نظامی به خاک ایران حضرات رامطلع ساختم واعمال سالداتهای متجاوز را با دقت تنقید و تقبیح نمودم. برای اصلاح مسئله به اتفاق رئیس گمرکات باجگیران و سه نفر نماینده از طرف کمیته مرکزی عشق‌آباد به سرحد رفتیم و سلطان مباشر را با سایر رؤسای ادارات هراسان و آمادهٔ برای فرار دیدیم!

نتیجهٔ اقدامات را تلگرافاً به وزارت جلیله و ایالت خراسان در موقع خود اطلاع داده‌ام و به تصدیق تمام مطلعین و تجار اگر آن جدیت و جان فشانی به موقع را ننموده بودم چیزی از چندین ملیون مال‌التجاره موجوده در باجگیران باقی نمی‌ماند و رشته این تجاوز بالشویکها سردرازی پیدا می‌کرد.

لفاً سه طغرا صورت پروتوکل و اولتیماتوم قونسولگری و صورت مجلس عذرخواهی و ترضیه هیئت کمیساریای آخال را تقدیم حضور مبارک می‌دارم.

متأسفانه وزارت جلیله داخله تا به حال خاتمه به این واقعه نداده، برعکس سلطان راه زن [راهزن] را به لقب بیگی و رتبه نایب الحکومه ملقب فرموده‌اند. می‌گویند مبلغی هم انعام نقدی به مشارالیه مرحمت شده است! بنده تقاضای ترفیع رتبه برای خود نمی‌کنم همین قدر مستدعی هستم به عنوان تشویق و برای امیدواری جمعی هموطنان مظلوم اقدام فوری‌تری در اعادهٔ امنیت این سرحد معظم بفرمایند و قوچان را از شرارتهای چند نفر دزدهای زعفرانلو مستخلص و آسوده فرمایند. کارپردازی دولت علیه در کل ترکستان[1]. امضاء

حاشیه:

– اداره تحریرات روس تمجید فرمایید. جواب بدهید اقداماتی که در اجرای وظایف مأموریت خود راجع به قضیه سرحد باجگیران نموده‌اند محل تمجید است. وزارت امورخارجه در همان

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۳۹.

اوقات شرح مؤکدی دایر به فراهم آوردن و موجبات امنیت و انتظام آن سرحد و طرد و تبعید اشخاص که وجودشان را مخل آسایش و محرک فساد دانسته به وزارت داخله نوشت و به ایالت خراسان هم تعلیمات لازمه داده شد. البته از اقداماتی که ایالت خراسان درعزل و توقیف شجاع‌الدوله و دستگیری مفسدین نمود، اطلاع حاصل گردید. با این ترتیب وزارت امورخارجه امیدوار است که دیگر واقعه ناگواری در آن سرحد رخ نداده و اسباب آسایش اهالی کاملاً فراهم باشد.[1]

۱. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۱۹۶.

وزارت امور خارجهٔ ایران
کارپردازی عشق آباد
تاریخ ۲۲ شهر جوزا سنه ۱۳۰۶
نمره ۲۵۵
ضمیمه [illegible] ندارد

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

یکی از وقایع مهمه اخیره که در [illegible] عشق آباد [illegible] ایران [illegible]
این حادثه [illegible] شجاع الدوله [illegible] است که [illegible]
باجگیران [illegible] داده است [illegible] گرفتار کرده!
[illegible] بیچاره [illegible] باجگیران
[illegible] از خانه [illegible] کرده است ...
[illegible] هنگام سرقت باجگیران [illegible]
[illegible] دولت [illegible] (!) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] باجگیران شده.
[illegible]
[illegible] باجگیران [illegible]
[illegible] داشت. [illegible]

[illegible] باجگیران [illegible]
[illegible] ایران [illegible]
[illegible] باجگیران [illegible]
[illegible]

[illegible]!
[illegible] وزارت جلیله [illegible]
[illegible]
[illegible] باجگیران [illegible]!
[illegible]
[illegible]
[illegible] وزارت جلیله [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

شماره سند: ۱۷۷

فرستنده: کارگزاری انزلی و طوالش

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: روسها در انزلی و تصاحب عمارت صدری

تاریخ: ۹ سرطان / ۲۰ رمضان ۱۳۳۶

نمره: ۲۸۴

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

خاطر آن وزارت جلیله مستحضر است عمارت صدری که یکی از بهترین بناهای این جا و متعلق به دولت است تقریباً بیست سال قبل نمایندگان دولت روس عنفاً تصاحب کرده‌اند و به واسطهٔ بی‌مبالاتی به درجه[ای] مخروبه شده بود که ویس قونسولگری در اداره لیانازف منزل کرده بود. فقط آرشیو قونسولگری درآنجا بود و در چهار ماه قبل درصدد این بودند جای دیگری برای قونسولگری تدارک نمایند. در همان ضمن برحسب تقاضای حکومت کمیته به ویس قونسولگری اخطار کرد که چون عمارت مذکور متعلق به دولت ایران است زود تخلیه نموده، تسلیم حکومت نمایند. ویس قونسول هم فوراً اطاعت نمود، ولی به سفارت تلگراف کرد بلدیه می‌خواهد مشارالیه را از آنجا خارج نماید. در صورتی که هیچ قسم اقدامی از طرف بلدیه نشد حکومت هم مبلغ هزار تومان از مالیه رشت گرفته آنجا را تعمیر کرد حالا که از اینجا رفته‌اند ویس قونسولگری به کارگزاری می‌نویسد که برحسب دستور ژنرال قونسولگری رشت عمارت صدری ملک وزارت خارجه روس است باید تخلیه و تسلیم ویس قونسولگری شود. چاکر آنچه لازم بود در جواب ویس قونسولگری نوشته‌ام و در ضمن اظهار داشتم که در این خصوص باید به توسط سفارت به وزارت جلیله امورخارجه مراجعه شود. هرچه دستور داده شد به موقع اجرا خواهم گذاشت. مقصود از عرض این عریضه این است عمارت مذکور بیست هزار تومان قیمت

دارد و مقر حکومت است. اگر بناشد. نماینده‌های دولت روس مجدداً آنجا را به وسایل مختلفه تصرف کنند، بد در انظار جلوه خواهد کرد. امضاء: منوچهر[1]

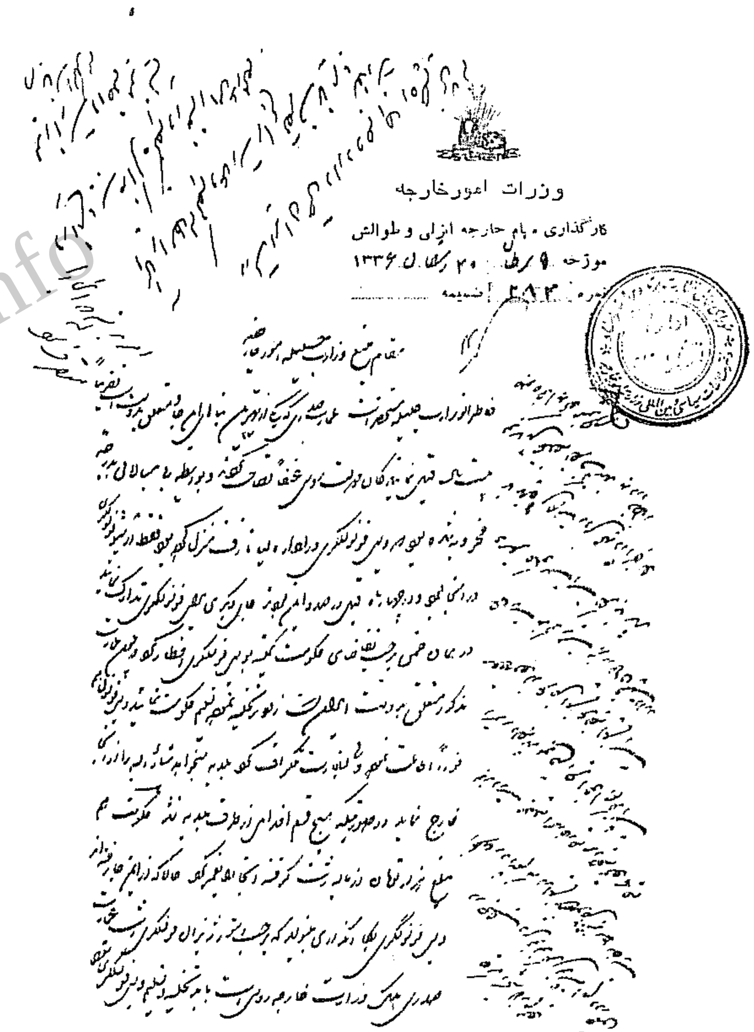
حاشیه:

– روس

– دولت ایران حق دارد وجه اجاره چندین ساله آنجا را مطالبه کرده و عمارت را هم تصرف نماید. با سفارت در این باب مذاکره کرده و زمینه را مساعد نموده به وزارت داخله بنویسید که به نایب‌الحکومه امر بدهند که آنجا را متصرف شود.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۴۸.

شماره سند: ۱۷۸

فرستنده: نایب کارگزاری آستارا

گیرنده: کارگزاری اردبیل

موضوع: تجاوزات بلشویکها به اهالی لنکران و آستارا (سواد)

تاریخ: ۲۸ صیام ۱۳۳۶

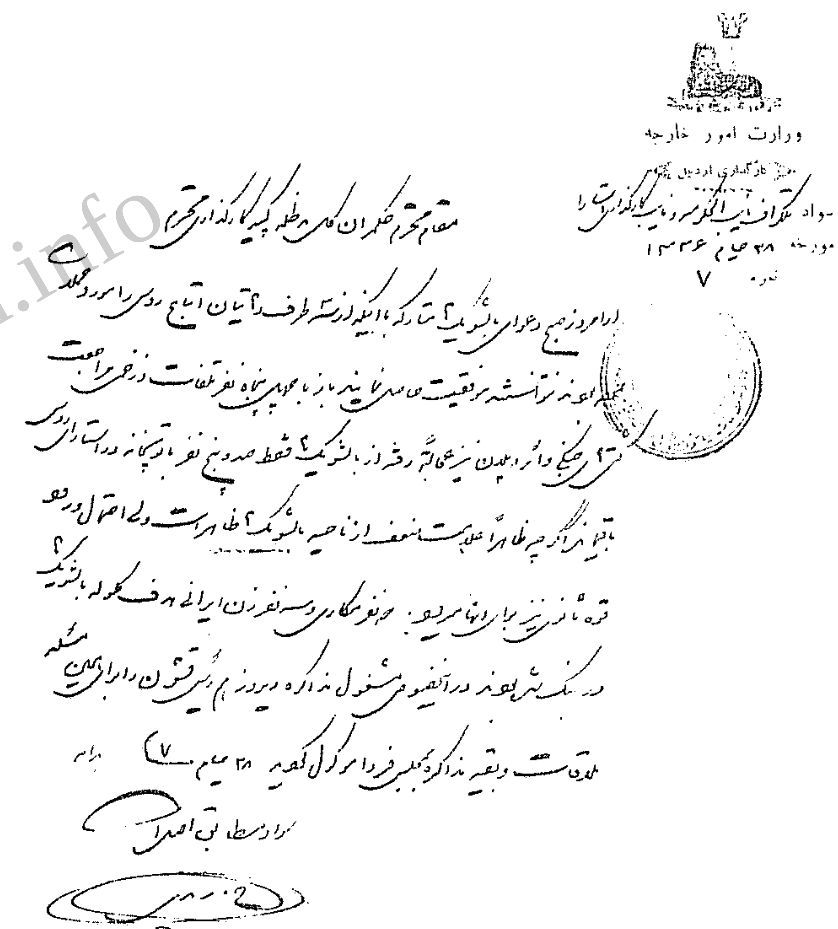
نمره: ۷

مقام محترم حکمران کل مدظله، کپیه کارگزاری محترم

از امروز صبح دعوای بالشویکها متارکه، با اینکه از سه طرف دهاتیان اتباع روس را مورد حملات نموده بودند نتوانستند موفقیت حاصل نمایند. باز با چهل پنجاه نفر تلفات و زخمی مراجعت. کشتیهای جنگی و آئروپلان نیز عجالةً رفته از بالشویکها فقط صدوپنج نفر با توپخانه در آستارای روس باقیمانده، اگر چه ظاهراً علامت ضعف از ناحیه بالشویکها ظاهر است؛ ولی احتمال ورود قوه ثانوی نیز برای آنها می‌رود. دو نفر مکاری و سه نفر زن ایرانی هدف گلوله بالشویکها در جنگ شده بودند. در این خصوص مشغول مذاکره، دیروز هم رئیس قشون را برای همین مسئله ملاقات و بقیه مذاکره به مجلس فردا موکول گردید. ۲۸ صیام، نمره ۷، عبدالله[1].

سواد مطابق اصل است. امضاء: ح زیدی

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۵۶.

شماره سند: ۱۷۹

فرستنده: کارگزاری اردبیل

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: جنگ در آستارای روس

تاریخ: غره شوال ۱۳۳۶

نمره: ۴۵۳

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت شوکته

در تعقیب راپورت مورخه ۲۷ شهر رمضان ۱۳۳۶ نمره ۴۳۴ راجع به جنگ بالشویکها در آستارای روس، تلگرافی که از نیابت کارگزاری آستارا به تاریخ ۲۸ شهر مزبور به این کارگزاری رسیده، سواد آنرا برای استحضار خاطر مبارک لفاً تقدیم داشت[1]. امضا و سجع مهر.

حاشیه:

- روس

- ضبطی است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۵۶.

وزارت امور خارجه

کارگذاری اردبیل

مورخه ۶ شوال ۱۳۳۶

نمره ۴۵۳

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه دامت شوکته

در تعقیب راپورت نمره ۴۳۴ مورخه ۲۷ شهر رمضان ۱۳۳۶ راجع

شماره سند: ۱۸۰

فرستنده: کارگزاری اردبیل

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: درگیری بلشویکها در آستارا

تاریخ: ۱۵ شوال ۱۳۳۶

نمره: ۵۵۱

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت شوکته

یازدهم شهر جاری بالشویکها محلات معروف ملاربابا و سپیرباغ واقعه در آستارای روس راکه چند خانوار آنها هم اتباع ایران و بی‌طرف بوده‌اند، غفلتاً محاصره و قریب بیست خانه را آتش زده، بعد طرفین بنای زد و خورد راگذاشته و تا نصف شب جنگ دوام داشته است. ساکنین قرای آستارای روس عموماً به خاک ایران پناهنده شده‌اند. بالشویکها منتظر ورود دو طیاره اثروپلان و توپ گلوله کارزار هستند که مجدداً اقدام به عملیات نمایند[1]. امضاء سجع مهر: کارگزاری مهام خارجه اردبیل و آستارا.

حاشیه:

- روس

- ضبطی است

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه‍. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۵۶.

وزارت امور خارجه

کارگزاری اردبیل

مورخه ۱۵ شوال ۱۳۳۶

نمره ۵۵۱

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه دامت شوکته

یازدهم شهر حال بلشویکها محلات معروف طالب آباد و سیر باغ واقعه در استارای روس را که چند خانوار از اهالی اتباع ایران و یکطرف بطور غفلة محاصره و قریب بیست خانه را آتش زده بعد طرفین بنای زد و خورد را گذاشته و تا نصف شب جنگ دوام داشته است ساکنین قرار استارای روس عموماً بگمرکخانه ایران پناهنده شده اند بلشویکها منتظر ورود دو طیاره اردو بلان و توپ گلوله کار زیاد بسته که مجدداً اقدام بعملیات نمایند.

شماره سند: ۱۸۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: سوء رفتار بلشویکهای روسی با اهالی مشهدسر

تاریخ: ۲۲ شوال ۱۳۳۶

نمره: ۱۵۶۷۴/۲۳۶۲

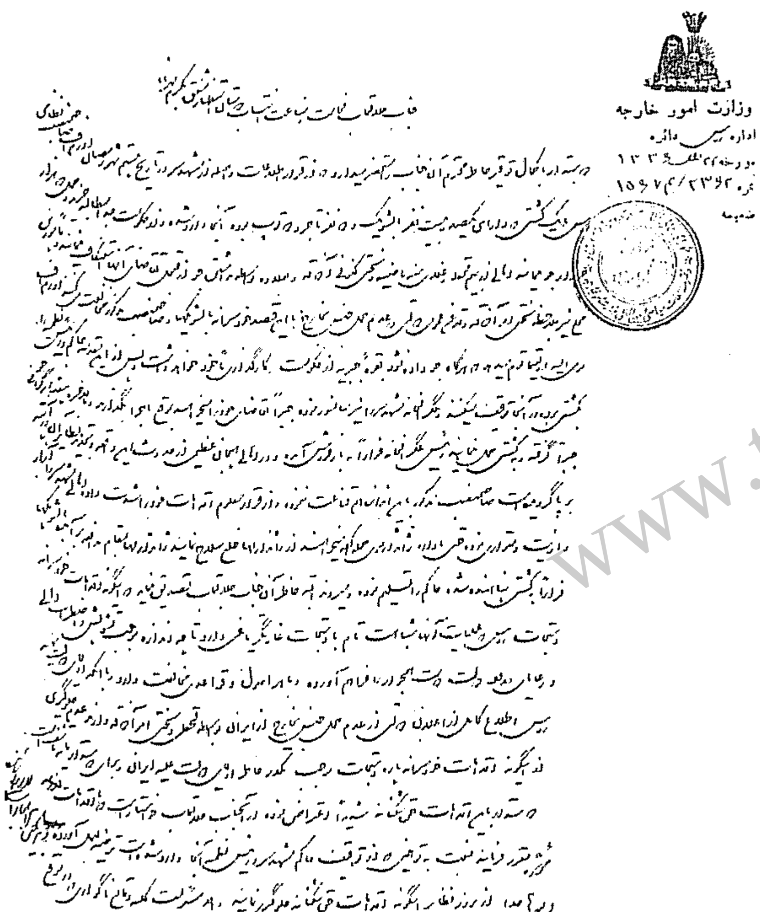
جناب جلالتمآب فخامت و مناعت انتساب دوستان استظهار مشفق مکرم مهربانا

دوستدار با کمال توقیر خاطر محترم آن جناب را مستحضر می‌دارد که از قرار اطلاعات واصله از مشهدسر در تاریخ بیستم شهر رمضان، اورم اف صاحب منصب نظامی روس با یک کشتی که دارای یکصد و بیست نفر بالشویک و دو نفر تاجر و دوتوپ بوده به آنجا وارد شده و از حکومت جداً مطالبهٔ خرید و حمل دوهزار خروار جو می‌نمایند. اهالی از بیم قحط و غلای سنه ماضیه و سختی کنونی آذوقه و به علاوه به واسطهٔ نداشتن جو از قبول تقاضای آنها استنکاف می‌نمایند و مأمورین محلی نیز به ملاحظه سختی امر آذوقه و قدغن عمومی دولتی در عدم حمل جنس به خارج با این قصد خودسرانه بالشویکها و صاحب منصب مذکور مخالفت می‌کند. اورم اف مومی‌الیه اولتیماتوم می‌دهد که هرگاه جو داده نشود به قوهٔ جبریه از حکومت و کارگزاری مأخوذ خواهد داشت و پس از این مقدمه حاکم و رئیس نظمیه را به کشتی برده در آنجا توقیف می‌کنند و تلگرافخانه مشهد سر را نیز سانسور نموده و جبراً تقاضای خود را می‌خواهند به موقع اجرا بگذارند و بالاخره مقدار گزافی جو جبراً گرفته و به کشتی حمل می‌نمایند. رئیس تلگرافخانه فراراً به بارفروش آمده و در اهالی هیجان عظیمی از حدوث این واقعه و تجدید نظایر آن در آتیه برپاگردیده است. صاحب منصب مذکور به این اندازه هم قناعت ننموده و از قرار معلوم اقدامات خود را شدت داده، اهالی مشهد سر را آزار واذیت و متواری

نموده، حتی به ادارۂ ژاندارمری حمله کرده، می‌خواهند از ژاندارمها خلع سلاح نمایند. ژاندارمها به مقام مدافعه برآمده، بالشویکها فراراً به کشتی پناهنده شده، حاکم را تسلیم نموده و می‌روند.

البته، خاطر آن جناب جلالتمآب تصدیق می‌نمایند که این‌گونه اقدامات خودسرانه دستجات روس که عملیات آنها شباهت تام با دستجات غارتگر یاغی دارد، تا چه اندازه موجب تشویش و اضطراب اهالی و رعایای حدود دولت دوست همجوار را فراهم آورده و با هر اصول و قواعدی مخالفت دارد و با آنکه اولیای دولت بهیه روس اطلاع کامل از اعلان دولتی از عدم حمل جنس به خارج از ایران به واسطه قحطی و سختی امر آذوقه دارند، عدم جلوگیری از این گونه اقدامات خودسرانه پاره[ای] دستجات موجب تکدر خاطر اولیای دولت علیه ایران و برای دوستدار مایه تأسف است. دوستدار به این اقدامات حق شکنانه شدیداً اعتراض نموده، از آن جناب جلالتمآب خواستار است که با اقدامات مؤثره مقرر فرمایند نسبت به توهینی که از توقیف حاکم مشهدسر و رئیس نظمیه آنجا وارد شده است، ترضیه به عمل آورده و مرتکبین را به مجازات لازمه رسانده و بعدها جداً از بروز نظایر این گونه اقدامات حق شکنانه جلوگیری نمایند؛ والا مسئولیت کلیه وقایع ناگواری که در موقع مقاومت و دفاع مأمورین سرحدی دولت علیه از این قسم حرکات خودسرانه دستجات نظامی و غیر نظامی آن دولت بهیه رخ بدهد به عهدۂ مسببین آن خواهد بود. به انتظار نتیجۂ اقدامات حسنه احترامات فایقه را تجدید می‌نماید[1].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۶۷.

وزارت امور خارجه
اداره
نمره
ضمیمه

حمایت و دفاع مأمورین سرحدی دولت علیه از این قسم حرکات خودسرانه [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] آن جناب [illegible] اقدامات حسنه [illegible] [illegible]

شماره سند: ۱۸۲

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روسیه

موضوع: عمارت صدری در انزلی و تصاحب آن بوسیله روسها

تاریخ: ۲۳ شوال ۱۳۳۶

نمره: ـــ

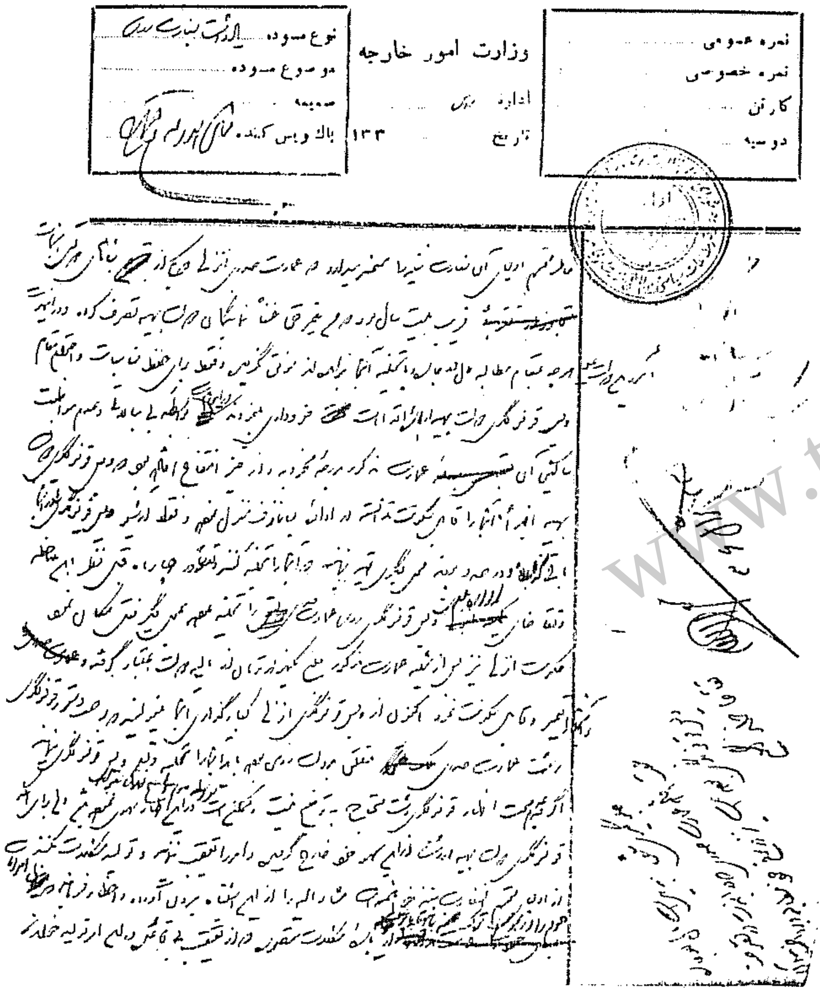
یادداشت

خاطر محترم اولیای آن سفارت سنیه را مستحضر می‌دارد که عمارت صدری انزلی که یکی از بناهای دولتی آنجاست، قریب بیست سال بود که من غیر حق عنفاً نمایندگان دولت بهیه تصرف کرده و دراین مدت مأمورین دولت علیه هرچه به مقام مطالبه مال‌الاجاره و یا تخلیه آنجا برآمده‌اند موفق نگردیده و فقط برای حفظ مناسبات و احترام مقام ویس قونسولگری دولت بهیه از پاره[ای] اقدامات خودداری می‌نمودند. در این مدت به واسطهٔ بی‌مبالاتی و عدم مواظبت ساکنین، آن عمارت مذکور به درجه [ای] مخروبه و از حیز انتفاع افتاده بود که ویس قونسولگری دولت بهیه اخیراً آنجا را قابل سکونت ندانسته در اداره لیانازوف منزل نموده و فقط آرشیو ویس‌قونسولگری را در آنجا باقی گذارده و درصدد بودند محل دیگری تهیه نمایند که آنجا را تخلیه کنند و تقریباً در چهار ماه قبل نظر به این ملاحظه و تقاضای اداره بلدی ویس‌قونسولگری روس عمارت صدری را تخلیه نموده، به محل دیگر نقل مکان نمود.

حکومت انزلی نیز پس از تخلیه عمارت مذکور مبلغ یک هزار تومان از مالیه دولت اعتبار گرفته و آنجا را تعمیر و قابل سکونت نموده، اکنون از ویس قونسولگری انزلی به کارگزاری آنجا می‌نویسند که برحسب دستور قونسولگری رشت عمارت صدری متعلق به دولت روس بوده، باید آنجا را تخلیه و تسلیم ویس قونسولگری نمایند. اگرچه عدم صحت اظهار

قونسولگری رشت محتاج به توضیح نیست و ممکن است به واسطهٔ عدم اطلاع از سابقه امر در این اظهار سهوی نموده باشد؛ ولی برای آنکه قونسولگری دولت بهیه در رشت از این سهو خود خارج گردیده و امر را تعقیب ننماید و تولید مشکلات نکنند، از اولیای محترم آن سفارت سنیه خواهشمند است مشارالیه را از این اشتباه بیرون آورده و اخطار فرمایند که اقدامات خود را در این موضوع ترک نماید؛ تا به این وسیله از پاره[ای] مشکلات متصوره که از تعقیب بی‌قاعده در این امر تولید خواهد شد جلوگیری شود. بدیهی است مال‌الاجاره عقب افتاده عمارت صدری که در این مدت در تصرف ویس‌قونسولگری بوده است نیز در موقع خود مطالبه و پرداخت آن تقاضا خواهد گردید. امضاء:[1] نصیرالدوله، ۲۳ شوال ۳۶

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۴۸.

شماره سند: ۱۸۳

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارپردازی عشق‌آباد

موضوع: تأمین امنیت اتباع ایران

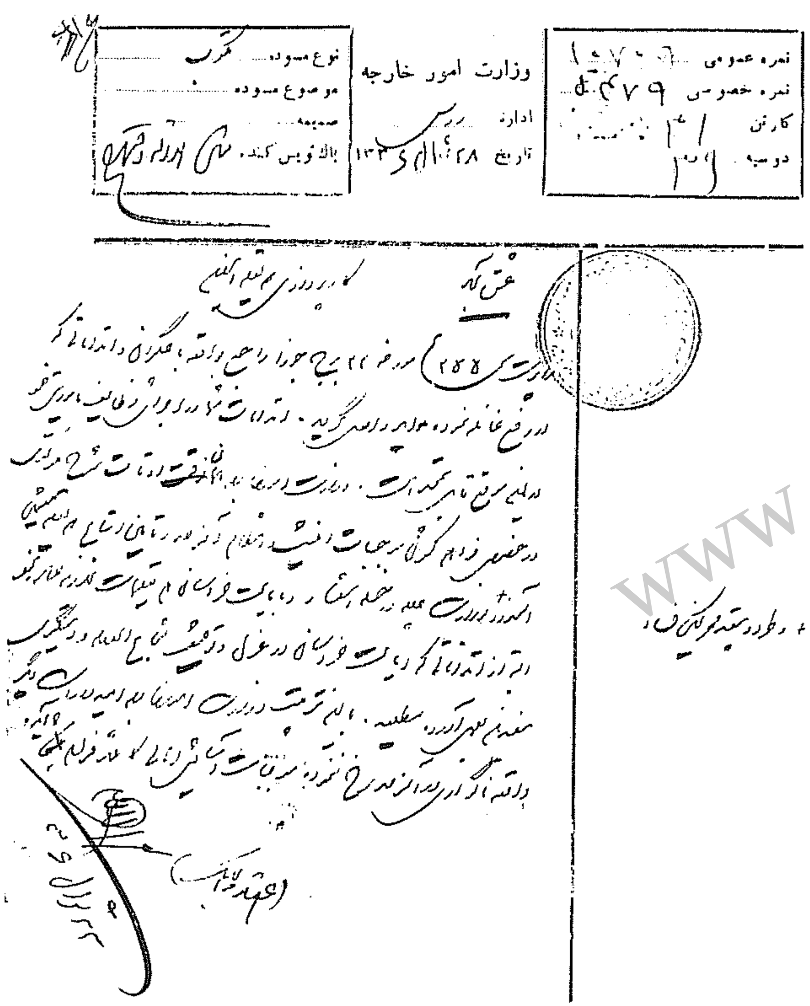
تاریخ: ۲۸ شوال ۱۳۳۶

نمره: ۱۰۷۶۹/۵۴۷۹

عشق‌آباد -کارپردازی دولت علیه ایران

راپرت نمره ۲۵۵ مورخه ۲۲ برج جوزا راجع به واقعهٔ باجگیران و اقداماتی که در رفع غائله نموده‌اید واصل گردید. اقدامات شما در اجرای وظایف مأموریتی خود در این موقع قابل تمجید است. وزارت امورخارجه همان اوقات شرح مؤکدی در خصوص فراهم کردن موجبات امنیت و انتظام آن سرحد و تأمین اتباع دولت علیه همنشین آن حدود و طرد و تبعید محرکین فساد به وزارت جلیله داخله اشعار و به ایالت خراسان هم تعلیمات لازمه صادر نمود. البته، از اقداماتی که ایالت خراسان در عزل و توقیف شجاع الدوله و دستگیری مفسدین به عمل آورده مطلعید. با این ترتیب وزارت امور خارجه امیدوار است دیگر واقعه ناگواری در آن سرحد رخ ننموده موجبات آسایش اهالی کاملاً فراهم آید[1]. امضاء: نصیرالدوله. ۲۲ شوال ۳۶ (اعتلاء الملک)

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۳۹.

وزارت امور خارجه
نمره عمومی ۱۰۷۶۹
نمره خصوصی ۵۴۷۹
کارتن ۴۱
دوسیه ۳۹
اداره
تاریخ ۲۸
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۱۸۴

فرستنده: کارگزاری بندرجز

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود تراکمه به خاک ایران (تلگراف)

تاریخ: ۹ سنبله ۱۳۳۶ (۱۳ ذیقعده ۱۳۳۶)

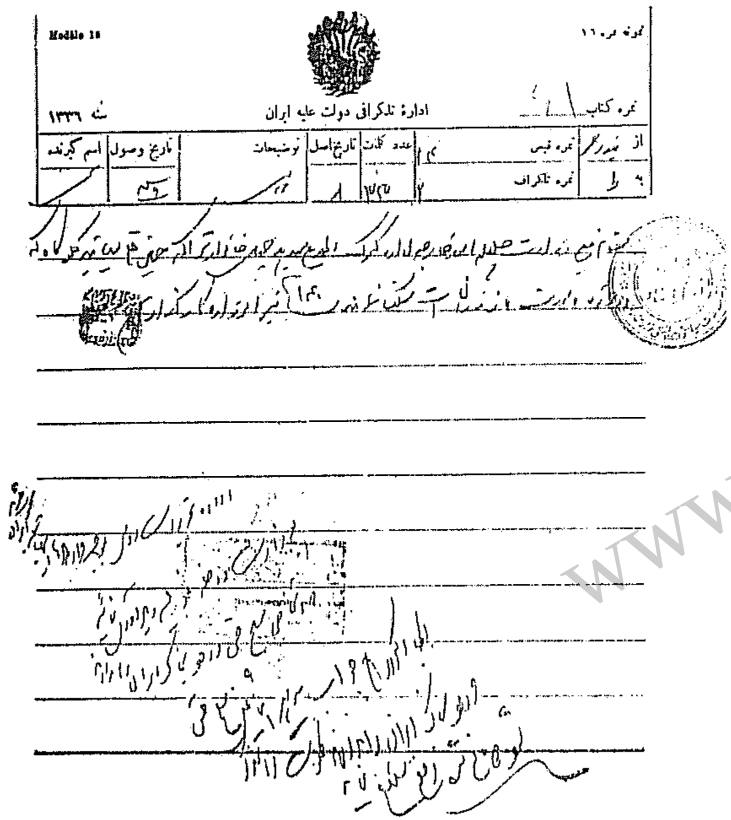
نمره: ۱۴۰

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه اداره گمرک اطلاع می‌دهد چهل خانوار تراکمه حسین‌قلی می‌آیند گلوگاه، که در حوزه مأموریت مازندران است سکنی نمایند. نمره ۱۴۰، نیرالوزاره کارگزاری[1]، سجع مهر: تلگرافخانه مبارکه تهران ۱۲۸۳

حاشیه:

- اداره تحریرات روس به موجب قراردادها اینها تبعه ایران محسوب می‌شوند به وزارت داخله بنویسید و یادآوری نمایید که اشخاص مسلح حق ورود به خاک ایران را ندارند.
- به کارگزاری جواب بدهید، اشخاص مسلح حق ورود به خاک ایران را ندارند. حکومت را متذکر شود که مانع شده و خلع سلاح نماید.[2]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۶۴.
۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۲۰۰.

Modèle 16
نمونه نمره ۱۶
اداره تلگراف دولت علیه ایران
نمره کتاب
سنه ۱۳۳۶
اسم گیرنده	تاریخ وصول	توضیحات	تاریخ اصل	عدد کلمات	نمره قبض / نمره تلگراف	از / به

شماره سند: ۱۸۵

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در مسکو

موضوع: مداخلات قونسولگری روس در استرآباد

تاریخ: ۱۷ ذیقعده ۱۳۳۶

نمره: ۱۶۰۳۲/۵۵۷۲

مسکو به سفارت ایران[۱]

مسیو والکوبلف قنسول حالیه روس در استرآباد که در مدت مأموریت خود از هیچ گونه رفتار خشونت کارانه و عدم موافقت با کارگزاری فروگذار و خودداری نکرده و همیشه در تسویه امور اشکال تراشی نموده و اسباب زحمت فراهم می‌نماید. اخیراً بدون هیچ علتی با اینکه از طرف مأمورین محلیه استرآباد پنج نفر ژاندارم برای حفاظت قونسولگری معین شده و مأمورین مزبور هم در ایفای وظایف خود لازمه جدو جهد را مرعی داشته‌اند، قزاق مستحفظ برای قونسولگری از روسیه تقاضا نموده و گویا مأمورین روسیه هم چند نفر قزاق مسلح محض تقاضای والکوبلوف به آنجا روانه خواهند داشت. اخیراً مراتب به سفارت روس اشعار و به این اقدام والکو بلوف شدیداً اعتراض شده و ضمناً خاطرنشان گردید که هرگاه مجدداً عده[ای] قزاق مسلح بخواهد از سرحد عبور نماید، مأمورین سرحدی نظر به تعلیماتی که دارند از ورود آنها ممانعت و جلوگیری خواهند نمود. لازم است جنابعالی هم شرح اعمال و رفتار قنسول مذکور را با مقامات مربوطه مذاکره نموده و هرچه زودتر قرار تغییر و انفصال او را از این مأموریت بدهید که در پیشرفت امور بیشتر از این مشکلاتی تولید نشده و مأمورین محلیه بتوانند با فراغت خاطر به اصلاح و تسویه امور و استقرار موجبات امنیت موفقیت حاصل نمایند. نتیجه را مترصد

۱. نظیر همین نامه برای قونسولگری ایران در تفلیس ارسال شده است.

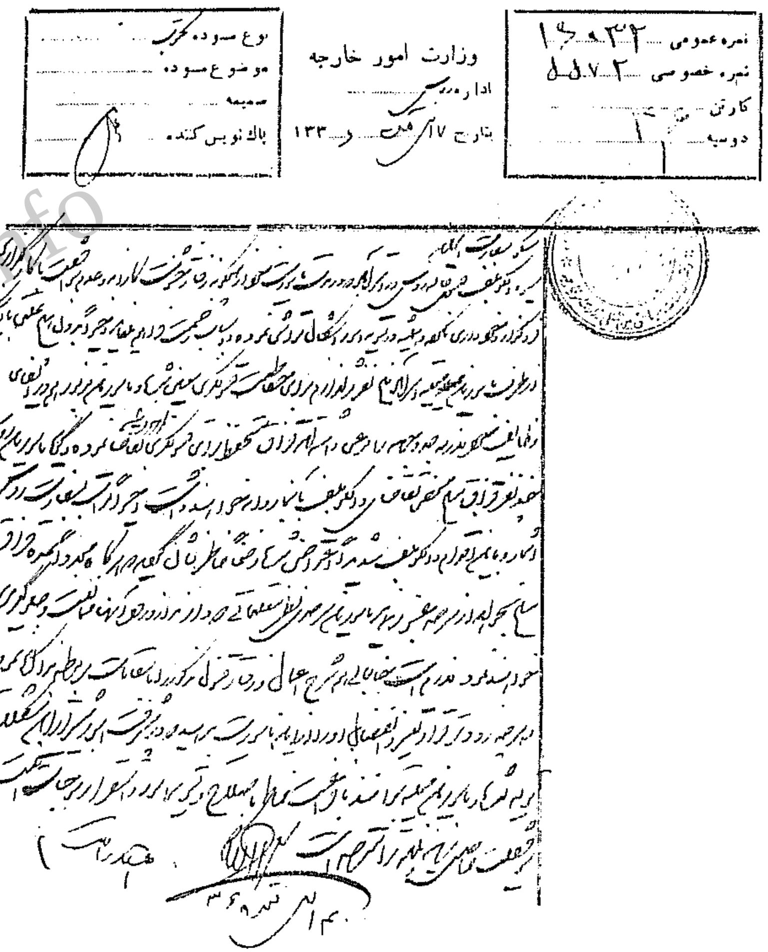
است.[۱]

امضاء: نصیرالدوله، ۱۴ ذی‌قعده ۳۶.

حاشیه:

ـ (اعتلاءالملک)

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۱.

شماره سند: ۱۸۶

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری بندرجز

موضوع: ورود تراکمه به خاک ایران

تاریخ: ۴ ذی‌حجه ۱۳۳۶

نمره: ۱۱۰۳۰/۵۶۰۵

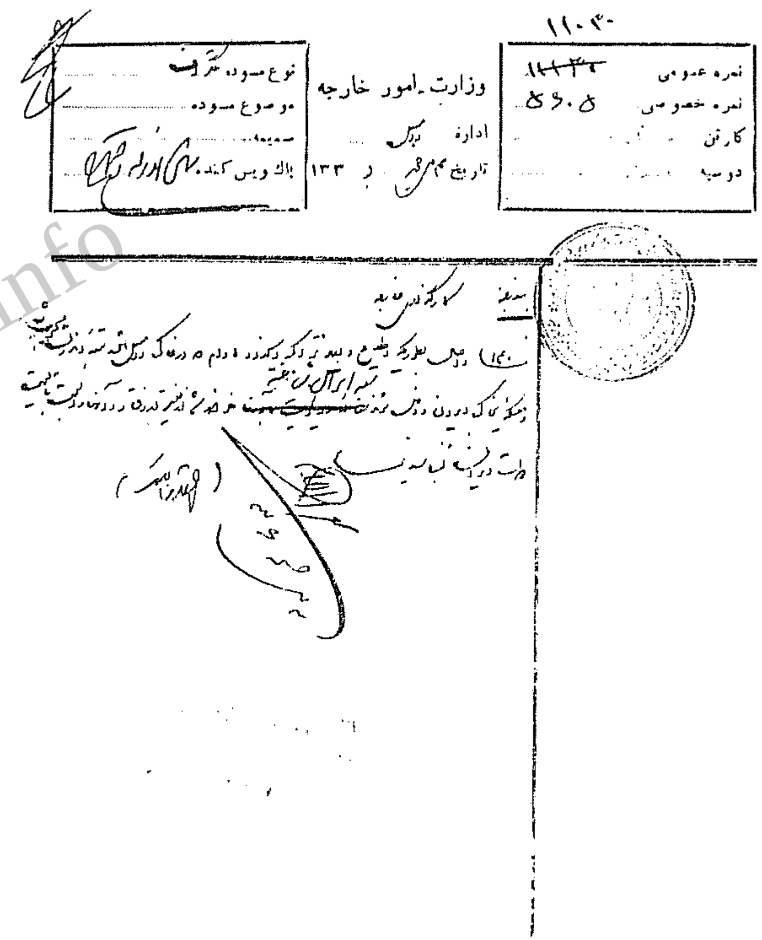
بندرجز کارگزاری خارجه

نمره ۱۴۰ واصل، به طوری که اطلاع دارید تراکمه آن حدود مادام که در خـاک روس هستند تبعه آن دولت محسوب شده و همین که به خاک ایران داخل شوند تبعه ایران شناخته خواهند شد. از این قرار رفتار و آنها را به سمت تابعیت دولت ایران بشناسید[1]. نـمره. امضـاء: نصیرالدوله. ۳ ذی‌حجه ۳۶

حاشیه:

ـ (اعتلاءالملک)

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۶۴.

وزارت امور خارجه
نمره عمومی ۱۱۰۴۰
نمره خصوصی ۵۶۰۵
کارتن
دوسیه
اداره
تاریخ
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک ‌نویس ‌کننده

شماره سند: ۱۸۷

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: جلوگیری از ورود قوای مسلح روس به ایران

تاریخ: ۵ ذی‌حجه ۱۳۳۶

نمره: ۱۷۶

یادداشت

برحسب تلگراف واصل از قونسولگری استرآباد کارگزاری آنجا رسماً در تحت مراسله نمره ۴۰۷ و نمره ۴۴۳ به قونسولگری اطلاع داده است که به موجب حکم اولیای دولت علیه از ورود هر قبیل قوای مسلح روس حتی مستحفظین قونسولگری به خاک ایران ممانعت و جلوگیری به عمل خواهد آمد. به ادارهٔ ژاندارمری آنجا هم به همین ترتیب حکم رسیده که از ورود آنها مسلماً جلوگیری نمایند. سفارت با نهایت احترام مراتب فوق را به استحضار اولیای آن وزارت جلیله رسانیده و اقدامات مأمورین دولت علیه را در استرآباد که مصمم جلوگیری از ورود یک عده از قوای روس که گارد قونسولگری آنجا محسوب می‌شوند، پروتست نموده خواهشمند است مقرر فرمایند احکام لازمه به عهدهٔ اولیای آنجا صادر شود که از ورود مستحفظین قونسولگری ممانعت ننموده و از نتیجه اقدامات سفارت را مستحضر دارند. زیاده زحمت افزا نمی‌شود. امضا[1]

حاشیه:

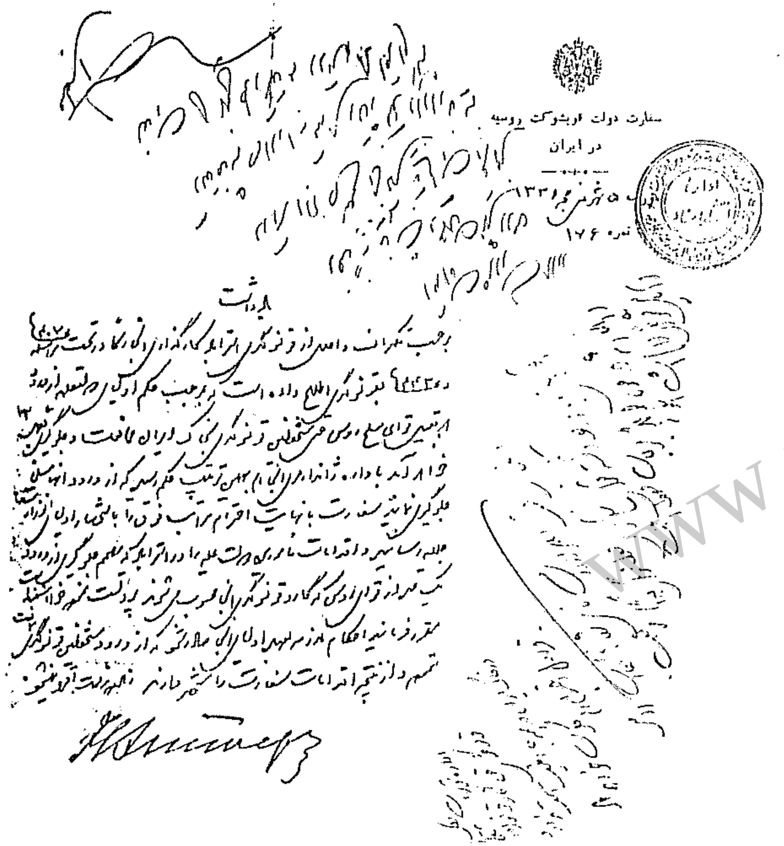
– اداره تحریرات روس، قونسولگری حق کار [گارد] قونسول داشتن را در خاک ایران که همه جا

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۵۱.

امنیت است ندارد. قراول احترام هم حکومت خواهد داد.

ـ در این باب حسب‌الامر وزارت بایستی شفاهاً به سفارت روس اعتراض و با ورود دسته قوای مسلح برای حفظ قونسولگری جداً ممانعت و اظهار شد که چون اصولاً موجبات حفظ امنیت و آسایش قونسولگری فراهم است این گونه اقدامات ضرورت ندارد و ضمناً به نیات و عملیات قنسول روس در استرآباد که متضمن این قبیل نتایج است اعتراض و تقاضا شد که او را به تعدیل رفتار خود وادار نمایند سفارت هم به همین طور متقاعد و وعده داد اقدام کند. امضاء.

ـ ضبطی است.

سفارت دولت فخیمه روسیه
در ایران
نمره ۱۷۶

شماره سند: ۱۸۸

فرستنده: وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: شیلات

تاریخ: ۱۹ جوزا ۱۲۹۷ (۲۹ شعبان ۱۳۳۶)

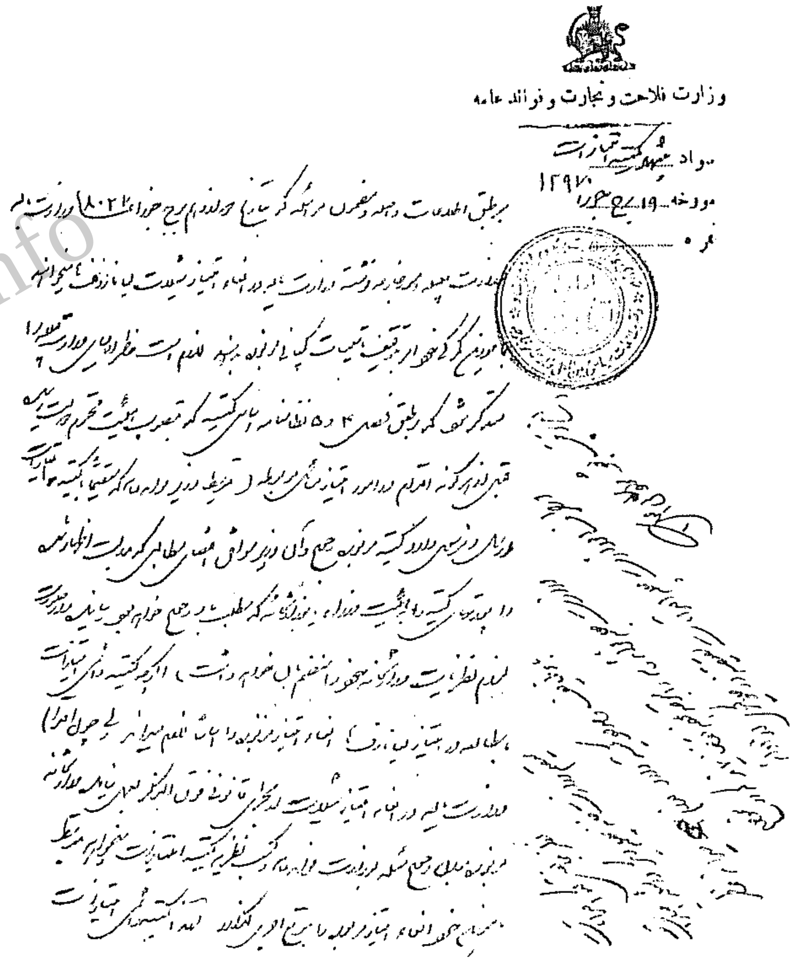
نمره: ــ

برطبق اطلاعات واصله و مضمون مراسله[ای] که به تاریخ دوازدهم برج جوزا نمره ۸۰۲۷، وزارت مالیه به وزارت جلیله امورخارجه نوشته، وزارت مالیه در الغای امتیاز شیلات لیانازوف‌ها می‌خواهند به مأمورین گمرکی خود امر به توقیف تأسیسات کمپانی مزبوره بدهند. لازم است خاطر اولیای وزارت جلیله را متذکر شود که برطبق فصل ۴ و ۵ نظامنامه اساس کمیته که به تصویب هیئت محترم دولت رسیده، قبل از هرگونه اقدام در امور امتیاز مسائل مربوطه (به توسط وزیر فواید عامه که مستقیماً با کمیته امتیازات ارسال و مرسول دارد کمیته مزبوره رجوع و آن وزیر موافق اقتضای مطالبی که به دولت اظهار شده راپورتهای کمیته را به هیئت وزرا یا به وزارتخانه[ای] که مطلب به او رجوع خواهد بود رسانیده و در صورت لزوم نظریات وزارت‌خانهٔ خود را منضم به آن خواهد داشت) اگر چه، کمیته دائمی امتیازات با مطالعه در امتیاز لیانازوف‌ها الغای امتیاز مزبوره را اساساً لازم می‌داند، ولی چون اقدام وزارت مالیه در الغای امتیاز شیلات از مجرای قانونی فوق‌الذکر به عمل نیامده وزارت خانه مزبوره بدون رجوع مسئله به وزارت فواید عامه و کسب نظریه کمیته امتیازات می‌خواهد به توسط مأمورین خود الغای امتیاز مزبوره را به موقع اجری بگذارد.

لهذا، کمیتهٔ دائمی امتیازات نظر به مخالفتی که اقدامات مستقیم وزارت خانه جلیله دیگر در مسئله امتیازات با وظایف و حدود کمیته دارد لازم می‌داند خاطر وزارت جلیله فواید

عامه را متوجه نموده، تقاضا نماید که در این موضوع از طرف آن وزارت جلیله اقدامات مقتضیه در جلوگیری از ادامهٔ این ترتیب بشود. سواد مطابق اصل است.[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۵.

وزارت فلاحت و تجارت و فوائد عامه

شماره سند: ۱۸۹

فرستنده: وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اجاره شیلات سواحل جنوبی بحر خزر

تاریخ: ۴ اسد (۶ شوال) ۱۳۳۶

نمره: ۱۶۰۶/۶۲۶

وزارت جلیلهٔ امورخارجه

در تعقیب مراسلهٔ نمره ۱۵۳۸/۵۱۶ این وزارتخانه دایر به الغای اجاره شیلات و اعلان مزایدهٔ آن و تقاضای تعیین متخصصین اروپایی برای اداره کردن عمل صید ماهی سواحل جنوبی بحر خزر، اینک مجدداً زحمت‌افزا شده، سواد اعلان مزایده[ای] را که در جریدهٔ ایران و شمارهٔ (۹) مجله فلاحت و تجارت در همین موضوع منتشر نموده است ارسال می‌دارد و متمنی است مقرر دارند اعلان مزبور را برای وزرای مختار و قونسولها و نمایندگان سیاسی ایران در روسیه و قفقاز ارسال داشته، تقاضا کنند که در جراید محلی به طبع برسانند؛ تا اگر از سرمایه‌داران مسلمان مقیمین روسیه به شرط تشکیل شرکت ایرانی، کسی مایل به اجارهٔ شیلات بحر خزر باشد؛ از مراتب مسبوق بوده پیشنهادات خود را به این وزارتخانه یا مستقیماً و یا به توسط مأمورین آن وزارت جلیله ارسال دارند[1]. امضا سجع مهر: وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه.

حاشیه:

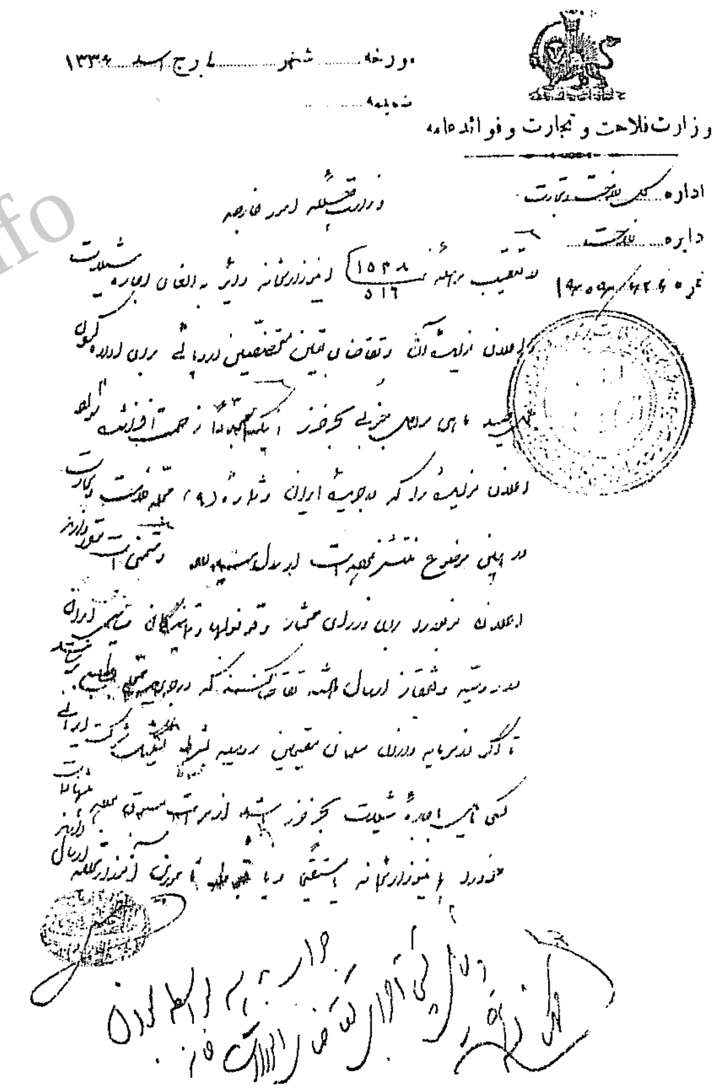
- روس

- جواب بدهید به واسطهٔ نبودن وسایل پستی اجرای تقاضای آن وزارتخانه ممکن نشد.[2]

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۶۶ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۵.

۲. برای اطلاع بیشتر در باره این موضوع به سند شماره ۲۱۴ نیز مراجعه شود.

شماره سند: ۱۹۰

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: اعلان مزایده شیلات سواحل جنوبی بحرخزر

تاریخ: ندارد [احتمالاً ۲۴ سرطان (۲۵ رمضان) ۱۳۳۶]

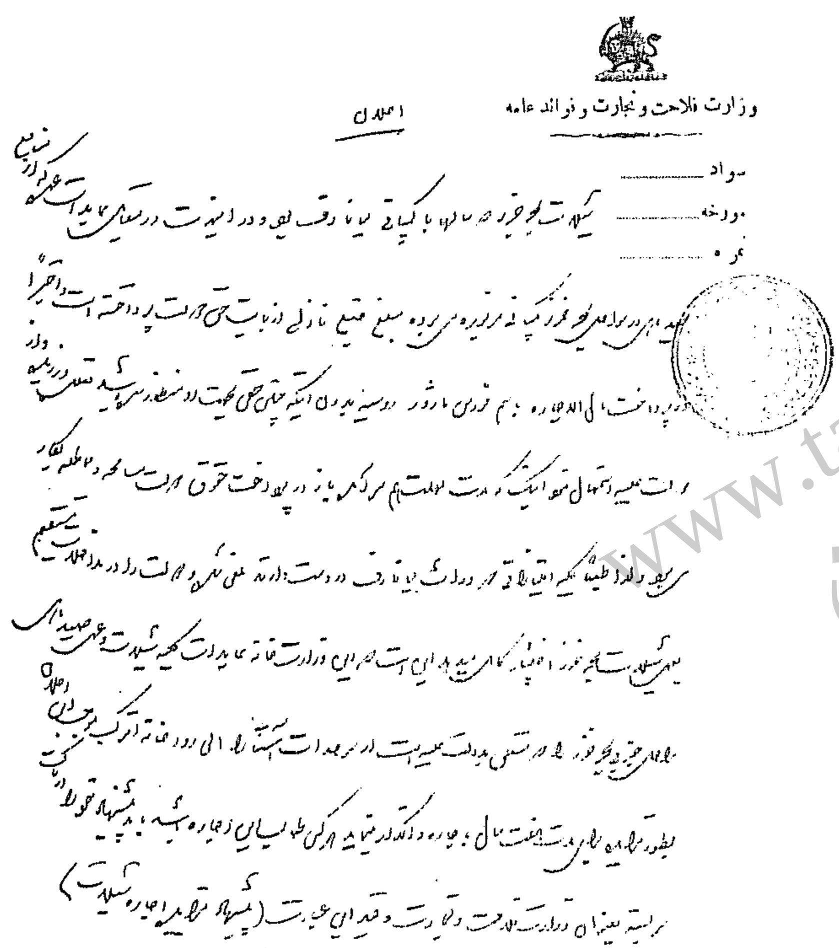
نمره:

اعلان

شیلات بحرخزر که سالها با کمپانی لیانازف بود و در این مدت در مقابل عایدات عمده که از منافع صیدماهی در سواحل بحرخزر کمپانی مزبوره می‌برده مبلغ خیلی نازلی از بابت حق دولت پرداخته است و اخیراً در پرداخت مال‌الاجاره به اسم فورس‌ماژور روسیه بدون اینکه چنین حقی به جهت او منظور شده باشد تعلل ورزیده و از دولت علیه استمهال نمود. اینک که مدت مهلت هم سرآمده باز در پرداخت حقوق دولت مسامحه مماطله به کار می‌برد و لذا طبعاً کلیه امتیازاتی که وراث لیانازوف در دست دارند ملغی شده و دولت را در مداخلات مستقیم به عمل شیلات بحرخزر اختیار کامل می‌دهد. این است که این وزارت خانه عایدات کلیه شیلات و عمل صید ماهی سواحل جنوبی بحرخزر راکه متعلق به دولت علیه است از سرحدات آستارا الی رودخانه اترک به موجب این اعلان به طور مزایده برای مدت هفت سال به اجاره واگذار می‌نماید؛ هرکس طالب این اجاره باشد باید پیشنهاد خود را در پاکت سربسته به عنوان وزارت فلاحت و تجارت و قید این عبارت (پیشنهاد مزایده اجاره شیلات) از تاریخ نشر این اعلان (۲۴ سرطان) تا دوماه به این وزارتخانه بفرستند و هریک از پیشنهادات باید با برات پنجاه هزار تومان اعتبار از بانک شاهنشاهی یا دارالتجاره معتبری باشد تا ترتیب اثر به پیشنهاد مزبور داده شود. بعد از انقضای مدت دوماه مراجعه به پیشنهادات واصله خواهد شد هریک مبلغ آن بیشتر و بهتر

به صرفه دولت مقرون باشد، ترتیب اجاره به موجب مواد و شرایطی که این وزارتخانه مرتب خواهد نمود واگذار خواهد شد و اگر پیشنهادی بدون سند اعتبار پنجاه هزار تومان باشد محل اعتبار نخواهد بود و مورد توجه نشده قرائت نخواهد گردید. وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه حسین[1]. سواد مطابق اصل است امضاء. سجع مهر: اداره کل فلاحت و تجارت ۱۳۳۶.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۵.

وزارت فلاحت و تجارت و فوائد عامه

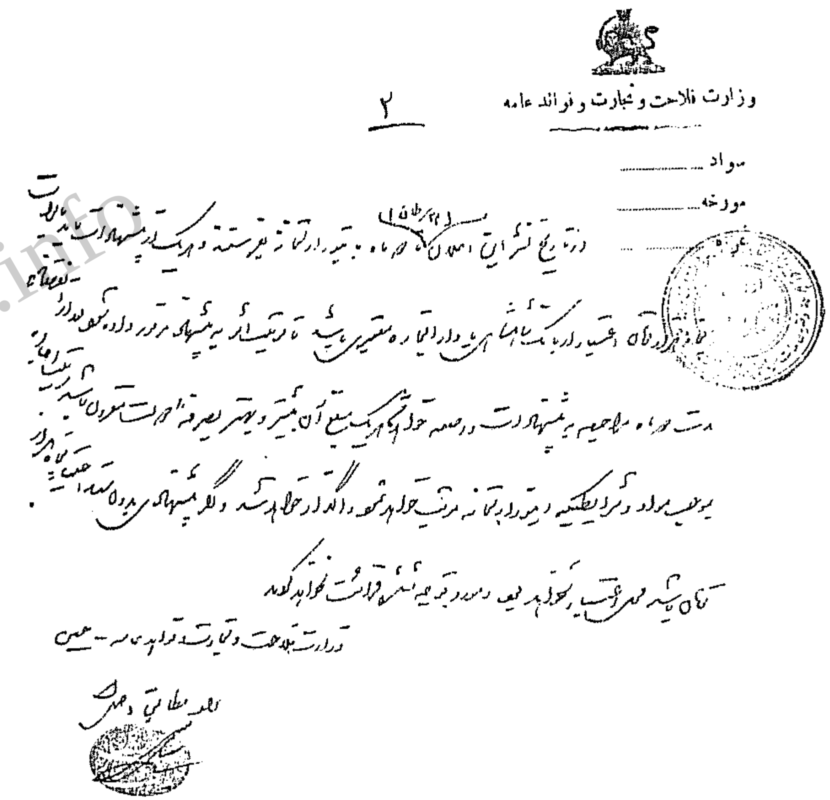
اصلاح

سواد ....

مورخه ....

نمره ....

[illegible]

شماره سند: ۱۹۱

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: شیلات

تاریخ: ۸ شوال ۱۳۳۶

نمره: ۱۶۱

یادداشت

از قراری که از ویس قونسولگری انزلی تلگرافاً به سفارت اطلاع می‌دهند گمرک آنجا از حمل و خروج امتعه شیلات اداره لیانازوف برحسب امرامری دولت علیه ممانعت می‌نماید. چون تعطیل عمل انجماد به واسطهٔ نبودن (اسید) تمام ماهیهای یخ شده را هرگاه فوراً حمل نشوند ضایع و فاسد خواهد کرد و ممانعت از حمل ماهیهایی که زود ضایع می‌شوند هیچ دلیلی و جهتی ندارد و مسئولیت تمام خساراتی که ممکن است از این بابت متوجه اداره لیانازف گردد برعهدهٔ دولت علیه خواهد بود، بنابراین، سفارت احتراماً خواهشمند است مقرر فرمایند فوراً حکم تلگرافی صادر گردد که از حمل امتعه مزبور ممانعت ننمایند و در خاتمه زحمت افزا می‌شود که جواب یادداشت مورخه ۴ شهر حال نمره ۱۴۸۰۱/۲۱۳۴ در ظرف این چند روزه به آن وزارت جلیله ارسال خواهد شد. زیاده زحمتی نمی‌دهد[۱]. امضا. سجع مهر: سفارت روس

حاشیه:

– اداره روس

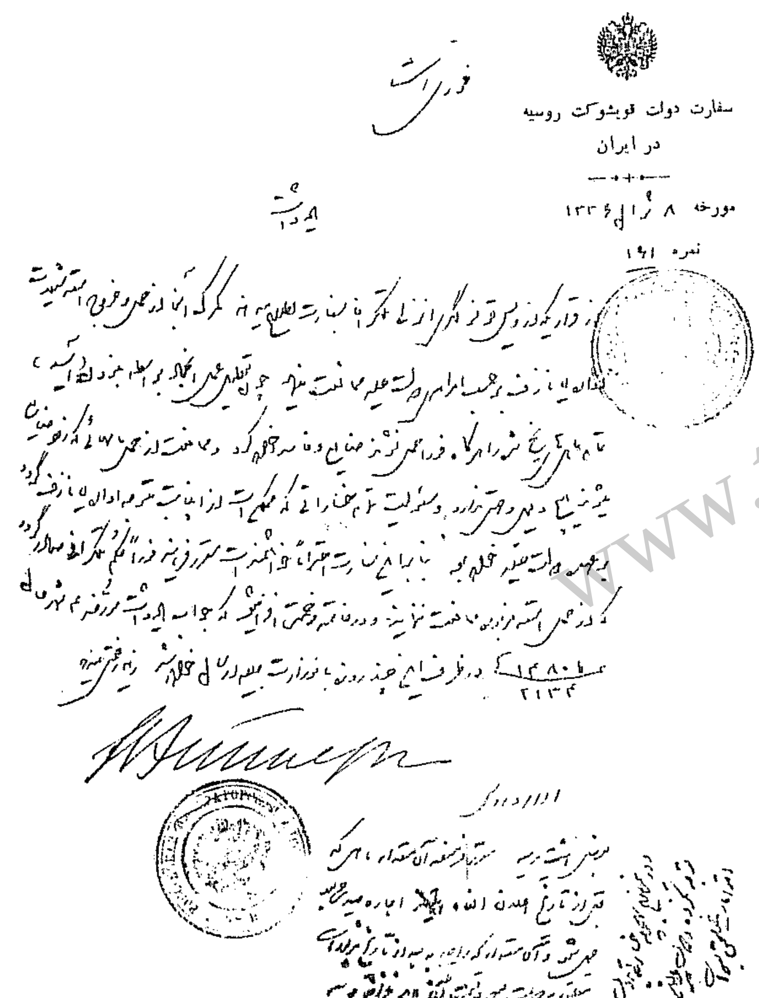
ـ به عرض هیئت رسید مقرر فرمودند آن مقدار ماهی که قبل از تاریخ اعلان الغا اجاره صید شده

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۵.

بود حمل شود و آن مقدارکه راجع به بعد از تاریخ مزبور است متعلق به دولت بوده و قیمت آن باید به خزانه برسد و در این موضوع به هیچ وجه خسارتی بدون توجه نکرده و دولت در این اقدامات خود محق بوده است.

ـ فوری است[۱].

۱. برای اطلاع بیشتر و جواب در بارهٔ این موضوع به اسناد شماره ۲۰۶ و ۲۰۷ نیز مراجعه شود.

شماره سند: ۱۹۲

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: شیلات

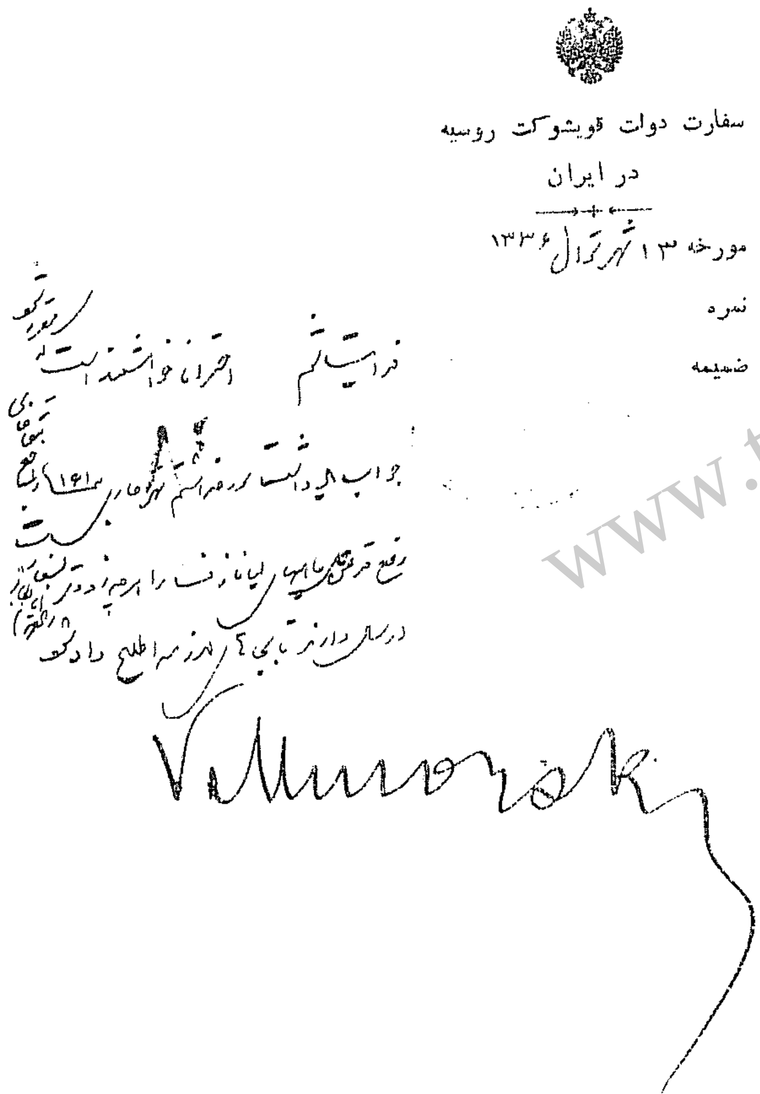
تاریخ: ۱۳ شوال ۱۳۳۶

نمره: ـــ

فدایت شوم احتراماً خواهشمند است که مقرر شود جواب یادداشت مورخه هشتم شهر جاری نمره ۱۶۱ راجع به تقاضای رفع قدغن حمل ماهیهای لیانازف را هرچه زودتر به سفارت ارسال دارند تا به جاهای لازمه اطلاع داده شود. زیاده ایام به کام باد[1].

امضا

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۵.

سفارت دولت قویشوکت روسیه

در ایران

مورخه ۱۳ شهر شوال ۱۳۳۶

نمره

ضمیمه

فدایت شوم احتراماً خواهشمند است که مقرر شود جواب یادداشت مورخه هشتم شهر جاری نمره ۱۶۱ راجع به تقاضای رفع قدغن حمل ماهیهای لیانازف را هرچه زودتر به سفارت ارسال دارند تا به جاهای لازمه اطلاع داده شود. زیاده ایام به کام باد

شماره سند: ۱۹۳

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: شیلات و جلوگیری از حمل و خروج آن به خارج

تاریخ: ۱۸ شوال ۱۳۳۶

نمره: ۱۵۶۳۳/۲۳۴۵

به سفارت روس

وزارت امورخارجه دولت علیه ایران احتراماً در جواب یادداشت مورخه هشتم شهر حال، نمره ۱۶۱ به سفارت سنیه راجع به جلوگیری از حمل و خروج امتعه شیلات به خارجه زحمت افزا می‌گردد که بعد از آنکه اولیای دولت ایران به واسطه نرسیدن قسط مال‌الاجاره شیلات با وجود دادن چهار ماه مهلت حقاً کنترات لیانزوفها را فسخ و الغای آنرا ضمن یادداشت مورخه ۴ بهمن ماه نمره ۲۱۳۴/۱۴۸۰۱ به آن سفارت سنیه اعلام نمودند به گمرکات سواحل بحر خزر امر صادر کردند از حمل ماهیهایی که لیانزوفها بعد از تاریخ الغای کنترات صید و به خارج حمل می‌نمایند، چون متعلق به دولت علیه ایران و آنها را دیگر حقی در مداخله به امر شیلات نیست جلوگیری نمایند. ولی برای حمل آن قسمتی که قبل از تاریخ یادداشت فوق‌الذکر صید و تهیه نموده‌اند هیچ مانعی نیست و به ملاحظه اینکه شاید در این موضوع سوء تفاهمی شده باشد مجدداً از طرف وزارت جلیله فواید عامه و تجارت و فلاحت به وسیلهٔ وزارت جلیله مالیه به اداره مرکزی کل گمرکات ترتیب فوق‌الذکر تذکار و در اجرای آن تأکید شد. با این حال یقین است اولیای آن سفارت سنیه تصدیق می‌نمایند که هیچ گونه مسئولیتی در این مورد نمی‌تواند متوجه دولت علیه گردد و مخصوصاً اولیای دولت ایران با وجود خسارت عمده[ای] که از دادن امتیاز شیلات به لیانزوفها برده‌اند، مع‌هذابرای حفظ قول و احترام امضای خود همه

نوع همراهی و مساعدت را در این مدت با صاحب امتیاز نموده و اخیراً هم که موعد تأدیهٔ مختصر قسط مال‌الاجاره رسید و آن سفارت سنیه چهار ماه استمهال نمودند با اینکه وزارت جلیله مالیه کمال احتیاج را در جمع آوری عایدات خود داشت مع‌ذلک استمهال مزبور نیز پذیرفته گردید و با وجود این باز لیانزوفها بعد از انقضای مدت مهلت از تأدیهٔ قسط مال‌الاجاره موافق دو فقره یادداشتی که آن سفارت سنیه ترقیم فرموده‌اند استنکاف ورزیده و حتی صریحاً اظهار داشته‌اند که نه فقط قسط مال‌الاجاره را به طلا که شرط قرارداد آنها است نمی‌توانند بپردازند، بلکه به منات کاغذ نیز با مظنه امروزه نمی‌توانند تأدیه نمایند.

درین صورت تصدیق می‌فرمایند که اولیای دولت ایران هیچ چاره[ای] جز الغای کنترات مزبور نداشته و برای لیانزوفها به هیچ وجه حق اعتراض باقی نیست و بعد از تاریخ فسخ کنترات ابداً حق مداخله در امر شیلات ندارند و اگر اقدام به صید ماهی نموده‌اند، من‌غیر حق بوده و باید آنچه را که بعد از تاریخ مذکور تهیه کرده‌اند با اطلاع اداره گمرک به فروش رسیده و وجه آن تحویل خزانه دولت گردد. امضا نصیرالدوله [1] (مشارالسلطنه) ۱۴ شوال ۳۶

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۵.

ه

نمره عمومی ۱۵۶۳۳	وزارت امور خارجه
نمره خصوصی ۲۲۲۰	اداره روس
کارتن ۴۴	تاریخ ۱۹ شعبان ۱۳۳۵
دوسیه ۵	

نوع مسوده ایرادات
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک ونویس کننده [illegible]

سفارت روس

[illegible]

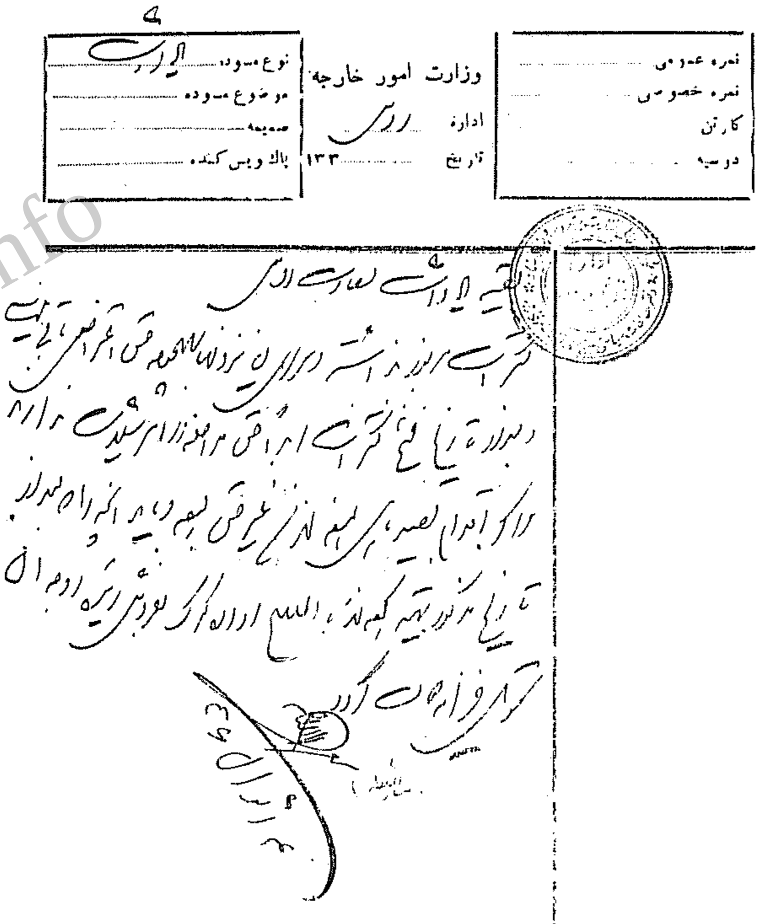
ه

نمره عمومی	وزارت امور خارجه
نمره خصوصی	اداره روس
کارتن	تاریخ ۱۳۳
دوسیه	

نوع مسوده ایرادات
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک ونویس کننده

بقیه ایرادات سفارت روس

[illegible]

شماره سند: ۱۹۴

فرستنده: کارگزاری استرآباد

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: گزارش کارگزاری استرآباد در خصوص شیلات (سواد)

تاریخ: ۱۷ ذیقعده ۱۳۳۶

نمره: ۱۷۶۵

از استرآباد

قونسول روس مراسله[ای] نوشته که خلاصه‌اش این است، اداره گمرکات ایران مقیم بندر جز در قره سو اقدام به صورت برداشتن اموال اداره ماهی‌گیری لیانازوف نموده، گویا خیال فروش اموال مزبوره را دارد و چون کارگزاری استرآباد که نه کتباً و نه شفاهاً تغییر قرارداد دولت علیه ایران با لیانازوف را به قونسولگری نداده، هرگونه صورت برداشتن یا فروش اموال مزبوره توسط ادارات ایرانی اسباب برهم زدن تمام قرارنامه‌های ایران با روسیه است و قونسولگری پرتست قطعی خود را برضد این رفتار اظهار و می‌نویسد هرگاه اداره گمرک ایران اقدام به صورت برداشتن یا فروش اموال اداره ماهیگیری لیانازوف بنماید ممکن است نتایج بسیار وخیمی داشته باشد. اگرچه فسخ امتیاز لیانازوف و غیره در جراید دیده شده، ولی چون تا حال از وزارت جلیله خارجه به کارگزاری چیزی مرقوم نفرموده‌اند؛ لهذا به هر طور که مقرر فرمایند جواب قونسولگری داده شود. نمره ۴۲۶ ممتحن‌الملک[1]

حاشیه:

– اداره روس مقرر فرمودند به وزارت مالیه و فواید عامه بنویسید که برداشتن صورت به

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۵.

موجب قراری است که در هیئت وزرای سابق شده یا خودشان حکم داده‌اند به هر حال تا قرار قطعی از طرف دولت در این کار داده نشده است این اقدامات را متروک دارند. به کارگزار هم جواب لازم داده شود.

وزارت امور خارجه

اداره ... دائره ...

مورخه ۱۷ ...

نمره ۱۷۶۵

[illegible]

شماره سند: ۱۹۵

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در پاریس

موضوع: شیلات

تاریخ: ۱۷ ذیقعده ۱۳۳۶

نمره: ۱۶۰۴۳/۵۵۷۷

سفارت دولت علیه ایران

البته از مسئله شیلات سواحل بحر خزر که در اجاره لیانزوفها بوده سابقه دارید و می‌دانید که در مقابل مال‌الاجاره مختصری که مستاجر مزبور به دولت علیه می‌داد، چه منافع هنگفتی برداشت می‌کرد. با اینکه در قرارداد اجاره مخصوصاً تصریح شده بود که مال‌الاجاره را باید فرانک طلا بپردازد، مع‌هذا در سنه ۱۳۳۴ برخلاف مدلول قرار داد خود از اولیای دولت تقاضا کرد که فرانک طلا را به نرخ نازلی با او تسعیر کنند و به هر وسیله بود مسئول خود را به اولیای دولت قبولاند و در هذه‌السنه هم به عذراینکه بانکهای روسیه از پرداخت وجوه امتناع دارند اتصال مال‌الاجاره را در موعد خود غیر ممکن فرض کرده و تقاضای مدتی مهلت کرد. اگرچه اولیای دولت به واسطهٔ ضیق مالیه کمال احتیاج را به جمع‌آوری عایدات خود داشته؛ مع‌هذا برای رعایت احترام امضای خود و رفع بهانه مشارالیه چهار ماه مهلت راکه سفارت روس به موجب مراسله از وزارت امورخارجه خواستار شده بود به مستاجر داده و صریحاً اشعار داشت که اگر بعد از انقضای مدت مزبور قسط مال‌الاجاره نرسد دولت علیه خود را در فسخ اجاره محق می‌داند. چون بعد از انقضای مدت مزبور باز مستاجر درصدد طفره برآمده و به عنوان فرس‌ماژر از تأدیه مال‌الاجاره استنکاف داشت وزارت خارجه به موجب یادداشت رسمی به سفارت روس فسخ اجاره شیلات را رسماً اعلام نمود و وزارت فواید عامه نیز به وسیلهٔ

جراید اعلان مزایده اجاره شیلات را منتشر کرد. برای مزید اطلاع سواد مراسلات و یادداشتهای متعاطیه در این موضوع را لفاً ارسال می‌دارد و سواد شرحی راکه وزارت فواید عامه در این موضوع به وزارت خارجه نوشته لفاً فرستاد که برطبق مدلول آن اقدامات مقتضیه به عمل آورده، نتیجه را اطلاع دهید. در اینجا هم هر نتیجه[ای] که از تعقیب این کار به دست بیاید به جناب عالی در آتیه اطلاع داده خواهد شد[1]. سجع مهر: وزارت جلیله امورخارجه

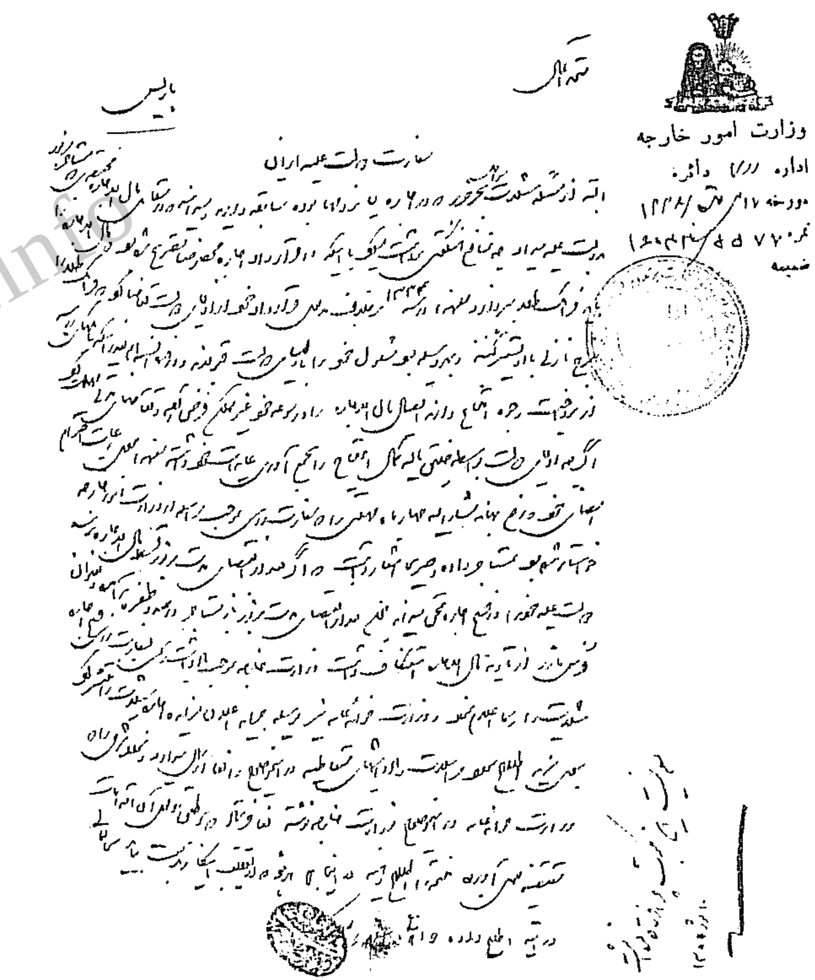
حاشیه:

ـ متحدالمآل

ـ پاریس

ـ معلوم نیست این مکتوب چرا فرستاده نشده است، ۱۰ ثور ۱۳۰۰

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق کارتن ۶۴، دوسیه ۵.

شماره سند: ۱۹۶

فرستنده: لیانازف

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: شیلات بحرخزر

تاریخ: ۲۲ ذیقعده ۱۳۳۶

نمره: ـــ

مقام منیع حضرت اجل اشرف آقای وزیر امورخارجه دولت علیه ایران دامت شوکته

با کمال توقیر و احترام در تعقیب عرایض شفاهی خود لزوماً توجه حضرت اشرف را به نکات معروضهٔ ذیل معطوف می‌دارد. مدتی است که بنده برای دفع [رفع] پاره[ای] اختلافاتی که به واسطهٔ پیش‌آمدهای غیرمنتظره روسیه در عمل اجاره شیلات تولید شده به تهران آمده، ولی متأسفانه تاکنون که موقع صید ماهی نزدیک است موفق به تحصیل نتیجه و تعیین تکلیف نشده و به این واسطه اقداماتی که برای تهیهٔ موجبات صیدماهی از قبیل تعیین مشاغل چندین هزار عملجات و تدارک آذوقه یک ساله برای آنها و تعمیر کشتیها و هزاران کرجیها لازم است به عمل نیامده و البته تصدیق می‌فرمایند که اگر این حال بی‌تکلیفی بیش از این دوام پیدا کند مسلماً عایدات سال آینده تماماً از این میان رفته و خسارت کلی متوجه تجارتخانهٔ بنده خواهد شد. برای عقد قرارداد جدید و تمدید مدت شرایطی که کاملاً متضمن منافع دولت علیه است پیشنهاد نموده که لفاً از لحاظ مبارک می‌گذرد و برای استماع اظهارات اولیای دولت علیه در جرح و تعدیل شرایط مزبور به طوری که برای بنده پیشرفت نماید، حاضر و حتی‌المقدور کوشش خواهد نمود که رعایت صرفهٔ دولت علیه به عمل آید.

در صورتی که اولیای دولت علیه در تسریع انجام قرارداد مزبور بذل توجه عاجلی فرمایند ورود بنده به تهران به واسطهٔ انسداد طرق روسیه و اشکالاتی که در مسافرت پیش آمد

قدری به تأخیر افتاد. مع‌هذا سه‌ماه است در تهران بلاتکلیف و از طرف اولیای دولت علیه مساعدتی در اظهارات حقهٔ خود نمی‌بینم و هرچه در این مدت سعی کرده‌ام که کار خود را مستقیماً به طور دوستانه با اولیای دولت علیه بر وفق منافع طرفین فیصل نمایم، متأسفانه از طرف اولیای دولت به مماطله و مسامحه گذشته و مساعدتی که حق یک مستأجر قدیمی است ابراز نمی‌شود، با وجودی که اقساط عقب افتاده را تهیه نموده و برای عقد کنترات جدید پیشنهادات مفید به حال دولت علیه تقدیم داشته، مع‌هذا عطف توجهی از طرف اولیای دولت به یک همچو تجارتخانه معتبری نشده است. چون بنده خود را تا هفت سال دیگر مستأجر شیلات می‌دانم برای حفظ منافع خود و نظر به دولتخواهی که دارم ناگزیرم خاطر مبارک حضرت اشرف را مستحضر نمایم، چنانچه اولیای دولت اقدام به اجاره دادن شیلات به دیگری فرمایند به اضافه اینکه خسارت کلی که مسئولیت آن به عهدهٔ دولت علیه ایران خواهد بود متوجه بنده می‌شود؛ خود دولت نیز دچار خسارت عمده خواهد گردید.

تاریخ تأسیس تجارتخانه بنده در ایران از چهل و دو سال قبل است و در این مدت متمادی تجارتخانهٔ بنده به هیچ وجه اسباب زحمت و تولید اشکال برای اولیای دولت علیه نشده و با مأمورین سواحل بحر خزر با کمال یگانگی بسربرده و با اهالی نهایت خوشرفتاری را نموده و نسبت به عملجات خود که همه ایرانی هستند با کمال مهربانی و حسن سلوک رفتار کرده و از هرگونه اقداماتی که وسیله تولید مناقشات بوده، اجتناب ورزیده. چهل ودوسال قبل که این تجارتخانه اجاره شیلات سواحل بحرخزر را از دولت علیه ایران قبول نمود غیر از چند باب خانه قصیبی و چوبی چیز دیگر در سواحل جنوبی بحر خزر وجود نداشت. ولی تجارتخانه لیانازوف همه ساله بی‌دریغ از منافع شیلات را برای تأسیسات لازمه و تهیه موجبات توسعه عمل شیلات مصرف نموده؛ تا به حدی که چند نفر از وزرای سابق دولت روس از قبیل کریوشتین و برژنیکوف و بریلوف و غیره که برای بازدید این تجارتخانه مأمور شده بودند بعد از مشاهده لوازم و تدارکات و ماشین‌آلات اداره و تنظیم امور آن، فوق‌العاده متعجب گردیده و اقرار

نمودند که این اداره به مراتب بهتر و منظمتر از شیلات مملکت روسیه تأسیس شده. متجاوز از شصت محل برای صید ماهی در طول ششصد ورس (نود فرسخ) در ساحل دریا از آستارا الی سرحد اترک، با پنج مرکز مهم تأسیس گردیده که تمام این نقاط دارای روشنایی الکتریک و لوله‌های آب و به وسیلهٔ تلفون به هم مربوط و متصل هستند.

ماشینهای مخصوص برای گرفتن روغن از آن قسمت بدن ماهی که به مصرف خوردن نمی‌رسد دایر است. کارخانهای [کارخانه‌های] معظم برای منجمد نمودن ماهی، ساختمانهای سنگی متعدد برای محل ماشین آلات و برای سکونت چندین هزار عملجات، انبارهای متعدد برای حفظ اساسیه [اثاثیه] و لوازم و همچنین انبارهای بزرگ در روی آب برای ماهیهای صید شده؛ همه در زیر سقفهای آهن؛ آشپزخانها[آشپزخانه‌ها]، رختشویخانها [رختشوی خانه‌ها]، حمامها، مریضخانه‌ها، محلهای مخصوص برای ضدعفونی کردن ملبوس عملجات، مدارس، کلیساها، مساجد، اطاقهای غذاخوری، چندین نفر اطبا با معاونین خود، مأمورین مخصوص حفظ الصحه، دواخانها [دواخانه‌ها] کلینیکهای مخصوص برای عمل جراحی، به عبارت اخری تمام لوازم و موجبات زندگانی پانزده هزار نفر عملجات ایرانی و روسی کاملاً تهیه شده. سال گذشته که از یک طرف قحط و غلا سرتاسر ایران راگرفته بود و از طرف دیگر به واسطه اغتشاش روسیه هزاران اشکال از قبیل ضبط مال‌التجاره و غیره برای تجارتخانه بنده تولید گردیده، مع‌هذا، ذره[ای] در تدارک آذوقه و فراهم کردن موجبات آسایش عملجات مزبور فروگذار نشده بود. با این حال تصدیق می‌فرمایند که چندین کرور تومان برای تأسیس تجارتخانهٔ بنده و دایر نمودن عمل شیلات سواحل جنوبی بحر خزر به مصرف رسیده و یقیناً اگر به واسطهٔ طول مدت اجاره نبود، هیچ کس در صدد این همه مصارف و تدارکات برنمی‌آمد و اگر اولیای دولت علیه مطالب معروضهٔ فوق را کاملاً طرف توجه قرار بدهند یقیناً هیچ مستأجر جدیدی را به بنده ترجیح نخواهند داد؛ حتی اگر پیشنهادات آنها هم برشرایط بنده مزیت داشته باشد؛ زیرا از نقطه نظر اقتصادی یقیناً حفظ یک همچه مؤسسه، واجب و هیچکس برای یک منافع تصوری و

خیالی در آتیه درصدد اضمحلال آن برنمی‌آید.

محتمل است اشخاصی پیدا شوند که شرایط آنها برپیشنهادات بنده ترجیح داشته باشد خود این مسئله دلیل برعدم اطلاع آنها است، چه فقط به یک شرایط درخشانی نباید امیدوار شد و باید دید که مستأجر جدید چگونه و با چه سرمایه عمل شیلات را اداره خواهد کرد و آیا می‌تواند در این موقع با خرج چندین کرور به تهیه لوازم و تدارک اساسیه [اثاثیه] این ادارهٔ معظم موفق شود. با اوضاع کنونی دنیا تصور نمی‌رود که کسی جرئت [جرأت] اقدام به چنین امر مهمی را نماید. فرضاً اگر یکی یا چند نفر به واسطهٔ عدم بصیرت قبول اجاره نمایند باید مسبوق باشند که تجارتخانه بنده به هیچ وجه نخواهد گذاشت که آنها از لوازم و کارخانجات حاضره استفاده نمایند و هیچ گونه اسبابی به آنها نخواهد فروخت و نتیجه این خواهد شد که مستأجر احتمالی بعد از تأدیه مال‌الاجاره سال اول به علت فقدان تدارکات و ملزومات با تحمل خسارت عمده و تخریب یک منبع مهم عایدی دولت کناره‌گیری نماید.

البته، اولیای دولت علیه کاملاً باید تشخیص داده باشند که برای اخذ یک مبلغ مضاعف در یک سال که بالمآل اسباب تخریب عایدی ده ساله آینده است و سبب اضمحلال یک اساس معتبر قدیمی که عایدات خزانه را مرتباً محفوظ می‌دارد مخالف صرفه دولت علیه است. امیدوارم که اولیای دولت علیه عرایض صادقانه فوق را کاملاً در تحت نظر دقت قرار داده و راضی نخواهند شد که یک اساس مهم چندین ساله منحل شود. به طوری که در فوق عرض شد فرضاً اگر اولیای دولت من غیر حق اجاره بنده را لغو نموده و شیلات را به دیگری واگذار نمایند، تجارتخانهٔ بنده به هیچوجه از اساسیه [اثاثیه] و ملزومات خود چیزی واگذار نخواهد کرد و یقیناً مستأجر جدید بدون داشتن اسباب کار نمی‌تواند اقدامی نماید و نتیجه آن می‌شود که از یک طرف چندین هزار نفر عملجات که تاکنون از این ممر اعاشه می‌نمودند دچار پریشانی شوند و از طرف دیگر یک عده اشخاص قاچاقچی از تراکمه ئیل [ایل] جعفربای و آتابای و غیره وقتی که مشاهده نمودند یک صاحب کار مسلط و مستقل وجود ندارد شخصاً مشغول صید ماهی و

اختلال این کار خواهند شد و متدرجاً این منبع عایدی دولت که به زحمت در تحت نظم درآمده به کلی مختل و مخشوش [مغشوش] و مجدداً اداره کردن آن زحمات و مخارجات عمده[ای] را در برخواهد داشت. البته، خاطر مبارک اولیای دولت از اوضاع صحرای ترکمان و عادات آنها کاملاً مسبوق است که ئیل [ایل] وحشی به سهولت تمکین به اوامر دولت یا مافوق خود نمی‌کنند.

حالا، ملاحظه فرمایید که وادار نمودن آنها به رعایت نظم و قواعد مقرره ادارهٔ شیلات چقدر زحمت و تدابیر عملی لازم دارد. بدیهی است تجارتخانه بنده برای اجرای آن مقصود تا چه اندازه متحمل مخارج فوق‌العاده گزاف شده تا توانسته است تراکمه را به احترام حکم دولت وادار و از عادات هرزگی و چپاول بازدارد. با این حال چقدر جای تأسف است که هیئت دولت سابق هیچ یک از این اقدامات و زحمات را در مدنظرنگرفته و بدون ملاحظه من‌غیر حق نسخ کنترات بنده را اعلان و یک هرج و مرج تجارتی در سواحل بحر خزر تولید نمودند، به طوری که در آتیه برای اعاده نظم سابق باید متحمل زحمات و مخارج زیاد شد. دیگر اینکه چون تمام ماهی‌هاییکه در سواحل بحر خزر صید می‌شود صرف آن در خاک روسیه است به این جهت تجارتخانهٔ بنده وسایلی برای حمل و نقل و حقوق گمرکی اتخاذ نموده که قطعاً مستأجر جدید در این موقع نمی‌تواند آن وسایل را برای خود تحصیل نماید. چه معافی مال‌التجاره لیانازف از حقوق گمرکی روسیه برطبق ماده[ای] مخصوص است که در ضمن قوانین آن مملکت قید گردیده و مسلماً این مسئله اثر کلی در نقصان عایدات شیلات برای سایرین خواهد داشت. این نکته را نیز لزوماً به عرض می‌رساند که ممکن است پاره[ای] اشخاص با وجود اطلاع به اشکالات این امر و عدم توانایی خود به اداره کردن شیلات داوطلب اجاره شوند؛ در این صورت تصدیق می‌فرمایند که قصد آنها فقط این است که اجاره را به اضافه نمودن یک مبلغی به سرمایه‌داران خارجی یا خود بنده واگذار نمایند و از این راه استفاده کنند. البته، اولیای دولت علیه باید متوجه این مسئله نیز شده و راضی نشوند که این طور اشخاص ماجرا طلب و دلال

صورت تولید زحمت نمایند.

اگر اولیای دولت علیه عطف توجهی به عرایض صادقانهٔ بنده نفرمایند و در مسئله فسخ قرارداد تجدید نظری نکنند، مسلماً تجارتخانهٔ بنده دچار خسارت فوق‌العاده خواهد شد و این مسئله دور از انصاف و عدالت پروری دولت علیه است و در این صورت تجارتخانه لیانازف مجبور است به وسایل ممکنه درصدد احقاق حق خود برآمده جبران خسارت وارده را از دولت علیه استدعا نماید. در خاتمه معروض می‌دارد که با زحماتی که لیانازفها در مدت چهل و دوسال متحمل شده‌اند نمی‌توانند به سهولت از حق خود چشم پوشیده و بگذارند نتیجه دسترنج آنها عاید دیگران گردد. امیدوار است که عدالت پروری حضرت اشرف عالی نه فقط این زحمات را در مد نظرداشته و برای تشویق این تجارتخانه مساعدت لازمه در فسخ اعلان مزایده که از طرف وزارت جلیله فواید عامه منتشر شده مبذول فرمایند، بلکه، برای ترقی یک چنین منبع ثروت مملکت عطف توجهی به پیشنهادات جدید بنده که برای تمدید مدت اینک لفاً تقدیم می‌شود فرموده، و به این وسیله موجبات دلگرمی و امیدواری بنده و حفظ منافع دولت علیه را فراهم خواهند فرمود. امضاء: مارتین لیانازف[1]

حاشیه:

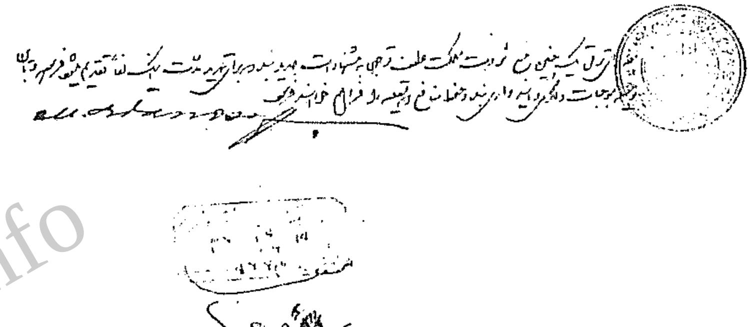
نمره ۳۸۶/۱۸ع ۱/۱۳۳۷

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۳.

MARTIN LIANOSOFF.

[illegible]

[illegible]

۱۸ ع ۱ ۱۳۲۶

شماره سند: ۱۹۷

فرستنده: لیانازوف

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: شیلات بحرخزر و پیشنهادات لیانازف

تاریخ: ۲۲ ذیقعده ۱۳۲۶

نمره: ـــ

صورت پیشنهادات لیانازف

(۱) قبل از اینکه قرار داد جدیدی راجع به شیلات با اولیای دولت علیه منعقد گردد قرارداد حالیه دارای اعتبار و اعتراضات لیانازف به فسخ آن در قوت خود باقی خواهد بود.

(۲) مال‌الاجاره عقب افتاده، موافق شرایط کنترات تمام و کمال بدون تأخیر پرداخته می‌شود.

(۳) مدت اجاره قرارداد جدید باید سی‌سال باشد.

(۴) برای قرار داد جدید مال‌الاجاره از قرار ترتیب ذیل مقرر می‌شود:

پنج سال اول از قرار سالی یکصدوپنجاه هزارتومان - پنج سال‌دوم از قرار سالی یکصدوهشتاد هزارتومان

پنج سال سوم از قرار سالی دویست‌وده‌هزارتومان - پنج سال‌چهارم از قرار سالی دویست و چهل هزارتومان

پنج‌سال پنجم ازقرار سالی دویست‌وهفتاد هزارتومان - پنج سال‌ششم از قرار سالی سیصد هزارتومان

(۵) به اضافهٔ مال‌الاجاره مذکوره فوق هر ساله از منافع خالص شیلات، صدی بیست به دولت علیه واگذار خواهد شد.

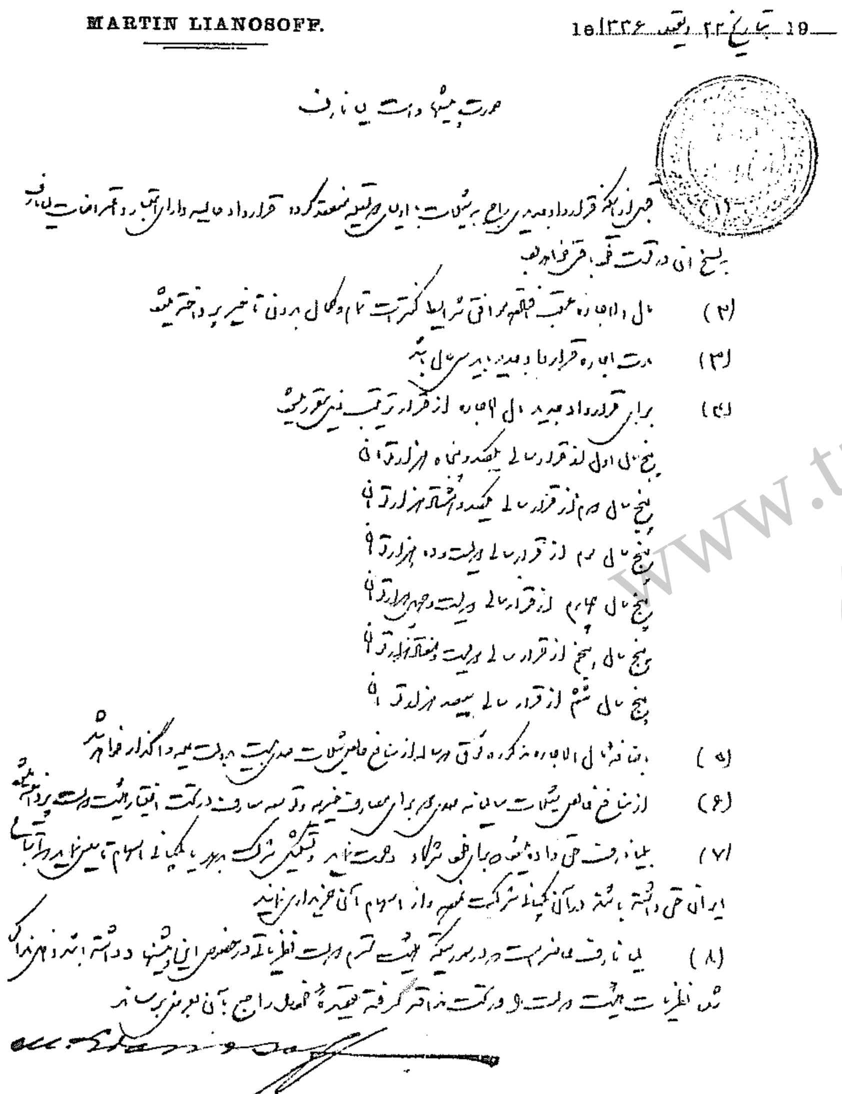
(۶) از منافع خالص شیلات سالیانه صدی دو برای مصارف خیریه و توسعه معارف در تحت اختیار هیئت دولت پرداخته می‌شود.

(۷) به لیانازف حق داده می‌شود که برای خود شرکا دعوت نماید و تشکیل شرکت بدهد یا کمپانی اسهام تأسیس نماید که اتباع ایران حق داشته باشند در آن کمپانی شرکت نموده و از

اسهام آن خریداری نمایند.

(۸) لیانازف حاضر است که در صورتی که هیئت محترم دولت نظریاتی در خصوص این پیشنهاد داشته باشد داخل مذاکره شده، نظریات هیئت دولت را در تحت مداقه گرفته عقیدهٔ خود را راجع به آن به عرض برساند. امضاء: مارتین لیانازف[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۳.

MARTIN LIANOSOFF.

19 تاریخ ۲۲ ذیقعده ۱۳۳۶

صورت پیشنهاد لیانازف

(۱) چون از یک قرارداد جدید راجع به شیلات این طور تصور شده [illegible] قرارداد حالیه دارای [illegible]
[illegible] در تحت [illegible] خواهد بود

(۲) مال الاجاره عقب‌افتاده فعلی مطابق شرایط کنترات تماماً و کمالاً بدون تأخیر پرداخته میشود

(۳) مدت اجاره قرارداد جدید سی سال باشد

(۴) برای قرارداد جدید مال الاجاره از قرار ترتیب ذیل تأدیه میشود
پنج سال اول از قرار سالی یکصد و پنجاه هزار تومان
پنج سال دوم از قرار سالی یکصد و هشتاد هزار تومان
پنج سال سوم از قرار سالی دویست و ده هزار تومان
پنج سال چهارم از قرار سالی دویست و چهل هزار تومان
پنج سال پنجم از قرار سالی دویست و هفتاد هزار تومان
پنج سال ششم از قرار سالی سیصد هزار تومان

(۵) بقایای مال الاجاره مذکوره فوق [illegible] از منافع خالص شیلات [illegible] دولت [illegible] واگذار خواهد شد

(۶) از منافع خالص شیلات سالیانه [illegible] برای مصارف [illegible] در تحت اختیار هیئت دولت پرداخته میشود

(۷) لیانازف حق داده شود [illegible] تشکیل شرکت [illegible] کمپانی [illegible] اسهام [illegible]
ایران حق داشته باشد در آن کمپانی شرکت نموده و از اسهام آن خریداری نمایند

(۸) لیانازف حاضر است در صورتی که هیئت محترم دولت نظریاتی در خصوص این پیشنهاد داشته باشد داخل مذاکره شده نظریات هیئت دولت را در تحت مداقه گرفته عقیدهٔ خود را راجع به آن به عرض برساند

[illegible]

شماره سند: ۱۹۸

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری استرآباد

موضوع: شیلات

تاریخ: ۲۷ ذیقعده ۱۳۳۶

نمره: ۱۱۰۷۰/۵۶۱۰

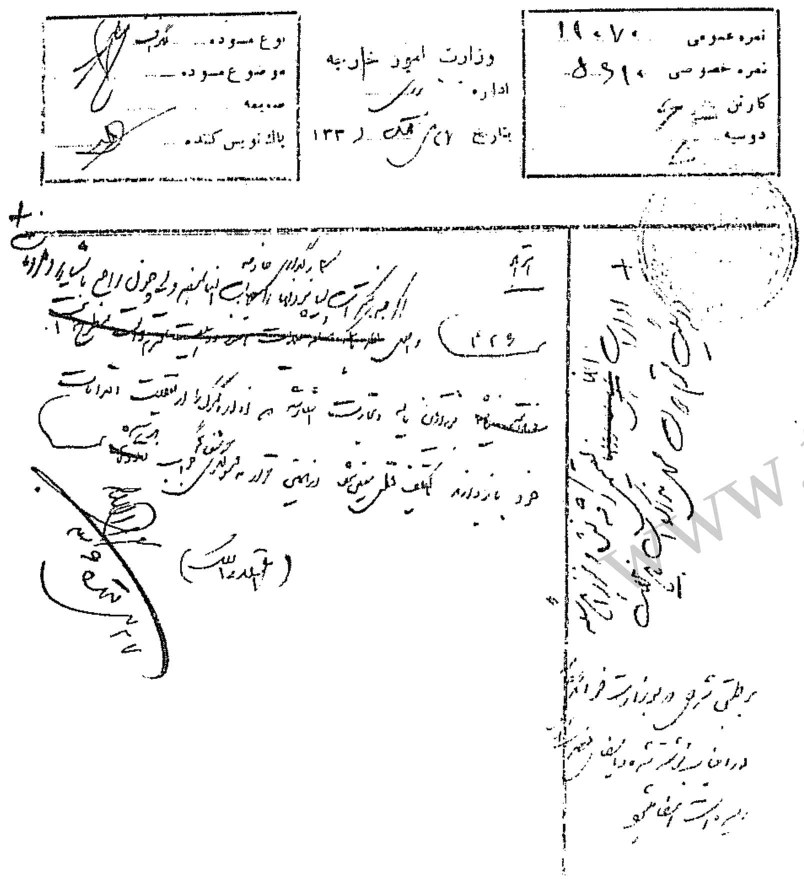
استرآباد ـ کارگزاری خارجه

نمره ۴۲۶ واصل، اگرچه کنترات لیانزوفها را دولت الغا نموده؛ ولی چون راجع به اشیا و ملزومات ادارات آنها تصمیمی گرفته نشده و هنوز این مسئله در هیئت محترم دولت، محل مذاکره است به این جهت به وزارتین مالیه و تجارت اشعار شد که اداره گمرک را در تعقیب اقدامات خود باز دارند تا تکلیف قطعی معین شود. از همین قرار به قنسولگری شفاهاً جواب بدهید[۱]. نمره. امضاء: نصیرالدوله، ۲۷ ذی‌قعده ۳۶ (اعتلاءالملک)

حاشیه:

ـ برطبق شرحی که به وزارت فواید عامه در این باب نوشته شده و به امضای حضرت اشرف رسیده است امضا می‌شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۵.

شماره سند: ۱۹۹

فرستنده: لیانازوف

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: شیلات بحر خزر و لیانازف

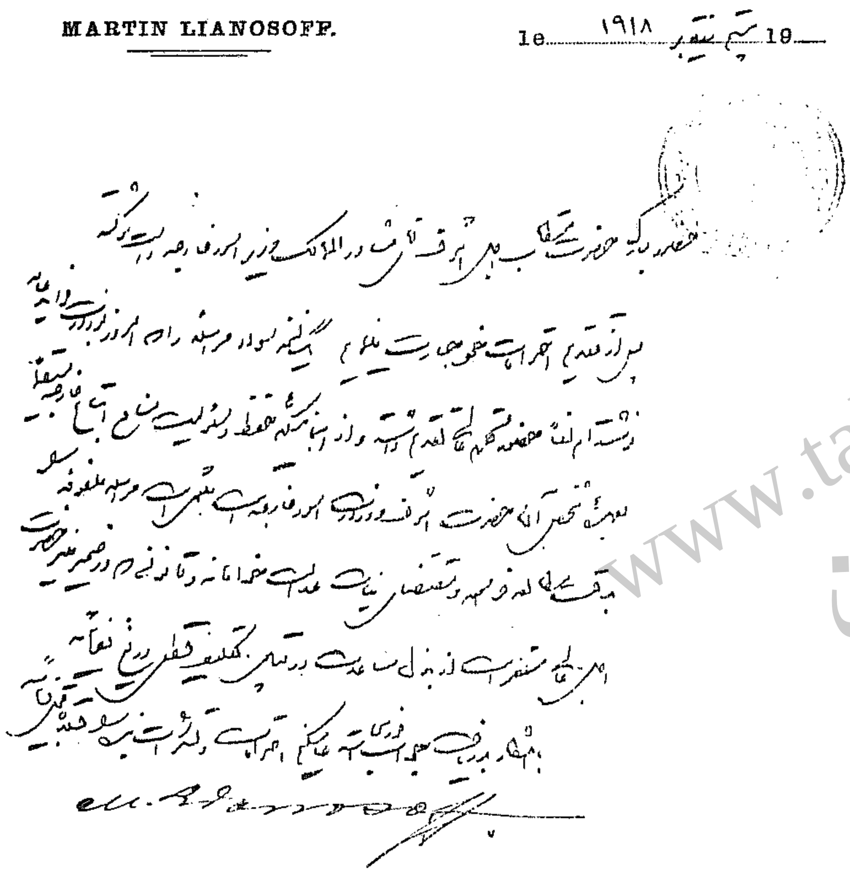
تاریخ: ۱۹ سپتامبر ۱۹۱۸ (۲ ذیحجه ۱۳۳۶)

نمره: ـــ

حضورمبارک حضرت‌مستطاب اجل‌اشرف آقای مشاورالممالک وزیر امورخارجه دامت شوکته

پس از تقدیم احترامات خود جسارت می‌نمایم یک نسخه سواد مراسله[ای] را که امروز به وزارت فواید عامه نوشته‌ام لفاً حضور محترم عالی تقدیم داشته و از آنجایی که حفظ و مسئولیت منافع اتباع خارجه مستقیماً به عهدهٔ شخص آن حضرت اشرف و وزارت امورخارجه است، متمنی است مراسله ملفوفه را به دقت مطالعه فرموده و مقتضای نیات عدالت خواهانه و قانونی که در ضمیر مُنیر حضرت اجل عالی مستتر است از بذل مساعدت در تعیین تکلیف قطعی دریغ نفرمایید. با انتظار به دریافت جواب فوری استدعا می‌کنم احترامات و تشکرات بنده را قبلاً قبول فرمایید. امضاء: مارتین لیانازف[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۳.

شماره سند: ۲۰۰

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: فروش سه سهم از سهام لیانازف به حاج معین‌التجار بوشهری

تاریخ: ۲۵ سپتامبر ۱۹۱۸ (۸ ذیحجه ۱۳۳۶)

نمره: ـــ

طهران ۲۵ شهر سپتامبر سنه ۱۹۱۸

من‌امضاء کنندهٔ ذیل مارتین گورگیچ لیانازف به موجب این ورقه اظهار وتأیید می‌نماید که در این تاریخ فروختم به آقای حاج معین التجار بوشهری، سه سهم از اسهامی که متعلق به شخص این جانب و در عمل شیلات سواحل بحر خزر، ازکلیه یکصد سهم که دارا هستم، ابتدا از رودخانه آستارا تا رودخانه اترک امتداد دارد با اثاثیه متعلقه این سه سهم از قبیل کشتی، کرجی، عمارات ملزومات و غیره[1] بدون استثنا. شرحی مطابق صورت دفاتر غره ژانویه سنه ۱۹۱۷ خودمان.

قیمت سه سهم از یک صدسهم مزبور را از آقای حاج معین‌التجار بوشهری تماماً دریافت کردم. بنابراین، آقای حاج معین التجار بوشهری سه سهم از یکصد سهم عمل شیلات مرقوم در فوق با اثاثیه آن و نیز در نفع و ضرر آن سهیم و شریک این جانب هستند[2]. محل امضاء لیانازوف بررسی در موقا قلمی شده است.

در صحت این معامله شهادت دارم. ترجمه فارسی مطابق است با آنچه روسی نوشته شده است. مدیر تجارتخانه طومانیانس: الکساندر طومانیانس.

سواد مطابق اصل است.

---

۱. تکرار شده است.

۲. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۴.

Г.Тегеранъ.25 Сентября,/ 8 Октября/ 1918 года.

Я,нижеподписавшійся,Мартинъ Георгіевичъ ЛІАНОЗОВЪ,настоящимъ объявляю и подтверждаю,что сего числа продалъ Ага Хадии Муинъ Туджаръ Бушери три пая/3%/изъ ста, изъ принадлежащихъ лично мнѣ въ дѣлѣ Персидскихъ рыболовныхъ промысловъ,расположенныхъ по южному побережью Каспискаго моря отъ рѣки Астары до рѣки Атрека,и заключающимся въ инвентарѣ,а именно,въ баркасахъ,лодкахъ,припасахъ,постройкахъ и въ прочемъ имуществѣ безъ исключенія согласно, книгъ,заключенныхъ по балансу на I-ое Января 1917 года.За означенные три пая /3%/ изъ ста стоимость отъ Хадии Муинъ Туджаръ Бушери полностью получилъ.Такимъ образомъ Хадии Муинъ Туджаръ Бушери въ трехъ паяхъ /3%/изъ ста въ вышеозначенномъ рыболовномъ предпріятіи съ инвентаремъ,а также въ прибыляхъ и убыткахъ является участникомъ.-

ПОДПИСЬ:Мартинъ Георгіевичъ Ліанозовъ.

Подпись:А.Ту—ніансъ.

Россійская Миссія въ Персіи симъ съ приложеніемъ казенной печати и со внесеніемъ въ книгу актовъ подъ № 169 удостовѣряетъ подлинность предстоящей на семъ обязательствѣ подписи русскаго гражданина Мартина Георгіевича Л І А Н О З О В А .Взыскано по ст.7 г тарифа консульскихъ пошлинъ рублей 4-25.Г.Тегеранъ,Декабря 28-го дня 1918 года.

За завѣдующаго Консульскою

Частью Россійской Миссіи въ Персіи:Подпись:Н.Кирсановъ.

Марокъ и Печать:Россійская Миссія въ Тегеранѣ

Г.Тегеранъ.

شماره سند: ۲۰۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت فواید عامه

موضوع: مزایده شیلات بحر خزر

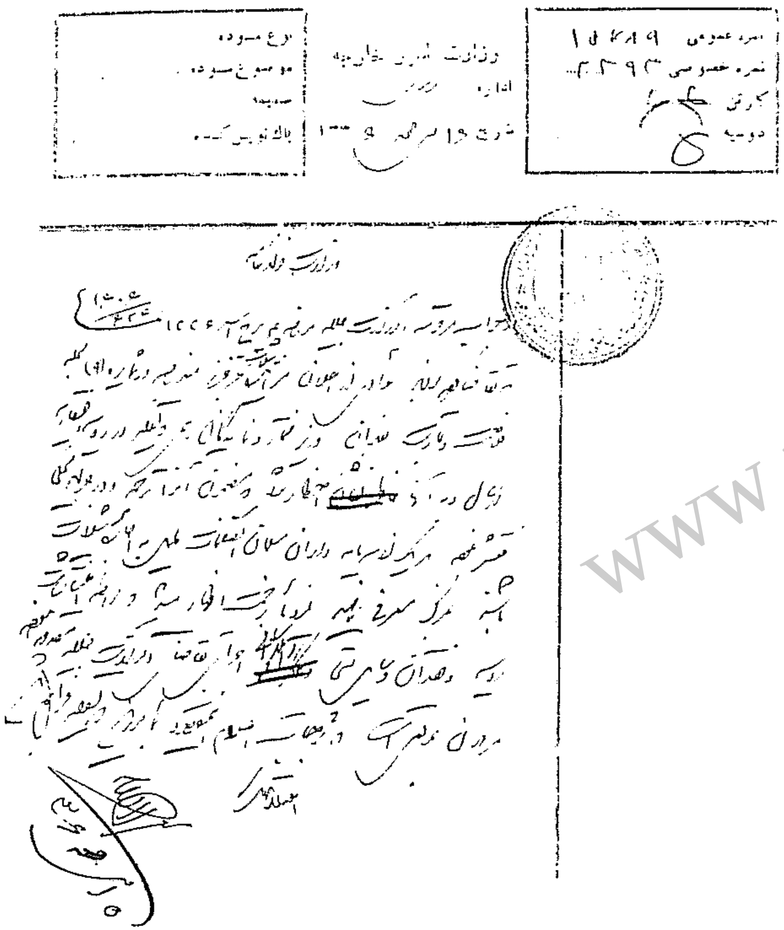
تاریخ: ۱۶ ذی‌حجه ۱۳۳۶

نمره: ۱۵۷۸۹/۲۳۹۳

وزارت فواید عامه

در جواب مرقومه آن وزارت جلیله مورخه ۴ برج اسد ۱۳۳۶ نمره ۱۶۰۶/۶۲۶ که تقاضا کرده بودند سوادی از اعلان مزایده شیلات بحرخزر مندرجه در شماره (۹) مجلهٔ فلاحت و تجارت به عنوان وزیر مختار و نمایندگان رسمی دولت علیه در روسیه و قفقازیه ارسال و به آنها اخطار شود که مضمون آنرا ترجمه و در جراید محلی منتشر نموده هریک از سرمایه داران مسلمان آن صفحات مایل به اجارهٔ شیلات باشند به مرکز معرفی نماید. لزوماً به زحمت اظهار می‌شد که به واسطهٔ اغتشاشات روسیه و فقدان وسایل پستی و تلگرافی اجرای تقاضای آن وزارت جلیله مقدور نبوده مرهون به موقعی است که موجبات اعلام این مقصود به مأمورین دولت علیه فراهم باشد[1]. اعتلاء الملک. امضاء: نصیرالداله، ۱۵ ذی‌حجه ۳۶

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۵.

نمره عمومی ۱۵۷۸۹
نمره خصوصی ۲۳۹۳
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
تاریخ ۱۶ ذیحجه ۱۳۳۶
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده
وزارت فواید عامه

شماره سند: ۲۰۲

فرستنده: لیانازوف

گیرنده: وزارت فواید عامه

موضوع: شیلات بحر خزر و لیانازوف

تاریخ: ۲۶ ذی‌حجه ۱۳۳۶

نمره: ـــ

وزارت جلیله فواید عامه و تجارت و فلاحت

اینک متجاوز از سه ماه است که در طهران متوقف و در این مدت پیشنهادهای متوالیه کتبی راجع به شیلات بحرخزر به وزارت جلیله فواید عامه و هیئت محترم وزرای عظام و وزارت جلیله امورخارجه تقدیم داشته و تاکنون به دریافت هیچ گونه جوابی نائل نگشته‌ام. اکنون در تحت تأثیر وضعیات ناگوار و خسارات زیادی که از رویه بی‌اعتنایی اولیای دولت علیه به این جانب و لیانازوف‌ها متوجه گشته با کمال تأثر خود را ناچار در اعتراض و اظهار تعجب از ادامهٔ بی‌تکلیفی دیده و برای تعیین تکلیف قطعی این آخرین مراسله را نوشته، در صورتی که باز به طفره و تعلل بگذرد تمام مسئولیت خسارات و صدمات وارده مستقیماً متوجه به وزارت فواید عامه و به عهدهٔ اولیای دولت علیه ایران خواهد بود. به طوری که بر وزارت فواید عامه معلوم است موقع و فصل عملیات ماهی‌گیری رسیده و از طرفی عدهٔ زیادی که متجاوز از چندین هزار نفر عمله ایرانی و اهالی که در خدمت ماهی‌گیری هستند به واسطهٔ بی‌تکلیفی حیران و از وحشت قطع شدن یگانه وسیله حیاتشان گرفتار سرگردانی و پریشانی شده‌اند. چندین ملیون سرمایه و تأسیسات لیانازوف‌ها نیز دستخوش خسارت گردیده، به علاوه، ضررهای وارده از بی‌تکلیفی رو یه خارج از ترتیب و قانون دولت راجع به حکم غیرقانونی منع صدور مال‌التجاره‌های حاضر و موجودی لیانازوف‌ها که به گمرکات صادر شد به تنهایی چندین

کرور ضرر و خسارت آنی را سبب گردید که بالطبع مسئولیت جبران خسارات وارده متوجه اولیای دولت علیه می‌شود. با این مقدمات و سایر مسائلی که ذکرش فعلاً لزومی ندارد اگر حالت بی‌تصمیمی اولیای دولت علیه مداومت پیدا کند نه تنها وضعیات اداری لیانازوف‌ها را تهدید می‌کند، بلکه سبب متلاشی شدن تأسیسات چهل ساله[ای] که با صرف میلیونها تومان فراهم گشته و باعث از میان رفتن مهمترین پیشهٔ صنعتی و در نتیجه مایه پریشانی چندین هزار نفر عمله‌جات ایرانی خواهد گردید؛ بلکه یک سلسله صدمات و خسارات مادی و معنوی را متوجه دولت و مملکت ایران خواهد نمود و البته خاطر عدالت مظهر اولیای دولت علیه ایران رضایت نخواهد داد که از وضعیات هرج و مرج موقتی روسیه استفاده‌های غیر مشروعی کرده در وارد کردن خسارات زیادتر از آنچه تاکنون به لیانازوف‌ها و تأسیسات چهل ساله آنان وارد شده بذل جهد فرمایند.

برای همین مقصود و برای اینکه بیش از این سرمایه و تأسیسات لیانازوف‌ها دچار تهدید و خسارت نشود و چندین هزار ایرانی گرفتار سرگردانی نباشند، این جانب که در این قضایا شرکت اساسی و منافع زیادتر از سایر شرکا دارم از طرف شخص خود پیشنهاد ذیل را برای دفعه آخر تقدیم داشته و تأکیداً عرض می‌کنم که برای هرنوع مذاکره[ای] که مربوط به تأمین منافع دولت علیه و مملکت ایران باشد حاضر خواهم بود. نکته[ای] را هم که لازم می‌دانم خاطرنشان کنم این است که هیچ سرمایه داری حاضر نمی‌شود چندین میلیون سرمایه خود را برای مدت و سنوات کم معطل کرده به مصرف برساند و از آنجایی که خیال توسعهٔ دایره تأسیسات شیلات را در نظر دارم (که در نتیجه فواید آن باز عاید خزانه دولت واهالی مملکت خواهد گشت) مدت کنترات را زیاد کرده و برای اطمینان خاطر وزارت فواید عامه و ابراز خلوص عقیدت خود صرف نظر از وجوه نقد مال‌الاجاره، دولت را در منافع خالص شریک و سهیم قرار می‌دهم. با این شرایط نه تنها حالیه، بلکه پس از خاتمه جنگ هم هیچ سرمایه‌داری نخواهد توانست با بیشتر از این مساعدت با دولت علیه اجاره و امتیاز ـ شیلات را عهده‌دار شود.

در خاتمه پس از تقدیم احترامات خود انتظار مساعدت حقه وزارت فواید عامه و هیئت وزرای عظام در تعیین تکلیف قطعی و دریافت جواب فوری پیشنهاد خود را ذیلاً تقدیم می‌دارم.

پیشنهاد راجع به اجاره شیلات بحرخزر در مدت سی‌سال که این جانب شخصاً پیشنهاد می‌نمایم.

فصل اول ـ کلیه مال‌الاجاره سنه ۱۹۱۸ شیلات پس از امضای قرارداد ذیل فوراً به وزارت فواید عامه تأدیه خواهد شد.

فصل دویم ـ مدت قرارداد اجاره شیلات بحر خزر سی سال خواهد بود. از غره کتابر روسی ۱۹۱۸ تا آخر سپتامبر ۱۹۴۸.

فصل سوم ـ کلیه مبلغ مال‌الاجاره از بابت شیلات بحر خزرکه این جانب تأدیه آن را در عرض مدت سی‌سال به عهده می‌گیرم، مبلغ چهارده کرور و پنجاه هزار تومان رایج ایران خواهد بود از قرار تفصیل ذیل:

۱ ـ پنج سال اول، هشتصد هزار تومان از قرار سالی یکصد و شصت هزار تومان.

۲ ـ پنج سال دویم، نهصدوپنجاه هزار تومان از قرار سالی یکصد ونود هزار تومان.

۳ ـ پنج سال سوم، دوکرور ویکصد هزار تومان از قرار سالی دویست وبیست هزار تومان.

۴ ـ پنج سال چهارم، دوکرورودویست وپنجاه هزارتومان ازقرارسالی دویست‌وپنجاه هزارتومان.

۵ ـ پنج سال پنجم، دوکرور وچهارصد هزار تومان از قرار سالی دویست وهشتاد هزار تومان.

۶ ـ پنج سال ششم، سه‌کرور و پنجاه هزار تومان از قرار سالی سیصد وده هزار تومان.

فصل چهارم ـ به علاوه، وجوه نقد مال‌الاجاره مذکوره در فوق، صدی‌بیست‌ودو از کلیه منافع خالص عملکرد شیلات بحر خزر به موجب دفاتر اداری به خزانهٔ دولت علیه تقدیم خواهد شد.

فصل پنجم ـ در موقع امضای این قرارداد و تبادل اسناد این جانب حاضر خواهم بود در موضوع تأدیه یک مبلغ معین وجه نقد از بابت مال الاجاره سنوات آتیه به طور آوانس با اولیای وزارت فواید عامه داخل مذاکره شوم.

پس از تقدیم پیشنهادات فوق برای تأکید تکرار می‌نمایم که هرگاه اولیای دولت علیه در فصول و مواد فوق نظریاتی داشته باشند و یا پیشنهادهای جدی قابل اعتماد دیگری را دریافت دارند، این جانب برای مذاکره وتبادل فکر و تعاطی نظریاتی که متضمن منافع دولت باشد حاضر خواهم بود. امضاء[1]: مارتین لیانازوف

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۳.

MARTIN LIANOZOFF
مارطین لیانازوف

[illegible] ۱۳۳۶ ... ۱۹۱۸

[illegible]

[illegible]

[illegible] ... تقدیم میدارم

پیشنهاد راجع به اجاره شیلات بحر خزر در بیست سال

(از این جانب [illegible])

فصل اول — کلیه ... ۱۹۱۸ شیلات ... [illegible]

فصل دوم — مدت قرارداد اجاره شیلات بحر خزر بیست سال خواهد بود از ... ۱۹۱۸ ... ۱۹۳۸

فصل سوم — کلیه مبلغ مال الاجاره از بابت شیلات بحر خزر ... در ظرف بیست سال ... [illegible] ... هزار تومان ... خواهد بود از قرار تفصیل ذیل:

۱- قسط اول ... [illegible] ... هزار تومان از قرار سالی ... هزار تومان

۲- قسط دوم ... [illegible] ... هزار تومان از قرار سالی ... هزار تومان

۳- قسط سوم ... [illegible] ... هزار تومان از قرار سالی ... هزار تومان

۴- قسط چهارم ... [illegible] ... هزار تومان از قرار سالی ... هزار تومان

۵- قسط پنجم ... [illegible] ... هزار تومان از قرار سالی ... هزار تومان

۶- قسط ششم ... [illegible] ... هزار تومان از قرار سالی ... هزار تومان

فصل چهارم — [illegible] ... شیلات بحر خزر ... [illegible] ... تقدیم خواهم نمود.

فصل پنجم — [illegible]

[illegible]

شماره سند: ۲۰۳

فرستنده: خوشتاریا

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: نفت شمال

تاریخ: ۲۰ جمادی‌الثانی ۱۳۳۶

نمره: ۶۱/۱

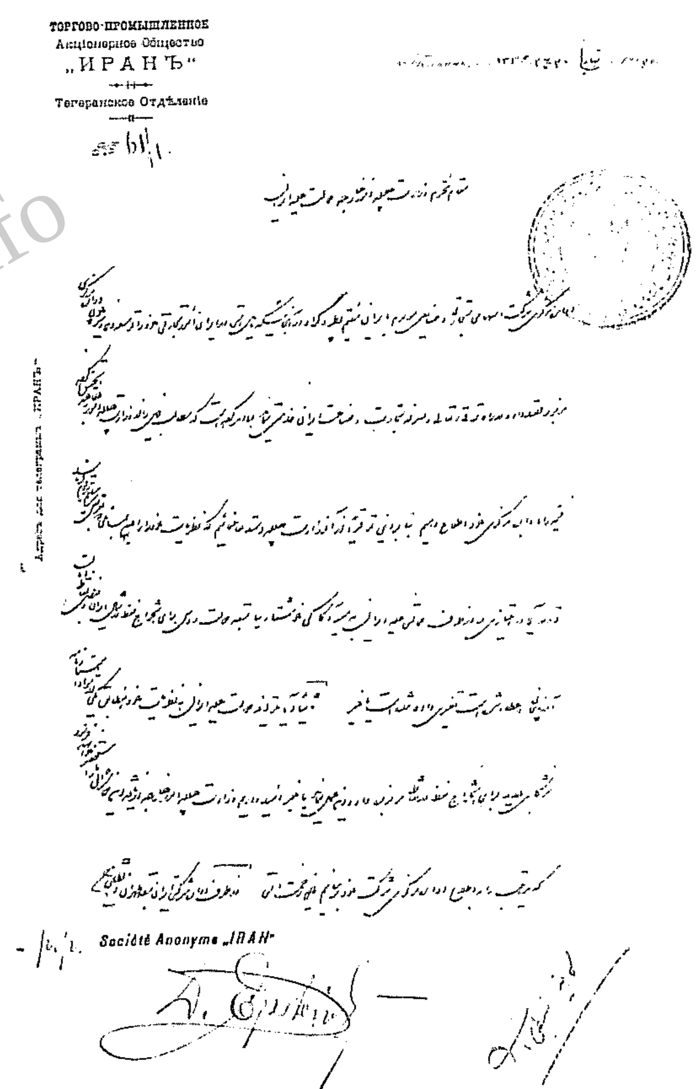
مقام محترم وزارت جلیله امورخارجه دولت علیه ایران

اداره مرکزی شرکت اسهامی تجارتی و صنایعی موسوم به ایران مقیم پطروگراد از آنجایی که مایل است در ایران امور تجارتی خود را توسعه دهد و نیز چون اداره مرکزی مزبور قصد دارد در راه ترقی و تعالی و صرفه تجارت و صناعت ایران خدمتی نماید به ما امر کرده است که مطالب ذیل را از وزارت جلیله امورخارجه تحقیق کرده، نتیجه را به ادارهٔ مرکزی خود اطلاع دهیم. بنابراین، توقیراً از آن وزارت جلیله استدعا می‌نماییم که نظریات خود را راجع به مسائلی که به عرض می‌رسانیم مرقوم فرمایند؛ اولاً آیا در امتیازی که از طرف دولت علیه ایران به مسیو آکاکی خوشتاریا تبعه دولت روس برای استخراج نفط [نفت] در شمال ایران و بعضی نقاط ایالت آذربایجان اعطا شده است تغییری داده شده است یا خیر، ثانیاً آیا می‌تواند دولت علیه ایران به نظریات خود و مطابق یکی از مواد امتیازنامه شرکای جدید برای استخراج نفط در نقاط مزبوره وارد این عمل نماید یا خیر. امیدواریم وزارت جلیله امورخارجه از نتیجه این دو سئوال ما را مستحضر خواهند فرمود که مراتیب [مراتب] را به اطلاع اداره مرکزی شرکت خود برسانیم. زیاده زحمت است. از طرف اداره شرکت ایران تبعه طهران[1]. آلتونین امضاء

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۱۲.

حاشیه:

ـ کابینه ضبطی است.

ТОРГОВО-ПРОМЫШЛЕННОЕ
Акціонерное Общество
„ИРАНЪ"
Тегеранское Отдѣленіе

Société Anonyme „IRAN"

شماره سند: ۲۰۴

فرستنده: سفارت ایران در برلن

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: واگذاری امتیاز معادن شمال از سوی خوشتاریا به انگلیسیها (سواد)

تاریخ: ۲۵ رجب ۱۳۳۶

نمره: ۱۲۴۵

از برلن

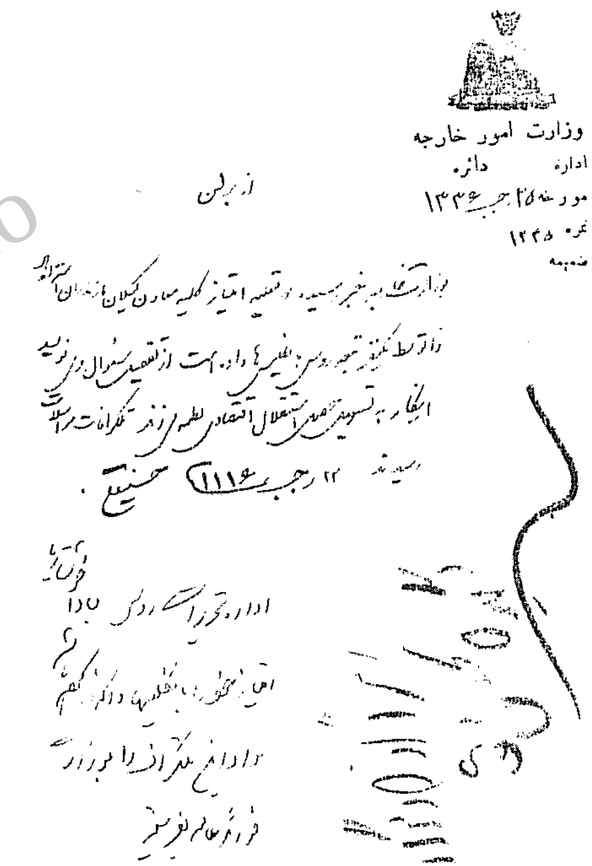
به وزارت خارجه خبر رسیده دولت علیه امتیاز کلیه معادن گیلان، مازندران، استرآباد را توسط یک نفر تبعه روس به انگلیسها داده است. از تفصیل سئوال و می‌نویسد این کار به تسهیل حصول استقلال اقتصادی لطمه می‌زند. تلگرافات مراسلات رسیدند. ۲۲ رجب، نمره ۱۱۱۶، حسینقلی[۱].

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس، مبادا خوشتاریا امتیاز خود را به انگلیسها واگذار کرده باشد. سواد این تلگراف را به وزارت فواید عامه بفرستید.

ـ رمزاً از کارگزار گیلان تحقیق شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۹.

شماره سند: ۲۰۵

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه

موضوع: واگذاری امتیاز معادن شمال از سوی خوشتاریا به انگلیسیها

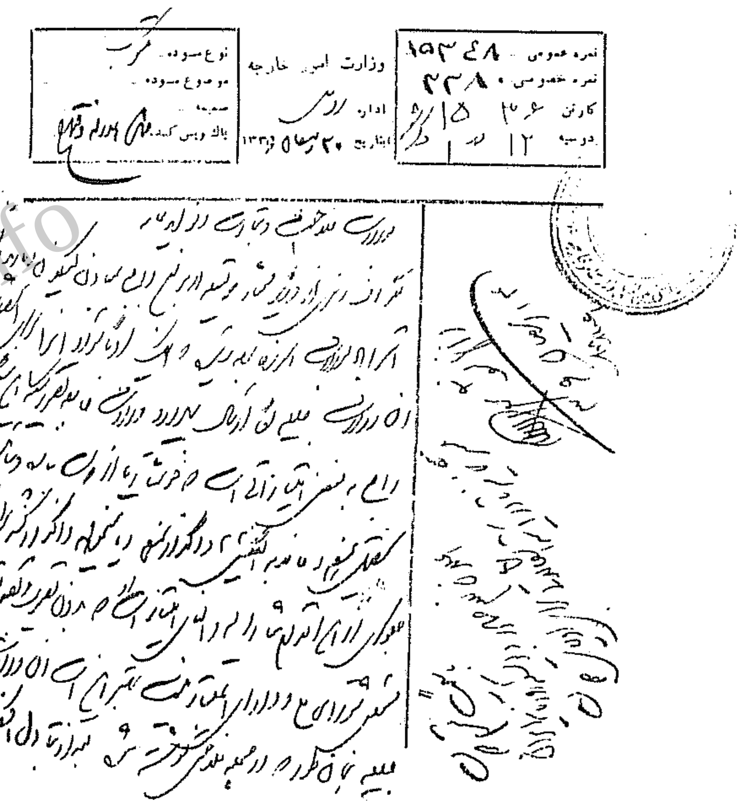
تاریخ: ۲۰ رمضان ۱۳۳۶

نمره: ۱۵۳۴۸/۳۳۸۰

به وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه

تلگراف رمزی از وزیر مختار دولت علیه از برلن راجع به معادن گیلان و مازندران و استرآباد به وزارت امورخارجه رسیده که اینک لزوماً سواد آنرا برای استحضار آن وزارت جلیله لفاً ارسال می‌دارد. وزارت خارجه تصور می‌کند این مسئله راجع به بعضی امتیازاتی است که خوشتاریا از دولت به پاره[ای] وسایل تحصیل نموده و حالا به انگلیسها واگذار نموده و یا می‌خواهد واگذار کند. برای جلوگیری از این اقدام مشارالیه و الغای امتیازات او که بدون تصویب و تصدیق مجلس شورای ملی و دارای اعتبار نیست. بهتر این است آن وزارت جلیله همان طور که در مجلهٔ فلاحتی نوشته شده بعد از تبادل افکار با هیئت محترم دولت اعلان لازم صادر و به وسیله روزنامه ایران منتشر نمایند تا در آتیه اشکالاتی برای اولیای دولت فراهم نشود[1]. امضاء: نصیرالدوله، ۱۴ رمضان ۳۶. اعتلاء الملک.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۹.

شماره سند: ۲۰۶

فرستنده: کارگزاری ماکو

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: راه‌آهن ماکو و تخلیه این شهر از نظامیان روس

تاریخ: ۸ جدی ۱۳۳۶ (۱۴ ربیع‌الاول ۱۳۳۶)

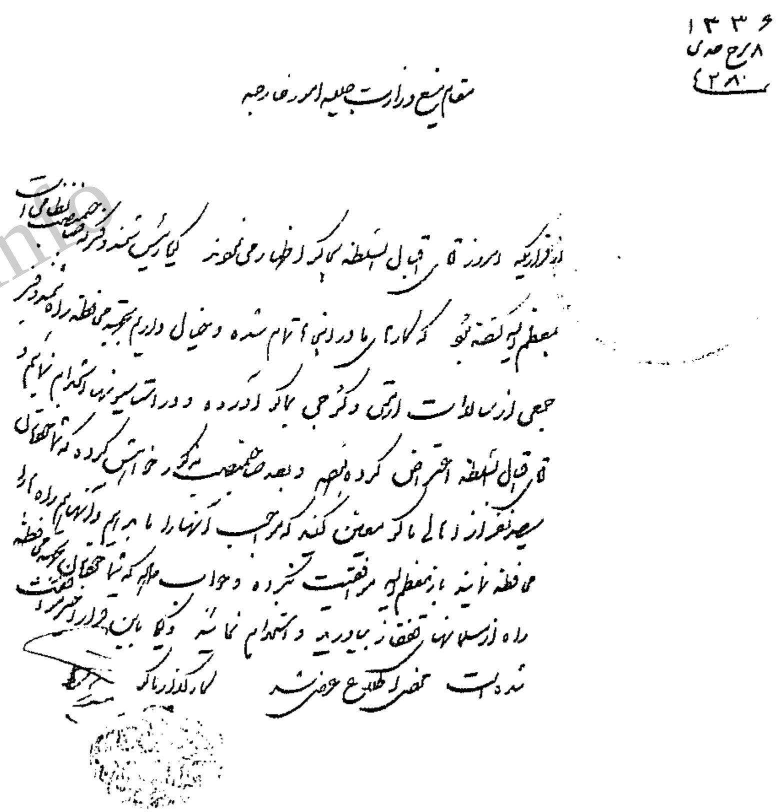
نمره: ۲۸۰

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

از قراری که امروز آقای اقبال السلطنه به چاکر اظهار می‌نمودند گویا رئیس تمندوفر که صاحب منصب نظامی است به معظم‌الیه گفته بود که کارهای ما در اینجاها تمام شده و خیال داریم به جهت محافظت راه تمندوفر جمعی از سالدات ارمنی و گرجی به ماکو آورده و در استاسیونها استخدام نماییم و آقای اقبال السلطنه اعتراض کرده بود و بعد صاحب منصب مذکور خواهش کرده که شما خودتان سیصد نفر از اهالی ماکو معین کنید که مواجب آنها را ما بدهیم و آنها هم راهها را محافظت نمایند. باز معظم‌الیه موافقیت [موافقت] نکرده و جواب داده که شما خودتان به جهت محافظت راه ازمسلمانهای قفقاز بیاورید و استخدام نمایید و گویا به این قرار اخیر موافقت شده است. محض اطلاع عرض شد. کارگزار ماکو، میرزاآقا[1]. امضاء. سجع مهر: کارگزاری مهام ماکو

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۳۴.

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

شماره سند: ۲۰۷

فرستنده: کارگزاری ماکو

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: حفاظت راه آهن جلفاماکو

تاریخ: ۱۹ جدی (۲۵ ربیع‌الاول) ۱۳۳۶

نمره: ۳۶

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

گویا آقای اقبال السلطنه خفیاً در فکر این است که محافظه راه آهن را به عهده خود گرفته و محافظین راه را از شاه تختی الی حدود عثمانی از اهالی ایران استخدام نماید و گویا مأمورین تمندوفر که از سالدات و صاحب منصب روس بودند در استاسیونها خواهند ماند. عجبتر اینکه متوالیاً در اکثر شبها در اندرون خود با قونسول روس خلوت کرده و مذاکره محرمانه می‌نمایند و خیلی کوشش می‌نمایم که بلکه از مذاکره و افکار آنها اطلاعی به هم رسانم. بدبختانه هنوز نتوانسته‌ام به مقصود خود موفق شوم. همین قدر استدعا دارم که اینگونه راپورتهای چاکر را مکتوم دارند که اسباب صدمه به چاکر فراهم نیاید. البته من‌بعد از ملاقات و مذاکره آنها کسب اطلاع نموده و به عرض خواهم رسانید. انشاءالله تعالی. کارگزار ماکو[1]. سجع مهر

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس به توسط کارگزاری کل به ایالت آذربایجان این مطلب را رمزاً تلگراف نمایید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۳۴.

۱۳۳۶
۱۹ [illegible]
نمره ۳۶ [illegible]

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

[illegible] راه آهن [illegible]

از شاه تخت الی حدود عثمانی [illegible] ایران [illegible]

سالدات و صاحب منصب روس [illegible]

[illegible] با قونسول روس [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] اطلاع [illegible]

کارگذار ماکو [illegible]

اداره تحریرات روس

توسط کارگذاری [illegible] آذربایجان

این مطلب را [illegible]

شماره سند: ۲۰۸

فرستنده: کارگزاری ماکو

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: راه‌آهن ماکو و تخلیه ماکو از نظامیان روس

تاریخ: ۸ حوت ۱۳۳۶ (۱۴ جمادی‌الاول ۱۳۳۶)

نمره: ۶۷

چون آخرین قافلهٔ بقیه صاحب منصب و افراد نظامیه و مأمورین خط تمندوفر که در بایزید عثمانی در شهر ماکو بوده‌اند این دو سه روزه تماماً به روسیه مراجعت می‌نمایند و از این طرف قطع علاقه خواهند کرد. چنانچه قونسول روس مقیم ماکو هم به عنوان اینکه همهٔ قشون از اینجا رفتند و عجالتاً برای قونسولگری کاری نمانده و من هم در این جا محافظ ندارم. به این ملاحظات همهٔ اسبابهای قونسولگری و اشیاءهای قونسول سابق راکه در اینجا مانده دیروز تماماً سیاهه کرده و به طریق امانت به آقای اقبال السلطنه تسلیم نمود. قونسول مشارالیه تصمیم کرده که برود در نخجوان اقامت نماید و هرچه امورات راجع به ماکو را از آنجا به ادارهٔ کارگزاری و حکومت ماکو مخابره نماید و مشارالیه با این جمعیت نظامیه باالاتفاق [بالاتفاق] به نخجوان خواهد رفت و غیر از آن ادارهٔ اتتابت نظامی ماکو هم همه موجودی نظامیه راکه در اتتابت بود با دویست‌وسی قبضه تفنگ مختلف وادوات سائره را به موجب سیاهی در نزد آقای اقبال السلطنه امانت گذاشته و سند گرفتند و این دوسه روزه عزیمت می‌نمایند. با این حال که اینها همه می‌روند و دارندار خود را در ایران ترک می‌نمایند و خط راه تمندوفر به حکومت ماکو ترک و تسلیم می‌نمایند؛ خوانین جوان ماکو آتیه را ملاحظه نمی‌نمایند، چنانچه یک هفته قبل راپرت کرده‌ام، خوانین مذکور قدری از لوازمات و موجودات استاسیون قصبه ماکو را غارت کردند و تفنگهای خدمهٔ راه را ضبط نمودند که اخیراً آقای اقبال السلطنه چند عدد از آن تفنگها استرداد و به مأمورین روس تسلیم کردند و غیر از آن بعضی جُهلا از سرقبرهای سالداتهای مقتول و فوت

شده صلیبهای چوبی را برده و سوزانیدند و چند روز قبل اهالی ماکو مصمم بوده‌اند که به محلهٔ ارامنه هجوم نمایند کیفیت را قونسول روس شفاهاً به بنده خبر داد و جلوگیری را خواهش نمود. فدوی در نزد آقای اقبال السلطنه اقدامات لازمه کرده چندین نفر تفنگچی برای محافظه به محله ارمنی‌ها فرستاده و خودم نیز با تجار و ریش سفیدان ماکو شبانه ملاقات کرده و منع و جلوگیری جهلا را از تجار خواهش کردم و قول گرفتم و بحمدله [بحمدالله] حال چهار روز است که وقوعاتی نشده است. امیدوارم که از هر جهت از اهالی جلوگیری شود. ولی نوکر مآبها قیامت می‌نمایند و هر روز از ماکو الی شاه تختی در ارض [عرض] راه از استاسیونهای راه تمندوفر آهن‌آلات و تخته و اخشاب را غارت کرده و می‌برند. شش روز قبل رئیس کل راه آهن ماکو و بایزید مقیم شاه تختی به ماکو وارد و دو شب به آقای اقبال‌السلطنه مهمان بوده و در بین خودشان با آقای اقبال السلطنه مذاکره کرده و مقاوله نامه نوشته و خط آهن را از حدود کنار ارس الی حدود عثمانی محافظه راه را به حکومت ماکو تودیع نموده بوده، بعد از ختم عمل محض اینکه چاکر نیز مطلع باشم فدوی را هم به مجلس خودشان دعوت کردند و مقاوله نامه را که عبارت از پنج شش بند تنظیم کرده بودند به بنده نشان دادند و خواندم و خلاصه آن این است که عرض می‌نماید. (محافظهٔ این راه آهن ماکو را از حدود شاه تختی الی حدود خاک بایزید به آقای‌اقبال السلطنه واگذار و همهٔ استاسیونها را با همهٔ اسباب و ادوات موجوده به آقای اقبال السلطنه موقتاً واگذار نمودم و آقای اقبال السلطنه نیز محافظت تمام این راه و استاسیونها را قبول نمودند و رئیس راه آهن نیز متعهد می‌شود که مواجب معینه عموم محافظین این خط و دو نفر نایب و یک نفر رئیس و یک نفر معاون و چندین نفر سواری را در اول هر ماه به آقای اقبال السلطنه پیشکی داده و پرداخت نماید و تا اینکه رئیس راه آهن به تفلیس رفته و کیفیت این راه را با رؤسای قفقاز مذاکره نماید و از آنجا هم با اولیای دولت علیه ایران در خصوص راه مخابره و قراری بدهند و یا اینکه به صور دیگر عمل این راه را به نتیجه برسانند و اگر در دادن حقوق مأمورین راه تعلل شود این مقاوله فسخ خواهد شد).

واین مقاوله نامه را طرفین مهر کرده به همدیگر ردوبدل نمودند و بعد از ختم این مقاوله

رئیس مشارالیه به طرف بایزید عزیمت نمود که عمل راه آهن خاک عثمانی را هم تأمین و نتیجه داده با افراد نظامیه روس به ماکو مراجعت و به روسیه عزیمت نمایند. هنوز مشارالیه از بایزید مراجعت نکرده و در صورتی که کیفیت تعویض راه به آقای اقبال السلطنه پنج روز است در همه جا اعلان شده، با این حال دیشب خبر آوردند که قریب هفت ورس‌خط تمندوفر در بین قراء (قره‌باغ و هندوار) تخریب و تخته‌های راه را قدری و دو عدد ریل آهن را کشیده و برده‌اند و حالا امروز قرار شده است که تا رئیس راه به ماکو وارد نشده یک نفر صاحب منصب فردا برود و این راه را تعمیر نماید و غیر از این خبر است که بعضی اکراد و اهالی به منصبت خود و بعضیها هم به تحریک خوانین به استاسیونها هجوم و اکثر بناها را خراب و آهن آلات و اخشاب را هرچه به دست‌شان می‌افتد و می‌برند.

از روز ورود الی حال، مکرر در زمان ملاقات به آقای اقبال السلطنه اظهار کرده‌ام که این راه آهن به دولت ایران ترک خواهد شد و باید به جدیت این راه را محافظت نمود چه فایده که به معظم الیه تأثیر نکرده و این گونه وقوعات ظهور می‌نماید و حالا نیز به مناسبت این گونه هجوم و نهب و غارت متوالیه به معظم‌الیه اظهار می‌نمایند که دوام این نهب غارت در آتیه ضررهای کلی به دولت وارد خواهد آورد و در ادعای خسارات ایرانیه برای اولیای دولت اسباب حرف و مشکلات فراهم خواهد آورد. به هر طور است باید که از این گونه تجاوزات جلوگیری کرده و این راه را محافظت نمایید. غیر از اینکه این شایعه دروغ است کسی جرأت ندارد و نمی‌توانند جسارتی نمایند، جواب دیگر نمی‌شنوم و حال آنکه این وقوعات روزبروز توالی و دوام می‌نمایند. محض اطلاع خاطر مبارک جسارت نمود. کارگزار ماکو[1]

حاشیه:

ـ اداره روس ـ نمره ۴۷۱۶ـ۲۸ جمادی الثانی ۳۶

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۳۴.

... کرده و دیگر نه وقوعات طهران [illegible] و حال ترتیبات دیگر هیچ جانب نظارت

... اظهار فرمایند که مردم این جانب نظارت در آتیه [illegible] میل دارند

خواهد آورد و در اداره‌های مخارجات در آتیه برای ادارهٔ دولت اسباب [illegible]

فراهم خواهد آورد به هر طور است باید که از دیگر نه تجاوزات جلوگیری کرده و [illegible]

ثانیه [illegible] این شایعه دروغ است کسی حرکت ندارد ولی [illegible]

جواب دیگری ندارم و حال که این وقوعات روز بروز ترقی [illegible]

خاطر مبارک جناب [illegible] کارگزار [illegible]

۲۴ [illegible] ۱۳۲۶

۹۰۶۹

۴۷۱۶

۲۸ [illegible]

[illegible]

شمارهٔ سند: ۲۰۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری آذربایجان

موضوع: حفاظت راه آهن جلفا ماکو

تاریخ: ۱۰ جمادی‌الثانی ۱۳۳۶

نمره: ۱۶۶

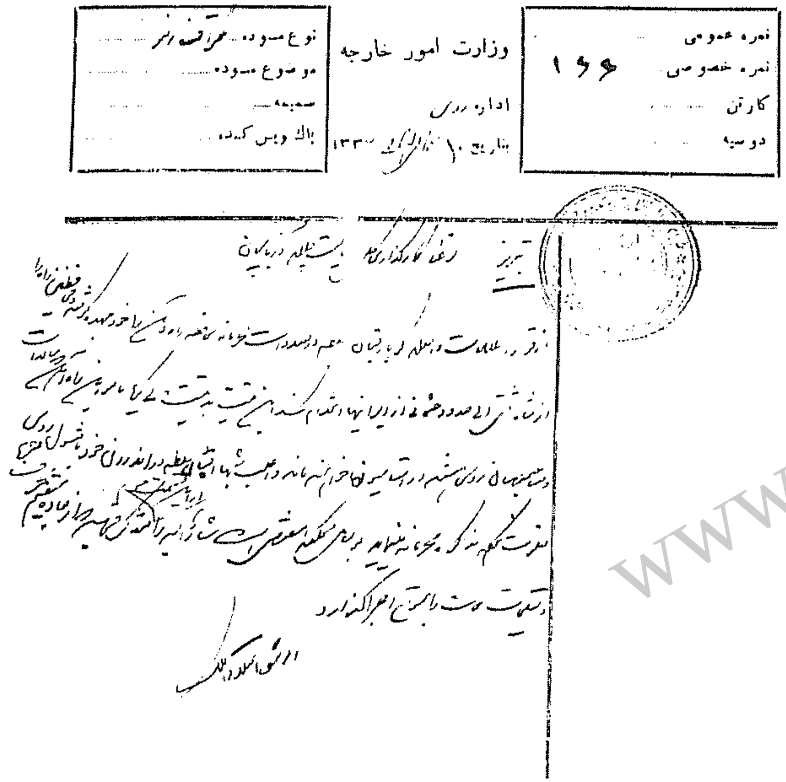
تبریز - توسط کارگزاری کل ایالت جلیله آذربایجان

از قرار اطلاعات واصله گویا اقبال السلطنه درصدد است محرمانه محافظه راه آهن را خود به عهده گرفته و محافظین راه را از شاه تختی الی حدود عثمانی از ایرانیها استخدام کند. این نیت بدنیست ولی گویا مأمورین راه آهن که سالدات و صاحب منصبان روسی هستند در استاسیونها خواهند ماند و اغلب شبها اقبال السلطنه در اندرون خود با قنسول روس خلوت کرده مذاکره محرمانه می‌نماید. به وسایل ممکنه مقتضی است مشارالیه را از این قسمت دوم متذکر فرمایید که از جادهٔ مستقیم منحرف نشده و تعلیمات دولت را به موقع اجرا گذارد.[۱]

حاشیه:

- رمز شود اعتلاء الملک

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۳۴.

وزارت امور خارجه

اداره روس

تاریخ ۱۰ جمادی‌الثانی ۱۳۳۶

نمره عمومی

نمره خصوصی ۱۶۶

کارتن

دوسیه

نوع مسوده

موضوع مسوده

ضمیمه

پاک ویس کننده

شماره سند: ۲۱۰

فرستنده: اداره گمرکات

گیرنده: وزارت مالیه

موضوع: قایق رانی در رودارس (سواد گزارش)

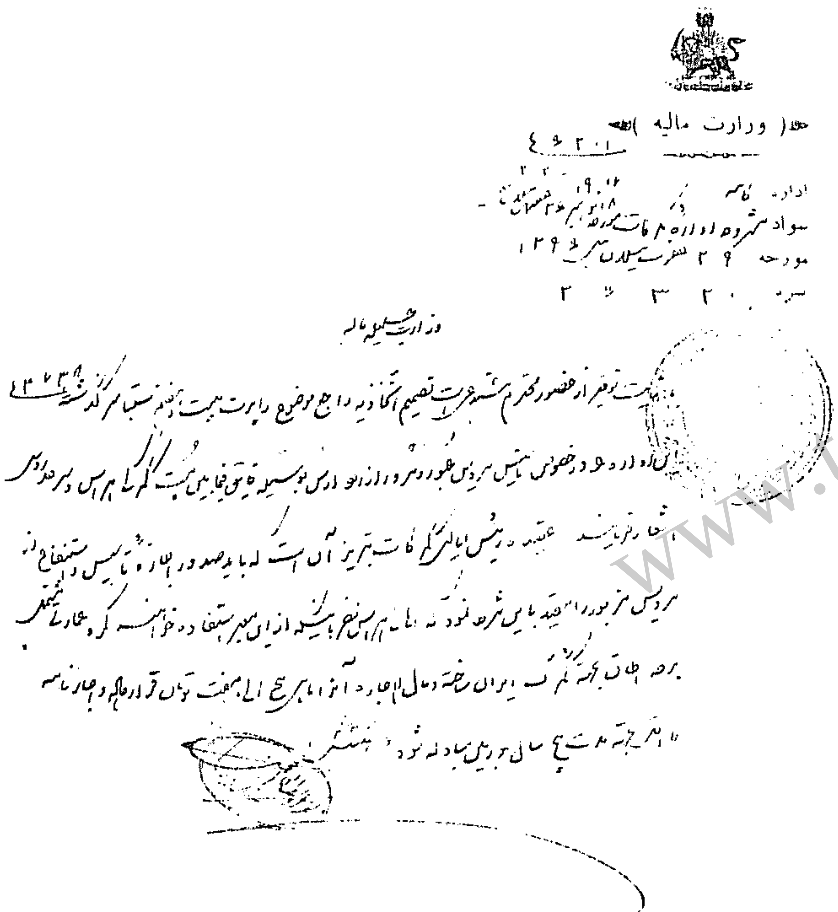
تاریخ: ۲۹ عقرب ئیلان ئیل ۱۲۹۶ (۲ صفر ۱۳۳۶ هـ. ق)

نمره: $\frac{۶۸۲}{۱۳۳۶}$ (۲۶۳۲)

وزارت جلیله مالیه

با نهایت توقیر از حضور محترم مستدعی است تصمیم اتخاذیه راجع به موضوع راپرت بیست و هفتم سپتامبر گذشته نمره ۴۷۳۸ این اداره را در خصوص تأسیس سرویس عبور و مرور از رود ارس به وسیله، قایق فی‌مابین پست گمرکی هراس و سرحد روس اشعار فرمایند. عقیده رئیس ایالتی گمرکات تبریز آن است که باید صدور اجازهٔ تأسیس و استنفاع از سرویس مزبور را مقید به این شرط نمود که اهالی هراس نظربه اینکه از این معبر استفاده خواهند کرد عمارتی مشتمل بر دو اتاق به جهت گمرک ایران ساخته و مال‌الاجارهٔ آنراماهی پنج الی هفت تومان قرار داده و اجاره نامه لااقل به جهت مدت پنج سال در بین مبادله شود. (هنس[1]). سواد مطابق اصل است، سجع مهر وزارت مالیه.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۳.

شماره سند: ۲۱۱

فرستنده: وزارت مالیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قایق رانی در رود ارس

تاریخ: ۶ قوس (۱۲ صفر) ۱۳۳۶

نمره: ۲۶۳۲۱

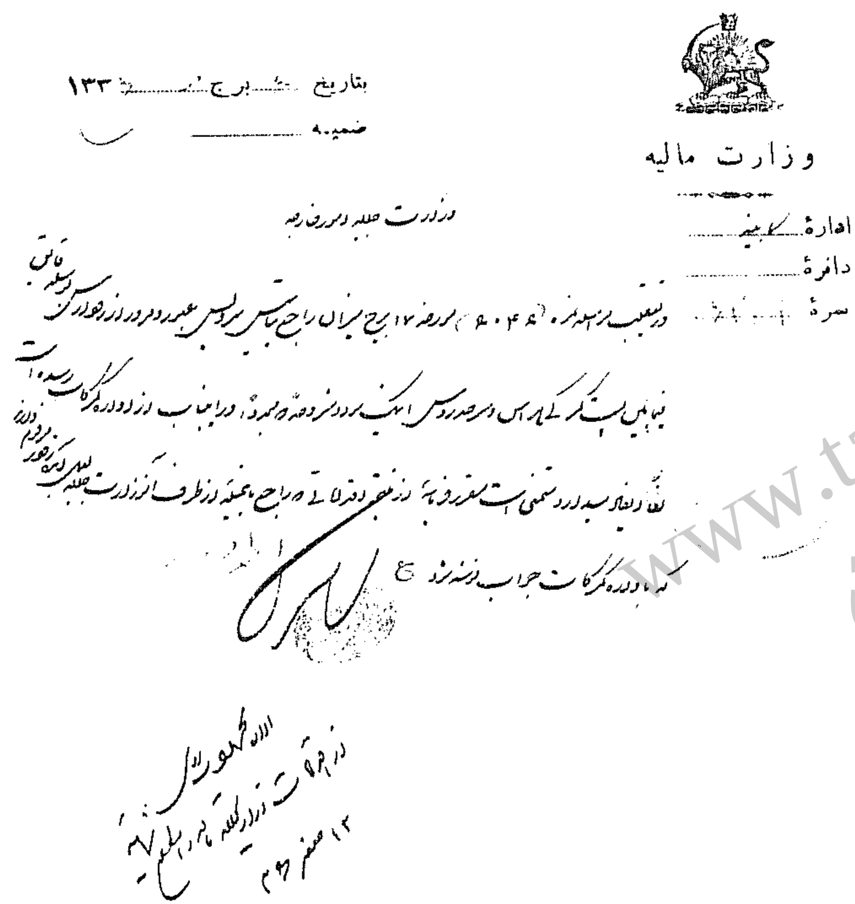
وزارت جلیله امورخارجه

در تعقیب مراسله نمره (۶۰۴۶) مورخه ۱۷ برج میزان راجع به تأسیس سرویس عبور و مرور از رود ارس به وسیلهٔ قایق فی‌مابین پست گمرکی هراس و سرحد روس، اینک سواد مشروحه[ای] که مجدداً در این باب از اداره گمرکات رسیده است؛ لفاً ایفاد می‌دارد. متمنی است مقرر فرمایید از نتیجه اقداماتی که راجع به این مسئله از طرف آن وزارت جلیله به عمل آمده، زودتر مرقوم دارند که به اداره گمرکات جواب نوشته شود[۱]. ح از طرف وزیر. امضاء. سجع مهر: وزارت مالیه.

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس از اقدامات وزارت جلیله مالیه را مطلع نمایید. ۱۲ صفر ۳۶[۲].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۳.
۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۲۲۶.

شماره سند: ۲۱۲

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت مالیه

موضوع: قایق رانی در رود ارس

تاریخ: ۱۶ صفر ۱۳۳۶

نمره: ۹۶۶/۴۹۶

به وزارت مالیه

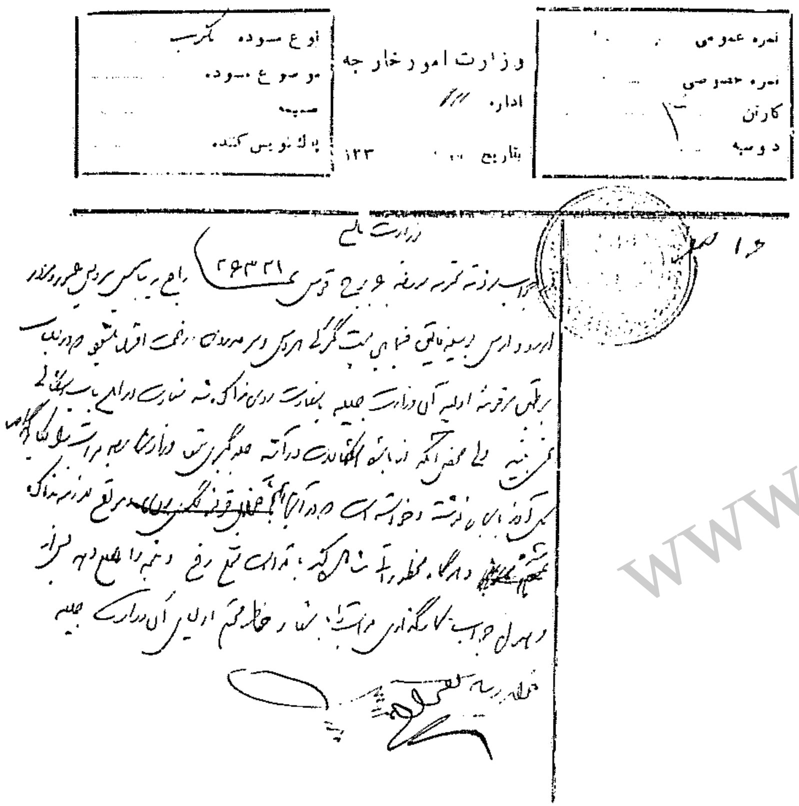
در جواب مرقومه محترمه مورخهٔ ۶ برج قوس نمره ۲۶۳۲۱ راجع به تأسیس سرویس عبور و مرور از رود ارس به وسیلهٔ قایق فی‌مابین پست گمرکی هراس و سرحد روس زحمت افزا می‌شود که در این باب برطبق مرقومهٔ اولیه آن وزارت جلیله با سفارت روس مذاکره شد. سفارت در این باب اشکالی نمی‌بیند؛ ولی محض آنکه از پاره[ای] اشکالات در آتیه جلوگیری شود وزارت خارجه مراتب را به کارگزاری کل آذربایجان نوشته و خواسته است که در آنجا هم به موقع لازمه مذاکره شده و هرگاه محظوراتی مشاهده کند به اقدامات محلی رفع و نتیجه را اطلاع دهد. پس از وصول جواب کارگزاری مراتب را به اشعار خاطر محترم اولیای آن وزارت جلیله خواهد رسانید.[1] امضاء نصیرالدوله

حاشیه:

ـ ۱۶ صفر[2].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۳.

۲. برای اطلاع بیشتر در باره این موضوع به سند شماره ۲۲۷ نیز مراجعه شود.

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
بتاریخ ۱۳۳
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاکنویس کننده

شماره سند: ۲۱۳

فرستنده: وزارت مالیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قایق رانی در رود ارس

تاریخ: ۳ برج حمل ۱۳۳۶ (۹ جمادی الثانی ۱۳۳۶)

نمره: ۳۹۲۵۶

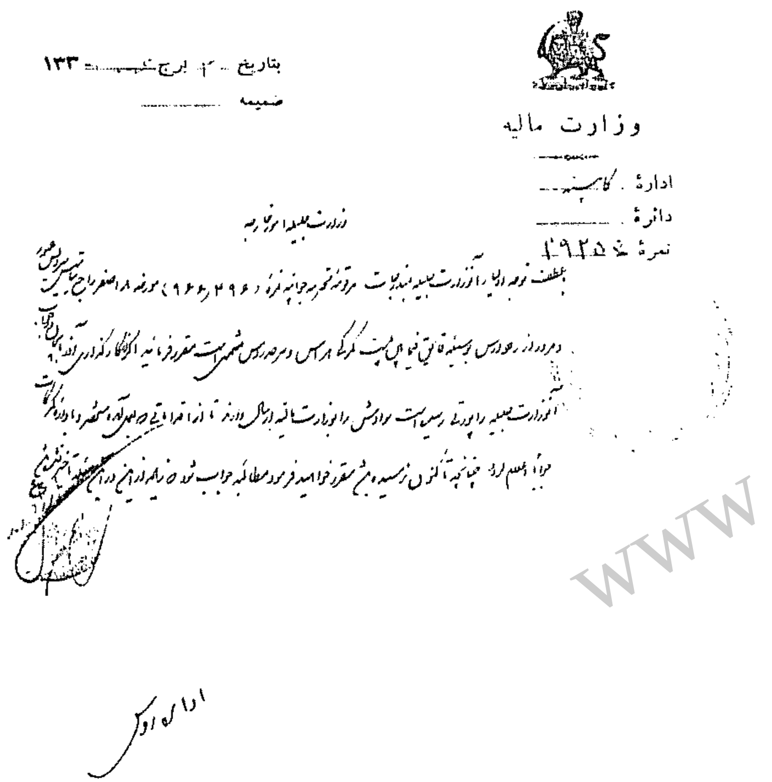
وزارت جلیله امور خارجه

با عطف توجه اولیای آن وزارت جلیله به مندرجات مرقومهٔ محترمه جوابیهٔ نمرهٔ (۹۶۶/۴۹۶) مورخه ۱۸ صفر راجع به تأسیس سرویس عبور و مرور از رود ارس به وسیلهٔ قایق فی‌مابین پست گمرکی هراس و سرحد روس متمنی است مقرر فرمایید اگر از کارگزاری آذربایجان در جواب آن وزارت جلیله راپورتی رسیده است، سوادش را به وزارت مالیه ارسال دارند تا از اقداماتی که به عمل آمده مستحضر و به ادارهٔ گمرکات جواباً اعلام گردد. چنانچه تاکنون نرسیده باشد مقرر خواهید فرمود مطالبهٔ جواب شود که زیاده از این در این مسئله تأخیر نشده باشد. امضاء[1]. سجع مهر: وزارت مالیه

حاشیه:

ـ اداره روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۳.

بتاریخ ۳ برج حمل ۱۳۳
ضمیمه
وزارت مالیه
اداره کابینه
دائره
نمره ۳۹۲۵۶
وزارت جلیله امور خارجه

شماره سند: ۲۱۴

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری آذربایجان

موضوع: قایق رانی در رود ارس

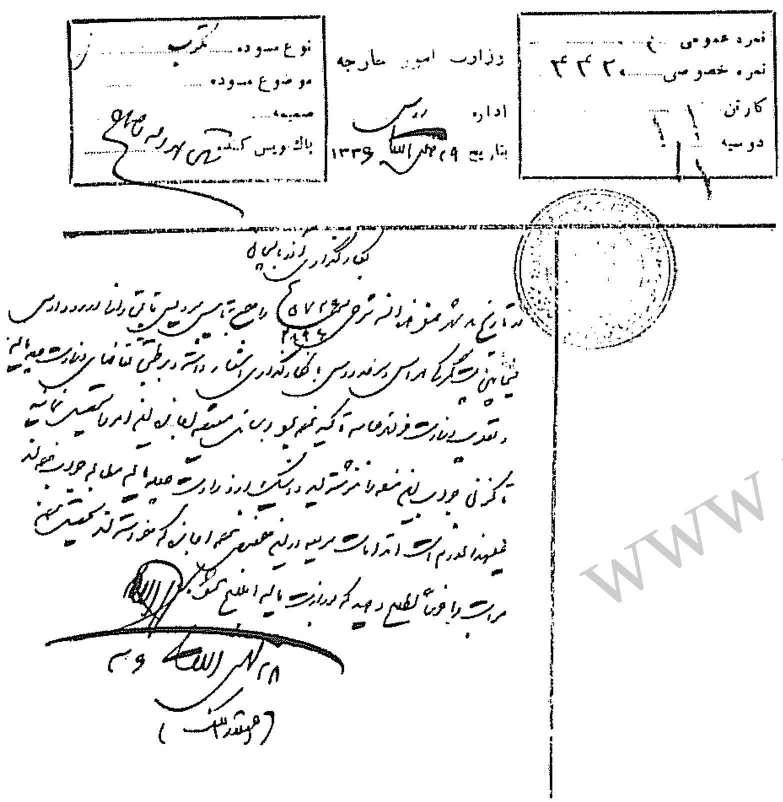
تاریخ: ۲۹ جمادی الثانی ۱۳۳۶

نمره: ۹۴۳۴/۴۴۲۰

به کارگزاری آذربایجان

در تاریخ ۸ شهر صفر هذه‌السنه شرحی به نمره ۵۷۲۶/۲۸۹۶ راجع به تأسیس سرویس قایق‌رانی در رود ارس فی‌مابین پست گمرکی هراس و سرحد روس به آن کارگزاری اشعار داشته و برطبق تقاضای وزارت جلیله مالیه و تصویب وزارت فواید عامه تأکید نموده بود به وسایل مقتضیه اجازه این امر را تحصیل نمایید. تاکنون جواب این مسئله را ننوشته‌اید و اینک از وزارت جلیله مالیه مطالبهٔ جواب نموده‌اند. علی‌هذا، لازم است اقدامات سریعه در این خصوص نموده، اجازه[ای] که خواسته‌اند تحصیل نموده، مراتب را فوراً اطلاع دهید که به وزارت مالیه ابلاغ شود[1]. امضا نصیرالدوله ۲۸ جمادی الثانی ۳۶ (اعتلاءالملک)

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۳.

نمره عمومی
نمره خصوصی ۴۴۲۰
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
بتاریخ ۲۹ ۱۳۳۶
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاکنویس کننده

شماره سند: ۲۱۵

فرستنده: کارگزاری انزلی

گیرنده: کارگزاری گیلان

موضوع: فروش جزیره معتمدی

تاریخ: ۲۲ صفر ۱۳۳۶

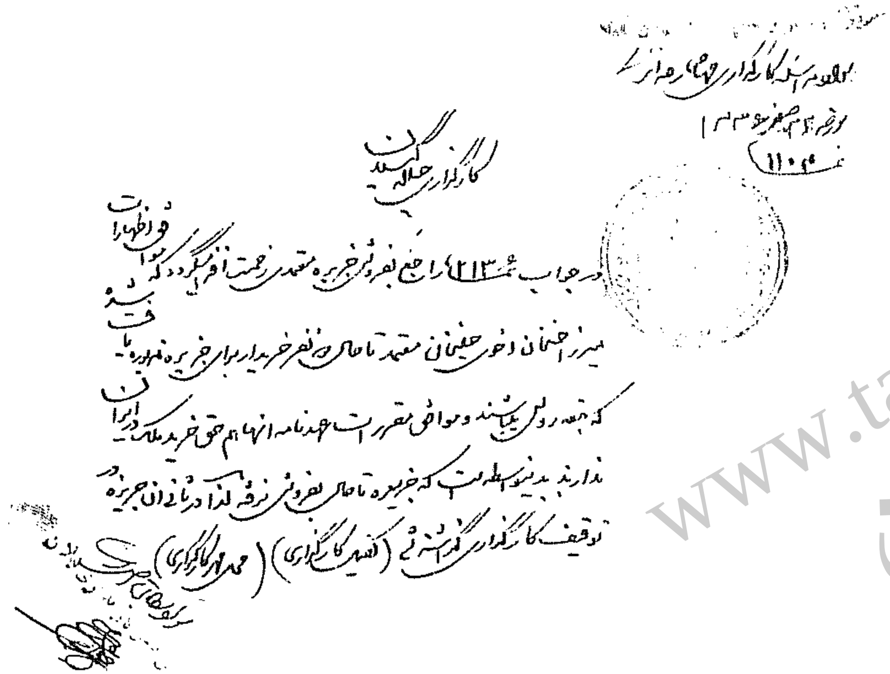
نمره: ۱۱۰۴

کارگزاری جلیله گیلان

در جواب نمره ۲۱۳۶ راجع به فروش جزیره معتمدی زحمت افزا می‌گردد که موافق اظهارات میرزاحسنخان اخوی حسینخان معتمد، تا حال دو نفر خریدار برای جزیره مزبوره یافت شده که تبعه روس می‌باشند و موافق مقررات عهدنامه آنها هم حق خرید ملک در ایران ندارند. بدین واسطه است که جزیره تا حال به فروش نرفته، لذا درثانی آن جزیره در توقیف کارگزاری گذاشته شد. (کفیل کارگزاری) (محل مهر کارگزاری[1]). سواد مطابق اصل است. رئیس دفتر کارگزاری گیلان. امضاء.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ ه. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۳۷.

کارگزاری جلیله گیلان
در جواب نمره ۲۱۳۶ راجع به فروش جزیره معتمدی زحمت افزا میگردد که موافق اظهارات
میرزا حسنخان اخوی حسینخان معتمد تا حال دو نفر خریدار برای جزیره مزبوره یافت شده
که تبعه روس میباشند و موافق مقررات عهدنامه آنها هم حق خرید ملک در ایران
ندارند بدین واسطه است که جزیره تا حال بفروش نرفته لذا درثانی آن جزیره در
توقیف کارگزاری گذاشته شد (کفیل کارگزاری) (محل مهر کارگزاری)

شماره سند: ۲۱۶

فرستنده: کارگزاری گیلان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: فروش جزیره معتمدی

تاریخ: ۲۱ قوس / ۲۷ صفر ۱۳۳۶

نمره: ۱۷۴۵

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

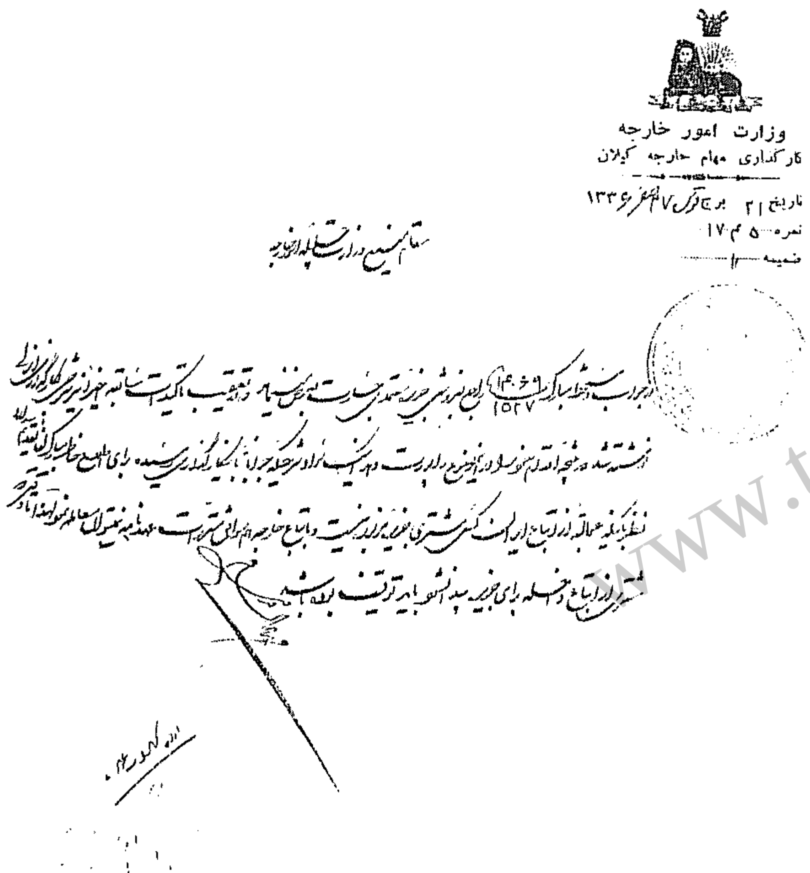
در جواب دستخط مبارک نمره ۱۴۰۶۹/۱۵۲۷ راجع به فروش جزیرهٔ معتمدی جسارت به عرض می‌نماید که در تعقیب تأکیدات سابقه اخیراً نیز شرحی به کارگزاری انزلی نوشته شد که نتیجهٔ اقدام خود را در این موضوع راپورت دهد. اینک سواد شرحی که جواباً به این کارگزاری رسیده، برای اطلاع خاطر مبارک لفاً تقدیم می‌دارد. نظر به اینکه عجالتاً از اتباع ایران کسی مشتری جزیرهٔ مزبوره نیست و به اتباع خارجه هم موافق مقررات عهدنامه نمی‌توان معامله نمود؛ لهذا، تا وقتی که مشتری از اتباع داخله برای جزیره پیدا نشود باید توقیف بوده باشد[1].

امضا. سجع مهر: کارگزاری گیلان.

حاشیه:

ـ اداره تحریرات عهدنامه‌ها مربوط به دایره انگلیس است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۳۷.

شماره سند: ۲۱۷

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری رشت

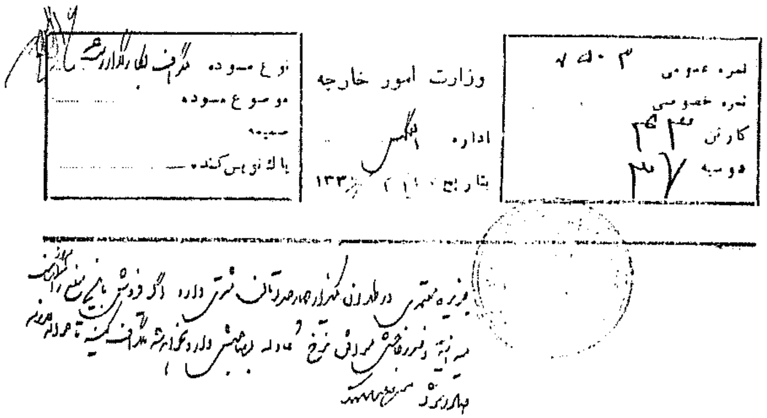
موضوع: فروش جزیره معتمدی

تاریخ: ۲۷ ربیع‌الثانی ۱۳۳۶

نمره: ۷۵۰۳/۲۶۲۰

جزیره معتمدی در تهران یک هزار [و] چهار صدتومان مشتری دارد. اگر فروش به این مبلغ را امروز مناسب می‌دانند و ضرر فاحشی موافق نرخ عادله به صاحبش وارد نخواهد شد تلگراف کنید تا حواله لازمه صادر شود[1]. امضاء.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۳۷.

وزارت امور خارجه
نمره عمومی ۷۵۰۳
نمره خصوصی
کارتن ۴۳
دوسیه ۳۷
اداره
تاریخ
نوع مسوده تلگراف
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۲۱۸

فرستنده: کارگزاری رشت

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: فروش جزیره معتمدی (تلگراف)

تاریخ: ۲ حوت (۸ جمادی الاول) ۱۳۳۶

نمره: ۲۷۸۱

وزارت خارجه دستخط تلگراف نمره ۲۶۲۰ زیارت تحقیقات کافی به عمل آمد. قیمت جزیره معتمدی اساساً بیش از این مبلغ است، لیکن به هیچ وجه در رشت و انزلی عجالتاً مشتری ندارد. نمره ۲۷۸۱، فدوی مهدی فرخ[1].

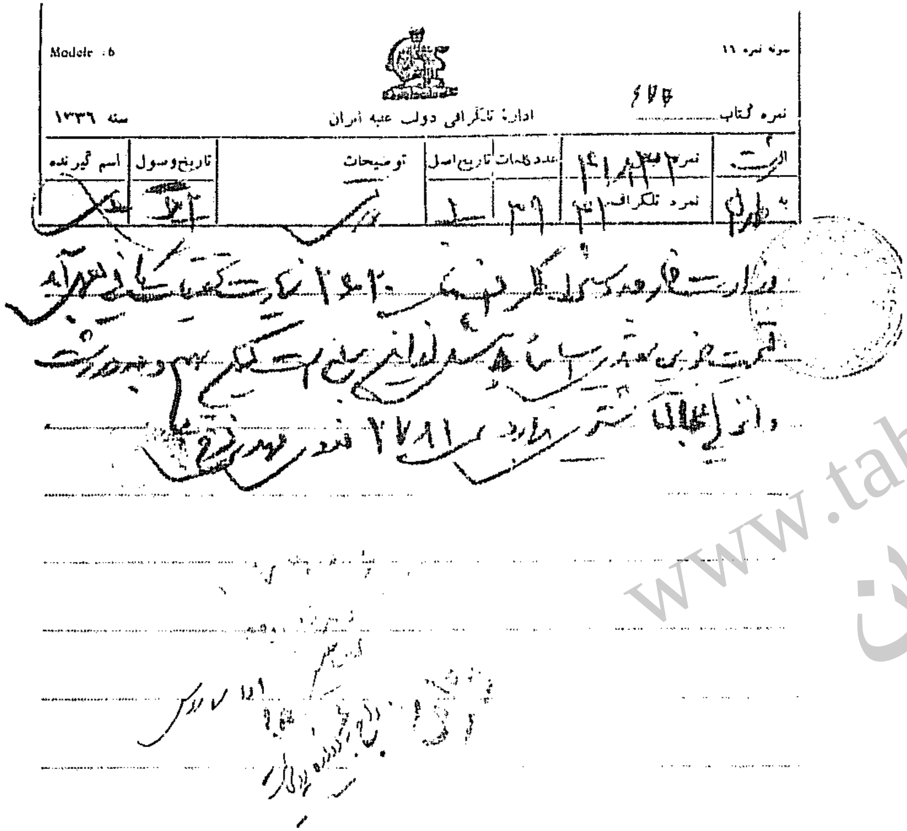
حاشیه:

ـ اداره انگلیس.

ـ اداره روس.

ـ راجع به اداره روس است.

1. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۶ هـ. ق، کارتن ۴۳، دوسیه ۳۷.

سوانه نمره ۱۱ Modele 6

نمره کتاب ۶۷۶

اداره تلگرافی دولت علیه ایران سنه ۱۳۳۶

از رشت	نمره ۲۷۸۱	عدد کلمات	تاریخ اصل	توضیحات	تاریخ وصول	اسم گیرنده
به طهران	نمره تلگراف ۲۱	۳۱	۱			

وزارت خارجه دستخط تلگراف نمره ۲۶۲۰ زیارت تحقیقات کافی به عمل آمد قیمت جزیره معتمدی اساساً بیش از این مبلغ است لیکن به هیچ وجه در رشت و انزلی عجالتاً مشتری ندارد نمره ۲۷۸۱ فدوی مهدی فرخ

شماره سند: ۲۱۹

فرستنده: سفارت ایران در پاریس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اوضاع اروپا در اواخر جنگ و قدرت‌یابی امریکا

تاریخ: ـــ

نمره: ـــ

از پاریس

تشکیل کابینه جدید حسن‌اثر کرده تا حال دولت ایران موقع را به اتلاف وقت می‌گذراند. تمام دول ضعیف هریکی به اسمی موانع بزرگ‌تری را رفع کرده و از اوضاع حالیه استفاده کرده و قوه لازم راکه تنها وسیله حفظ استقلال مملکت است تهیه می‌کنند. اقلاً از چین باید سرمشق برداشت. دولت آمریکا اهمیت فوق‌العاده به هم رسانده، تمام دول بزرگترین رجال خودشان را مأمور آنجا می‌کنند. باید دولت علیه کسی را که در آنجا مقام وزارت داشتند و از هر جهت بصیرلایق معرف ایران در تمام امریکا و باب رئیس جمهوری باشد مأمور آنجا بکنند. باید این قلیل اشخاص امروز محض فداکاری در راه وطن این خدمت را قبول نمایند. از اشخاص مثل مستشارالدوله، موتمن‌الملک، مخبرالسلطنه، ممتازالملک، معین الوزاره با اجزای فعال معجلاً روانه امریکا بشوند. تأنی در این باب و یا تعیین کسی که دارای این صفات نباشد عین خطا و مایه ندامت خواهد شد. در اینجا به توسط سفیر کبیر پاره[ای] اقدامات در امریکا شده و می‌شود. عقیده سفیر کبیر هم همان است که عرض شد. منتظر جواب این تلگراف هستم. نمره ۸۴ صمد[۱]

حاشیه:

ـ اداره کابینه

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه

اداره ... دائره ...

مورخه

نمره

ضمیمه

در پاریس

تشکیل کابینه جدید حسن اثر کرده تا حال دولت ایران موقع را به اتلاف وقت میگذرانند. تمام دول ضعیف هریک به اسمی موانع بزرگتری را رفع کرده و از اوضاع حالیه استفاده کرده و قوه لازم را که تنها وسیله حفظ استقلال مملکت است تهیه میکنند. اقلاً از چین باید سرمشق برداشت. دولت امریکا اهمیت فوق‌العاده به هم رسانده تمام دول بزرگترین رجال خودشان را مأمور آنجا میکنند. باید دولت علیه کسی را که در آنجا مقام وزارت داشتند و از هر جهت بصیر لایق معرف ایران در تمام امریکا و باب رئیس جمهوری باشد مأمور آنجا بکنند. باید این قلیل اشخاص امروز محض فداکاری در راه وطن این خدمت را قبول نمایند. از اشخاص مثل مستشارالدوله موتمن‌الملک مخبرالسلطنه ممتازالملک معین الوزاره با اجزای فعال معجلاً روانه امریکا بشوند. تأنی در این باب و یا تعیین کسی که دارای این صفات نباشد عین خطا و مایه ندامت خواهد شد. در اینجا به توسط سفیر کبیر پاره اقدامات در امریکا شده و میشود. عقیده سفیر کبیر هم همانست که عرض شد. منتظر جواب این تلگراف هستم

نمره ۸۴

صمد

اداره کابینه

شماره سند: ۲۲۰

فرستنده: سفارت ایران در اسلامبول

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: وضع متزلزل عثمانی بعد از جنگ (رمز)

تاریخ: ۲ محرم ۱۳۳۷

نمره: ۱۰

از اسلامبول

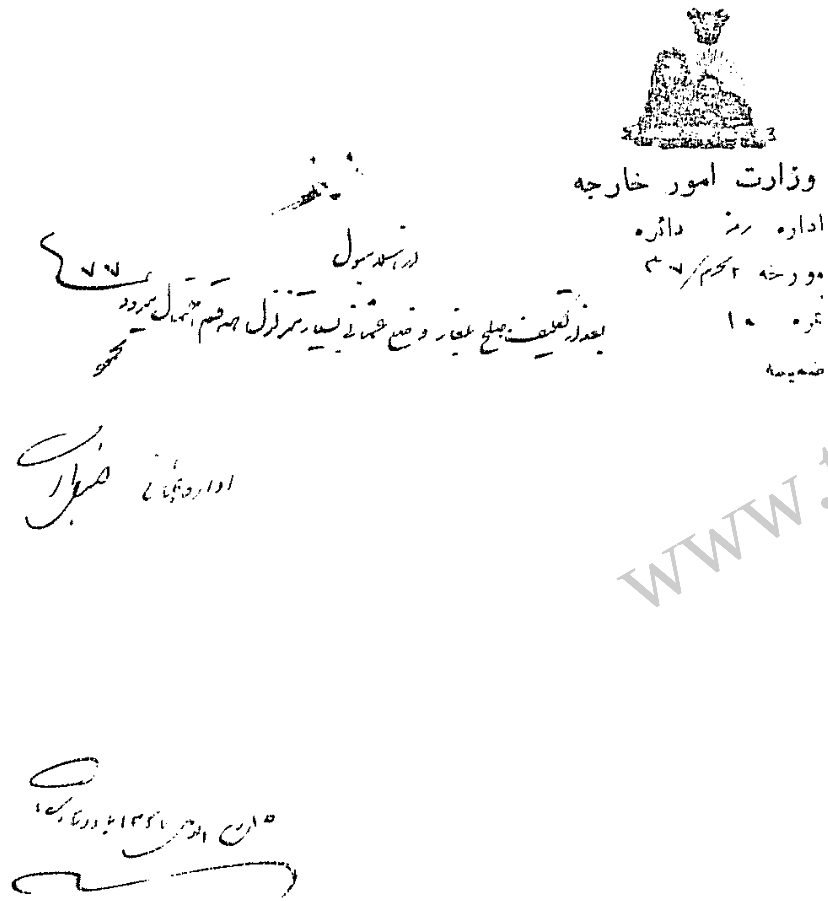
بعد از تکلیف صلح بلغار، وضع عثمانی بسیار متزلزل، همه قسم احتمال می‌رود[1]. نمره ۷۷ محمود.

حاشیه:

ـ اداره عثمانی ضبطی است.

ـ ۱۵ ربیع الاول ۱۳۳۷ به اداره رسیده است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

شماره سند: ۲۲۱

فرستنده: کارگزاری در جز

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: علایم سرحدی (سواد)

تاریخ: ۵ محرم ۱۳۳۷

نمره: ۲۳

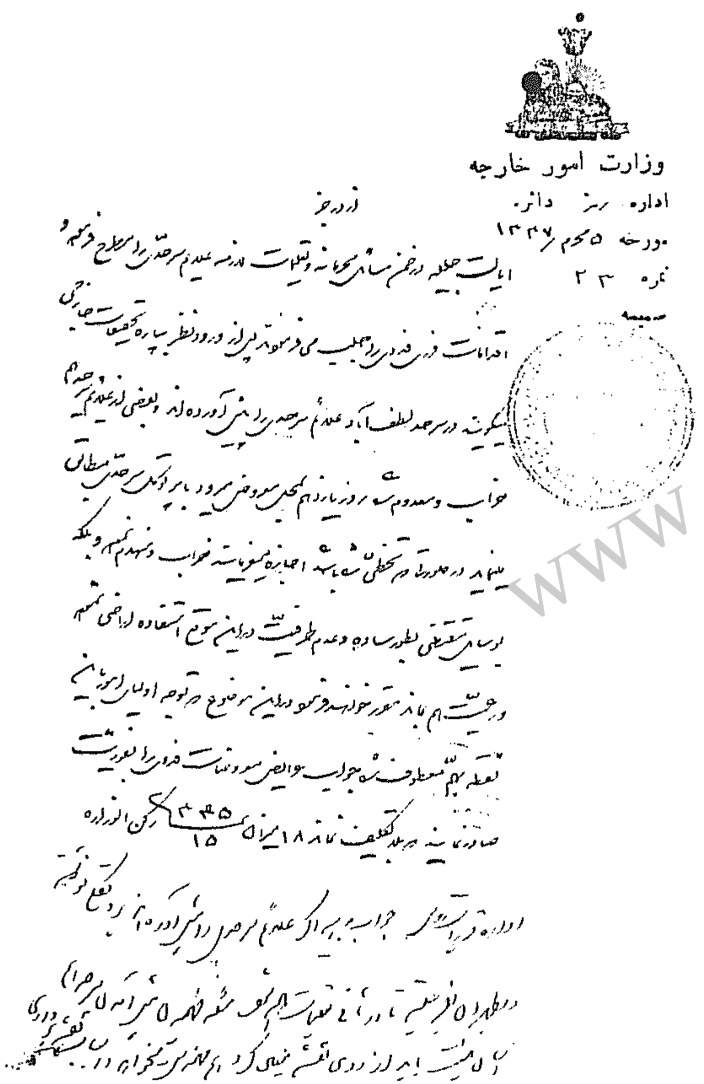
از درجز

ایالت جلیله در ضمن مسائل محرمانه و تعلیمات لازمه علایم سرحدی را مطرح فرموده و اقدامات فوری فدوی را جلب می‌فرمودند. پس از ورود، نظر به‌پاره[ای] تحقیقات خارجی می‌گویند در سرحد لطف آباد علایم سرحدی را پیش‌آورده‌اند و بعضی از علایم سرحدی هم خراب و معدوم شده. روز یازدهم به محل معروض می‌رود. با پرتوکل سرحدی مطابق می‌نماید در صورتی که تخطی شده باشد اجازه می‌فرمایند خراب و منهدم نموده و بلکه به وسایل مقتضی به طور ساده وعدم طرفیت در این موقع استفاده اراضی نموده و رعیت هم بماند؛ مقرر خواهند فرمود در این موضوع که توجه اولیای امور به این نقطه به هم معطوف شده، جواب عرایض معروضات فدوی را به فوریت صادر نمایند که بلاتکلیف نماند[1]. ۱۸ میزان نمره ۳۴۵/۱۵ رکن‌الوزاره.

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس جواب بدهید. اگر علایم سرحدی را پیش آورده‌اند، پروتکلی نوشته و به تهران بفرستید تا درثانی تعلیمات داده شود. مسئله فهمیدن پیش آمدن سرحد هم آسان نیست، باید از روی نقشه معین کرد. هم مهندس می‌خواهد و اسباب نقشه برداری.

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۶.

وزارت امور خارجه

اداره ... دائره ...

مورخه ۵ محرم ۱۳۳۷

نمره ۲۳

از درجز

شماره سند: ۲۲۲

فرستنده: سفارت ایران در لندن

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: صلح ورسای (رمز)

تاریخ: ۵ محرم ۱۳۳۷

نمره: ۲۱

از لندن

بعد از شکستهای عثمانی و واقعه بلغار اخبار مختلف به اینجا می‌رسد. گاهی می‌گویند بعضی عمّال عثمانی به طور غیر رسمی تکلیف صلح به دول مؤتلفه نموده‌اند. گاهی می‌گویند بین احزاب در اسلامبول اختلافات پیدا شده و کابینهٔ طلعت پاشا افتاده در دوایر دیپلوماسی خبر صحیحی نیست. لزوم اطلاع از اوضاع حقیقی عثمانی برای ایران را اولیای دولت بهتر می‌دانند و یقین است با وسایلی که دارند کسب اطلاع می‌نمایند. تکلیف صلح دولت آلمان و جواب رئیس جمهوری امریکا را در اخبار روطر ملاحظه فرموده‌اید. این مذاکرات معلوم نیست عجالتاً چه نتیجه بدهد ولی به عقیده مطلعین موقع صلح را نزدیکتر کرده در هر صورت وقت آن رسیده که اولیای دولت جداً در تهیه حفظ مصالح خود در موقع مذاکرات صلح باشند. نمره ۴، مهدی[1]

حاشیه:

ـ اداره تحریرات انگلیس این که سفارت لندن اشاره می‌کند وقت آن است که تهیه کار بشود خیلی جالب دقت است باید کمسیونی تشکیل داد و مشغول تهیه شد. پیشنهادی که دیروز گفتم زودتر حاضر نمایید که به هیئت وزرای عظام تقدیم شود.

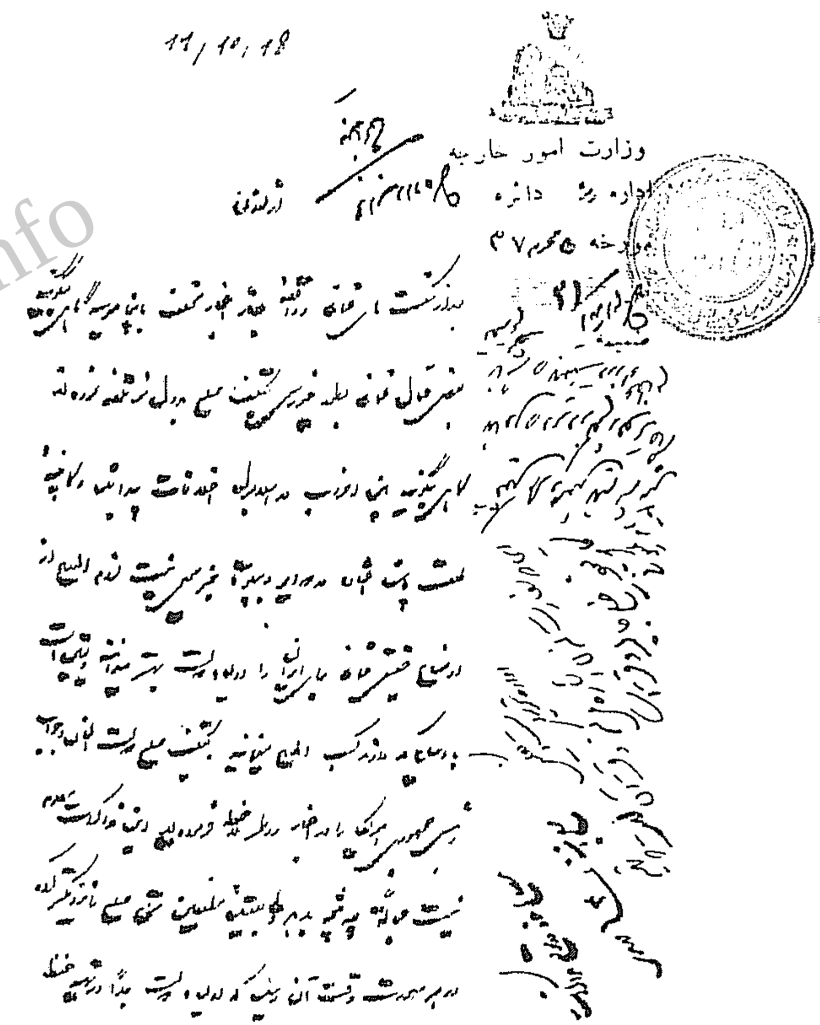
۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

ـ اقدام شد.

ـ جواب داده شد.

ـ ضبط شود.

ـ ۱۱/۱۰/۱۸

شماره سند: ۲۲۳

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری دره جز

موضوع: علایم سرحدی ایران و روس در خراسان

تاریخ: ۷ محرم ۱۳۳۷

نمره: ۲۴۶

دره‌جز ـ کارگزاری خارجه

رمز نمره ۳۴۵ ملاحظه، اگر تحقیقاً می‌دانید علایم سرحدی را جلو آورده‌اند؛ پرتکلی ترتیب داده، فردی بفرستید تا تعلیمات لازم به شما داده شود. ولی باید این مسئله را از روی نقشه‌جات سرحدی و با دقت کامل معین نمود که مزاحمتی تولید نشود. نمره. اعتلاء الملک[1].

حاشیه:

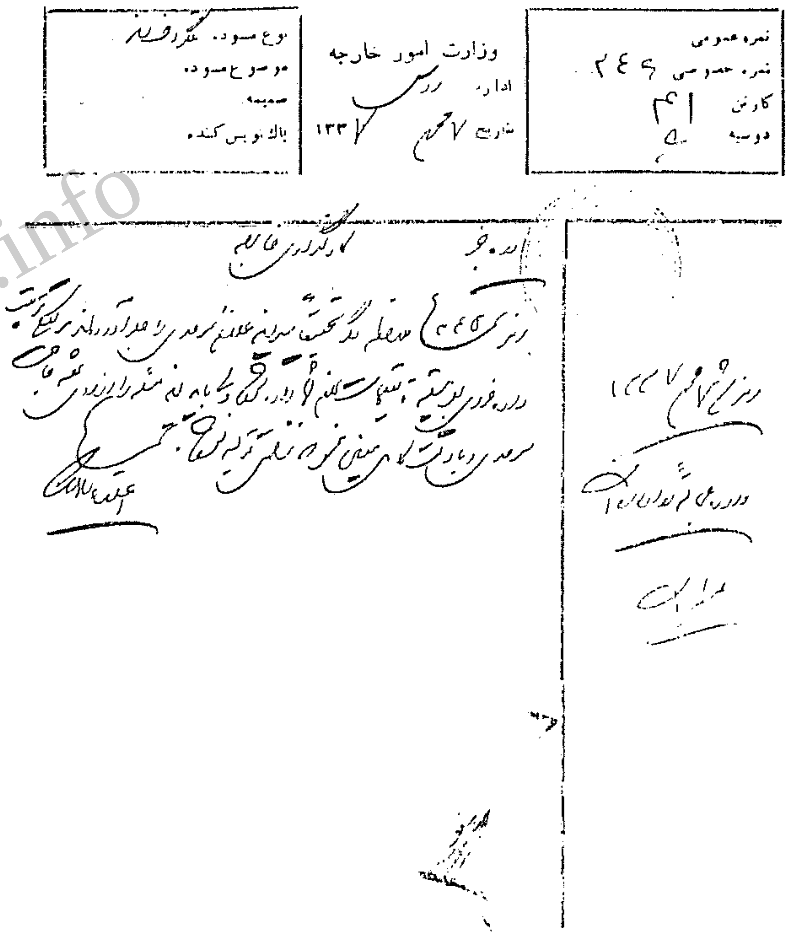
ـ رمز شد ۷ محرم ۱۳۳۷

ـ وارده عجالتاً در اداره است.

ـ ضبطی است.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۶.

وزارت امور خارجه

اداره

تاریخ ۱۳۳

نمره عمومی

نمره خصوصی ۲۴۶

کارتن

دوسیه

نوع مسوده

موضوع مسوده

ضمیمه

پاک نویس کننده

شماره سند: ۲۲۴

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در لندن

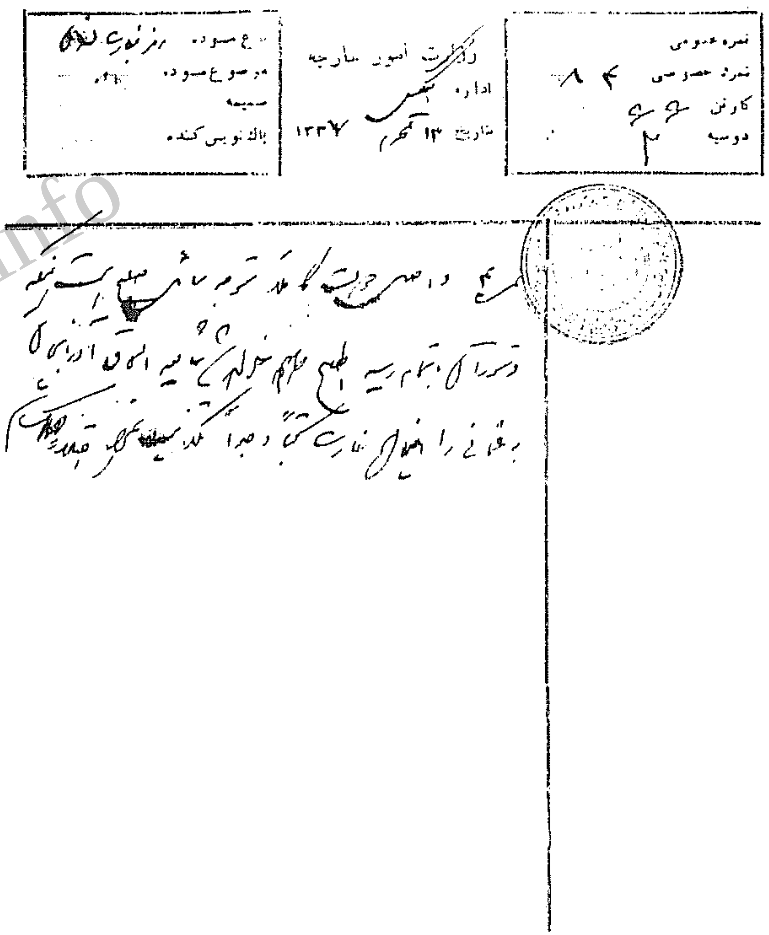
موضوع: صلح ورسای

تاریخ: ۱۳ محرم ۱۳۳۷

نمره: ۸۴

نمره ۴ واصل، دولت کاملاً متوجه مسائل صلح است. همین که دستور آن به اتمام رسید اطلاع داده خواهد شد. شایعه الحاق آذربایجان به عثمانی را اینجا هم سفارت کتباً و جداً تکذیب نمود. (اعتلاء الملک[1])

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه
اداره
تاریخ ۱۳ محرم ۱۳۳۷
نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه

شماره سند: ۲۲۵

فرستنده: کارگزاری سرخس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قتل و غارت ایرانیان توسط بلشویکها در ترکستان (سواد)

تاریخ: ۲۰ محرم ۱۳۳۷

نمره: ۵۷

از سرخس

اخبار از ترکستان می‌رسد که به هرجابلشویکها وارد می‌شوند ایرانیها را نیز قتل و غارت و فرار می‌نمایند. چند روز قبل شش نفر بلشویک را چندمالقان از تجن سرخس می‌آورده، گماشته‌گان عزیزخان ترکمان تجسس آنها را تا نزدیک سرخس تعاقب نموده، مقتول کرده‌اند و در چند شب قبل تراکمه سرخس مالقان‌ها و بعضی ارامنه را غارت و مقتول نموده، مالقان و ارامنه و بعضی تراکمه که ظاهراً به حکومت سرخس و مأمور انگلیس پناه آورده‌اند که از ما صاحبی کنید و تراکمه از ورود بالشویکها مخوف هستند و ایرانیها در سرخس امنیت ندارند و روزگذشته اشرار تراکمه جمع شده بودند که کلیه ایرانیها و مالقان و ارامنه و روسها را قتل و غارت نمایند. حکومت و مأمور انگلیس با صدوپنجاه سواربه سرخس رفته همگی استقبال نموده و تراکمه آرام و مطیع شده و در دیوانخانه روس مسکن داده‌اند. امروز حکومت سرخس ایران آمده مطالب را به ایالت تلگراف نموده و انتظار تعلیمات را دارند و ثانیاً به سرخس روس عزیمت نمودند. نمره ۳۹۶ / ۱۴ محرم / ۱۳۳۷ آجودان حضور[1]

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس

ـ فرمودند ضبط شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ ه. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۷/۱.

وزارت امور خارجه

اداره رمز دائره

مورخه ۲۰ محرم ۱۳۲۷

نمره ۵۷

[illegible]

شماره سند: ۲۲۶

فرستنده: ادارهٔ روس وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: علایم سرحدی ایران و روس در خراسان

تاریخ: ۲۱ محرم ۱۳۳۷

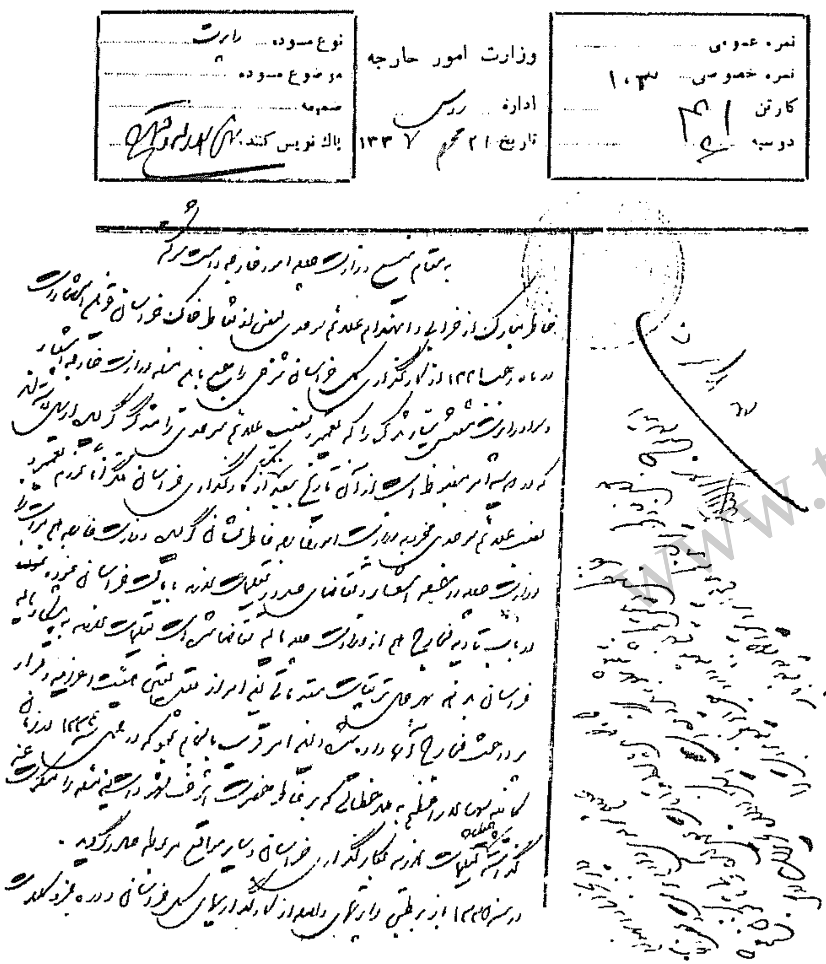
نمره: ۱۰۳

به مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت شوکته

خاطر مبارک از خرابی و انهدام علایم سرحدی بعضی از نقاط خـاک خـراسـان قـرین استحضار است. در ماه رجب ۱۳۳۱ از کارگزاری کل خراسان شرحی راجع بـه ایـن مسـئله بـه وزارت خارجه اشعار و سواد راپرت مشوش سیّار تذکره راکه تعمیر و نصب علایم سرحدی را متذکر گردیده ارسال داشته‌اند که در دوسیه امر مضبوط است. از آن تاریخ بعید مکرر از کارگزاری خراسان تلگرافاً لزوم تعمیر و نصب علایم سرحدی مخروبه به وزارت امورخارجه خاطرنشان گردیده، وزارت خارجه هم مراتب را به وزارت جلیله داخله اشعار و تقاضای صدور تعلیمات لازمه به ایالت خراسان نموده، درباب تأدیه مخارج هم از وزارت جلیله مالیه تقاضا شده است، تعلیمات لازمه به پیشکار مالیه خراسان بدهند. به هرحال ترتیبات مقدماتی این امـر از قـبیل تعیین هیئت اعزامیه و قرار پرداخت مخارج آنها داده شده و این امر قریب به انجام می‌نمود که در حمل سنه ۱۳۳۴ درزمان کابینه سپهسالار اعظم به ملاحظاتی که برخاطر حضرت اشرف مشهود است این مسئله را مسکوت عنه گذاشته، همین طور که تعلیمات لازمه به کارگزاری خراسان و سایر مواقع مربوطه صادر گردید. در سنه ۱۳۳۵ باز برطبق راپرتهای واصله از کاگزاریهای کـل خراسان و دره جز و کلات، دایر به خرابی و انهدام علایم سرحدی و لزوم مرمت و نصب آنها گاه‌گاهی پاره[ای] اقدامات به عمل آمده؛ ولی تاکنون منتج به نتیجهٔ مطلوبه نگردیده است. اینک

اداره تحریرات روس نظر به کمال اهمیتی که این مسئله دارد، حسب‌الوظیفه مراتب را به عرض مبارک می‌رساند که هر قسم امر و مقرر فرمایید در این باب اقدام شود.[1] ۲۰ محرم ۳۷. امضاء: معزالدوله.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۶.

نمره عمومی
نمره خصوصی ۱۰۳
کارتن ۴۱
دوسیه ۶
وزارت امور خارجه
اداره روس
تاریخ ۲۱ محرم ۱۳۳۷
نوع مسوده راپرت
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۲۲۷

فرستنده: سفارت ایران در پاریس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: صلح ورسای (رمز)

تاریخ: ۲۲ محرم ۳۷

نمره: ۶۵

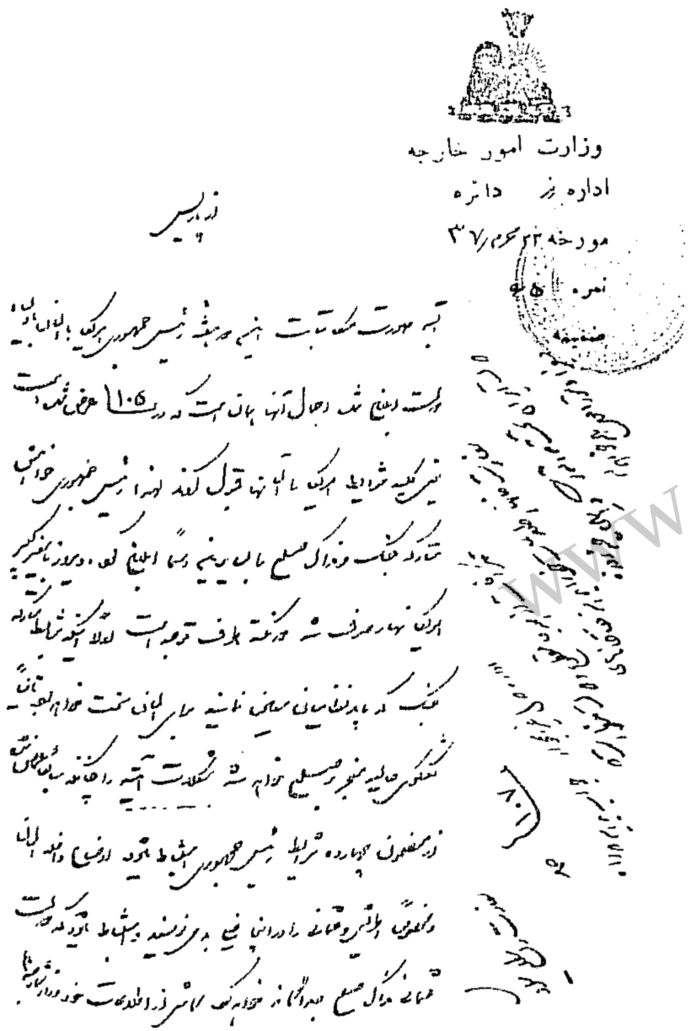
از پاریس

البته صورت مکاتبات این دو هفتهٔ رئیس جمهوری امریکا با آلمان به اولیای دولت ابلاغ شده. اجمال آنها همان است که در نمره ۱۰۵ عرض شده است، یعنی کلیهٔ شرایط امریکا را آلمانها قبول کردند. لهذا، رئیس جمهوری خواهش متارکه جنگ و مذاکره صلح را به سایرین رسماً ابلاغ کرد و دیروز با سفیرکبیر امریکا نهار صرف شد. دو نکته طرف توجه است؛ اولاً اینکه شرایط متارکه جنگ که باید نظامیان معین نمایند برای آلمان سخت خواهد بود؛ ثانیاً گفتگوی حالیه منجر بر صلح خواهد شد، مشکلات آتیه را چنانکه سابقاً عرض شده از مضمون چهارده شرایط رئیس جمهوری استنباط می‌شود. اوضاع داخله آلمان و مخصوصاً اطریش و عثمانی را در اینجا خیلی بد می‌نویسند و استنباط می‌شود که دولت عثمانی مذاکره صلح جداگانه خواهد کرد. کاش از اطلاعات خود وزارت خارجه هم سفارت را مطلع می‌کرد. نمره ۱۰۷، صمد[1].

حاشیه:

ـ اداره دول غیر همجوار جواب بدهید که راه تلگرافات از همه جا مقطوع و دولت منتظر است که سفارتخانها [سفارتخانه‌ها] اطلاعات خود را بدهند. تقاضاهای دولت ایران تحت مداقه است و همین چند روزه به سفرا دستور العمل صادر خواهد شد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه
اداره دائره
مورخه ۲۲ محرم ۳۷
نمره ۶۵
ضمیمه
از پاریس

البته صورت مکاتبات این دو هفته رئیس جمهوری امریکا با آلمان به اولیای دولت ابلاغ شد اجمال آنها همان است که در نمره ۱۰۵ عرض شده است یعنی کلیه شرایط امریکا را آلمانها قبول کردند لهذا رئیس جمهوری خواهش متارکه جنگ و مذاکره صلح را به سایرین رسماً ابلاغ کرد و دیروز با سفیرکبیر امریکا نهار صرف شد دو نکته طرف توجه است اولاً اینکه شرایط متارکه جنگ که باید نظامیان معین نمایند برای آلمان سخت خواهد بود ثانیاً گفتگوی حالیه منجر بر صلح خواهد شد مشکلات آتیه را چنانکه سابقاً عرض شده از مضمون چهارده شرایط رئیس جمهوری استنباط میشود اوضاع داخله آلمان و مخصوصاً اطریش و عثمانی را در اینجا خیلی بد می‌نویسند و استنباط میشود که دولت عثمانی مذاکره صلح جداگانه خواهد کرد کاش از اطلاعات خود وزارت خارجه

شماره سند: ۲۲۸

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در پاریس

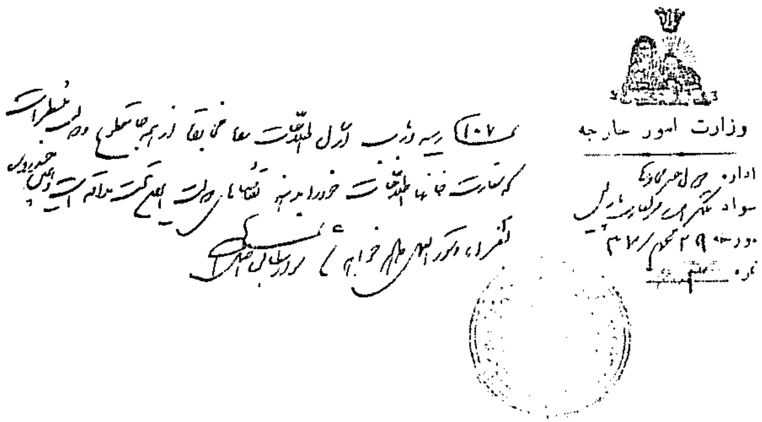
موضوع: صلح ورسای

تاریخ: ۲۹ محرم ۳۷

نمره: ۶۰/۳

نمره ۱۰۷ رسید درباب ارسال اطلاعات راه مخابرات از همه جا مقطوع و دولت منتظر است که سفارتخانها [سفارتخانه‌ها] اطلاعات خود را بدهند. تقاضاهای دولت ایران تحت مداقه است و همین چند روزه به سفرا دستورالعمل صادر خواهد شد. سواد مطابق اصل است[1] نمره.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

شماره سند: ۲۲۹

فرستنده: ندارد (احتمالاً سفارت ایران در لاهه)

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: کنفرانس صلح و اهمیت یافتن آمریکا بعد از جنگ

تاریخ: —

نمره: —

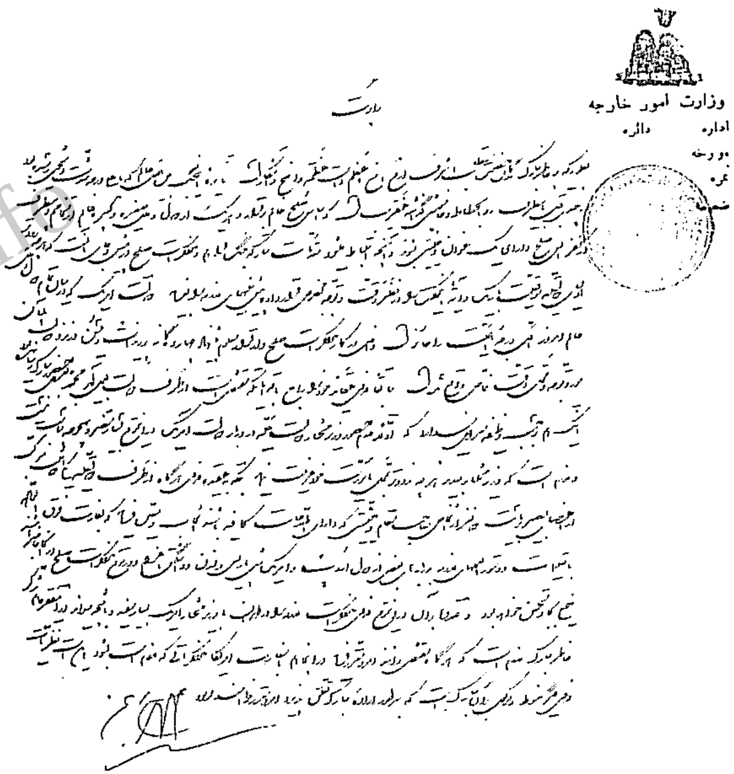
راپرت

به طوری که بر خاطر مبارک بندگان حضرت مستطاب اشرف ارفع امنع اعظم دامت عظمته واضح و آشکار است نایرهٔ این جنگ بین الملل عالم که بهاعلی درجه شدت و سختی رسیده بود، از چندی قبل به این طرف روبه انحطاط و خاموشی گذاشته عنقریب است که اساس صلح عالم برقرار و هریک از دول و ملل صغیره و کبیره عالم از متخاصم و بی‌طرف در کنفرانس صلح دارای یک عنوان و حیثیتی بشوند و آنچه استنباط می‌شود مقدمات متارکه جنگ فراهم و مذاکرات صلح در پیش و جای آن است که هرچه زودتر اولیای دولت علیه موقعیت باریک و آتیهٔ این مملکت را در نظر دقت و توجه مخصوص قرار داده پیش‌بینیهای لازمه را بفرمایند. دولت امریکا که درمیان تمام دول و ملل عالم امروز اول درجهٔ اهمیت را حائز است داخل در کار مذاکرات صلح و از قرار معلوم پیشنهاد چهارده‌گانهٔ پرزیدانت ویلسن در نزد دولت آلمان مورد توجه و محل دقت خاص واقع شده است. سابقاً فدوی عقاید خود را راجع به اقداماتی که مقتضی است از طرف دولت به عمل آید مجملاً به عرض حضور مبارک رسانیده بود.

اینک هم برحسب وظیفه معروض می‌دارد که اولاً عدم حضور وزیر مختار دولت علیه در دربار دولت امریکا در این موقع بسیار مضر و به هیچ وجه مناسب نیست و لازم است که وزیر مختار جدید هرچه زودتر به محل مأموریت خود عزیمت نماید؛ بلکه به عقیده فدوی هرگاه از

طرف دولت علیه یکی دو هیئت مرکب از اعضای بصیر به ریاست دو نفر از اشخاص صاحب مقام و حیثیت که دارای اطلاعات کافیه باشند انتخاب و معین فرمایند که به سفارت فوق‌العاده با تعلیمات و دستورالعملهای لازمه به دربارهای بعضی از دول اروپ و امریکا مثل پاریس و لندن و واشنگتن اعزام و در موقع مذاکرات صلح در آنجا حاضر باشند، خیلی به جا و مستحسن خواهد بود و علاوه برآن در این موقع فدوی مذاکرات لازمه را در طهران با وزیر مختار امریکا بسیار مفید و با نتیجه می‌داند در این فقره هم تذکر خاطر مبارک لازم است که هرگاه مقتضی دانند امر و مقرر فرمایند در اینجا هم با سفارت امریکا مذاکراتی که لازم است بشود. این است نظریات فدوی دیگر منوط و موکول به رأی مبارک است که به هرطور ارادهٔ مبارک تعلق پذیرد امر و مقرر خواهند فرمود. امضا[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه
اداره
دائره
نمره

شماره سند: ۲۳۰

فرستنده: سفارت ایران در لندن

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: پایان جنگ و شرکت ایران در هیئت اتفاق ملل (سواد)

تاریخ: ۲۳ محرم ۱۳۳۷

نمره: ۷۲

از لندن

نمره ۱۹ زیارت یقین داشت این مسئله محل توجه دولت علیه است. مع‌هذا، تکلیف خود می داند آنچه به نظر می‌رسد عرض نماید. اگرچه هنوز خاتمه جنگ را پیش‌بینی نمی‌شود کرد، ولی از آن طرف ممکن است اقدام به صلح بغتةً بشود و مجال تردید و فکر نگذارد. هنوز معلوم نیست بی‌طرفها را به کونفرانس [کنفرانس] راه بدهند. اگر هم راه ندهند چون مسائل عمومی محل مذاکره خواهد بود باید از خارج کونفرانس به واسطهٔ دول متحابه مطالب خود را گوشزد بکنند. برای این کار در محل کونفرانس هیئت کافی لازم داریم و اجزای آنرا از حالا باید در نظر گرفت و نیز پس از آنکه دولت علیه مقاصد و مصالح خود را مستقیم کرد و کلیهٔ این مسائل را تحت نظر آورد لازم است به مأمورین در خارجه اطلاع بدهند که آنها هم نظریات خودشانرا به عرض برسانند. درباب تشکیل هیئت اتفاق مللی که باید استفاده بشود ـ که عضویت آن برای ایران نهایت اهمیت را دارد باطناً باید خود را قبل از وقت حاضر بکنند. به این معنی که بدون فوت وقت در تنظیم ادارات داخله سعی نمایند و ثابت کنند که در میان ملل عضو کارآمدی است نه اینکه از عهده کار داخله خود برنمی‌آید و محتاج به مداخله هیئت اتفاقیه است. نمره ۱۵ مهدی[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

حاشیه:

ـ اداره انگلیس جواب بدهید تقاضاهای دولت ایران در تحت مداقه هیئت دولت است. همین چند روزه مفاد آن به سفارت تبلیغ می‌شود.

ـ تلگراف تهیه شد.

وزارت امور خارجه

اداره داخله   از لندن

مورخه ۱۲ محرم ۱۳۳۷

نمره ۷۲

ضمیمه

۱۹ سفارت یقین داشت این مسئول [illegible] توجه دولت علیه است معهود التکلیف خود میداند
آنچه بنظر میرسد عرض نماید اگرچه مسئول خاتمه جنگ را پیش بینی نمیتوان کرد ولی از طرف ممکن است
اقدام به صلح نتیجه گیرد و مجال تردید و فکر نگذارد و هنوز معلوم نیست سه طرف یا انگلیس
راه به دهد اگر هم راه ندهد چون مسائل مهمی محل مذاکره خواهد بود باید از خارجه کنفرانس
بواسطه دول متفق مطالب خود را گوشزد بکنند برای اینکار در موقع کنفرانس هیئتی
لازم داریم و افراد آن از حالا باید در نظر گرفت و نیز پس از آنکه دولت علیه
مقاصد و مصالح خود را مستقیم کرد و کلیه این مسائل را تحت نظر آورد لازم است بانگلیس
در موقع اطلاع بدهد و آنها هم نظریات خود را از لحاظ [illegible] در این باب [illegible]
هیئت اتفاق ملل [illegible] استعلام شود — در عضویت آن برای
ایران نهایت اهمیت را دارد قطعاً باید خود را قبل از وقت حاضر کند با یک
معنی را بدون فوت وقت در تنظیم ادارات داخله سعی نماید و ثابت
کنند در میان ملل عضویت را دارا است نه اینکه از عهده کار روانه خود
بر نمی‌آید و محتاج به محافظه هیئت اتفاقیه است ۱۵

[illegible]

[illegible]

شماره سند: ۲۳۱

فرستنده: سفارت ایران در لاهه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: نمایندگی ایران در کنفرانس صلح ورسای

تاریخ: ۲۹ اکتبر ۱۹۱۸ (۲۳ محرم ۱۳۳۷)

نمره: ۲۵۲۲/۱۰۶

آقای وزیر

درباب نمایندگی ایران در کونفرانس [کنفرانس] از روی نیت خالص و وطن دوستی یک عرض می‌نماید و یقین دارد طرف دقت اولیای دولت علیه خواهد شد: غنیمت بودن موقع امروز و نتایجی که از این کونفرانس به دست می‌آید تا سالهای دراز طرف اهمیت خواهد شد. در این کونفرانس یک عالمی را که زیرورو شده است میخواهند دو مرتبه برقرار نمایند. حیات و استقلال ایران مرگ وقید اسارت پولتیکی مملکت در این مجلس طرف مذاکره خواهد شد و قاضی دیگری باقی نخواهد ماند که به محکمهٔ عدل او مرافعه ببریم و هر حکمی که از این جا خارج شود از طرف دول معظم تعقیب خواهد شد و لهذا دولت یک دنیا تعمق و تفکر برای تعیین نمایندگان خود لازم دارد. این دفعه مثل کنفرانسهای سابق نیست که[1] مقصود نشان دادن هیکل و القاب و امتیازات و شئونات نمایندگان باشد تزیین نماینده به خروارها نشان دولتی و کتابها، فرامین، القاب حبه [ای] برای دولت و مملکت فایده نخواهد بخشید ملاحظه نباید نمود و نکته را نباید باخت و سابقهٔ بعضیها را نیز جهت امتیاز نباید شناخت. هیئتهای نمایندگی دولت درکونفرانسهای صلح سابق یک جو و یک دینار فواید پولتیکی واکونومی واقعی امکان نداشت بتوانند به دولت برسانند. نمایندگی در دو کونفرانس تریاک هم هرکس دیگری که مقدمات

۱. تکرار شده است.

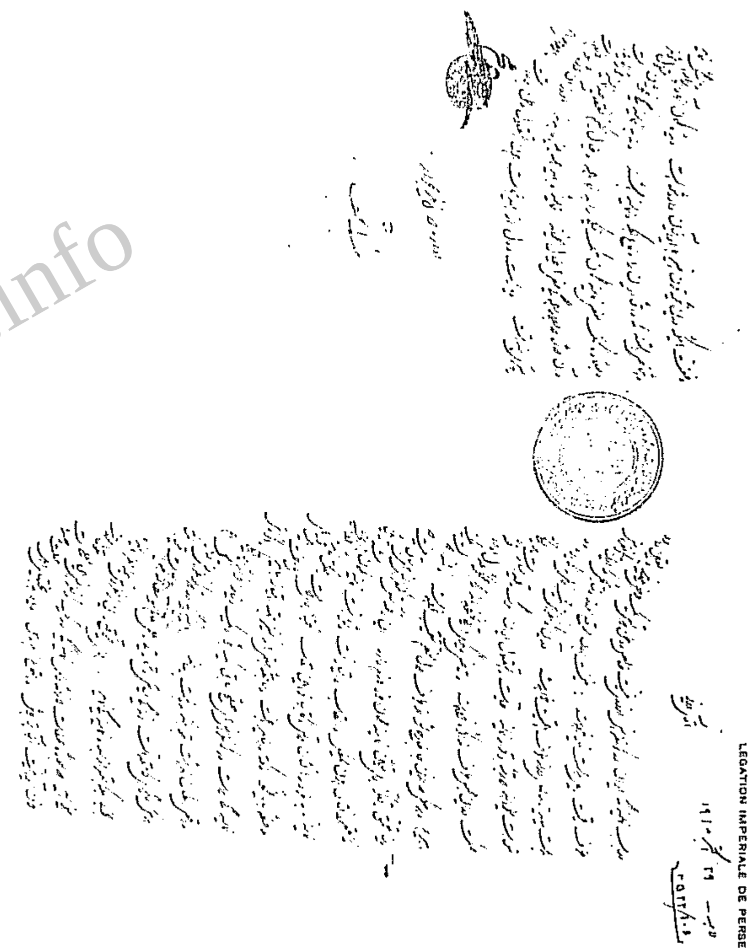
زندگی سیاسی و تجارتی و علمی عالم را مطالعه کرده باشد می‌توانست بخوبی بلکه بهتر از بنده نمایندگی نماید. برای این موقع و این کونفرانس چند نفر نماینده می‌خواهید که به علاوهٔ صفات لازمهٔ برای نمایندگی در یک کونفرانس بین‌المللی به قول معروف خون ایرانیت آنها پرجوش و استماع نام وطن و یاد بدبختیهای اهل مملکت و صدمات و خفتهایی که درین نیمهٔ قرن اخیر به ما ایرانیان وارد شده است دیده‌گان [دیدگان] آنها را پر از اشک نماید و اشخاصی باشند که واقعاً ایران را دفاع کرده و نماینده باشند و نه به نمایندگی خودشان مشغول شوند و به علاوه کمک بعضی نمایندگان تکنیکی را بدانها داده و خیال نکنیم فقط چند نماینده مختار کافی است و آن دوره که به طور ساد گی بعضیها خیال می‌نمودند نماینده باید همه چیز را بداند امروز آن دوره را لازم است سپری پنداشت و یا دست و دل از امید نجات دادن استقلال وطن برداشت. زیاده چه عرض نماید[1]. امضا محمود سجع مهر: محمود ۱۳۲۰.

حاشیه:

ـ اداره دول غیر همجوار

ـ ضبط شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۵۹، دوسیه ۳.

شماره سند: ۲۳۲

فرستنده: سفارت ایران در رم

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: خواهش متارکه جنگ دولت اطریش (سواد)

تاریخ: ۲۹ محرم ۱۳۳۷

نمره: ۸۷

از رم

دولت اطریش پس از شکست بزرگ اخیر، خواهش متارکه کرده است. قبول خواهد شد.

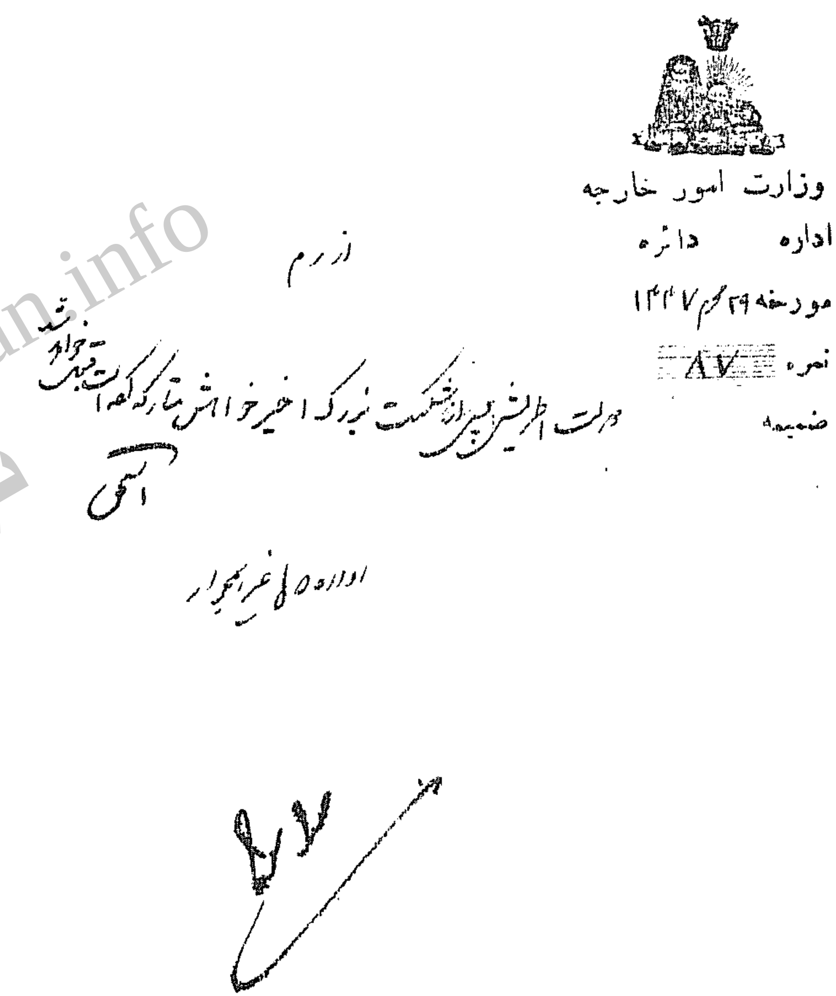
اسحق[1]

حاشیه:

ـ اداره دول غیر همجوار.

ـ ضبط شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

شماره سند: ۲۳۳

فرستنده: سفارت ایران در اسلامبول

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: صلح ورسای (رمز)

تاریخ: ۴ صفر ۳۷

نمره: ۹۹

از اسلامبول

صلح بلغار و شکست فاحش شام، کار عثمانی را به کلی تغییر داد. کابینه استعفا، کابینهٔ جدید هم متزلزل و متوحش، اختلافات کلّی در میان، به‌علاوه تکلیف صلح به امریکا برای صلح منفرد مشغول اقدامات هستند. از محّل مطمئن شنیدم انگلیس تکلیف صلح منفرد به عثمانی کرده. نمره ۲ و نمره ۳ زیارت، همه روزه در تعاقب اقدامات هستم. با وجود گرفتاری فوق‌العاده وزرا هر اقدامی بی‌نتیجه است. با وجود این غفلت نمی‌شود. نتیجه عرض می‌شود. ۲۷ میزان نمره نداشت. محمود[1]

حاشیه:

ـ اداره عثمانی

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه

اداره ... دائره

مورخه ۹ صفر ۱۳۳۷

نمره ۹۹

ضمیمه

از سرخس

[illegible]

شماره سند: ۲۳۴

فرستنده: کارگزاری سرخس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: مداخلات انگلیسها در سرخس (سواد گزارش)

تاریخ: ۹ صفر ۱۳۳۷

نمره: ۱۲۵

از سرخس

کاپیتان انگلیس چندروز است سرخس روس آمده تراکمه را خواسته تهدید می‌کند و می‌گوید حق ندارید حکومت ایران را به خود راه بدهید. از طرف انگلیس به شماها هر طور تأمین داده می‌شود و حکومت را هم تهدید نمایید و ظاهراً ایالت نیز به حکومت امر نموده با قوای نظامی کلیه به سرخس ایران عودت نمایند. روز چهارم حکومت و کلیه قشون دولتی به سرخس ایران عودت نمودند. کاپیتان انگلیس نیز به تمام صفحات گردش می‌نمایند و قرار است حکومت به تصویب انگلیسها برای سرخس روس معین شود. کلنل انگلیس و کلیه من تبع آنها در سرخس ایران در منزل حکومت و اطراف آنهایند. امنیت هم حالیه در دو سرخس حاصل است. اخبار تازه نیست و ظاهراً کلیه ماورای بحر خزر تا دریای مرو شیخ جسد سرحد افغان در دست انگلیس، بالشویک طرف بخارا و تاشکند رفته‌اند انگلیسها نیز به تعاقب آنها می‌روند. حمل غله از سرخس با ورود قشون باعث قحط و غلا می‌شود. جلوگیری جداً لازم است. نمره ۴۲۱ آجودان حضور[1].

حاشیه:

ـ اداره تحریرات انگلیس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۱۱.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه ۹ صفر ۱۳۳۷

نمره ۱۲۵

ضمیمه

از سرخس

کاپیتان انگلیس چند روز است سرخس روس آمده تراکمه را خواسته تهدید میکند و میگوید حق ندارید
حکومت ایران را نخود راه بدهید از طرف انگلیس ها هر طور تا این ملاحظه نموده حکومت
را هم تهدید نمائید ولی هراگاه ایالت نیز بحکومت امر نمایند با قراولخانه های سرخس
ایران عودت نماید روز چهارم حکومت و کلیه قشون حالتی سرخس ایران
عودت نمود کاپیتان انگلیس نیز به تمام صفحات گردش نماید و قرارات
حکومت بتصویب انگلیس ها برای سرخس روس معین شده لهذا انگلیس و کلیه
[illegible] آنجا در سرخس ایران در منزل حکومت و اطراف آنجا هستند
امنیت هم حالیه در سرخس حاصل است اخبار تازه نیست ولی هراگاه
کلیه ماوراء بحر خزر تا دریای مرو [illegible] چند سرحد افغان در دست
انگلیس با ترکیه طرف [illegible] رفته اند انگلیس ها نیز به تعاقب
آنها میروند حمل غله از سرخس با ورود قشون باعث قحطی
مشهد [illegible] لازم است نمره ۴۲۱ [illegible]

شماره سند: ۲۳۵

فرستنده: کارگزاری دره جز و کلات

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: فروش نسوان به تراکمه

تاریخ: ۲۱ عقرب ۱۲۹۷ (۹ صفر ۱۳۳۷)

نمره: ۴۷۳/۱۴۳

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت شوکته

وضع سرحدات خراسان عموماً و دره جز خصوصاً همان ایام بربریت و فروش اولاد و عیالات خودشان به اهالی و ترکمان یک شیوع تامی‌دارد. درسنه ماضیه به واسطهٔ قحطی عمومی با اینکه رضاخان حاکم سابق اینجا بیست هزارتومان ضرر غله را متحمل شده که عامه ناس در رفاهیت و مرفه الحال باشند، با وجود مقدارکثیری اهالی ناچاراً به تراکمه فروخته‌اند و این عادت رذیله معمول به این سرحدات است. چنانچه ترتیبی در امر دایر شود که کارکنان سرحدی صرف نظر از مدخل این امر شنیع نمایند حتی‌الامکان جلوگیری خواهد شد. اگر تا حکام فهم نوع پرستی را ننمایند و عیالات نوع خود را عیال خود و حفظ آنها را به هر تدبیری از فرایض ندانند چنانچه تاکنون به ترک این امر مطلقاً توجهی نداشته و بعدها هم با این ترتیبات و جریان امور که هر وظیفه ناشناسی تعقیب اطوار رذیله می‌نماید محال می‌داند. ولی به قول ناپلیون لفظ محال غلط است. هرگاه یک رقیت وطنی برای کارکنان باشد علم الله کلید امور است به اندک توجهی اصلاح شده و چرخ از کار افتاده این مملکت که به واسطهٔ اغماض اولیای امور به وسایل خائنین عمومی در سکوت بوده به راه خواهد افتاد.

متأسفانه، اول خود فدوی که این راپورت می‌دهد وقتی‌که به استماع دخل و مدخل غیر مشروع رسیدیم تمام حب وطنی را فراموش و آتیه خود را تأمین می‌نماییم. عمدهٔ مجازات

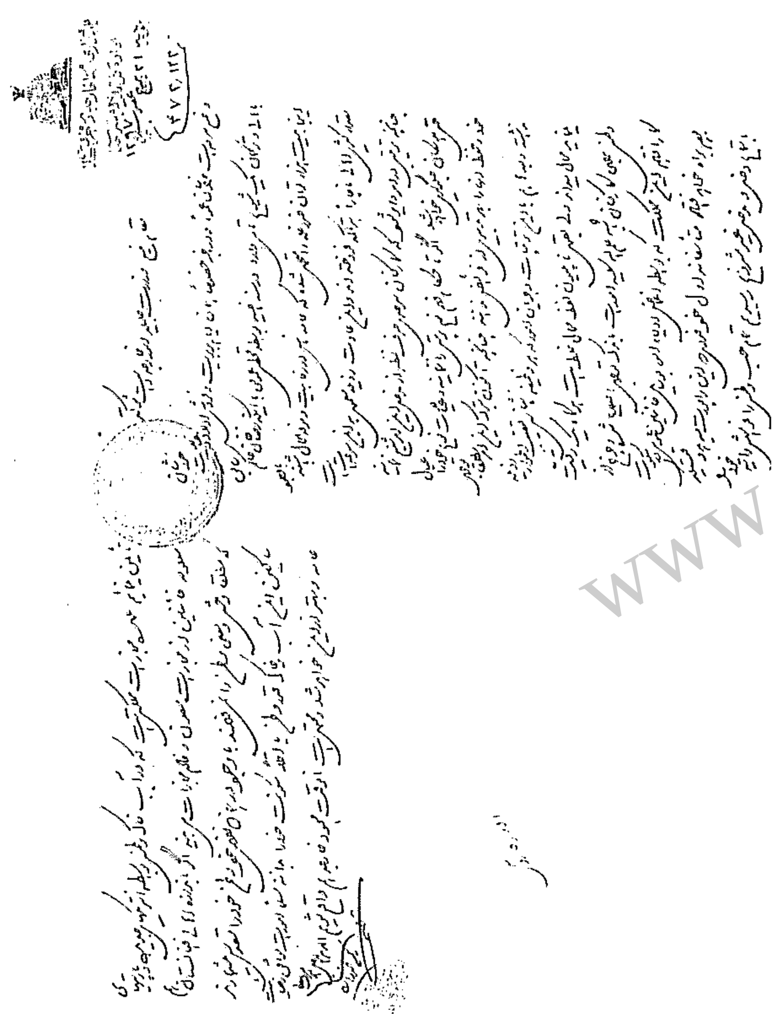
مملکتی است که در آب و خاک وطنی به واسطهٔ آنتریکهای جدیده و پارتیهای معلومه خائنین از مجازات مصون و خادم مجازات می‌بیند. اگر به اندازه اهالی افغانستان هم که مطلقاً وحشی و معنی وطن را نمی‌فهمند با وجود در همان نفهمی خود وطن خود را مقدس می‌شمارند، ساکنین این آب و خاک قدروطن یا اقلاً سکونت خود را بدانند مسلماً امورات موافق رضایت عامه و بهتر ازاین خواهد شد و محتمل است آن وقت محسود خارجه هم واقع شویم. الامر الاجل الاشرف مطاع [1]. امضا: رکن الوزاره

سجع مهر: کارگزاری خارجهٔ دره جز وکلات

حاشیه:

ـ اداره روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۲۶.

شماره سند: ۲۳۶

فرستنده: سفارت ایران در پاریس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اوضاع ایران در پایان جنگ جهانی اول (سواد)

تاریخ: ۱۴ صفر ۱۳۳۷

نمره: ۱۳۲

از پاریس

همان طور که از چندماه قبل ضمن تلگرافها و تحریرات اطلاع داده اوضاع آلمان منقلب بوده و منجر بر استعفای امپراطور شد. تغییرات اساسی در آنجا چون برق می‌گذرد. اوضاع روسیه در آنجا و اتریش و غیره برپا می‌شود اثرات و نتایج آن معلوم است. آلمانها، به طوری که در نمره ۱۰۹ تلگراف کرده بود شرایط متارکه جنگ را قبول کردند و متارکه در همه جا شد. در فرانسه عید بزرگ گرفته‌اند. هنگامه است. با وجود گرفتاریهای فوق‌العاده حالیه وزیر خارجه با تمام رؤسای وزارت خارجه و وزیر مختار جدید و خانمهایشان امروز در سفارت میهمان بودند. سر میز در ضمن نطق خود راجع به جنگ و آنچه باید و شاید راجع به ایران گفتم. وزیر خارجه خسارتهای وارده و حقوق ایران و ملاحظات لازمه را تصدیق کرد. عقیدهٔ وزیر خارجه این است که کنفرانس صلح در ورسای منعقد خواهد شد. باز نمی‌دانم دولت علیه چه کرده، وقت تلف می‌شود. دیگر موقع به این خوبی دست نخواهد افتاد. اسلم شقوق این است که آقای رئیس‌الوزرا شخصاً و یا وزیر خارجه معجلاً عازم فرنگ بشوند. مستدعی است این تلگراف را در هیئت وزرا مطرح فرموده جواب بدهید. دو سال است دیناری از حقوق سفارت نرسیده انصاف کنید از دست طلبکار آسودگی ندارد. نمره ۱۱۲ صمد[1]

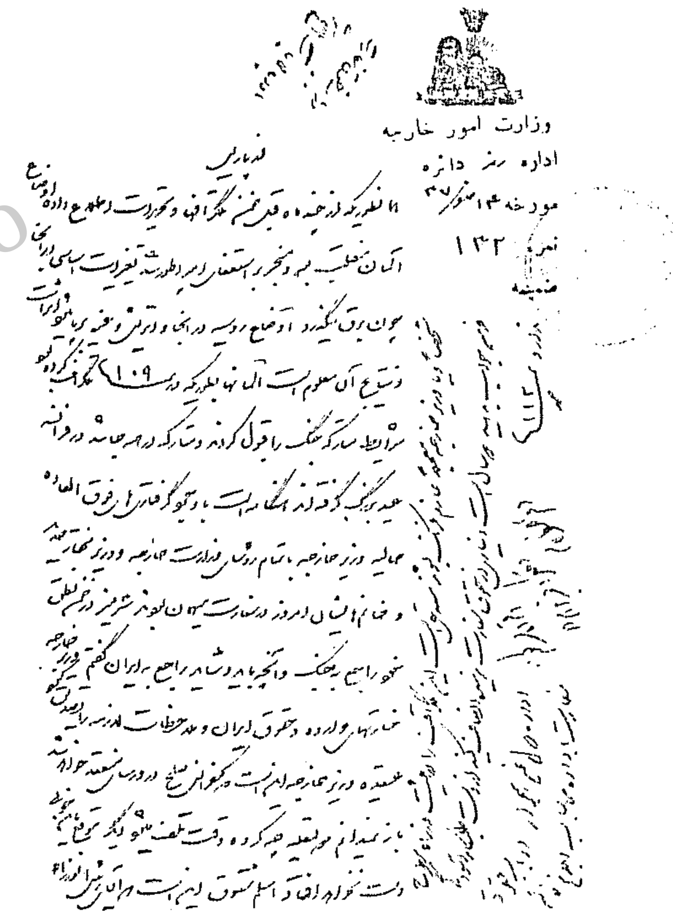
---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

حاشیه:

ـ اداره دول غیر همجوار در باب حقوق سفارت به اداره محاسبات ابلاغ نمایید، اقدامات کنند و تلگراف بدهید در دفتر ضبط نمایند.

ـ در باب حقوق سفارت به اداره محاسبات ابلاغ شد.

وزارت امور خارجه

اداره ... دایره

مورخه ۱۴ صفر ۳۷

نمره ۱۳۲

ضمیمه

شماره سند: ۲۳۷

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: کارگزاری سرخس

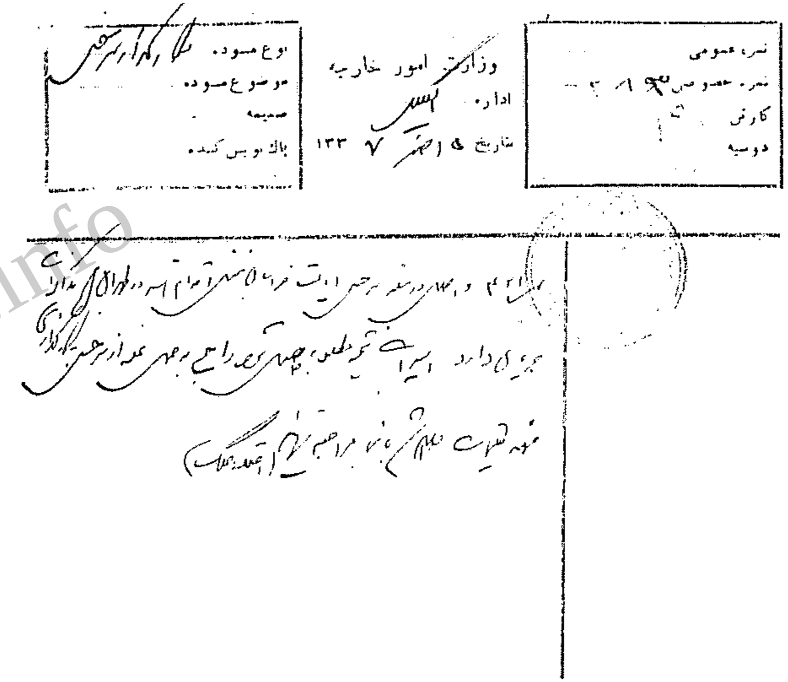
موضوع: حمل غله و استعداد به سرخس

تاریخ: ۱۵ صفر ۱۳۳۷

نمره: ۲۸۳

نمره ۴۲۱ واصل، در مسئله سرخس ایالت خراسان مشغول اقدام هستند. در تهران هم مذاکرات جریان دارد. امید است نتیجه مطلوبه حاصل شود. راجع به حمل غله از سرخس به کارگزاری مشهد تعلیمات داده شد. به آنجا مراجعه نمایید. (اعتلاءالملک[1])

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۱۱.

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
تاریخ ۱۳۳
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۲۳۸

فرستنده: کارگزاری عراق

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: متارکه جنگ و استعفای قیصر آلمان و مقدمات صلح بین‌الملل

تاریخ: ۲۸ عقرب (۱۶ صفر) ۱۳۳۷

نمره: ۴۷۱

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

از ویس قنسولگری [قنسولگری] انگلیس مراسلاتی مبنی بر متارکه جنگ واستعفای قیصر آلمان و ولیعهد ایشان و مقدمات صلح عمومی به کارگزاری رسید. جوابی که مقتضی بود داده شد. پس از آن شب (۱۴) شهر جاری جشنی در قنسولگری منعقد و از حکومتی و رؤسای دوایر و تجار و غیره پذیرایی من غیر رسم نمودند و آتش‌بازی و موزیک هم داشتند. امشب هم نمایندهٔ لنج جشنی به این عنوان منعقد کرده‌اند و خیال دارند اروپاییها این جشن را امتداد بدهند از وزارت جلیله در این موضوع اطلاعی اگر به مأمورین برسد خیلی نافع است، که از زمینهٔ صلح و مشی دولت مستحضر بوده و در موقع مذاکرات یا مکاتبات یا مجالس رسمی اگر نطقی لازم باشد به حفظ منافع و مصالح دولت اظهار عقیده شود. امضا. سجع مهر: کارگزاری عراق

حاشیه:

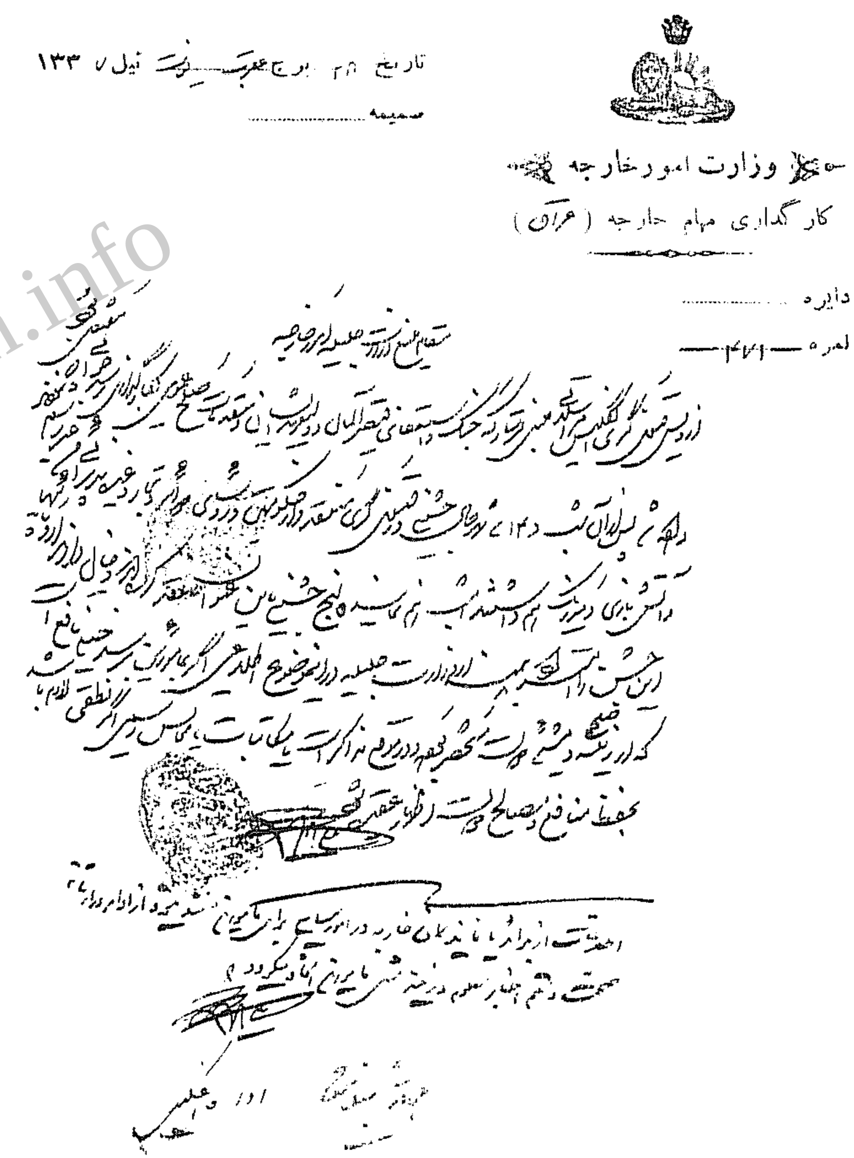
ـ اطلاعات از جراید یا نمایندگان خارجه در امور سیاسی برای مأمورین مستند نمی‌شود. از اوامر وزارتخانه صحت و سقم اخبار معلوم و زمینه مشی مأمورین اتخاذ می‌گردد. امضا[1]

ـ اداره انگلیس

ـ عجالتهٔ ضبط شود.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

تاریخ ... ۱۳۳۷
ضمیمه
وزارت امور خارجه
کارگذاری مهام خارجه (خراسان)
دایره
نمره

شماره سند: ۲۳۹

فرستنده: کارگزاری خراسان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: تقسیم آب هریرود

تاریخ: ۱۶ صفر ۱۳۳۷

نمره: ۲۲۹۱

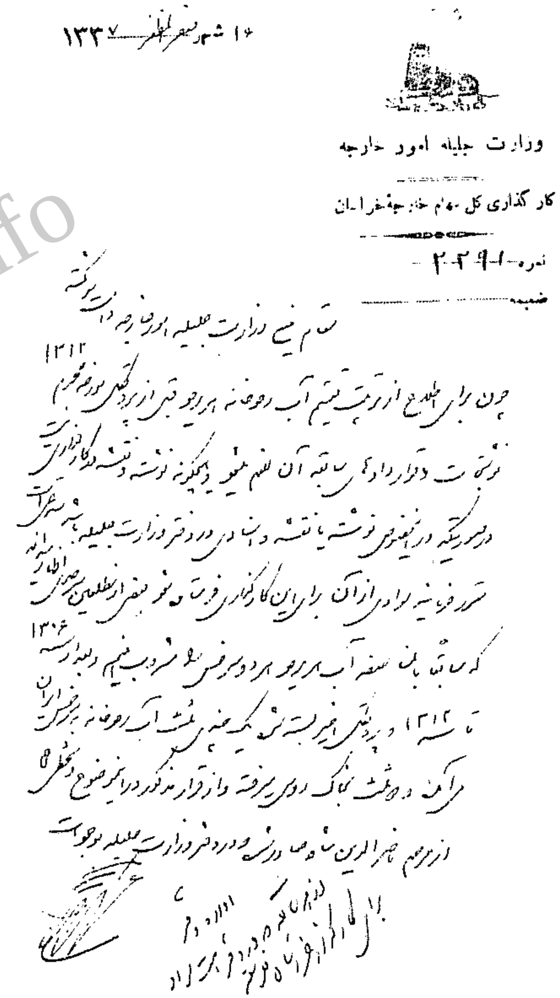
مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت شوکته

چون برای اطلاع از ترتیب تقسیم آب رودخانه هریرود قبل ازپروتکل مورخه محرم ۱۳۱۲ نوشتجات و قراردادهای سابقه آن لازم می‌شود و هیچ گونه نوشته و نقشه در کارگزاری نیست در صورتی که در این خصوص نوشته یا نقشه و اسنادی در دفتر وزارت جلیله باشد مستدعی است مقرر فرمایند سوادی از آن برای این کارگزاری فرستاده شود. بعضی از مطلعین سرحدی اظهار می‌دارند که سابقاً بالمناصفه آب هریرود هر دو سرخس را مشروب می‌نمود و بعد از سنه ۱۳۰۶ تا ۱۳۱۲ که پروتکل اخیر بسته شده یک چندی ثلث آب رودخانه به سرخس ایران می‌آمده و دو ثلث به خاک روس می‌رفته و از قرار مذکور در این موضوع دستخطی هم از مرحوم ناصرالدین شاه صادر شده که در دفتر وزارت جلیله موجود است. امضا[1].

حاشیه:

ـ اداره دفتر از هر سابقه که در دفتر هست سواد برای کارگزار خراسان بفرستید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۲۰.

۱۶ شهر صفر المظفر ۱۳۳۷

وزارت جلیله امور خارجه

کارگذاری کل مهام خارجه خراسان

نمره ۲۰۲۹۱

ضمیمه

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه دامت شوکته

شماره سند: ۲۴۰

فرستنده: سفارت ایران در استامبول

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: مذاکرات صلح عثمانی‌ها (سواد)

تاریخ: ۲۹ صفر ۱۳۳۷ مطابق ۱۲ قوس ۱۲۹۷

نمره: ۱۸۳

از اسلامبل

عثمانیها به وسایل مختلفه مشغول مذاکرات صلح منفرد هستند. محتمل است تا دو سه روز دیگر جنگ متارکه شود. نتیجه بعد عرض می‌شود. دوم عقرب نمره ۳ محمود[1].

حاشیه:

ـ اداره عثمانی ضبطی است.

ـ ۱۵ ربیع‌الاول ۱۳۳۷ به اداره رسیده است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه ۲۹ صفر ۱۳۳۷
۱۲ قوس ۱۲۹۷

نمره ۱۸۲

ضمیمه

از اسلامبول

عثمانی‌ها در باب نمایندگی در مذاکرات صلح منفرداً هستند تعهدات آتیه
روز دیگر [illegible] متارکه [illegible] نتیجه [illegible] عقرب
محمود

(اداره [illegible])

[illegible]

۱۵ [illegible]

[illegible]

شماره سند: ۲۴۱

فرستنده: سفارت ایران در پاریس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: وضع ایران بعد از جنگ (سواد)

تاریخ: غره ربیع‌الاول ۱۳۳۷

نمره: ۱۸۵

از پاریس

پادشاه انگلیس رسماً پاریس آمده دیشب سرمیز پادشاه میان رئیس الوزرا و وزیر خارجه جا داشتم. پادشاه به ملاحظهٔ سابقه آشنایی قریب یک ربع ساعت با بنده صحبت فرمودند. از ایامی که در لندن سفیر بودم با نهایت محبت متذکر شدند. از این موقع استفاده کرده، شرحی از اوضاع ایران بیان نموده مخصوصاً عرض کردم که با وجود صدمات چهار ساله و مساعی آلمان ملت ایران تا آخر بیش از تمام ملل بی‌طرفی و دوستی خود را نسبت به انگلستان حفظ کرد به درجه[ای] که در همین اواخر خود دولت انگلیس رسماً اعلان نمود که نظر به مساعدت دولت علیه قشون انگلیس از خاک ایران گذشته و تا بادکوبه رفته‌اند. پادشاه تمام اینها را تصدیق فرمودند. شرحی از اوضاع قبل از جنگ و رفتار روسها و لازمه مساعدت حالیه وآتیه انگلیس به ایران مذاکره فرمودند. با تدبیر و دوستی به اسم آزادی ملل از دولت انگلیس خیلی استفاده می‌شود کرد. در زمینه شرحی که به سفارت لندن تلگراف فرموده‌اید در همین مجلس با رئیس ـ الوزرا و وزیر خارجه فرانسه مذاکرات کردم.

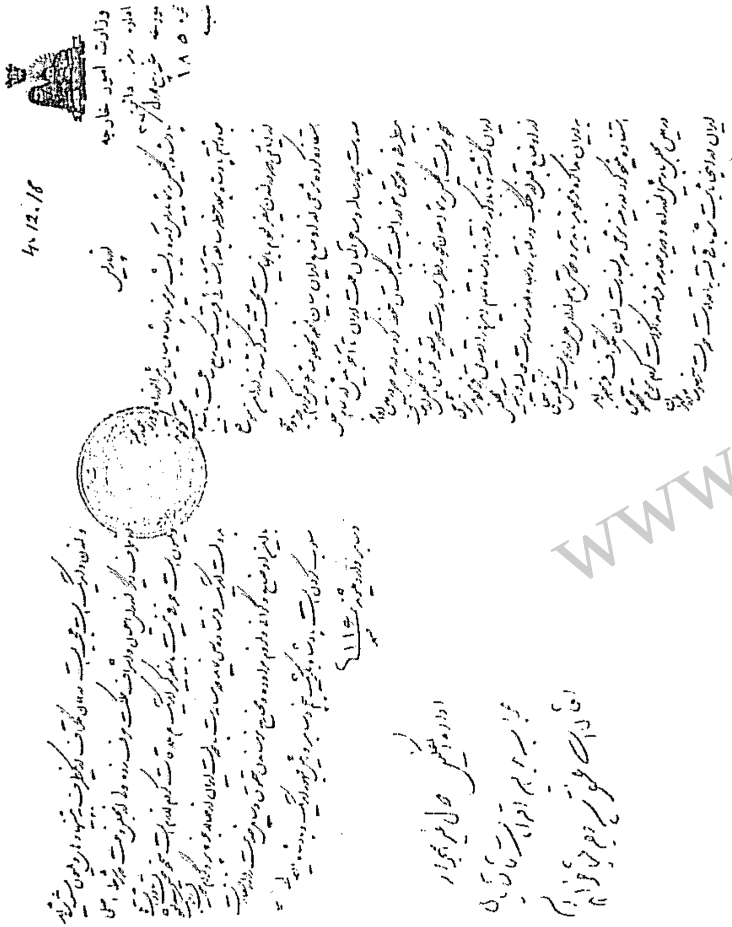
موقع مخصوص ایران در اینجا ثابت شده باقی بسته به اقدامات دولت خصوصاً در طهران و لندن و امریکا است. عجب است در همان تلگراف از یک طرف به پیشنهادهای ویلسون مستند شده‌اید، از طرف دیگراز رأی اعیان و اشراف مملکت حرف زده؛ ولی از مجلس و ملت که شرط

اصلی ویلسون است حرفی نیست. با سفیر کبیر امریکا هم ملاقات کردم. لازم است خود دولت یادداشتها به دولت امریکا فرستاده سعی نماید که مساعدت با دولت ایران از حالا جزء پروگرام دولت امریکا بشود. با این اوضاع و گرانی و لزوم مراوده و مخارج، نرسـاندن حـقوق وسـایل خدمت را از سفارت مسلوب کردن است. پادشاه بلژیک پنجم دسامبر و رئیس جمهور امریکا و پادشاه ایطالی اواسط دسامبر وارد می‌شوند. نمره ۱۱۶ صمد[1].

حاشیه:

ـ اداره انگلیس دول غیر همجوار جواب بدهید. اقدامات شما شایان امتنان است. عنقریب وجه به شما خواهد رسید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه

شماره سند: ۲۴۲

فرستنده: کارگزاری استرآباد

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اعلان کماندر کشتی جنگی روس خطاب به اهالی بندرجز (سواد)

تاریخ: ۳ ربیع‌الاول ۱۳۳۷

نمره: ــــ

سواد اعلان کماندر کشتی جنگی روس خطاب به اهالی بندر جز ۸ دیکابر ۱۹۱۸ مطابق ۳ شهرع ا [ربیع‌الاول] /۱۳۳۷

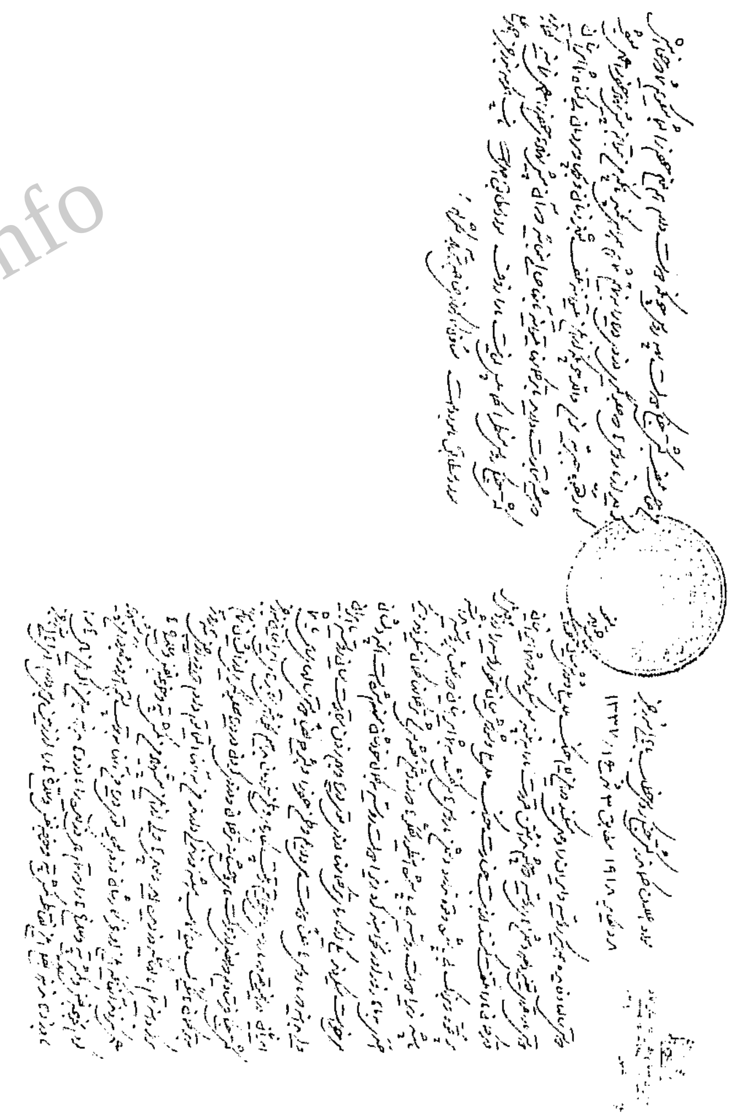
دوستی سالها و فایده همدیگر روسیه و ایران را وصل می‌کند. در این ایام جنگ ملل ملی و شورش میان خود پیش آمد نمود. دوستی ما را قدری تغییر داده و دشمنهای روسیه که چشم نداشتن قدرت ما را ببینند سعی می‌کردند که شما ایرانیان و ترکمانها را ملتفت کنند از بابت خسارت جنگ ملل ملی و شورش میان خود روسیه را از دخلهای پرقوه و بزرگ بی‌پا شده و قوه ندارد دشمن ما روسها می‌گفتند به شما ایرانیان که اعتنابه روسیه نداشته باشید؛ زیرا دولت روسیه بی‌پاشده. این طور گفتگوها، که از دشمن گفته می‌شد ترکمانها گمان می‌کردند دیگر احدی به ماها زور آور نخواهند کرد؛ زیرا دولت روسیه به گمان خودشان منهدم شده است. آنچه دلشان می‌خواست می‌کردند. یکی از کارهای ترکمانها دزدی توی دریا و به هم زدن تجارت میان روسیه با ایران [بود]. ولی بدانید که ما روسها علناً دوست می‌داریم وطن خود را و به شرح ایضاً دوستی سالهای سال با شما ایرانیان. در این موقع که ما روسها می‌خواستیم ترتیب به کارهای وطن خودمان بدهیم به خواهش تجارهای ایرانیان [به] بندر جز کشتی جنگی فرستادیم که بعضی از حرکتهای وحشیانه ترکمان و دزدی کردن در دریا جلوگیری از ایشان نماییم. به ترکمانهایی که لب دریا کاسب هستند و زندگی دارند من به آنها اولتیماتوم دادم که در ارض

[عرض] سه روز برگردانید تمام مالهایی که دزدیده‌اید و پولها، ولی از این پیشنهاد من گمش تپه و خوجه نفس و سلاخها عمل نکردند. آنهایی که این اواخر کارشان دزدی بود توی دریا من آنها [را] به توپ بستم.

امروز مجدداً من پیشنهاد کردم به خوجه نفس و گمش تپه و سلاخها را که تمام مال دزدیده را با دزدها بدهند به من. اگر این مالها را با دزدها ندهند، به کلی این نقاط گمش تپه و خوجه نفس و سلاخها را از زمین برمی‌دارم. ای اهالی بندر جز من صاحب منصب کشتی جنگی دولت بهیه روس چونکه دوست دارم هم‌نوع /همنوع/ خودم را به شما می‌گویم شما که خواهش کردید از ما روسها که جلوگیری دزدی دریا را بنماییم شما هم همراهی بکنید به اینکه من بتوانم پیشنهاد خود را عمل بشود [عملی نمایم]کار به قوهٔ جبریه نرسد والا چونکه از این می‌توانند تلف بشوند زنان و بچها [بچه‌ها] و مردمان بی‌گناه شما ایرانیان که همیشه تجارت دارید با ترکمانها می‌توانید به آنها حالی بنمایید که آن پیشنهادهای خودم را عمل نمایند. کماندر کشتی جنگی روس منطراکمابیس لیانت مارازوف.

سواد مطابق اصل است. نایب الحکومه بندرجز احمد علی[1]. سواد مطابق با سواد است. معاون کارگزاری خارجه استرآباد شکراله

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۲۹.

شماره سند: ۲۴۳

فرستنده: حکومت استرآباد

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: سوءرفتار نظامیان روس در استرآباد و بمباران عاشوراده، گمش تپه و خواجه نفس (سواد)

تاریخ: ۱۶ قوس (۵ ربیع الاول) ۱۳۳۷

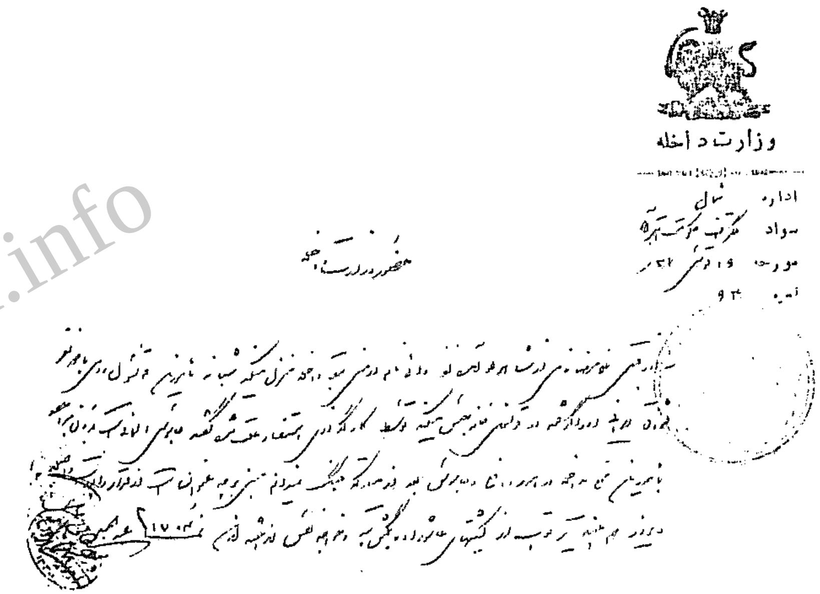
نمره: ۶۳

حضور وزارت داخله

سه روز قبل غلامرضا نامی از شاهرود آمده، نزد دایی نام ارمنی تبعه داخله منزل می‌کند. شبانه مأمورین قونسول روس با دو نفر قزاق ایرانی او را گرفته در قونسول خانه حبس می‌کنند. توسط کارگزاری استفسار علت شده گفتند جاسوس آلمانی است. بدون مراجعه به مأمورین محلی مداخله در امور داخلی و جاسوسی بعد از متارکه جنگ نمی‌دانم مبنی برچه عنوان است. از قرار راپورت واصله دیروز هم چند تیر توپ ازکشتیهای عاشوراده به گمش تپه و خواجه نفس انداخته‌اند. نمره ۱۷۰۴ امضا عبدالحسین[1].

سواد مطابق با اصل است. سجع مهر: وزارت داخله اداره شمال ۱۳۳۵

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ ه. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۲۹.

وزارت داخله

اداره شمال

سواد

مورخه

نمره ۶۳

شماره سند: ۲۴۴

فرستنده: حکومت استرآباد

گیرنده: وزارت داخله

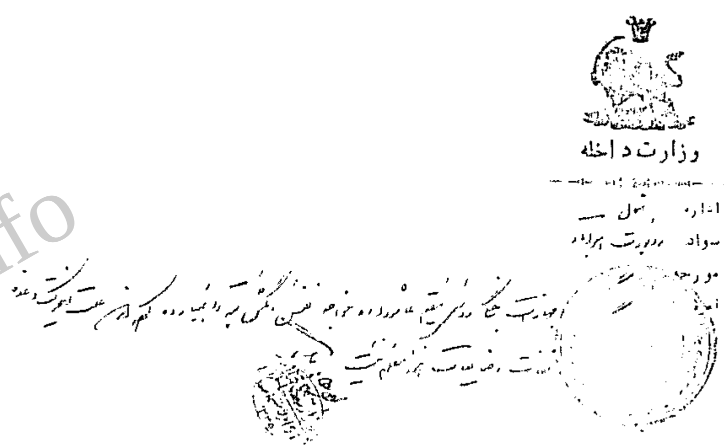
موضوع: سواد گزارش حکومت استرآباد در مورد بمباران عاشوراده، خواجه نفس و گمش تپه

تاریخ: ۱۶ قوس (۵ ربیع‌الاول) ۱۳۳۷

نمره: ۶۳

جهازات جنگی روسی مقیم عاشوراده، خواجه نفس و گمش تپه را بمبارده کرده‌اند. علت این حرکت و عده تلفات و ضایعات هنوز معلوم نیست[1]. سواد مطابق اصل است. سجع مهر: وزارت داخله اداره شمال ۱۳۳۵.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۲۹.

وزارت داخله

شماره سند: ۲۴۵

فرستنده: وزارت داخله

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: بمباران عاشوراده، خواجه نفس و گمش تپه توسط کشتیهای روس

تاریخ: ۶ ربیع‌الاول ۱۳۳۷

نمره: ۴۸۴۲

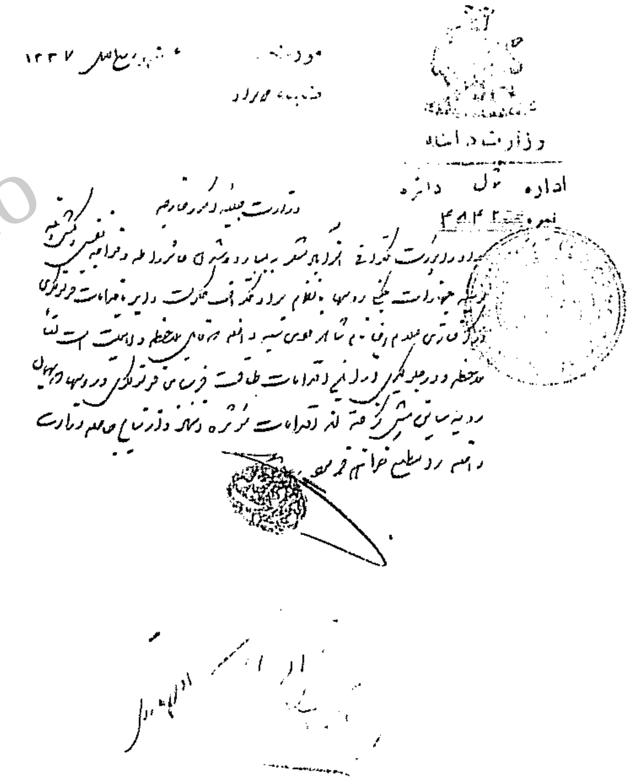
وزارت جلیلهٔ امورخارجه

سواد راپورت تلگرافی استرآباد مشعر به بمبارده شدن عاشوراطه [عاشوراده] و خواجه نفس و گمش‌تپه به وسیلهٔ جهازات جنگی روسها به انضمام سواد تلگراف حکومت دایر به اقدامات قونسولگری در گرفتاری غلام رضا نام شاهرودی تبعه داخله که قابل ملاحظه و اهمیت است لفاً ملاحظه و در جلوگیری ازاین اقدامات طاقت فرسای قونسولگری و روسها که به همان رویه سابق پیش گرفته‌اند، اقدامات مؤثره اتخاذ و از نتایج حاصله وزارت داخله را مطلع خواهند فرمود[1]. امضا و سجع مهر: وزارت داخله ۱۳۳۲.

حاشیه:

ـ اداره روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۲۹.

شماره سند: ۲۴۶

فرستنده: سفارت ایران در لندن

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: انعقاد کنفرانس صلح

تاریخ: ۷ ربیع الاول ۱۳۳۷

نمره: ـــ

راپرت ملاقات

راجع به موقع انعقاد کنفرانس صلح، وزیر مختار انگلیس اظهار داشته که مذاکرات مقدماتی بین نمایندگان دول متحارب در وزارتخارجه پاریس در ۱۶ دسامبر شروع و در ۱۵ ژانویه ختم می‌شود. بعد از آن مذاکره در جزییات مواد صلح به میان خواهد آمد که تا ۱۵ آوریل امتداد خواهد داشت. در این مذاکرات نیز فقط نمایندگان دول متحارب شرکت خواهند داشت.

در اواسط آوریل یعنی پس از ختم مذاکرات مزبور شاید در بعضی مسائل عمومی و راجع به دول بی‌طرف که پیش می‌آید نمایندگان دول بی‌طرف هم شرکت خواهند داشت.

این اخبار گویا در روتر دیروز هم که هنوز انتشار نیافته، مندرج بوده است. محض استحضار خاطر مبارک به عرض رسانید. فدوی منصور الملک[1]

حاشیه:

ـ اداره انگلیس ضبطی است.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه

اداره   دائره

مورخه [illegible]

نمره

ضمیمه

[illegible]

[illegible]

[illegible] نمایندگان دول متحاربه [illegible] ۱۶ [illegible]

[illegible] ۱۵ [illegible]

[illegible] ۱۵ [illegible]

نیز [illegible] نمایندگان دول متحاربه شرکت خواهند داشت.

[illegible]

[illegible] دول [illegible] نمایندگان دول

[illegible] هم شرکت خواهند داشت.

[illegible]

[illegible]

شمارهٔ سند: ۲۴۷

فرستنده: سفارت روسیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: اعلامیه رئیس نیروی دریایی روس

تاریخ: ۱۰ ربیع‌الاول ۱۳۳۷

نمره: ۱۴۷

یادداشت

سفارت با نهایت توقیر و احترام ترجمه اعلامیه رئیس قوای بحری روس را در بحر خزر خطاب به اهالی بندرگز که در پانزدهم ماه نیابر هذه السنه صادر گردیده، ذیلاً به استحضار آن وزارت جلیله می‌رساند:

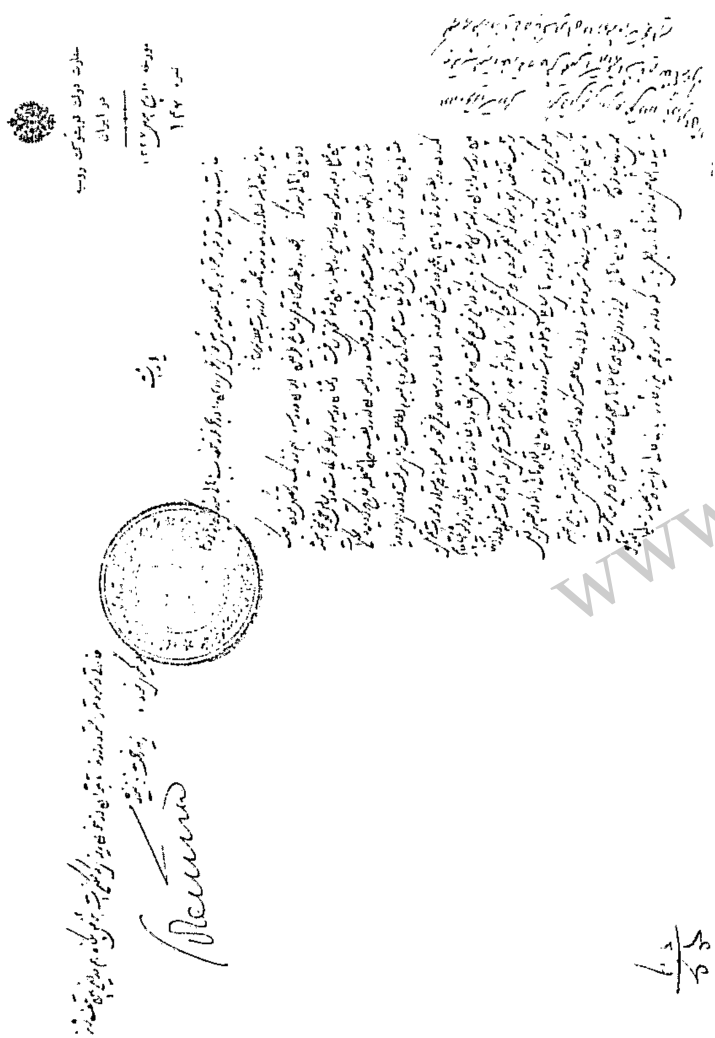
آقایان اهالی بندرگز استحکام روابط دوستی قدیمی و منافع طرفین ایران و روسیه را به هم نزدیک و متصل نموده، جنگ بین‌المللی و بعد رولیسیون روسیه این روابط را بین ماو شما مختل ساخت دشمنان روسیه به واسطهٔ تحریکات و دسایس خود می‌خواستند شما و تراکمه را بفهمانند که روسیه به علت عدم پیشرفت در جنگ و رولیسیون از ردیف دول معظم خارج گردیده و ممکن است اعتنایی به آن ننمود. تراکمه را این دسایس و تحریکات جسور کرده، شروع به عدم اطاعت و بنای سرقت و دزدی را در دریا گذارده روابط تجارتی را مابین ایران و روسیه قطع نمودند. ولی ما روسها که وطن خود را صمیمانه دوستدار و مودت قدیمی بین روسیه و ایران را مقدس می‌شماریم با اینکه در این موقع سخت که ما مشغول انتظام داخلی ازاقدامات خرابکارانه بولشویکها می‌باشیم، برحسب تقاضای تجار بندرگز تصمیم نمودیم که کشتی جنگی را مأمور نماییم جداً برعلیه سرقت بحری تراکمه اقدامات نموده و از آنها جلوگیری نماید.

بنابراین به تراکمهٔ اوبه‌های ساحلی اولتیماتوم سه روزه داده شد که مال‌التجاره‌هایی راکه از چندی قبل تاکنون به سرقت و غارت برده‌اند مسترد نمایند. ولی آنها اطاعت نکرده و مهلت مزبور منقضی شد به این جهت محل آنها بمبارده شد. آقایان اهالی من از روی نوع دوستی به شماها رجوع نموده. تقاضا می‌کنم که به من مساعدت نمایید و اشخاصی که از شماها روابطی با تراکمه دارند سوء نتیجه این رفتار رابه آنها حالی نمایید که مطیعانه مال‌التجاره‌های غارتی و مسروقه را مسترد دارند تا بتوان از خونریزی که ممکن است اشخاص بی‌گناه هم در این بین تلف شوند جلوگیری نمود. زیاده زحمت افزا نمی‌شود[1]. امضا

حاشیه:

ـ اداره تحریرات روس، رئیس قوای بحری روس چه حقی دارد بنادر ایران را به توپ بسته و سفارتی که حالش مجهول است آنرا اعتراف نماید. شفاهاً مذاکره کرده هر ضرر و زیانی که به خاک ایران وارد شده است بخواهید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۲۹.

شماره سند: ۲۴۸

فرستنده: حکومت بندرجز

گیرنده: هیئت دولت

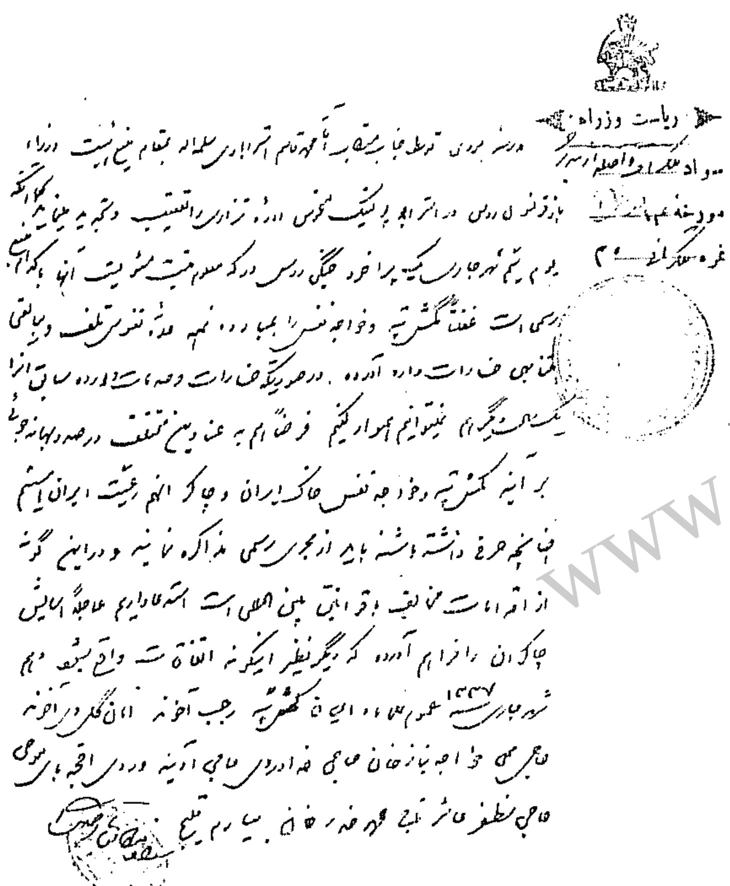
موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در گمش تپه و خواجه نفس (سواد)

تاریخ: ۲۴ قوس ۹۷ (۱۳ ربیع‌الاول ۱۳۳۷)

نمره: ۲۰

مدرسهٔ مروی توسط جناب مستطاب آقا محمد قاسم استرآبادی سلمه‌الله به مقام منیع هیئت وزرا باز، قونسول روس در استرآباد پولتیک منحوس دورهٔ تزاری را تعقیب و تجدید می‌نماید. کماآنکه یوم سیّم شهر جاری یک پراخود جنگی روس درکه [راکه] معلوم نیست مسئولیت آنها با کدام منبع رسمی است، غفلتاً گمش تپه و خواجه نفس را بمبارده نموده عده[ای] نفوس تلف و مبالقی متنابهی [مبالغ معتنابهی] خسارات وارد آورده، در صورتی که خسارات و صدمات وارده سابق آنرا یک سال دیگر هم نمی‌توانیم هموار کنیم. فرضاً هم به عناوین مختلف درصدد بهانه جویی برآیند گمش تپه و خواجه نفس خاک ایران و چاکران هم رعیت ایران هستیم. چنانچه حرفی داشته باشند باید از مجری رسمی مذاکره نمایند و در این گونه از اقدامات مخالف با قوانین بین‌المللی است. استدعا داریم عاجلاً آسایش چاکران را فراهم آورده که دیگر نظیر این گونه اتفاقات واقع بشود [نشود]. دهم شهر جاری سنه ۱۳۳۷ عموم علما و اعیان گمش تپه رجب آخوند، امان گل دی آخوند، حاجی محسن خواجه نیازخان، حاجی خداوردی، حاجی آدینه وردی، اقجه بای سوحی، حاجی مظفر عاشو، تاج محمد خدرخان، بیارم قلیچ[1]. سواد مطابق با اصل است. سجع مهر.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۲۹.

شماره سند: ۲۴۹

فرستنده: حکومت بندرجز

گیرنده: کارگزاری استرآباد

موضوع: تجاوزات تراکمه و اعلان کشتی جنگی روس (سواد)

تاریخ: ۲۵ قوس (۱۴ ربیع‌الاول) ۱۳۳۷

نمره: ـــ

سواد راپورت نایب الحکومه بندرجز به کفالت حکومت استرآباد مورخه ۲۵ برج قوس ۱۳۳۷

دستخط نمره ۱۷۲۸ زیارت گردید در موضوع سارقین دریایی در بیست روز قبل یک قایق حامل اشیای مسیودوبوا و سایر تجار به طرف انزلی حرکت نمود. در توی دریا مابین گمش تپه و خواجه نفس یک کرجی تراکمه که از سارقین محسوب می‌شوند به قایق برخورده سارقین قایق و مسافرین را به طرف خواجه نفس برگرداندند که عدّه [ای] دیگر از تراکمه رسیده با سارقین طرف شدند. مسافرین را خلاص نموده به مجرد رسیدن خبر به بندرجز تجار از آکنط خواهش نمودند که یک پراخود برای استخلاص بارها بفرستید. مشارالیه به فوری یک پراخود را حرکت می‌دهد، به سارقین رسیده، قدری از اشیا که در قایق بوده از سارقین مسترد می‌دارند. ولی از قرار معلوم سارقین قدری از مالها را در کرجی خودشان ریخته، برده بودند. اشیای مسترد شده به صاحبانشان داده شد. ولی سارقین تراکمه بوده‌اند صحرا هم جزو حکومت بندرجز نموده که از طرف حکومت بندرجز اقدامات بشود. تاکنون به هیچوجه در امورات صحرا دخالت ننموده است و خود حضرات تجار از کماندر کشتی روس تقاضا نمودند که یک پراخود جنگی به آن محل بفرستد و سرکوبی از تراکمه و سارقین به نماید [بنماید]. کماندر هم اعلانی نموده است که سواد آن عیناً به حضور مبارک لفاً ارسال شد. از لحاظ مبارک خواهد گذشت. نایب الحکومهٔ

بندرجز. احمدعلی انزانی. سواد مطابق با سواد است. شکراله معاون کارگزاری استرآباد[۱].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۲۹.

سواد راپورت نایب الحکومه بندر جز به کفالت حکومتی استرآباد

مورخه ۲۵ ربیع الاول ۱۳۳۷

نمره ۱۷۲۸ [illegible]

شماره سند: ۲۵۰

فرستنده: کارگزاری استرآباد

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: بمباران گمش تپه و خوجه نفس توسط کشتیهای جنگی روس

تاریخ: ۱۹ ربیع الاول ۱۳۳۷

نمره: ۶۲۱

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت عظمته

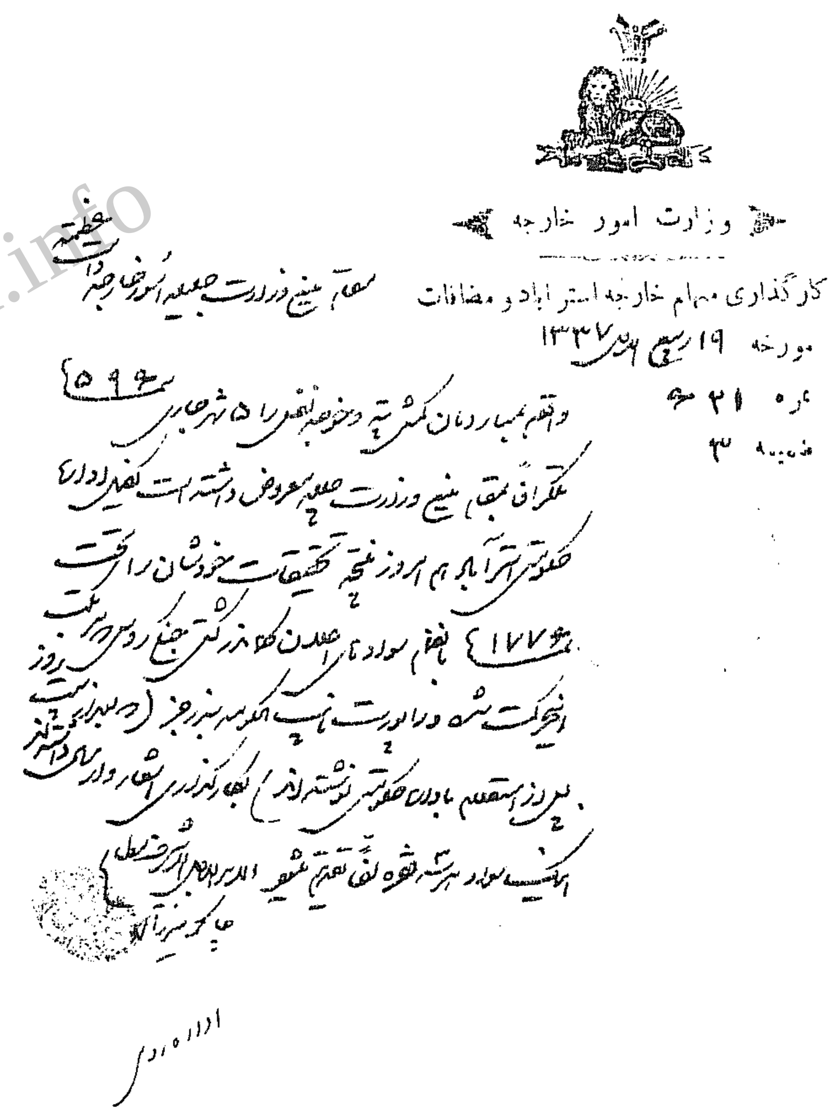
واقعه بمباردمان گمش تپه و خوجه نفس را ۵ شهر جاری به نمره ۵۹۶ تلگرافاً به مقام منیع وزارت جلیله معروض داشته است. کفیل اداره حکومتی استرآباد هم امروز نتیجه تحقیقات خودشان را تحت نمره ۱۷۷۶ به انضمام سوادهای اعلان کماندر کشتی جنگی روس که مرتکب این حرکت شده و راپورت نایب الحکومه بندر جز (که بعد از بیست روز پس از استعلام به اداره حکومتی نوشته‌اند) به کارگزاری اشعار و ارسال داشته‌اند. اینک سواد هر سه فقره لفاً تقدیم می‌شود. الامرالاجل الاشرف مطاع. چاکر، میرزاآقا[1] سجع مهر: ممتحن الملک ۱۳۰۶

حاشیه:

ـ اداره روس

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۲۹.

وزارت امور خارجه

کارگذاری مهام خارجه استراباد و مضافات

مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه دامت عظمته

مورخه ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۳۷

نمره ۴۱

ضمیمه ۳

شماره سند: ۲۵۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری آذربایجان

موضوع: تحویل سلاح و مهمات موجود در قونسولگری آلمان به دولت ایران

تاریخ: غره ربیع‌الثانی ۱۳۳۷

نمره: ۲۰۱

تلگراف ذیل راکه از طرف مسیو زمر شارژدافر آلمان است به قونسولگری آن دولت در تبریز فوراً تبلیغ نمایید. (برای احتراز از مشکلات وخیمه دولت علیه ایران تسلیم فوری کلیه اسلحه و مهماتی راکه در قنسولگری موجود است به کارگزاران محلی دولت ایران خواستار شده سفارت اوامر فوریه در این خصوص از دولت آلمان خواسته، مع‌هذا چون سفارت می‌ترسد اوامر مزبوره خیلی دیر برسند مقتضی است از حالا اسلحه و مهمات فوق الذکر را تسلیم نمایید).

(از طرف سفارت آلمان زُمر[1])

حاشیه:

ـ رمز شود

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۵.

وزارت امور خارجه

اداره [illegible]
سواد تلگراف [illegible] کارگزاری آذربایجان
مورخه [illegible]
نمره ۲۰۱

تلگراف ذیل را که از طرف [illegible] سفارت آلمان به قنسولگری آن دولت در تبریز فوراً تبلیغ نمائید
(برای احتراز از مشکلات وخیمه دولت علیه ایران تسلیم فوری کلیه اسلحه و مهمات را در قنسولگری موجود است بکارگذاران
به دولت ایران خواستار است سفارت اوامر فوریه در این خصوص از دولت آلمان خواسته لهذا چون سفارت
می‌ترسد اوامر مزبوره خیلی دیر برسد مقتضی است از حالا اسلحه و مهمات فوق‌الذکر را تسلیم نمائید
(از طرف سفارت آلمان زمر)

شماره سند: ۲۵۲

فرستنده: سفارت آلمان

گیرنده: قونسولگری آلمان در تبریز

موضوع: تحویل سلاح و مهمات موجود در قونسولگری آلمان به دولت ایران

تاریخ: ۴ ژانویه ۱۹۱۹ (۱ ربیع‌الثانی ۱۳۳۷)

نمره: ــــ

تلگراف از طرف سفارت آلمان به قونسولگری آن دولت در تبریز

تهران مورخه ۴ ژانویه ۱۹۱۹

برای احتراز از مشکلات وخیمه دولت علیه ایران تسلیم فوری کلیه اسلحه و مهماتی را که در قونسولگری موجود است به کارگزاران محلی دولت ایران خواستار است. سفارت اوامر فوریه در این خصوص از دولت آلمان تقاضا نمود، لهذا چون سفارت می‌ترسد که اوامر مزبوره خیلی دیر برسد مقتضی است در حالاً اسلحه و مهمات فوق‌الذکر را تسلیم نمایید. از طرف سفارت آلمان (زمر[1])

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۵.

وزارت امور خارجه

اداره دائره

مورخه

تلگراف از طرف سفارت آلمان به قونسولگری آلمان در تبریز

طهران مورخه ۴ ژانویه ۱۹۱۹

برای احتراز از مشکلات وخیمه دولت ایران تسلیم کلیه اسلحه و مهماتی که
در قونسولگری موجود است به نماینده محلی دولت ایران خواستار است
سفارت اوامر فوریه در این خصوص از دولت آلمان تقاضا نموده
معهذا چون بیم دارد که اوامر مزبوره خیلی دیر برسد
مقتضی است در تسلیم اسلحه و مهمات فوق الذکر از حالا اقدام نمائید

از طرف سفارت آلمان (زمر)

Télégramme adressé

au Consulat Allemand

à

T a u r i s .

Téhéran, le 4 Janvier 1919.

Pour éviter complications fâcheuses le Gouvernement Persan demande remise immédiate de toutes les armes et munitions se trouvant au Consulat entre les mains du représentant gouvernemental local. La Légation a demandé d' urgence ordres dans ce sens au Gouvernement Allemand. Elle craint cependant que ces ordres n' arrivent avec grand retard et Vous conseille pourtant d' effectuer la remise des armes et munitions en question dès-à-présent.

Pour Légation d' Allemagne

S o m m e r .

شماره سند: ۲۵۳

فرستنده: کارگزاری آذربایجان

گیرنده: وزارت‌امورخارجه

موضوع: تحویل سلاح و مهمات موجود در قونسولگری آلمان به دولت ایران (رمز)

تاریخ: ۸ ربیع‌الثانی ۱۳۳۷

نمره: ۲۹۵

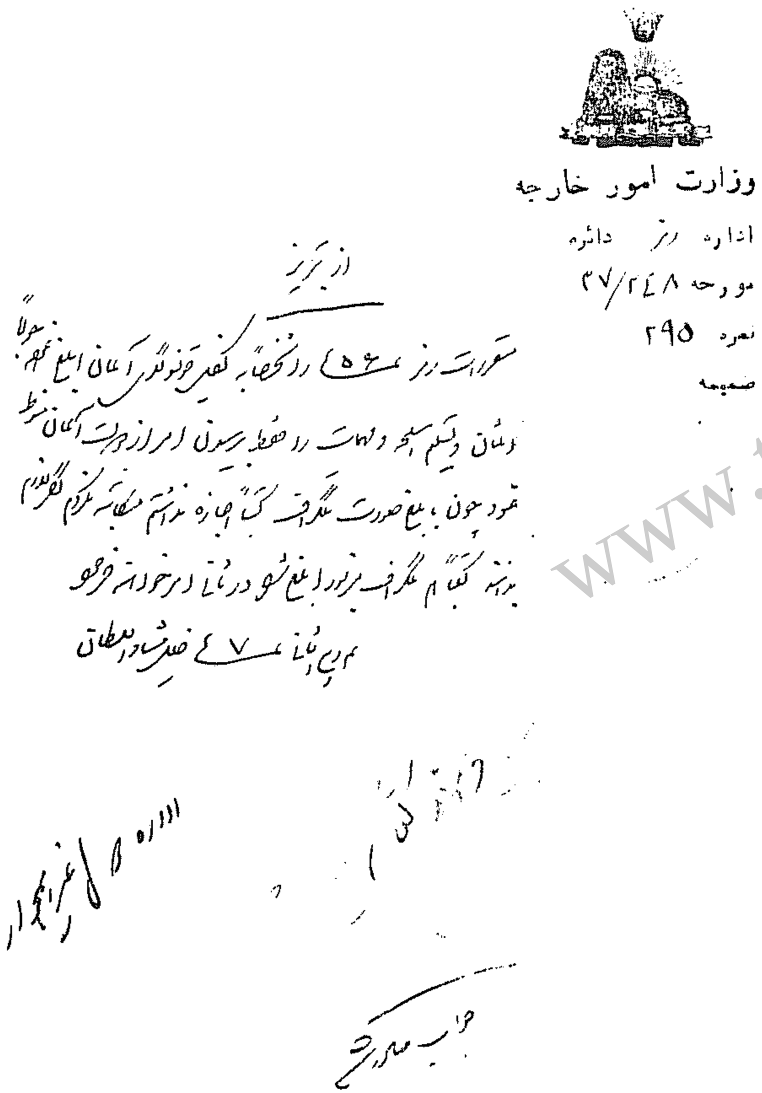
از تبریز

مقررات رمز نمره ۵۶ را شخصاً به کفیل قونسولگری آلمان ابلاغ نموده، جواباً اعلان و تسلیم اسلحه و مهمات را فقط به رسیدن امر از دولت آلمان منوط نمود. چون به ابلاغ صورت تلگراف کتباً اجازه نداشتم مکاتبه نکردم. اگر لازم بدانند کتباً هم تلگراف مزبور ابلاغ شود درثانی امر خواهند فرمود[1]. ۴ ربیع الثانی، نمره ۷. خلیل مشاورالسلطان

حاشیه:

ـ اداره دول غیر همجوار به عرض رسید. فرمودند کتباً هم ابلاغ شود. ۱۰ ربیع‌الثانی ۳۷ جواب صادر شد.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۵.

وزارت امور خارجه

اداره رمز دائره

مورخه ۸/۴/۳۷

نمره ۲۹۵

ضمیمه

از تبریز

مقررات رمز نمره ۵۶ را شخصاً به کفیل قونسولگری آلمان ابلاغ نموده، جواباً اعلان و تسلیم اسلحه و مهمات را فقط به رسیدن امر از دولت آلمان منوط نمود چون به ابلاغ صورت تلگراف کتباً اجازه نداشتم مکاتبه نکردم اگر لازم بدانند کتباً هم تلگراف مزبور ابلاغ شود درثانی امر خواهند فرمود

۴ ربیع ثانی نمره ۷ خلیل مشاورالسلطان

اداره دول غیرهمجوار

جواب صادر شد

شماره سند: ۲۵۴

فرستنده: ـــ

گیرنده: ـــ

موضوع: دستورات لازم برای نمایندهٔ ایران در کنفرانس صلح بعد از جنگ

تاریخ: ۶ جمادی‌الاولی ۱۳۳۷

نمره: ۴۲۹۳

ایجابات سرحدی ممالک شمالی ایران به قراری است که ذیلاً از عرض لحاظ مبارک گذشته، آنچه را مقتضی بدانند مستقیماً امر به اقدام، بقیه را هم به نمایندهٔ ایران در کنفرانس اروپا تعلیمات لازمه اعطا خواهند فرمود:

۱ ـ تخطیات سرحدی خراسان مخصوصاً بجنورد است که هنگام سلطهٔ حکومت تزاری در مواقع مختلفه محرمانه و غفلتاً علایم حدود را به ضرر ایران پیش آورده و حکومت موروثی محلی اغلب تجاهل نموده است. سابقه این امر در آرشیو وزارت خارجه یقیناً باقی خواهد بود.

بعلاوه، بی‌اعتدالی در آبهای جبال سرحدی خراسان ایران است که آنچه توانسته‌اند به موجب قراردادهای جابرانه سرحدی برده‌اند و زاید برآن در باقیماندهٔ حقوق رعایای ایرانی تجاوز نموده، مردم این طرف را عنفاً از زراعت مانع شده و قلیل حقابه رعایای ایران را غصب نموده‌اند نتیجهٔ این امر کوچیدن رعایا و خرابی املاک سرحدی ایران شده است. سوابق این فقرات هم در آرشیوهای وزارت خارجه و داخله خواهد بود. فعلاً موقعی است که هم آبها به مستحقین اصلی، هم علایم سرحدی به نقاط اصلی برگردد.

۲ ـ مسئلهٔ آشوراده است که در راپورتهای معروضه از استرآباد مبسوطاً شرح داده، اینک نیز برای مزید استحضار خاطر مبارک مختصراً موضوع را توضیح می‌دهم و این فقره را نظر به اهمیت مخصوصی که دارد یقین دارم به مثابه روح تمام احتیاجات شمالی تلقی خواهند فرمود:

آشوراده (عاشورآطه)، منتهاالیه شبه‌جزیره سرتک و پلنگان و از حیث وسعت ارضیه زیاده از چند کیلومترمربع نیست و به واسطهٔ آب دریاکه کمتر از نیم زرع عمق دارد، از شبه جزیره معروضه منفصل است به قسمی که از سرتک به آشوراده پیاده و سواره اسب می‌توان عبور کرد.

لهذا، آشوراده قیمت مادّی چندانی ندارد. ولی چون در دهنه خلیج استرآباد و به منزله قراولخانه مستحفظ سواحل خلیج مذکور (بندرگز ـ قره‌صو ـ دهنه باغو ـ شاه کیله ـ و غیره) و سواحل شرقی دریای مازندران ایران واقع است فوق العاده مهم و قیمتی و به عقیدهٔ فدوی بزرگترین و گرامی‌ترین دروازهٔ شمالی ایران است که اولیای مقید به حیواة [حیات] و بقای استقلال مملکت باید به هر قیمت و فداکاری شده است در حفظ آنجا بکوشند و مادامی که امر تصرف و استحکام آشوراده تسویه نشده است خود را مالک مازندران، استرآباد بلکه خراسان ندانند.

به علاوه، برای تأدیب ترکمانان صحرا مخصوصاً دزدان دریایی آنها و جلوگیری از تهدیدات و تحریکات بقیةالسیف خلیا پرستان رژیم سابق روس میان تراکمه اشغال قطعی آشوراده که ملک مسلم دولت ایران است با تحصیل یک کشتی مونیتور کوچک دارای توپ و مختصر ساخلوی چنانچه فعلاً روسها دارند از ضروریات مبرمهٔ بلاتردید است. چندماه قبل خود روسهای آشوراده حاضر شده بودند همین کشتی (بارون بخت) را به قیمت خیلی مناسبی بفروشند و خوانین نادان مازندران از این فرصت قشنگ غفلت نمودند.

۳ ـ مسئله حق کشتیرانی در دریای مازندران است. چنانچه از مطالعه نقشه استنباط خواهند فرمود قریب ربع سواحل دریای مازندران خاک ایران است محروم بودن مملکت ایران از حق کشتیرانی و تجارت در این دریا امر طبیعی نمی‌باشد. چنانچه، من‌القدیم الی کنون تراکمه اتباع ایران با کشتیهای بادی خودشان در این دریا بالعمل سیر و تجارت می‌نمایند. یک وقتی دولت روس بود فشار خفه کننده داشت که هر ساعت می‌توانست ایران را قبض روح نماید، لهذا ایرانیها را لفظاً از حق کشتیرانی و تجارت در خارج آبهای تریتوریال (آبهای سواحل دریا را تا

تیررس توپ تریتوریال گویند) این دریا منع کرده بود اولیای وقت هم نفهمیده آب شور و بی‌مصرف را می‌بخشیدند و حال آنکه اگر چشم بینایی می‌بود روح و شریان عمدهٔ حیاتشان همین آب شور بوده است. حالا که فشار و جبر بساط تزاری معدوم گردیده و از روسیه (مخصوصاً در سواحل دریای خزر) حکومتهای متعدد تولد خواهد یافت و کلیه در این دریا بالطبع کشتیرانی خواهند داشت، بقای حال سابق برای ما دیگر ابداً معقول نخواهد بود. لهذا، به انواع وسایل که از جمله خصوصیت با انگلیسها باشد (زیرا یقیناً آنها با این آمال ما موافقت تامه خواهند داشت)، مقتضی است که اعادهٔ حق کشتیرانی و استرداد آشوراده و استحکام آنجا را تاوقت نگذشته است تأمین فرمایند که در این موقع آشوب دنیا مخصوصاً زمان مهامداری حضرت اشرف عالی این دو مهم حیواتی [حیاتی] به صلاح و صرف دولت ایران خاتمه پیدا کند؛ زیرا از حقوق کشتیرانی ملت و تجارت ایران سالیانه ملیونها منتفع خواهند گردید. دولت هم بالطبع بهره کامل خواهد برد.

۴ ـ تهیه وسایل استرداد مغان و طالش که در قسمت شرقی منتهای ساحل یمین رود ارس واقع است و از حیث نژاد و اخلاق تماماً ایرانی به علاوه ملت آنجا هم خواهان اتصال و یک جواری با ایران می‌باشند. به وسیلهٔ پروپاکاند و همراه کردن کلیهٔ سکنه آن قسمت است؛ چون که آن وقت حدود شمالی آذربایجان از آرارات به دریای مازندران یکسره خط طبیعی رود ارس خواهد بود. دیگر آنکه به موجب عهدنامه ترکمان چای نیم دایرهٔ عباس آباد را به عنوان سرپل نظامی ارس روسها محیطی به نصف قطر نیم فرسخ از ایران انتزاع کرده بودند و اخیراً قرار شد این نیم دایره را با فیروزه خراسان که جهت ییلاق عشق‌آباد لازم داشتند مبادله نمایند. پس از اینکه فیروزه را گرفتند نیم دایرهٔ مزبور را تماماً مسترد نداشته باز در این دست ارس جای پا و قلعهٔ نظامی داشتند در این موقع که ممکن است حکومتهای ارمنی گرجی مسلمان در قفقاز و جوار ایران تشکل پیداکند بقای این گونه نقاط استراتژیکی در دست دول جدیدالخلقه برای ایران و تأمین تمامیت آن خطرناک خواهد بود و دولت لازم است از فرصت اوضاع کنونی استفاده

نموده و از انجام آمالی که سهل‌الاجرا شده است غفلت نفرمایند.

۵ ـ مسئله قطور حدود عثمانی هم گویا هنوز معوق و ناتمام مانده و وقت خاتمه دادنش حالا است. زیرا با احتمال تشکل حکومت ارمنی در آن حدود، بقای قطور به حال سابق برای آذربایجان خالی از مخاطره نخواهد بود[1].

امضا فدوی عبدالحمید طهرانی

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۲۶.

طهران — جمادی الاولی

اقدامات سرحدی ممالک شمالی ایران بقرار است که ذیلاً بعرض میرساند مبارک گذشته آنچه را مقتضی بدانند مستقیماً امر باقدام بفرمایند تا نتیجه ... یا تعلیمات لازمه را مرحمت خواهند فرمود.

۱ — تشکیلات سرحدی خراسان که نمونه‌اش نیز در دست است ... سالیه حکومت تزاری در مواقع مختلفه کرده‌اند و نتیجتاً علائم حدود را تغییر داده بطرف ایران آورده و حکومت موروثه ... اغلب آنها را ... است سابقاً هم از وزارت خارجه یقیناً اطلاع دارند.

فعلاً هم به اعتدال در اراضی جبال سرحدی خراسان ایران است که آنچه توانسته‌اند بموجب قرارداد که ... سرحدی بوده و زیاده بر آن دریا قیامیه حقوق رعایای ایرانی آبادان ... این طرف را هم منفعتاً از زراعت مانع شده و تحمیل جفا به رعایای ایران را غضب نموده‌اند ... و کرسیدن رعایا و خرابی املاک سرحدی ایران شده است سوابق این قضایا در وزارت خارجه موجود خواهد بود. فعلاً متوقع است که هم آنها مستحقین اصلاح امر علائم سرحدی نقاط اصلاح برگردد.

۲

مسئله آشوراده است که در دریای مازندران ... بعرض رسیده از ... شرح داده ایم نیز بار دیگر آنچه را در نظر مبارک مختصراً موضوع را توضیح میدهیم این قطعه را نظر باهمیت موقعی که دارد یقین داریم ... احتیاجات لازمه آنرا تلقی خواهند فرمود:

آشوراده (یا آشور آده) ... شبه جزیره ... وسعت آن زیاده از چند کیلومتر مربع نیست ... عمق دارد از شبه جزیره معروف منفصل است ... به آشوراده پیاده و سواره نمیتوان عبور کرد.

لهذا آشوراده قیمت مادی چندانی ندارد ولی ... اهمیت ... بنا بر قرارداد مستحفظ سواحل خلیج مذکور (بندرگز ... دهنه باغو — شاه کیله — وغیره) و سواحل شرقی دریای مازندران ایران مواقع است فوق العاده ... و بمنزله دروازه شمالی ایران است که ... ملکیت باید ... تصرف ... آشوراده ... مازندران و استراباد ... خراسان ندارند فعلاً ...

۳

ترکمانان صحرا مخصوصاً دزدان دریائی آنها و جلوگیری از تهدیدات و تحریکات ... فعلیاً پیشنهاد رژیم سابق روس میان ترکمن اشغال قطعی آشوراده که ملک مسلم دولت ایران است با اتصال ... دارای قیمت و ... ساحلی چنانچه فعلاً روسها دارا ... بلا تردید است چند ماه قبل خود روسهای آشوراده حاضر شده بودند ... کشتی (پاروت نجات) را بقیمت خیلی ... بفروشند و خوانین ... مازندران از این فرصت قشنگ غفلت نمودند.

۳ — مسئله حق کشتیرانی در دریای مازندران است: چنانچه از ملاحظه نقشه استنباط خواهد فرمود قریب ربع سواحل دریای مازندران از آن ایران است محروم بودن مملکت ایران از حق کشتیرانی و تجارت ... دریا امر طبیعی نیست چنانچه من القدیم الی الکنون ... کشتیهای بادی خودشان در این دریا بسواحل ... و تجارت مینمایند.

... دولت روس ... رفع ... داشت که ... ایران را ... نماید لهذا ایرانیها را لفظاً از حق کشتیرانی و تجارت در خارج آبهای تریتوریال (آبهای سواحل دریا را تا ... قسمت تریتوریال گویند) این دریا منع کرده ... وقت ...

۳

آب شور و بی‌مصرف را می‌چشیدند و حال آنکه از چشمه‌های ییلاقی مرتب [illegible] و شریان
حیاتی‌شان همین آب شور بوده است حالا که فشار و جبر بساط تزاری
معدوم گردیده و از روسیه (مخصوصاً در سواحل دریای خزر) حکومتهای متعدد
تولد خواهد یافت و کلیه در دریای بالطبع کشتیرانی خواهند داشت بقای حال
سابق برای ما دیگر ابداً معقول نخواهد بود لهذا با انواع وسایل که از جمله
خصوصیت با انگلیسها باشد (زیرا یقیناً آنها با این آمال ما موافقت تام خواهند داشت)
مقتضی است که امکان حق کشتیرانی و استرداد آشوراده و استحکام آنها را تا وقت
نگذشته است تأمین فرمایند در این موقع آشوب دنیا مخصوصاً زمان بهار جاری
حضرت اشرف عالی این حرام هم حیات استقلال و شرف دولت ایران خاتمه پیدا کند
زیرا از حقوق کشتیرانی ملت و تجارت ایران سالیانه ملیونها منتفع خواهند گردید
حدس [illegible] بالطبع [illegible] کامل خواهد برد.

۴ — تهیه وسایل استرداد معادن و طالش که در قسمت شرقی ساحل بین رود ارس
واقع است و از حیث نژاد و اخلاق تماماً ایرانی بلاد و ملت آنها هم خواهان
اتصال و یکی جوئی با ایران می‌باشند بوسیله بردباری و همراه کردن طالشیه
سهل‌تر است چونکه از قسمت حدود شمال آذربایجان از ارارات
به دریای مازندران یکسره خط طبیعی رود ارس خواهد بود و اگر جب

۵

عهدنامه ترکمانچای نیم دایره عباس‌آباد را بعنوان سرپل نظامی ارس
روسها مخصوصاً بمنصف قطر نیم فرسنگ از ایران انتزاع کرده بود و اخیراً
قرارداد [illegible] نیم دایره را با فیروزه خراسان که جهة ییلاق عشق‌آباد لازم
داشتند مبادله نمایند پس از آنکه فیروزه را گرفتند نیم دایره مزبور را
تماماً مسترد نداشته باز در این دست این جای با قطعه نظامی می‌گذاشتند
در این موقع که ممکن است حکومتهای ارمنی که حمی مسلمان در جوار ایران (باستقلال)
تشکیل پیدا کند بقای انگلیسی نقاط استراتژیکی در دست دول جدید الخلقه
برای ایران و تأمین تمامیت آن خطرناک خواهد بود و حتماً لازم است
از فرصت اوضاع کنونی استفاده نموده و از انجام آنکه سهل العلاج
شده است غفلت نفرمایند.

۵ — مسئله قطور حدود غالب هم که هنوز معوق و ناتمام مانده و وقت خاتمه
دادن آن حالا است زیرا با احتمال تشکیل حکومت ارمنی در آن حدود
بقای قطور با حال سابق برای آذربایجان خالی از خطر نخواهد بود.

[illegible]

شماره سند: ۲۵۵

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری بندرجز

موضوع: دستورالعمل وزارت امورخارجه به کارگزار بندرجز

تاریخ: ۹ جمادی الاولی ۱۳۳۷

نمره: ۶۴۵۴/۷۵۶

دستورالعمل: آقای نیرالوزاره کارگزار بندرجز

موقعیت بندرجز یکی از حیث اینکه اساساً بندرگاه یعنی محل دادوستد تجار و ورود و صدور مال‌التجاره است و دیگر به واسطهٔ قرب سرحد ترکستان که وضع انقلابات اخیر آنجا جالب توجه اولیای دولت ایران واقع گردیده، حائز اهمیت مخصوص می‌باشد. اینک برای بصیرت و آگاهی شما تعلیمات لازمه را در خط مشی و انجام امور کارگزاری ذیلاً نگاشته و مترصد است که با فراست کامله نکات دقیقه را فراگرفته، درحوزه اختیارات خود واصل وتسویه امور مرجوعه آنجا و حفظ حقوق و حدود اتباع و دولت علیه ایران مجاهدات لازمه به عمل آورده، موجبات استرضای خاطر اولیای دولت راکاملاً فراهم نمایید.

۱) مقصود از اعزام کارگزار حفظ حقوق اتباع دولت علیه و تسویه امورخارجه است موافق عهود دولتی.

۲) موافق قراردادهای منعقده فی‌مابین دولتین روس و ایران مقرر است که طوایف تراکمه مادام که در خاک ایران سکونت دارند به صفت تابعیت این دولت شناخته شده و مثل اتباع ایران با آنها معامله شود و زمانی که در خاک روس مسکن گزینند، به تابعیت آن دولت شناخته شده و مطیع قوانین محلی باشند. کارگزار مکلف است این نکته را در نظر داشته و در امور تراکمه اتباع روس که به خاک استرآباد وارد می‌شوند مداخله ننموده و به حکومت و

مقامات داخلی مراجعه دهد.

۳) چنانکه مستحضر هستید اتباع خارجه در خاک ایران غیر از یک خانه برای سکونت و دکان و انبار برای تجارت حق خرید و اجارهٔ املاک مزروعی و مستغلات ندارند و چون رعایت این نکته به طور کامل نگردیده است این طور مقرر شده که دعاوی ملکی اتباع خارجه با اتباع ایران غیر از آنچه در عهدنامه مصرح است و در فوق ذکر شد به محاکم داخلی رجوع شود.

وظیفه کارگزاری این است که از همین قرار رفتار نموده، به علاوه به وسایل ممکنه مراقبت نمایید اتباع خارجه در ایران موفق به خرید املاک مزروعی و مستغلات نشوند و از این قبیل معاملات جداً جلوگیری شود.

۴) اتباع داخله که از طرف اتباع خارجه دارای وکالت هستند چه در موقع داشتن وکالت و چه بعد از آن به تبعیت داخله شناخته می‌شوند و هیچ وقت کارگزار نباید غیر ازکارهایی که در آن اشخاص از طرف اتباع خارجه وکالت دارند دخالت نماید.

۵) مراجعات آگنط قونسولگری مقیم بندرجز به کارگزاری باید حتماً به موجب تقاضانامه کتبی باشد.

۶) بانک استقراضی به موجب قرارداد از قبول اموال غیر منقول به طور رهن و غیره عموماً ممنوع است. لهذا، هرگاه چنین معامله[ای] از طرف بانک درخواست یا صورت نموده باشد در آن امر بدون استطلاع از مرکز مداخله نخواهد نمود.

۷) کلیه جنگلهای طبیعی متعلق به دولت و در تحت نظر وزارت فواید عامه می‌باشد. هرگاه معاملاتی از طرف اتباع داخله یا خارجه شده باشد به هیچ وجه رسمیت نخواهد داشت و لغو بودن این گونه معاملات اعلام گردیده است. کارگزار باید مراقب باشد که در آتیه هم نسبت به اموال دولتی اعم از جنگلها یا خالصجات به هیچ وجه معاملاتی نشود.

۸) بعضی اشخاص به اراضی خشک شده سواحل دریا که از آب خارج می‌شود دست درازی و به عنوان مالکیت آنها را تصرف و برای پیشرفت این مقصود همان اراضی خشک شده

را به اتباع خارجه اجاره می‌دهند. چون اراضی هم عموماً متعلق به دولت است باید مواظب باشید که احدی در این گونه اراضی هم تصرفات ننماید.

۹) جزیره عاشوراده همواره ملک طلق دولت بوده و هست. سابقاً روسها در تعقیب تجاوزات خودسرانه خود به عنوان اینکه می‌خواهند در آنجا انبار ذغال بناکنند دخالت و تصرف نموده و به اعتراضاتی که از طرف وزارت امورخارجه شده جواب مسکتی نداده‌اند؛ شما هم باید همواره مالکیت مطلقه دولت را در جزیره مزبور در نظر داشته و وجهامن‌الوجوه به تصرفات خارجی در آنجا رسمیت ندهید و هر وقت فرصتی یافتید از خنثی کردن عملیات اجانب در آنجا خودداری نکرده و ضمناً مواظب اعمال و افعال مأمورین روس و غیره که به عاشوراده و آن حدود عبور و مرور می‌نمایند بوده و از مقاصد و نیات آنها حتی‌المقدور وزارت خارجه را مستحضر بدارید.

۱۰) با مذاکراتی که وزارت خارجه با سفارت روس به عمل آورده، مالیات نواقل و مستغلات قبول شده و باید کلیه اتباع خارجه بپردازند. هرگاه بعضی از اتباع روس با این حکم کلی مخالفت کنند ابتدا به وسیلهٔ مذاکره با آکنط قونسولگری آنها را مجبور به پرداخت مالیاتهای مذکور بنمایید و هرگاه مذاکرات نتیجه نداد مأمورین مالیه مجاز خواهند بود که به طور خوشی به وسایل ممکنه مالیات دولت را وصول و ایصال دارند.

۱۱) معاملات و دادوستدی که فی‌مابین تبعه دولت ایران و خارجه می‌شود باید تمسکات و اسناد آن در دفتر کارگزاری ثبت به مهر شیر و خورشید دولتی معتبر و ممهور شوند به سه شرط: اول آنکه مدیون نوکر و مواجب بگیر دیوان اعلی نباشد که موافق حکم کلیه دولتی نوکر مابه نمی‌تواند زیاده از بیست وپنج هزار دینار با تبعه خارجه نسیه‌کاری نماید. دوم، معامله راجع به بیع شرط و بیع و شری و رهن و سایر عقود شرعیه نبوده و از آنچه در ماده (۳) ذکر شد خارج باشد. سوم، طرف مقابل مفلس و ورشکست و بی‌اعتبار نباشد.

۱۲) یکی از مسائل مهم که فعلاً خیلی طرف توجه اولیای دولت واقع شده تعیین

خسارات مادی و معنوی است که به واسطهٔ تجاوزات قوای دول متحارب به خاک بی‌طرف ایران به دولت علیه و ملت وارد شده است. در این باب کمیسیونی در وزارت خارجه تشکیل و شعب آن هم مرکب از حکومت و کارگزار و رئیس تلگراف و رئیس نظمیه (در هر جا رئیس نظمیه باشد) و چند نفر از علما و متنفذین محل در ایالات و ولایات دائر گردیده در هر جا تحقیقات در این امر موافق نظامنامه مخصوصه مطبوعه جریان دارد، در این وقت که میسیون از طرف دولت ایران به اروپا رفته ضرورت یک تحقیقات سریعتری را برای دولت ایجاب می‌نماید که حاصل و نتیجه جمع خسارات را بتوان به میسیون اطلاع داد. لازم است پس از ورود به محل مأموریت بلادرنگ مشغول انجام اینکار گردیده و به وسیلهٔ حکومت محلیه کلیه خسارات مادی را به طور تخمینی معین و عدهٔ مقتولین و مجروحین اتباع ایران را هم صورت بدهید. جزئیات امر را پس از تحقیقات کمیسیون استرآباد به ترتیب مقرر در روی اوراق و جداول چاپی، بعد به فرصت تعیین خواهید نمود.

۱۳) به موجب تصمیم هیئت وزرای عظام باید از ورود اشخاص مسلح به خاک ایران و ارامنه اتباع روس چه مسلح و چه غیر مسلح ممانعت و جلوگیری شود. البته شما هم مواظب باشید که این قدغن عمومی به موقع اجر گذاشته شده و از اغتشاشات متصور جلوگیری به عمل آید.

۱۴) صدور غله و ارزاق سوای خشکبار از مملکت ایران به موجب تصمیم هیئت دولت اکیداً ممنوع است. به مأمورین گمرکی هم از همین قرار تعلیمات داده شده. شما هم باید اهتمام و جدیت نمایید که این تصمیم دولت کاملاً به موقع اجرای گذارده شود و احدی برخلاف آن موفق به صدور جنس و سایر ارزاق نشود.

۱۵) کارگزار باید با جدیت تام امور معوقه را که باعث اشکال گردیده هرچه زودتر ختم نماید.

۱۶) کارگزار مکلف است همه هفته کارگزاری مرکزی استرآباد را کاملاً از وقایع اتفاقیه آن

حدود مستحضر داشته و ضمناً در مطالب مهمه به کسب تکلیف و دستورالعمل کافی نماید و نیز مطالب فوری فوتی را تلگرافاً (با رعایت شرایط ثلاثهٔ اختصار، اهمیت، فوریت) به وزارت خارجه و کارگزاری استرآباد اطلاع دهد و همچنین در مطالبی که از کارگزاری مازندران اظهار می‌شود سعی نمایند بخوبی انجام یافته و همیشه روابط بین کارگزاریهای مازندران و بندرجز و استرآباد موجب پیشرفت امور محوله و انجام وظایف خدمت خواهد بود و این نکته را هم خاطرنشان می‌نماید که همواره مواظب باشید که راپرتهای مرسوله جامع الاطراف و جامع باشد که مجدداً محتاج به توضیح و تبطیل وقت نشود[1]. امضا: معتصم‌السلطنه.

حاشیه:

ـ روز یکشنبه ۶ کارگزار می‌رود. زودتر نوشته و به او تبلیغ شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۱۱.

[illegible]

۵) [illegible]

۶) [illegible]

۷) [illegible]

۸) [illegible]

۹) [illegible]

۱۰) [illegible]

۱۱) [illegible]

[illegible marginal notes]

[illegible]

۱۳) [illegible]

۱۴) [illegible]

۱۵) [illegible]

۱۶) [illegible]

[illegible]

شماره سند: ۲۵۶

فرستنده: کارگزاری اردبیل

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا (سواد رمز)

تاریخ: ۲۰ جمادی الاول ۱۳۳۷

نمره: ۴۳۹

از اردبیل

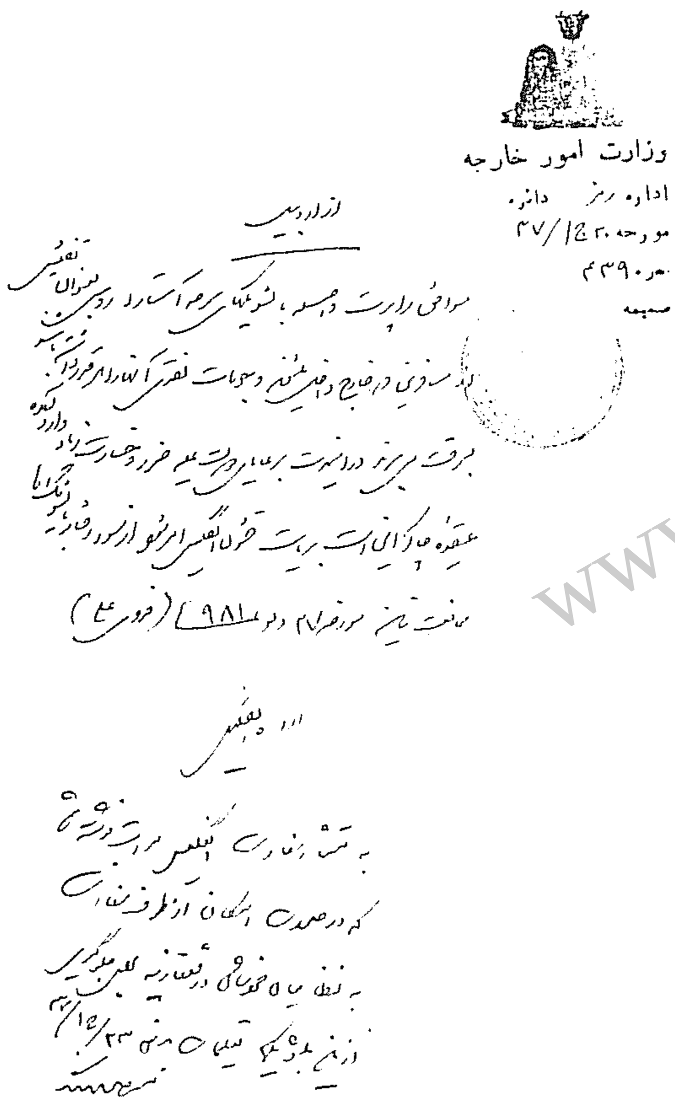
موافق راپرت واصله بالشویکهای سرحد آستارا به عنوان تفتیش از مسافرین که خارج [و] داخل می‌شوند، وجوهات نقدی آنها هر قدر داشته باشند به سرقت می‌برند. در این مدت به رعایای دولت علیه ضرر و خسارت زیاد وارد آمده، عقیدهٔ چاکر این است به ریاست قشون انگلیس امر شود از سوء رفتار بالشویکها ممانعت نمایند. مورخه ۲۷ دلو، نمره ۹۸۱، (فدوی علی[1])

حاشیه:

ـ اداره انگلیس به مستشار سفارت انگلیس مراتب نوشته شود که در صورت امکان از طرف سفارت به نظامیان خودشان در قفقازیه برای جلوگیری از این بلشویکها تعلیمات بدهند.

۲۳/ج۱/۳۷ امضا

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۹.

وزارت امور خارجه
اداره رمز دائره
مورخه ۲۰ ج/۱/۳۷
نمره ۴۳۹
ضمیمه

از اردبیل

شماره سند: ۲۵۷

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری اردبیل

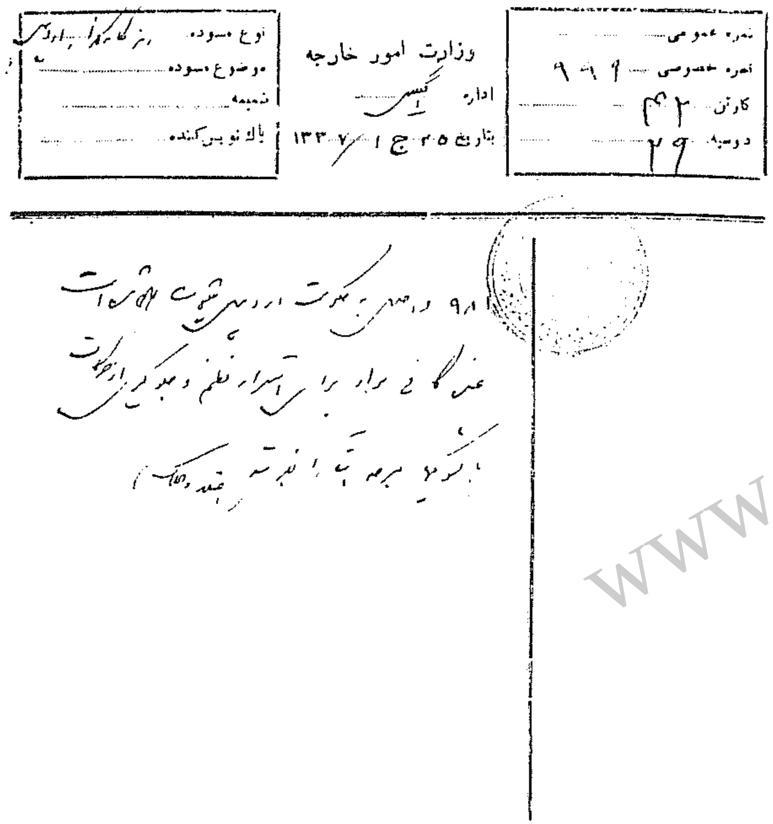
موضوع: سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا

تاریخ: ۲۵ جمادی الاول ۱۳۳۷

نمره: ۹۹۹

۹۸۱ واصل، به حکومت اردبیل تعلیمات داده شده است. عده[ای] کافی سوار برای استقرار نظم و جلوگیری از حرکات بالشویکها به سرحد آستارا بفرستد. (اعتلاء الملک[1])

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۹.

وزارت امور خارجه

نمره عمومی

نمره خصوصی ۹۹۹

کارتن ۴۲

دوسیه ۲۹

اداره انگلیس

تاریخ ۲۵ ج ۱ ۱۳۳۷

نوع مسوده

موضوع مسوده

ضمیمه

پاک نویس کننده

۹۸۱ واصل به حکومت اردبیل تعلیمات داده شد عده کافی سوار برای استقرار نظم و جلوگیری از حرکات بالشویکها به سرحد آستارا بفرستد

شماره سند: ۲۵۸

فرستنده: سفارت روسیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قضاوت پیرامون دعاوی اتباع

تاریخ: ۱۴ رجب ۱۳۳۷

نمره: ۲۸

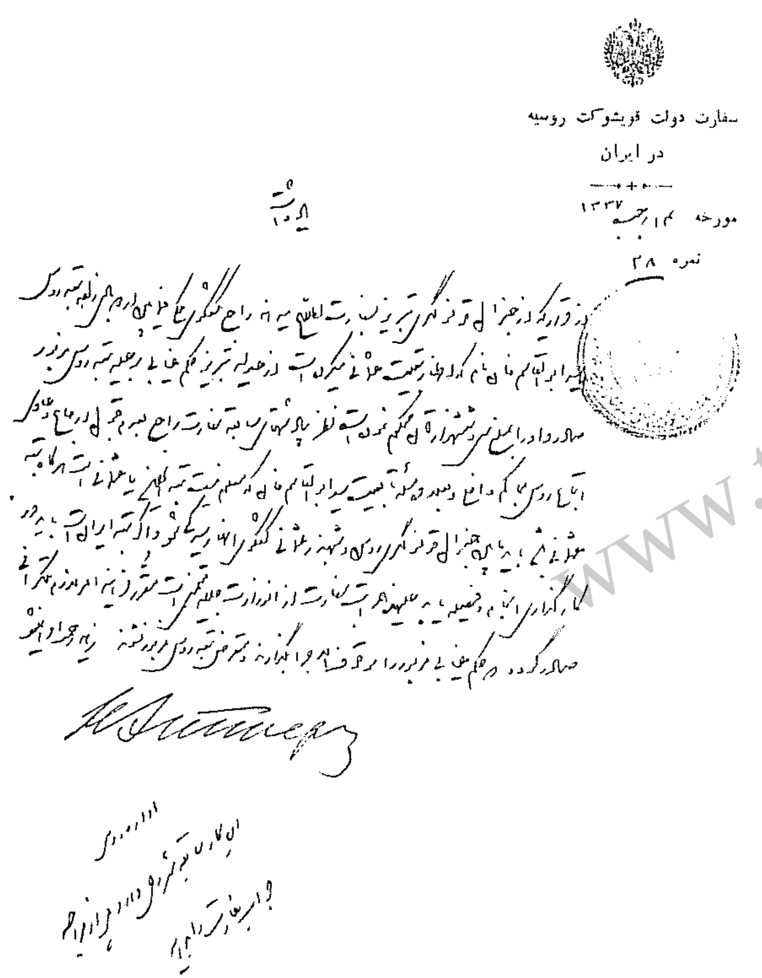
یادداشت

از قراری که از جنرال قونسولگری تبریز به سفارت اطلاع می‌دهند راجع به گفتگوی ملکی فی‌مابین اردوبادی‌زاده تبعه روس و سیدابوالقاسم‌خان نام که اظهار تبعیت عثمانی می‌کرده است، از عدلیه تبریز حکم غیابی بر علیه تبعه روس مزبور صادر و او را به مبلغ سی‌وشش‌هزار تومان محکوم نموده است. نظر به یادداشتهای سابقه سفارت راجع به عدم قبول ارجاع دعاوی اتباع روس به محاکم داخلی و به علاوه، مسئله تابعیت سیدابوالقاسم خان که معلوم نیست تبعه ایران یا عثمانی است؛ هرگاه تبعه عثمانی باشد باید مابین جنرال قونسولگری روس و شهبندر عثمانی گفتگوی آنها رسیدگی شود و اگر تبعه ایران است باید در کارگزاری انجام و فیصله یابد. علیهذه المراتب سفارت از آن وزارت جلیله متمنی است،مقرّر فرمایند امر لازم تلگرافی صادر گردد که حکم غیابی مزبور را موقوف الاجرا بگذارند و متعرض تبعه روس مزبور نشوند. زیاد زحمت افزا نمی‌شود.[1] امضا.

حاشیه:

ـ اداره روس این کار سابقه مشروحی دارد. پس از مراجعه جواب سفارت را بدهید[2].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق،کارتن ۴۲، دوسیه ۴۹.
۲ ـ در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۲۸۱.

سفارت دولت قویشوکت روسیه
در ایران
مورخه ۱۴ رجب ۱۳۳۷
نمره ۲۸

شماره سند: ۲۵۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: قضاوت پیرامون دعاوی اتباع

تاریخ: ۲۲ رجب ۱۳۳۷

نمره: ۱۳۴۰

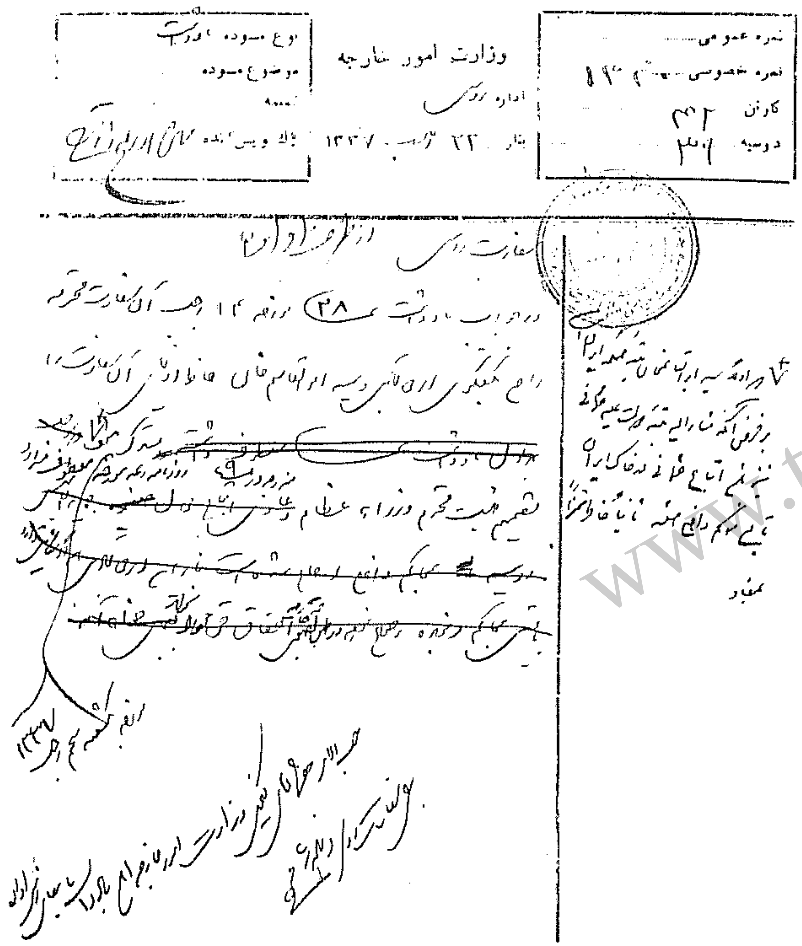
سفارت روس ـ از طرف اداره

در جواب یادداشت نمره ۲۸ مورخه ۱۴ رجب آن سفارت محترمه راجع به گفتگوی اردوبادی و سیدابوالقاسم‌خان، خاطر اولیای آن سفارت را متذکر می‌شود که اولاً سیدابوالقاسم‌خان تبعه مسلمهٔ ایران است. برفرض اینکه مشارالیه تبعهٔ دولت علیه عثمانی نیز باشد، اتباع عثمانی در خاک ایران تابع محاکم داخلی هستند. ثانیاً خاطر محترم را به مفاد تصمیم هیئت محترم وزرای عظام مندرجه در نمره ۹ روزنامه رعد مورخه یکشنبه پنجم رجب ۱۳۳۷ معطوف می‌دارد.[1]

حاشیه:

ـ حسب الامر حضرت آقای کفیل وزارت امورخارجه این یادداشت به امضای رئیس اداره برای سفارت روس فرستاده شد. امضا.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۴۹.

وزارت امور خارجه

اداره روس

نمره عمومی

نمره خصوصی

کارتن ۴۲

دوسیه ۴۹

نوع مسوده

موضوع مسوده

سفارت روس

شماره سند: ۲۶۰

فرستنده: کارگزاری اردبیل

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا

تاریخ: ۶ جوزا (۲۷ شعبان) ۱۳۳۷

نمره: ۱۵۷

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

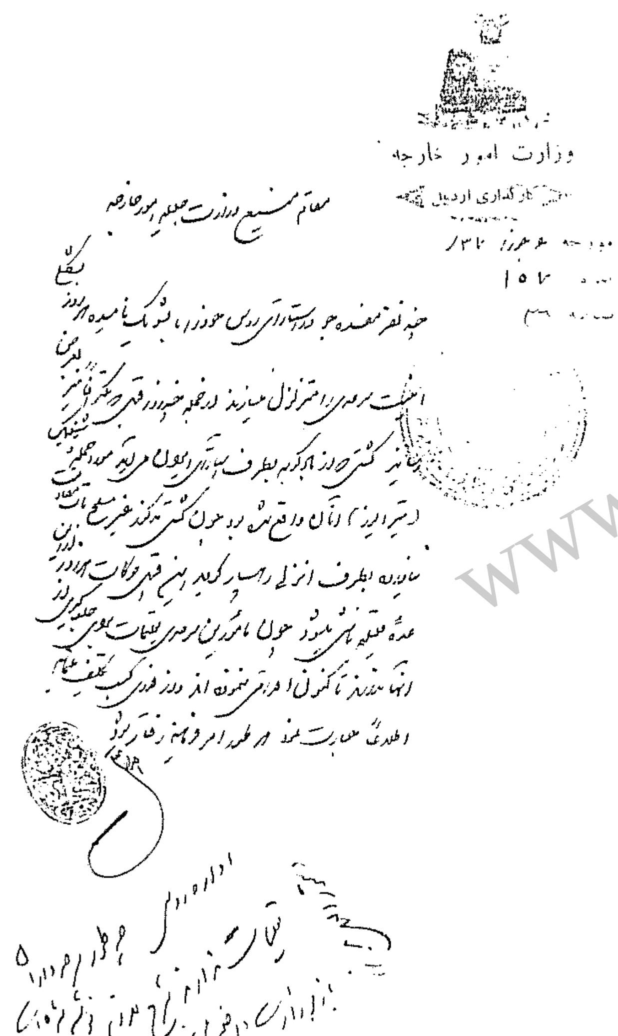
چند نفر مفسده جودر آستارای روس خود را بالشویک نامیده، هر روز به شکلی امنیت سرحدی را متزلزل می‌سازند. از جمله چند روز قبل که تلگرافاً نیز به عرض رسانید کشتی که از بادکوبه به طرف آستارای ایران می‌آید مورد حمله و شلیک (تیرایوز) آنان واقع شده بود. چون کشتی مزبور غیر مسلح تاب مقاومت نیاورده، به طرف انزلی رهسپار گردید. این قبیل حرکات هرروز از این عدهٔ قلیله ناشی می‌شود. چون مأمورین سرحدی تعلیمات برای جلوگیری از آنها ندارند، تاکنون اقدامی ننموده‌اند و از فدوی کسب تکلیف می‌نمایند. اطلاعاً جسارت نمود. هرطور امر فرمایند رفتار شود[1]. امضا سجع مهر: کارگزاری مهام خارجه اردبیل ۱۳۳۶

حاشیه:

ـ اداره روس چطور سرحدداران تعلیمات ندارند. شرح لازم نوشته شده است. باز به وزارت داخله بنویسید. دستورالعمل بدهند[2].

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۹.
۲. برای اطلاع بیشتر در مورد این موضوع به سند شماره ۲۸۷ نیز مراجعه شود.

وزارت امور خارجه
کارگزاری اردبیل
مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه

شماره سند: ۲۶۱

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا

تاریخ: ۱۲ شعبان ۱۳۳۷

نمره: ۳۱۵۸/۱۵۳۸

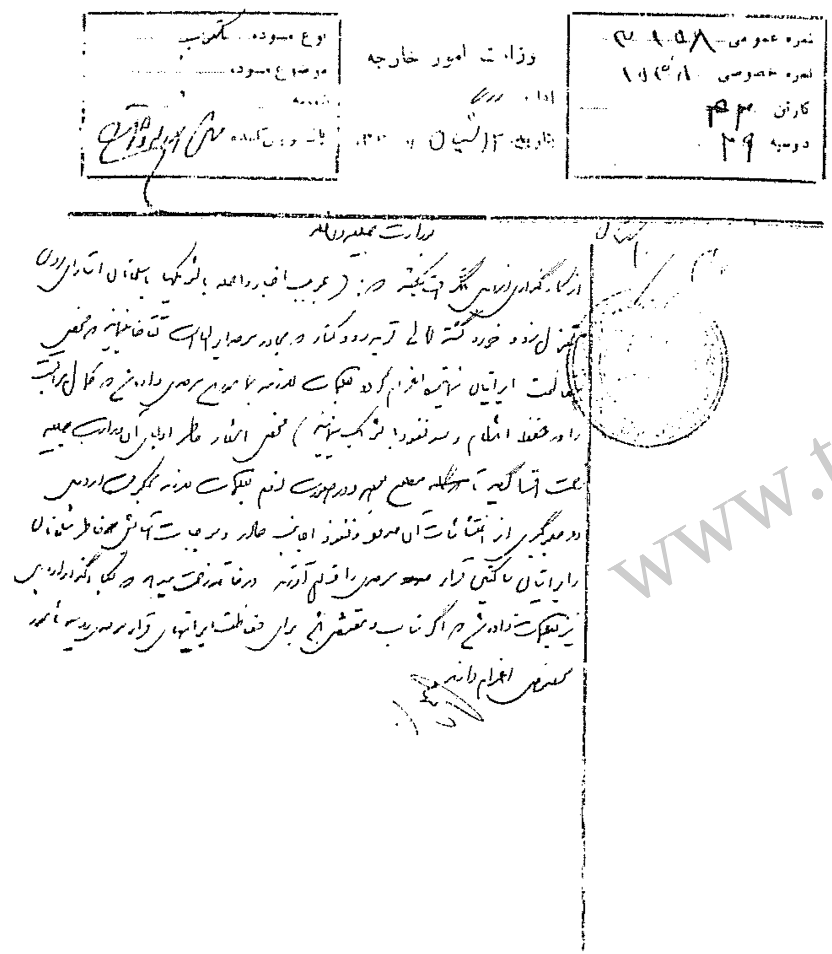
به وزارت جلیله داخله

از کارگزاری اردبیل تلگراف می‌کنند که: (به موجب اخبار واصله بالشویکها با مسلمانان آستارای روس مشغول زد و خورد گشته، اهالی قریه رودکنار که مجاور سرحد ایران است تقاضا می‌نمایند که محض حفاظت ایرانیان نماینده اعزام گردد. تعلیمات لازمه به مأمورین سرحدی داده شد که کمال مراقبت را در حفظ انتظام و سد نفوذ بالشویک بنمایند.) محض اشعار خاطر اولیای آن وزارت جلیله زحمت افزا گردید تا مطلع بوده و در صورت لزوم تعلیمات لازمه به حکومت اردبیل در جلوگیری از اغتشاشات آن حدود و نفوذ اجانب صادر و موجبات آسایش خاطر مسلمانان و ایرانیان ساکنین قرای سرحدی را فراهم آورند. درخاتمه، زحمت می‌دهد که به کارگزار اردبیل نیز تعلیمات داده شد که اگر مناسب و مقتضی باشد برای حفاظت ایرانیهای قرای سرحدی روسیه مأمور مخصوص اعزام دارند[1]. امضا.

حاشیه:

ـ ۱۰ شوال ۳۷

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۹.

وزارت امور خارجه

نمره عمومی

نمره خصوصی

کارتن ۴۲

دوسیه ۲۹

نوع مسوده

موضوع مسوده

اداره

تاریخ

شماره سند: ۲۶۲

فرستنده: کارگزاری اردبیل

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: گزارش کارگزاری اردبیل در خصوص سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا (سواد)

تاریخ: ۲۳ شعبان ۱۳۳۷

نمره: ۷۴۳

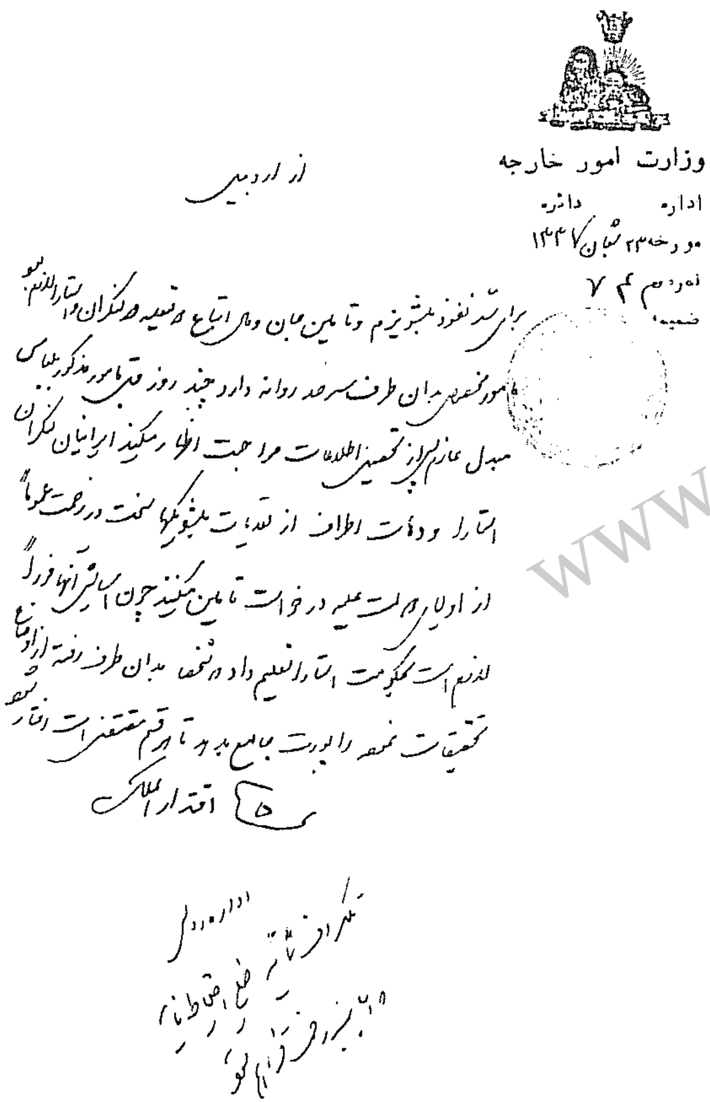
از اردبیل

برای سد نفوذ بلشویزم و تأمین جان و مال اتباع دولت علیه در لنکران و آستارا، لازم بود مأمور مخصوص بدان طرف سرحد روانه دارد. چند روز قبل مأمور مذکور به لباس مبدل عازم، پس از تحصیل اطلاعات مراجعت، اظهار می‌کند ایرانیان لنکران آستارا و دهات اطراف از تعدیات بلشویکها سخت در زحمت، عموماً از اولیای دولت علیه درخواست تأمین می‌کنند. چون آسایش آنها فوراً لازم است، به حکومت آستارا تعلیم داد که شخصاً بدان طرف رفته از اوضاع تحقیقات نموده راپورت جامع بدهد، تا هر قسم مقتضی است رفتار شود. نمره ۵ اقتدار الملک[1]

حاشیه:

ـ اداره روس تلگراف نمایید خیلی احتیاط نماید که اسباب زحمت فراهم نشود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۹.

وزارت امور خارجه

از اردبیل

اداره دائره

مورخه ۲۳ شعبان ۱۳۳۷

نمره ۷۴۳

ضمیمه

برای سد نفوذ بلشویزم و تامین جان و مال اتباع دولت علیه در لنکران و آستارا لازم بود مامور مخصوص بدان طرف سرحد روانه دارد چند روز قبل مامور مذکور بلباس مبدل عازم پس از تحصیل اطلاعات مراجعت اظهار میکند ایرانیان لنکران آستارا و دهات اطراف از تعدیات بلشویکها سخت در زحمت عموماً از اولیای دولت علیه درخواست تامین میکنند چون آسایش آنها فوراً لازم است بحکومت آستارا تعلیم داد که شخصاً بدان طرف رفته از اوضاع تحقیقات نموده راپورت جامع بدهد تا هر قسم مقتضی است رفتار شود

نمره ۵ اقتدار الملک

شماره سند: ۲۶۳

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: ورود قشون روس به خاک ایران

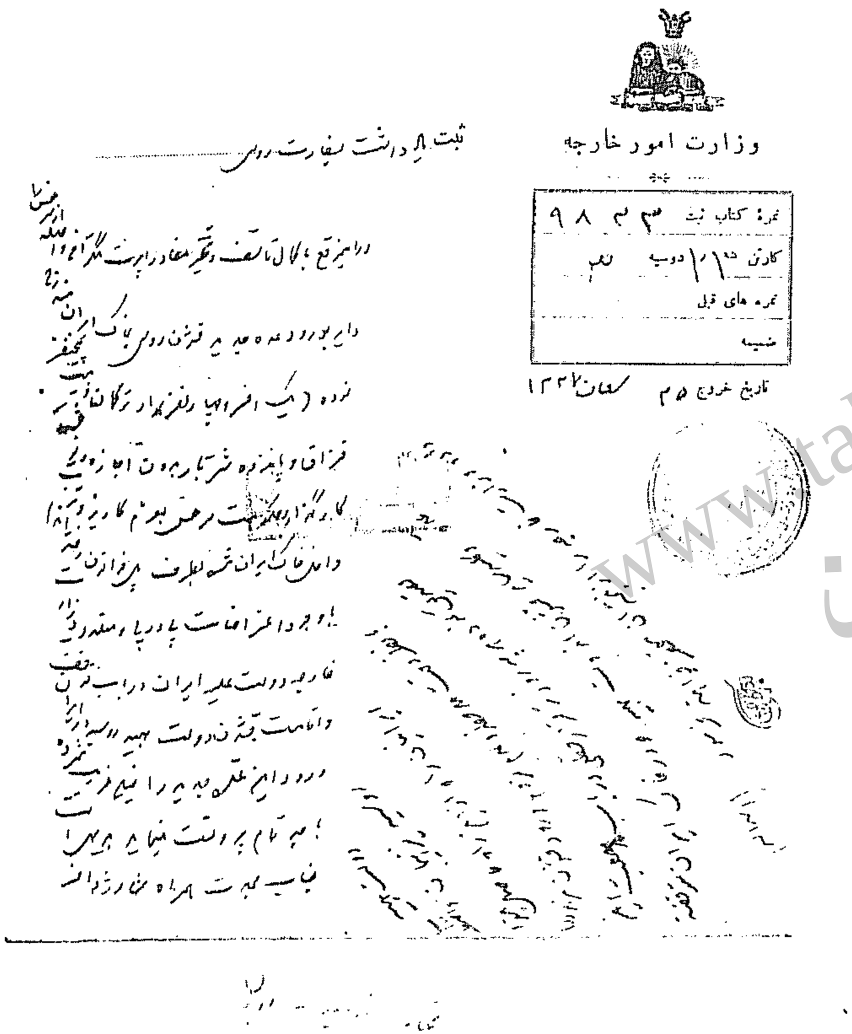
تاریخ: ۲۵ شعبان ۱۳۳۷

نمره: ۹۸۳۳

یادداشت به سفارت روس

در این موقع با کمال تأسف و تحیّر مفاد راپرت تلگرافی واصله از سرخس را دایر به ورود عدهٔ جدید قشون روس به خاک ایران مندرج نموده (یک افسر و چهار نفر سوار ترکمان و بیست و پنج نفر قزاق و پانزده شتر بار بدون اجازه از کارگزار و حکومت سرخس به عزم کاریز و تربت داخل خاک ایران شده به طرف پل خواتون رفته‌اند.) با وجود اعتراضات پی‌درپی و متعدد وزارت خارجه دولت علیه ایران درباب توقف و اقامت قشون دولت بهیه روسیه در ایران ورود این عدهٔ جدید را خیلی غریب شمرده، با جد تمام پروتست می‌نماید. بدیهی است جناب مجدت همراه شارژدافر دولت بهیه روسیه نیز هیجان و اضطراب ایرانیان را که از این راه حاصل می‌شود با نظر دقت ملاحظه و عدم لزوم ورود قشون مزبور را تصدیق نموده، هرچه زودتر قرار قطعی درباب رجعت این عده و کلیه سایر قشون آن دولت بهیه که در خاک ایران متوقفند داده، وزارت خارجه را از نتیجه آن مستحضر خواهند فرمود[1]. امضا (اسدالله) سجع مهر: دفتر مخصوص

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ ه. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۱۱.

شماره سند: ۲۶۴

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری اردبیل

موضوع: سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا

تاریخ: غره رمضان ۱۳۳۷

نمره: ۱۶۵۸

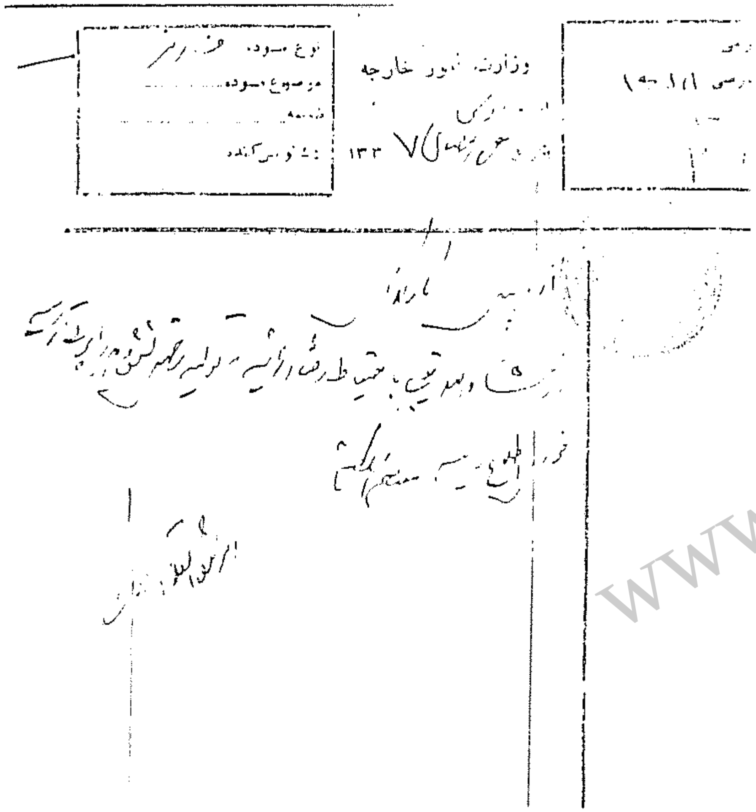
اردبیل ـ کارگزاری

رمز نمره ۵ واصل خیلی با احتیاط رفتار نمایید که تولید زحمتی نشود و هر راپورتی که رسید. فوری اطلاع دهید. معتصم السلطنه [1]

حاشیه:

ـ رمز شود اعتلاء الملک

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۹.

وزارت امور خارجه

شماره سند: ۲۶۵

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری اردبیل

موضوع: سوء رفتار بلشویکها با مسلمانان آستارا

تاریخ: ۲۱ رمضان ۱۳۳۷

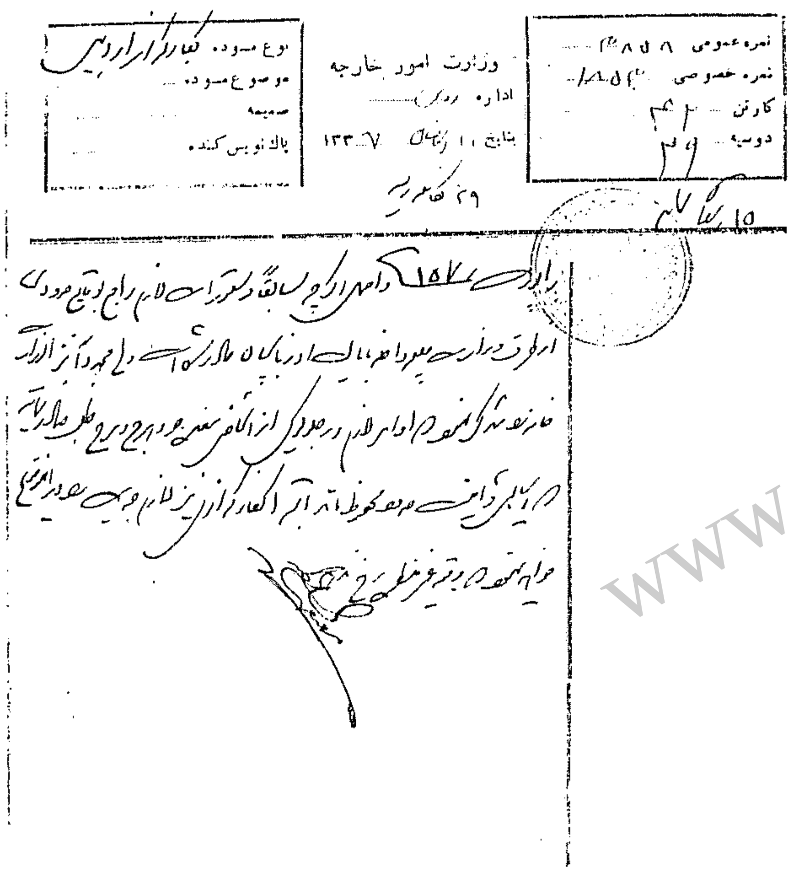
نمره: ۳۸۵۸/۱۸۵۳

راپورت نمره ۱۵۷ واصل، اگرچه سابقاً دستورات لازم راجع به وقایع حدودی از طرف وزارت جلیله داخله به ایالت آذربایجان صادر شده است؛ ولی مجدداً نیز آن وزارتخانه را متذکر نمود که اوامر لازم در جلوگیری از اشخاص مفسده جو و هرج و مرج طلب صادر نماید که آسایش و امنیت حدود محفوظ ماند. البته آن کارگزاری نیز لازم [لازمه] جدیت را در این موضوع خواهد نمود که وقعه غیر منتظره رخ ندهد[1]. امضا: معتصم‌السلطنه.

حاشیه:

ـ ۱۵ شعبان ۳۷

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۲۹.

نوع مسوده: کارگزاری اردبیل
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

وزارت امور خارجه
اداره
بتاریخ ۲۱ رمضان ۱۳۳۷

نمره عمومی ۳۸۵۸
نمره خصوصی ۱۸۵۳
کارتن ۴۲
دوسیه ۲۹

راپورت نمره ۱۵۷ واصل، اگرچه سابقاً دستورات لازم راجع به وقایع حدودی از طرف وزارت جلیله داخله به ایالت آذربایجان صادر شده است ولی مجدداً نیز آن وزارتخانه را متذکر نمود که اوامر لازم در جلوگیری از اشخاص مفسده جو و هرج و مرج طلب صادر نماید که آسایش و امنیت حدود محفوظ ماند. البته آن کارگزاری نیز لازم جدیت را در این موضوع خواهد نمود که وقعه غیر منتظره رخ ندهد

شماره سند: ۲۶۶

فرستنده: سفارت ایران در پاریس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: قبول صلح از طرف آلمان (سواد)

تاریخ: ۲ شوال ۱۳۳۷

نمره: ۸۴۵

از پاریس

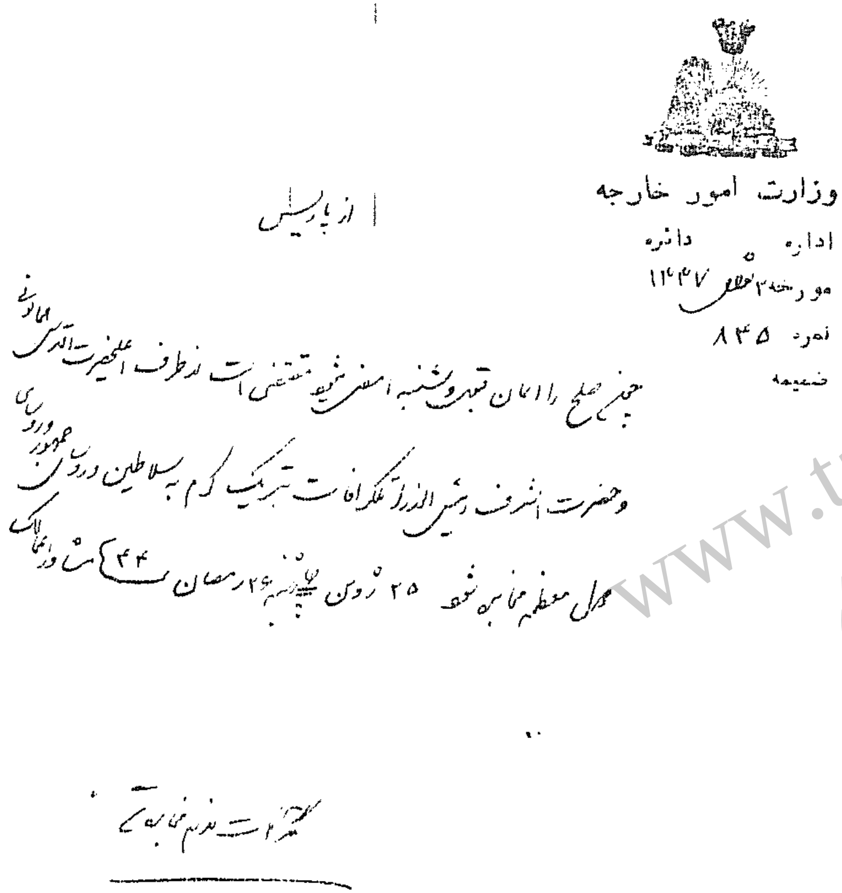
چون صلح را آلمان قبول و شنبه امضا می‌شود مقتضی است از طرف اعلیحضرت اقدس همایونی و حضرت اشرف رئیس الوزرا تلگرافات تبریک گرم به سلاطین و رؤسای جمهور و رؤسای دول معظمه مخابره شود. ۲۵ ژوئن = چهارشنبه ۲۶ رمضان، نمره ۴۴، مشاور الممالک[1].

حاشیه:

ـ تلگرافات لازم مخابره شد.

ـ ضبط شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه

از پاریس

اداره دائره

مورخه ۲ شوال ۱۳۳۷

نمره ۸۴۵

ضمیمه

چون صلح را آلمان قبول و شنبه امضا می‌شود مقتضی است از طرف اعلیحضرت اقدس همایونی و حضرت اشرف رئیس الوزرا تلگرافات تبریک گرم به سلاطین و رؤسای جمهور و رؤسای دول معظمه مخابره شود ۲۵ ژوئن چهارشنبه ۲۶ رمضان نمره ۴۴ مشاور الممالک

تلگرافات لازم مخابره شد

شماره سند: ۲۶۷

فرستنده: کارگزاری استرآباد

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود بلشویکها به بندرجز (سواد گزارش)

تاریخ: ۶ ذی‌قعده ۱۳۳۷

نمره: ۹۳۹

از استرآباد

معاون کل قزاقخانه که خبر ورود او را دادم در مراجعت به بندر جز موقعی رسیده که عده زیادی از بلشویکها خیال پیاده شدن به بندرجز را دارند و به قزاقها امر کرده است که جداً از ورود آنها ممانعت کنند. از فدوی و حکومت تلگرافاً اجازه برای ممانعت خواست و تقاضای تعیین تکلیف نموده، فدوی اقدام او را تمجید و اطلاع دادم که جداً ممانعت نمایند. سیم ذی قعده، نمره ۴۱، محمد رضا[1].

حاشیه:

- ضبط شود.

- اداره روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ ه. ق، کارتن ۴۶، دوسیه ۵۵.

وزارت امور خارجه

اداره　　دائره

مورخه ۶ ذی‌قعده ۱۳۳۷

نمره ۹۳۹

ضمیمه

از استرآباد

معاون کل قزاقخانه که خبر ورود او را دادم در مراجعت به بندرجز موقعی رسیده

عده زیادی از بلشویکها خیال پیاده شدن به بندرجز را دارند و به قزاقها امر

کرده است که جداً از ورود آنها ممانعت کنند از فدوی و حکومت تلگرافاً اجازه

برای ممانعت خواست و تقاضای تعیین تکلیف نموده فدوی اقدام او را تمجید

اطلاع دادم که جداً ممانعت نمایند سیم ذی‌قعده ۴۱ محمد رضا

ضبط شود

اداره روس

شماره سند: ۲۶۸

فرستنده: کارگزاری استرآباد

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ورود انگلیسها به استرآباد وضعف موقعیت بلشویکها و درگیری با تراکمه

تاریخ: ۱۶ ذیقعده ۱۳۳۷

نمره: ۹۶۶

رمز از استرآباد

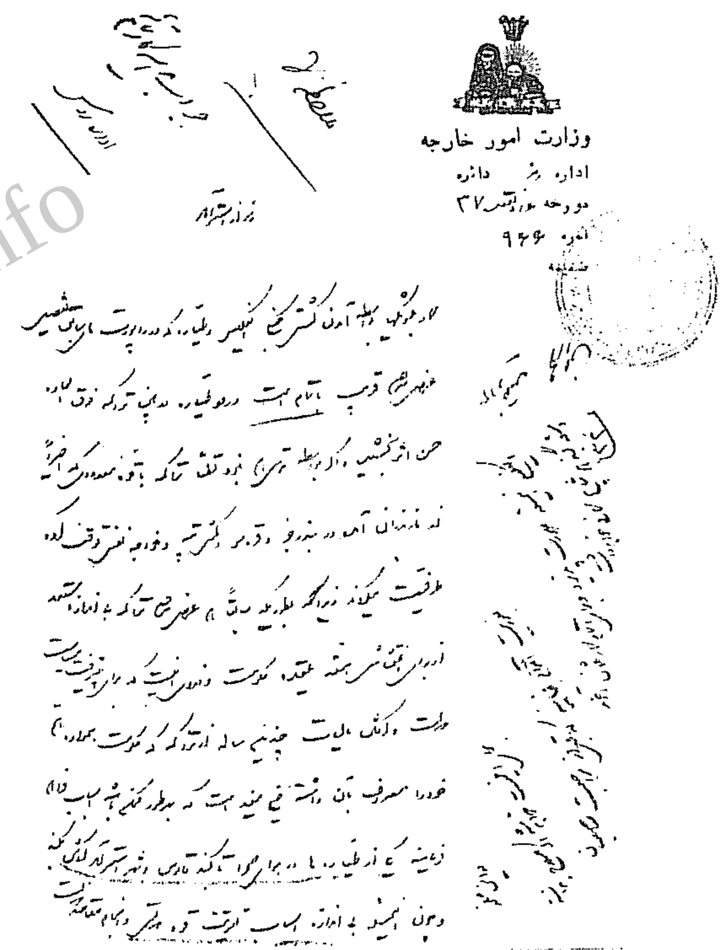
کار بلشویکها به واسطهٔ آمدن کشتی جنگی انگلیس و طیّاره که در راپورتهای سابق به تفصیل عرض شد قریب به اتمام است. ورود طیاره در بین تراکمه فوق‌العاده حسن اثر بخشیده و اگر به واسطهٔ ترس هم نبود قطعاً تراکمه باقوه معدودی که اخیراً از مازندران آمده در بندرجز و قره‌سو و گمش تپه و خواجه نفس توقف کرده، طرفیت می‌کردند. زیرا به طوری که سابقاً هم عرض شد تراکمه بی‌اندازه مستعد از برای اغتشاش هستند. عقیدهٔ حکومت و فدوی این است که برای پیشرفت سیاست دولت و گرفتن مالیات چندین ساله از تراکمه که حکومت همواره هَم خود را مصروف به آن داشته خیلی مفید است که به هر طور ممکن باشد اسباب فراهم فرمایند. یکی از طیاره‌ها در هوای صحرا تا گنبد قابوس و شهر استرآباد گردش بکند و چون این مسئله بی‌اندازه اسباب تقویت قوه دوستی و انجام مقاصد دولت در این صفحه برای امنیت خواهد شد اگر صلاح بدانند به فوریت اقدام فرمایند که قبل از مراجعت صاحب منصبان انگلیس این مسئله صورت پذیرد و برای اتمام کار عثمان آخوند و مسئله گنبد هم نتایج کافی خواهد داشت. نمره ۱۳/۳۴ ذیقعده، محمدرضا[1].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۱۱.

حاشیه:

ـ ملاحظه شد. جواب بدهید. کار تمام شد.

ـ اداره روس

وزارت امور خارجه
اداره ... دایره
مورخه ... ۳۷
نمره ۹۴۶

شماره سند: ۲۶۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت داخله

موضوع: فعالیت بالشویکها در سرخس روس

تاریخ: ۱۷ ذی‌قعده ۱۳۳۷

نمره: ۴۳۳۶/۲۳۹۴

وزارت جلیله داخله

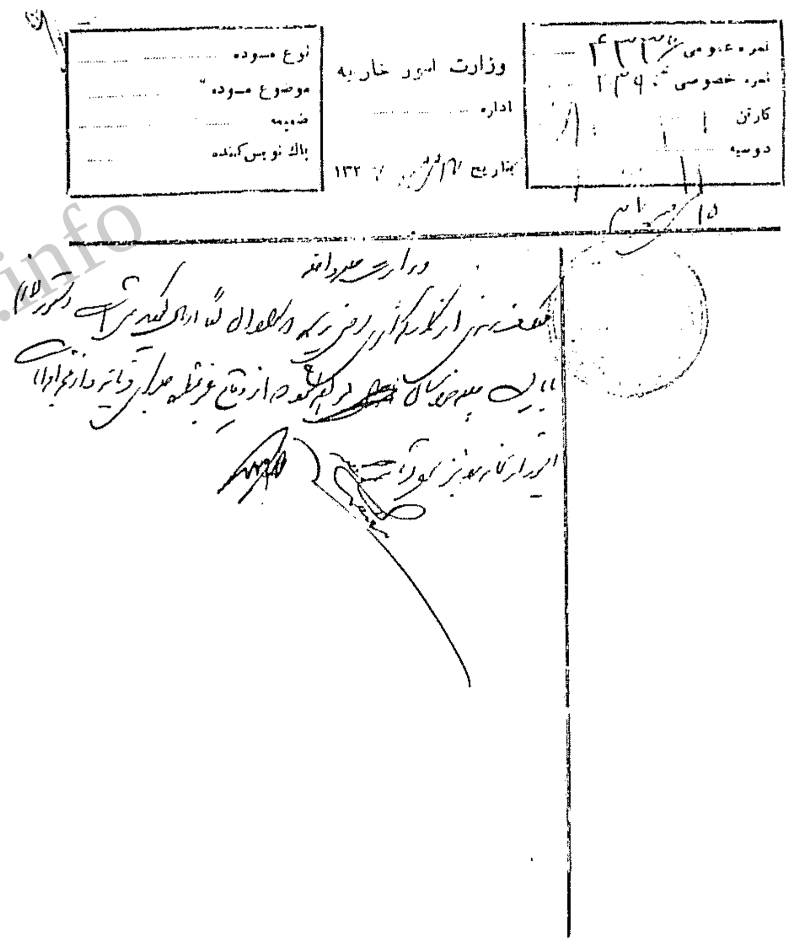
تلگراف رمزی از کارگزاری سرخس رسیده که سواد آن لفاً ارسال گردید. متمنی است دستور لازم به ایالت جلیله خراسان داده شود که از وقایع غیر منتظره جلوگیری فرمایند و از نتیجه اقدامات این وزارتخانه را نیز مستحضر فرمایند[1]. امضا: معتصم السلطنه.

حاشیه:

ـ ۱۵ ذیقعده ۳۷

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۱۱.

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
بتاریخ ۱۳۲
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شماره سند: ۲۷۰

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در پاریس و لندن

موضوع: عضویت ایران در مجمع ملل

تاریخ: ۱۹ ذی‌قعده ۱۳۳۷

نمره: ۲۸۹

به طوری که اطلاع دارید در ظرف دو ماه بعد از تصویب عهدنامه صلح دول باید عضویت خود را در مجمع ملل اعلام نمایند. لازم است کمال مراقبت را بفرمایید که در موقع مقتضی عضویت دولت علیه اعلام شود.[1] نمره ۲۸۹.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه

اداره

نمره ۲۸۹

۲۸۹

شماره سند: ۲۷۱

فرستنده: جمعی از تراکمه اتباع روس

گیرنده: کارگزاری بجنورد

موضوع: درخواست تابعیت تراکمه اتباع روس از دولت ایران

تاریخ: ۲۹ ذیقعده [۱۳۳۷] مطابق ۳ سنبله ۱۲۹۸

نمره: ـــ

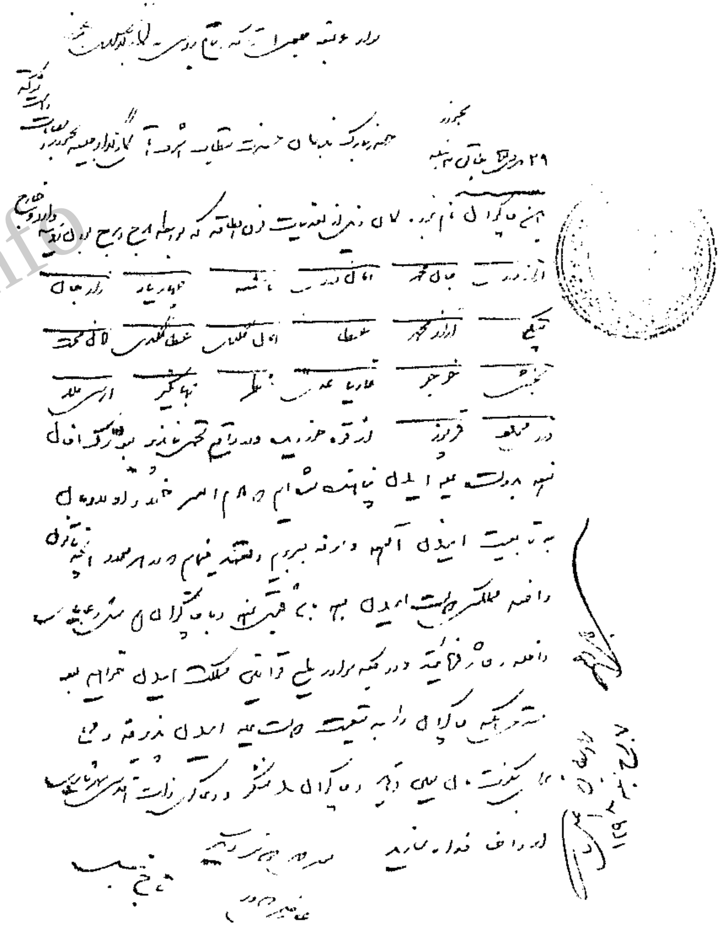
سواد عریضه جمعی از تراکمه اتباع روس به کارگزاری بجنورد

۲۹ شهر ذی‌قعده مطابق ۳ سنبله، بخنورد حضور مبارک بندگان حضرت مستطاب اشرف آقای کارگزار جلیله بجنورد و مقامات دامت شوکته،

این چاکران نامبرده‌گان [نامبردگان] ذیل از تعدیات فوق‌الطاقه که به واسطه هرج و مرج بودن روسیه وارد و خارج(آراز وردی ـ جان‌محمد ـ امان وردی ـ باشمه ـ چهار یار ـ زارجان ـ تپکی ـ آراز محمد ـ عطا ـ امان گلدی ـ عطا گلدی ـ امان محبت ـ بخشی ـ خوجو ـ قاریاعدی ـ نظر جهانگیر ـ ارس ملا ـ وردی مراد ـ قرپوز) از قوه خود دیده، و در واقع تحمل ناپذیر بود؛ ترک آخال نموده، به دولت علیه ایران پناهنده شده‌ایم که مادام‌العمر خود و اولادمان به تابعیت ایران آسوده و مرفه به سر بریم و تعهد می‌نماییم که در هر مورد آنچه قانون داخله مملکتی دولت ایران بوده باشد قبول نموده و با چاکران هم مثل رعایای داخله رفتار فرمایید و در کلیه موارد مطیع قوانین مملکت ایران خواهیم بود. مستدعی آنکه چاکران را به تبعیت دولت علیه ایران پذیرفته و محلی برای سکونت‌مان معین فرمایید و چاکران را متشکر و دعاگوی ذات اقدس شهریاری ارواحنافداه سازید. محل مهر دو نفر دیگر عارض دودر ـ تاج تبعس . سواد مطابق اصل است. ۷ برج سنبله ۱۲۹۸، امضا[1].

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ ه. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۴۳.

شماره سند: ۲۷۲

فرستنده: کارگزاری بجنورد و گوگلان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: درخواست تابعیت تراکمه اتباع روس از دولت ایران

تاریخ: ۷ برج سنبله ۱۲۹۸ (۴ ذیحجه ۱۳۳۷)

نمره: ۱۰۱

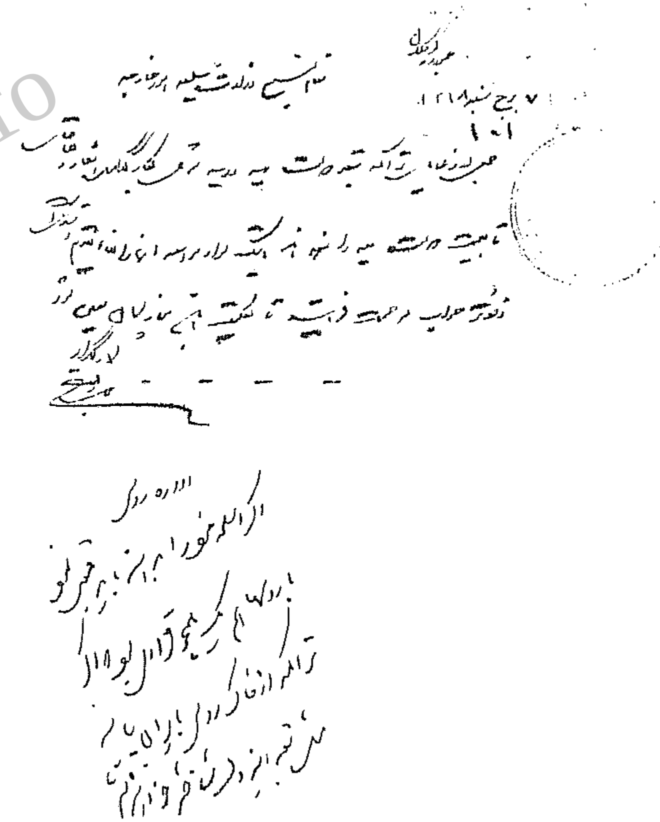
مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

جمعی از رعایای تراکمه تبعه دولت بهیه روسیه شرحی به کارگزاری اشعار و تقاضای تابعیت دولت علیه را نموده‌اند. اینک سواد مراسله آنها را لفاً تقدیم و مستدعی است زودتر جواب مرحمت فرمایید تا تکلیف این پناهندگان معین شود.[1] کارگزار امضا

حاشیه:

ـ اداره روس اگر اسلحه خود را بدهند باید قبول نمود. با روسها هم یک همچو قراری بود که اگر تراکمه از خاک روس به ایران بیایند مثل تبعه این دولت شناخته خواهند شد.[2]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۴۳.
۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۲۹۷.

شماره سند: ۲۷۳

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری بجنورد

موضوع: درخواست تابعیت تراکمه اتباع روس از دولت ایران

تاریخ: ۲۷ ذیحجه ۱۳۳۷

نمره: ۹۴۳۳/۲۸۶۴

کارگزار بجنورد

راپرت نمره ۱۰۱ مورخه ۷ برج سنبله با ملفوف آن دایر بر تقاضای جمعی از تراکمه تابعیت دولت علیه را واصل و از مفاد آن مستحضر گردید. تقاضای آنها را ممکن است قبول نمود. ولی مشروط به اینکه در موقع ورود به خاک ایران اگر اسلحه داشته باشند کلیه آنها را تسلیم دولت نموده و بدون اسلحه به خاک ایران وارد شوند[1]. امضا: معتصم‌السلطنه.

حاشیه:

ـ ۲۵ ذیحجه ۳۷

ـ ۲۸ ذیحجه مکاتبه مسترد شد.

۱.- بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۱، دوسیه ۴۳.

وزارت امور خارجه

اداره روس

بتاریخ ۲۷ ... ۱۳۳۷

نمره عمومی ۹۴۴

نمره خصوصی ۲۸۵

کارتن

دوسیه

نوع مسوده

موضوع مسوده

ضمیمه

پاک نویس کننده

کارگذار بجنورد

راپرت نمره ۱۵۱ [illegible]

[illegible]

شماره سند: ۲۷۴

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

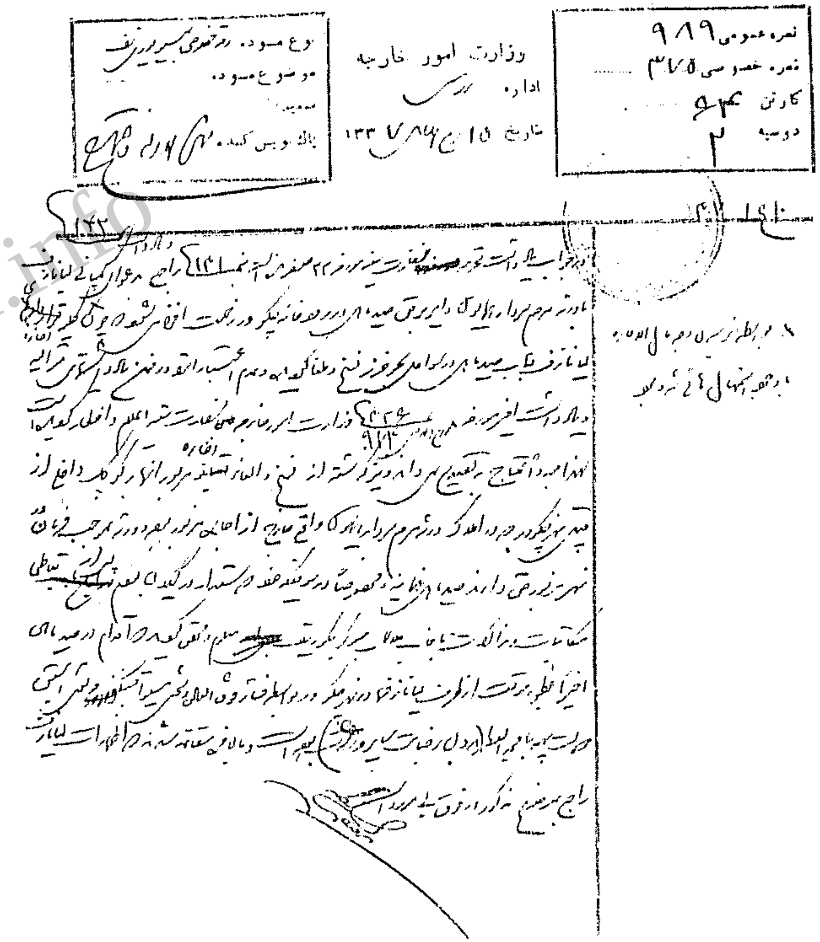
موضوع: شیلات

تاریخ: ۱۵ ربیع الاول ۱۳۳۷

نمره: ۹۸۹/۳۷۵

درجواب یادداشت محترمه سفارت سنیه مورخه ۲۲ صفر هذه‌السنه به نمره ۱۳۱ و یادداشت نمره ۱۴۲ راجع به دعوای کمپانی لیانازف با ورثه مرحوم سردار همایون دایر بر حق صید ماهی در رودخانه چکرور زحمت افزا می‌شودکه چون به واسطهٔ نرسیدن وجه مال‌الاجاره با وجود استمهالهایی شده بودکلیه اجازه لیانازف در باب صیدماهی در سواحل بحرخزر فسخ و ملغاگردیده و عدم اعتبار آنرا در ضمن یادداشتهای متوالیه و یادداشت اخیر مورخه ۸ ربیع‌الاول نمره ۳۲۶/۹۱۴ وزارت امورخارجه به سفارت سنیه اعلام و اخطار گردیده است. لهذا، مجدداً محتاج به تصدیع نمی‌داند و نیزگذشته از فسخ و الغای اجازه مزبور انهارکوچک داخلی از قبیل نهر چکرورکه در املاک ورثه مرحوم سردار همایون واقع خارج از اجاره مزبور بوده و ورثه به موجب فرمان در نهر مزبورحق دارند صیدماهی بنمایند و مخصوصاً در موقعی‌که خود دوستدار درگیلان بودم پس از تباطی مکاتبات و مذاکرات با جناب جلالتماب مسیوگریکورستیف معلوم و محقق گردیدکه اقدام در صید ماهی اخیراً به طور موقت از طرف لیانازفها در نهر چکرور به واسطهٔ فشار فوق‌العاده و سختی مسیو افتنکو قونسول اسبق دولت بهیه با مجدالسلطنه (بدون رضایت سایروزرا) بوده است و بالاخره متقاعد شدند که اظهارات لیانازف راجع به موضوع مذکور در فوق بی‌مورد است[1]. امضا: معتصم السلطنه.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۲.

شماره سند: ۲۷۵

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

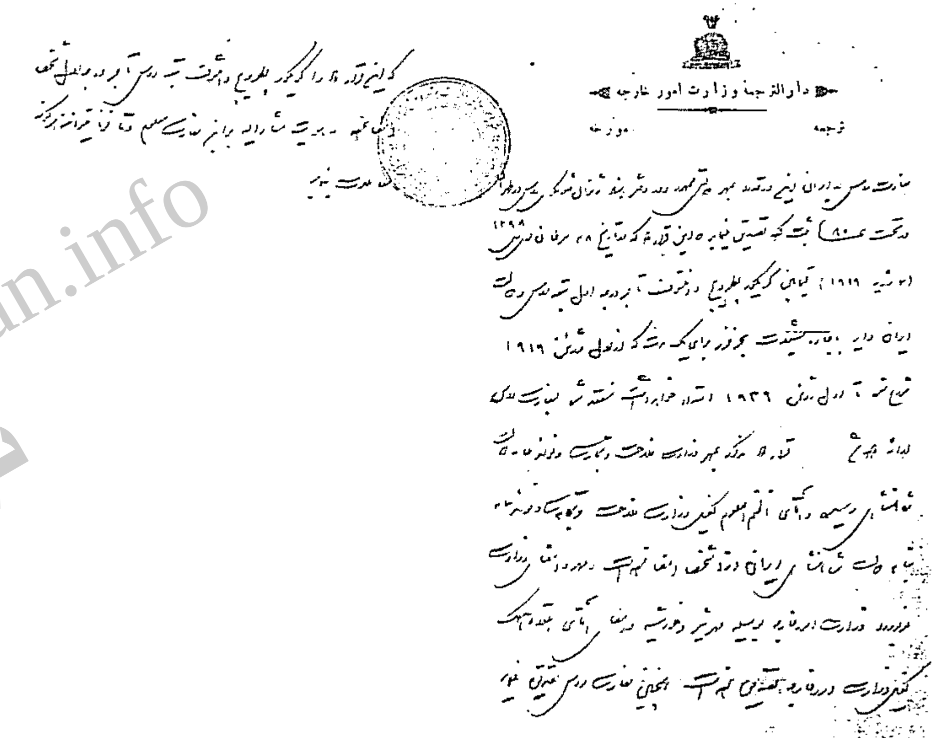
موضوع: ترجمه نامه سفارت روس در خصوص اجاره شیلات بحرخزر از سوی وانیتسوف

تاریخ: [احتمالاً ۲۸ سرطان ۱۲۹۸ مطابق ۸ شوال ۱۳۳۷]

نمره: ـــ

سفارت روس در ایران این ورقه را به مهر دولتی ممهور و در دفتر اسناد ژنرال قنسولگری روس در تهران در تحت نمره ۸۰ ثبت کرد. تصدیق می‌نماید که این قرارداد که در تاریخ ۲۸ سرطان لوی‌ئیل ۱۲۹۸ (۷ ژوئیه ۱۹۱۹) فی‌مابین گریگور پطرویچ وانتسوف تاجر درجه اول تبعه روس و دولت ایران دایر به اجاره شیلات بحرخزر برای یک مدت که از اول ژوئن ۱۹۱۹ شروع شده تا اول ژوئن ۱۹۳۹ امتداد خواهد داشت منعقد شده، به سفارت روس ارائه داده شد. قرارداد مذکور به مهر وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه دولت شاهنشاهی رسیده و آقای ناظم‌العلوم کفیل وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه به نام دولت شاهنشاهی ایران آنرا شخصاً امضا نموده است و مهر و امضای وزارت مزبور را وزارت امورخارجه به وسیله مهر شیر و خورشید و امضای آقای اعتلاء الملک کفیل وزارت امورخارجه تصدیق نموده است. همچنین، سفارت روس تصدیق می‌نماید که این قرارداد راگریگورپطرویچ وانتسوف تبعه روس تاجر درجه اول شخصاً امضا نموده و هویت مشارالیه بر این سفارت معلوم و قانوناً می‌تواند هرگونه معاملات بنماید.[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۳.

دارالترجمهٔ وزارت امور خارجه

ترجمه   مورخه

[illegible]

شماره سند: ۲۷۶

فرستنده: سفارت روسیه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: شیلات بحرخزر

تاریخ: ۱۷ شوال ۱۳۳۷

نمره: ۶۶

جناب مستطاب اجل اکرم افخما دوستان استظهارامکرما مهربانا

در دو موقع مذاکرات دوستدار با حضرت اشرف آقای رئیس الوزرا راجع به مسئله لیانازافها مابین دوستدار و حضرت معظم له بابت فقرات ذیل اتفاق کامل حاصل شده است: اولاً، به ملاحظات پلتیکی و برای حفظ امنیت عمومی باید علیحده قبلاً مسئله استرضای خاطر عملجات در تمام شیلات لیانازافها در ایران حل و تسویه شود. ثانیاً، برای این مقصود فقط باید در رشت کمیسیونی از نمایندگان ایران و روس و انگلیس و لیانازفها تشکیل گردد. ثالثاً، برای استرضای خاطر عملجات باید اشیای متعلقه به لیانازافها از قبیل تخته و میخ و کنف که در انزلی و جزو صورت منظور است به طور حراج به فروش برسد. با وجود این تصمیم قطعی متخذه حضرت اشرف آقای رئیس الوزرا و دوستدار مأمورین دولت علیه در رشت و انزلی دائماً با این تصمیم موافقت نمی‌کنند و این عمل راکه لزوم حل فوری آن از طرف حضرت اشرف معظم‌له و دوستدار به یک طریق اتخاذ شده به عهدهٔ تعویق می‌گذارند. نظر به مراتب فوق دوستدار باکمال احترام مصراً خواهشمند است مقرر فرمایند فوراً تلگرافات لازمه به عهدهٔ مأمورین مزبوره صادر گردد که اولاً کمیسیون باید فقط به مسئله پرداخت عملجات بپردازد ثانیاً برای پرداخت حقوق آنها قونسول روس در انزلی با حضور اعضای کمیسیون اشیایی که در انزلی موجود است به طور حراج خواهد فروخت نه در نقطه دیگر؛ زیراکه برای اشیای موجوده در انزلی خریدار

حاضر است و قیمت آنها تقریباً به موجب صورتی که آقای میرزا عبدالمجیدخان آهی و قونسول روس برداشته‌اند معلوم می‌باشد و بالاخره برای کمیسیون هم سهل خواهد بود که اشیایی که در انزلی موجود می‌باشد به فروش برساند نه در نقطه[ای] که دور و یا کم سکنه می‌باشد. در این موقع احترامات فایقه را تجدید می‌نماید[1]. امضا.

حاشیه:

- اداره روس

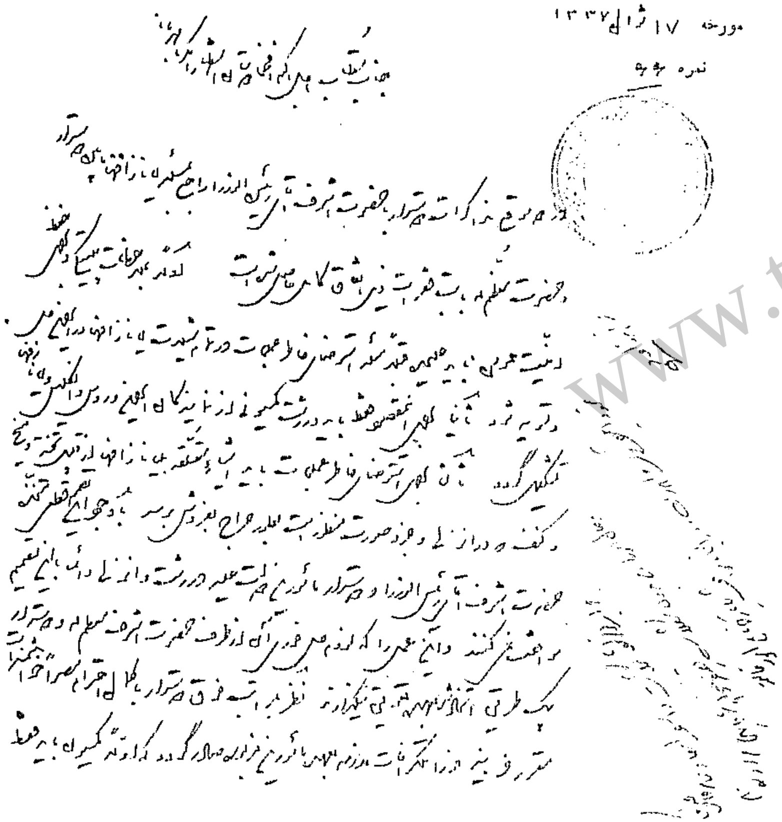
- جواب نوشته شود. کنترات وانیتسف، امضا و خاتمه حاصل گردد و حال امورات بدون مشکلات تصفیه خواهد شد و با همین مراوده‌نامه خود وانیتسف به رشت خواهد رفت ودر آنجا با موافقت لیانازفها به این امور خاتمه خواهند داد[2]. امضا.

- نمره ۲۲۱۰ / ۲۹ شوال ۳۷.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۳.

۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۳۰۲.

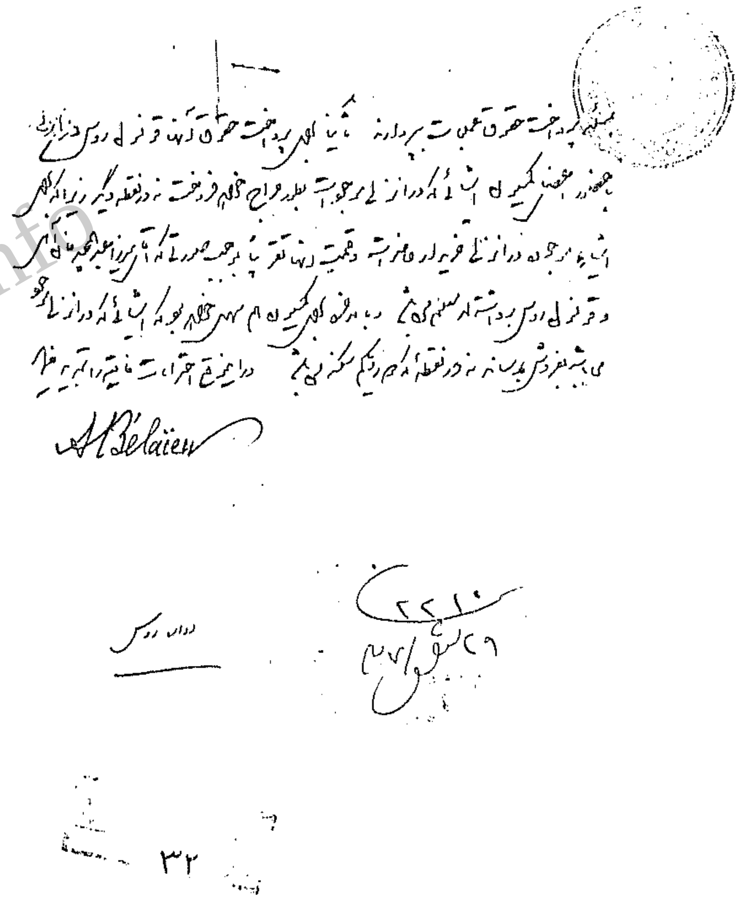

سفارت دولت قویشوکت روسیه

در ایران

مورخه ۱۷ شوال ۱۳۳۷

نمره [illegible]

A. Bélaiew

۳۲

شماره سند: ۲۷۷

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: ثبت صورت اجاره نامه شیلات فی‌مابین وزارت فواید عامه و وانیتسوف (سواد)

تاریخ: ۲۷ سرطان ۱۲۹۸ (۲۰ شوال ۱۳۳۷)

نمره: ۴۳

حاشیه:

ـ نمره ۴۳ ـ وزارت امورخارجه مهر و امضای وزارت جلیله فواید عامه را تصدیق می‌نماید به تاریخ ۲۹ برج سرطان ۱۲۹۸ مطابق ۲۲ شوال ۱۳۳۷ (اعتلاء الملک) محل مهر: وزارت امورخارجه دولت علیه ایران

ـ سواد صورت ثبت اجاره نامه شیلات منعقده فی‌مابین وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه و موسیو وانیتسوف به تاریخ ۲۷ برج سرطان ۱۲۹۸ در وزارت جلیله امورخارجه و سفارت روس مطابق با اصل و صحیح است[1]. سجع مهر: کابینه وزارت تجارت و فواید عامه ۱۳۳۵

ـ ترجمه شده، ضبط شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۳.

Россійская Миссія въ Персіи [illegible]

[illegible] и со внесеніемъ въ книгу Актовъ Россійскаго Генеральнаго [illegible]

[illegible] въ Тегеранѣ [illegible] удостовѣряетъ, что настоящій договоръ [illegible]

[illegible]

Россійская Миссія въ Персіи.

[illegible]

شماره سند: ۲۷۸

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: شیلات بحرخزر

تاریخ: ۲۹ شوال ۱۳۳۷

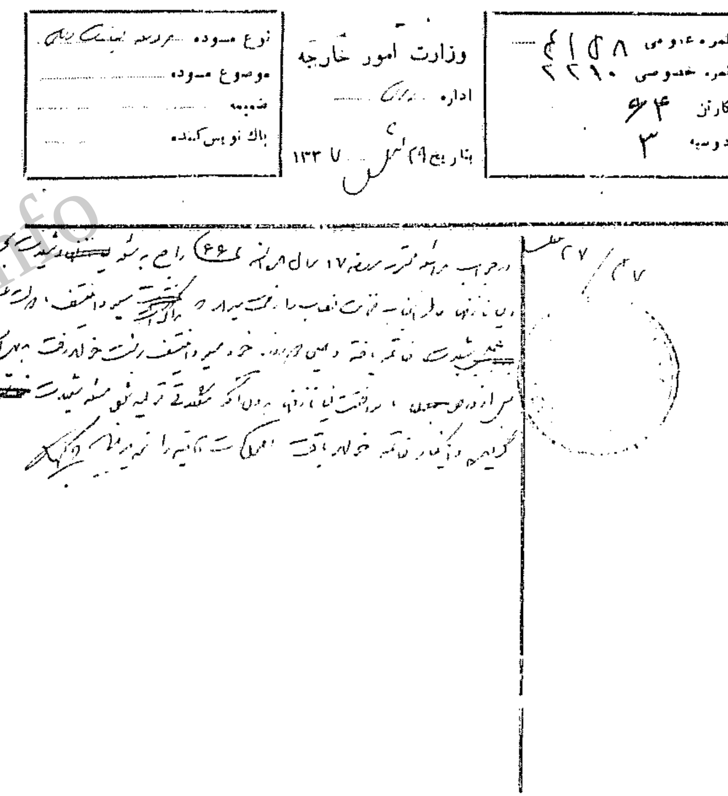
نمره: ۴۱۵۸/۲۲۱۰

درجواب مراسلهٔ محترمه مورخه ۱۷ شوال هذه‌السنه نمره ۶۶ راجع به مسئله شیلات بحرخزر و لیانازفها خاطر آن جناب فخامت نصاب را زحمت می‌دهد که مذاکرات مسیو وانیتسف با دولت علیه راجع به عمل شیلات خاتمه یافته و همین دو روزه خود مسیو وانیتسف به رشت خواهد رفت. بدیهی است پس از ورود با موافقت لیانازفها بدون آنکه مشکلاتی تولید شود مسئله شیلات تسویه گردیده و این کار خاتمه خواهد یافت. احترامات فایقه را تمدید می‌نماید[1]. امضا.

حاشیه:

ـ ۲۷ شوال ۳۷

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۳.

وزارت امور خارجه
نمرهٔ عمومی ۸۵۱۵
نمرهٔ خصوصی ۲۲۹۰
کارتن ۶۴
دوسیه ۳
اداره
بتاریخ ۲۹ شوال ۱۳۳۷
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده

شمارهٔ سند: ۲۷۹

فرستنده: ــــ

گیرنده: ــــ

موضوع: اعتبار نامه وانیتسف

تاریخ: ۲۹ یول ۱۹۱۹ (۱ ذیقعده ۱۳۳۷)

نمره: ــــ

اعتبار نامه

از طرف دولت علیه ایران به مسیو گریگوریطرویچ وانیتسف به شرح ذیل اجازه داده می‌شود:

۱ ـ کلیه محصول شیلات و ماهیهایی راکه فعلاًدر انزلی و آستارا و حسن کیاده و بادکوبه موجود و متعلق به دولت علیه ایران است در تحت تصرف خود درآورد.

۲ ـ تمام این مال‌التجاره را به قیمت و شرایطی که صلاح می‌داند در بازارهای ایران و خارجه به معرض فروش درآورد.

۳ ـ قیمت و ارزش مال‌التجاره فروخته شده را دریافت کند.

۴ ـ در تمام عملیات کمیسیونهایی که برای تسویه اختتام عمل شیلات راجعه به لیانازوف تشکیل می‌شود شرکت جوید.

۵ ـ در صورت لزوم درحقوق ملکیت دولت علیه ایران نسبت به محصول شیلات (راجع به مادهٔ اول) در محاکم و مقامات مربوطه در ایران و خارجه دفاع نماید.

۶ ـ این اعتبارنامه به مسیوگریگور پطرویچ وانیتسف تبعه روس داده شد. باحق انتقال به دیگری جزءاً یا کلاً در صورتی که لازم بداند.

۷ ـ حقوق اجزاء و کارگران تجارت خانه لیانازوف را با اطلاع کمسیون مخصوصی که برای تسویه عمل لیانازوف معین خواهد شد نقداً یا به موجب قبوض موقتی به هر نحوکه او مقتضی

می‌داند از طرف و به حساب دولت علیه بپردازد.

۸ ـ بعد از فروش ماهی و محصولات آن که متعلق به دولت علیه ایران است مسیوگریگور پطرویچ وانیتسف کلیه حساب عمل این فروش را با قیمت حاصلهٔ آن به دولت علیه ایران تقدیم خواهد نمود. محل مهر و امضا وثوق‌الدوله (ریاست وزرا).

مقابله شد. سواد مطابق با اصل و صحیح است. سجع مهر: اداره کل فلاحت و تجارت.

هو

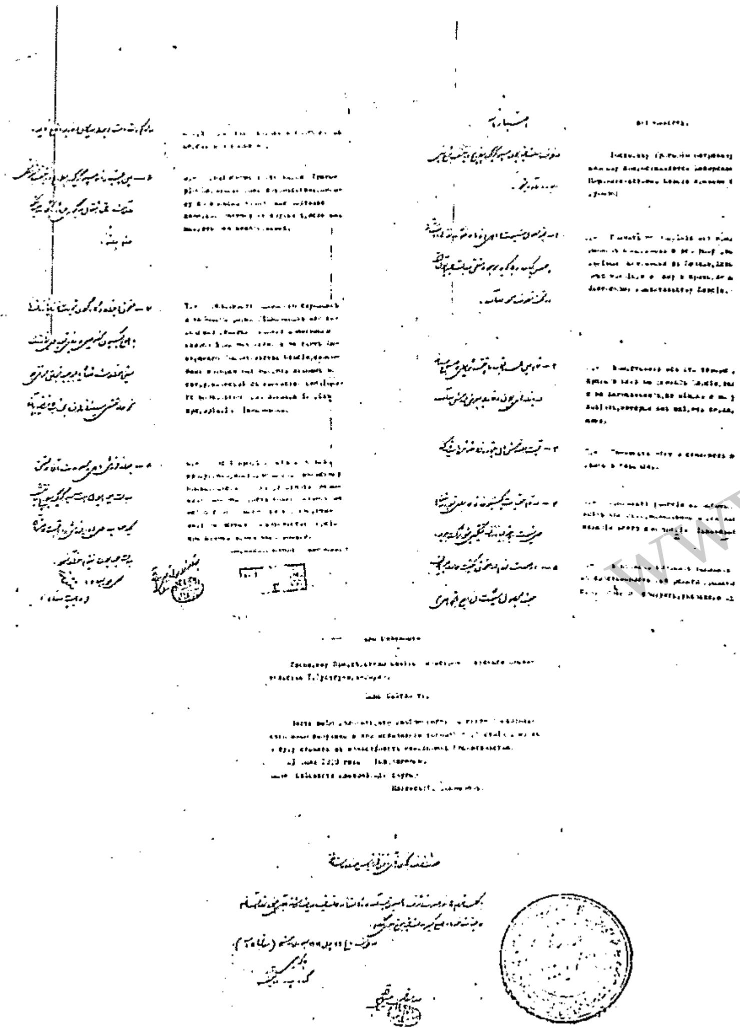
حضرت اشرف بندگان آقای وثوق‌الدوله رئیس الوزرا، دامت شوکته

با کمال احترام خاطر انور حضرت اشرف را مسبوق می‌دارد که وکالت نامه دولت علیه را دریافت داشته و برای اجرای مواد آن حاضرم که عملیات خود را با اطلاع کمیسر دولت علیه به موقع اجری گذارم. در طهران بتاریخ ۲۹ یول ۱۹۱۹ میلادی روسی (مطابق ۱۹ اسد)

چاکر صمیمی گ . پ . وانیتسف.

سواد مطابق با اصل و صحیح است[۱]. سجع مهر: اداره کل فلاحت و تجارت.

۱ بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ ه. ق، کارتن ۶۴، دوسیه ۶.

شماره سند: ۲۸۰

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: رئیس الوزرا

موضوع: جنگلهای سواحل بحرخزر و خوشتاریا

تاریخ: ۷ شعبان ۱۳۳۷

نمره: ۲۸۵۶/۱۳۹۸

مقام منیع ریاست وزراء عظام

در جواب مرقومه مبارکه مورخه ۴ برج ثور نمره ۶۰۰ محتوی سواد راپرت اداره کل گمرکات راجع به بدهی شرکت موسوم به برسلیس از بابت حق گمرکی چوب آلاتی که از جنگلهای شمال قطع و به روسیه حمل می‌نمایند زحمت افزا می‌شود که در وزارت‌امورخارجه امتیاز چوب‌آلات و جنگلها در این سنوات اخیره به کسی واگذار نشده و چنین شرکتی را به رسمیت نمی‌شناسد. از قرار معلوم این شرکت را خوشتاریا و لیانازفها تشکیل داده‌اند و شاید در کارگزاری گیلان سابقه از این عمل باشد. چیزی که هست بعضی از صاحبان جنگلهای خصوصی طوالش و بعضی ثقات گیلان از قبیل سردارامجد و اشجع‌الدوله و وراث مرحوم انتخاب السلطنه و غیره همواره از تعدیات خوشتاریا شکایت نموده‌اند که برخلاف اجاره[ای] که از آنها شده است عمال خوشتاریا نسبت به املاک آنها رفتار می‌نمایند و معلوم می‌شود که پاره[ای] اجاره‌نامه‌های خصوصی بین اشخاص مختلفه و شرکتی که خود را به اسم برسلیس موسوم نموده است منعقد شده است.

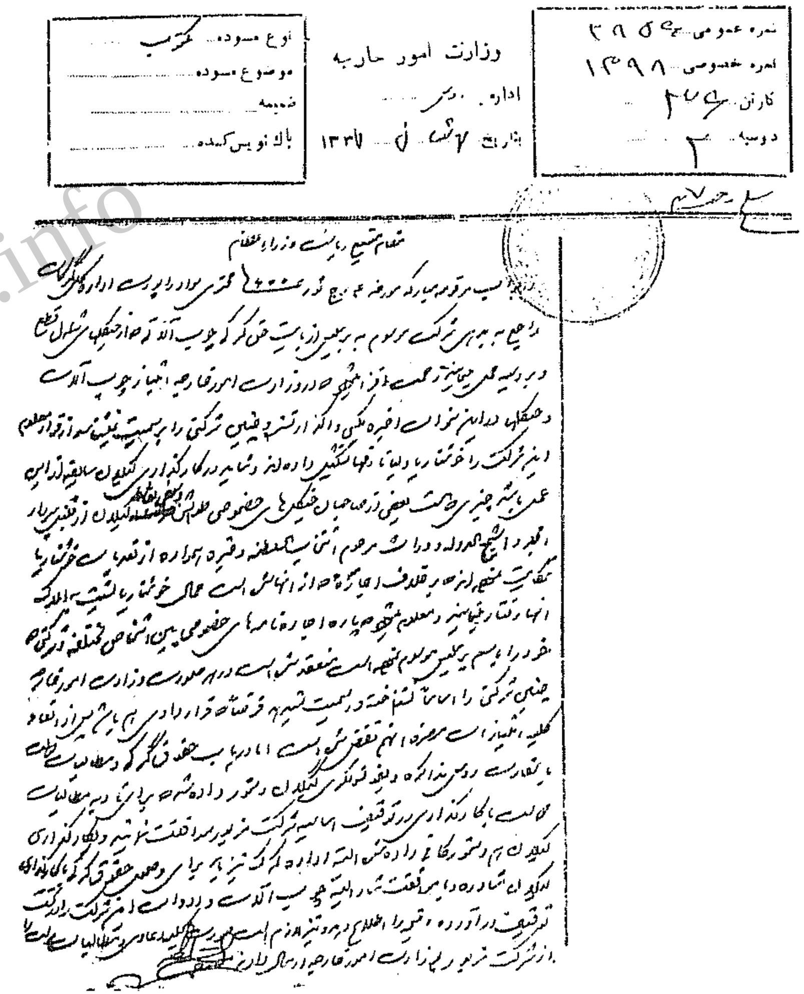
درهر صورت وزارت امورخارجه چنین شرکتی را اساساً نشناخته و رسمیت نمی‌دهد فرضاً که قراردادی هم باشد پس از الغا کلیه امتیازات مضره آن هم نقض شده است. اما درباب حقوق گمرکی و مطالبات دولت با سفارت روس مذاکره و به قونسولگری گیلان دستور داده شد

که برای تأدیهٔ مطالبات دولت با کارگزاری در توقیف اساسیه [اثاثیه] شرکت مزبور موافقت نمایند و به کارگزاری گیلان هم دستور کافی داده شده. البته اداره گمرک نیز باید برای وصول حقوق گمرکی با کارگزاری گیلان مشاوره و با موافقت مشارالیه چوب آلات وادوات این شرکت را در تحت توقیف درآورده و نتیجه را اطلاع دهد و نیز لازم است صورت کلیه دعاوی و مطالبات دولت را از شرکت مزبور به وزارت امورخارجه ارسال دارند[1]. امضاء: معتصم‌السلطنه.

حاشیه:

ـ سلخ رجب ۳۷

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ ه. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۲.

شماره سند: ۲۸۱

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: جنگلهای سواحل بحرخزر و خوشتاریا

تاریخ: ۳ رمضان ۱۳۳۷

نمره: ۵۱

یادداشت

سفارت احتراماً درجواب یادداشت وزارت جلیله امور خارجه دولت اعلیحضرت شهریاری مورخه هفتم شعبان هذه‌السنه به نمره ۳۰۴۳/۱۴۹۱. زحمت افزا است که از قرار اطلاعات واصله به سفارت مسیوخوشتاریا در دویم آپرل هذه‌السنه التزامی به اداره کل گمرکات داده است که در صورت عدم پرداخت حقوق گمرکی از طرف شرکت پرسلس‌تالول‌آکتیا بر هذه‌السنه مشارالیه شخصاً با دادن تأمین اموال غیر منقوله خود در انزلی و رشت و قزوین پرداخت وجه مزبور را ضمانت کرده است و التزام مذکور از طرف اداره کل گمرکات هم قبول شده است. زیاده زحمت افزا نمی‌شود[1]. امضا.

حاشیه:

ـ اداره، بررسی شود[2].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۲.
۲. برای اطلاع بیشتر درباره این موضوع به سند شماره ۳۰۷ نیز مراجعه شود.

سفارت دولت قوی‌شوکت روسیه

در ایران

مورخه ۳ شهر رمضان ۳۷

نمره ۱۵

یادداشت

سفارت [illegible] احتراماً در جواب یادداشت وزارت جلیله امور خارجه دولت علیه ایران مورخه [illegible] شعبان هذه السنه نمره ۳۰۴۳۰/۱۲۹۱ زحمت افزا است که از قرار اطلاعات واصله سفارت مسیو خوشتاریا در [illegible] آپریل هذه السنه [illegible] به اداره کل گمرکات داده است که در [illegible] حقوق گمرکی که از طرف شرکت پرسلس [illegible] هذه السنه [illegible] به دولت ایران [illegible] غیرمنقوله خود در انزلی و رشت و قریه [illegible] [illegible] و [illegible] از طرف اداره کل گمرکات هم تصدیق شده است [illegible] زحمت افزا [illegible].

A. Belaiew

[illegible]

شماره سند: ۲۸۲

فرستنده: اداره کل گمرکات

گیرنده: وزارت مالیه

موضوع: جنگلهای سواحل بحرخزر و خوشتاریا

تاریخ: ۲۵ سرطان ۱۲۹۸ (۱۶ شوال ۱۳۳۷)

نمره: ۱۳۴۰۷

وزارت جلیله مالیه

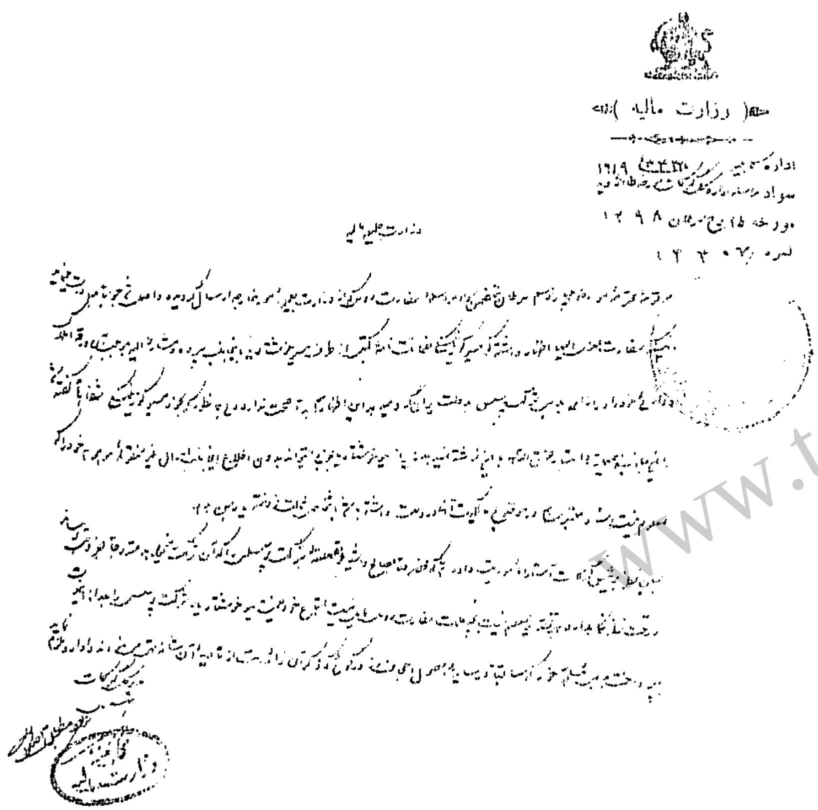
مرقومهٔ محترمهٔ مورخهٔ چهاردهم سرطان متضمن سواد مراسلهٔ سفارت روس که از وزارت جلیلهٔ امورخارجه ارسال گردیده واصل شد. جواباً مبادرت می‌نماید؛ اینکه سفارت معزی الیها اظهار داشته که کوزمیسکی ضمانت نامهٔ کتبی از طرف مسیو خوشتاریا به اینجانب سپرده و مشارالیه به موجب آن ورقه املاک و دارایی خود را درازای بدهی شرکت پرسلس به دولت ایران گرو می‌دهد. این اظهار ابداً صحت ندارد. ولی همان طوری که به خود مسیو کوزینسکی شفاهاً گفته شد و این جانب اهمیت و اعتبار فوق‌العاده به این نوشته نمی‌دهد، زیرا مسیو خوشتاریا بخوبی می‌تواند بدون اطلاع اینجانب اموال غیر منقولهٔ موهوم خود را که معلوم نیست اسناد معتبری هم در موضوع مالکیت آنها در دست داشته باشد به اشخاص ثالث فروخته یا رهن بدهد.

به همین نظر، به رئیس گمرکات آستارا مأموریت داده شد که مخصوصاً مصالح و اشیای متعلقهٔ به شرکت پرسلس را که آن شرکت می‌خواهد متدرجاً به فروش برساند، در تحت نظر نگاهدارد. به هر تقدیر معلوم نیست به چه علت سفارت روس مایل نیست اتباع خود یعنی مسیو خوشتاریا و شرکت پرسلس را بعد از این مدت به پرداخت بدهی مسلم خود که سابقاً در سایهٔ اصول اجحاف و زورگویی که ذکر آن زاید است از تأدیهٔ آن شانه تهی می‌نمودند، وادار و

ملزم نماید[۱]. مدیرکل گمرکات

سواد مطابق اصل است. امضاء. سجع مهر: کابینه وزارت مالیه.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۲.

(وزارت مالیه)

شماره سند: ۲۸۳

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: جنگلهای سواحل بحرخزر و خوشتاریا

تاریخ: ۱۶ ذی‌قعده ۱۳۳۷

نمره: ۴۳۲۶/۲۳۵۶

سفارت روس

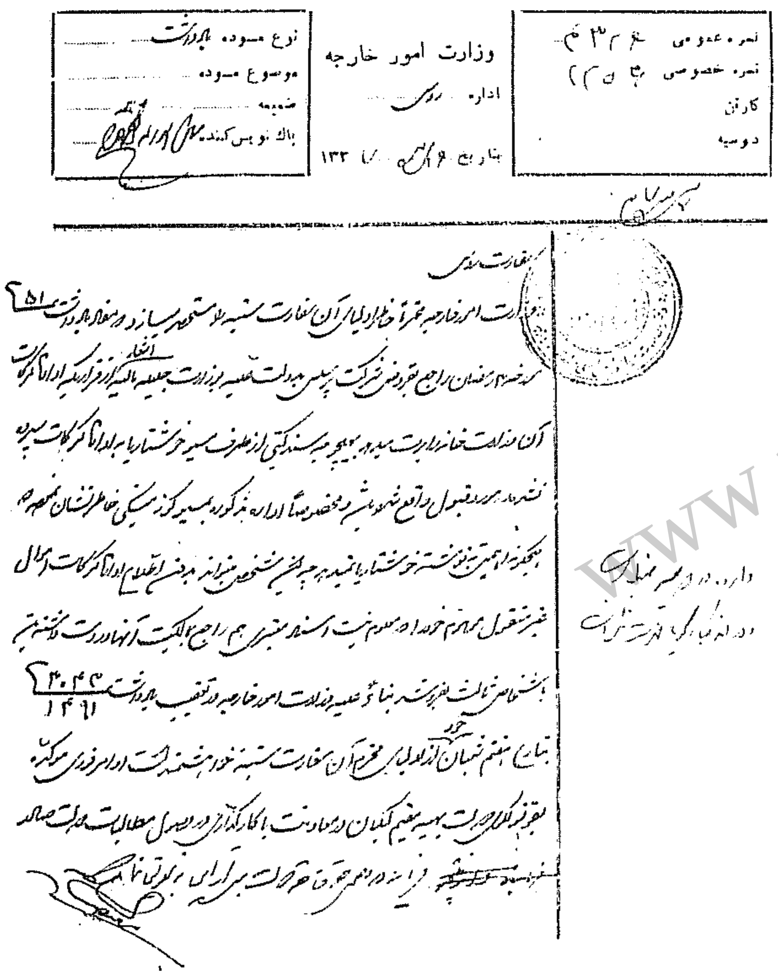
وزارت امورخارجه محترماً خاطر اولیای آن سفارت سنیه را مستحضر می‌سازد که مفادیادداشت نمره ۵۱ مورخه ۳ رمضان راجع به قروض شرکت پرسلس به دولت علیه به وزارت جلیله مالیه اشعار، از قراری که اداره گمرکات آن وزارتخانه راپرت می‌دهد به هیچ وجه سندکتبی از طرف مسیو خوشتاریا به اداره گمرکات سپرده نشده که مورد قبول واقع شده باشد و مخصوصاً اداره مذکور به مسیو کوزمینسکی خاطرنشان نموده که هیچ گونه اهمیتی به نوشته خوشتاریا نمی‌دهد چه این شخص می‌تواند بدون اطلاع اداره گمرکات اموال غیر منقول موهوم خود راکه معلوم نیست اسناد معتبری هم راجع به مالکیت آنها در دست داشته باشد به اشخاص ثالث بفروشد. بناءًعلیه وزارت امورخارجه در تعقیب یادداشت نمره ۳۰۴۳/۱۴۹۱ به تاریخ هفتم شعبان خود از اولیای محترم آن سفارت سنیه خواهشمند است اوامر فوری موکده به قونسولگری دولت بهیه مقیم گیلان در معاونت با کارگزاری در وصول مطالبات دولت صادر فرمایندکه وصول حقوق حقه دولت پس از این به تعویق براتی نماند[1]. امضا.

حاشیه:

ـ وارده در دوسیه ضبط است و در اندیکار گویا فهرست شده است.

ـ ۷ ذی‌قعده ۳۷

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۲.

وزارت امور خارجه
اداره روس
نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
نوع مسوده
موضوع مسوده
ضمیمه
پاک نویس کننده
بتاریخ ۱۳۳

سفارت روس

شماره سند: ۲۸۴

فرستنده: وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: راه آهن ماکو جلفا و تبریز

تاریخ: ۲۵ قوس ۱۲۹۷ (۱۴ ربیع‌الاول ۱۳۳۷)

نمره: ۳۱۱۳

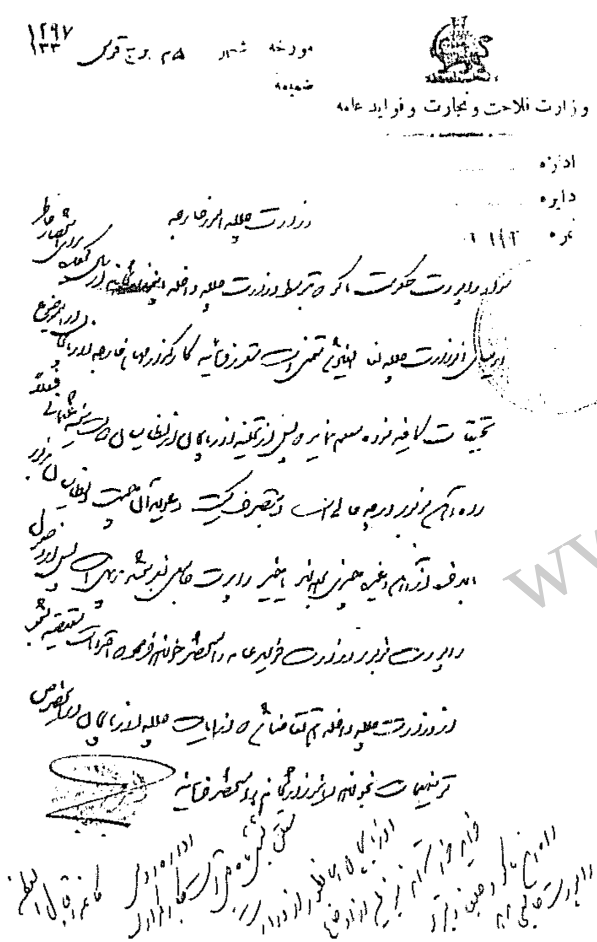
وزارت جلیله امورخارجه

سواد راپورت حکومت ماکو که به توسط وزارت جلیلهٔ داخله به این وزارتخانه ارسال گردیده، برای استحضار خاطر اولیای آن وزارت جلیله لفاً ایفاد شد. متمنی است مقرر فرمایید کارگزار مهام خارجه آذربایجان در این موضوع تحقیقات کافیه نموده معلوم نماید که پس از تخلیه آذربایجان از نظامیان دولت سنیه عثمانی فعلاً راه‌آهن مزبور در چه حالی است و به تصرف کیست و دعویه آن چیست و نظامیان مزبور بالاخره از آهن و غیره چیزی برده‌اند یا خیر؛ راپرت جامعی بفرستند. بدیهی است پس از وصول راپورت مزبور وزارت فواید عامه را مستحضر خواهند فرمود که اقدامات مقتضیه بشود. از وزارت جلیله داخله هم تقاضا شد که از ایالت جلیله آذربایجان در این خصوص توضیحات بخواهند و این وزارتخانه را مستحضر فرمایند[1]. امضا. سجع مهر: وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه

حاشیه:

ـ اداره روس کاغذ اقبال‌السلطنه متعلق به شش‌ماه قبل است به کارگزاری آذربایجان همان‌طور [که] از وزارت فواید خواسته‌اند بنویسید از اوضاع راه‌آهن ماکو و جلفا و تبریز راپورت جامعی بدهد[2].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۱.
۲. در مورد پاسخ این مراسله، رجوع شود به سند شماره ۲۸۵.

مورخه ۲۵ برج قوس ۱۲۹۷ / ۱۳۳۷
ضمیمه
وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه
اداره
دایره
نمره ۳۱۱۳
وزارت جلیله امورخارجه

شماره سند: ۲۸۵

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: وزارت فواید عامه

موضوع: راه‌آهن ماکو جلفا و تبریز

تاریخ: ۲۱ ربیع‌الاول ۱۳۳۷

نمره: ۱۰۵۴/۴۳۶

وزارت فواید عامه

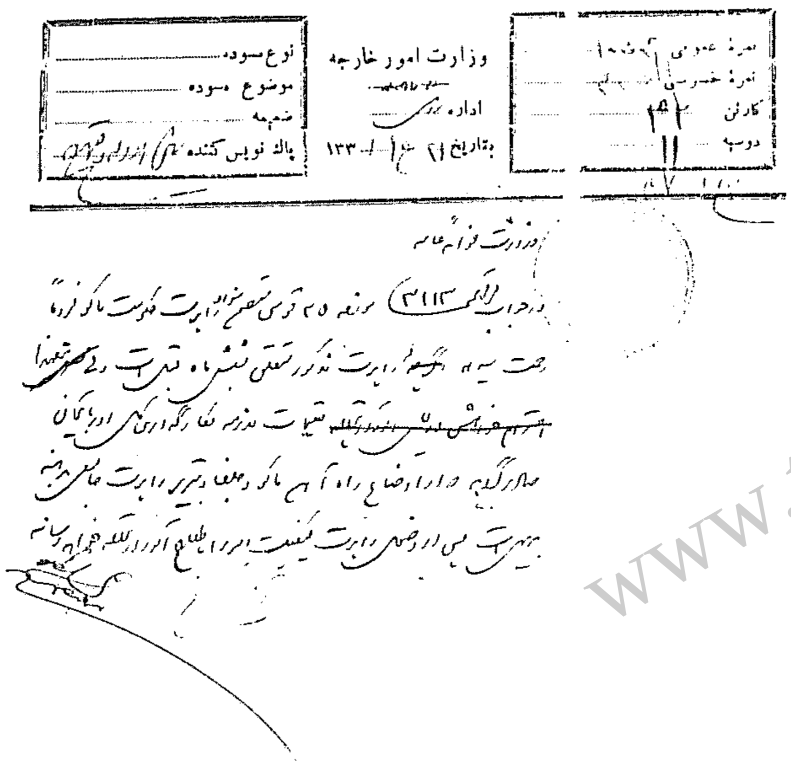
درجواب مرقومه نمره ۳۱۱۳ مورخه ۲۵ قوس متضمن سواد راپورت حکومت ماکو لزوماً زحمت می‌دهد که راپرت مذکور متعلق به شش ماه قبل است. ولی مع‌هذا تعلیمات لازمه به کارگزاری کل آذربایجان صادر گردید که از اوضاع راه‌آهن ماکو و جلفا و تبریز راپرت جامعی بدهند. بدیهی است پس از وصول راپرت کیفیت امر را به اطلاع آن وزارت جلیله خواهد رساند[۱].

امضا: معتصم‌السلطنه.

حاشیه:

ـ ۲۰ ربیع‌الاول ۳۷

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۱.

وزارت امور خارجه

اداره

بتاریخ ۲۱ ... ۱۳۳۷

نوع مسوده

موضوع مسوده

ضمیمه

پاک نویس کننده

نمره عمومی

نمره خصوصی

کارتن ۴۲

دوسیه ۱۱

وزارت فواید عامه

شماره سند: ۲۸۶

فرستنده: کارگزاری آذربایجان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: راه‌آهن ماکو جلفا و تبریز

تاریخ: ۱۵ ربیع‌الثانی ۱۳۳۷

نمره: ۶۷۳

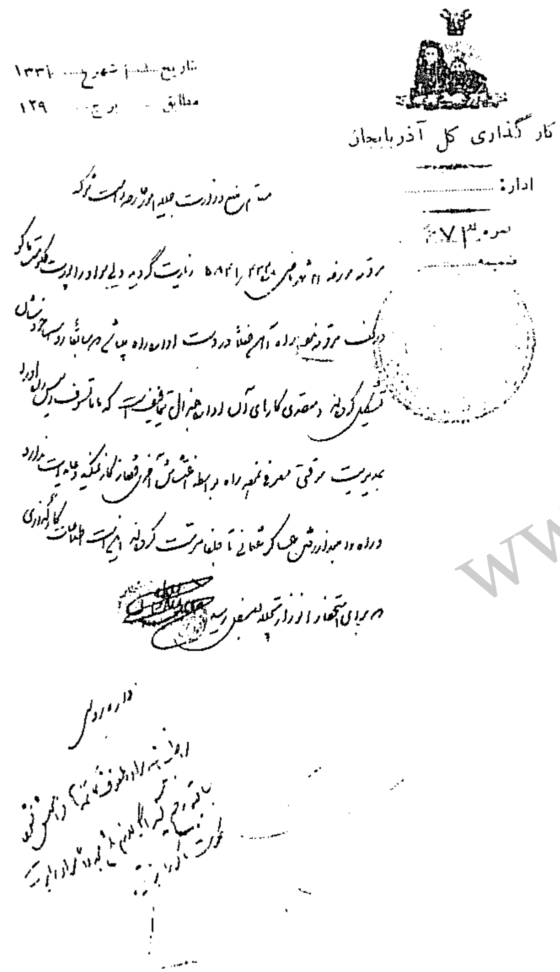
مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت شوکته

مرقومه مورخه ۲۱ شهر ماضی نمره ۵۸۴۱/۴۳۴ زیارت گردید. ولی سواد راپورت حکومت ماکو در لف مرقومه نبود. راه‌آهن فعلاً در دست اداره راه می‌باشد که سابقاً روسها خودشان تشکیل کرده‌اند و متصدی کارهای آن اداره جنرال تیمافیف است که ماماتسوف رئیس راه اورا به مدیریت موقتی معرفی نموده. راه به واسطهٔ اغتشاش آخری قفقاز کار نمی‌کند و عایدات ندارد و راه را بعد از رفتن عساکر عثمانی تا جلفا مرمّت کرده‌اند. این است اطلاعات کارگزاری که برای استحضار آن وزارت جلیله به عرض رسید[1]. امضا سجع مهر: کارگزاری کل آذربایجان

حاشیه:

اداره روس مواظب باشید. سواد و ملفوف کاغذها فراموش نشود. به سابقه رجوع کنید. اگر لازم باشد مجدداً سواد راپرت حکومت ماکو را بفرستید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۱.

کارگذاری کل آذربایجان
اداره:
نمره ۶۷۳
ضمیمه

شماره سند: ۲۸۷

فرستنده: کارگزاری ماکو

گیرنده: کارگزاری کل آذربایجان

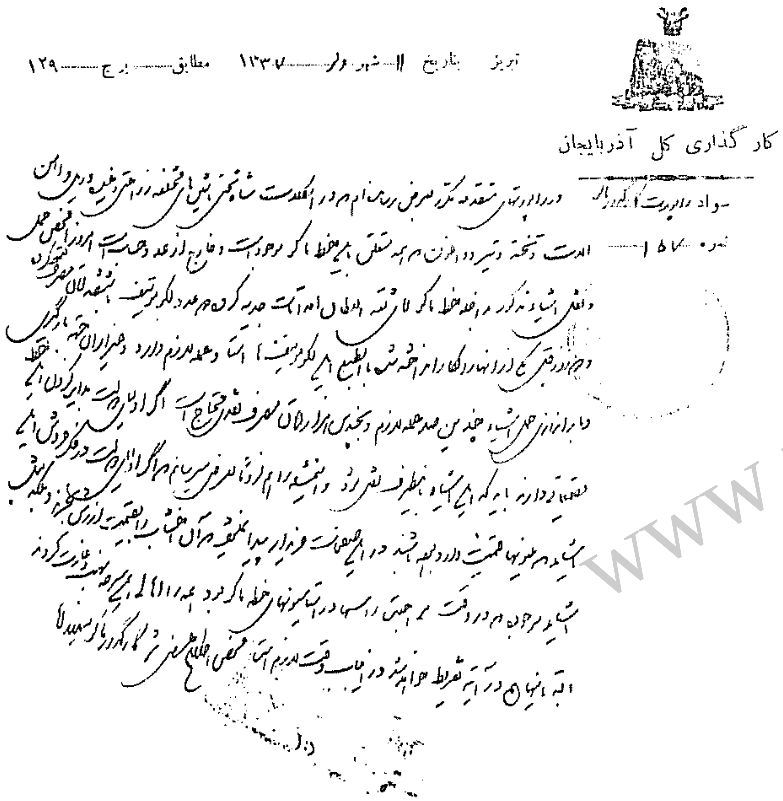
موضوع: گزارش کارگزاری ماکو پیرامون راه‌آهن ماکو (سواد)

تاریخ: ۱۱ دلو [۲۸ ربیع‌الثانی] ۱۳۳۷

نمره: ۱۵۷

در راپورتهای متقدمه مکرر به عرض رسانده‌ام که در اسکلات شاه تختی ماشینهای مختلفه زراعتی و غیره و ریل و آهن آلات و تخته و تیر و واغون که همه متعلق به این خط ماکو موجود است و خارج از عدد حساب است. امروزها محض حمل و نقل اشیای مذکور به داخله خط ماکو، آقای ثقه السلطان اقدامات جدیه کرده، دو عدد لکوموتیف با ششصد تومان مصرف تعمیر کرده و دو روز قبل یکی از آنها را به کار انداخته شده،باالطبع [بالطبع] این لکوموتیف‌ها استاد و عمله لازم دارد و غیر از آن جهت بارگیری و باراندازی حمل اشیا چندین صدعمله لازم و به چندین هزار تومان مصرف نقدی محتاج است. اگر اولیای دولت به دایر کردن این خط تصمیماتی دارند باید که این اشیا به این طرف نقل شود و این مسئله را هم لزوماً به عرض می‌رسانم که اگر اولیای دولت در فکر فروش این اشیا که ملیونها قیمت دارد بوده باشند در این صفحات خریدار پیدا نمی‌شود که آن اخشاب را به قیمت ارزش بخرند و بلکه مثل اشیای موجوده که در وقت مراجعت روسها در استاسیونهای خطه ماکو بود همه را اهالی این سرحد نهب و غارت کردند. البته، اینها هم در آتیه تفریط خواهد شد. در این باب وقت لازم است. محض اطلاع عرض شد. کارگزار ماکو[1]. میرزاآقا[2].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۱.
۲ ـ برای اطلاع بیشتر در بارهٔ این موضوع به سند شماره ۲۲۸ نیز مراجعه شود.

تبریز بتاریخ ۱۱ شهر دلو ۱۳۳۷ مطابق برج ۱۲۹

کارگذاری کل آذربایجان

سواد راپورت کارگزاری ماکو

نمره ۱۵۷

شماره سند: ۲۸۸

فرستنده: کارگزاری آذربایجان

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: راه آهن جلفا ماکو و تبریز

تاریخ: ۷ جمادی‌الاولی ۱۳۳۷

نمره: ۹۶۴

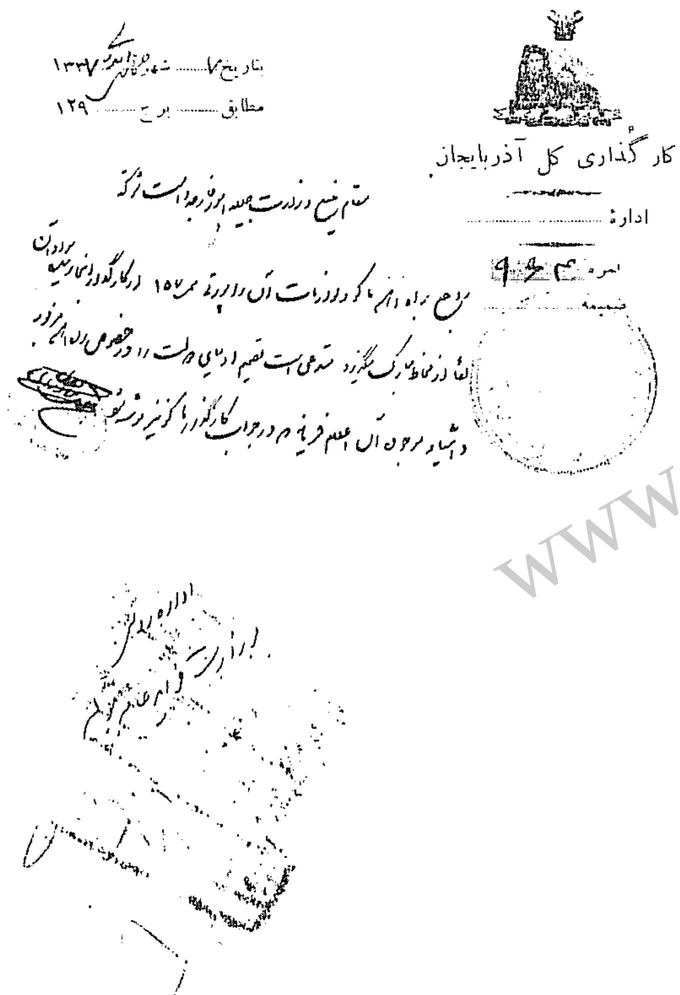
مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه دامت شوکته

راجع به راه آهن ماکو و لوازمات آن راپورتی به نمره ۱۵۷ از کارگزار آنجا رسیده، سواد آن لفاً از لحاظ مبارک می‌گذرد. مستدعی است تصمیم اولیای دولت را در خصوص راه آهن مزبور و اشیای موجوده آن اعلام فرمایند که در جواب کارگزاری ماکو نیز نوشته شود[1]. امضا. سجع مهر: کارگزاری کل آذربایجان

حاشیه:

- اداره روس به وزارت فواید عامه بنویسید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۱.

تاریخ ۷ شهر جمادی الاولی ۱۳۳۷
مطابق برج ۱۲۹
کارگذاری کل آذربایجان
اداره
نمره ۹۶۴
ضمیمه
مقام منیع وزارت جلیله امور خارجه دامت شوکته
راجع به راه آهن ماکو و لوازمات آن راپورتی به نمره ۱۵۷ از کارگذار آنجا رسیده سواد آن لفاً از لحاظ مبارک میگذرد مستدعی است تصمیم اولیای دولت را در خصوص راه آهن مزبور و اشیای موجوده آن اعلام فرمایند که در جواب کارگذاری ماکو نیز نوشته شود

شماره سند: ۲۸۹

فرستنده: کارگزاری ماکو

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: راه آهن ماکو جلفا و تبریز

تاریخ: ۲۷ دلو (۱۵ جمادی‌الاول) ۱۳۳۷

نمره: ۱۶۷

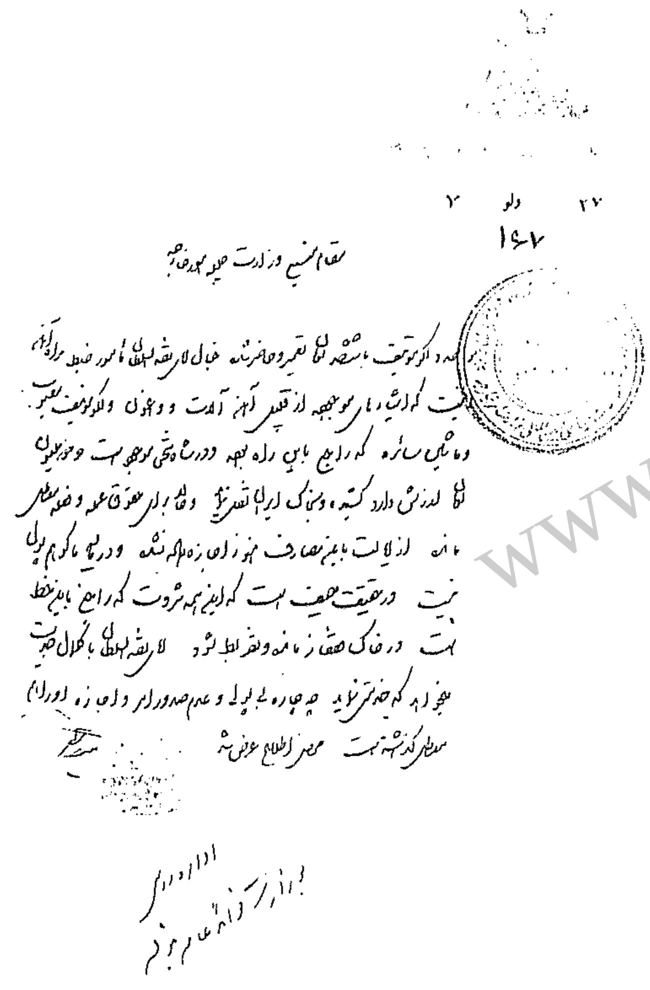
مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

دو عدد لکوموتیف با ششصدتومان تعمیر و حاضر شده، خیال آقای ثقه السلطان مأمور ضبط به راه‌آهن این است که اشیاهای موجوده از قبیل آهن‌آلات و واغون و لکوموتیف مصوب و ماشین سایره که راجع به این راه بوده و در شاه تختی موجود است و دوملیون تومان ارزش دارد کشیده و به خاک ایران نقل نماید و حالا برای حقوق عمله و فعله معطل مانده، از ایالت به این مصارف هنوز اجازه داده نشده و در مالیه ماکو هم پول نیست. در حقیقت حیف است که این همه ثروت که راجع به این خط است در خاک قفقاز مانده و تفریط شود. آقای ثقه السلطان با کمال جدیت می‌خواهد که خدمتی نماید. چه چاره، بی‌پولی و عدم صدور امر و اجازه او را هم معطل گذاشته است. محض اطلاع عرض شد[1]. امضاء: میرزاآقا. سجع مهر.

حاشیه:

ـ اداره روس به وزارت فواید عامه بنویسید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۱.

۲۷ دلو ۱۲

۱۶۷

مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

شماره سند: ۲۹۰

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: کارگزاری تبریز

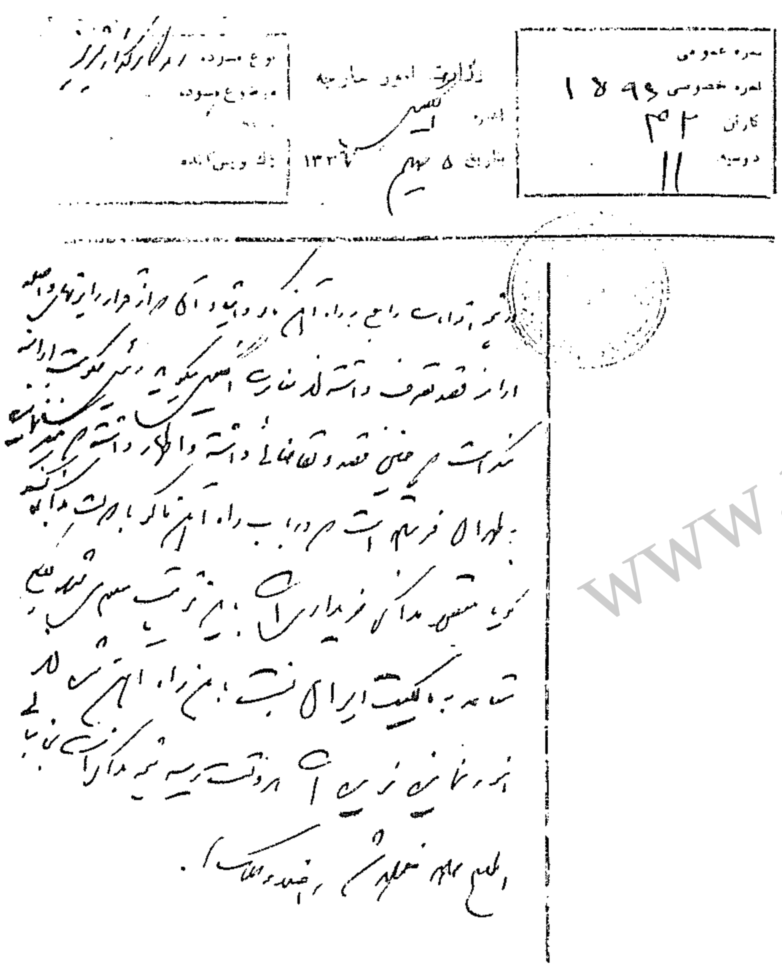
موضوع: راه‌آهن ماکو جلفا و تبریز

تاریخ: ۵ صیام ۱۳۳۷

نمره: ۱۵۹۶

در نتیجهٔ اقدامات راجع به راه آهن ماکو و اشیای آن که از قرار راپرتهای واصله ارامنه قصد تصرف داشته‌اند سفارت انگلیس می‌گوید رئیس حکومت ارامنه منکر است که چنین قصد و تقاضایی داشته و اظهار داشته که یک نفر نماینده به تهران فرستاده است که در باب راه‌آهن ماکو با دولت مذاکره کند. گویا مقصود مذاکره خریداری است به این ترتیب معلوم می‌شود به کلی متقاعد به مالکیت ایران نسبت به این راه آهن شده‌اند. هنوز نماینده نرسیده است. هر وقت رسید نتیجه مذاکرات به جنابعالی اطلاع داده خواهد شد. (اعتلاءالملک[1])

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ ﻫ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۱.

وزارت امور خارجه
نمره عمومی
نمره خصوصی ۱۵۹۶
کارتن ۴۲
دوسیه ۱۱
تاریخ ۵ صیام ۱۳۳۷

در نتیجه اقدامات راجع به راه آهن ماکو و اشیای آن که از قرار راپرتهای واصله ارامنه قصد تصرف داشته‌اند سفارت انگلیس میگوید رئیس حکومت ارامنه منکر است که چنین قصد و تقاضائی داشته و اظهار داشته که یک نفر نماینده به تهران فرستاده است که در باب راه آهن ماکو با دولت مذاکره کند. گویا مقصود مذاکره خریداری است به این ترتیب معلوم میشود بکلی متقاعد به مالکیت ایران نسبت به این راه آهن شده‌اند. هنوز نماینده نرسیده است. هر وقت رسید نتیجه مذاکرات به جنابعالی اطلاع داده خواهد شد.

شماره سند: ۲۹۱

فرستنده: کارگزاری ماکو

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: راه‌آهن ماکو جلفا و تبریز

تاریخ: ۱۵ جوزا (۷ رمضان) ۱۳۳۷

نمره: ۷۰

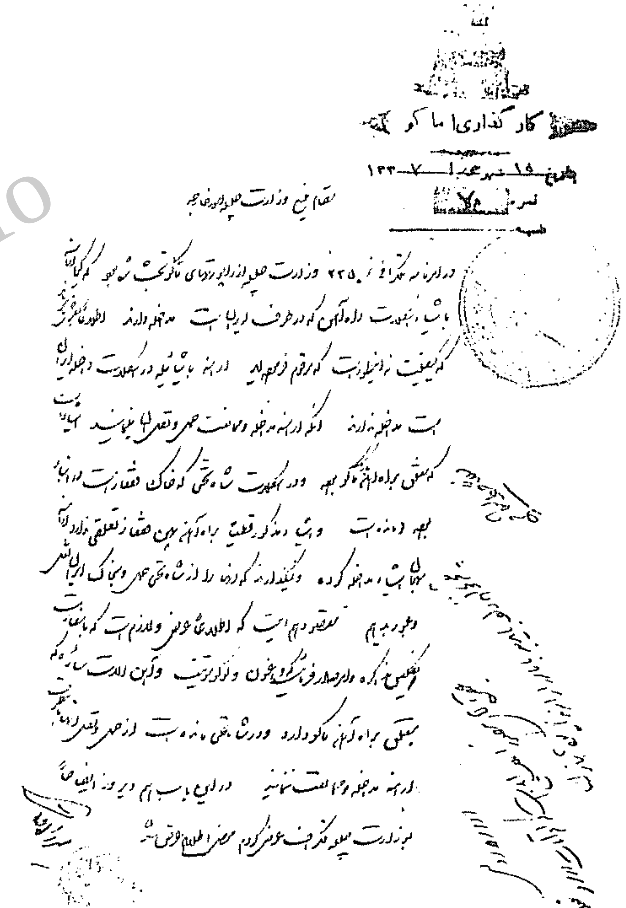
مقام منیع وزارت جلیله امورخارجه

در امر نامه تلگرافی نمره ۲۲۵ وزارت جلیله از راپورتهای ماکو بحث شده بود که گویا ارامنه به اشیای اسکلات راه‌آهن که در طرف ایران است مداخله دارند. اطلاعاً به عرض می‌رساند که کیفیت نه این طور است که مرقوم فرموده‌اید، ارامنه به اشیایی که در اسکلات داخله ایران است مداخله ندارند. آنکه ارامنه مداخله و ممانعت حمل و نقل آن می‌نمایند اشیایی است که متعلق به راه آهن باریک ماکو بوده و در اسکلات شاه تختی که خاک قفقاز است در انبار بوده و مانده است و اشیای مذکور قطعیاً به راه‌آهن پهن قفقاز تعلقی ندارد. ارامنه به همان اشیا مداخله کرده و نمی‌گذارند که آنها را از شاه تختی حمل و به خاک ایران نقل و عبور بدهیم. مقصود هم این است که اطلاعاً عرض و لازم است که با سفارت انگلیس مذاکره و امر صادر فرمایید که واغون و لوکوموتیف و آهن آلات سایره متعلق به راه آهن ماکو دارد و در شاه تختی مانده است از حمل و نقل آنها به این طرف ارامنه مداخله و ممانعت ننمایند و در این باب هم دیروز ایضاحاً به وزارت جلیله تلگراف عرض کردم. محض اطلاع عرض شد[1]. میرزاآقا، سجع مهر: کارگزاری مهام خارجه ماکو

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۱.

حاشیه:

ـ اداره روس عقیده آقای منصورالملک این است که اقدامات در مرکز فعلاً نتیجه نخواهد داد. باید بعد با مأمور ارامنه مذاکره شود. بنابراین فعلاً ضبط شود. امضا.

کارگذاری ماکو

شماره سند: ۲۹۲

فرستنده: حکومت ماکو

گیرنده: وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه

موضوع: راه آهن ماکو، جلفا و تبریز (سواد)

تاریخ: ۱۲ ذیقعده ۱۳۳۷

نمره: ۱۶۸۸/۸۳۷۳

بعدالعنوان

لازم بود این مسئله را زحمت افزاباشد. قوتامدان حوالی بایزید و رئیس راه آهن بایزید قره‌کلیسا رسماً نوشته و شفاهاً به فدوی گفتند: اولاً از حدود کلران بایزید الی شاه‌تختی در بین راه آهن ماکو از قبیل استانه و لوازم راه آهن هرچه از روسها مانده تعلق به دولت علیه عثمانی دارد. ما ضبط خواهیم کرد و قراول و مستحفظ که به راه آهن از عربلو تا کلران فدوی تعیین کرده، گذاشته بودم آنها را خارج می‌کنند تماماً بی‌دخل می‌ماند و حرفش این است هرچه تخته و تیر و آهن و آلات و اخوال و غیره مانده است در تصرف ما باید بشود و ضبط خواهیم کرد و حتی تأکید دارند هر چه در زمان روسها هم از خود روسها در ادارهٔ ماکو هرکس از هر قبیل اشیای با قیمت ابتاع [ابتیاع] کرده‌اند باید یا عیناً قیمت آن به ما مسترد شود؛ این گونه اگر با خوشی نداده باشد با قوه جبریه اخذ و هرکس ایستادگی در استرداد آنها نموده باشد تنبیه نظامی اجرا خواهد شد و بسیار ایستادگی و تأکیدات در این خصوصیات دارند.

در جواب این فدوی کارگزار گفتم که این راه در خاک ایران واقع شده و به دولت ایران متعلق است چقدر روسها در انشای این راه به خاک ایران صدمه و ضرر رسانیده‌اند. علی‌الخصوص به خود فدویان در ماکو ضرر و صدمه فوق‌العاده این راه شده؛ در مقیاس این همه ضرر و صدمات یک مختصر راه و لوازم راه مانده است و حتی دو ماه قبل از معاودت روسها

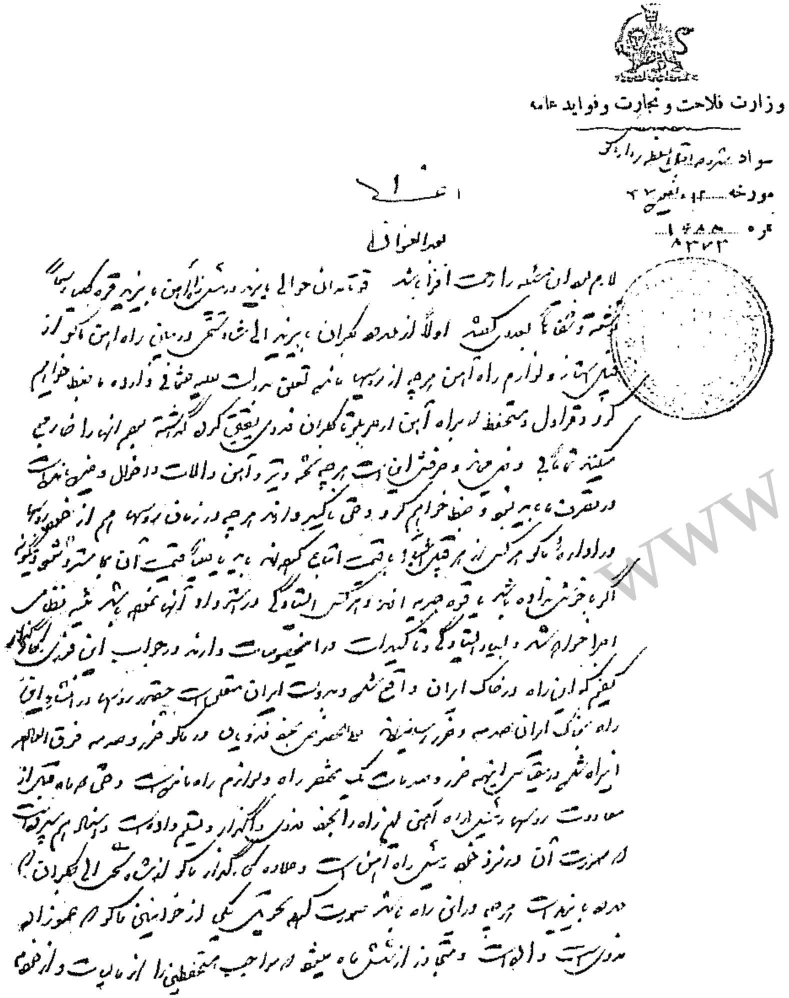
رئیس راه آهن این راه را به خود فدوی واگذار و تسلیم داده است و اسناد هم سپرده است که صورت آن در نزد خود رئیس راه آهن است و علاوه کارگزار ماکو از شاه‌تختی الی کلران که حدود بایزید است هرچه در این راه باشد صورت کرده تحویل یکی از خوانین ماکو که عموزادهٔ فدوی است داده است و متجاوز از شش ماه می‌شود که مواجب مستحفظین را از مالیات و از خودم داده‌ام. به شما جوابهای قانونی داده و حرفهای حق می‌گویم. ولی به خرج آنها نمی‌رود. خیلی اشیا از قبیل تخته و تیر هم تلف کرده‌اند. مستدعی است با جای لازمه سئوال و جواب فرموده، در این خصوص تکلیف فدوی را معلوم فرمایید. اطلاعاً عرض شد که در آتیه فدوی را مسئول قرار ندهند. لازم بود عرض شد[1]. مرتضی مهر وزارت داخله

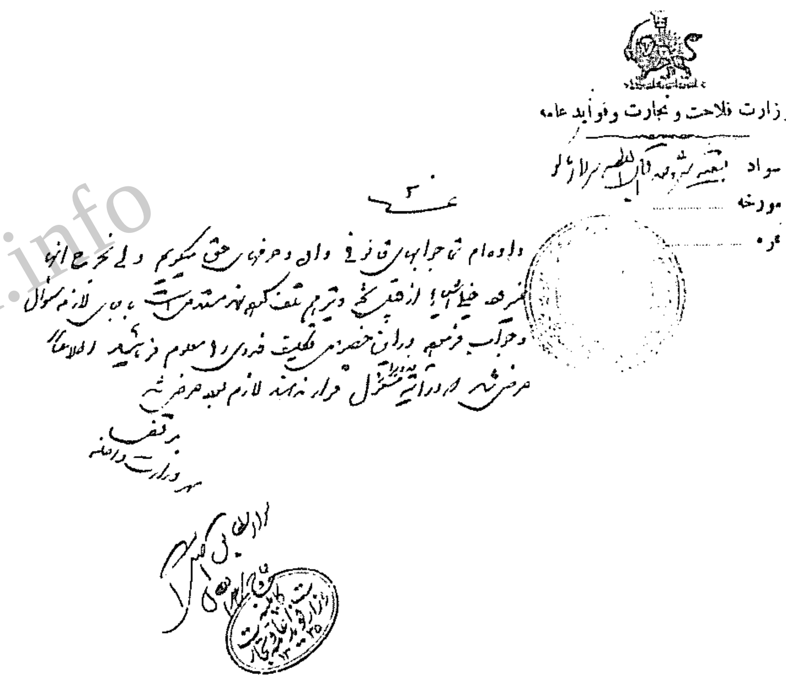
حاشیه:

ـ سواد مطابق اصل است.

ـ مهر: کابینه وزارت فوایدعامه و تجارت ۱۳۳۵

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۴۲، دوسیه ۱۱.

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه

شماره سند: ۲۹۳

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: راه آهن پیله بازار

تاریخ: ۲۸ جمادی الثانی ۱۳۳۷

نمره: ۲۱

یادداشت

سفارت با نهایت احترام زحمت افزاگردیده، اینک ترجمه مشروحه مسیوناگاتکین مدیر اداره راه انزلی و طهران راکه در خصوص راه آهن پیره‌بازار به سفارت تقدیم داشته است لفاً به آن وزارت جلیله ارسال می‌دارد و نظر به اشکالات مندرجه در مشروحه مزبوره سفارت متمنی است از طرف دولت علیه تمدید راه آهن پیره‌بازار تا ساحل خلیج مرداب که بیش از پنج شش ورست نیست و بنای استاسیونی برای تحویل گرفتن بارها در آنجاکه فایده کلی به عمل تجار دارد به شرکت خوشتاریا اجازه داده شود و این فقره را در امتیاز نامه ساختن راه پیره‌بازار که در اول مارت سنه ۱۹۱۶ به کمپانی راه انزلی و طهران مرحمت شده است ضمیمه فرمایند. زیاده زحمت افزا نمی‌شود[1]. امضا.

حاشیه:

ـ ترجمه مشروحه در لف نبود.

ـ اداره روس ترجمه مشروحه را از سفارت گرفته و با این یادداشت به عرض حضرت اشرف برسانید.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۸.

سفارت دولت قویشوکت روسیه
در ایران

مورخه ۲۸ جمادی‌الاول ۱۳۳۷

نمره ۲۱

اداره [illegible]

سفارت با نهایت احترام زحمت افزا گردیده یک نسخه ترجمه مشروحه مسیو ناگاتکین مدیر اداره راه انزلی و طهران را که در خصوص راه آهن پیره‌بازار [illegible] داشته است لفاً به وزارت جلیله ارسال می‌دارد و نظر به اینکه مدت منظوره در مشروحه مزبوره [illegible] از طرف دولت علیه تمدید راه آهن پیره‌بازار تا ساحل خلیج مرداب [illegible] کمپانی [illegible] شرکت خوشتاریا [illegible] پیره‌بازار که در تاریخ اول مارت سنه ۱۹۱۶ به کمپانی راه انزلی و طهران مرحمت شده [illegible]

[signature]

ترجمه شد [illegible]

[illegible]

شماره سند: ۲۹۴

فرستنده: ــــ

گیرنده: ــــ

موضوع: راه آهن پیله‌بازار

تاریخ: ــــ

نمره: ــــ

ترجمه مشروحهٔ مسیو ناگاتکین مدیر اداره راه انزلی و طهران

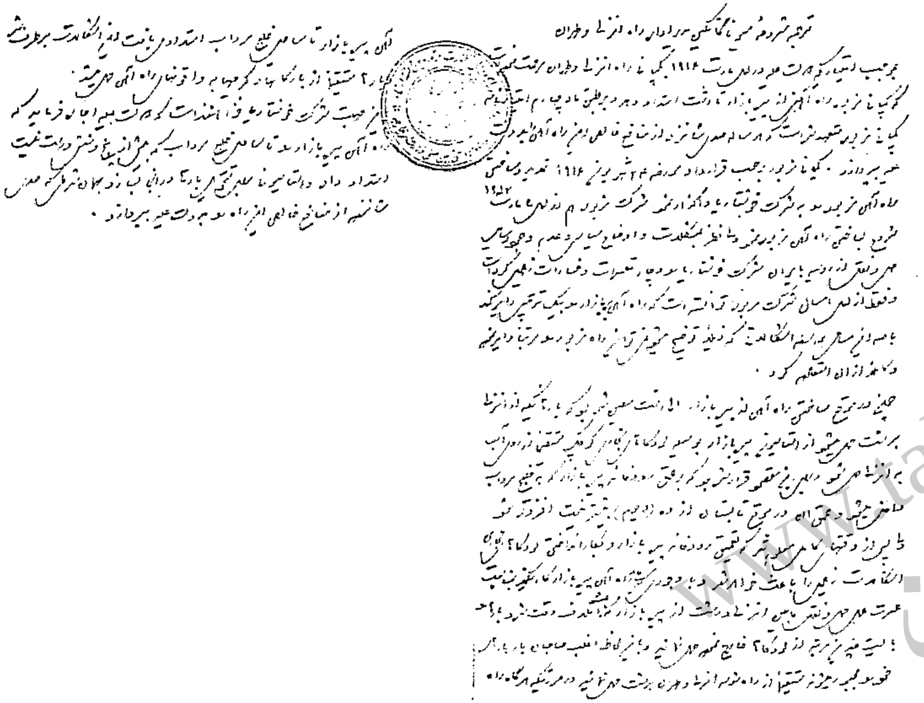
به موجب امتیازی که دولت علیه در اول مارت ۱۹۱۶ به کمپانی راه انزلی و طهران مرحمت نموده است که کمپانی مزبوره راه آهنی از پیره‌بازار تا رشت امتداد دهد و برطبق ماده چهارم امتیاز نامه کمپانی مزبوره متعهد شده است که هر ساله صدی شانزده از منافع خالص این راه آهن را به دولت علیه بپردازد. کمپانی مزبور برحسب قرارداد مورخه ۲۴ شهر یون ۱۹۱۶ تمدید و ساختن راه آهن مزبوره را به شرکت خوشتاریا واگذار نمود. شرکت مزبور هم از اول ماه مارت ۱۹۱۷ شروع به ساختن راه آهن مزبوره نمود. ولی نظر به مشکلات و اوضاع سیاسی و عدم وجود وسایل حمل و نقل از روسیه به ایران شرکت خوشتاریا را دچار تعسرات و خسارات زیادی کرده است و فقط از اول امسال شرکت مزبوره توانسته است که راه آهن پیره‌بازار را به یک ترتیبی دایر کند با همه این مساعی به واسطهٔ اشکالاتی که ذیلاً توضیح می‌شود نمی‌توان راه مزبور را مرتباً دایر نموده و کاملاً از آن استفاده کرد.

چون در موقع ساختن راه آهن از پیره‌بازار الی رشت معین شده بود که بارهائی که از انزلی به رشت حمل می‌شود از استاسیون پیره‌بازار به وسیلهٔ لودکاهای بخاری کوچک مستقیماً از روی آب به انزلی حمل شود و برای این مقصود قرار شده بود که بر عمق رودخانه پیره‌بازار که به خلیج مرداب داخل می‌شود عمق آن در موقع تابستان از ده (دیوم) بیشتر نیست افزوده شود؛

ولی پس از دقتهای کامل معلوم شد که تعمیق رودخانه پیره‌بازار و به کار انداختن لودکـاهای بخاری اشکالات زیادی را باعث خواهد شد و با وجودی که حالیه راه آهن پیره‌بازار کار می‌کند به مناسبت عسرت عمل حمل و نقل مابین انزلی و رشت از پیره‌بازار که باعث اتلاف وقت شده و بارها را بایست چندین مرتبه از لودکاها خارج نموده، حمل نمایند و به این لحاظ اغلب صاحبان بار، بارهای خود را مجبور می‌شوند مستقیماً از راه شوسه انزلی و طهران برشت حمل نمایند در صورتی که هرگاه راه آهن پیره‌بازار تا ساحل خلیج مرداب امتداد می‌یافت این اشکالات برطرف شده و بارها مستقیماً از بارکاتها و کرجیها به واقونهای راه آهن حمل می‌شد.

به این جهت شرکت خوشتاریا خواهشمند است که دولت علیه اجازه فرماید که راه آهن پیره بازار را تا ساحل خـلیج مـرداب کـه بـیش از پـنج و شش ورست نـیست امـتداد داده و استاسیونی برای تحویل بارها در آنجا بسازد. به همان شرطی که صدی شانزده از منافع خالص این راه را به دولت علیه بپردازد.[1]

۱ ـ بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۷ هـ. ق، کارتن ۳۶، دوسیه ۸.

شماره سند: ۲۹۵

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: حکومت خراسان

موضوع: تقاضاهای دول متفق از دولت ایران برعلیه دولت روس

تاریخ: ۱۹ صفر ۱۳۳۸

نمره: ۵۱۵

خراسان ـ ایالت جلیله ـ توسط کارگزاری

حضرت اقدس وزیر امورخارجه تلگرافی به حضور ریاست وزرای عظام مخابره نموده‌اند که ذیلاً به عرض می‌رساند (تقاضاهای دول متفقه و مشترک المنافع از دولت ایران و سایر ممالک بی‌طرف برعلیه روسیه بلشویست از قرار ذیل است:

امتناع از اعطای جواز حرکت به هر کسی که می‌خواهد به یکی از بنادری که در تحت تصرف بلشویکها می‌باشد عزیمت نماید یا از بنادر مزبوره آمده است و همین قسم نسبت به مال‌التجاره که به عنوان روسیه بلشویست از طریق دیگر ارسال می‌شود رفتار شود. امتناع از دادن تذکره به اشخاصی که عازم روسیه بلشویست می‌شوند یا از آنجا بیایند؛ مگر در صورتی که دول متفقه و مشترک المنافع در این امر اظهار موافقت نمایند. جلوگیری از معاملات صرافی امتناع از تسهیل مبادلات پستی و تلگرافی تاریخ این تلگراف دوم نوامبر است و در آن موقع بلشویکها همه جا عقب می‌نشستند. ولی چنانچه به اطلاع آن ایالت جلیله رسیده است اخیراً وضعیت فرونت‌ها برای بالشویکها مساعد کالچاک دینکین یونیچ سردارهای روسیه بعضی عقب نشسته و بعضی به کلی شکست خورده‌اند. در این صورت با وضعیت اتباع ایران در ترکستان نظریات آن ایالت جلیله چیست آیا این تقاضاها را تا چه اندازه ممکن است به موقع اجراگذارد. متمنی است با اطلاعات بسیطی که به اوضاع و احوال خراسان و نظریات افاغنه دارید وزارت امورخارجه را

از نظریات خودتان مطلع فرمایید تا تصمیم لازم اتخاذ شود. معتصم‌السلطنه[1]

حاشیه:

رمز شود اعتلاء الملک.

۱ ـ بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۸ ه. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۸.

نمره عمومی	
نمره خصوصی	۵۰۲۵
کارتن	[illegible]
دوسیه	۱

وزارت امور خارجه

اداره [illegible]

بتاریخ ۱۹ [illegible] ۱۳۳

نوع مسوده	[illegible]
موضوع مسوده	
ضمیمه	
پاك نویس کننده	

خوزستان ایالت جلیله توسط کارگذاری

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

نمره عمومی	
نمره خصوصی	
کارتن	
دوسیه	

وزارت امور خارجه

اداره

بتاریخ ۱۳۳

نوع مسوده	
موضوع مسوده	
ضمیمه	
پاك نویس کننده	

[illegible] با جمعیت [illegible] نظریات آن ایالت جلیله [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

شماره سند: ۲۹۶

فرستنده: نمایندگی مختار دولت جمهوری سوسیالیستی‌اشتراکی شورای روس در ایران

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: روسها و نهضت جنگل و سوء رفتار نظامیان روس در نواحی شمالی ایران

تاریخ: ۱۴ جوزای ۱۳۰۰ (۲۷ رمضان ۱۳۳۹)

نمره: ۴۹۴

وزارت امورخارجه

در جواب یادداشت آن وزارتخانه از تاریخ بیست و ششم ثور نمره ۳۸۳۲/۱۷۱۳ راجع به خبر بمباردمان قرای ایران توسط قشون روس اینک اظهار می‌دارد که به قرار اطلاعات واصله به اینجانب خبر مزبور به کلی منافی با حقیقت می‌باشد. فقط در ناحیه مغان چند مرتبه مصادمه فی‌مابین قشون ما و دستجات سارقین شاهسون که متصل به قرای سرحدی ما در اطراف لنکران حمله می‌کنند، واقع گردیده است.

ضمناً موقع را مغتنم شمرده خاطرنشان می‌کند اینکه در دوایر دولتی ایران انتشار دارد که قشونهایی که گیلان را تخلیه می‌کنند اسلحه و مهمات جنگی و مستشار برای میرزاکوچک‌خان می‌گذارند، اینک اظهار می‌دارم که انتشارات فوق جعلیات محض است. نماینده مختار دولت جمهوری سوسیالیستی اشتراکی شوروی روس در ایران[1]

حاشیه:

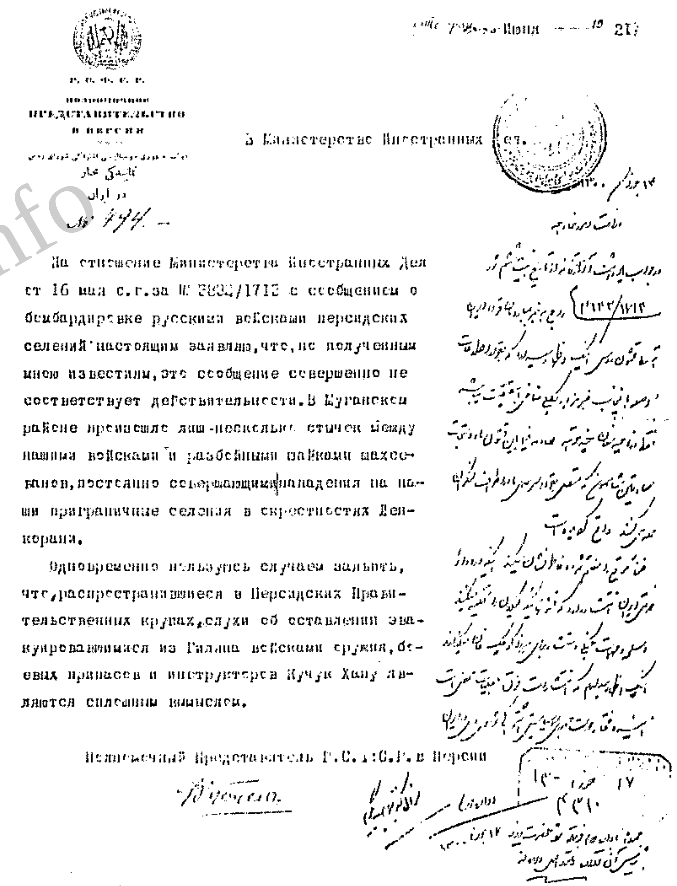
ـ اداره دویم ۱۷ جوزا ۱۳۰۰

ـ مجدداً به اداره دویم فرستاده شود حضرت وزیر به رئیس آن اداره دستورالعمل داده‌اند.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۹ هـ. ق، کارتن ۳۸، دوسیه ۵.

ـ سئوال کند. جواب بگوییم[1].

۱. برای اطلاع بیشتر در باره این موضوع به اسناد شماره ۲۹۷ و ۲۹۸ نیز مراجعه شود.

Р.С.Ф.С.Р.
Полномочное Представительство в Персии
نمایندگی مختار در ایران
№ 494

... Июня 1921

В Министерство Иностранных Дел.

На отношение Министерства Иностранных Дел от 16 мая с.г. за № 2832/1712 с сообщением о бомбардировке русскими войсками персидских селений настоящим заявляю, что, по полученным мною известиям, это сообщение совершенно не соответствует действительности. В Муганском районе произошло лишь несколько стычек между нашими войсками и разбойными шайками шахсеванов, постоянно совершающими нападения на наши пограничные селения в окрестностях Ленкорани.

Одновременно пользуюсь случаем заявить, что распространившиеся в Персидских Правительственных кругах слухи об оставлении эвакуировавшимися из Гиляна войсками оружия, боевых припасов и инструкторов Кучук Хану являются сплошным вымыслом.

Полномочный Представитель Р.С.Ф.С.Р. в Персии

شماره سند: ۲۹۷

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روسیه

موضوع: روسها و نهضت جنگل و سوء رفتار نظامیان روس در نواحی شمالی ایران

تاریخ: ندارد [احتمالاً شوال ۱۳۳۹]

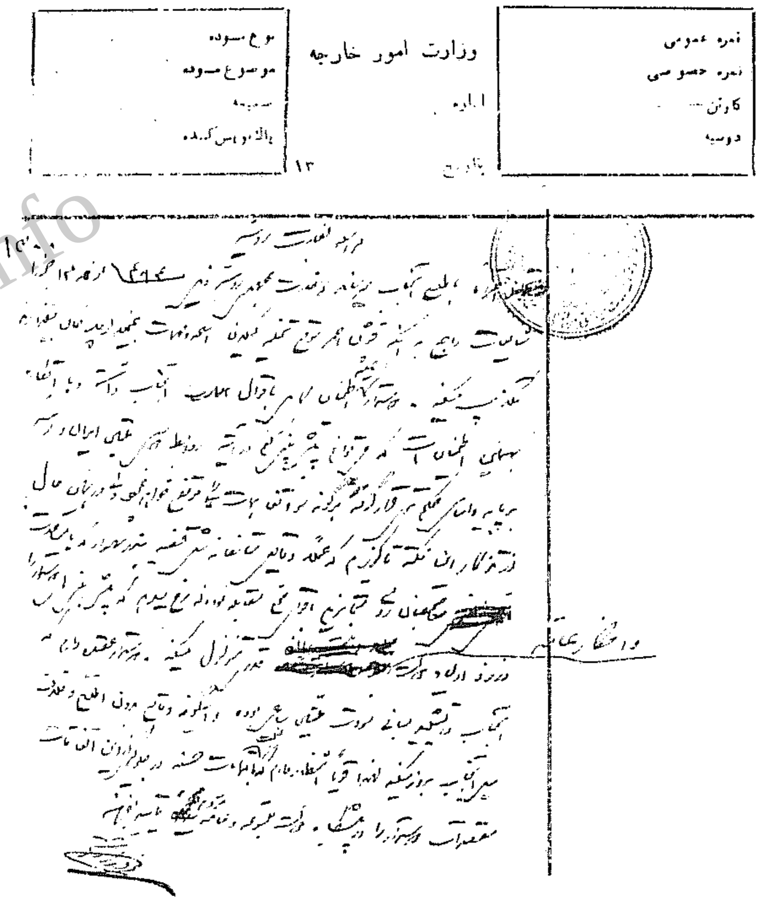
نمره: ـــ

مراسله به سفارت روسیه

احتراماً به اطلاع آن جناب می‌رساند که سفارت جمهوری روسیه ذیل نمره ۴۹۴ مورخه ۱۴ جوزا ۱۳۰۰ شایعات راجع به اینکه قشون احمر موقع تخلیه گیلان اسلحه و مهمات به میرزا کوچک خان می‌گذارند تکذیب می‌کند. دوستدار همیشه اطمینان کامل بـه اقـوال سـفارت آن جناب داشته و با اتکا به همین اطمینان است که می‌توانم پیش بینی کنم در آتیه روابط دوستی ملتین ایران و روسیه برپایه و اساس محکم‌تری قرار گرفته، هرگونه سـوء تفـاهمات را مـرتفع خواهد نمود. ولی در همین حال از تذکار این نکته ناگزیرم که عملاً وقایعی متأسفانه مثل قضیه بندر شهسوار که با مساعدت صاحب منصبان روسی متجاسرین با قوای محلی مقابله نموده‌اند رخ می‌دهد که پیش‌بینیهای دوستدار را در نزد اولیای دولت و افکار عامه قدری متزلزل می‌کند.

دوستدار عقیده دارم که آن جناب در تشدید مبانی مودت ملّتین ساعی بوده و این گونه وقایع بدون اطلاع و خلاف میل آن جناب بروز می‌کند. لهذا، قویاً انتظار دارم کـه نسـبت بـه اقدامات حسنه در جلوگیری از این اتفاقات معتقدات دوستدار را در پیشگاه دولت مـتبوعه و عامه مردم تأیید بفرمایید[۱]. امضا.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۹ هـ. ق، کارتن ۳۸، دوسیه ۵.

شماره سند: ۲۹۸

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت جمهوری روسیه

موضوع: تجاوز ارتش سرخ به نواحی شمالی ایران

تاریخ: ندارد [احتمالاً شوال ۱۳۳۹]

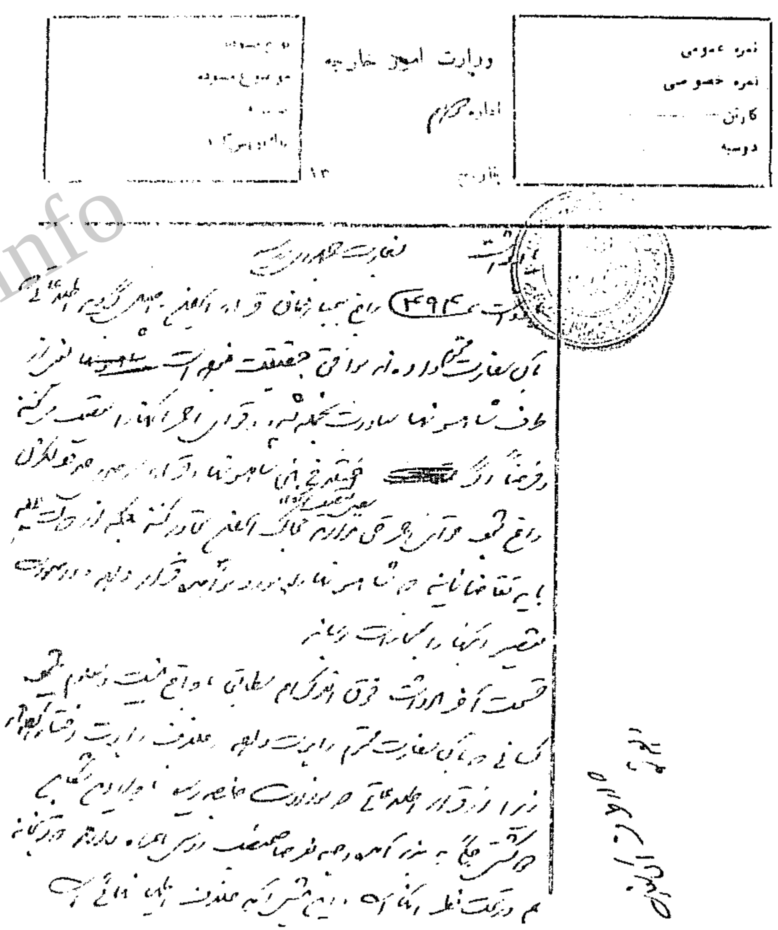
نمره: —

یادداشت به سفارت جمهوری روسیه

یادداشت نمره ۴۹۴ راجع به بمباردمان قرای ایران واصل گردید. اطلاعـاتی کـه بـه آن سفارت محترم داده‌اند. موافق حقیقت نبوده است. یعنی از طرف شاهسونها مبادرت به حمله شده و قوای احمر آنها را تعقیب می‌کنند و فرضاً اگر اختلافی بین شاهسونها و قوای سرحدی حدود لنکران واقع بشود قوای احمر حق ندارند برای تعقیب آنها به خاک ایران تجاوز کنند؛ بلکه از دولت علیه باید تقاضا نمایند که شاهسونها را مورد مؤاخذه قرار داده و در صورت تقصیر آنها را به مجازات برساند.

قسمت آخر یادداشت فوق‌الذکر هم مطابق با واقع نیست و معلوم می‌شود کسانی که به آن سفارت محترم راپرت داده برخلاف راپرت رفتار کرده‌اند. زیرا از قرار اطلاعاتی که به وزارت خارجه رسیده ناو اردین‌شکابن، دو کشتی جنگی به بندر آمده و چند نفر صاحب منصب روس همراه دارد که توپخانه هم در تحت نظر آنهاست و این پیش آمد خلاف اطمینانهایی است که از طرف آن سفارت داده شده[1].

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۹ هـ. ق، کارتن ۳۸، دوسیه ۵.

وزارت امور خارجه

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه

شماره سند: ۲۹۹

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت روسیه

موضوع: سوء رفتار نظامیان روس در گیلان

تاریخ: ۲ سرطان ۱۳۰۰ (۱۷ شوال ۱۳۳۹)

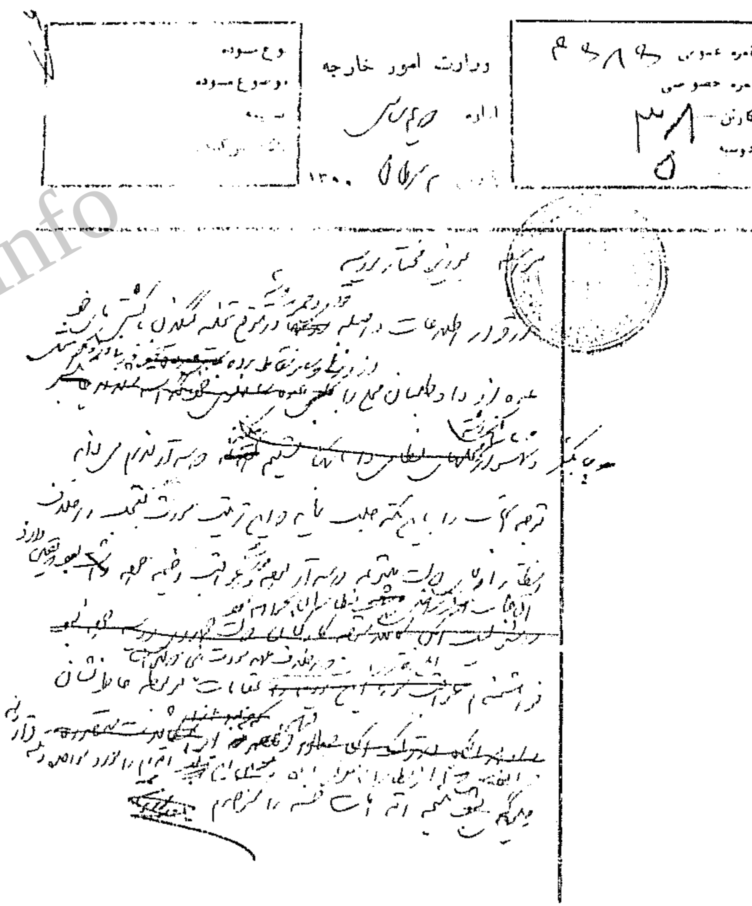
نمره: ۴۶۸۶

مراسله به وزیر مختار روسیه

از قرار اطلاعات واصله قوای احمر روسیه در موقع تـخلیه گـیلان بـا کشتیهای خـود عده[ای] از داوطلبان محلی را از انزلی و سایر نقاط برده در بنادر دیگر مثل چابکسر و شهسوار گذاشته. دوستدار لازم می‌داند توجه آن جناب را به این نکته جلب نماید که این ترتیب مورث تعجب و بر خلاف انتظار اولیای دولت متبوعه دوستدار بوده و مورث عواقب وخیمه خواهد بود که یقین دارد آن جناب هرگز راضی به مضار آن نخواهد بود

خواهشمندم این رفتار را که برخلاف عهد مودت بین دولتین است به مقامات مربوطه خاطرنشان که از مظاهر آن جلوگیری کرده و مبین این اقدام را مورد مؤاخذه و تنبیه قرار دهند. نتیجه اقدامات حسنه را مترصدم[1]. امضا.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۹ هـ. ق، کارتن ۳۸، دوسیه ۵

نمره عمومی
نمره خصوصی
کارتن
دوسیه
وزارت امور خارجه
اداره
نوع مسوده
موضوع مسوده

شماره سند: ۳۰۰

فرستنده: نمایندگی دولت جمهوری سوسیالیستی اشتراکی شورای روس در ایران

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: نظامیان روس در گیلان

تاریخ: ۲۲ سرطان ۱۳۰۰ (۸ ذیقعده ۱۳۳۹)

نمره: ۶۳۰

آقای وزیر امورخارجه

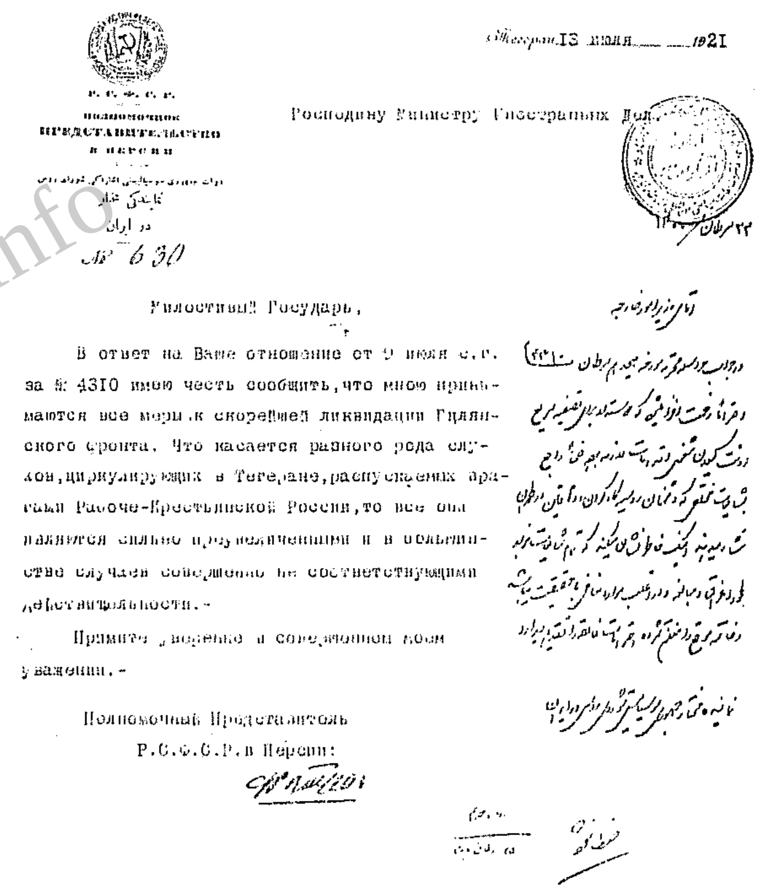
در جواب مراسله محترمه مورخه هیجدهم سرطان نمره ۴۳۱۰ احتراماً زحمت افزا می‌شود که دوستدار برای تصفیه سریع فرونت گیلان مشغول اقدامات لازمه بوده؛ ضمناً راجع به شایعات مختلفی که دشمنان روسیه کارگران و دهاقین در تهران انتشار می‌دهند، اینک خاطر نشان می‌کند که تمام شایعات مزبور به طور اغراق و مبالغه و در اغلب موارد منافی با حقیقت می‌باشد. در خاتمه موقع را مغتنم شمرده احترامات فایقه را تقدیم می‌دارد. نماینده مختار جمهوری سوسیالیستی شوروی روس در ایران[۱].

حاشیه:

ـ اداره دویم ۲۵ سرطان ۳۰۰

ـ حفظ شود.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۹ هـ. ق، کارتن ۳۸، دوسیه ۵.

Р.С.Ф.С.Р.
Полномочное
Представительство
в Персии

نایندگی مختار
در ایران

№ 630

Тегеран 13 июля 1921

Господину Министру Иностранных Дел.

آقای وزیر امور خارجه

Милостивый Государь,

В ответ на Ваше отношение от 9 июля с.г. за № 4310 имею честь сообщить, что мною принимаются все меры к скорейшей ликвидации Гилянского фронта. Что касается разного рода слухов, циркулирующих в Тегеране, распускаемых врагами Рабоче-Крестьянской России, то все они являются сильно преувеличенными и в большинстве случаев совершенно не соответствующими действительности.-

Примите уверение в совершенном моем уважении.-

Полномочный Представитель
Р.С.Ф.С.Р. в Персии:

شماره سند: ۳۰۱

فرستنده: سفارت ایران در لندن

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: نفت شمال وسعی شرکتهای امریکایی در کسب امتیاز آن (سواد رمز)

تاریخ: ۱۴ اسد ۱۳۰۰ (۱ ذیحجه ۱۳۳۹)

نمره: ۱۲۲۱

از سفارت لندن

یک کمپانی معتبر آمریکا کراراً به سفارت آمده شرحی هم نوشته است مایل است امتیاز نفط [نفت] شمال ایران را از دولت علیه بخواهد. حاضر است هرگاه دولت اجازه بدهند فوراً نمایندگان خود را تهران بفرستد که در شرایط آن با اولیای دولت مذاکره نمایند. برای جواب آنها منتظر جواب این تلگراف هستم[1]. نمره ۳۶۳، ۴ اوت، داوود

حاشیه:

ـ آقای ممتحن الملک سئوال نمایید بگویم.

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۹ هـ. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۱۴.

وزارت امور خارجه

ادارهٔ رمز دائره

مورخه ۱۶ اسد ۱۳۰۰

نمره ۱۲۲۱

ضمیمه

از سفارت لندن

[illegible]

شماره سند: ۳۰۲

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت ایران در لندن

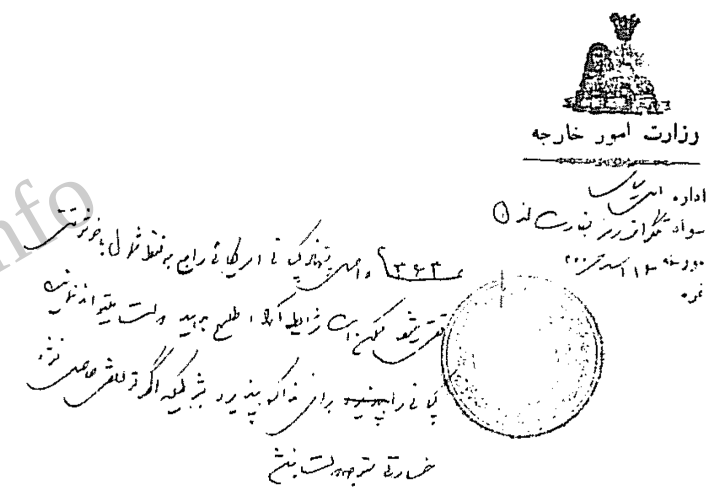
موضوع: نفت شمال وسعی شرکتهای امریکایی درکسب امتیاز آن

تاریخ: ۱۶ اسد ۱۳۰۰ (۳ ذیحجه ۱۳۳۹)

نمره: —

نمره ۳۶۳ واصل، پیشنهاد کمپانی امریکایی راجع به نفط [نفت] شمال با خوشوقتی تلقی می‌شود. ممکن است شرایط آنها را اطلاع بدهید. دولت می‌تواند نماینده کمپانی را برای مذاکره بپذیرد. به شرطی که اگر توافق حاصل نشود، خسارتی متوجه دولت نباشد.[1]

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۳۹ ه. ق، کارتن ۳۷، دوسیه ۱۴.

وزارت امور خارجه

اداره

سواد تلگراف

مورخه

نمره

شماره سند: ۳۰۳

فرستنده: مجلس شورای ملی

گیرنده: وزارت امورخارجه

موضوع: امتیاز خوشتاریا

تاریخ: ۲۹ قوس ۱۳۰۰ (۲۰ ربیع الثانی ۱۳۴۰)

نمره: ۲۱۷۴

وزارت جلیله امورخارجه

به موجب مراسله نمره ۳۳۶۱ مادهٔ واحده راجع به اجازهٔ مبادلهٔ عهدنامه بین دولت علیه و دولت جمهوری شوروی روسیه و به موجب مراسله نمره ۳۳۶۲ قطعنامهٔ مجلس شورای ملی راجع به بی‌اعتباری امتیاز غیر قانونی خوشتاریا به ریاست محترم وزرای عظام ابلاغ و ارسال شد. ولی به موجب مذاکرات شفاهی که بین نمایندهٔ مختار دولت جمهوری شوروی روسیه و اولیای آن وزارت جلیله شده و فی‌المجلس از طرف دولت اعلام شد، لازم است یادآوری شود که مراسله نمره ۱۶۰۰ مورخه ۲۰ قوس سنه ۱۳۰۰ نماینده مختار روسیه با قید حذف کلمه «غیر لازم» بعد از کلمهٔ (سه) در مجلس شورای ملی تلقی شده و مقتضی است با وسایل مقتضیه در اصلاح مراسلهٔ مزبوره اقدام و اهتمام بشود[1]. رئیس مجلس شورای ملی، امضا.

حاشیه:

ـ فوری است. اداره دویم فوراً اقدام فرمایید که مراسله جدیدی وزیر مختار روس با حذف کلمهٔ غیر لازم بنویسند و بعد از وصول این مراسله به وزارت‌خارجه مراسله اولی را مسترد دارند. ـ نمره ۳۰/۱۰۲۶ قوس

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۴۰ هـ. ق، کارتن ۶۶، دوسیه ۱۰.

مجلس شورای ملی

نمره ۲۱۷۴

مورخه ۲۴ برج [illegible] ئیل ۱۳۰

ضمیمه [illegible]

وزارت جلیله امور خارجه

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

رئیس مجلس شورای ملی

[illegible]

فهرست اسامی اشخاص

آدینه‌وردی [حاجی...]: ۶۱۳
آرازمحمد: ۶۷۴
آراز وردی: ۶۷۴
آرشاکف: ۲۹
آقایان [دکتر...]: ۲۹۴، ۲۹۸، ۳۰۱
آکاکی میفودی یونیچ خوشتاریا: نگاه کنید به خوشتاریا
آلتونین: ۵۰۹
ابوالفتح طباطبایی: ۱۰۸
ابوالقاسم‌خان [حاجی میرزا...] (امام جمعه تهران): ۱۷۱
ابوالقاسم‌خان [سید...]: ۶۴۷، ۶۴۹
اتر [مسیو...]: ۳۱۱
احتشام‌السلطنه: ۲۶۶، ۲۶۷
احمدشاه قاجار: ۳۶
احمدعلی انزانی (نایب‌الحکومه بندر جز): ۶۰۰، ۶۱۶
اردوبادی‌زاده (تبعه روس): ۶۴۷، ۶۴۹
ارس ملا: ۶۷۴
ارطور نیکلسن [سر...]: ۷۶
اسحق: ۳، ۱۴، ۷۲، ۵۷۶
اسدالله: ۸۶، ۶۵۷
اسمیلوف: ۳۹۴
اشجع‌الدوله: ۶۹۵
اشکیوف: ۳۲۰، ۳۲۷
اصفهانی [شیخ‌الشریعه...]: ۵۲
اعتلاءالملک: ۳۶۹، ۳۸۰، ۳۸۴، ۳۸۹، ۳۹۲، ۳۹۷، ۴۰۶، ۴۱۳، ۴۱۵، ۴۲۰، ۴۴۵، ۴۵۰، ۴۵۲، ۵۰۱، ۵۱۴، ۵۲۵، ۵۳۵، ۵۵۴، ۵۵۶، ۵۵۸، ۶۴۵، ۶۵۹، ۶۸۳، ۶۸۸، ۷۱۷، ۷۳۱
افتنکو [مسیو...] (کنسول روسیه): ۶۸۰
اقبال‌السلطنه: ۵۱۶، ۵۱۸، ۵۲۰_۵۲۲، ۵۲۵، ۷۰۵
اقتدارالملک: ۴۰۲، ۶۵۵
اقجه‌بای سوحی: ۶۱۳
الکساندر آقافونوویچ: ۲۹۶

الکساندر طومانیانس: ۲۸۲، ۴۹۹
امان گلدی: ۶۷۴
امان‌گل دی‌آخوند: ۶۱۳
امان‌محبت: ۶۷۴
امان‌وردی: ۶۷۴
امجد [سردار...]: ۶۹۵
امجدالسلطنه: ۲۹۱، ۲۹۲
امیرعجیبی گرجی: ۱۹۹
امیر مؤید: ۱۵۴، ۱۵۹
انتخاب‌السلطنه: ۶۹۵
اورم‌اف (صاحب‌منصب نظامی روس): ۴۳۸
باراتف یا برات‌اوف [ژنرال...]: ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۶۶، ۳۸۰، ۴۰۰
باشمه: ۶۷۴
بخشی: ۶۷۴
براوین [مسیو...] (نماینده دولت بلشویک): ۳۹۱، ۳۹۵، ۴۰۸
برژنیکوف: ۴۸۳
برکسن کرین [مسیو...]: ۲۵۹
بریلوف: ۴۸۳
بصیرالملک: ۲۱۳
بیارم قلیچ: ۶۱۳
پاخیطرنوف: ۳۱۳
پودگورسکی: ۳۰۷، ۳۱۱
پولکونیک بیالونویچ: ۱۷۴
تاج تبعس: ۶۷۴
تاج‌محمد خدرخان: ۶۱۳
تپکی: ۶۷۴
تونلی: ۱۵۶
تیمافیف [جنرال...]: ۷۰۹
ثقة‌السلطان: ۷۱۱، ۷۱۵
جان‌محمد: ۶۷۴
جمیل‌السلطنه: ۲۹۱، ۲۹۲
جواد [آقا شیخ...]: ۵۲
چهاریار: ۶۷۴
حسن: ۸۲
حسن‌بیک (نایب قزاق): ۳۴۵
حسن‌خان [میرزا...]: ۵۳۷
حسنعلی: ۳۲۰
حسین (کارگزار بیرجند): ۱۱۹
حسین: ۴۶۳
حسین‌خان معتمد: ۵۳۷
حسینقلی: ۲۸۰، ۵۱۲
حضرتقلی: ۲۵۳

حکیم‌الملک: ۱۷۲
خداوردی [حاجی...]: ۶۱۳
خلیل مشاورالسلطان: ۶۲۵
خوجو: ۶۷۴
خوشتاریا [مسیو آکاکی میفودی یونیچ...]: ۱۸۵_۱۸۷، ۱۸۹، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۳، ۲۰۶، ۳۰۳، ۳۰۵، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۴۹، ۳۵۰، ۵۰۹، ۵۱۲، ۶۹۵، ۶۹۸، ۷۰۰، ۷۰۳، ۷۲۶، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۵۰
خویی [امام‌جمعه...]: ۱۷۱
داود: ۱۷، ۱۸، ۷۴۶
دایی (ارمنی تبعه ایران): ۶۰۲
دبیرالممالک: ۱۷۲
دوبوا [مسیو...]: ۶۱۵
دو در: ۶۷۴
دینکین (سردار روسی): ۷۳۱
رجب آخوند: ۶۱۳
رضاخان (حاکم دره جز): ۵۸۲
رکن‌الوزاره: ۵۴۹، ۵۸۳
زارجان: ۶۷۴
زُمر [مسیو...] (شارژدافر آلمان): ۶۲۰، ۶۲۲
زیدی: ۴۳۲
ژرژ استرامبولی [مسیو...]: ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۴
ساربکوف [مسیو...]: ۱۸۱، ۱۸۳، ۲۹۶
ساعدالسلطنه [حاج...]: ۳۸۰
سردار کبیر: ۱۷۲
سعدالدوله: ۱۷۲
سلطان کرد: ۴۲۴، ۴۲۵
شاه‌محمد باجگیرانی: ۴۲۴
شجاع‌الدوله قوچانی: ۷۶، ۴۲۴، ۴۲۶، ۴۴۵
شریعت‌زاده (منشی ایرانی سفارت روسیه): ۹۱
شریف‌الدوله: ۹۹، ۱۱۱
شعاع‌السلطنه: ۱۷۱
شکرالله (معاون کارگزاری خارجه استرآباد): ۶۰۰، ۶۱۶
شهاب‌الدوله: ۱۷۲
شهاب‌الکتاب: ۳۷۳
صارم‌الدوله [شاهزاده...] (وزیر خارجه): ۳۵۰
صدر: ۵۲
صدرالعلما: ۱۷۱
صفرعلی: ۳۲۷
صمد: ۵۴۵، ۵۶۳، ۵۸۵، ۵۹۷
صمصام‌السلطنه: ۱۷۲

طلعت‌پاشا: ۵۵۱
طومانیانس: نگاه کنید به الکساندر طومانیانس
ظل‌السلطان: ۱۷۱
عباس [سید...]: ۳۴۱، ۳۴۳، ۳۴۵
عبدالحسین نوری: ۱۵۴، ۶۰۲
عبدالحمید طهرانی: ۶۳۰
عبدالرحیم‌خان [میرزا...]: ۳۷۸
عبدالکریم: ۱۰۵، ۲۴۵
عبدالکریم‌خان (معاون حکومت دامغان): ۱۶۹
عبدالله: ۲۴، ۴۳۲
عبدالله‌خان (رئیس اجرای کارگزاری گیلان): ۳۴۵
عبدالمجیدخان آهی [میرزا...]: ۶۸۵
عثمان آخوند: ۶۶۷
عثمان‌بیک: ۱۰۸
عزیزخان ترکمان: ۵۵۸
عصمت: ۹۷
عضدالسلطان: ۱۷۱
عطا: ۶۷۴
عطاگلدی: ۶۷۴
عظیمی: ۲۳۳
علاءالسلطنه: نگاه کنید به محمدعلی علاءالسلطنه
علاءالملک (مدیر تحریرات روس): ۲۴۷
علی: ۱۱۵، ۶۴۳
علی‌آقای فومنی [حاجی...]: ۱۶۱
علی تبریزی [آقا سید...]: ۵۲
علیخان [شاهزاده...] (امین مالیه شاهرود): ۱۶۹
علیقلی: ۳۰
علی یمین‌الملک (وزیر مالیه): ۱۷۲، ۱۹۴، ۳۴۹، ۳۵۰
عین‌الدوله: ۱۷۲
غلامرضا شاهرودی: ۶۰۲، ۶۰۶
فرامرز (کارگزار انزلی): ۱۳۳
فرخ‌بیک: ۱۷
فون صامصون: ۱۷۴
فیداروف [جنرال...]: ۱۴۷، ۲۱۳
قاریاعدی: ۶۷۴
قرپوز: ۶۷۴
قوام‌الدوله: ۱۷۲
قوام‌السلطنه: ۱۷۲
کاس‌آقا درشکچی: ۳۴۵

کالچاک (سردار روسی): ۷۳۱
کامران میرزا امیرکبیر: ۱۷۱
کریم‌خان [میرزا...]: ۲۹۸
کریوشتین: ۴۸۳
کمال‌الدین [آقا سید...]: ۱۷۲
کوچک‌خان [میرزا...]: ۷۳۵، ۷۳۸
کوزمینسکی [مسیو...] (سفیرکبیر آلمان در اسلامبول): ۲۰۸
گرادناچالنیک (حاکم تفلیس): ۲۴۰
گریگور پطرویچ وانتیسف یا وانیتسف [مسیو...]: ۶۸۲، ۶۸۵، ۶۸۸، ۶۹۰، ۶۹۲، ۶۹۳
گریگورتسف [مسیو...]: ۶۸۰
گریگوریف (نماینده لیانازوفها): ۲۸۷
گورکی لیانازوف [مسیو...]: ۲۸۷
لئون گئورگویچ لیانازوف: ۲۹۶
لوگین [جنرال...]: ۳۶۸
لیانازوف: ۱۷۹، ۱۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۹۱، ۲۹۴، ۲۹۶، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۱، ۳۴۷، ۳۵۴، ۳۹۴، ۴۲۹، ۴۴۲، ۴۵۷، ۴۶۲، ۴۶۶، ۴۶۹، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۶، ۴۷۹، ۴۸۳، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۵، ۴۹۷، ۴۹۹، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۶، ۶۸۰، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۹۰، ۶۹۲، ۶۹۵
مارتین استپان: ۲۹۶
مارتین لیانازوف: نگاه کنید به لیانازوف
ماماتسوف (رئیس اداره راه): ۷۰۹
ماوژیر [ژنرال...]: ۳۳۶
مجدالدوله (وزیر علوم و معادن): ۱۸۵
مجدالسلطنه: ۶۸۰
محترم‌الملک: ۲۹۱، ۲۹۲
محتشم‌السلطنه [حاج...]: ۱۰۳، ۱۲۷، ۱۳۷، ۱۵۹، ۱۷۲
محسن [آقا میرزا...]: ۱۷۱
محسن [حاجی...]: ۶۱۳
محمد [آقا سید...] (امام‌جمعه طهران): ۱۷۲
محمد [آقا سید...] (ترکمان آتابای): ۱۷۶
محمد (سفیر ایران در لاهه): ۲۰۸
محمدالحسینی: ۱۹۹
محمدتقی شیرازی [آقامیرزا...] (آیت‌الله): ۶۲
محمدجعفر میرزا [شاهزاده...]: ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۳، ۲۰۶
محمدحسن مازندرانی [آقاشیخ...]: ۵۲
محمدرضا: ۶۶۵، ۶۶۷
محمدعلی: ۳۱۱

محمدعلی‌خان [میرزا...]: ۱۰۸
محمدعلی علاءالسلطنه: ۲۱، ۵۳، ۷۴، ۱۷۲
محمدقاسم استرآبادی [آقا...]: ۶۱۳
محمدولی (سپهسالار اعظم): ۱۸۵ـ۱۸۷، ۱۸۹، ۱۹۶، ۱۹۷، ۵۶۰
محمود: ۵، ۴۲، ۲۸۴، ۵۴۷، ۵۷۴، ۵۷۸، ۵۹۴
مخبرالسلطنه: ۱۷۲، ۵۴۵
مدیرالقطان: ۸۴
مرتضی [میر...] (تبعهٔ روس): ۶۴
مرتضی: ۷۲۳
مستشارالدوله: ۱۷۲، ۵۴۵
مستوفی‌الممالک: ۱۷۲
مشاورالممالک: ۲۸، ۱۷۲، ۱۹۱، ۳۱۳، ۴۹۷، ۶۶۳
مشیراعظم: ۱۷۲
مشیرالدوله: ۱۷۲، ۲۴۵
مصطفی: ۱، ۱۰
مصطفی کاشانی [حاج‌سید...]: ۵۲
مظفرالدین‌شاه: ۲۹۱، ۲۹۸، ۳۰۱
مظفر عاشور [حاجی...]: ۶۱۳
معاضدالملک: ۳۴، ۳۶، ۲۳۳، ۲۹۲
معتصم‌السلطنه: ۶۳۹، ۶۵۹، ۶۶۱، ۶۷۰، ۶۷۸، ۶۸۰، ۶۹۶، ۷۰۷، ۷۳۲
معزالدوله: ۵۶۱
معین‌التجار بوشهری [حاج...]: ۴۹۹
معین‌الوزاره: ۵۴۵
مفاخرالملک: ۱۰۸
مفخم‌الدوله [حاجی...] (معاون حکومت شاهرود): ۱۶۹
ملا صفرعلی [حاجی...]: ۲۵۸
ملک‌آزار یانتس: ۲۹۶
ممتازالدوله: ۱۷۲
ممتازالملک: ۱۷۲، ۵۴۵
ممتحن‌الملک: ۱۷۷، ۳۶۹، ۴۷۶، ۶۱۸، ۷۴۶
منشورالملک: ۱۹۴، ۳۵۰
منصور [سردار...]: ۱۷۲
منصورالملک: ۶۰۸، ۷۲۰
منطراکمابیس لیانت مارازوف (فرماندهٔ کشتی جنگی روس): ۶۰۰
منوچهر: ۳۴۷، ۳۶۶، ۳۷۶، ۳۸۶، ۳۹۴، ۴۰۰، ۴۲۲، ۴۳۰
مؤتمن‌الملک: ۵۴۵
مؤتمن‌الممالک: ۱۷۲
موروف: ۱۵۰

مؤیدالملک (مدیرکل): ۱۸۷
مؤیدحضور: ۳۵۶، ۴۱۱
مهدی: ۷۷، ۱۵۷، ۵۵۱، ۵۷۰
مهدی‌خان [میرزا...] (رئیس تلگرافخانه شاهرود): ۱۶۹
مهدی فرخ (کارگزار رشت): ۲۷۷، ۳۴۱، ۴۰۴، ۵۴۳
میرزا آقا (تبعهٔ روس): ۳۸۶
میرزا آقا (کارگزار ماکو): ۱۷۴، ۱۷۷، ۳۶۹، ۵۱۶، ۶۱۸، ۷۱۱، ۷۱۵، ۷۱۹
میرزا بابا: ۲۵۸
ناپلئون: ۵۸۲
ناصرالدین‌شاه: ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۹، ۵۹۰
ناظم‌العلوم: ۶۸۲
ناگاتکین [مسیو...] (مدیر اداره راه انزلی و تهران): ۷۲۶، ۷۲۸
نصرالملک: ۱۷۲
نصیرالدوله: ۲۲۱، ۲۲۳، ۲۳۵، ۲۳۷، ۲۴۷، ۲۵۱، ۲۷۰، ۲۷۴، ۲۹۶، ۲۹۹، ۳۰۱، ۳۲۸، ۳۳۲، ۳۳۴، ۳۳۹، ۳۴۳، ۳۵۰، ۳۵۴، ۳۵۸، ۳۶۱، ۳۸۰، ۳۸۲، ۳۸۴، ۳۹۷، ۴۲۰، ۴۴۳، ۴۴۵، ۴۵۰، ۴۵۲، ۴۷۲، ۴۹۵، ۵۰۱، ۵۱۴، ۵۳۱، ۵۳۵
نظام‌الممالک: ۱۲۱، ۱۲۵، ۱۵۲
نظر جهانگیر: ۶۷۴
نیازخان [خواجه...]: ۶۱۳
نیکولسکی: ۶۴، ۶۶
والکویف [مسیو...] (قونسول استرآباد): ۲۷۲
وثوق‌الدوله: ۶۹۳
وردی‌مراد: ۶۷۴
ویلسن (پرزیدانت): ۵۶۷، ۵۹۶
هژبرالسلطان (نایب‌الحکومه آستارا): ۳۵۶
همایون [سردار...] (مدیرالملک امیرتومان): ۲۹۱، ۲۹۴، ۲۹۸، ۳۰۱، ۶۸۰
هنس (مدیرکل گمرکات): ۳۶۴، ۵۲۷
یاروش [مسیو...]: ۳۱۳
یزدی: ۵۲
یکرانف: ۲۹۱
یمین‌الملک [حاج...]: نگاه کنید به علی یمین‌الملک
یوونیچ (سردار روسی): ۷۳۱

فهرست اسامی اماکن

آخال: ۴۲۴، ۴۲۵، ۶۷۴
آذربایجان: ۲۳، ۲۸، ۳۰، ۴۴، ۷۶، ۷۷، ۸۶، ۸۹، ۱۴۷، ۲۲۰، ۲۲۷، ۲۶۶، ۳۵۲، ۵۰۹، ۵۱۸، ۵۲۵، ۵۳۱، ۵۳۳، ۵۳۵، ۵۵۶، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۶۱، ۷۰۵، ۷۰۷، ۷۰۹، ۷۱۳
آرارات: ۶۲۹
آستارا: ۸۴، ۱۳۹، ۲۵۹، ۲۷۰، ۳۰۷، ۳۲۰، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۵۶، ۳۶۴، ۳۷۳، ۳۷۸، ۳۸۲، ۳۸۴، ۴۱۱، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۳۴، ۴۳۶، ۴۶۲، ۴۸۴، ۴۹۹، ۶۴۳، ۶۴۵، ۶۵۱، ۶۵۵، ۶۹۲، ۷۰۰
آستارای روس: ۳۷۳، ۴۱۱، ۴۳۲، ۴۳۴، ۴۳۶، ۶۵۱، ۶۵۳
آشوراده یا عاشوراده: ۱۹۳، ۶۲۷ـ۶۲۹
آق‌قلعه: ۱۷۴، ۱۷۷، ۲۱۰
آلمان: ۳، ۷ـ۱۰، ۱۴، ۴۹، ۲۰۸، ۲۳۱، ۲۵۵، ۲۶۱، ۲۶۶، ۲۷۹، ۳۵۲، ۵۵۱، ۵۶۳، ۵۶۷، ۵۸۵، ۵۹۰، ۵۹۶، ۶۲۰، ۶۲۲، ۶۲۵، ۶۶۳
اتازونی: ۹۰
اترک (رودخانه): ۴۶۲، ۴۸۴، ۴۹۹
اتریش: ۵۸۵
اجار [محال...]: ۱۴۷
الجزایر: ۵۰
احمدآباد: ۲۰۸
اردبیل: ۸۴، ۱۱۱، ۱۱۵، ۲۱۶، ۲۲۰، ۲۷۰، ۳۰۵، ۳۳۰، ۳۳۲، ۳۳۴، ۳۵۶، ۳۵۸، ۳۶۱، ۳۶۴، ۳۷۱، ۳۷۸، ۳۸۲، ۳۸۴، ۴۱۱، ۴۱۵، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۳۶، ۶۴۳، ۶۴۵، ۶۵۱، ۶۵۳، ۶۵۵، ۶۵۹
ارس (رودخانه): ۵۲۱، ۵۲۷، ۵۲۹، ۵۳۱، ۵۳۳،

۵۳۵، ۶۲۹
ارشق: ۲۱۳
اروپا: ۵، ۸، ۹، ۲۰، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۳۶، ۳۸، ۴۹،
۷۰، ۲۳۰، ۵۶۸، ۶۲۷، ۶۳۸
ارومیه: ۱۸، ۲۲۷
ازمیر: ۲۰۸
اسپانی: ۲۳۱
استرآباد: ۱۶۹، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۹۳، ۱۹۶،
۲۱۰، ۲۳۷، ۲۴۷، ۲۵۱، ۲۶۳، ۲۷۲، ۳۰۵، ۳۰۷،
۳۳۰، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۹۱،
۳۹۷، ۴۴۹، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۷۶، ۴۹۵، ۵۱۲، ۵۱۴،
۶۰۰، ۶۰۶، ۶۱۳، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۸، ۶۲۷، ۶۲۸،
۶۳۵، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۶۵، ۶۶۷
اسلامبول: ۱۰، ۲۰۸، ۲۳۱، ۲۶۶، ۲۶۷، ۵۴۷،
۵۵۱، ۵۷۸، ۵۹۴
اطریش: ۱، ۹، ۱۰، ۱۴، ۲۸، ۴۹، ۲۳۰، ۲۳۱،
۲۶۶، ۵۶۳، ۵۷۶
افریقا: ۵۰
افغانستان: ۴۹، ۱۱۹، ۱۴۱، ۵۸۳
امریکا: ۹، ۲۵۶، ۵۴۵، ۵۵۱، ۵۶۳، ۵۶۷، ۵۶۸،
۵۷۸، ۵۹۶، ۵۹۷، ۷۴۶
امریکای شمالی: ۸، ۹
انزلی: ۱۲۱، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۳۳، ۱۳۵،
۱۳۷، ۱۵۲، ۲۲۷، ۲۳۹، ۲۵۳، ۳۰۷، ۳۱۱،
۳۱۳ـ۳۱۵، ۳۲۲، ۳۴۷، ۳۵۴، ۳۷۵، ۳۸۰، ۳۸۶،
۳۸۸، ۳۹۴، ۴۰۰، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۰۸، ۴۴۲، ۴۶۶،
۵۳۹، ۵۴۳، ۶۱۵، ۶۵۱، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۹۲، ۶۹۸،
۷۲۶، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۴۲
انگلیس: ۷ـ۹، ۱۴، ۲۰، ۲۸، ۴۹، ۵۰، ۶۴، ۶۶،
۷۷، ۱۵۶، ۱۷۱، ۲۳۰، ۲۵۵، ۲۶۱، ۲۷۹، ۲۹۱،
۴۰۲، ۵۱۲، ۵۳۹، ۵۴۳، ۵۵۱، ۵۵۸، ۵۷۱، ۵۷۸،
۵۸۰، ۵۹۰، ۵۹۶، ۵۹۷، ۶۰۸، ۶۴۳، ۶۶۷، ۶۸۴،
۷۱۷، ۷۱۹
اوجارود: ۲۱۳
ایتالیا: ۸، ۱۴، ۲۵۵، ۵۹۷
ایران: تقریباً در اکثر صفحات
ایروان: ۷۹
اینکویلف (مریضخانه): ۳۲۲
باجگیران: ۱۶۴، ۲۳۹، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۴۵
بادکوبه: ۱۷، ۱۸، ۱۲۹، ۲۴۰، ۳۲۲، ۴۰۴، ۴۰۶،
۴۰۸، ۴۱۱، ۴۱۷، ۴۱۹، ۵۹۶، ۶۵۱، ۶۹۲
بارفروش: ۱۵۴، ۲۲۳، ۴۳۸
بایزید: ۴۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۷۲۲، ۷۲۳
بجنورد: ۶۴۷، ۶۷۴

بخارا: ۵۰، ۵۸۰
بردر: ۴۲۴
برلن: ۸، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۵۵، ۲۷۹، ۵۱۲، ۵۱۴
بروکسل: ۸
بسفور: ۹
بغداد: ۲۹، ۵۲، ۲۰۸، ۲۶۶
بلژیک: ۷ـ۹، ۱۴، ۵۹۷
بلغار: ۵۴۷، ۵۵۱، ۵۷۸
بلوچستان: ۴۹
بندر جز یا بندر گز: ۱۷۷، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۳،
۳۴۹، ۴۵۲، ۴۷۶، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۱۰، ۶۱۵، ۶۱۶،
۶۱۸، ۶۲۸، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۹، ۶۶۵، ۶۶۷
بوسار (پل): ۳۱۳
بیجار: ۲۰۸
بیرجند: ۱۱۹، ۱۳۱
پادکورسکی (پل): ۳۱۳
پاریس: ۱۸۳، ۲۵۶، ۲۶۱، ۲۷۹، ۴۸۰، ۵۴۵،
۵۶۳، ۵۶۸، ۵۹۶، ۶۰۸، ۶۶۳
پروس: ۲۶۶
پطرزبورغ: ۳، ۱۰، ۱۴
پطروگراد: ۳۸، ۱۰۵، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۳۱، ۱۸۳،
۲۳۱، ۲۳۹، ۲۴۷، ۲۵۱، ۲۵۵، ۲۶۱، ۲۶۶، ۲۷۹،
۲۸۳، ۲۸۴، ۳۲۰، ۳۶۹، ۳۹۱، ۵۰۹
پلنگان (شبه جزیره): ۶۲۸
پلیکان (ارک): ۱۹۳
پیربازار: ۳۱۳، ۳۳۹، ۳۴۳، ۳۴۵، ۷۲۶، ۷۲۸،
۷۲۹
تازه‌شهر: ۱۳۳
تاشکند: ۵۸۰
تبریز: ۲۸، ۴۶، ۷۹، ۸۶، ۸۹، ۹۹، ۲۲۰، ۲۲۷،
۵۲۵، ۵۲۷، ۶۲۰، ۶۲۲، ۶۲۵، ۶۴۷، ۷۰۵، ۷۰۷
تجن سرخس: ۵۵۸
تربت: ۶۵۷
ترکستان: ۲۶۶، ۴۲۵، ۵۵۸، ۶۳۵، ۷۳۱
تفلیس: ۱۶، ۱۸، ۴۰، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۷، ۲۵۱،
۳۵۲، ۳۵۸، ۳۶۱، ۳۷۱، ۳۸۴، ۴۲۰، ۵۲۱
تقی دیزج (قریه): ۳۵۸
تنکابن: ۱۸۵، ۱۹۱، ۱۹۶، ۳۰۵
تهران: ۲۰، ۱۰۷، ۱۵۶، ۱۷۱، ۱۷۲، ۲۳۰، ۲۴۲،
۲۸۳، ۳۰۷، ۳۱۳، ۳۱۵، ۳۵۲، ۳۸۸، ۳۹۱، ۴۴۷،
۴۴۹، ۴۸۲، ۵۰۳، ۵۰۹، ۵۴۱، ۵۴۹، ۵۶۸، ۵۸۸،
۵۹۶، ۶۶۲، ۶۸۲، ۷۱۷، ۷۲۶، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۴۴،
۷۴۶
جلفا: ۷۹، ۲۳۹، ۷۰۷، ۷۰۹

چابکسر (بندر): ۷۴۲
چکردیر یا چکرور (رودخانه): ۲۹۱، ۲۹۸، ۳۰۱، ۶۸۰
چین: ۵۴۵
حاتم‌آباد: ۲۰۸
حاجی قره (پل): ۱۷۴، ۱۷۶
حسن خانلو: ۹۹
حسن کیاده: ۶۹۲
حسن‌لو [قریه...]: ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۵
حسین‌قلی [خلیج]: ۴۴۷
خراسان: ۶۴، ۶۶، ۱۳۱، ۲۴۴، ۳۰۷، ۳۶۹، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۴۵، ۵۶۰، ۵۸۲، ۵۸۸، ۵۹۲، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۷۰، ۷۳۱
خزر (بحر): ۲۸۲، ۲۸۳، ۳۰۷، ۳۴۹، ۴۱۷، ۴۶۰، ۴۶۲، ۴۷۱، ۴۷۹، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۶، ۴۹۹، ۵۰۱، ۵۰۳، ۵۰۵، ۵۸۰، ۶۱۰، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۸۰، ۶۸۲
خواتون (پل): ۶۵۷
خواجه نفس: ۶۰۰، ۶۰۲، ۶۰۴، ۶۰۶، ۶۱۳، ۶۱۵، ۶۱۸، ۶۶۷
خوی: ۱۸
خیوه: ۵۰
داردانل: ۹
داغستان: ۱۷
دامغان: ۱۶۹
درجز یا دره‌جز: ۵۴۹، ۵۵۴، ۵۶۰، ۵۸۲، ۵۸۳
دهنه باغو: ۶۲۸
ذهاب: ۲۳۰
رشت: ۹۵، ۱۰۵، ۱۱۷، ۱۲۱، ۱۳۵، ۱۳۷، ۱۶۱، ۱۶۷، ۲۱۸، ۲۲۷، ۲۳۳، ۲۷۴، ۲۷۷، ۳۰۷، ۳۱۳، ۳۳۹، ۳۴۱، ۳۷۵، ۳۸۸، ۳۹۱، ۴۰۶، ۴۰۸، ۴۱۳، ۴۲۹، ۴۴۲، ۴۴۳، ۵۴۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۹۰، ۶۹۸، ۷۲۸، ۷۲۹
رم: ۲۵۶، ۲۶۱، ۲۷۹، ۵۷۶
رودکنار (قریه): ۶۵۳
روس: تقریباً در اکثر صفحات
رومانی: ۹
زنجان: ۲۲۷
ساری قمیش: ۷۷
سامان راکماره: ۱۹۳
سبزه‌میدان: ۲۷۷
سپیرباغ: ۴۳۶
سرتک (شبه جزیره): ۳۴۹، ۶۲۸

سرخس: ۵۵۸، ۵۸۰، ۵۸۸، ۵۹۰، ۶۵۷، ۶۷۰
سرخس روس: ۵۵۸، ۵۸۰
سلماس: ۸۶، ۸۹
سواد (سنگر): ۱۷۴
سوادکوه: ۱۵۴، ۱۵۹
شام: ۵۷۸
شاه‌تختی: ۵۱۸، ۵۲۵، ۷۱۱، ۷۱۵، ۷۱۹، ۷۲۱، ۷۲۳
شاهرود: ۱۶۹، ۶۰۲
شاه کیله: ۶۲۸
شوروی: ۷۳۵، ۷۴۴، ۷۵۰
شهسوار (بندر): ۷۳۸، ۷۴۲
شیخ عبدالحسین (مسجد): ۵۵
شیرگاه: ۱۵۴، ۱۵۹
صرب: ۱، ۹، ۱۴
طالش: ۶۲۹
طوالش: ۱۳۳، ۶۹۵
عباس‌آباد: ۶۲۹
عثمانی: ۹، ۱۸، ۲۰، ۲۸، ۲۹، ۳۴، ۴۰، ۴۴، ۴۹، ۵۲، ۵۵، ۷۰، ۷۴، ۷۶، ۸۱، ۱۰۱، ۲۰۸، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۴۲، ۲۵۵، ۲۶۱، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۷۹، ۳۴۳، ۵۱۸، ۵۲۰_۵۲۲، ۵۲۵، ۵۴۷، ۵۵۱، ۵۵۶، ۵۶۳، ۵۷۸، ۵۹۴، ۶۳۰، ۶۴۷، ۶۴۹، ۷۰۵، ۷۰۹، ۷۲۲
عراق: ۵۹۰
عربلو: ۷۲۲
عشق‌آباد: ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۴۵، ۶۲۹
غازیان: ۱۰۳، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۳۳، ۳۸۶، ۴۲۲
فارس: ۲۳۰
فرانسه: ۷_۹، ۱۴، ۵۰، ۲۵۵، ۵۸۵، ۵۹۶
فومن: ۲۷۷
فیروزهٔ خراسان (ناحیه): ۶۲۹
قراجه‌داغ: ۱۴۷
قره‌باغ: ۱۷، ۵۲۲
قره‌بلاغ: ۱۷۴، ۱۷۶
قره‌دماغ: ۴۲۵
قره‌سو: ۳۳۶، ۴۷۶، ۶۶۷
قره‌صو: ۶۲۸
قره کلیسا: ۷۲۲
قزوین: ۳۱۵، ۳۴۷، ۳۵۴، ۴۰۲، ۶۹۸
قصر شیرین: ۲۳۰
قطور: ۶۳۰
قفقاز: ۱۷، ۴۰، ۵۰، ۷۹، ۱۶۶، ۲۶۶، ۳۹۱، ۴۲۰، ۴۶۰، ۵۰۱، ۵۱۶، ۵۲۱، ۶۲۹، ۶۴۳، ۷۰۹، ۷۱۵، ۷۱۹

قوچان: ۹۷، ۴۲۴، ۴۲۵
قوم ایولر (محله): ۳۷۳
کاریز: ۶۵۷
کانادا: ۹
کجور: ۱۸۵، ۱۹۱، ۱۹۶
کرات [قلعه]: ۱۴۱
کرج: ۱۵۶
کردستان: ۴۴
کردمحله: ۳۳۶
کرمانشاه: ۲۸، ۲۹، ۲۳۰، ۲۶۶، ۳۳۰
کلات: ۵۶۰، ۵۸۳
کلارستاق: ۱۸۵، ۱۹۱، ۱۹۶
کلران: ۷۲۲، ۷۲۳
کلوز: ۳۶۱
کنده [محال...]: ۱۴۷
گلوگاه: ۴۴۷
گمش‌تپه: ۱۷۴، ۱۷۶، ۶۰۰، ۶۰۲، ۶۰۴، ۶۰۶، ۶۱۳، ۶۱۵، ۶۱۸، ۶۶۷
گنبدقابوس: ۶۶۷
گنجه: ۱۷
گیلان: ۱۰۷، ۱۲۱، ۱۲۹، ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۴۹، ۱۶۱، ۱۹۶، ۲۴۴، ۲۷۷، ۲۹۲، ۲۹۸، ۳۰۵، ۳۴۲، ۳۴۵، ۴۰۶، ۵۱۲، ۵۱۴، ۵۳۵، ۵۳۷-۵۳۹، ۶۸۰، ۶۹۵، ۶۹۶، ۷۰۳، ۷۴۲، ۷۴۴
لاهه: ۴۲، ۳۹۱
لطف‌آباد: ۵۴۹
لندن: ۵۰، ۷۶، ۱۵۶، ۲۳۱، ۲۴۲، ۲۶۱، ۲۶۶، ۲۷۹، ۵۵۱، ۵۶۸، ۵۷۰، ۵۹۶، ۷۴۶
لنکان: ۲۱۳
لنکران: ۳۷۳، ۴۱۹، ۴۲۰، ۶۵۵، ۷۳۵، ۷۴۰
مازندران: ۱۵۴، ۱۵۹، ۱۹۳، ۱۹۶، ۲۲۳، ۳۰۵، ۴۴۷، ۵۱۲، ۵۱۴، ۶۲۸، ۶۳۹، ۶۶۷
ماکو: ۵۱۶، ۵۱۸، ۵۲۰-۵۲۲، ۷۰۵، ۷۰۷، ۷۰۹، ۷۱۱، ۷۱۳، ۷۱۵، ۷۱۷، ۷۱۹، ۷۲۲، ۷۲۳
مجارستان: ۹، ۱۰، ۲۶۶
مرداب (خلیج): ۷۲۶، ۷۲۸، ۷۲۹
مرو (دریا): ۵۸۰
مسکو: ۳، ۱۷۹، ۲۸۲، ۴۴۹
مشکین: ۳۷۱
مشهد: ۱۶۴، ۲۳۹، ۲۴۴، ۲۴۵و ۳۹۱، ۵۸۸
مشهدسر: ۴۲۸، ۴۳۹
مصر: ۴۹، ۵۰
معتمدی (جزیره): ۵۳۷، ۵۳۹، ۵۴۱، ۵۴۳
مغان [محال...]: ۱۴۷، ۶۲۹، ۷۳۵

ملاربابا: ۴۳۶
منجیل: ۱۰۵، ۱۰۷، ۱۱۷
میانج: ۴۶
میانکاله (شبه‌جزیره): ۱۹۳، ۳۴۹، ۳۵۰
نجف: ۶۰
نخجوان: ۵۲۰
واشنگتن: ۲۶۱، ۵۶۸
واق‌گمیش: ۱۷۴
ورسای: ۵۸۵
وینه: ۱
هراس: ۵۲۷، ۵۲۹، ۵۳۱، ۵۳۳، ۵۳۵
هریرود (رودخانه): ۵۹۲
هلند: ۴۲
همدان: ۲۰۸، ۲۶۶، ۳۴۷، ۴۰۲
هندوستان: ۴۹، ۵۰، ۲۶۶
هندوار: ۵۲۲
یکه‌مازو: ۱۷۶

فهرست اسامی ملل و نحل

آتابای (طایفه‌ای از تراکمه): ۴۸۵
آلارلوها (طایفه‌ای از تراکمه): ۲۱۳
آلمانی: ۴۶، ۲۳۰، ۶۰۲
ارامنه: ۴۰، ۸۴، ۱۵۲، ۴۰۸، ۴۱۱، ۴۱۳، ۴۱۵، ۵۲۱، ۵۵۸، ۶۳۸، ۷۱۷، ۷۱۹، ۷۲۰
اردبیلی: ۳۷۳
اروپایی: ۴۶۰
اسلام: ۴۹، ۶۲، ۸۱
اطریشی: ۲۳۰
افغان: ۵۸۰
اکراد: ۲۴، ۵۲۲
امریکایی: ۷۴۸
انگلیسی‌ها: ۷۷، ۲۶۶، ۵۸۰، ۶۲۹
ایرانی: ۴۹، ۸۴، ۹۱، ۹۲، ۲۶۶، ۴۰۰، ۴۳۲، ۴۶۰، ۴۷۶، ۴۸۳، ۴۸۴، ۵۰۳، ۵۰۴، ۶۰۲، ۶۲۷، ۶۲۹
بلشویزم: ۶۵۵
بلشویست: ۷۳۱
بلشویک: ۳۸۸، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۵، ۴۰۰، ۴۰۲، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۰۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۲، ۴۳۲، ۴۳۴، ۴۳۶، ۴۳۸، ۴۳۹، ۵۵۸، ۵۸۰، ۶۱۰، ۶۴۳، ۶۴۵، ۶۵۱، ۶۵۳، ۶۶۵، ۶۶۷، ۷۳۱
تراکمه: ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۷، ۲۱۰، ۲۳۷، ۴۲۵، ۴۴۷، ۴۵۲، ۴۸۵، ۵۸۰، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۵، ۶۳۵، ۶۶۷، ۶۷۴، ۶۷۶، ۶۷۸
جعفربای (طایفه‌ای از تراکمه): ۴۸۵
جنگلی‌ها: ۳۵۶، ۴۰۲
خامسلو (طایفه): ۳۵۸
دموکراتها: ۳۵۶
دوکوسنچی (طایفه): ۱۷۶
روس‌ها: ۳، ۱۷، ۴۶، ۷۷، ۸۴، ۹۷، ۱۴۱، ۱۵۲، ۱۵۴، ۱۵۹، ۱۷۶، ۲۰۸، ۲۳۰، ۲۵۵، ۲۶۶، ۳۳۰،

۳۳۲، ۳۴۹، ۳۶۴، ۳۶۹، ۳۷۳، ۳۹۴، ۴۱۷، ۵۵۸، ۵۹۶، ۶۰۶، ۶۱۰، ۶۲۹، ۶۳۷، ۶۷۶، ۷۰۹، ۷۱۱، ۷۲۲
زعفرانلو: ۴۲۵
سلاخها: ۶۰۰
شاهسون: ۹۹، ۱۴۷، ۳۷۱، ۳۸۲، ۳۸۴، ۷۳۵، ۷۴۰
صحنه (طایفه‌ای از تراکمه): ۱۷۶
طعنه (طایفه‌ای از تراکمه): ۱۷۶
عثمانی‌ها: ۲۹، ۱۴۹، ۱۵۰، ۲۰۸، ۲۶۶، ۳۴۳، ۵۹۴
قرجه‌بیگلو: ۳۵۸
قفقازی: ۳۸۶
گرجی: ۵۱۶، ۶۲۹
مالقان: ۵۵۸
مسلمان: ۲۹، ۴۱۱، ۴۶۰، ۵۱۶، ۶۲۹، ۶۵۳

In the Name of God

Selected Documents of the Caspian Sea and the Northern Regions of Iran During World War I.

Mohammad Nader Nassiri Moghaddam

Publication of Documents Unit

The Institute For Political and International Studies

Tehran-1995